

Şerefname Şerefxanê Bedlîsî

Werger

Dr. M. S. Cuma

Berlin, di 03.01.00, demjimara 9 de

Şerefnama Şerefxanê Bedlîsî

Werger Dr. M. S. Cuma

-Ez vê wegerandina hanê ji bona Bavê xwe ve didim bidîyarîkirin; jiber ku wî ez li ser rastîyê de dame bifêrkin û biperwerdekin, ya ku tevaya pêşkevtinê û merovanîya Merovan têde têtê biderkevtin û bi vî rengî ve wî ez ji buhuştê evsana Ereb ve dame bidûrkin.

Pêşgotina Werger

Xwendevanên hêja û berêz!

Bi dilxweşî û bextiyarî ve ez li ber destên we de vê wergerandina Şerefnama Şerfxanê Bedlîsî didim bidanîn. Ev jî bi karekî biçûkî xewnên zarotîya min ve tete biderkevtin. Ez dizanim, dê kur û kêmanîyên vê wergerandina hanê bêtin biderkevtin; jibervêjî ve ez hêvîya lêbuhurandinê ji Rexnevan û Rexnegîran ve didim bikin. Ez hêvîdarim, ku di wergerandinên din de dê kur û kêmanî bi kêmtir ve bêtin bidîtin.

Berî vê wergerandina hanê di sala 1856 de Mele Mehmudê Bayezîdî ew ji bona zimanê Kurdî ve bi Zaravayê Kurmancî ve dayîte biwergerandin. Ev destnivîsta hanê li nik min de tete bidîtin. Min nikarîbû jê sûd ji xwe re bidate biwergirtin; jiber ku pir gotinên Erebî di nava wê de dihatin biderkevtin û hêjbêtir ew bi dest ve hatibû binivîsandin û min pir dujwarî di xwendina destnivîsê de didate bidîtin.

Di 12 meha rojîya sala 1367 koçî de beramberî 19. 7. 1948 zayîne de Mohamed Elî Ewnî Şerefnama ji bona zimanê Erebî dayîte biwergerandin. Min ji vê wergerandina hanê pir sûd ji xwe re dayîte biwergirtin.

Herwehaji wergerandina Mele Cemîl Bendî Rojbeyanî bi zimanê Erberîyî çapkirî ve li Begdadê di sala 1953 de di nava destên min de dihate bidîtin. Min ji vê wergerandina hanê jî ve pir kar ji xwe re dayîte biwergirtin.

Di sala 1972 de Şerefnama ji bal Hejar ve ji bona zimanê Kurdî zaravayê soranî ve hatîye biwergerandin û ew di sala 1973 de li Necefa Eşref de li Iraqê de hatîye biçapkirin. Herwehaji ji vê wergerandina hanê jî ve min ji xwe re kar dayîte biwergirtin; tevî ku jî di vê wergerandina hanê jî de pir derçûn ji rêzanên wergerandinên zanistî ve têtin biderkevtin.

Wergerandina bi zaravayê kurmancî ve ji bal Zîya Avcî ve di sala 1997 de bi derengî ve di havîna sala 2001 de bi destên min ve hate bikevtin. Min jê kêm sûd ji xwe re date biwergirtin; jiber bigir wergerandina min di dawîya xwe de dihate bidîtin.

Min bingehe wergerandina xwe li ser Şerefnama Farsîyî çapkirî Tehran –dîmahê 1343 Xorşîdî (Hicrî) de ji bal Mohamed Ebas ve dayîte bidanîn.

Her Mervokî, yê ku ew vê nivîsta hanê dide bixwendin û bixwendekarîkirin, ji xwe re tevaya zanistî û zanebûna Şerefnama Bedlîsî di zanistîya mêjûwê û baştirîn şeweyê nivîsandina wê de dide bidîtin. Şerefnama Bedlîsî bi yekekî ve ji gewretirîn Nivîskarên Mêjûwê ve di

rojhilat de tête biderkevtin. Wî şêweyê nivîsandina mêjûwa Røjhilat ji bingeh ve date biguhertin. Wî mêjû ji evsan û çîrokan ve û ji şêweyê nivîsandina mêjûyî Røjhilatî ve date birizgarkirin. Dibustanên Mêjûyî nuh di Ewropa de û bi taybetî ve Elmanî bi dûr yanjî nêzîk ve bi vî şêweyê hanê ve mêjûwê didin binivîsandin û wetov jî lê didin bitemaşekirin.

Vî Gewreyê Hozanê mêjûwê tevaya zanebûna xwe di demeke nîşankirî de bi şêweyekî zanistî ve ji bona nivîsandina mêjûwa Kurd ve date bitirxankirin. Wî ronahîyeke pir ji bona ser mêjûwa Kurd, welatê wî, civaka wî û cihê wî ve di rojhilata navîn de date biavêtin. Tevaya Zanistvanên mêjûwa Kurdistanê dikarin piştî xwe bi kanîyên wî ve bidin bigirêdan û ew jê pir sûd ji xwe re bidin biwergirtin, ji yên ku ew bi berî çarsed salî ve hatine binivîsandin.

Ez hêvîdarim û hêjbêtir bendewarim, ku dê Kurd ji her roj bêtir ve ji xwe re li vî karê Şerefxanê Bedlîsî de bidin bitemaşekirin û jê serpêhatîyên giring û giran ji xwe re bidin biwergirtin.

Mêjûwa me ji pêla Musulmantîyê ve bi cila buhuştî evsana Ereba ve hatibû bipoşandin. Hêjî Dujminên me him me ji zimanê me ve, himjî ji mêjûwa me ve, himjî ji dewlemendbûna welatê me ve û hêjbêtir ji mirovanîya me ve didin bitalankirin. Wan didatin bixwestin, ku ew di bin navê Musulmantîyê de me bidin bibijavtin û bi mîna mîletekî ve bidin biwindakirin.

Miletê, yê ku ew xwe, mêjûwa xwe û zimanê xwe dide binaskirin. biparastin û bipêşvexistin, nikare bête biwindakirin û binemankirin.

Ev mîletê Kurd, yê ku ew ji pêla Somerî de ji berî pênc hezar sal ve di nava Kurdistana xwe de tête bijîyandin, li ser destên çepelên Rom, Ereba û Ecem de nayête biwindakirin, dê ew bi serxwebûna xwe ve bête bitac û bixelatkin û dê ew bi darê zorê ve û bi hinera qanûnên jînê ve bi gîsnekî ve di nava nîvên çavên wan de bête biderkevtin.

Ez dixwazim li vê derê de tevaya sipasîya xwe ji bona Fewzî Ased ve bidim bipêşkeşkin; jiber ku bi saya serê wî ve ev nivîsta hanê û tevaya nivîstên minî din jî hatine birastkin.

Herwehajî ez hêvîdarim, ku dê ji vî karê hanêyî biçûk ve Keç û Xortên Kurdistanê jê sûd ji xwe re bidin biwergirtin.

Min tanî neha ev nivîstên hanê dane biwergerrandin û binivîsandin û min ew bi şêweyên çapkîrî yanjî sêlikan ve dane bibelavkin, ew jî evin:

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1931-1958
Mesud Barzanî

Barzanî û Tevgera Azadîxwazîya Kurd
1958 - 1961
Mesud Barzanî

Kurtîyeke Mêjûwa Kurd û Kurdistanê
Ji Destpêkirina Mêjûwê Tanî vê Rojê
Mohemed Emîn Zekî Beg

Mêjûwa Dewlet Ê Mîrneşînîyên Kurd Di Pêla Musulmantîyê De
- Bergê Duwem Ji Kurtîya Mêjûwa Kurd Ê Kurdistan -
Mohemed Emîn Zeki Beg

Pirsiyarîya Kurd
Mêjûwa Kurdan û Neha Wan
(Civata Xweyîbûnî Kurdîyî Welatperwer)
-Belavoka Pêncem -
Dr. Bilêc Şêrkoh

Kurd
Rûnkirin û Dîtin
Kurd Nevîyên Mîdîyan
V. F. Mînoriskî

Kurdistanî Turkî di Navbera Herdu Cengan de
Profîsor A. Hesretyan

Der Barê Sitratîcîya Siyasî û Sipahî ya
Tevgera Welatîyî Kurd
-Temaşekirinek ji bona Mêj û Neha, herwehajî yekeke din ji bona
Ayinde jî de-
Dr. Ismet Şerîf Wanlî

Zanistîya Mêjûwê li Ewropa de, Felsefa wê, Şeweyê wê, Pêşkevîna
wêna, Rûnkirinên li ser Mêjûwa Kurdistanê û Dîroknivîsandina Rojhilatê
de

Dr. Ismet Şerîf Wanlî

Tevgera Kurd di serdema nuh û neha de

Akadimiya Zanistîya Yeketîya Sovyêtê û Akadimiya Zanistîya
Ermeniya Sovyêtê; Mosko, di sala 1987 de

Mîr
Nikolo Mikavili

Peymana Civakî
Jean-Jacques Rousseau

Pêşkevîna Sosyalistîyê ji Otopîyê tanî Zanistîyê
Friedrich Engels

Rola Kar di Veguhertina Meymûnan de ji bona Merovan ve
Friedrich Engels

Manîfêsta Partîya komunist
Karl Marx - Friedrich Engels

Derbarê Mafeyê Netewan di Nîşankirina Çarenûsa xwe de
Lenin

Sê Kanî û Sê Pêkhatinên Markisistîyê
Lenin

Zîmeta Zimanî di nava Heremên Kurdî de
R. I. Tissabolov

Li ser rêya azadîya Kurdistanê de
-Çend bîr û bawerî li ser hin rudanên siyasî de ji sala 1956 - 1975
de-

Dr. M. S. Cuma

Sî sal mêjûwa Komela Xwendevanên Kurd li Ewropa de
Dr. M. S. Cuma

Li ser tirba Şêro de
Dr. M. S. Cuma

Dr M. S. Cuma

Berlin, Mahlsdorf, di 23. 4. 2002 de

Bi navê Xwedayê mehreban û dilovan ve

Di destpêka peyvê de divê supas ji bona wî Padîşahî re bête bipêşkeşkirin, yê ku pesnê wî li dilê rokan de bi mîna roja tîrêj ve ji bona zevî û esman ve tete biderkevtin. Di dawîya peyvê jî de divê supas ji bona Xwedanê Şikomend bête bikirin, yê ku hemû Payeberz û Serbilind li jêr dergehên wî de bi mil kêçkirinê û serkizkirinê ve serên xwe didin bitewandin.

Padîşahê, yê ku bi dengvedana peyvekê ve: „me hûn bi Afirvanan ve li erdê de dane bikirin“ û bi tîna serbilindî û hêjakirina Ademzade ve me hûn bi pêyên kursîya text ve dane bigihandin. Serdarê, yê ku wî guhpêdaneke pir mezin ji bona seruşta Merov pê daye bidan, ku wî di xanîyê lédana ser pûl de „me rêzdarî li Ademzade de“ bi baştirîn pîvan ve lê dayite bikirin. Ew dikare desthilatîya Padîşahên Şikomemend ji Merovan di nava padîşahîyê de bide bibilindkirin; „me ew ji bona cihekî bilind ve date bibilindkirin“. Yê ku ew dikare alên Xewaqînên bextiyar li ser dever û heremên cîhanê de bi bilindtirîn fermandarîkirina welat û vekirina wan ve bide bihejandin.

Xwedayê take, yê ku destên Niyazmendan bi tenha ve ber bi baregehê şikodarîya wî ve têtin biberzkirin û ji wî pê ve karên wan bi kesekî ve nema tete bidîtin. „Me ew di ser pir kesan de dane bigirtin“. Heger çî jî ew bi rewalet ve li dîmen de bi bê paye, bi bê maye, bi bê ser û ber ve, bi şerpeze û perîşan jî ve têtin biderkevtin. Lêbelê bi rastî ve ew bi Padîşahê serberz û dilxweş ve têtin biderkevtin.

Her tu bi xwe ye, ku tu hinekan ji bona demekê dide biberzkirin û wan bi ser komekê ji wan de dide bizalkirin û tu ji bona derxistina ezmûne û belge pet ji bona wan dide bişelkirin. Serdemeke xwe tu bi wan re dide bibuhurandin û li Encam û akam de tu ji bona wan Pêmêrdi Cankêş dide binardin û wan ji guhera jîyan de dide biderxistin û guhera cîhanê li wan de dide bihelveşartin û wan ji bona dunya dinî tarîk dide bispartin û di roja lêpîrsînê de pak û pukyan tu li yek de dide bidan û tu li ber devê dadgeha xweyî berz de bi bê roderawesî û bi bê kemayesî ve çak û xerabên wan ji wan re dide bijomartin. Tu Sax û Başên wan ji bona buhuştê dide bisipartin û Zexel û Gendelên wan tu ber bi dozexê ve dide bihelsipartin.

Li gora karîna teyî bi carekê ve her li take cotekî Nêr û Mê de te gelek, Tîr, û Hozên cor bi cor ve, sipî, sor, zer, bor, reş û genimî ji bençeke de regeza Ademî dayite bidurustkirin..., da ku xwe bi xwe ve bidin binaskirin: „Me hûn bi Gel û Hoz ve dane bikirin...“. Herkesek bi pê pêdawistîya jîyanê ve ji bona tiştêkî hatîye bifêrkirin û rengêkî ji zanistîyî jî ve bi pal ve hatîye bidan û erkê fermananek şanayî pê hatîye bisipartin,

tanî ku kar û barên jîyanê li hemû serîkî de bi rêk û pêk ve bêtin bikirin û bend û şîrazên jîyannama Merovayetîyê li ber yek de neyêtin bihelweşandin û jihev neyêtin bivekirin, da ev dam û destgehên gewre û giran, ev Xanedanên pir bi Mal û Avedanî ve û ev jîna pir bi reng ve neyêtin bimirin.

Dil û canên Keç û Kuran bi tîn û gurîna evîne ve hatine bipirkirin û bi pilngê agirên bi yekgihîne ve hatine bivêxistin. Dêrdê janê li Jinê de bi hezar rengî ve dilfirandin dayîte birengandin û dijwarî û mandîbûn bi pê perwane ve ji bona Merov ve dayite bicihkirin, ku ew her hatîye bibûyîn, da ku ew her bête bibûyîn û hebûna vê jîyanê li ser ruwê vê cîhanê de her divê bête bimayîn û agirê vê jîyanê divê neyête bikujandin.

Xweşxuyan -Wergerandina Hejar-:

هه‌ر له‌خۆت جوانه‌ گه‌وره‌یی کردن   گه‌ردن که‌چی تۆن: ژیان و مردن
نه‌وی کردن و به‌رزی له‌ تۆیه   ژیان له‌ تۆیه‌ به‌تتان و پۆیه

Her le Xot ciwane gewreyî kirdin
Gerden keçi Ton: Jîyan û Mirdin
Newi kirdin û berzi le toye
jîyan le toye be tan û poye

Pesnê Pêxember -Wergerandin Hejar-:

Dêrd û avrînek ke her gîz li bine neywe ser û binî diyar nebê bo dîdarê pakî wî Pêxemberî bi diyar ve bête biderkevtin, yê ku wî dayite bigotin: Pêxemberbûm û hêşat ba bedem li naw aw lîteda detilayewe.

Ew Pêxemberê ku Xwedanî banî ser duwandî ye û derbarê wî de dayite bigotin: „Me her tu ji bona vê dayîte binardin û ew sipartina hanê me ji bona te dayîte bisipartin, da ku tu bi mayê serwerîyê, bextewerîyê û nimûna dadgerîyê ve ji bona hemû Afirdeyekî bête bikirin. „Tu bi Peyamber û Adem ve di navbera av û qurê de dihate biderkevtin“. „Me bes û bi teha ve tu bi dilovanî ve ji bona cîhanê date binardin“.

Gava ku Pêxember bi Mêvanî ve ji bona serxuyanê dîwanxana Yezdanê mezin li serên esmanan de hate bibangkirin, bi dirêjayî rêbazî ve bixêrhatin û pêşewazî her berz û bilindî ve lê hate bikirin. Ferîştâ buhuştâ Xwedê, ya ku bi navê Buraq ve hatibû binavkirin, dîmena hespê baldar pê hatibû bidan, da ku ew di deşt û çolan de bi bê toz, xak û xol ve ber bi konê şîn ve bi zînkirî ve li ser zevî de hatibû bimadekirina û ferman livandinê pê hatibû bidan. Çapok Suwarê Nazdar bi şûx û çelengîya mamez ve zengo lê date bidan û wê xwe bi xurtî ve ji bona tiradê date biavêtin. Hespêbaldar xweşrevîştî bi rê ve hate bikevtin û ji bayê şemal rewantir û zor ji xeyal tûjbaltir bi xweşbezî ve dem didate biçirandin. Çiwar nalên wî bi lezbûneke wetov didatin bikirin, ku wî rê li ber gera

heyvê û rojê de didate bibirîn û bi pal û mijankên wî ve hêstirên herikandîyî ji çavên stêran dihatin bikevtin.

Ewnde ew bi çalak û kar ve dihate biderkevtin, ku Cubraîlê Celewdar di gel wî de nikarîbû bihata biderkevtin û wî ser û ber di ber wî de nikarîbû bida biderkirin û ew ji ber wî ve bi Siwarekî bînteng û dereng ve dihate biderkevtin. Ew di nivê rê de hate bicîmayîn û ji wî nivî pê ve bes û bi tenha ve ax û dax pê ve hatibûn bimayîn.

Xweşxuyan -Wegerandina Hejar-:

له شه و رۆیی خوشت که جبریل به جی ما

ورهی بیری پیشه و بیرهی تو به کی ما؟

Le şewroyî Xoşit ke Cibrîl be cî ma

Werey bîrî pêşewêrey to be kê ma?

Fereşta şox, şeng û ciwan

Pesnê Mêjûwê

Li layê wan kesên zor ziring, jîr, liberkevtî, dûrbîn de û bi bîr û bawerî ve û li layê Zanistvan û Mêjûvanan de têtê biderkevtin, ku zanistîya mêjûwê û biserpêhatî di ser serê hemû hunerên wêjyî de têtê biderkevtin û ew ji tevan jî bi karîntir û bilindtir ve têtê biderkevtin û herwehaji ew ji tevan jî bi metirsîtirîn hiner û cih ve têtê biderkevtin, jiber ku ew bi pir amojgarîyên bi sûd ve, tije bi nivîsandinên diyar ve û nûçe û çîrokên bi kelk ve têtê biderkevtin. Ew biserhatîyên raburduwa me dide bibîrxistin û rola Kevnarên me li ber me de dide binêzîkrin. Jibervêjî ve Mohamed Kurê Xuwande Şahê Kurê Mehmud¹ bi nav û bang ve Xwedîyê mêjûwa “Rewdet El-Sefa” di „pêşgotina“ nivîsta xweyî hêja de daye bigotin: ku „di zanistîya mêjûwê de deh qazamc jê têtin biderkevtin:

1. Têde nasîna xelkê têtê biderkev.
2. Agehdarî û xwendina wêna xweşîyê û xemrevînê dide biderxistin.
3. Bi hêsanî ve û bi nêzîk ve têtê bidestkevtin û ji bona bidestkevtina wêna pir dijwarî û westandin jê re nayêtin bidîtin û ew xwe li ser hênera xurtbûna bîrê de dide bibingehkirin.
4. Ew rast û derwan ji hevdû de dide biparvekirin. Ew rastîyê û nerastîyê ji hevdû de di rêya agehdarîya gotinên cudan de li ser wan de dide biderxistin.
5. Merov têtê li ser pir serpehatîyan de têtê biguhdarîkirin. Şarezan dane bigotin: Wergirtina Serpehatîyan ji başîyên Adamzade ve têtin biderkevtin û ew wergirtin aserpehatîyê ji bona nava hişê dehemîn didin bixistin. Merov ji xwe re pir serpehatîyan ji xwendina mêjûwê dide biwergirtin.
6. Pêwistîya Mêjûvan bi şewirdarîya Serdana ve li wan rûdanan de nayête bidîtin, ji yê cudabûn li ser wan de nayête biderkevtin.
7. Bêtirbûna agehdarîyê di mêjûwê de kar û barên Peyên Gewre di beramberbûna kêş û rûdanên dujwar de dide bixurtkirin.
8. Mêjûnasîn jîrbûnê û wiryabûnê ji bona Peyên Gewre dide bibêtirkirin û ew di baramberbûna wan de di rûdanên giranî gewr de rê bi wan ve dide bidan, ku ew li ser xwe de û bi aramî ve bêtin birawestandin.

---

¹ Ew „bi Mewlana Mîr Xuwande Kurê Seyid Xuwande Şah ve têtê biderkevtin û ew ji Nasvanên Mêjûnivîsvanan û ew Xanedanên Belx ve têtê biderkevtin. Wê nivîsteke mêjûyî gewre ji destpêkirina afirandinê tanî mêjûwa mirina xwe de di 904 de dayite binivîsandin. Kurê wî Xuwandmîr xwedîyê mêjuwa: Hebîb El-Seyr) derîyê dawî ji mêjuwa gewre date binivîsandin, ya ku wî ew bi navê „Rewdet El-Sefa“ ve date binavkirin. Mewlana Mîr Xuwand di hemdema Mewlana El-Camî û Dewlet Şah de, yê ku ew bi xwedîyê El-Tezkere ve di pêla Sultan Husên Bayqerda de têtê biderkevtin, dihate biderkevtin. .. 1H“ „Qamus El-Alam, Daner Şems El-Dîn Samî“ Mohamed Elî Ewnî

9. Di lênerîna mêjûyî hergavî de Merov bi bînferehbûnê û liserxwebûnê ve di rûdanên giranê gewre de tête biderkevtin.

10. Serdar û Zordar, heger ku ew ji xwe re bêtir li nivîstên mêjûwê de bidin bitemaşekirin, dê ew ji xwe re bêtir di dûrbûna karîna Xwendawendê Bilind de di wergirtina Mulk -Xwedîbûnê- de bidin bidîtin, ji yê ku ew dixwaze wî ji wan bide biwergirtin û ji yê ku ew dixwaze wî ji bona wan bide bidan. Debera ew xwe bi wergerandina dunyê ve bi ser wan ve nedin bixapandin û debera jî ew bi rûbadana wê ve ji bona wan neyêtin bidilşikenandin. Jibervêjî ve Padîşahê hemû Padîşahan di Qurana pîroz de sebarek bi vê ve dayite bigotin: “Di çîrokên wan de serpêhatî ji bona Dilpakan de dihate biderkevtin“.

Ez û ev nivîsta hanê

Ez, yê ku ew bi nivîsyanê van rûpelên hanê ve tête biderkevtin, bi navê „Şeref Kurê Şems -El-Dîn“ ve têtîm biderkevtin, yê ku çavên wî li ber destên Xwedê de tête bidîtin û ez hêvîdarim ku dê ew alîkarîya min bide bikin, ku ez di vê dunya hanê û oldarîyê de bi serfirazî ve bêtim biderkevtin û dê ez li kêşa vê dunayê jî de bêtim birizgarîkin. Di piştî derbasbûna terbûna ciwanîya xwe de û di piştî bidawîkirina xwendina xweyî Zanistîyên Ayînî, Zanebûnên Bawermendîyê û Ciwanîyê, ji yên ku ew ji bona peydekirina karên di nava dîwanan de didin bipêwistîkin, herwehajî piştî bawerî bixwekin min date bidestpêkin, ku min carcaran xwe bi xwendina nûçeyên Padîşah û Sultanên çûyî ve didate bimijûlkin. Herwehajî bi dilbijandî ve min dest bi xwendekarîya rewş û zînetên millet û netewên din jî de date bikin, tanî ku ez bi sînorê biserkevtinê ve di vê zanistîya hanêyî bi rûmet ve û di vê hunera nazdar de hatim bigihandin. Jibervêjî ve min date bidestpêkin, ku ez vê zanistîya hanê li gora karîna xwe de bidim birêkûpêkxistin.

Weha di bîr û bawerîya minî xav de hate bikevtin, ku ez di vê zanistîya hanêyî hêja û pir buha de nivîsteke pir bi nerx û serbixwe ve bidim bidanîn, ku hêjî di berî min de destê hîç Mêjuvanekî pêş min xwe pê nedaye bigihandin û evê ku ez wê ji bona ber çavan de didim bixistin, hêjî kesekî din bi mîna ve li ber de nehatîye bitêgihîştin.

Lêbelê bi hoyên bergirên zeman ve û rûdanên rojgarîyî dijwar û ne li bar de ew awata hanê hate bicihkirin û ev awata hanê bi veşartî ve di piştî perdê de hate bimayîn û ew ji bin perda çavdêrîyê nehate biderkevtin.

Li hemû layekî de her bayê Beramberan dihate birabûn û herwehajî gelacîyan serên xwe li her rexekî de didatin bihildan û ew bi serên esmanan ve dihatin bigihandin.

Xweşxuyan -Wergerandina Hejar:

دیمه‌ن هه‌مولا درنج و دیو بو

خۆشی شپرو هیمنی گه‌نی بو

پیس جیگرو ئابرو خزی بو

دنیا وه‌کو پرچی یار په‌شیو بو

ئاژاوه جیهانی وا ته‌نی بو

باویاوی: شه‌رو گه‌رو گزی بو

Dunya weku pirçiyar peşêwe bû
dîmen hemu la derenc û dêwe bû

Ajawe çîhanî wa tenî bû

Xoşî şer û hêmê genî bû

Babawî: şer û ker û kizî bû

pîs çêgir û abrû xizî bû

Xelk di nav tangavîyê de bi ser gêjî, bi ser êşî û windayî hatin bimayîn. Hemûyan berê xwe ber bi jor ve didatin bi vekirin û destên xwe

ber bi esman ve didatin bihildan û wan ji bona Xwedê didatin bibangkirin û li ser zimanên wan de navroka gotina Xwedê dihate biderkevtin: „Xwedo tu wî li ser me de nede bihilgirtin, ji yê ku em wî nikarin bidin bihilgirtin“.

Ba û biruska Xwedayê tak û pak ji nişkê ve hate birabûn û xweşî û şadîyê serên xwe dane bibilindkirin. Tariya zordariyê û ewrê gemariya ne li bar de hate bitarûmarkirin, ku zordarî li ser dadweriyê de nema hate bidîtin.

Bi peydabûna vî Padîşahê dadwerî bilind û merd ve pê dilên Hejar, Perîşan û Nedaran di nava malên wan de, di nava welatên wan de hatin bipiştrastkirin û jîna wan hate bixweşkirin. Xelk û millet li her der û cihê de di ramîyê û asayîşê de bi piştrastbûnê ve di xêr û xweşiyê de dihatin bigirawkirin. Li jêr saya şepolê wî bayê pîroz de kul û derd hatin bijibîrakirin û xweşiyê serê xwe date bihildan.

Di nava van rewş û zînetên hanê de bîr û baweriyên min Perîşanê Reben hatin biderkevtin û wan dest bi çîrûska xwe ve dane bikirin û min dest bi cîkirina wan remanan de date bikirin.

Jiber yên ku ew di bazara gotaran de gewherfiroşin û durnasin û ew Mêjûvanasên, yê ku ew bi tutiyê Şekiristanê ve di nava çîrok û deng û basan ve têtin biderkevtin, tanî êsta wan rêya xwe bi nava Kurdistanê ve nedane bixistin û wan di hîç pêl û heyamekî de li ser jîyana Gernas û Sernasên Kurdan de nedane binivîsandin û herwehaji wan li ser zînet û rewşên wan jî de nedane binivîsandin û wan tu nivîsteke lihevhatî de li ser wan de nedane bitomarkirin.

Ez bi tîn û tiwan û bi lez û bez ji bona ser wê remana hanê ve hatim bikevtin, ku ez li gora karîna xwe de ewende li ser deng û basên Peyên Gewre, Bi nav û bang, Serdar û Xunkarên Kurd û Kurdistanê de bidim bikomkirin û ewên di mêjûwa Ecem de, yanjî yên ku min bi xwe ve dane bidîtin yanjî yên ku min ew ji Peyên pîrî jîr rast û bê derew dane bibihîstin, bidim binivîsandin û ez wê bi navê „Şerefname“ ve bidim binavkirin. Hemû awat û niyaza min her bi vê ve tête biderkevtin, tanî ku navên Xanedanên Gewreyên Kurdistanê di nava perda veşartinê û jibîrkinê de neyêtin bimayîn û ew li nav de neyêtin biçûyîn.

Ez ji Zanistvanên Peyên çak û dilpak didim bihêvîkirin, ku ew zor bi wirdî ve li nivîsta minî bê saman de bidin bitemaşekirin û heger ku wan şaşbûnek yanjî jibîrbûnek têde datin bidîtin, ji yên ku ew bi neçarî ve ji bona Merovan têtin bitengalkirin, ku ew wan bi şêweyekî merd ve û bi xameyên xweyî dur û gewher ve bidin birastkirin û ew wan bi şaşî ve û ne bi nezanî ve bidin bidanîn.

Xweşxuyan - Wergerandina Hejar:

هه‌لهم بپۆشه، نه‌چی گه‌ی‌ف بی له‌سه‌ر کۆنه‌م

بترسه رۆژی ئەتۆش تەپ بی مهلی سۆنهم
 پهلهی ههله ههمولا دهگری، کی بی پهلهیه؟
 بلاوه بیری مرو، هر خودایه بی ههلهیه.

Helem bipoşe, neçî Gîvbî le ser Konem
 Bitirse Rojê terebî melê sonem
 Peley hele hemula degrê, Kêye bê pele ye?
 Belawe bîrî Mero, her Xweda ye bê hela ye.

Pêşgotin

Di xuyanîkirina koka Eşîrên Kurd de, ku ew ji ku hatine bipeydabûn û raxistina li ser zinetên wan û şêweyên kar u barên wan de û ew di bin çî navî de dihatin binaskirin.

1. Rûperê Yekem

Peyivandin li ser Femandarên Kurdistanê de, ji yên ku wan ala serxwebûnê dane biberzkirin û Mêjûvanan ew li jêr navên Padîşhan de dane binivîsandin û ev di nava pênc deryan de têtê biderkevtin:

1.1 Deryê Yekem

Li ser Serdarên Diyarbekir² û Cezîrê³ de.

1.2 Derîyê Duwem

Li ser Serdarên Dînewer⁴, (Şehrezol - Şarezor)⁵, yên ku ew bi navê Hesnewî⁶ ve têtin binavkirin.

1.3 Derîyê Sêyem

Li ser Serdarên Fezlewî de⁷, yên ku ew bi (Lor Bizurk - Lorê Gewre) ve⁸ têtin binaskirin.

---

² Bi navê devereke mezin ve di jorî Cezîrê de têtê biderkevtin û navînî û keleha wêna bi Amedî kevnar ve têtê biderkevtin, ya ku ew niha bi nav Diyarbekrê paytexta Kurdistanê Turkî ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

³ Ew bi Cezîra Ibin Omer ve têtê biderkevtin. Ew bi bajarekî kevnar ve têtê biderkevtin û ew li ser Diclê de ji alîyê rojava de û di navbera Musilê û Diyarbekir (Amed) de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî.

⁴ Di dema çûyî de bi bajarekî avedan ve û li nêzîka (Sine - Senendec) de di Wilayeta Erdelan de dihatê bikevtin. Lêbelê ew niha bi bajarekî biçûk ve têtê biderkevtin. Ew bi Zanistvanên xweyî gewre, Sofiyên xweyî mezin û Mezgefta xweyî kevnar ve têtê biserbilindkirin. Mohamed Elî Ewnî.

⁵ Şehrezor: Di dema çûyî de ew bi bajarekî xweşî xwedan şehrestanîyeke geş ve dihatê biderkevtin. Niha wêranbûnên wêna di cihê (Yasîn Tepe - Tel Yasîn) de di parêzgeha Sulêmanyê niha de di nava deşte Şehrezorê de di rexê wêyî rojava de têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî.

⁶ Hesnewîye: Ew bi (Hesnewîye - Hesenwayî) Kurê Husên Kurdî ve tetin bigihandin, yê ku ew bi Mîr ve li ser supahê Eşîra Berîzkan ve dihatê biderkevtin, ya ku ew bi navê Berzînî ve dihatê binavkirin. Ew ji bona serdarkirina Hemedanê di piştî mirina Bavê xwe de hate bihildan. Ew tanî sala 369 Koçî - 981 Zayînê de hate bijîyandin.* Mohamed Elî Ewnî.

⁷ Fezlewî: Ew bi navê kalên xweyî mezin Bavê Hesên Fezlewî ve hatin binavkirin. Ev Malbata hanê ji bona serdarîkirina Loristan de di nivê sedsalê pêncî koçî de hate bihildan û serdarîkirina wan tanî nivê sedsalê nehê koçî de date bidirêjkirin. Rojbeyanî

⁸ Yekek ji Bavikên Netewê Kurd ve têtin biderkevtin û ew di nava wî welatî de têtin bijîyandin, ji yê ku ew bi navê Loristan ve têtê binavkirin û ew di nava welatên Iranî de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî.

1.4 Derîyê Çarem

Li ser Serdarên Lorên Biçûk de

1.5 Derîyê Pêncem

Li ser Padîşahên Miser û Şamê de, yê ku ew bi malbata Eyûbî ve⁹ têtin binavdarkirin.

---

⁹ Eyubî: Ew bi Necim El-dîn Eyub Kurê Şadî Bavê Şehryar Selah El-Dîn ve têtin bigihandin, yê ku ew bi qehremanê bi nav û bangê Musulmantîyê ve ji Eşîra Rewadî - Rawendî Kurdî ve dihate biderkevtin, ya ku ew bi Bavikekî ve ji Eşîra Hezbanî - Ezbenîyî mezin ve dihate biderkevtin, ya ku ew li hêlên Ezirbêcanê de dihate bibelavkirin. Ew li Dewîn - Devîn de hatibû bizayîn, lêbelê bavê wî jê ji ber hin rûdanan de date bibarkirin û wî ew ligel xwe de date bibirin. Rojbeyanî

2. Rûperê Duwem

Peyivandin li ser Serdarên Gewreyî Kurdistanê de, heger çijî ew bi serxwebûnê jî ve nehatin bigihandin û wan xwe bi Padîşah jî ve nav li xwe de nedane bidanîn; lêbelê ew di serbestî û azadîya xwe de tanî radeyekî hatibûn bigihaştin, ku hinekan ji wan bi navê xwe ve pûl didan bilêdan û bi navên wan ve Peyivandina Inê li ser berzbûnan di Mizgeftê de dihate bixwendin û ew ji bona nava pênc derîyan têtin biderkevtin:

2.1 Derîyê Yekem

Li ser Serdarên Erdelan de¹⁰.

2.2 Derîyê Duwem

Li ser Serdarên Hekarî - Hekarê¹¹, yên ku ew li jêr navên „Şenbo¹²“ de têtin binavkirin.

2.3 Derîyê Sêyem

Li ser Serdarên Amêdîyê¹³, yên ku ew bi navê „Bahdînan¹⁴“ têtin binavkirin.

2.4 Derîyê Çarem

Li ser Serdarên Cezîrê de, yên ku ew bi „Bextî - Buxtîye¹⁵“ ve têtin binavkirin. Ji van jî sê beş têtin biderkevtin:

2.4.1 Beşê yekem: Li ser Serdarên Cezîrê¹⁶.

---

¹⁰ Bi deverekî Kurdî ve di rojavayî welatê Iranê de têtê bekevtin. Ev perçê rojhilat ji welatê Kurd „Kurdistanê“ de dide bipêkanîn û navîniya wê bi bajarê Sine - Senendec ve têtê biderkevtin û ji bajarên wêyî bi nav û bang ve Kermansah, Sawçebraq û Merîwan têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹¹ Hekarê bi deverekê bicûk ve di Wilayeta Wanê de têtê biderkevtin û ji navîniyên wê bi bajarê Çulamerg ve têtê biderkevtin. Ji bajarên wêyî bi nav û bang ve Buhtan, Çal û Alban têtin biderkevtin. Herwehaji jê çemê Zabê bilind têtê biderkevtin, yê ku ew bi yekekî ve ji rûbarên çemê Diçê ve têtin biderkevtin û ji cihên wêyî bi navdar ve Gewar, Şemdînan, Mehmudî û Beyt El-Şebab têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹² Di herdu destnivîsên din de bi Şino ve têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹³ Bi bajarekî bi nav û bang ve di Wilayeta Musilê de têtê biderkevtin. Kelehek wêyî kevin têtê bidîtin û ew ji bal Emad El-Dîn Zengî de Danînvânê dewleta Etabikî li Musilê de hate biavakirin. Ji hemû rexên wê de baxcên ciwan û rez lê têtin bidorkirin. Ew bi cihê serên gelean ji Zanistvanên hêja ve mîna Bavê Suûdî Imadîyî têtê biderkevtin, ji yê bi navê Muftîyê Siqleyin Şeyx El-Islam di pêla Sultan Sulêmanê Qanûnî de dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹⁴ Yanjî bi Behdînan ve: Koka wê ji Beha El-Dînan ve têtê biderkevtin, ango yên ku ew bi Beha El-Dîn ve têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹⁵ Bextî bi navê Mîrê pêşîyî vê Eşîra hanê ve têtê biderkevtin û jê Buxtan hatîye biderkevtin û ew bi Buhtan - Botan ve hatîye biveguherandin. Mohamed Elî Ewnî.

¹⁶ Ev ne bi dubarekirin ve ji derîyê yekem de ji rûpelê yekem de têtê biderkevtin. Ev li ser Binemala Merwanîyan de têtê biderkevtin, ya ku ew bi Binemala Bextî ve têtê bigirêdan. Mohamed Elî Ewnî.

2.4.2 Beşê duwem: Li ser Mîrên „Gorkêl - Curdeqîl¹⁷“de.

2.4.3 Beşê sêyem: Li ser Femandarên Fenîk¹⁸.

2.5 Derîyê Pêncem

Li ser Serdarên „Hesen Kîf - Hesenkêf“¹⁹ de, yên ku ew bi „Melkan - Melekan²⁰“ ve têtin binavkirtin.

---

¹⁷ Gorgîl bi navçeyekî ve têtê biderkevtin, yê ku ew bi Wilayeta Cezîrêyî kevin ve dihate bigiredan. Ew di berê de bi navê Cerdeqîl ve dihate binavkirtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹⁸ Fenîk - Fênîk bi keleşek mêjûyî ve û bi nav û bangek ve di Cezîra Ibin Omer de têtê biderkevtin. Di berê de ew bi sextrîn keleşên Kurd ve dihate biderkevtin, ji yên ku Kurdên Bextî - Beşewî têtê dida biserdarîkirtin. Rojbeyanî

¹⁹ Di Mucem El-Elbîdan de têtê bigotin: „Ez didim bibawerkirin, ku Hesen kîfa yanjî kîba“ bi Ermenî ve têtê biderkevtin. Ew bi bajarekî û keleşê ve li ser rûbarê Dicle de di navbera Amed û Cezîret Ibin Omer de ji Diyarbekir de têtê biderkevtin. Ew bi du rex ve li ser Diclê de û bi pir ve dihate biderkevtin. Niha ew bi bajarekî biçûk ve têtê biderkevtin û têtê de wêranî û şûnewarî têtin biderkevtin. Serjimara wêna bi hezar kesî ve nayête bigihandin û ew bi Hesenkîf ve bi Erebî ve têtê binivîsandin“. Ev bajarê hanê îro bi navê Şernexê ve têtê binavkirtin. Mohamed Elî Ewnî.

²⁰ Melekan dibe, ku ew ji Melkite hatibe biderkevtin, ya ku ew bi yekekê ve ji sê rêçên Filan ve (Melkatiye, Yaqûbîye û Nestorî) têtê biderkevtin, ya ku ew ji bal Antonyos di dema xwe de hatibû bipêkhatin. Dibe, ku hinek ji Kurdan hatibin bifilehkirtin û wan ji xwe re ev rêça hanê dabîn bigirtin û ew di paş re hatibin bimusilmankirtin, mîna ku hinekan ji wan jî ji xwe re rêçên Nestorî û Yaqûbî dane bigirtin û ew bi Nesatire û Yeaqibe ve hatin binavkirtin. Hin ji Mêjûvanan didin bigotin, ku Nestorîyên li dor û berên Musulê de, yên ku ew bi Aşûrî ve têtin binavkirtin û herwehaji Yeaqibe, yên ku ew di mêjûwê de bi navên Cizqan de têtin binavkirtin, ew bi Kurd ve têtin biderkevtin. Rojbeyanî

3. Rûperê Sêyem

Li ser hemû Serdar û Mîrên tir de li Kurdistanê de, ji yên ku ew bi sê beşan ve têtin biderkevtin:

3.1 Beşê Yekem bi neh derîyan ve tête biderkevtin:

3.1.1 Derîyê Yekem:

Li ser Serdarên Çemişkezek²¹ de, yên ku ew ji bona sê beşan ve tête biparvekirin:

3.1.1.1 Beşê yekem: Li ser Mîrên Mecnekurd²² de.

3.1.1.2 Beşê duwem: Li ser Serdarên Pertek²³ de.

3.1.1.3 Beşê sêyem: Li ser Mîrên Suqman²⁴ de.

3.1.2 Derîyê Duwem:

Li ser Serdarên Merdasi²⁵ de tête biderkevtin û ew ji bona sê beşan ve têtin biparvekirin.

3.1.2.1 Beşê yekem: Li ser Serdarên Egîl²⁶ de.

Beşê duwem: li ser Serdarên Palo²⁷ de.

3.1.2.2 Beşê sêyem: li ser Mîrên Çermuk²⁸

3.1.3 Derîyê Sêyem:

Li ser Mîrên Sason²⁹ de, yên ku di dawî de bi Serdarên Hezo³⁰ ve hatine binavkirin.

---

²¹ Bi bajarekî ve li herema Xerbûtê ve tête biderkevtin û ew bi 120 kîlo mitran ve ji bajarê Xerbûtê de bi dûr ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²² Ew bi bajarekî ve di navbera Erzerom û bajarê Qarsê de di jorî Kurdistanê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²³ Pertek bi bajarekî biçûk ve tête biderkevtin û ew li ser kenarê jorî çemê Furatê tête bikevtin. Di navbera wê û Xerbûte ji alî jorî de dûrbûna 12 kilo metir tête biderkevtin. Ew bi navîya melbenda Çarsinceq ve tête biderkevtin, ya ku ew bi parêzgeha Dêrsimê ve di herema Xerbûtê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁴ Suqman bi navçeyekê ve ji navçên Çemişkezek ve di Parêzgeha Dêrsimê de tête biderkevtin. Rojbeyanî

²⁵ Ew bi navê Merdas Kurê Idrîs Kurê Nesîr Kurê Nesîr Damezirvanê ve Mîrneşîyê ve hatiye binavkirin, yê ku wî ji hêla Şamê ve ji bona vê devera hanê ve dayîte bibarkirin. Rojbeyanî

²⁶ Egîl bi bajarekî ve li melbenda Erxenê ve bi dûrbûna 32 km (kilo metran) ve ji Diyarbekrê ji layê jorî rojava de li nêzîka gihandina herdu rubarên çemê Furatê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁷ Bi bajarekî ve ji dûrbûna 95 km dûr ji Diyarbekir li ser kenarê rastî çemê Furatê de tête biderkevtin û ew bi navînîya Palo ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁸ Yanjî Çemîk ew bi bajarekî xweşik ve û bi nêzîka 5 km ve li jorî Diyarbekrê de tête bikevtin. Keleheke kevin û pir serşokên avên kebrîtiyî germ tede têtin bidîtin û Xelk pir ji bona kevtina nava wan serşokan têtin biçûyîn. Mohamed Elî Ewnî

3.1.4 Derîyê Çarem: Li ser Serdarên Xêzan³¹ de, yên ku ew ji bona sê beşan ve têtin biparvekirin:

3.1.4.1 Beşê yekem: Li ser Serdarên Xêzan de.

3.1.4.2 Beşê duwem: li ser Mîrên Mekes³² de.

3.1.4.3 Beşê sêyem: li Ser Mîrên Esbayird - Esparut³³ de.

3.1.5 Derîyê Pêncem:

li ser Serdarên Keles- Kelîs- Kilz, Kîls³⁴ de

3.1.6 Derîyê Şeşem:

Li ser Mîrên Şêrwan³⁵ de, yên ku ew ji bona sê beşan ve têtin biparvekirin:

3.1.6.1 Beşê yekem: Li ser mîrên Kefra -Kefrî³⁶ - de.

3.1.6.2 Beşê duwem: li ser Mîrên (Iron -Iruh)³⁷ de.

²⁹ Bi heremeke biçûk ve di Parêzgeha Mûşê de li welatê Bedlîsê de têtê bikevtin û li alîyê wêyî rojava de çiyaê Sasonê têtê bikevtin, yê ku bi berzbûna bêtir ji 2600 m ve ji ser rûyê deryayê de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³⁰ Ew niha bi bajarekî biçûk ve têtê biderkevtin. Di berê de ew bi bajarekî mezin ve dihate biderkevtin û serjimara wî bi bêtir ji 6000 kes ve dihate biderkevtin. Ew niha bi navînîya wê heremê ve têtê biderkevtin, ya ku ew bi navê wê ve têtê binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

³¹ Ew bi bajarekî ve li tenîştê Sêrtê ve di herema Diyarbekrê de têtê biderkevtin. Têde pir bax, rez û darên bi ber ve û nemaza darên Şahberû têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³² Ew bi bajarekî ve li ser cihokekê de di Parêzgeha Wanê de û dûr bi 99 km ve ji Wanê de têtê bikevtin. Yaqutê Hemewî dide bigotin, ku ew li tenîştê Qalqîlya de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

³³ Dibe, ku ew bi navçeya Espart ve di wilayeta Bedlîsê de bêtê biderkevtin. Ev di nexşeyên wilayetên Osmanî de bi Siparut de hatîye binivîsandin û bitomarkirin. Ev jî nayête biveşartin, ku di navbera van her du peyvan de nêzîkbûnek têtê bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

³⁴ Ew bi bajarekî ve bi 50 km ji li jorê Helebê de têtê bidîtin. Ew di Mucem El-Buldan de bi Kilz ve hatîye bi nivîsandin û bitomarkirin û têtê hatîye bigotin; ku ew bi gundekî biçûkî Izaz ve têtê biderkevtin; jiber ku ew di dema wî de beramber bi Izazê ve bi biçûk ve dihate biderkevtin. Niha Izaz bi gundekî biçûk ve têtê biderkevtin, yê ku ew di dema Danerê Mucem El-Buldan de bi bajarekî mezin ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³⁵ Ew bi navçeya Şêrwan ve di wilayeta Bedlîsê de û bijarekî xweşik ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³⁶ Ew bi navçeyekî mezin ve ser bi herema Sêrtê ve di wilayeta Bedlîsê de têtê biderkevtin û ji Eşîrên wêyî Kurdîyî bi nav û bang ve Muhamedîyan û Estorkan têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

³⁷ Me ew di Etlesên nasdar de nedate bidîtin. Di Etlesa Osmanîyî bi navkirî ve ew bi Erwe ve hatîye binavkirin. Ew bi bajarekî ve li bakurî rojhilata herema Sêrtê de û bi pênc demjimaran jê bi dûr ve têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

Navê wêna di Çûna Mister Rêç de bi Iron - Iron- ve hatîye bihatin û ew dibêje: ku ew bi sê demjimaran ve ji Kofra bi dûr ve têtê biderkevtin. Rijbeyanî.

3.1.6.3 Beşê sêyem: Li ser Mîrên (Kerni -Kerti- Kurti)³⁸ de

3.1.7 Derîyê Heftem:

Li ser Mîrên (Zerqi -Zerki)³⁹, yên ku ew ji bona çar beşan ve tête biparvekirin:

3.1.7.1 Beşê yekem: li ser Mîrên Derzîni⁴⁰ de.

3.1.7.2 Beşê duwem: Li ser Mîrên (Girdekan - Gardekan)⁴¹ de.

3.1.7.3 Beşê sêyem: li ser Mîrên (Etaq -El-Hetax)⁴² de.

3.1.7.4 Beşê çarem: li ser Mîrên Tercîl⁴³ de.

3.1.8 Derîyê Heştem: Li ser Mîrên suwêdi⁴⁴ de.

3.1.9 Derîyê Nehem:

Li ser Mîrên (Suleymani - Silîvanî)⁴⁵, yên ku ew ji bona du beşan ve têtin biparvekirin:

3.1.9.1 Beşê yekem: Li ser Mîrên Qulb⁴⁶ û Patman de.

---

³⁸ Di daneyekî de ew bi Kirti ve hatiye binivîsandin. Me ew di tu Ferhengan de nedate bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Ew di Çûna Mister Rêç de bi Kirti - kurti- ve hatiye binivîsandin, ku ew ji Hîzan bi dûrbûna du demjimarên ve tête biderkevtin û ew bi heremeke çiyayîyî sext ve û bi dûrbûna nêzîka çar demjimarên ve ji Şêwanê ve tête biderkevtin. Ji Eşîrên wêyî bi nav û deng ve Emberlo û Cengînî têtin biderkevtin. Rojbeyanî

³⁹ Ew niha bi navê gundekî û navçeyekî ve li hêla Sêrtê ve tête biderkevtin. Têde Eşîrên Zerqî, Siloqî, Ezmankî, Huweydî û Jenganê têtin bijîyandin. Mohamed Elî Ewnî

Rêç ew bi Zergî dayite binivîsandin. Dibe ku ew ji El-Ezreqiye hatibe bisivikkirin, ya ku ew bi tekana Elezarîqe ve tête biderkevtin, ji yên ku ew bi gurûhekî Xewarîce ve têtin biderkevtin. Em dê di pişt re bidûr û dirêjî ve li ser wan de bidin biaxivtin. Rojbeyanî

⁴⁰ Me ew di nava ferhengan de nedate bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Ew bi baregeha herema Zerqîyî bi navkirî ve tête biderkevtin û ew bi çar demjimarên ve ji Sêrtê ve tête bidûrkevtin. Rojbeyanî

⁴¹ Ew bi ser hêla navçeya Zerqîyê ve û di navbera Diyarbekir û Mîyafarqînê de tête bikevtin. Rojbeyanî

⁴² Bi navê navçeyekê ve di wilayeta Diyarbekrê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁴³ Tercîl yanjî Terhîl: Me ev herdu peyv nedane bidîtin. Di Mucem Elbuldan de li ser Tercele de hatiye bigotin, ku ew bi gundekî ve di navbera Hewlêr û Musilê de tête biderekevti û tê de pir çavîyê ava kebrîtî têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Daner wî cihî dide bimebestkir, yê ku ew li nêzîka Diyarbekrê de tête bikevtin. Rojbeyanî

⁴⁴ ... Wer ev bi keleha Siweyda ve tête biderkevtin, ya ku ew di navbera Amed û Ruha de tête bikevtin û ya ku ew îro bi navê Sorak yanjî Sîwêrek tête binavkirin. Rojbeyanî

⁴⁵ Ew bi navê Eşîra Sulêmanî - Silîwanî -Silêvanî ve hatiye binavkirin, ya ku ew niha li dor û berên Mîyafarqînê de têtin bijîyandin. Rojbeyanî

⁴⁶ Bi melbendekê ve ser bi parezgeha Bedlîsê ve tête biderkevtin û ew li jêrî melbenda Genc ve tête bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

3.1.9.2 Beşê duwem: Li ser Mîrên Miyafarqîn⁴⁷ de.

3.2 Beşê Duwem li Perê Sêyem de bi Duwazdeh Derîyan ve têtê bidawîkirin:

3.2.1 Derîyê Yekem: Li ser Serdarên (Suhran - Soran)⁴⁸ de.

3.2.2. Derîyê Duwem: Li ser Serdarên Baban⁴⁹ de.

3.2.3 Derîyê Sêyem: Li ser Serdarên Mukri⁵⁰ de.

3.2.4 Deryê Çarem: Li ser Serdarên Biradost⁵¹ de, yên ku ew ji bona du beşan ve têtin biparvekirin:

3.2.4.1 Beşê yekem: Li ser Mîrên (Weşni - Eşne - Şino)⁵² de.

3.2.4.2 Beşê duwem: li ser Mîrên Soma⁵³ de.

3.2.5 Derîyê Pêncem: Li ser Mîrên Mehmudî⁵⁴ de.

3.2.6 Derîyê Şeşem: Li ser Mîrên Dunbulî⁵⁵ de.

---

⁴⁷ Ew bi navîniya melbenda Sewane ve di wilayeta Diyarbekrê de têtê biderkevtin. Ew bi 70 km ji jorî rojhilatî Diyarbekrê de têtê bidûrvekevtin. Keleheke wêyî kevnarî bi nav û bang ve têtê bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

⁴⁸ Bi rengên sor ve. Di pêşî de ev navê hanê ji bona Rewanduz û dor û berên wê ve dihate bigotin. Di pişt re ew ji bona hemû heremên kevtî de di navbera herdu Zaban de ji Alton Koprî ji jêr de tanî Şino ji jor de dihate bigotin. Mohamed Elî Ewnî

⁴⁹ Di pêla pêşî de ew ji bona hêlên Şarezorî niha de dihate bigotin. Di pişt re ew ji bona hemû hêlan ve dihate bigotin, ji yên ku ew ji bal Mîrnesînîy a Baban de ji sînorê Erdelan ji jor de tanî çiyayê Hemrîn ji jêr de û di navbera Diyala û Zabê Biçûk de dihatin biserdarîkirin. Mohamed Elî Ewnî

⁵⁰ Mukrî - Mukriyanî ew bi heremeke naskirî ve li jêrî rojavayî Iranê de, li jorî wilayeta Erdelanê de û li jêrî golana Ormiyê de têtê biderkevtin. Dibe ku ev navê hanê ji Mox Rê de hatibe biderkevtin: jiber ku di vê herema hanê re Mervên Megos têre ji bona Ezerbêcanê cihê serê Zerdeşt dihatin biderbasbûn. Dibejî, ku ew ji Mexriya de hatibe biderkevtin, ya ku ew bi cihê Peyên Oldarên Filetîyê di rojhilat de di navbera cihê Metran û Sermetran de dihate biderkevtin, ya ku têtê Kursiya wan dihate bidîtin. Rojbeyanî

⁵¹ Ew bi heremeke biçûk ve li devera Şehrezor de li jêrî Hekarê de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Ew îro bi navçeyekê ve bi melbenda Rewanduz ve di Parêzgeha Hewlêrê de di herema jorî de ji Kurdistana Iraqê de têtê bigirêdan. Rojbeyanî

⁵² Di daneyekî de bi Ruşenî ve hatiye binivîsandin. Mucem Elbuldan dide bigotin: ku Eşne bi bajarekî biçûk ve li hêla Ezerbêcanê de têtê biderkevtin û di navbera wê û Ormiyê de bi durbûna du rojan ve û wê û Hewlêrê de bi pênc rojan ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Ev Bajarê hanê îro bi navê Şino ve têtê binaskirin. Sê Zanayên Hedîsî bi nav û bang ve têtê têtin bidîtin: Yên ku ew bi Eşnayî, Eşnehî û Eşnaî ve têtin biderkevtin û yek ji van jî bi navê Elî Kurê Şêx Hamidê Oşnewî ve têtê biderkevtin, yê ku wî pir dayite binivîsandin. Rojbeyanî

⁵³ Ew bi navçeyekê ve bi herema Biradost ve dihate bigirêdan. Rojbeyanî

⁵⁴ Ew bi heremekê ve li wilayeta Wanê ve têtê biderkevtin. Navîniya wêna bi bajarê Seray ve bi durbûna 90 km ve ji rojhilatî Wanê ve li ser tuxûbên Iranî û Osmanî ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁵⁵ Nivîsta Mesalik dide bigotin: Ku Dunbilî di pêş de li çiyayê Meqlub û Muxtar de dihatin bijîyandin. Di dawî de ew hatin bineçarîkirin, ku ew ji hêlên Musilê de ji bona

3.2.7 Derîyê Heftem: Li ser Mîrên Zerza de.

3.2.8 Derîyê Heştem: Li ser Mîrên (Estonî - Estuwani)⁵⁶ de.

3.2.9 Derîyê Nehem: Li ser Mîrên Tasnî - Dasnî)⁵⁷ de.

3.2.10 Derîyê Dehem: Li ser Mîrên Kelhur⁵⁸ de, ji yên ku sê beş jê têtin biderkevtin:

3.2.10.1 Beşê yekem: Li ser Serdarên Pilingan⁵⁹ de.

3.2.10.2 Beşê duwem: Li ser Serdarên Derteng⁶⁰ de.

3.2.10.3 Beşê sêyem: Li ser Mîrên (Mahideşt)⁶¹ de.

3.2.11 Derîyê Yazdeh: Li ser Mîrên Bane⁶² de.

3.2.12 Derîyê Duwazdeh: Li ser Mîrên Terza de.

3.3. Beşê Sêyem li Rûperê Sêyem de: Li ser Mîrên Kurdên Iranê de, yên ku ew bi Goran ve têtin binavkirin û ew ji bona çar beşan ve têtin biparvekirin:

3.3.1 Beşê yekem: Li ser Mîrên Sîyah - Sîya Mensur⁶³ de.

3.3.2 Beşê duwem: Li ser Mîrên (Çegnî - Çenginî)⁶⁴ de.

Ezerbêcanê de bidin bikoçkirin û wan li wêderê de bi saya jîrbûna xwe ve dikarîbûn meznatîyeke serbixwe ve ji xwe re li Kurdistan û Ezerbêcanê de bidin bidurustkirin. Rojbeyanî

⁵⁶ Di Daneyekî din de bi Estuwani ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

Gundek bi wî navê hanê ve di herema Nehrî de li Kurdîstana dagîrkirî Turkî de têtê bidîtin. Rojbeyanî

⁵⁷ Mucem El-Buldan dide bigotin: Li bakurê musilê de ji layê rojhilatî Diclê de çiyayekî mezin têtê bidîtin, ku têde gelek Kurd têtin bidîtin, ku ew bi Dasnî ve têtin binasîn. Iro bi Dasniyan ve Yezîdî didin bigotin. Dasnî ji peyva Deyîvesne hatîye biderkevtin, ya ku ew ji bal Berêz Tewfîq Wehbî ve lêhatîye bikolandin. Rojbeyanî

⁵⁸ Kelhur - Kelor bi wê heremê ve têtê bigotin, ya ku ew di navbera Helwana kevin û Kermanshan de tanî ser tuxûbên Sine - Senendic têtê bikevtin. Hinek ji Kelhuran de ji bona heremên din de dane bibarkirin. Rojbeyanî

⁵⁹ Ew ji bal Yedul-lah Redayî ve bi peyva Pelbeganr ve hatîye binivîsandin. Ew bi heremeke girêdayî bi wilayeta Sine ve têtê biderkevtin. Di berê de ew bi bajarê Mîrneşîyâ Kelhur ve dihate biderkevtin. Rojbeyanî

⁶⁰ Ew bi heremeke nêzîk ve ji Zehawe û di dawî derbendê wê de têtê biderkevtin, ya ku jê çemê Elwend ji bona destên wê têtê biherikandin û navîniya wêna bi bajarê Rêjaw ve têtê biderkevtin. Rojbeyanî

⁶¹ Mahideşt yanî Mayîdeşt bi navê keleheke û bajarekî kevin ve têtê biderkevtin û ew li tenîştê Xaneqînê de û li Wilayeta Musilê de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁶² Bane bi bajarekî biçûkî Kurd ve li jêrî Iranê de û di navbera Erdelan û Sawceblaq - Mehabad - de li nêzîka sînorê Iraqê de têtê bikevtin. Rojbeyanî

⁶³ Siyah - Sîya Mensur: Ew di rojgarîya Sefewî de bi Eşîreke hêz û xurt ve dihate biderkevtin. Li paş de ew li berhevdû de hatin birabûn û ew di nava Kurdîstanê û Iranê de hatin bibelavbûn. Hinekan ji wan jî ji bona Efxanîstanê dane bikoçkirin. Xelkê gundê Sîya Mensur di navçeya Qere Hesen de li Kurdîstana Iraqê de ji wê Eşîrê de têtin biderkevtin. Rojbeyanî

⁶⁴ Cenginî di zemanê Sefewî de bi xawenê zor û zordariyê ve dihatin biderkevtin û wan serpereştîyek ji xwe re dane bidurustkirin. Li paş de hîmên wê serpereştîya hanê

3.3.3 Beşê sêyem: Li ser Mîrên Zengene⁶⁵ de.

3.3.4 Beşê çarem: Li ser Mîrên Bazokî⁶⁶ de.

---

hatin bilawazkirin û ew di nava welatan de hatin bibelavkirin. Êsta beşek ji wan hêjî bi Gerok ve têtin biderkevtin û ew di navbera Iraq û Irane de ji xwe re didin bikoçkirin. Ew zivistana xwe di nava Parêzgeha Sulêmanyê de û havîna xwe li hêlên Meraxê de ji xwe re didin birabuhurandin. Rojbeyanî

Gundek di navça Şarbajêr de li layê Sulêmanîyê de bi navê Çinginyan ve têtê bidîtin. Hejar

⁶⁵ Ew bi Eşîreke Kurd ve têtê biderkevtin û wan di rojgarîyên Sefewî de ji xwe re Mîrneşînîyek datin bidamezirandin û ew bi demekê jî ve hate bimayîn. Di paşan de ew liberhevdû de hatin birabûn û pevçûnê di navbera wan û Dewleta Iranê de date bidestpêkirin. Mîrneşînîya wan hate bihelweşandin û wan ji cihê xwe dane bibarkirin. Hinek ji wan di îro de li tenîştên Kerend de di nava xakê Iranê de têtin bijîyandin û hinên din ji wan di Parêzgeha Kerkukê de têtin bidanîştin. Rojbeyanî

⁶⁶ Bazokî bi Eşîreke Kurdî ve têtê biderkevtin. Wê roleke mezin di rojgarîya Sefewî de dayite bilistin û wê ji xwe re Mîrneşînîyek date bidurustkirin û ew bi demeke ne kurt ve hate bidirêjkirin. Li paş de ew li berhevdû de hatin birabûn û ew ji ber hevdû de hatin bikevtin. Êstajî hinek ji wan li hêlên Taran de û hinên din li jêrî Iranê de têtin birûniştin. Rojbeyanî

4. Rûperê Çarem

Li ser Serdarên Bedlîsê⁶⁷ de, ji yên ku ew bi Bav û Bavpîrê Nivîskarê van rûperan ve têtin biderkevtin. Ew jî bi Seretayek, çar dêr, rûkkirinek û Kutahîyeke kotahî ve tête biderkevtin.

(El-Fatihe)

Di dawî de axivtin li ser bajarê (Bedlîs - Betlîs) de: Kê ew daye bidurustkirin, çima û çilo bajar û keleha wî hatin biavakirin?

4.1 Dêrya Yekem: Derbarê Eşîra (Rozekî -Rozkî- Rojekiye) de û

hoyê bi navkirina wan ve bi vî navê hanê ve

4.2 Dêra duwem: Li ser Serdarên Bedlîsê de, ku Koka wan bi ku ve tête bigihandin û çilo û kenkî ew bi Bedlîsê ve hatine bigihandin?

4.3 Dêra Sêyem: Derbarê wan Serdarên Bedlîsê de, ji yên ku ligel wan de ji bal Padîşahên raburduwî de rêz û hêjabûn dihatin bigirtin û çakî ligel wan de didatin bikirin. Ev jî bi çar derîyan ve tête biderkevtin:

4.3.1 Derîyê Yekem: Li ser Melîk Eşref de

4.3.2 Derîyê Duwem: Li ser Hacî Şeref Kurê Diya El-Dîn de.

4.3.3 Derîyê Sêyem: Li ser Mîr Şems El-Dîn Kurê Hacî Şeref de.

4.3.4 Derîyê Çarem: Li ser Mîr İbrahîm Kurê Mîr Hacî

Mohamed⁶⁸ de.

4.4 Dêra Çarem derbarê wan hoyan de, ji yên ku ew bi dawî ve bi

hoyên nemankirina Serdarîkirina Bedlîsê ve têtin biderkevtin. Ev jî bi çar hoyan ve têtin biderkevtin:

4.4.1 Hoyê yekem: Pevçuna di navbera Mîr Şeref û Mîr İbrahîm de.

4.4.2 Hoyê duwem: Bi serkevtina Mîr Şeref li ser Mîr İbrahîm de di Serdarîkirina Bedlîsê de.

4.4.3 Hoyê sêyem: Zeftkirina Mîr Şeref Keleha Bedlîsê ji Qezilbaşan de.

4.4.4 Hoyê çarem: Biserhatîyên Mîr Şems El-Dîn Kurê Mîr Şeref.

---

⁶⁷ Ew bi navê bajarekî û heremeke gewre ve li beşê jorî de ji Kurdistanê de tête biderkevtin û ew li ser rojavavyê gola Wanê de tête bikevtin. Ew ji bona çar navînîyan de: Bedlîs, Muş, Kenc û Sêrtê de tête biparvekirin. Mohamed Elî Ewnî

⁶⁸ Weha ew di daneya çapkîrî de hatîye bihatin. Lêbelê ew di herdu destnivîsên din de bi Mîr Kurê Şems El-Dîn Kurê Hacî Şeref ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

4.5. Rûnkirin: Li ser rewş û zînetên rebenê pirşikestî ji zemanê zayîna wî de tanî niha di sala hezar û pêncê koçî de.

4.6 Kotahî⁶⁹

Li ser serpêhatîyên Padişahên berz û birêzî Xanedanên Osmanî, Padişahên Iran⁷⁰ û Toran⁷¹ û piranîya Xunkarên din jî de li cîhanê de, ji yên ku ew bi hevçerxê wan ve dihatin biderkevtin.

---

⁶⁹ Ev kotahîya hanê di vî bergê duwemî Şerefname de, yê ku ew ji bal Rojhilatnasê Rusî Wilyamînov Zimov de di Rusya de der sala 1860 de hatîye biçapkirin. Çapa duwem bes û bi tenha ve bi bergê yekem ve dihate bigirêdan, ya ku me ew li Qahire de der sala 1930 de date biçapkirin. Ev jî bes û bi tenha ve jiber hâyên diravî ve hate bikirin û herwehaji jiber giringbûna vî bergê hanê di xuyanîkirina Ciyografya Kurdisanê, Mêjûwa Netewê Kurd û daxuyanîkirina li ser Dewlet û Mîrneşîniyên Kurdan de dihate biderkevtin, ji yên ku ew li hêlên Kurdistanê û cihên din de hatin biderkevtin. Herwehaji tede li ser rûdanên wan de û li ser Eşîr û xelkên pîrî din de didin biaxivtin. Weha em bi alîkarîya Xwedawend ve dixwazin herdu bergan ji bona zimanê Erebi bidin biwengerandin û herwehaji em dixwazin wan ligel kanîyên Erebi, Farisî, Turkî û Kurdî de bidin biberamberkirin û wê bi mîna çapa rusî ve di nava du bergan de bidin biçapkirin. Xwedê alîkarîya me bide bikirin. Mohamed Elî Ewnî

⁷⁰ Ew welatên, yên ku ew di navbera herdu çemên Dicle û Sind ve bi pahnayî ve û ji derya Qezwîn tanî kendava Farisî de bi dirêjbûn ve tete bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁷¹ Ew bi walatê, yê ku ew ji bona pişt Iranê ve ji jor de ango bi Turkistanê ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Pêşgotin di xuyanîkirina li ser rehên⁷² Kurdan û çûnîtiya rengên îşên wan de

Li ser rehên Kurd de pir gotinên cuda û goyên bi dijîhev ve hatine binivîsandin. Hinek ji wan vedibêjin, ku der zemanê Zehakê -Dehakê- maran de, yê ku ew bi pêncemîn Padîşahê Pêşdadî⁷³ ve dihate biderkevtin, piştî Cemşîd⁷⁴ li ser textê padîşahîya Iran û Toranê de hate birûniştin û destê wî li ser zor beşên cîhanê de dihate biderkevtin. Ew çendîn sitemkar û bedkar bû, ku hinekan ji Mêjûvanan ew bi Şedad ve didatin binavkirin; jibervêjî ve yekekî ji xwedan Zanevanên jîr û hozan de di daxuyanîkirina sitemkarîya wî de wetov dayîte bigotin:

Xweşxuanî -Wergerandina Hejar-:

که جهمشید پهوان بو بهرهو گوږه‌شار
 بهزۆر هاته جیی ئەژدهاکی کهمار
 جیهان کهوته بهردهستی وا بی‌فه‌پری
 وهکو بیته بهرچه‌نگی ورچی: مه‌پری
 دل و دهست و پۆ‌په‌ش، دژو ناله‌بار
 دزو ده‌سپرو شیپ و په‌تیارو هار
 هه‌موکه‌س له‌دهستی به‌گازنده بو
 به ویرانه فیربو وه‌کو: کونده‌بو

Ke Cemşîn rewan bû berew koreşar
 be zor hate cîyê Ejdehaki Gemar
 Cîhan kewte berdesti we bê ferê
 weku bête ber çengi wurçê: merê
 Dil û dest û rû reş nalebar
 diz û despêr û şêt û petyar û har
 Hemû kes li desti be gazendebû
 be wêrane fêrbû weku: Kundebû

Tevî li vê serûştîya wîyî zordarî jî de tête bigotin, ku li ser milên wî de du girêkan mîna du maran serên xwe dabûn biderkirin, yên ku bi têgihiştina Pijîşkan ve jê re nexweşîya Kevjal -Şêrpençe- dihate bigotin. Bi

⁷² Ji xwe re dli pêşgotinê de bidin bitemaşekirin, ya ku têde pir nivîstên cudan û Insiklopêdîyên Firengî hatine bikomkirin û herwehaji ji xwe re li rûnkirin û pêvekirinên din de bidin bitemaşekirin. Mohamed Elî Ewnî

⁷³ Pêşdadî bi kevintirîn navê malbata Padîşahî ve tête biderkevtin, ya ku wê di heyamên kevnî kevnar de li Iranê de dayite biserdarîkirin. Mohamed Elî Ewnî

⁷⁴ Ew bi çaremîn Padîşahê Pêşdadî ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

derkevtina vê nexweşîya nenas ve pir derd û jan ji bona Ejdehak dihatin bidurustkirin û di pir caran jî de ji ber derd û azaran de ji hêz û hinerên xwe ve dihate bikevtin û bi bîntenk dibû û jêre bînferehbûn nema dikarîbû bihata bidîtin. Herçende pir Pijişkên jîr û Zanistvanên hozan jî ji bona dermankirina derd û hilanîna wîna û di vegerandina tendurustîyê de pir kar û barên sipaskirî jî dane bikirin, lêbelê kêrên wan nehatin biderkevtin. Tanî ku rojekê Şeytanê melûn bi biçim û rûçikê Pijişkekî ve li layê Ejdehak de hate biderkevtin û wî pê date bigotin: ku dermankirina derdê te bes û bi tenha ve bi mejîyê serên Merovên Xort ve têtê bigirêdan, ku pê ser Kevjal - Şêrpençe- bête biduhnkirin. Mexabin, ku Berpirsiyaran bi gotina vî Melûnê hanê ve bi vî karê şermezar de dane bikirin. Li hevdû de hate birasthatin, ku jan bi pileyekî ve hate birawestandin û bîna Nexweş jî dihate bivedandin. Beramberî vê her roj du Ciwanên bedbext bi dirî ve didatin bikuştin û mejîyên wan ji bona dohinkirina vê nexweşîya vî derdê bê deraman didatin bibirin. Ev zînetan hanêyî zordar û sitambar tanî demê hate bidirêjkirin, tanî ku bi vî karê reswakirî ve biçûk û mezin pêhatin biagehdarîkirin.

Merovê⁷⁵, yê ku serbirina wan herdu Ciwanan pê hatibûn bisipartin, ew bi Peyayekî dilnêrm û dilovan ve hate biderkevtin û dilê wî li wî karê hanêyî şermezar de hate bikulûderdkirin. Wî her rojekê bes yek kes didate bikuştin û mejîyê mêşînekê ligel mejîyê wî de didate bitevlêkirin. Wî ew kesên din bi dizî ve bi mercekî ve didate biazadkirin, ku ew ji welêt bête biderkevtin û ew ji bona nava serên çîyan bête biçûyîn û ew li wêdrê de bête birûniştin, ji yên ku ew di koka xwe de di nava wan de şunwarîya avedanîyê û nîşana avanîkirina nedihatîn bidîtin. Di vî karê dilovanîyî merovanîyê de bi derbasbûna demê ve bi berdana Merovekî ve di her rojekê de di komkirina gelek xelkê de ji her diyarekî ve bi zimanên cudan ve di yek war û cihê de hate biderkevtin. Jin û Jinanîn ji bona nava wan de hate bikevtin. Zarok û zarokên wan, nevî û nevîyên wan hatin bipirkirin û ev gurûhê hanê bi navê Kurd⁷⁶ ve hate binavkirin.

Çunke ew demeke dûr û pêlek dirêj ji dan û sitandina ligel miletan de û ji serdana welatan de hatibûn bibirîn û bi nêzîkîhobvûnê ve hatibûn bigihaştin. Wan ji xwe re ziman û zînet dane bipeydakirin û ew ji xwe re di nava cengel û çîyan de hatin bibelavbûn û wan di nava newal, deşt û serên

⁷⁵ Ev merovê hanê ji Xanedanan û ji malbata Padîşah û padîşahîyê ve dihate biderkevtin û navê wî bi Kirmayik ve dihate biderkevtin.... Rojbeyanî

⁷⁶ Ev bi miletekî mezin ve ji kevintirîn miletên Arîyî Asyayî ve têtê biderkevtin û ew ji çar perçan de ji Kurmanc, Lor, Kulher û Goran de têtê bipêkhatin û ew niha ji xelkên Wilayetên Osmanîyî Rojhilat ve, ji Rojavayî Iranê ve, ji jorî Iraqê de û bi pîrbûnekê ve di nava welatêndinî dorhêlê de bi kêmi ve têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

çîyan de bi war, çandinî û avedanîyê dane bidestpêkirin. Hinek ji wan jî karên wan bi xwediyên mal û pez ve dihatin biderkevtin û ew ji bona berîyê û bi biyabanên cudan ve dihatin bigihaştin.

Li gora goyeke din de têtê bigotin, ku ew ji ber azayetîya mêranîya wan û xwîngermbûna wan de bi Kurd ev hatine binavkirin.

Hinek ji Zanevanan de didin bigotin: „Ku Kurd bi destyekî Cinan ve têtê biderkevtin, ji yên ku Xwedawend perde ji ser wan de dayîte bihilanîn“.

Bi goya hinekî din ve ji Mêjûvana de têtê bigotin, ku Dêw û Merov ligel hevdû de dane bimêrkirin û ji zarokên vê mêrkirina hanê de Kurd hatine bipey dakirin.

Zanebûn li nik Xwedawend de li ser her hêjakirinê de têtê biderkevtin.

Hozên Kurd bi çar perçan ve têtin biderkevtin, ziman û wêjeyên wan jî ligel yektir de bi cudan ve têtin biderkevtin:

Yekem: Kurmanc⁷⁷

Duwem: Lor

Seyem: Kelhur

Çarem: Goran

Destpêkirina welatê Kurdistanê ji kenarê derya Hurmuz⁷⁸, yê ku ew li ser kenarê derya Hindî de têtê bikevtin, dide bidestpêkirin û ew ji wir de bi xêzeke rast ve têtê bikişandin û ew di wilayeta Melatîyê⁷⁹ û Mer-eş⁸⁰ de têtê biderbaskirin û bidawîkirin. Li alîyê bakurê vê xêza hanê de welatê Faris⁸¹, Iraqa Ecem⁸², Ezirbêcan⁸³, Ermenistana Biçûk û Ermenistana Mezin⁸⁴ têtin bikevtin. Li alîyê jêrî vê xêza hanê de Iraqa Ereb⁸⁵, Musil⁸⁶ û Diyarbekir têtin bikevtin.

---

⁷⁷ Merovên Zerdeştî bi Maj ve dihatin binavkirin. Manc renga ew ji Maje hatibe biderkevtin. Hejar

⁷⁸ Di kendava Farisî de tengeyek bi navê Tengava Hurmuz de têtê bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

⁷⁹ Bajareke li herema Xerpûtê de li Kurdistanê bakur de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁰ Bajarek li bakurî Helebê û jêrî Enedolê de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸¹ Bi heremeke mezin ve têtê biderkevtin û ew li jêrî Iranê de têtê bikevtin û navîniya wê jî bi Şîrazê ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸² Jê re bi Welatê Çiyayî ve têtê bigotin û ew bi heremekê ve ji welatê Iranê ve li ser tuxûbên IraqaErebî de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸³ Ew bi yekekê v ji wilayetên bakurê Iranî ve têtê biderkevtin û navîniya wêna bi bajarê Tebrîzêyî bi nav û bang ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁴ Ermenistana Biçûk bi wilayeta Edene „Kilîkya“ ve têtê binavkirin û Ermenistana Mezin bi wî welatî ve dihate bigotin, yê ku ew di nava gola Wanê ji bakur de

Tevlivêjî de Eşîr, Hoz, Êl, Tîr û Bavikên Kurd ji wî perê welatê Rojhilat de tanî dawî diyarê Rojava de hatine bibelavkirin. Piraînya pir ji Kurdan bi aza û zad ve, bi wêr, cuwanmêr, mêrxas, gernas, merd û pozbilind ve, bi sergerm û xwîngerm ve têtin biderkevtin. Ew zor li xuwazkarîyê û serşorîyî de bi şermezarî ve têtin biderkevtin û heger ku Kurdekî bi destkurtîyê ve date bihestkirin, ew çekên xwe ji xwe re dide bihilgirtin û ew minetê ji xwe re nade bihilgirtin. Ew ji xwe re navê dizîyê û rêbirînê dide biwergirtin û ew xwe bi mêrxasî ve dide bikuştin, ku ew destê gedayê ji bona hîç alîyekî de ji bona nanekî de nade bidirêjkirin û ew hustên xwe li ber Nemerdan û Çepelan de ji bona daxwaza alîkarîyê nadin bitewandin. Ew ne bi agehdarî ve li ser navroka vê malika xweşxuwa dagirtî bi serpêhatyê ve têtin biderkevtin:

Xweşxuwani -Wergerandina Hejar:

دهستی دریبی به ته‌مای توژی زیو باشه که به برین بچی بو دانگ و نیو

Destdirêjî be temayi tozê zîw

başe ke bebirîn piçê bo dangûnîw

Pêşîyan dayite bigotin: Kesê bîrê li duwarojê de bide bikirin, ew bi tirsonek ve têtê bikirin. Kurd li tirsas, ku ew bi tirsonek ve bêtin binavkirin, ew zor li duwarojê de nade bibîrkirin û ew kar û barên xwe li yek de nadin bidan. Ew di piraînya karên xweyî dunyayî de û di îş, erk û dan û sitendinên xwe de bi bê remankirin û bi bê lêvenerandin didin bikirin.

Piraînya pir ji Kurd li ser rêça Sunî ve têtin biderkevtin ew li ser şopa Imamê Şafiî ve têtin biçûyîn. Ew ji bona bicihanîna rê û şûnî ayînên xwe de pir bi sor ve têtin biderkevtin. Ew mêj, rojî, çûna mala Xwedê û dana zikatê hergav pê têtin birabûn. Ew ji bona pêkanîna hemû erkên ser şanên xwe de derbarê ayînî de deha bi baştir û bi jêhatîtir ve pê têtin birabûn. Li rûwê fermanên Zanistvanên xwe de milxwarin û ew ji gotinên wan nayêtin biderkevtin. Herwehaji ew pir ji Xizim û Yarên Pêxember jî didin bihizkirin. Bes û bi tenha ve çend ji Tîr û Eşîrên wan ve, ji yên ku ew

---

û di nava çiyayên Qefqasya de dihate biderkevtin û bajarê Eran, yê ku ew êsta bi Erîvanê ve têtê biderkevtin, bi paytextê wê ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁵ Ew bi heremeke mezin ve di rojava yî jêrî welatê Iranê de têtê bikevtin. Têde niha herdu Begdaê û Besra têtin biderkevtin. Ew ji jor de ji bajarê Tekrîtê û çiyayê Hemrînê de dide bidestpêkirin û ew di derya Faris de li ser devê Şet El-Ereb de û navçeyê El-Hesa de têtê bidawîkirin. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁶ Bi heremeke gewre ve li bakurê iraqê ve têtê biderkevtin. Navîniya wêna bi bajarê Musilê ve têtê biderkevtin; jiber ku ew welatê Ererban û Kurdistanê jorî bi hev re dide bigihandin. Ew li ser çemê Diclê de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

ji bona alîyê Musil û Şamê de hate bikevtin, mîna Dasni, Xalidî⁸⁷, Peşyan û birek jî li Bextî, Mehmudî û Dunbulî ve têtin biderkevtin, ji yên ku ew bi Yezîdî ve û li desteyên „Şêx Edî“⁸⁸ Kurê Musafir têtin biderkevtin, ji yê ku ew jî ser bi Padîşahên zincîra Merwanî⁸⁹ ve têtê biderkevtin. Ew xwe bi wî ve didin bigirêdan. Bîr û bawerîyeke wanî derewî pê têtê biderkevtin, ku dê Şêx Edi, ji yê ku goristana wîna li Gelîyê Laşîyî girêdayê de ligel Musilê de têtê biderkevtin, erkê rojî û limêja me dê bi ser hustê xwe ve bide bixistin û dê ew der roja heleste de bi bê çend û çûn ve, bi bê pirsîyar ve, bi bê gilî û gazin ve me ji bona buhuştê bide bibirin. Kîna wan ji bona Zanistvanên Diyar⁹⁰ ve bi bê sînor ve têtê biderkevtin.

Li Kurdistanê de bi giştî ve û li Amêdîyê de bi taybetî ve Zanistvan û Hozan bi gelekî ve têtin biderkevtin.

Kurd di xwendina herduwazdeh zanistîyan de zor bi dilbijandî, bi jîr û têgihiştî ve têtin biderkevtin û wan gelekî jî dane bixwendin û pir ji wan zanistîyan jî wan ji xwe re dane bijiberkirin. Renge, ku ew di nivîsandina hin zanistîyan jî de û danîna nivîstan de hatibin bibeşdarîkirin; lêbelê ew ne bi nav û bang ve têtin biderkevtin⁹¹.

---

⁸⁷ Bi navê Eşîrekê ve têtê biderkevtin, ya ku ew li wilayeta Bedlîsê de têtê bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁸ Edî Kurê Musafirê Hekarî: Ew bi Pîrekî gewre ve li layê Ebdul-Qadir Şarezorî de bû û Xewsê Gêlanî ew dabû bidîtin. Ew di sal 557 k. li çiyayê Hekarê de hatîye bimirin û ew li gelîyê Laleşê de di goristanekê de hatîyê biveşartin, ya ku wî ew ji xwe re dabû biavakirin. Ew li Beyt Qar de li tenîştê Balebel de hatîye bizayîn. Mohamed Elî Ewnî

⁸⁹ Xulefayên -Padîşahên- Merwanî bi yazdeh Padîşahên Emewî ve têtin biderkevtin û ew bi vî navê hanê ve ji ber navê Bavpîrê xweyî pêşî ve Merwan Kurê Hekem hatine binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁰ Di nava Zanistvanên Misulman de Zanistvanên Diyar û zanistvanên Veşartî têtin biderkevtin. .... Zanistvanên Diyar ji bona yasayên Musulmantîyê rê pênadin bidan, ku ew ne li gora diyara wan de lê bête bitemaşekirin. Ew di temaşekirin û lêvenerînên xwe de piştê xwe bi zimanê Erebi ve û bi rewşa Xelkên Hicazê ve didin bigirêdan. Beramberîvê jî gotina Zanistvanên Veşartî jî têtê biderkevtin; ji yên ku ew di lênerîna kar û barên ayîni de rê ji bona xwe ve didin bidan, ku ew li gor dîtina xwe de li wan de bidin bitemaşekirin.... Rojbeyanî

⁹¹ Gelekan ji wan nivîst dane binivîsandin û ew tede bi xawen nav û bang ve têtin biderkevtin û ew di nava destan de dihatin bidîtin û rêzanên Amêdî niha ew li Ezher de têtin bixwendekarîkirin. Kafiya û Şafiya Kurê Hacib di tevaya welêt de têtin bixwendin. Mêjuwa Kurê Esîrê Cizîrî, herwehajî Têgihiştinên Kurê Selah, Keşif El-Xime fi Menaqib El-Eime ya Elî Kurê Isayê Hewlêrî têtin biderkevtin. Ew Nivîskarên hanê hemû ji Zanistvanên pêşî ve ji Kurd têtin biderkevtin. Li Zanistvanên dawî de pir ji wan vetêtin biderkevtin. Ji van jî ve nala Zanistvan Şêx Ebdul-Qadirê Barkirî têtê biderkevtin, yê ku wî Şerha Tehzîb El-Kelam dayîte binivîsandin. Herwehajî ji van jî ve Zehawî, Heyderî, Çorî, Penciwînî, Beytûşî û hinên din, ji yên ku dê jimara wan bêtin bipirikirin, ji wan ve têtin biderkevtin. Ferec El-lah Zekî El Kurdî

Lêbelê Kurd pir guh bi zanistîyên wêjeyî û civakî ve pê nadin bidan, ji yên ku ew di rêya wan de ji xwe re mîna Xweşxuanîyê, şeweyê nivîsandinê, sipehîbûna xêzê û şeweyê dan û sitendinê bidin bikarkirin û herwehaji pê di rûwên wan de dergehên baregehên Padîşahên Iran û Toran têtin bivekirin û bi saya wan jî ve ew bi xwedîyê paye û maye ve têtin biderkevtin. Wan ji bona vê gihandina hanê ve nedane bikarkirin û hîç jî nedane bixebatkirin û wan xwe jê dane bibêbehrkirin û bivegirtin.

Piranîya xelkê ji Kurd zor rêz û hêjabûnê li dê û bavên xwe didin bigirtin, ew pir bixêrhatina Mêvanan der mêvandarîyê de didin bikirin, ew li ser merc û rêzanên bawerîyê de û bi pêrûništa mafeyên xelkê de têtin biçûyîn û ew ji bona Peyayên Serdar û Mezinên xwe ve bi can û dil ve bi dilsoz ve têtin biderkevtin.

Weha tete biderkevtin, ku peyva Kurd ji bona wan bi têgihîştina nîşana aza, bi cerk û mêrxas ve tete biderkevtin. Jibervêjî piranîya pir ji gernasên rojgaran ve û pehlevanên navdar ve Kurên şer û cenkê ji vî milletê hanê ve têtin biderkevtin. Bi eşkere ve tete biderkevtin, ku pehlevanî polaxur, leheng û Qehremanê Rostemê Zal⁹², yê ku ew di rojgarîyên serdarîkirina Padîşah Keyqubad de hatîye bijîyandin bi Kurekî Kurd ve tete biderkevtin û ew li devera Sistan⁹³ de hatîye bizayîn û ew bi Rostemê Zabilî ve hatîye binavûbangkirin. Xwedîyê Şahname Ferdewsî ew bi Rostemê Kurdî ve dayite binivîsandin.

Herweha di serdema Hormuzê Kurê Enuşêrwan Padîşahê Ecem de Siphasalarê navdar û pehlevanê rojgarê Behramê Çobîn⁹⁴ bi Kurd ve dihate biderkevtin, yê ku ew li Turkistanê⁹⁵ û Xurasanê⁹⁶ de hatîye bixewkirin û bixwedîkirin û reha wî ji xwe re Padîşahîya Kert⁹⁷ û Padîşahên Xor⁹⁸ datin biwergirtin.

⁹² Yanjî ew bi Rostemê Zabilî pehlewane Iranîyî bi nav û bang ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁹³ Ew bi heremekê ve li jêrî Xurasanê de tete bikevtin û ew niha di navbera serdariya Iran û Efxanistanê tete biparvekirin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁴ Behram Çobîn bi yekekî ve ji Fermandarên Serbazên Hurmizê Çarem ve ji Padîşahên Sasanîyên Iranî ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁵ Ew bi devereke fireh ve û bi heremeke gewre ve di nava Asya Navînî de tete bikevtin û ew di nivîstên mêjûyî kevnar de bi navê welaetê paş herdu çeman ve dihate binavdarîkirin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁶ Ew bi heremeke gewre ve li Iranê de tete biderkevtin û ew niha di navbera serdariya Iranê û Efxanistanê de tete biparvekirin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁷ Padîşahên Kertî, yên ku wan li paş dewleta Ilxanî de bi fermana Menkoqatan ve Fermanrewaya Xor, Hîrat, Sîstan û Bilucistanê ji xwe re dane biwergirtin. Melek Şems El-Dîn Mohamed bi pêşîyê wan ve tete biderkevtin, ji yê ku jFermanrewaya Xoristanê di sala 643 de ji bona nav destên wî hate bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

Gurgîn Mîlad, yê ku ew pir bi mêrxasîyê û merdîtîyê ve dihate binavûbangkirin, Kurd bû. Bi dirêjîya çar hezar sal ve li ser derbasbûna Zarok û Nevîyên wî de di wilayeta Lar⁹⁹ de li jêrî rojhilatî Faris de di serxwebûna sersdarîkirina wan de tu guhertin û veguhestin di zînetên serdarîya wan de nehatin bikin. Bi navên wan xwendina roja îne dihatin bixwendin û pûl dihatin bilêdan. Padîşahên Ecemî bi nav û bang ve bi kêmtirîn diyarî û xelatan ve ji wan dihatin birazîkirin û destdirêjîya wilayeta wan nedidatin bikin.

Melana Tac-El-Dîn Kurdî¹⁰⁰, yê ku ew di pêşî de li bajarê Birosa¹⁰¹ de di mizgeftê de Mamosta bû, di dawî de bi Wezîrê herî gewreyî Orxan¹⁰² ve hate bigihandin.

Vê carê debera em ji bona ser Evîndarê dilbirîndarê bi nav û bang ve di rêya dildarîyê û evîndarîya sextî seng de Ferhad bêtin bivegerandin, ji yê ku wî pir, ango Ferhad¹⁰³, derd û jan ji bona evîndarî û dildarîya xwe ve ji bona Şêrin de dayite bikişandin.

Xweşxuwani -Wergerandina Hejar-

⁹⁸ Ew bi Padîşahên Efxanistan, Xurasan, Xezne û hîrat ve dihatin biderkevtin. Ela El-Dîn Kurê Hesên Kurê Sam di navîniya sedsalê şeşemê koçî de bi yekemîn Padîşahê wê binemalê ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

⁹⁹ Ew bi melbendekê ve li Iranê de û ser bi Ostana Kirman ve tete biderkevtin û herwehaji tete bajarek bi navê wê melbenda hanê ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁰⁰ Li ser wî de di Tac El-Tewarîx de hatiye bigotin: ku Mewlana Tac-El-Dînê Kurdî ji gewretirîn Zanistvanên serdema Padîşah Orxanê Osmanî ve tete biderkevtin. Wî zanistîyên xwe li nik Zanistvan Ermewî de dane biwergirtin, ji yê ku ew bi xwedîyî El-Metalie tete biderkevtin. Ew bi jîrbûn û hozaniya xwe ve di zanistîyên hişmendîyê û ayîniyê de dihate binavûbangkirin. Jîbervêjî ve Padîşah Orxan ew bi Mamosta ve di dibustana Eznîqî bi nav û bang ve di wê demê de date nîşankirin.

Min tu tişt li ser Mewlana Tac-El-Dînê Kurdî de nedate bidîtin, ku bi Wezîr ve li nik Padîşah Orxan de hatiye bikin û herwehaji ku ew bi navê Xeyr-El-Dîn Paşa hatiye binavdarkirin.

Lêbelê ji wê mêjûwa bi navkirî ve tete biderkevtin, yê ku ew li nik Padîşah Orxan de bi Wezîr ve hatiye binîşankirin, ew bi Zanistvan Xelîl El-Cenderlîyê bi nav û bang ve di mêjûyên Turk de bi navê Cenderlîyê Qere Xelîl ve tete biderkevtin, yê ku ew jî bi gewretirîn Zanistvanên serdema xwe ve tete biderkevtin, yê ku ew bi navê Xeyr-El-Dîn Paşa ve ji bona nava wîzaretê de hatiye bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁰¹ Ew bi bajarekî mezin ve di rojavayî Anadolê de tete bikevtin û ew bi navîniya wilayeta Xwedawenkar ve tete biderkevtin, ya ku ew bi çekirinên xweyî hevirmêşî û avdermanên xweyî germ ve tete binavûbangkirin. Mohamed Elî Ewnî

(Ev bajarê hanê bi Borsa ve tete biderkevtin û ew bi paytextê pêşîyî dewleta Osmanî ve tete biderkevtin. Cuma)

¹⁰² Ew bi Padîşahê Duwemî Osmanî ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁰³ Ew bi Qehremanê çîroka Iranîyî „Ferhad û Şêrin“ ve tete biderkevtin, yê ku ew bi hemberê Xisro Perwîzî Evîndar û Dildarê Şêrina nazdar ve dihate biderkevtin. Bi navê hanê çar ji Padîşahên Eşkanîyên Iranî ve dihatin binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

جهرگ ودلی پر له زامه ئیستهش
 کام چهنگه که کیوی دادپریوه؟
 هه ر کورده نه بهردو مهردی بی گهرد
 فهراهاده له پای دلا چیا در

بروانه له بیستونی سه رکهش
 کام هیزه: دلی کهژی بریوه؟
 نوسرا بهدهمی کولنگ له سه ر بهرد
 سه رتۆپی کورانی کوردی که لهوور

Birwane le pêştunî serkeş
 cerg û dilê pir le zame êsteş
 Kam hêze: dili keji birîwe?
 Kam çenge ke kîwi dadrêwe?
 Nusra bedemi kuling le ser berd
 her Kurde neberd û merdi bê gerd
 Ser topi korani Kurdi Kelhur
 Ferhad le rayi dila çiya der
 Ferhad, yê ku ew di zemanê Xisro¹⁰⁴ de hatîye biderkevtin, ji Eşîra
 Kelhur Kurd de dihate biderkevtin.

Eşîrên Kurdan ne ligel hevdû de têtin biçûyîn û ne jî ew ji hevdû re
 serên xwe didin bitewandin û di nava wan de hevgirtin nayête bidîtin. Der
 barê vî karê hanêyî nelibar de Mamostayê zana Mewlana Seed -El-Dîn¹⁰⁵,
 yê ku ew bi Mamostayê Padşahê Murad Xan ve -Xwdê lê xweş be- dihate
 biderkevtin, di mêjûwa Turkî de, ya ku wî tede li ser rûdanên Binemala
 Osmanî de dayite binivsandin, di wê nivîsta xwe wî li ser Kurd jî de dayîte
 binivîsandin û ew di pesnê Kurd de dide bigotin: „Her Kurdek bi xwe ve
 ser bi xwe ve tete biderkevtin û wî ji bona xwe ala zordarîyê û sitemê
 dayîte bibilindkirin û ew di nava serên çîyan de bi serbestî û serxwebûn ve
 têtin bijîyandin û ji bil gotina Şhadetê pê ve hîç di karekî din de ew hevdû
 nadin bigirtin“.

Jiber hoyên hevnegirtina vî milletê hanê de pir goyîn têtin bigotin.
 Dibêjên, gava ku dengvedana Peyamberîya Mohamed û daxwaza nameya
 wîna - Silavên Xwedê li ser bin- di seranserî cîhanê de hate biberzkirin û
 bibelavkirin. Padîşah û Xunkarên gewre û mezin di çîhanê de serên xwe ji
 bona vê daxwaza hanê bi hemû evîndarî û germî ve dane bitewandin,
 bendîtiya xwe jê re dane bieşkerekirin û destên xwe ji bona wê dane

¹⁰⁴ Xisro Perwîz Kurê Enuşirwanê Dadwer bi bîst û duwemî Padîşahên Sasanî
 ve tete biderkevtin.

¹⁰⁵ Ew bi Xuwace Seed El-Dîn Kurê Husên ve tete biderkevtin û ew bi yekekî
 ve ji Peyên Sultan Selîmê Yekm ve tete biderkevtin. Ew bi Mamostê Orxan ve di
 rojgarîyên Mîrneşînîya wêna de li ser Mexnîsya de der sala 972 k. de dihate biderkevtin.
 Ew der sala 1006 k. de li ser Meşyexîya Musulmantîyê de hate binsankirin. Ew bi
 xwediyê nivîsta Tac El-Tewarîx El Turkî de tete biderkevtin, ya ew pir bi nav û bang ve bi
 Xoce Tarîxî ve di nava nivîstên mêjûwên Turkî de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

bidirêjkin. Oxoz Xan¹⁰⁶, yê ku ew di wêçaxê de ji gewreyên Padişahên Turkistanê ve dihate biderkevtin, yekek ji Xanedanên Kurd bi navê Bexduz¹⁰⁷, yê ku ew zor bi gewde û rûçikeke naşirîn û serhişk û sert ve dihate biderkevtin, bi nameyekê ve ji bona nik Serbilindê Şandîyan ve, Mamostê herdu dunyan û Pêyamberê Sêrîn berdilê Xwedê ve -Silavên Xwedê li ser bin- date binardin, da ku ew ji bona nava ola musulmantîyê bête bikevtin û dilsozîya xwe ji bona wî bide biderxistin. Gava ku ev Nardîyê Naşirîn li nik Pêxemberê baştirîn Mirov de hate bihatin, Pêxember - Silavên Xwedê li ser bin- ji biçmê wîyî naşirîn ve pir hate bidilxelandin. Pêxember li ser Eşîra wî û nejadê wî date bipirskirin? Jêre hate bigotin, ku ew ji milletê Kurd ve têtê biderkevtin. Pêxember date bigotin: “Xwendê vî milletê hanê nede biyekkirin, hegerna, dê tevaya dunya ji zordarîya destên wan de neyête birizgarkirin¹⁰⁸.” Ji wê rojê û pê ve tu dewleteke gewre û padişahîyeke mezin ji bona vî meletê hanê de nehate bidestkevtin, meger bes û bi tenha ve pênc guruhan ji wan daxwaza padişahîyê dane bikin, ew ber bi bilindbûnê û pêşkevtine hatin biçûyîn, pûl bi navê xwe ve dane bilêdan û xwendina roja Inê bi navê wan ve dihate bixwendin û pêlên Padişahên wan jî tanî demekê jî hatin bidirêjkin. Li ser zînetên heryekê ji wan de, -heger Xwedê date bixwestin-, dê ezê di cihê wê de bidim biaxivtin.

Çunke niha di nava milletê Kurd de fermana fermandarîyê nayête biçîhatin, piranîya pir ji wan bi mêrkuj, bêpak û xwînrij ve têtin biderkevtin. Ew di tolsitendin de pir bi xwîngerm ve têtin biderkevtin û mêrkujîyên genîbûnê pir di nava wan de têtin biderkevtin. Xwîndana merovekî li nik wan de bi dana Keçekê, yanjî hespekî, yanjî du sê serî wilax têtê bikin. Xukitîya jêkirina destekî, yanjî derkirina çavekî û diranekî çend li nik wan de bi hêja ve nayête biderkevtin.

Lêbelê li gora asayên Pêxemberî de, -Xwedê li ser Xweşbe-, ew ji xwe re çar Jinan didin bianîn û heger ew bi dewlemend jî ve bêtin biderkevtin, ew çar Carîyên din jî bi ser wan ve didin bixistin. Bi zanebûna

---

¹⁰⁶ Oxoz Xan bi kevtintirîn Padişahên Turk ve li gora evsanên mejûyî ve têtê biderkevtin, Wetov têtê bidiyarkirin, ku ew ji Pêyên Evsanî ve mîna Cemşîd li nik Iranîyan de, Hêkil li nik Yunanîya de û Xwedan Du Quloç li nik Ereban de têtê biderkevtin. Têtê bigotin, ku ew bi bavê Turk û Teteran ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁰⁷ Me ev navê hanê ne di nivîstên mejûyî de, ne jî di nivîstên din jî de ji ferhengan û Insiklopêdîyan de date bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁰⁸ Ev goya hanê ji goyên evsanî ve têtê biderkevtin, jiber ku Pêxember ne li rûçik û biçman de didin bitemaşekirin; lêbelê ew li rewešta Merovan de didin bimeyekirin. Karên wan di rêberîya Merov de ber bi birina Xwedan ve û niyazkirin ji bona wan ve têtê biderkevtin û ne ku nifiran li wan de bidin bikin. Ferec El-Lah Zekî

Xwedê ve Zarok û Nevîyên wan her û her bêtir têtin bipirkirin. Heger ku wê kuştina hanê di nava wan de nedaba birûdan, dibû, ku ji ber pîrbûna Kurdan ve berbirçîbûn û giranîni ne bes tenê di nava Iran de, belkî jî di nava tevaya cîhanê jî de bihata biderkevtin. Xwedê wî karî dide bikirin, yê ku ew wî dide bixwestin û ew wê feramnê dide biderxistin, ya ku ew wê dide bidilkirin.

Xweşxuwani - Wergerandina Hejar:

هه‌ر ئه‌مه‌ راسته‌ که خوای گه‌وره‌ به‌ری دایناوه
چاو به‌راستی که نه‌بینی؟ ئه‌وه سوچی چاوه

Her eme raste ke Xuwa gewre be rê daynawe
çaw be rastî ke nebînî? Ewe sûçê çawe.

Di nava Serdarên Kurdistanê de ew kes têtin biderkevtin, ji yên ku Eşîr û Êlên wan bi pir û xurt ve têtin biderkevtin û ew Serdarên hanê bi navên Eşîrên xwe ve mîna Hekarî, Soran, Baban, Erdelan, têtin bixwendin û Serdarên bi xwedan keleh û bajar ve têtin biderkevtin, ew bi navê wan keleh û bajaran ve têtin binavkirin. Wetov mîna ku ji Serdarê Hesenkêf, Serdarê Bedlîsê, Cezîrê, Hezo, Egîl û yêtir jî re têtê bigotin.

Çunke welatê Kurdistanê û loristanê bi kohistan û cegilistan ve têtê biderkevtin, têtê hatina çandinîyeke wetov nayête biderkevtin, ku ew ji bona Rûniştvan û Neşînvânên wê de bêtin bitêrkirin. Hîç bi gunehkarî ve beramber bi xelkên welatên din ve nayête biderkevtin, heger ku mîletê Kurd pîranîya dema xwe bi dijwarî û rebenî ve didin bibuhurandin û ew tevî li wê belengazî û rebenîya xwe jî de bi razîbûn ve têtin bijîyandin. Pîranîya pîr ji xelkê kar û dema xwe bi nanê herzen û garis ve didin biderbaskirin û ew ji bona daxwaza nanê genim û bi destxistina mal û cih ve rûwê xwe ber bi dergehên Xunkaran û Zordanan ve nedane bivekirin û wan destên xwe tucarî li ber ne Merdan nedan bipankirin û dirêjkirin. Padşahên gewre û Serdarên hêja jî çavên xwe ji bona welatê wan nedane biberdan û wan niyaza dagîrkirina welatê wan ji bona nava dilên xwe ve nedane bixistin. Bes û bi tenha ve bi pêşkeşkirina diyarîyan ve û bi pêrûştina zalbûna wan ve bi nav ve ew çavên xwe li wan de didin bipoşandin û dev ji wan didin biberdan. Heger ku şer jî hate birûdan, ew Kurdan ji xwe ji bona şer didin bibirin û Kurd bi gij Dujminên wan ve didin biberdan û ew xwe bi wan ve didin biparastin.

Herger car û bar jî hinekan ji Padîşahan de dane bixwistin, ku ew Kurdistanê ji bona bin çengên xwe ve bidin xistin û bivekirin. Wan zor xwîn û mal lê dane bixerckirin û ew bi zor giranî ve li ser wan de hatîye

birawestandin. Dagîrkirên kurdistanê her kî bûye, gava ku wî destên xwe ji bona vî agirê bê aman dayite bidirêjkin, di êncam de ew hatine biperîşan û bipoşamankirin û di dawîya dawî de Dagîrker hatîye bineçarîkin, ku ew dîsan wî welatê bi Xwedîyên wîyî pêşî ve bide bisipartin. Nimûne jî ji bona vê welatên Gurcistan¹⁰⁹, Şekî¹¹⁰, Şêrwan¹¹¹, Taleş¹¹², Geylan¹¹³, Rostemedar¹¹⁴, Mazenderan¹¹⁵, Ostur Abad¹¹⁶ têtin biderkevtin, ji yên ku ew di bakurê Iranê de û bi beramberî Kurdistanê ve têtin bikevtin.

Piranîya perçên Kurdistanê ji bona nava Devera Sêyen Çarem têtin bikevtin, meger çend bajar neyêtin biderkevtin, ji yên ku ew di dawîya pêrê Kurdistanê têtin biderkevtin û Zanevan wan ji bona nava Devera Pêncem de didin bixistin.

Weha li vê derê de pênivîsa ziman lûs, gewherbar û dagirtî bi rastîyê ve nivîsandina Pêşgotina vê nivîsta hêja û buhadarî destpêkirî date bidawîkin, ya ku destpêkirina wê nivîstê li ser de dihate birawestandin. Li gora biryara di Fehrestê de hatîya biwergirtin, Ez bi nivîsandina rupelê yekem ve didim bidestpêkin.

---

¹⁰⁹ Gurcistan bi devereke mezin ve li jêrî çiyayên Qefqasya ve û ji aliyê rojava ve li ser kenarê derya Reş ve tete bikevtin û paytextê wê bi Tevlîsê ve tete biderkevtin û bendera wê bi bajarê Batomî bi nav û bang ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹⁰ Şeki bi bajarekî ve li Devera Gurcistanê de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹¹ Ew bi heremekê ve li nêzîka Yerîvanê de di Qefqsaya jêrî de û li rojhilatî Gurcistanê de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹² Taleş bi bajarekî ve di herema Ezerbêcana Farisî de, ango di Geylana kevin de tete biderkevtin û ew bi navê Eşîra xweyî Taleş de hatîye binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹³ Gilanat: dibe, ku ew bi Geylan ve bête biderkevtin, ya ku ew bi heremekê ve li bakurî Iranê ve, li jêrî derya Xezer de û rojhilatî wilayeta Ezerbêcanê de tete bikevtin. Navînîya wêna bi bajarê Reşt ve tete biderkevtin û ew bi bendera wêyî tenê ve li ser derya Xezer de tete biderkevtin, ya ku ew bi Enzelîya bi nav û bang ve tete biderkevtin.

Mohamed Elî Ewnî

¹¹⁴ Ew bi navçeyekî fireh ve di navbera Geylan û Mazenderan de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹⁵ Êsta ew bi Ostanekê ve li jêrî Iranî de tete biderkevtin. Ew di navbera çiyayê Elburz û derya Qezwîn de û di rojhilatî wilayeta Geylan de tete bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹¹⁶ Bi bajarekî gewre ve li bakurî Iranê û rohhilatî Mazenderan de tete bikevtin û ew bi navînîya herema Teberistanê ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Xweşxuyan -Wergerandina Hejar-:

ئاواتمه جیگه‌ی په‌سنی یاران بی وەرۆپ‌که‌ی دلی خوینده‌واران بی

Ewate me cigehê pesnî Yaran bê
weruwêr key dili Xwendewaran bê

Rûperê Yekem

Peyivandin li ser Femandarên Kurdistanê de, ji yên ku wan ala serxwebûnê dane biberzkirin û Mêjûvanan ew li jêr navên Padîşhan de dane binivisandin û ev di nava pênc deryan de tête biderkevtin:

Derîyê Yekem

Li ser Serdarên Diyarbekir û Cezîrê de.

Li ber awîneya xwedî bextên rûnak û pak ji Zanistvanan ve zor bi eşkere ve tête biderkevtin, ku kesê yekem ji Kurd ji Diyarbekrê û Cezîrê de li ser textê serdarîkirinê de serbixwe ve hatîye birûniştin, ew bi Ehmed Kurê Merwan ve tête biderkevtin û di rojgarîya serdarîkirina Xelîfê Ebasî Qadir¹¹⁷ de kar û barên wî bi dawîya bilindbûna xwe ve hatin bigihaştin, tanî ku Xelîfê Ebasî Qadir Bil-lah ew bi navnîşa Nesir El-Dewle ve date binavkirin. Heştê salî ew hate bijîyandin û ew pêncî salî jî li ser textê padîşahîyê de li Diyarbekirê û Cezîrê de meznayetî dayite bikin. Wî zor bi dilşadî, bextiyarî û kamiranî ve rojên xwe dane bibuhurandin. Wî Wênerekî xwe ji bona nik Sultan Tuxril Bîkî Silcoqî¹¹⁸ de date binardin, da ku ew jê re nêta xweyî dostanîyê û dilsozîyê bide biderxistin. Herwehaji wî jê re hin diyarî dabûn binardin û ji wan jî ve yek perçe Yaqut pir bi nerx û giranbûha ve dihate biderkevtin, yê ku wî ew bi nerxekî pir mezin û giran ve ji Padîşahên Deylemî¹¹⁹ dabû bikin.

Fexir El-dewle Kurê Cehîr¹²⁰, yê ku ew bi Wezîrê dawîyî Xelefayên û Ebu El-Qasim Mexribî¹²¹ jî bi Wezîrên wî ve dihatin biderkevtin. Ebasî

---

¹¹⁷ Ev bi Qadir Bil-lah Kurê Ishaq Kurê Muqteder Bil-lah Cafer bîst û pêncemîn Xelîfê Ebasî ve tête biderkevtin. Ew bi Xelîfe ve di tevaya rojgarîya Sultan Mehmud Xeznewî ve dihate biderkevtin û ew di sala 422 k. hate bimirin. Mohamed Elî Ewnî.

¹¹⁸ Tuxril Beg Kurê Mîkaîl Kurê Sicoqî bi damezirvanê dewleta Silcoqî de li Iarnê de tête biderkevtin û di pêşî de wî bajarê Rê ji xwe re date bipaytexkirin. Mohamed Elî Ewnî.

¹¹⁹ Padîşahên Deylemî ew bi Padîşahên Al Buye ve têtin biderkevtin, ji yên ku wan Padîşahîyeke Musulmantîyî gewre di rojgarîya Xilafeta Ebasî de li Iranê de dane bidurustkirin û wan ji xwe re Isfehan bi paytextê dewleta xweyî mezin ve dane bikin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²⁰ Ew bi Fexir El-Dewle Ebu Nesir El-Musilî El-TeXelubîyê bi navdarê Cehîr ve tête biderkevtin Ew li Musilê de di sala 398 k. hatîye bizayîn. Ew bi Wezîr ve li nik Ebasîya de li Begdadê de û bi Wezîr ve di serdarîya Binemala Merwanî Kurd de li Diyarbekrê û Miyafarqînê de dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

ve dihate biderkevtin. Der sala çaresd û pêncî û sisyan de (453 k. 1061 z. hate bimirin.

Wetov tête bigotin, ku Sêsed û şêt û şeş Carîyên wîyî xwînşêrîn dihatin bidîtin, ku her şevê li gel yekê ji wan de di salê de dihate bixewkirin û hîç di salê de du carî newbeta yekekê ji wan de nedihate biderkevtin.

Nesir Kurê Nesir El-Dewle Ehmed

Piştî mirina Bavê xwe wî kar û barên serdariyê bi destên xwe ve date bixistin. Bi alîkarî û tevaya guhpêdana Kurê Cehîrî Wezîrê wîyî Padîşahîyê ve wî dikarîbû kar û barên welatê xwe di bîst û yek salî de bide birêvebirin. Di navbera wî û birayê wî Seîd de li ser serdarîkirinê de pevçûnan datin bidestpêkirin. Wî li Miyafarqîn de û Seîd li Amed¹²² de li şûna bavê xwe de didatin biserdarîkirin. Li encam de Nesir di meha qurbana sala 472 k. - 1080 z. koça dawî date bikirin.

Seîd Kurê Nesir El-Dewle Ehmed

Di demeke ne kêm de bi Fermanrewa ve li ser Amd de dihate biderkevtin û derbarê Hejar û Perîşanan de pir dilovanî û mehrebanî didate biderxistin û pîrguh bi wan ve didate bidan. Xelk û supha di rojgarîya wî de di nava piştrasîyê, asayîşê û kameranîyê de dihatin bijîyandin. Ew der sala 465 k. -1073 z.- hate bimirin.

Mensur Kurê Nesir Kurê Nesir El-Dewle Ehmed

Ew li şûna Bavê xwe de hate bidaniştin. Di dawî de di cenag ligel Fexir El-Dewle Kurê Cehîr Wezîr de hate bişikenandin. Li Paş de bi destê

---

¹²¹ Ew bi Wezîr ve El-Melik Şeref El-Dewle dihate biderkevtin, yê ku ew bi yekekê ve ji Padîşahên Al Buyê ve dihate biderkevtin. Di sala 418 k. ew bi Wezîr ve li nik Bavê Nesir Kurê Merwan Serdarê Mîyafarqînê de dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²² Ew niha bi navê Bajarê Diyarbekirêyî bi nav û bang ve tête biderkevtin. Ew bi bajarekî Cezîrê ve ji alîyê bakur de tête biderkevtin. Di Mucem El-Buldan de hatiye bigotin: „Amed bi kelh û bajarekî xurt ve tête biderkevtin û ew bi bedeneke kevnar û xurt ve tête bidorkirin. Ew bi gewretîn û bi navtirîn bajarên Cezîrê ve tête biderkevtin“. Ew niha bi paytextê Kurdistana bakur ve li Turkiyê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Cigermij Femandarê supahê Musilê ve hate bidestgirkirin û wî ew di Cezîrê de li mala Cihukî de date bibendkirin.

Di meha muheremî sala 489 k. -1905 z.- de hate bimirin.

Bi mirina vî ve ev Malbata hanê hate bidawîkirin, piştî ku çar kesan ji wê di not û yek salî de dane biserdarîkirin.

Derîyê Duwem

Li ser Serdarên Dînewer, (Şehrezol - Şarezor), yên ku ew bi navê Hesnewî ve têtin binavkirin.

Mîna ku li ser rûperên bextên Mûjûnasan de zînetên pêşî û dawîyan û herwehajî li ser bîr û bawerîyên Jibervanên li ser mêjûyên Mezin û Biçûkan de hatîye binivîsan, ku bi veşartî ve nema tête biderkevtin, ku Hesnewîyê Kurê Husên bi tevaya bîr û bawerîya Mêjûvanan ve ligel Rukin El-Dewle Kurê Boye de bi hevçerx ve dihate biderkevtin û di rojgarîya wî de kar û barên wî bi tevaya bilindbûna xwe ve hatîye bigihandin, tevlivêjî de wî ligel vê xweşîya hanê de bê nemekî date bikirin û wî bi beramberî Rukin El-Dewle¹²³ ve rêya serhildanê ji xwe re date bigirtin. Beramberî vê wî Wezîrê xwe Ibin El-Emîd¹²⁴ bi leşkerekî gewreyî giran ve di nava sala sêsed û pêncî û nehan (359 k. - 969 z.) de ji bona ser Hesnewîyan de binardin. Ev leşkerê hanê bi lihevhatinê ve hate bizîvirandin.

Dibêjin, ku ew bi xwedanê dewlemendîyeke bê sînor ve dihate biderkevtin. Di encam de wî her sal qederekî mezin ji mal ve ji bona rezamendîya Xwedawendê gewreyî bilind ji bona qencîkirinê didate bibelavkirin. Ew di roja Şembeyî sêhemê meha Mewluda sala Sêsed û şêst û nehan de (369 k. - 979 z.) hate bimirin.

Bedir Kurê Hesnewîye

Bedir Hesnewîye li pişt Bavê xwe de li ser textê serdarîkirinê de hate bicîgîrbûn û der sala sêsed û heştê û heştan (388 k. - 998 z.) de sitêra bextê wî pir hate bigeşkirin, tanî ku weha lê hate bihatin, ku Dîwana Begdadê ew bi navê Nasir El-Dewle date binavkirin. Ji Dînewer tanî Ehwazê¹²⁵, Xuzistanê¹²⁶, Birocurd¹²⁷, Esedabad¹²⁸ û Nehawend¹²⁹ bi keleh,

¹²³ Ew bi Hesên Kurê Boye Padîşahê duwem ve ji Binemala Boye ve tête biderkevtin. Ew li paş birayê xwe Imad El-Dîn Elî Kurê Boye der sala 638 k. de li Isfahanê de ji bona ser textê padîşahîyê de hate birûniştin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²⁴ Kurê El-Emîd ew bi Fedil Mohamed Kurê Husên Wezîrê Rukin El-Dewle Boye ve tête biderkevtin. Ew der sala 328 k. de hate biwezîrkirin. Ew ji hozantirîn nivîskar ve di nivîsandinê de dihate biderkevtin. El -Tealubî dayite bigotin: ku hunera nivîsandina bi Emîd El-Hemîd El-Katib dayite bidestpêkirin û ew bi Kurê El-Emîd El-Sahib, ango Wezîr hatîye bidawîkirin- Bavê wîna bi Nivîsvanê Nuh Kurê Saman Walîyê Xurasanê ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²⁵ Ehwaz bi bajarekî ve li Iranê de li alîyê rojava de tête biderkevtin. Ew di berê de bi navînîya herema Xuzistanê ve dihate biderkevtin. Li tenîştê wê de wêranîyên bajarê Suseyê paytextê dewleta Sasanî têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

çîya û deştan ve hemû di berdestên wî ve dihatin biderkevtin. Di dawîya sala çarsed û pêncan (405 k. - 1014 z.) de hêrîşeke gewre ji bona ser keleha Kosced de date bibirin. Husênê Kurê Mensur dor li kelehê de lê date bifirtin û di wê demê de zivistaneke dujwar hate birûdan, ku leşkerê wî her çend jî jê date bixwestin, ku ew dev ji dorlêgirtinê de bide biberdan, wî guh bi wan ve nedate bidan û di dawî de ew hate bibêhêzkin. Di vê gavê de gurûhekî ji Cozqan¹³⁰ de kêş ji xwe re dane bigirtin û wan ji bona ser wî de dane bihêrskirin û ew bi neçarî ve hate bibazdan.

Hilalê Kurê Bedir

Di nava wî û bavê wî de xweşî û lihevhatin pir nedihatîn bidîtin. Di sala çarsed û pêncan (405 k. -1014 z.) de di navbera wan de ceng û şer hatin bivêkevtin. Di dawîya dawî de Hilal di cengê de ligel Fexir El-Melek de Wezîr li Begdadê de hate bigirtin û ew ji bona binê zindanê ve hate biavêtin.

Celal El-Dewle¹³¹ kurê Beha El-Dewle Kurê Eded El-Dewle Kurê Kurê Rukin El-Dewle di vê gavê de bi Serdarê Begdadê ve dihate biderkevtin. Wî date bibihîstin, ku Şems El-Dewle Kurê Fexir El-Dewle Kurê Rukin El-Dewle Hesênê Kurê Boye Xawinê Hemedanê dilê xwe ji bona vegirtina welatê Bedir dayîte bibijandin, wî Hilal bi lez ve ji zindanê

¹²⁶ Xuzistan yanjî Erebiistan bi heremekê ve di dawîya jêrî rojavayî Iranê de tête biderkevtin. Navîniya wêna niha bi Şuster ve tête biderkevtin, ya ku ew bi berê de bi Ehwezê ve dihate biderkevtin û navê wêyî kevnar bi Susyane ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²⁷ Birocurd bi bajarekî ve tête biderkevtin, yê ku ew bi dûrbûna 18 fersexan ji Hemedanê ve di welatê Iranê de tête biderkevtin. Ew bi mêmên xweyî pir ve tête binavûbangkirin. Mohamed Elî Ewnî.

¹²⁸ Esedabad bi navçeyekî biçûk ve di navbera Hemedan û Loristanê de tête biderkevtin û ew bi navê navîya vî navçeyî ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹²⁹ Nehawend bi bajarekî kevnar ve di Iraqa Ecemî de û bi dûrbûna 60 km ve ji jêrî Hemedanê ve tête biderkevtin. Serjimara xelkên wê niha bi 5000 kes ve tête biderkevtin. Di pêşiya Musulmantîyê ew bi bajarekî gewre ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹³⁰ Cozqan yanjî Corqan bi tîrekî ve ji Kurdan ve têtin biderkevtin û ew li dor û berên Helwanê de têtin bidaniştin. Bavê Abdul-lah Husênê Cozqanî jî ji wan tête biderkevtin û herwehaji ew bi navê gundekî ve ji gundên Hemedanê ve tête biderkevtin, mîna ku ew di El-Mucemê de hatiye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

¹³¹ Ew bi Ebu Tahir Feyruz Xisro Şah Celal El-Dewle Kurê Biha El-Dewle Kurê Rukin El-Dewle ve û bi Kurê sêyamî Bavê xwe ve û bi Padîşahê çardemîn ve ji Padîşahên Malbata Boye ve tête biderkevtin. Wi desthilatî li Begdadê de di sal 418 de ji dêlva birayê xwe Kalîcar Kurê Sultan El-Dewle de bi destên xwe date bixistin. Turk li ber wî de hatin birabûn û wan ew ji desthilatîyê de dane bixistin. Mohamed Elî Ewnî

date biberdan û wî ew bi leşker, bi çek û alîkarîyeke zor ve ji bona welatê bav û kalên wî de date binardin. Di meha qurbana sala çarsed û pêncan (405 k. -1015 z.) de di navbera wî û Şems El-Dewle de cengeke gewre û giran hate birûdan. Hilal di vî şerê germ û giran de xwe li ber şûrên çurusandîyê Şems El-Dewle de nedate bigirtin û ew ji asuwê jîyanê de ber bi awarbûna mirinê ve hate bikevtin û ew bi destê yekekî ji serbazên pehlewan û xwînrijan ve hate bikuştin.

Tahir Kurê Hilal

Bavê wîna hêjî her li bajarê Şhrezol -Şhrezorê- de di bendîxanê de dihate biderkevtin, gava ku wî ji tirsê Bavpîrê xwe ve ji bona wêderê de date bipenakirin. Piştî buhurandina demekê wî bi niyaza destdirîjîkirin û vegirtina welatê Bavpîrê xwe ve date bihêrîşkirin û ew li layê Şems El-Dewle hate biderdestkirin. Ew di der sala çarsed û şeşan (406 k. - 1015 Z,) de hate birizgarîkirin û di wê salê bi xwe jî de li ser destê Ebu El-Şewk de hate bikuştin.

Bedir Kurê Tahir Kurê Hilal.

Der sala çarsed û heştê û heştan (488 k. - 1095 z) de Li ser raspêrdina Ibrahîm Yenâl de ew bi Serdarê serbixwe ve ji bona Qomiş¹³² û Dînewer ve hate bikirin.

Ebu El-Fetih Kurê Eyar¹³³

Wî de dema bîst salan de di Helwanê¹³⁴ de dayîte biserdarîkirin û ew di mehên sala çarsed û yekê (401 k. - 1010 z.) de ji bona dunya nemanê de date bibarkirin. Ew ji Êleke dinî Kurd ve tete biderkevt û ew bi malbata Hesewî ve nayete bigirêdan. Lêbelê Mêjûvanan ew jî ligel rêza Serdarên

---

¹³² Qomiş bi heremekê ve li bakurî Iranê de li ser serên çiyayên Teberistanê ve tete bikevtin û navîniya wêna niha bi bajarê Migân ve tete biderkevtin. (Wer tete bi derkevtin, ku ev bi mebesta Danwervan ve nayete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî.

¹³³ Wer tete biderkevtin, ku ev gotina Eyar ji Enaz yanjî Enan de hatîye biderkevtin, mîna ku ev di kanîyên din de û li nik Kurê Esîr û Seîd Paşayê Diyarbekrî de tete biderkevtin. Lêbelê li Quranê de û her whajî ji ber hoyên din de wetov tete biderkevtin, ku peyva Eyar bi yê ve bi rastir ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹³⁴ Helwan bi bajarekî kevin ve bi dûrbûna 190 km ve di bakurî rojhilatî Begdadê de û li ser rêya Musil Kirmanşah de tete bikevtin. Herwehajî ew li ser yekekî ji rûbarên çemê Diyale de tete bikevtin. Ew pir bi avgermên serşokên kebrîfîyî xwe ve bi nav û bang ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Dînawer û Şarezol -Şahrezor- de dane bijimartin û paytexên padîşahîya wîna li Qomiş¹³⁵ û Şahrezol -Şahrezorê- de dihatin biderkevtin.

Ebû El-Şok Kurê Mohamed Kurê Eyar

Ew bi navê Husam El-Dewle jî ve dihat binavkirin. Der sala çarsed û bîst û yekê (421 k. - 1030 z.) de wî wilayeta Qoma¹³⁶ date bidagîrkirin. Hergav di navbera wî û birayên wî de pevçûn û şer lidarbûn. Ew di sala çarsed û sî û heftan (437 k. - 1055 z.) de hate bikêçkirin.

Mohelhel

Ew bi birayê Ebu El-Şok ve dihat biderkevtin û ew bi navê Ebû Macid ve dihat binavkirin. Di sala çarsed û çil û û dudwan (442 k. - 1050 z.) de xwe bi Sultan Toxurlê Selcoqî ve dayîte bigihandin û wî jê pir dayîte bihêvîkirin, ku ew Surxabê birayê wîyî girtîyî li nik wî de bide biberdan. Wî ev daxwaza wîna bi şanazî ve date biçîanîn û wî Surxab date biberdan.

Surxab Kurê Mohamed

Piştî ku ew ji zindaxana Toxurl Bêk hate birizgarîkirin, ew ji bona nik serdarîya Mahekî de hate biçûyîn û wî demên xwe li wêderê de didatin biserbirin. Di dawî de awajeyekî û gelacîyekê pevçûn di nava Merovên wî de hate bivêkevtin. Wan ew di sala çarsed û sî û nehan (439 k. - 1047 z.-) de date bigirtin û ew ji bona nik Ibrahîn Yenal¹³⁷ dane bibirin. Ibrahîn Bêk jî çavên wî dane biderkirin û wî ew ji dîtinê date bibêparkirin.

Sadî Kurê Ebu El-Şok

---

¹³⁵ Qomiş di daneyeke din ew bi Qumaş ve hatîye binivîsandin, lêbelê mîna ku tete bidîyarkirin, ew bi wê Qomişê ve tete biderkevtin, ya ku ew navê wê hatîye biderbasbûn. Mohamed Elî Ewnî

¹³⁶ Ew bi Qomiş bi xwe ve tete biderkevtin, gehjî ew bi Qumaş jî ve tete binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

¹³⁷ Ibrahîm Yenal yanjî Înal ew bi birayê biçûkî Toxrul Begê Selcoqî ve tete biderkevtin, yê ku ew bi Damezirvanê dewleta Selcoqî ve li Faris de tete biderkevtin. Wî bi dijî birayê xwe ve li Hemedanê de şûreşek date bivêxistin û ew der sala 450 k. de hate bikuştin û leşkerê wî ji hevdu de hate bibelavkirin. Mohamed Elî Ewnî

Ew bi destên mamê xwe Surxab ve hatibû bigirtin û di kelehê de hatibû bizindankirin, tanî ku Ebu El-Eskerî Kurê Surxab li paş rûdana bavê xwe de ew ji bendîxanê ve date birizgarîkirin. Der sala çarsed û çil û çaran (444 k. - 1052 z.) de bi leşkerekî giran ve ew ji bal Toxrul Bîk -Beg- ji bona Iraqa Ecemî de hate binardin û wî mamê xwe Muhelhel date bigirtin.

Surxab Kurê Bedir Kurê Muhelhel

Ew bi navê Ebu El-Fewaris ve dihate binavkirin û ew bi Kurê Ebu El-Şok ve dihate binaskirin. Demekê ew bi Walîyê wilayeta Şehrzol - Şehrezo- û Quma ve dihate biderkevtin. Di nava mehên sala çarsed û not û pêncan (495 k. -1101 z.) de wî keleha Ciqindkan bi jêr destên xwe ve date bixistin, ya ku ew ji bona demekê de ji nava destên bavê wî de hatibû biderkevtin. Ew bi Merovekî zor zengîn û bi dahîfîyên bê sînor ve dihate biderkevtin. Ew di meha şewala (şeşên) sala Pêncsedî (500 k. - 11106 z.- de hate bimirin.

Abu Al-Mensur

Piştî mirina Suxrabê bavê xwe wî serdarîkirin bi destên xwe ve date bixistin.

Di dema sed û sî salî de serdarîkirinê di nava destên vê malbata hanê de date bidûmandin.

Derîyê Sêyem

Li ser Serdarên Fezlewî de, yên ku ew bi (Lor Bizurk - Lorê Gewre) ve têtin binaskirin.

Di nivîsta „zubdet El-Tewarîx¹³⁸“ de hatîye binivîsandin: ku hoyê bi navkirina Lor ve ji bona vî milletê hanê ve hatîye bigotin; jiber ku di wilayeta Manrud gundek têtê bidîtin, ku ew bi Kurd ve têtê binavkirin. Di nêzîka wî gundê hanê de Derbendek têtê bidîtin, ku jê re bi zimanê Lorî ve Kul têtê bigotin. Di nava wî derbendê Kuliî jî de şûnek bi navê Lor ve têtê binavkirin û ev Lor di koka xwe de ji wir hatîye biderkevtin û ew bi wî navî ve hatin binavkirin. Di vî babetê hanê jî de çend goyên din jî têtin biderkevtin. Lêbelê jiber ku ew li layê min de bi giring ve nedihatîn biderkevtin, min xwe ji nivîsandina wan de date bivegirtin.

Wilayeta Loristan bi du perçan ve têtê biparvekirin: Lurê -Lorê-Gewre û Lurê -Lorê- Biçûk. Jiber ku du Bira di nêzîka sala sêsedê koçî - 913 z.- de bi pêk ve bi hemsî ve û bi Serdarê xakê Loristanê ve dihatin biderkevtin.

Navê Serdarê Lorê gewre bi Bedir ve dihatê biderkevtin û Serdarê Lorê Biçûk bi Ebu Mensur ve dihatê biderkevtin. Bedir ji bona demekê zor dirêj ve serdarîkirina welatê xwe date bikirin û piştî mirina wîna Nesîr El-Dîn Mohamed Kurê Hilal Kurê Bedir cihê Bavpîrê xwe Bedir ji xwe re date bigirtin. Wî Mohamed Xurşîd bi Wezîrê xwe date bidanîn. Di nava mehen sala Pêncsedî (500 k. - 1106 z.) de xanewarên Kurd ji çiyayê Simaq¹³⁹ de li welatê Şamê de xwe bi xwe ve bi gijhevdû de hatin bikevtin û ji wan nêzîka çarsed¹⁴⁰ malî ji welatê xwe de hatin biawarebûn û wan ji xwe re barkirin ji bona Loristanê dane bihelbijartin û ew li layên Eşîr û Êlên nevîyên Mohamed Xurşîd de hatin bidakevtin.

---

¹³⁸ Zubdet El-Tewarîx bi sê nivîstan ve têtê biderkevtin. Du jê bi zimanê Farisî ve û yek jê bi zimanê Turkî ve hatîye binivîsandin. Yekem ew ji bal Nur El-Dîn Lutuf El-lah Hurewî ve, yê ew bi Hafîz ve têtê binavûbangkirin û yê ku ew der sala 834 k. hatîye bimirin, ji bona Baysinqer Mirza hatîye binivîsandin. Nivîsta duwem ji bal Ebu El-Qasim Cemal El-Dîn Mohamed Kurê Elî Kaşî de hatîye bidanîn, yê ku ew der sala 836 k. de hatîye bimirin. Nivîsta sêyem ew ji bal Mewla Mustefa Efendî Kurê Ibrahimê Romîyê bi navdarî bi Safî ve bi per ve ji bona ser Mêjûwa Turkî ve dayite biserpêvekirin, ya ku ew Tac Eltewarîx ve têtê binavkirin û ya ku ew bi fermana Sultan Ehmed hatîye binivîsandin û ew tanî sala 1024 de hatîye bihatin. Mohamed Elî Ewnî

¹³⁹ Ew bi navê wî çiyayî ve têtê biderkevtin, yê ku ew li rojavayê Helebê û li teniştaya Iskenderonê de têtê bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁴⁰ Di daneyêke din de bi sed ve têtê binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

Rojekê ji rojan de yekekî li Nevîyên Mohamed Xurşîd, yê ku bi Wezîrê Dewletê ve û Kurdan jî li jêr çavdêriya wî de dihatin biderkevtin, wî ew li nik xwe de dane bimêvandarîkirin. Di gava danîna xwarin û vexwarinê de serê gayekî li ser sifrê de li pêş Ebu El-Hesen Fedlewî de date bidanîn, yê ku ew bi Serokê Kurdên awarekirîve dihate biderkevtin. Ev pê lê hate bixweşhatin û wî ew bi faleke qenc ve ji xwe re date bidîtin û wî ji Peyên xwe re date bigotin: Em dê bi Serdarê vî milletê hanê ve bêtin biderkevtin.

Ebu El-Hesen Kurekî wî bi navê Elî ve dihate bidîtin. Rojekê ew ji bona nêçîrê ve hatibû biçûyîn û segê xwe jî ligel xwe de dabû bibirin. Ew di rêya xwe de tuşî hinek ji Diz û Çetan hate bihatin û ew li gel wan de hate bişerkevtin û wan têr Elî dane bigutan û ew ji ser hişê xwe ve hate bikevtin û wan ji xwe didatin bibawerîkirin, ku ew hatîye bimirin. Wan ew bi pêyên wî ve ji bona nava şikevtekê de dane bikişandin û biavêtin. Segê Elî bi ser şopa wan ve hate bikevtin. Gava ku şev hate bizîzkirin û ew hatin bixewkevtin, seg hêrîşî ser Serokê wan date bikirin û wî gunên wî dane bigezkirin û tanî ku ew nehate bimirin, wî devjê neda biberdan. Seg ji bona xaniyê xwedîyê xwe ve hate bivegerandin. Peyên Elî datîn bidîtin, ku xwîn bi ser devê seg ve hatibû bikevtin. Wan date bizanîn, ku rûdanek bi serê Elî ve hatîyê bikevtin. Seg bi pêş wan ve hate bikevtin, tanî ku wî ew bi wê şikevtê ve dane bigihandin, ya ku Elî têde hatibû biavêtin. Wan ew ji bona malê ve dane bianîn û ew dane bidermankirin, tanî ku ew hate bisaxkirin. Li paş mirina Elî de Mohamed Kurê wî rûwê xwe ber bi layê Sulxuryan ve date bivekirin, yên ku ew di wê serdemê de li welatê Faris de bi Serdar ve dihatin biderkevtin; lêbelê hêjî wan ji xwe re navê Padîşahîyê nedabûn bigirtin. Mohamed bi azatîyê ve nav û bang ji xwe re date biderkirin û wî zor zû dikarîbû cihê xwe û paye û rêza xwe li nik wan de bide bipeyda kirin. Piştî ku ew hate bimirin, Kurê wî Ebu Tahir ciwanê mêrxas ji xwe re mana li nik Etabeg Sunqur¹⁴¹ de date bihelbijartin. Di vê dema hanê Etabegê Sunqur ligel Serdarên Şiwankare de di pevçûnê de dihate biderkevtin. Ebu Tahir leşkerekî gewre û giran ji yarîkirina wîna de date binardin û Ebû Tahir bi ser dijminên wî ve hate bikevtin û ew bi serberzî ve ji bona Faris hate bivegerandin. Etabeg Sunqur pir afirîn lê date bikirin û wî jê date bixwestin, ku ew jê ji xwe re xelatekê yanjî çiyekî din jî bide

---

¹⁴¹ Etabeg Sunqur Kurê Medud Kurê Sulxur ew bi damezirvanê dewleta Etabegîyî Sulcoqî ve di welatê farsî de der sala 543 k. de tête biderkevtin. Ew bi Yekekî ve ji Femandarên Sultan Mesudê Siulcoqî ve dihate biderkevtin. Serdarîya wan di welatê Farisê de tanî sala 662 k. de bi 120 salan ve hate bidirêjkirin û jimara padîşahên wan bi 10 Padîşahan ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

bixwestin. Ebu Tahir daxwaza hespekî Eatbeg date bikin. Wî hespek pê date bidiyarîkin. Dîsan wî jê re date bigotin: bixwaze. Vê carê wî daxwaza durujmê Etabegî date bikin. Ew jî jê re date bicîanîn. Dîsan wî ji bona wîna date bigotin: Ebu Tahir ji min bide bixwestin. Ebu Tahir di bersiva xwe de date bigitin: Heger ku hûn destûrê bi min ve bidin bidan, ku ez ji bona ser Loristanê ve bêtim biçûyîn û wî wilatî bidim bigirtin û wî jî ji bona ser fermanê Etabegî bidim bixistin. Ev bersiva hanê gelekî li Etabeg Sunqur de lêhate bixweşhatin û wî ew bi leşkerekî zor gewre û giran ve date bilikarxistin û wî ew pê ji bona ser Loristanê date binardin.

Ebu Tahir

„Ebu Tahir Kurê Mohamed Kurê Elî Kurê Eb El-Hesenê Fedlewî“

Ebu Tahir di dawîya vena de di yarmetîdana Etabeg Sunqur de hate bipiştisiturkirin û wî xwe bi ser sînore Loristanê ve date bigihandin. Bi aşîfî û bi ceng ve, bi nermî û bi sertî ve wî dikarîbû destên xwe bi ser xakê Loristanê ve bide bivedan. Remana serxwebûnê di nava mejîyê wî de dihate bigerandin û wî date bifermankirin, ku Xelk jê re bi Etabeg bidin bigotin. Zarok û Nevîyên wî jî li ser wê yasaya hanê de hatin biçûyîn.

Bi rastî ve Ebu Tahir û Zarokên xwe bi Etabegîyên kirî ve dihatin biderkevtin û ew ne bi Etabegîyên rastî ve dihatin biderkevtin. Çünke Etabegîyên resen bi wan kesan ve dihatin biderkevtin, ji yên ku ew bi Femandarên ser sînore ve dihatin biderkevtin, ji yên ku Padîşahên Sulcoqîyan Zarokên xwe bi wan ve didatin bisipartin, da ku ew wan li nik xwe de bidin bixewkirin û perwerdekirin û divabû ku ev Şehzadeyên hanê jî ji bona wan bi Etabeg ve bidin bigotin. Etabeg ango bi cihê Bavê Mîr ve dihate biderkevtin.

Kurtîya vê çîrokê wetov tête biderkevtin: Gava ku Loristan bi carekê ve ji bona Ebu Tahir di sala pêncsed û pêncî (550 k. - 1150 z.) bi jêr destên wî ve hate bikevtin, wî rûwê xwe ji piştgirtin û dilsozîya Etabeg Suqur de date bibadan û wî di serdarînkirinê de serxwebûna xwe date bixuyanîkirin û wî bi xwe ve bi demeke dirêj ve bi xweşî û bextiyarî ve serdarîkirina welatê xwe date bikin. Di Pişt re wî ji bona dunya din date bibarkirin û wî pênc Kur li pê xwe de dane bihiştin. Yekem Hezar Esp, duwem Behmen, sêyem Îmad El-Dîn Pehlewan, çarem Nesret El-Dîn Îlwa Koş û pêncem Qizil Etebîk.

Hezar Esp

Li ser pêsipartina Bavê wî de, bi gotina hemû Birayên wî û Xanedanan ve Hezar Esp bi Serdarê serbixweyî Loristanê ve hate bigihaştin. Li rojgarîya desthilatîya wî de welatê Loran bi buhuşta buhuşan ve hate bikirin. Beramberî vêna de gelek xelk ji çiyayê Simaqê ji Şamê de ji bona wêderê de dane bibarkirin, herwehajî gurûhê Uqeylî ji reha Uqeyl Kurê Ebu Talib, gurûhê Haşimî ji reha Haşim Kurê Ebdul-Menaf û hin ji gurûhên dinî cuda de ji bona Loristanê de hatin biçûyîn û ew jî: 1. Esterkî, 2. Memakoye, 3. Bextiyarî, 4. Ciwanekî, 5. Bêdanyan, 6. Zamediyân, 7. Elanî, 8. Lutwend, 9. Bitwend, 10. Buwazekî -Puwazekî-, 11. Şinwend, 12. Rakî, 13. Xakî, 14. Harurnî, 15. Eşkî, 16. Koyî, 17. Lêrawî, 18. Moyî, 19. Behsefuyî, 20. Kemankeşî, 21. Mumastî, 22. Omekî, 23. Tewabî, 24. Kedawî, 25. Medîhe, 26. Ekurd, 27. Kolard û ligel Eşîr û Êlên din de têtin biderkevtin, ji yên ku reh û cihên wan nayêten binaskirin. Bi hatina van komên xelkên hanê ve ji bona Loristanê de û bi gihandina wan ve bi Hezar Esp û Birayên wî ve hêz û hinera wan pê deha hatin bibêtirkirin. Kar û barên Loristanê pir bi berzî ve hatin bigeşkirin û hêz û hinera wê weha hatin bixurtkirin, ku Loristan zor zû Şolistan jî bi jêr destên xwe ve date bixistin û ew bi ser Loristanê ve hate bixistin. Desthilatîya Hezar Esp ewende hate bixurtkirin û nav û bangên wî dadwerîyê weha li her der û cihî de hate bibelavkirin. Her cihekî, ku têde cihê avanîyê û çandinîyê bihata bidîtin, têde avedanî ji bona Merovan ve didate biavakirin û cihek li Loristanê Şolistanê de nema dihate bidîtin, ku têde çandinî nehata biderkevtin. Dergehên dadwerîyê û qencîyê di rû Welatîyan de dihatin bivekirin.

Xelîfê Begdadê jî ji bona wîna belgeyê fermandrîyê û xelat dane binardin.

Canê pakî Hezar Esp di sala şeşsed û pêncî û pênc (655 k. - 1275 z.-) de xwe bi dunaya din ve date bisipartin.

Etabîk -Etabeg- Tuke Kurê Hezar Esp

Dayika Tukele ji malbata Sulxur ve dihate bigihandin û ew di piştî mirina bavê xwe de li ser textê serdarîkirina Loristanê de hate birûniştin.

Gava ku dengê mirina Hezar Esp bi Faris ve hate bigihiştin, Etabegê Seed Sulxurî¹⁴² beramber bi kîn û dilreşîya xwe ve ji bona bavê wî

¹⁴² Etabeg Seed Sulxurî ew bi Kurê Seed Kurê Ebu Bekir ve û bi hevftemîn Padişahê Etebegyan ve li ser Faris de tête biderkevtin. Ew bi biçûkî ve ji bona ser text de

û herwehajî ji bona wî jî ve ji demeke dûr de dest li cî de wî ji xwe re ev bi kês ve date bidîtin û wî sê carî li dû hevdû de leşker ji bona ser wî date binardin. Di tevaya wan şeran de Tukele hate biserkevtin.

Der sala şeşsed û pêncî û pênc (655 k. - 1275 z.) de, ku Holako¹⁴³ ber bi Begdadê ve dihate biçûyîn, Tukele çavên wî pêve hate bikevtin û wî sertewandina xwe ji bona xizmetkarîya wî date binîşandan. Li ser fermana Holako de ew bi pileyê Tomanî¹⁴⁴ - Gird- Kîtmo Qayoyîn ve hate binîşankirin. Piştî vekirina Begdadê ji bal Holako de ber bi guhê wî ve hate bikevtin, ku Tukele li ser kuştina Xelîfê û şikestina Musulmanan de pir kul û derd dane bixwarin. Holakê li ser vê de pir hate bibîntegbûn û wî date bixwestin, ku ew Tukele bide bikuştin. Gava ku Tukele bi vê ve date bihestkirin, wî bi zû ve û bi dizî ve bi bê destûrwegirtina Holako ve berê xwe ber bi veğerandina Loristanê ve date bivekirin. Holako Kîtmo Qayoyîn û bi çend Femandarên digêrî tirî Teterî ve bi leşkerekî ve ji bona alîyê Loristanê de date binardin, da ku ew Tukele bidin biberdestkirin. Gava ew di ser rêya xwe ji bona Loristanê de dihatin biçûyîn, weha hate birêkevtin, ku ew di rê de bi pêrgî birayê Tukele Elp Erxun¹⁴⁵ bêtin bikin, yê ku ew ber bi Supagehê Holakê ve dihate biçûyîn. Wan ew date bigirtin û wan ew ligel xwe de ji bona Loristanê dane bianîn. Tukele nikarîbû xwe zor li ber leşkerê Mengolan de bide bigirtin. Bi neçarî ve wî xwe li keleha Manxest de date biasêkirin. Herçend Femandaran jê re geh bi tirsfirandinê ve, gehjî bi soz û bext ve didatin bixwestin, ku ew xwe bide biberdestkirin, tu behr bi destên wan ve nehate bikevtin. Di encamê dawî de Holako Xan

---

li jêr çavdêriya Dêya xwe Turkan Xatûn de hate birûniştin, ya ku wê didate bixwestin, ku ew bi serê xwe ve padîşahîyê bide bikin. Piştî mirina Kurê wêyî bi navkirî ve Mohamed Şah şerê wê date bikin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁴³ Holako bi Kurê Tolî Xan Kurê Cengîz Xan ve tete biderkevtin, yê ku wî dewleta Îlxanî serdar li Iranê de date bidanîn û ew ji bal birayê xwe Menkoqaan de hate binîşankirin, yê ku ew li ser textê Cengîz Xan de hatîbû birûniştin, ku ew xwe ji bona ser Rojavayê Asya de der sala 652 k. de bide birakişan. Ew di ser çemê Cîcon de li îranê de hate biderbasbûn û wî dewleta Ismalîyî date binabûdkirîn. Wî Nesîr El-Dîn El-Tosî ji zindanê de date biberdan û wî ew bi Wezîrê xwe ve date bikin, yê ku wî vegirtina Begdadê bi ber guhên wî ve date bixistin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁴⁴ Bi leşkerekî deh hezar kes ve tete biderkevtin û ew jî Turkî hatîye bihatin. Rojbeyanî

¹⁴⁵ Ew bi Şems El-Dîn Elp Erxun ve û bi çaremîn Padîşahê Etabegîyî Serdarên Loristana gewre ve tete biderkevtin. Padîşahê wanî pêşî bi Ebu Tahir Kurê Mihamed ve tete biderkevtin, yê ku wî navê Etabegîyê ji Etabegên Sunqurî bi navkirî ve ji xwe re date bigirtin, gava ku yekek ji Femandarên wî dihate biderkevtin. Wî Mîrneşînî li Loristanê de der sala 545 k. de date bidurustkirin. Tevaya jimara Padîşahên wan bi neh Padîşahan ve tete biderkevtin û yê dawî ji wan ew bi Muzefer El-Dîn Efrasyab ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

hunguliska xwe bi nîşa pêdana soz, bext û lêbuhurandinê û herwehajî bi nîşana Zinhar û tirsfirandinê ve jê re date binardin. Ewsa Tukulê piştî xwe pê ve date bigirêdan û ew ji kelehê de hate biderkevtin û xwe ji bona wan date biberdestkirin. Wan jî ew ji bona Tebrîzê¹⁴⁶ de dane binardin û ew li ber destên Holako de hate birawestandin. Piştî ku lê hate bipirskirin û guneh li ser de hate biçîhatin, fermana kuştina wî hate biderkevtin û ew hate bikiuştin. Peyên wî termê wîna bi dizî ve ji bona Loristanê de dane bibirin û wa ew li gundê Zerde¹⁴⁷ bi xak ve dane bisipartin.

Etabeg Şems El-Dîn Elp Erxun

Li paş kuştina Tukele de Holako ferman ji bona birayê wî Elp Erxun de date biderxistin, ku ew cihê birayê xwe ji bona serdarîkirina Loristanê de bide bigirtin. Serdarîkirina wêna di dema panzdeh salan de hate bidirêjkirin, ku têde welatê wîna di nava dadwerîyê û aramîyê de dihate avedanî û biavakirin. Bi hatina mirina wêna ve Xwedawendê gewre ew ji bona nik xwe date bibirdinkirin, piştî ku wî du Kur li dû xwe de dane bihiştin. Yek ji wan bi navê Yusif Şah û yê din bi navê Imad El-Dîn Pehlewan ve dihatin binavkirin.

---

¹⁴⁶ Tebrîz bi bajarekî bi nav û bang ve û li bakurî rojavayî welatê Iranê de têtebikertin û ew bi navînîya devera Ezerbêcana Iranî ve tete biderkevtin. Serjimara xelkên wê bi 170 hezarî ve tete biderkevtin. Ew bi bajarekî gewreyî sipehîyî geş ve bi xelkên xwe ve bi zanistîyên xwe ve tanî der zemanê Mengolîya jî de dihate biderkevtin. Lêbelê ew der pevçûnên Osamnîyan û Sefewîyan de pir caran hate bikavil û biwêrankirin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁴⁷ yanjî ew bi gundê Dezwe, Derwe ve tete biderkevtin, mîna ku ev di du destnivîsên din de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Etabîk -Etabeg Yusif Şah Kurê Elp Erxun

Piştî mirina Bavê wîna bi fermana Ebqa Xanê¹⁴⁸ Kurê Holako Xan ve ew bi Serdarê Loristanê ve hate bikirin. Lêbelê bi pêwistî ve dihate biderkevtin, ku ew her gav bi dused Suwarî ligel li ber dergehê Ebqa Xan Kurê Holako Xan de bête bimayîn. Jibervêjî ve wî nikarîbû kar û barên welêt bi rêk û pêkî ve bide birêxistin û wî ew kar û barên hanê bi Bawepêkirinekî xwe ve datin bisipartin.

Etabeg Yusif Şah li hinek şer û cengên Ebqa Xan de xizmetên pesindar ji bona wî de datin bikirin, ku wî pê dil û rêzlêgirtina wî bi ser xwe ve date birakişandin. Jibervêjî ve wî hemû welatên Xuzistan, Kuh Gîluye, Şarê Feyruzan û Cerbadqan¹⁴⁹ bi Yusif Şah ve dane bisipartin.

Piştî mirina Ebqa Xan de -di sala 681 k. 1282 z. de- ew ligel Ehmed Xanê¹⁵⁰ Kurê hate bimayîn. Dostanî û bawerî di navbera wî û Mengolan de dihate biderkevtin û bimayîn. Di piştî kuştina Ehmed Xan de Birazayî wî Erxun Xan jî ligel Yusif Şah de mîna Bav û Kalên xwe gelekî rêz lê didate bigirtin û pir jî jê re bi baş ve dihate biderkevtin. Ew jî ligel Erxun Xan de hate bimayîn.

Erxun Xan Yusif Şah ji bona Isfehanê¹⁵¹ de date binardin, da ku ew Xuwace Şems El-Dîn Mohamed¹⁵² Xwedîyê Dîwana Padîşahîyê ji bona

---

¹⁴⁸ Ebqa Xan Kurê Holako Xan ji dêlva birayê xwe ve desthilatî li Meraxe de date biwergirtin, yê ku ew der sala 663 de hate bimirin. Ew ji bavê xwe bi baştir ve dihate biderkevtin. Di sala 681li Esfehanê de bi jehrê ve hate bimirin. Birayê wî Ehmed Xan li Meraxê de şûna wî date bigirtin. Wî ji xwe re Keça Qeyserê Qestentînyê ji xwe re date bianîn, piştî ku Bavê wî Holako berî mirina xwe jê re dabû bixwestin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁴⁹ Ew bi bajarekî ve li nêzîka Hemedanê de li alîyê Isfehanê de tête biderkevtin. Wehajî bajarokê Teberistan jî di navbera Istirabad û Circanê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁵⁰ Ehmed Xan ew bi Sultan Ehmed Xanê Kurê Holako Xan Kurê Cengîz Xan ve tête biderkevtin. Piştî mirina biraê xwe Ebqa Xan di sala 681de wî desthilatî bi destên xwe date bixistin. Navê wîna berî musulmantîya wîna bi Nikudar ve dihate biderkevtin û wî pir nav di Peyên xwe de didate bidan, ku ew musulmantîyê ji xwe re bidin biwergirtin. Vê date bihiştin, ku dilên Teteran lê bêtin bireşkirin û wan date bixwestin, ku ew birayê wî Ebqa Xan li şûna wî bidin bidanîn. Piştî şerên dûr û dirêj ew di yek şerî de hate bikuştin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁵¹ Isfehan bi bajarekî navdar ve û bi navînyê heremekê ve tête biderkevtin, ya ku ew bi navê wê ve di nava welatê Iranê de tête binavkirin. Ew bi 335 km ve li jêrî Taran de tête bidûrkirin û herwehajî bi vê dûrbûna hanê ve ew ji Kendava Farisî de tête bidûrkevtin. Ew li ser bilindayeke nazdar de li ser çemê Zenderud de tête bikevtin. Ew pir caran bi paytext ve ji bona pir dewletên cuda de hate bikirin. Wetov dibêjin, ku ew ji peyva Supahan hatîye biderkevtin; jiber ku ew di pêşî de bi baregeh ve ji bona Serbazên Suwarî ve dihate biderkevtin. Ew di Ciyografîya Betelîmos de li jêr navê Esbdane de hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

Serbazxanê ve bide bianîn. Di rê de ew bi pêrgî wî ve hate bihatin, ku ew bi xwe jî ve ji bona Serbazxanê ve dihate biçûyîn. Herdu bi hevdû re ji bona serbazxanê de hatin biçûyîn. Erxun Xan Xuwace hate bikuştin. Yekekî ji Zanevanan di şîna Şems E-Dîn Xuwace de dayîte bigotin:
Xweşxuwana -Wergernadina Hejar:

لهوه تا تيشكت بئ سهر و شوينه   ئاسو له شيندا شه لالی خوينه

Lewta tîşkit bê ser û şuwêne
Aso leşînda şelalî Xwîne
Mang ciger sutawe, zuhere reng zerde
şew û gar respoşe û genase serde

Etebeg Yusif Şah di dawîya rojên jîyana xwe de bi wergirtina destûrî ve ji Erxun Xan de ji bona Loristanê de hate bivegerandin û ew li wêderê de ji bona Kuh Gîluye hate biçûyîn. Di rê de wî xewneke pir nexweş û bi tirs ve date bidîtin û ew ji rê de hate bivegerandin. Zor pê nehate biçûyîn, ku ew di sala şeşsed û heştê û çar (684 k. - 1285 z.) de hate bikoçkirin. Du Kur li paş xwe de dane bicîhiştin: Yek ji wan Efrasyab bû û yê din Ehmed bû.

Etabîk -Etebeg- Efrasyab Kurê Yusif Şah

Li gora fermana Erxun Xan de Efrasyab bi cîneşînê bavê wî ve hate bidanîn. Wî birayê xwe Ehmed li layê Erxun Xan de date bihiştin û ew ji bona Lorsistanê de hate bivegerandin.

Wî rêya zikreşîyê, sitemkarîyê û dujminatîyê ji xwe re date bigirtin. Wî bi her mahnakê ve Wênerên Bav û kalên xwe dane bixistin, biderkirin û biazarkirin. Wî tola kîna xwe ji yek bi yek ve ji wan de didate bigirtin û herwehajî wî ew didane bitalankirin. Weha lê hate bikirin, ku ev guruhê hanê û Peye û Merovên ji ber destên zor û sitema wî dane bibazdan û ew ji bona Isfehanê de hatin bipenakirin. Etabîk Efrasyab Pismamê xwe Pider Qizil ji bona Isfehanê date binardin, da ku ew heryekî ji wan li wêderê de

---

¹⁵² Xuwace Şems El-Dîn Mohamed Xwedîyê Dîwana Padîşahîyê ew bi Wezîrê navdar ve tete biderkevtin, yê ku ew 30 salî di rojgarîya Holako Xan û herdu Kurên wî Ebqa Xan û Sultan Ehmed de ji Padîşahên Ilxanî de hate bimayîn. Ew li Tebrîzê de ligel çar Kurên xwe de di sala 683 de bi fermana Erxun Xan ve hate bikuştin. Ew bi zanistvanekî jîr û hozan ve û bi Xweşxuwanekekî bîrkirî ve dihate biderkevtin. Herwehajî wî nameya El-Şemsîye fi Mentîq dayîte binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

bi destên xwe ve bide bigirtin. Di wê bêhnê de xebera mirina Erxun Xan hate bibelavbûn. Pider Qizil ev bi kês ve ji xwe re date bidîtin û ew ligel Silxur Şah de hate birêkevtin û wî li ber Mengolan de serê xwe date birakirin. Baydo bi navê yekî ve dihate biderkevtin, yê ku ew bi Serdar û Fermandarê Isfehan ve dihate biderkevtin, ew bi destên Pider Qizil ve hate bikuştin. Pider Qizil ferman date biderxistin, ku xwendina Inê li ser berzên Mizgeftan de divê bi navê Eatbîk Efrasyab ve bêtin bixwendin, yê ku wî xwe di pişt re bi Padîşahê serbixwe ve date bidazanîn. Herwehaji wî Merov û Peyên xwe jî ji bona serdarîkirina welatê Iraqê de datin binavkirin. Herwehaji wî girtina paytextê Mengolan bi destên xwe date bibiryarkirin. Wî Celal El-Dînê Kurê Tukele nala pêşrê ve bi leşkerekî giran ve ji bona ser derbendê Girîhur¹⁵³ de date binardin. Gava Leşkerê nardîyî Lor bi ser şînor ve hate bigihandin, ew li gel bi sedan ve ji Mengolan ve duçarî şer hatin bikrin. Cengeke germ giran di nava wan de date bidestpêkirin û Mengol têde hatin bişikenandin û wan datin bibazdan. Loran xanî û malên wan dane bitalankirin û ew ji bona nava zarok û pîrekên wan ve hatin bikevtin. Wan dest bi xweşî û serxweşîyê ve dane bikirin û ew di nava mestîyê û ser xweşîyê de dihatin bijîyan û ew bi pir karên şermezarî ve dihatin birabûn.

Mengolan date bizanîn, ku namus avruwa wan bi destên dujmin ve hatine bikevtin. Demarên wanî namûsê û mêrxasîyê hatin birabûn û wan ji bona ser supahê Loran dane bihêrîşkirin û ew bi carekê ve dane binabûdkirin, tanî ku hatîye bigotin, ku di vê cenka hanê de yek Jina Mengolî deh ji Loran de dayîte bikuştin. Gava ku ev xebera hanê bi serbazxana herî gewreyî Mengolan ve hate bigihandin û Keyxatu Xan li ser sitemkarîya Efrasyab de hate biagehdarkirin. Wî Mîr Toldayî Yedacî ligel dehhezhar leşkerê Mengolî û Serdarên Lorê Biçûk de, ji yên ku ligel wan de dehhezhar Suwr dihatin biderkevtin, ji bona ser Efrasyab ve date binardin. Şerekî pir bi tîn û tûj ve û bi zor xwînavî di nava wan de hate bivêkevtin û Mîr Tolday Efrasyab bi dîl ve date bigirtin û wî ew ji bona nik Keyxatu Xan date bibirin. Erok Xatun û Padşah Xatuna¹⁵⁴ Kirmanî ji bona wêna

---

¹⁵³ Girîhurd, Girmirud dibe, ku ew bi koherud ve bête biderkevtin, ji yê ku ew bi zincîreke çîyan ve têtê biderkevtin û ew ji Kurdistanê di navbera Faris û Kirmanê de tanî çiyayên Piştban di Bilucistanê de têtê bidirêjkirin. Bilindbûna wîna di navbera Isfehan û Kaşan de bi 3000 m ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁵⁴ Padîşah Xatuna Kirmanî ew bi Padîşaha şeşem ve ji Padîşahên Qere Xisaye ve têtê biderkevtin, yê ku wan Padîşahî li Kirmanê de di rijgarîya Cengîz Xan de ji bona nava destên xwe ve dane bixistin. Ew bi Keça Sultan Qutub El-Dîn ve û bi Pîreka Bayed Uxan ve ji Padîşahên Ilxanî ve têtê biderkevtin. Wê serdarî di Kirmanê de der sala 691 de

hêvîya lê buhurandina li Keyxatu Xan de dane bikirin. Keyxatu Xan ji bona wan li tawankariyên wî de hate bibuhurandin û wî ew careke din ji bona ser Loristanê de date binardin.

Efrasyab Ehmedê birayê xwe li nik Keyxatu Xan de date bihiştin. Gava ku ew bi Loristanê ve hate bigihaştin, destbicî ve Kurmamekî xwe û gelek ji Serdar û Gewreyên Loristanê bi bê hîç guneh û şûcekî ve dane bikuştin.

Gava ku Xazan Xan¹⁵⁵ ji bona ser Textê Padîşahiye hate bihatin, Efrasyab ji bona layê wî de hate biçûyîn û wî serê xwe jê re date bitewandin û dilsoziya xwe jê re date biderxistin. Xazan Xan rû pê date bidan û wî ew careke din di cihê wîyî pêşî de di Loristanê de date bihiştin.

Di sala şeşsed û not û pêncê (695 k. - 1295 z.) de, gava ku Xazan Xan ber bi Begdadê ve dihate biçûyîn, Etabîk Efrasyab li ser sînore Hemedanê de xwe pê date bigihandin û wî careke din dilsoziya xwe jê re date binîşandan. Xazan Xan jê re pir rêz lê date bigirtin û wî ew bi dilxweşî ve ji bona Loristanê de date birêxistin.

Di dema ser rêya xwe de ew pêrgî Mîr Hurqudaq hate bikirin, yê ku ew ji Faris de ji bona layê Xazan Xan de dihate biçûyîn. Nîv bi zor ve û nîv bi dil ve ew bi vegera xwe ve ligel wî de ji bona layê Xazan Xan ve hate bineçarkirin. Ew herdu bi pêk ve ji bona nik wî hatin bihatin. Piştî ku ew bi dergehê Xazan ve hatin bigihaştin. Hurqudaq herçî xirabî û geniyên Efrasyabî hebûn û nebûn, wî ew bi dûr û dirêjî ve li ber destên Xazan Xan de dane bidanîn. Bi serdejî ve wî pir buxtan û derew jî bi ser ve dane vekirin, tanî ku wî dilê Xazan Xan bi kîne ve weha lê date bidagirtin, ku wî destbicî ve fermana kuştina wîna date biderxistin.

Etabîk Nesret El-Dîn Ehmed Kurê Yusif Şah Kurê Elp Erxun

---

li ser fermana Bayed Uxan de piştî kuştina birayê wê Siyurxinmiş de ji xwe re date biwergirin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁵⁵ Xazan Xan Kurê Erxun Xan Kurê Holako Xan Kurê Tulî Xan Kurê Cengîz Xan ve tête biderkevtin. Ew bi heftemîn Padîşahê Ilxanî ve tête biderkevtin. Wî serdarî li Iranê de ji bona nava destên xwe ve date bixistin û ew di sala 694 k. de hate bimusulmankirin û wî navê xwe bi Mehmud Xan ve date biguhertin. Wî şer ligel Kurmamê Bavê xwe Bayed Uxan de date bikirin, yê ku ew li ser textê Bav û Bavpîrên xwe de dihate bidaniştin. Wî ew li Nexcuwan de date bibezaandin û wî desthilatî ji bona jêr destên xwe ve date bixistin. Piştî derbasbûna neh salan ji serdarîkirina wîna ew di sala 703 k. de li teniştê Qezwîn de hate bimirin. Termê wîna ji bona Tebrîzê hate biveguhestin û ew di goristana Pişneb Xazan de hate biveşartin. Ew bi Merovekî Zanistvan û Dawer ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Li paş kuştina birayê wî de ew li gora fermana Xazan de ji bona Loristanê de hate biçûyîn û ew li ser kursîya serdarîkirina Iyeleta Loristanê de hate birûniştin. Wî dergehên dadwerîyê û bextwerîyê di rûwên xelkê de dane bivekirin. Wî zor û sitem ji ser rûwên xelkên wêderê de date bimalandin. Wî ji bona geşkirina kar û barên Şerîetê pir karên qenc dane bikin. Di dema sî û heşt salan de wî di welatê Bav û kalên xwe de di nava dewleta xwe de bi kameranî û bixtiyarî ve date bibuhurandin. Ew di nava mehên sala heftsed û sî û sisê (733 k. - 1332 z.) de hate bimirin. Wî li dû xwe de Yusif Şah date bihiştin, yê ku ew bi Padîşahê Loristanê ve hate bikin.

Etabîk Rukin El-Dîn Yusif Şah Kurê Ehmed

Şeş salan wî di Loristanê de date biserdarîkirin û ew li ser rêya dadwerîyê û bext de hemîşe dihate biçûyîn. Wî hemû xelkên welat û Xanedanên xwe bi qençî û başîyên xwe ve datin bidilxweşkirin. Roja şeşemî meha Cemadê yekem di sala Heftsed û çîlî (740 k. - 1339 z.) de hate bimirin. Dost û Yarên wî termê wî di wê dibistanê de dane biveşartin, ya ku ew bi Rukinabad ve tête binavkirin.

Muzefer El-Dîn Efrasyab Ehmed Kurê Yusif Şah

Piştî mirina Bavê xwe ew li Loristanê de bi taca serdarîkirinê ve hate bitackirin. Di rojgarîya serdarîkirina wî de ala Mîr Teymurê Kurekanî¹⁵⁶ -Leng- di dunyayê de hate biçurusandin û wî dest bi vekirina jêrxistina avedanîyê ve ji bona jêr destên xwe ve date bikin. Wî Loristan jî mîna hemû welatên din date bivekirin û bi jêrdestên xwe ve date bixistin; lêbelê wî ew di roja duşembê de di bîst û sêyemî Cemadê duwem de der sala Heftsed û not û pênc (795 k. - 1393 z.) de wilayeta wî jê re careke din date bivegerandin. Di piştî vê re ew hate bimirin.

Etabîk Peşeng Kurê Yusif Şah

---

¹⁵⁶ Mîr Teymur Kurekanî-Gurgan- El-Hîr bi Teymur Leng ve dihate binavkirin. Ew di sala 739 de li gundê Kiş li gêleka bajarê Sipiz de di Piş Çem de hatîye bizayîn. Dibêjin, ku reha wî bi Cengîz Xan ve tête bigihandin. Bi rastî jî kar û kirinên wanî dir û hov bi mîna hev ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Piştî mirina Mamê xwe ew bi serdarîkirinê ve hate bigihandin. Piştî ku wî çend salan date biserdarîkirin, ew jî hate bimirin û wî li dû xwe de Kurê xwe Ehmed date bihiştin.

Etabîk Ehmed Kurê Peşeng

Wî Taca Padîşahîya Bavê xwe bi ser serê xwe ve date bixistin; lêbelê der zamanê wî de Loristan hate bikavil û biwêrankirin.

Etabîk -Etabeg- Ebu Seîd Kurê Ehmed

Etabeg Ebu Seîd li paş Bavê xwe de çend salan wî date biserdarîkirin û ew di sala Heştсед û bîst û heftan (827 k. - 1423 z.) de hate bimirin.

Etabîk Şah Husên

Etabeg Şah Husên Kurê Ebu Seîd Kurê Ehmed Kurê Peşeng Yusif Şah demeke pir kêr serdarîkirina welêt date bikirin û ew di sala heştсед û bîst û heftan (827 k. - 1423 z.) de bi destê Xiyas El-Dîn Kurê Hoşeng Kurê Peşeng ve hate bikuştin. Mîrza Sultan Ibrahîm Kurê Mîrza Şahrux leşkerek ji bona ser Xiyas El-Dîn date binardin û wî ew ji welêt de date biawarekirin. Ji wê çaxê û pê de kesekî dîger ji wê malbatê rûwê serdarîkirinê nema date bidîtin.

Xweşxewan -Wergerandina Hejar:

گیلی لات وایی ژیان تاوای هر بۆلایهکه
کۆنه فرتۆلی جیهان ههرتاوه بۆ زاوایهکه!

Gêlî lat wabê jîyan tamawî her bola yeke
Kone firtolî Cihan her tawe bo Zawayeke

Derîyê Çarem

Li ser Serdarên Lorên Biçûk de

Di pêş de em li ser warê Lor de û hoyê bi navkirina wan bi navê Lor de hatin biaxivtin, yên ku ew di Kul -Gul- Manrud de dihate bijîyandin û çilo di Kul Manrud de xelk gelekî hatin bibêtirkirin û her gurûhekî bi cihekî ve hatin biçûyîn û wan xwe bi navên wan cihên hanê ve didatin binavkirin. Mîna ku ev li Kul de li nik Eşîra Cengruiyê û Otrî de tete biderkevtin. Her Eşîreke din ji Lor, ya ku ew di Kul -Gul-de nedihate biwarkirin, ew bi Lorê resen ve nayête biderkevtin, mîna ku ev li nik van Eşîrên hanê de tete biderkevtin:

Kiroskî, 2.Lênkî, 3.Rojbeyanî, 4. Sakiî, 5. Şadluyî, 6. Dawid Eyanî û 7. Mohamed Kemarî

Eşîra Cengruiyê, ya ku Mîrên Lorê Biçûk jê têtin biderkevtin, ew ji lorên resen ve tete biderkevtin û ew ji bona ser tîra Şelborî ve tete biçûyîn. Herwehajî ji Lor de hin tîrên din jê têtin biderkevtin:

Karne, 2. Zerhengerî, 3. Fezlî. 4. Sitwend, 5. Alanî, 6. Kahkahî, 7. Rexwarkî, 8. Dirî, 9. Birarend, 10. Mankredar, 11. Enarkî, 12. Ebu El-Ebas, 13. Elî Mamesî, 14. Kêcayî, 15. Silkî, 16. Xudekî, 17. Nedroyî û gelek Eşîr û tîrên din ji Lorê seren ve têtin bidîtin.

Lêbelê Eşîrên Samî, 2. Espan, 3. Sehî, 4. Erkî heger çi jê ew bi zimanê Lorî didin biaxivtin, ew bi Lorê resen ve nayêtin biderkevtin û neji ew li gundên Lor de dihatin birûniştin, lêbelê ew bi Cotkar ve li gundên din de dihatin biderkevtin, ji yên ku ew bi Lor ve dihatin bigirêdan. Ev Eşîrên Lorîyî hanê tanî mehên sala Pêncsed û pêncî (550 k. -1155 z.) de bi xwedan Serdar ve nedihatin bidîtin û ew li jêr serdarîkirina Xilafetê de dihatin biderkevtin. Gava ku ew bi Dîwana Sultanên Iraqê ve hatin bigirêdan, Husam El-Dîn Şuhlî, yê ku ew ji Turkên Efşar e û ser bi Selcoqîyan ve dihate biderkevtin, bi Serdar ve ji bona vî Diyarî û hin ji diyarên Xozistanê ve hate bidanîn. Ji Eşîra Cengruiyê Mohamed û Kiramî ji Kurên Xurşîd ji bona layê Husam El-Dîn Şuhlî de hatin biçûn. Wan ji xwe re pir rêz, hêjabûn, cihên bilind, nasîn û navdarî dane bipey dakirin. Ji nevîyên wan de pir Merovên jîr, jêhatî û zana hatin bipey dabûn û ji wan jê Şuca El-Dîn Xurşîd tete biderkevtin, ji yê ku em dê bêtir li ser zînetên wî de bidin biaxivitin û bixuyanîkirin.

Di vê serdema hanê jî de Surxab Kurê Eyar jî, yê ku li pêş de li ser hemû zînetên wî de hatîye binivîsandin, hem ji bona Husam El-Dîn Şuhlî ve didate bikarin. Rojekê di çûna nêçîrê de li ser keroşkekê de di navbera Şuca El-Dîn Xurşîd û Surxab Kurê Eyar de pevçûn tete bikevtin û wan

şûrên xwe ji nava kalan de dane bikişandin û di rûwên hevdû de dane bibilindkirin. Husam El-Dîn Şuhlî navcîtiya wan date bikirin û wî ew ji hevdu ve datin bicudakirin. Lêbelê kîna vê pevçûna hanê di nava dilên wan de hate bimayîn.

Li paş demekê de Husam El-Dîn Şuhlî Gizîrîtiya ji hin wilayetên Lorê Biçûk ve bi Şuca El-Dîn Xurşîd ve date bidan û herwehajî wî hinek ji wilayetan jî de ji bona Surxab Kurê Eyar date bivegerandin.

Di vê pêla hanê de Serdarên Iraqê pir sitembarî û zordarî beramberî vî welatê hanê de didane bikin, tevaya xelkên Lor datin bixwestin, ku ew beramberî vê zordariya hanê bêtin birabûn û wan hewara xwe ji bona Şuca El-Dîn dane bibirin û jê dane bihêvîkirin, ku ew bi xwe ve serpereştiya wan bide bikin û ew beramberî Destdirêj û Zordaran bi pena û piştta wan ve bête biderkevtin. Wan jê re bi nivîsandî ve datin bisûndxwarin, ku ew ji fermana wî nayêtin biderkevtin. Di vê zînetê hanê de Husam El-Dîn hate bimirin û Şuca El-Dîn bi Serdarê serbixweyî vî welatî ve hate bikin. Wirde wirde wî mulkê li jêr destên Surxabê Kurê de ji nava destê wî didatin biderkirin, tanî ku Surxab pê hate birûniştin, ku ew wî bi Gizîrekî li ser Manru de bide bidanîn. Weha hemû welatê Lorê Biçûk ji bona nava destên Şuca El-Dîn hate bikevtin.

Şuca El-dîn Kurê Xurşîd

Kurê Ebu Bekir Kurê Mohamed Kurê Xurşîd de hate bikevtin.

Piştî ku Xwedanedê Bilind Wilayeta Lorê Biçûk ji bona jêrdestiya wî de date bixistin û jê re ew welatê hanê date bisipartin û aramîkirin. Ewsa wî herdu Kurên xwe Bedir û Heyder ji bona cengkirinê de ligel Eşîra Cengroyî de li wilayeta Simha de datin binardin. Gava ku ew bi wêderê ve hatin bigihandin û wan li kelha Reş de dane biçardorîkirin. Di nava rojên dorlêgirtinê de yek Kurê wî hate bikuştin, yê ku navê wî bi Heyder ve dihate biderkevtin. Ji bona tolgirtina xwîna Kurê xwe wî date bisûndxwarin, ku dê ew her yekî ji wê Eşîrê bide bikuştin, ji yên ku bi destên wî ve bête bikevtin. Ev Eşîra hanê jê hatin bibêzarkirin û wan ji tevaya Manrud de datin bibarkirin û ew pê hate bihiştin.

Li paş derbasbûna demekê de Dar El-Xilafe Şuca El-Dîn Xurşîd û Birayê wî Nur El-Dîn Mohamed ji bona Dîwanê dane bixwestin û wê ji wan re date bixwestin, ku ew ji keleha Mangire de bêtin bidakevtin û wê ji bona Peyên Xilafetê bi cî ve bidin bihiştin. Wan ev neda bikin û datin binayînkirin. Beramberî vê nayîna hanê de ew herdu ji bona binê zindanê

de hatin biavêtin. Nur El-Dîn Mohamed der zindanê de hate bimirin û wî bi birayê xwe ve date bisipartin, ku nebe, ew dest li wî zinarê sengîn de bide biberdan. Şuca El-Dîn bi temînîya birayê xwe ve date bikirin. Herçend jî ku wî demek di zindanê jî de date bikişandin, di dawî de wî date bidîtin, ku tanî ew kelehê nede bidan, hîç rizgarîkirina wîna ji bendîxanê de nayête bidîtin. Bi neçarî ve wî dev ji kelehê de date biberdan û ji dêlva wê ve wî ji Dar -El Xilafe kelehê dîger date bidaxwazkirin. Dîwanê li patî keleha Mankire de wilayeta Terazekî¹⁵⁷ pê date bidan, ya ku ew ser bi Xuzistanê ve dihate biderkevtin. Ew hate biberdan û ji bona Loristanê ve hate bivegerandin. Li paş ku ew sê salan bi serdarîkirinê ve hate birabûn, di dawî ya dawî de ji ber pîrbûnê de bi xurufandinê ve hate bigihaştin. Çakî û bedbûn nema wî dikarîbû ji hevdû ve bidana bicudakirin. Bedirê Kurê û birazayê xwe Kurê Nur El-Dîn Seyf El-Dîn Rostem her gav li ber destên wî de dihatin bidîtin û wan jê re kar û barên wî bi rê ve didatin bibirin. Di vê deme hanê de Melek Beyat, yê ku ew ji Eşîreke Turk dihate biderkevtin, bi leşkerekî ve ji bona ser Loristanê hate bihatin û wî dest bi talankirina welêt, revandina mal û kuştina xelkê ve date bikirin. Leşkerê Loristanên li jêr fermanarîya Bedir, Seyf El-Dîn Rostem de berenganî wî Dujminê Hêrişdar hate bikirin. Li paş şerekî gewreyeyî giran û kuştareke pir de leşkerê Beyatî hate bişikenandin û herema Beyat¹⁵⁸ jî bi destên Lor ve hate bikevtin û ew bi ser Lor ve hate bixistin.

Şuca El-Dîn di encamê vê biserkevtina hanê de Bedrê Kurê xwe û Birazayê xwe Seyf El-Dîn Rostem bi cot ve bi cîneşînê xwe ve li şûna xwe de date bidanîn û wî kar û barên bi rêvebirina welêt ve bi wan ve date bisipartin.

Lêbelê Seyf El-Dîn bêbextî li mamê xwe de date bikirin. Wî gelacîya Kurê wî Bedir li layê wî de date bikirin û wî jêre date bigotin: ku Bedir û Jina te ligel hevdû de hatine bilihevhatin, ku ew te bidin bikuştin. Vî Xurifiyê hanê jî ev gotina wîna ji xwe re date biwergirtin û wî jê re bi kuştina Kurê xwe ve destûr date bidan. Seyf El-Dîn Rostem hinguliska wî bi nîşan ve ji Mamê xwe date biwergirtin, da ku ew Bedir bide bikuştin. Wî Bedir date bikuştin. Bedir çar Kur li dû xwe de dane bihiştin û ew jî evin: Husam El-Dîn Xelîl, Bedir El-Dîn Mesud, Şeref El-Dîn Tihmeten û Mîr Elî

---

¹⁵⁷ Wilayeta Terazekî bi heremekê ve li Xuzistanê ve tete biderkevtin û bi wî navê hanê ve him Bendera wê û himjî bajarokê wê tete binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁵⁸ Herema Beyat dibe, ku ew ji Bîd ve hatibe binavkirin, ya ku ew bi bajarekî ve di herema Mikran de û bi navê cihekî ve li Faris de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Demek bi ser kuştina Berdir ve hatibû biderbasbûn. Rojekê Şuca El-Dîn date bipirskirin, ku Bedir li ku de ye? Çima ez wî nadim bidîtin? Hinekan ji Hevneşînan û Hemdemên wî çîroka kuştina Bedir jê re dane bivegerandin. Wî bi wê xebera hanê ve pir keser dane bikişandin û dil û ceger lê hatin bisûtandin û ew pê di sala Şeşsed, bişt û yek (621 k. - 1224 z.) de hate bimirin. Dibêjin, ku ew bêtir li sedsalî de hatîye bijîyandin. Gora wî jî jiber dadwerîya wî ve bi cihê serdan û pîrozîya Loran ve tête biderkevtin.

Seyf El-Dîn Rostem Kurê Nur El-Dîn Mohamed Kurê Ebû Bekir Kurê Mohamed Kurê Xurşîd

Li paş mirina Şuca El-Dîn de ew bi Serdarê biserxweyî Lorê Biçûk ve hate bikirin û wê hevsarê kar û barên vi welatê bi destên xwe ve datin bigirtin. Kurê mezinê Bedir Husam El-dîn dev ji welatê xwe date biberdan û ew ji bona ber Dar El Xilafê ve date bivekirin û ew li wêderê de hate bimayîn.

Seyf El-Dîn Rostem der welatê Lordistanê de li ser rêya dadwerîyê û dilovanîyê de dihate biçûyîn. Tête bigotin, ku Jinekê di pêla wî de li gundê Waşcan tenûra xwe bi ceh ve ji dêlva ardû ve didate bigermkirin û wê nanê xwe lê didate bipêjandin. Ev xebera hanê bi ber guhên Seyf El-Dîn Rotem ve hate bigihandin. Wî ji bona wê Jina hanê date bibangkirin û wî jê date bipirskirin, ku çilo ew vî karê hanê bi sutandina ceh ve ji bona pêjandina lêdana nav ve dide bikirin û çilo ku ew bi vî karê nerewa ve tête birabûn? Wê jê re date bibersivkirin: da ku di duwa roj de bi çîrok ve bête bivegerandin, ku di rojgarîya te de xweşî û erzanî bi pileyekî wetov hatibûn bigihandin, ku Jinan tenurên xwe bi dexil û dan ve ji dêlva ardû ve didatin bigermkirin û wan nanên xwe pê didatin bipêjandin. Seyf El-Dîn Rostem bi gotina vê perîşana hanê ve pir hate bidilxweşkirin û wî jê re bi xelat û diyarîyan ve dilê wê date bixweşkirin.

Herwhajî dibêjin, ku di pêla wî de di navebera dilawerên Loran de Şêst Merov bi rêbir ve dihatin biderkevtin û wan rêya çûn û hatinê ber bi tirsê û girtinê ve dabûn bixistin, herçendjî Serdar û Padîşahên Iraqê jî ji bona nehiştin û nemankirina wan pir dane bikarkirin, tevlivêjî de karên bi ber bad ve hate bekevtin û ew bi rabûnên xwe ve nehatin biserkevtin. Seyf El-Dîn Rostem li paş şerkirina wan de hemû dane bidîlkin û heryek ji wan didate bixwestin, ku ew xwe bi şêst hêstirî ve xwe bidin bikirîn; lêbelê wî gerdana wan nedate bizadkirin. Wî date bigotin: dê di nava rûpelên rojan de, di rojgarîyan û yadgarîyan de bête bitomarkirin, ku Seyf El-Dîn Rostem Dizfiroşî date bikirin û wî ew hemû datin bikuştin.

Lêbelê ev dad û bext hemû ne bi dilên Loran ve dihatin biderkevtin û wan nikarîbûn ew bidana bihilgirtin. Ew li dora birayê wî Şeref El-Dîn Ebu Bekir de ligel hevdû de hatin bigihandin, da ku ew wî bidin bikuştin û wan ew date bikuştin. Gava ku ew di rojekê de xwe li avgermekê de didate bişuştin, wî bi kuştina xwe ve date bizanîn, gava ku serê wî di nava destên Berber de dihate biderkevtin, wî bi nîv ser taşîn ve ligel Peyakî xwe de date bibazdan û Dujminên wî bi pêy wî ve tanî çiyayê Kulah hatin bikevtin. Gava ku ew bi çiyê ve dihate biserkevtin, Pêyê wîyî ligel de di rê de ew jî ligel Dujminên wî de hate bilihevhatin û wî ew bi pîyê wî ve date

bibirîndarkirin. Seyf El-Dîn bi pîyê xweyî birîndar ve bi ser tehtekî ve hate bikevtin û ew li ser wê de hate birûniştin; lêbelê birayê wî Şeref El-Dîn Ebu Bekir tîrek lê date bixistin û wî bi Mîr Elî Kurê Bedir ve, yê ku ew bi Nevêyê wî ve dihate biderkevtin, date bigotin: ku ew ji ber wergirtina xwîna Bavê xwe ve divê serê wî bide bibirîn. Wî jî serê wî date bijêkirin.

Şeref El-Dîn Ebu Bekir Kurê Nur El-Dîn Mohamed

Gava ku wî di çiyayê Kulah de birayê xwe date bikuştin û ew ji bona nava xelkê xwe de hate bivegerandin. Bedbexta Jina Bedir Dêya Husam El-Dîn Xelîl di nava dilê xwe de date bixistin, ku ew wî bi her awayekî ve divê bide bikuştin û xwîna mêrê xwe jê bide bisitendin. wê piyalek xoşabê pê date bidan, ye ku bi jehrkirî ve dihate biderkevtin û ew pê hate binexweşketin. Gava ku ew piçekî bi ser xwe ve hate bihatin, ew ji bona nêçîrê ve hate biçûyîn. Birayê wî Ize-Dîn Gerşap Mîr Elî Kurê Bedir date bikuştin, piştî ku wî jê re date bigotin: Heger ku birayê min date bixwestin, ku ew birayê xwe bide bikuştin, ma te çi karbû?

Gava ku ev xebera hanê bi Begdadê ve hate bigihaştin, Husam El-dîn Xelîl Kurê Bedir ji bona Loristanê de hate bivegerandin. Şeref El-Dîn Ebû Bekir jî ligel Peye, dar û destên xwe de date bibiryardan, gava ku Xelîl bi serdana min ve bête bihatin, hergava ku min destmal ji ser serê xwe de date bihilanîn, wî bidin bikuştin. Gava ku Xelîl ji bona serdana wîna hate bihatin û wî jî bi biryara sozkirî ve date bikarkirinn, Peye, dar û destêyên wî destên xwe nedan bidawîşandin û wan xwe têde nedane bigihandin. Di piştî çûna Xelî de wî ew ji bona civînê dane bibangkirin û wî ji wan date bixwestin, çima di kuştina wî de wan terxemî dane bikirin? Wan jê re dane bigotin: Mîrê me tu li nava livînên mirinê de tête bikevtin û tu bi nêzîkbûna nemanê ve tête biderkevtin û hîç guneh têde nayête bidîtin, ku tevaya kar û barê Padîşahîyê bi wî ve bête bigihandin; jiber vî hoyê hanê jî ve me terxemî date bikirin. Bi vê gotina hanê ve ew pir pê hate biazardan û wî derbarê kuştina Xelîl de date bibiryarkirin. Xelîl bi vê kuştina xwe ve hate bizanîn û ew ji ber vê tirsê hanê ve ji bona Dar Elxilafê de hate biçûyîn û Şeref El-dîn bi vê nexweşîya xwe ve ji seraya payebûnê ji bona xanîyê xweşîtîyê date bibarkirin û birayê wî Ize-Dîn Gerşap ji bona ser textê Padîşahîyê de hate bikevtin.

Ize-Dîn Kurê Gerşap Kurê Nur Mohamed -El-Dîn

Der heman roj, ya ku tède birayê wîna hate bimirin, wî kar û barên Mîrneşînîyê bi ser milên xwe ve date bihildan û hemû erkên serdarîyê bi destên xwe ve dane bixistin. Di paş re wî Meleke Xatun xweha Sulêman Şah Ebuwe date bimarkirin, ya ku ew bi Jinbira wî ve dihate biderkevtin.

Gava ku ev xebera hanê li Begdadê de bi ber guhên Husam El-Dîn Xelîl ve hate bikevtin, bi rizgarîkirina Loristanê ve ew ji bona Xuzistanê ve hate biçûyîn. Wî li wêderê de leşkerekî giran ji bona cengê de ligel Ize-Dîn Gerşasp de date bilidarxistin û ji bona Loristanê hate bivegerandin. Lêbelê Ize-Dîn Gerşasp şer û xwînrejî bi dilê wî ve nedihatin biderkevtin. Wî didate bixwestin, ku ew bi bê gotin û cire cir ve Padîşahîyê ji bona wî ve bide bidan. Xwehên wî di vî babetê hanê de bi ya wîna ve nedane bikirin. Wan jêre dane bigotin: Heger ku tu bi cenga wî ve ne wêre bête biçûyîn, em Jin dê bakarên Peyan ve bêtin birabûn û dê em ji bona cenga wî bêtin biçûyîn. Ize-Dîn Girşasp bi gotina kevnejinan ve date bikirin û wî xwe ji bona ceng û şer ve date biamadekirin. Di gundekî di li wê navê de herdu bend bi berengarî hevdû ve hatin bikirin. Pirañîya Loran alîyê Husam El-Dîn Xelîl ji xwe re dane bigirtin û şikestin bi ber Ize-Dîn Girşasp ve hate bikevtin. Wî ji bona Kerbet¹⁵⁹ date bibazdan, ya ku tède Meleke Xatûna Jina wî tède dihate bidîtin. Husam El-Dîn Xelîl bi vê yeka hanê pê hate biagehadrîkirin û wî xelkên xwe dane binardin, tanî ku ew rêya kelehê lê bidin bigirtin û ew nehêlin, ku ew xwe pê bide bigihandin û bilêgirtin. Herwehajî Husam El-Dîn Xelîl jî di piştê re bi dû wî ve hate bikevtin. Wî ew date bidestgîrkirin û wî jêre bext bi ne kuştina wî ve date bidan û herwehajî wî çardorî keleha Kerbet sê rojan date bigirtin. Li paş de li gora fermana Ize-Dîn Gerşasp de Meleke Xatûn dergehê kelehê date bivekirin. Êtir agirê gelacîyan hatin bitemirndin û serdarîya wî welatî bi ber destên Husam El-Dîn Xelîl ve hate bikevtin.

Husam El-dîn Xelîl Kurê Bedir Kurê Şuca El-Dîn Xurşîd

Gava ku ew li ser textê serdarîya Loristanê de hate birûniştin, Wî Ize-Dîn Girşasp li cîneşînîya xwe de date bidiyarkirin. Di piştî derbasbûna salekê de wî rojekê ji bona hatina Ize-Dîn de ji bona nik xwe date bibangkirin. Çûna wîna bi dilê jina wîna Meleke Xatun ve nedihate biderkevtin û wî guh bi gotina jina xwe ve nedate bikirin û ew bi bê tirs ve ji bona nik wî ve hate biçûyîn. Ew derbarê Ize-Dîn Girşasp de bi bê merwet

---

¹⁵⁹ dibe, keleha Kerbet bi Kerbe, yanjî bi Kerbix, yanjî bi Kerbeq ve bête biderkevtin. Ew bi cihekî ve tète biderkevtin, yê ku ew bi heşt fersexan ve li Ehwez de bi layê Besra ve tète bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

ve hate biderkevtin û wî ew di wê bêhna gihandina wîna de date bikuştin. Meleke Xatun Kurên Ize-Dîn Gitsasp Şuca El-Dîn Xurşîd, Seyf El-Dîn Rostem û Nur El-Dîn Mohamed, yên ku ew jê bûn, di heman demjimara kuştina mêrê xwe de bi pena ve ji bona nik birayê xwe Sulêman Şah datin binardin. Bi vî karê hanê ve di navbera Husam El-Dîn Xelîl û Sulêman Şah de dujminatîyê date bidestpêkirin, tanî ku di nava yek mehê de sî û yek nobetî ligel hevdû de dane bicengkirin. Di encam de Sulêman Şah hate bibezandin û keleha Behar¹⁶⁰ û hin wilayetên din ji Kurdistanê de bi jêrdestên Loran ve hatin bikevtin.

Li paş derbasbûna demekê de Sulêman Şah Leşkerek ji bona ser wî de date bilidarxistin û di cihê, yê ku ew bi Dehlîz ve tête binavdarîkirin, ligel Husam El-Dîn de hate biberangarîkirin û wî ew date bişikenandin û Sulêman Şah ji wêderê de hate bivegerandin. Lêbelê Husam El-ddîn Dîsan xwe lê date bigêvkin û wî ji bona tolwergirtina xwe jê bi şûn ve hate bikevtin. Dîsan ew bi berengarîhevdû ve hatin bikevtin. Vê carê Husam El-dîn Sulêman Şah gelekî date bişerpezekirin û wî Omerê birayê wî ligel gelek ji Meriv û Peyên wî de dane bikuştin. Sulêman Şah bi mebesta wergirtina yarmetîyê ve ji bona Dar El-Xilafê de hate biçûyîn. Li wêderê de wî Şêst hezar Piyade ji bona cengê date biamadekirin. Husam El-Dîn bes û bi tenha ve bi sê hezar Suwar û neh hezar Piyade ve dihate biderkevtin. Di deşta Şapur de Sulêman Şah ligel Husam El-Dîn de bi ceng ve hate bikevtin. Di pêşî de leşkerê sulêman Şah hate bişikestin, lêbelê wî di cihê xwe de peyên xwe bi erdê dane bidan, wî di xwe de nedate biderxistin û ew ji cihê xwe de nehate bilivandin, tanî ku leşkerê wîyî bazdayî li dor û berên wî careke din xwe bi serhevdû dane bikomkirin. Ew careke din ji bona nava gorepana şer hate bidakevtin. Husam El-Dîn Xelîl jî bi telaq ve dabû bisunxwarin, ku ew dev ji gorepana vî şerê hanê ve dest nade biberdan, tanî ku ew beramberî Dujminê xwe neyête biserkevtin, yanî tanî ku ew neyête bikuştin. Dujmin ew nava meydana şer dane bigirtin, wan ew date bikuştin û serê wî jî ji bona nik Şulêman Şah de dane bianîn, piştî ku wan laşê wî dane bisûtandin. Sulêman Şah date bigotin: Heger ew bi zindî ve ji bona pêş min ve bida bianîn, dê min canê wî ji mirinê bida birizgarîkirin û ew bida biazadkirin. Lêbelê Merov çî bide bigotin û wî ev çar malikên xweşxuanî date bixwendin:

weşxuan -Wergerandina Hejar:

ئاواتی به هاری پشت و به خوین شوشتی

بیچاره خلیل خشتی در ا به ریشتی

¹⁶⁰ Keleha Behar bi bajarekî asê ve li Kurdistana Iranê de tête biderkevtin û ew di zemanê Sulêman Şah de bi paytexta vê heremê ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Bêcare Xelîl Xiştî dira berpiştî
 Awatî beharê reş û be xwîn şûştî
 Dêw hatibû ta textê Suleyman bigirî
 Dêwêkî Sulêyman geytê, kuştî

Ev rûdana hanê der mehên sala Şeşsed û çilî (640 k. - 1242 z.) de hatîye birûdan.

Bedir El-Dîn Mesud Kurê Bedir kurê Şuca El-Dîn Xurşîd

Gava ku birayê wî di deşta Şapur de hate bikuştin, ew ji bona nik Menko Qaan hate biçûyîn û wî jê re date bigotin: ku çilo ew ji zemanê kevnar de bi dilxwazên vê Xanedana hanê ve têtin biderkevtin û jibervêji ve Dar El-Xilafe yarmetî Dujmninên hergav didate bikirin û wî daxwaza alîkarîya leşker jê date bikirin. Wî ew ji bona karkirinê li layê Holako Xan de ji bona Iranê ve date binardin.

Gava ku Holako Xan berê xwe ber bi Begdadê ve bi mebesta vegirtina wê ve date bivekirin, Bedir El Dîn Mesud jê date bixwestin, ku ew Sulêman Şah jêre bide bidiyarîkirin. Holako Xan jêre date bigotin: ku ev gotina hanê pir bi gewre ve têtê biderkevtin, bes û bi تنها ve Xwedê dide bizanîn, dê çilo Begdad bête bijêrdestkirin.

Gava ku Begdad hate bijêrdestkirin, Sulêman Şah jî hate bigorîkirin. Careke din Bedir El-Dîn li ber Holako Xan de hate bigerandin, ku ew mala Sulêman Şah û Peyên wî jê re bide bidiyarîkirin. Holako Xan ew daxwaza wîna date biçîanîn. Wî ew hemû ji bona Loristanê ve dane bibirin û wî gelekî rêz û hêjabûn ji wan re date bigirtin û wî hemû alîkarîyek ji bona wan ve date bipêşkeşkirin û tu karên nerewa der barên wan de wî nedane bikirin, tanî dema ku careke din li Bagdadê de rûwê avedanîyê hate biderkevtin, wî ji wan re bi azadî ve date bihiştin, ku ew ji xwe re çûna Begdadê bidin bihelbijartin, yanjî ku ew ji xwe re mana Loristanê bidin bihelbijartin û ew li nik xizmên xwe de bêtin bimayîn û ligel wan de jinan ji xwe re bidin bidan û bianîn. Hinekan ji wan ber bi Begdadê hatin biçûyîn û hinekî din ji wan mana Lorsitan ji xwe re dane bihelbijartin û wan ligel Xizim û Merivên xwe de jin dane bidan û bianîn.

Serdarîya Bedir El-Dîn Mesud bi şanzdeh salan ve date bidirêjkirin û ew di sala şesed û pêncî û heştan (658 k. - 1259 z.) de hate bimirin. Tanî ku têtê bigotin, ew bi Serdarekî Zanistvanî Dawer ve dihate biderkevtin û

ew dihate binavûbangkirin, ku wî çar hezar pirs der Rêça Imamê Şafiî de ji ber ve didatin bikin û wî ne rojekê jî di jîna xwe de zina nedabû bikin. Di piştî mirina wîna de li ser textê serdarîyê de pevçûnê di navbera kurên wî Cemal El-Dîn û Nasir El-Dîn Umer de ji alîyêkî de û ji alîyê din de Tac El-Dîn Şah Kurê Husam El-Dîn Xelîl de date bidestpêkirin û ew ji bona Ordugeha Ibqa Xan ve hatin biçûyîn. Li gora fermana Ibqa Xan de herdu Kurên wî hatin bikuştin û serdarîya Loristanê ji bona Tac El-Dîn Şah ve hate bibiryardan.

Tac El-Dîn Şah Kurê Husam El-Dîn Xelîl Kurê Bedir Kurê Şuca El-Dîn Xurşîd

Ew li gora fermana Ibqa Xan ve bi Serdarê Loristan ve hate bigihaştin û wî di dema heft salan de date biserdarîkirin. Di dawîa dawî de der sala şeşsed û heftê û heftan (677 k. - 1278 z.) de ew li ser fermana Ibqa Xan de hate bikuştin û kar û barên padîşahîyê ji bona herdu Kurên wî Felek El-Dîn Hesên û Ize-Dîn Husên hatin biveguhestin.

Felek El-Dîn Hesên û Ize-Dîn Husên

Felek El-Dîn bi Serdarê Welayî ve hate bikin û Ize-Dîn bi Serdarê Yinco û bi Çîneşînê birayê xwe ve hate bikin û wan di dema panzdeh salan de fermanrewayî danne bikin û kar û barên Loristan bi pir sipehîbûn ve dihate birêveçûn. Wan pîranîya pir ji Dujminên xwe ve dane biperîşankirin û bişikandin. Ew ji bona ser welatên Biyat, Bêşer û Nehawend dihatin biçûn û pîriya demê jî ew welatên hanê li jêrdestîya wan de dihatin biderkevtin.

Felek El-Dîn pir bi jîr, zana û ayîndar ve dihate biderkevtin û ew bi bê sînor jî ve bi kêfê re bi dostdaşt¹⁶¹ ve dihate biderkevtin. Lêbelê Ize-Dîn Husên pir bi sawdar¹⁶², serhişk û kîndar ve dihate biderkevtin. Wî beramber bi Mêrkuj ve bi carekê ve dilovanî nedidate bikin.

---

¹⁶¹ Di daneyêke destnivîsînê de bi Mizac Dereşt ve hatîye binivîsandin, yanjî di daneyêkî din de bi Mizac Hedîdî ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁶² Di daneyêke destnivîsê de Ez berayê Xeyar Cebar bira- Wî ji bona Cebar Xeyar didate binabûdkirin. Di daneyêke dinî destnivîsînê de: Wî ji bona Xeyar Cebar didate binabûdkirin. Mohamed Elî Ewnî

Li jêrdestên wan de ji welatê Hemedanê tanî Şuşter û ji sînorê Isfehanê tanî nêzîka welatê Ereb ve dihatin biderkevtin. Di dadwerîyê û bext de weha deha ew dihatin biderkevtin, ku wan ji bona Xiyarî ve Xebarî didatin biberbadkirin¹⁶³. Herdu bira bi pêwistî hevdişer ve diahtin biderkevtin. Di rabûn û rûniştinên xwe de her bi hev re dihatin birabûn û ew her têde bi serkevtî ve dihatin biderkevtin. Jimara leşkerên wan ji hefthezaran bêtir ve dihate biderkevtin û ew zor bi dilên Padîşahên Iranî ve dihatin biderkevtin û wan ji bona nava kar û barên destên xwe nedidatin bidirêjkirin û wan ew nedidatin biazardan. Weha li hevdû de hate birasthatin, ku herdu bira bihev re der sala şesed û not û du (692 k. - 1293 z.) de der zemanê Keyxatu Xan de hatin bimirin. Felek El-Dîn Kurek bi navê Bedir El-Dîn Mesud li dû de hate bimayîn û Ize-Dîn Husên Nur El-Dîn Kurek bi navê Mohamed li dû de hate bimayîn.

Cemal El-Dîn Xidir Kurê Tac El-Dîn Şah Kurê Husam El-Dîn Xelîl Kurê Bedir El-Dîn Kurê Şuca El-Dîn Xurşîd

Bi fermana Keyxatu Xan ve Cemal El-Dîn bi kar û barên serdarîyê ve hate bigihaştin. Lêbelê Husam El-dîn Umer Beg Kurê Şems El-Dîn Kurê Şeref El-Dîn Tihmeten Kurê Bedir Kurê Şuca El-Dîn Xurşîd digel Şems El-Dîn de Lenbekî de ber li ber serdarîkirina wîna de dane bigirtin û wan serên xwe ji bona bin barê wî ve nedate bixistin, tanî ku ew ligel leşkerê Mengol de hatin bidaniştin, yê ku wan li ser sînor de di Yort¹⁶⁴ de li nêzîka Xuremabad de dihatin bidaniştin, ku wan di şeveke tarî de hêrîş ji bona ser wî de datin bibirin û wan ew ligel çend Neferên Merovên wî jî de dane bikuştin. Bi vê kuştina hanê ve tu nevî bi yekcarî ve li dû Husam El-Dîn Xelîl de nema hatin bidîtin. Ev rûdana hanê der sala şesed û not û sê (693 k. -1294 z.) hate birûdan.

Husam El-Dîn Umer Beg

Ew bi darêzorê ve bi Serdarê Loristanê ve hate bigihaştin, lêbelê Şahzadên Sesam El-Dîn Mehmud Kurê nur El-Dîn Mohamed û Ize-dîn Mohamed li hember wî de li ser padîşahîyê de hatin birabûn. Mîr Danyal, yê ku ew ji tuxmê Girşasp ve dihate biderkevtin, ligel hinekan de ji

¹⁶³ Ango ji bona Xiyarekî Qentarek didatin bidan. Rojbeyanî

¹⁶⁴ Di du destnivîsandinên din de bi Yorq ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî

Şahzadeyên digêr de hatin birêkevtin, ku ew bi hev re daxwaza tola xwîngirtina Kurên Tax El-Dîn Şah bidin bikin û wan didatin bigotin: Ku Padîşahî bi Umer Beg ve nayête bikevtin, çunke di nava tuxmên wan de tu Mîr hêjî nehatine biderkevtin. Bi şayestî ve têtê biderkevtin, ku serdarî ji bona Semsam El-Dîn Mehmud de bête bisipartin, jiber ku Bav û Bavpîrên wî bi Serdar û Mîrên Loristanê ve dihatin biderkevtin. Semsam El-Dîn ciwan bû, pir gernas û mêrxas bû û bi bê sînor ve merd bû. Ew bi supahekî giran ve ji Xuzistanê ve ji bona sînorê Xuremabadê ve hate bihatin û Navçê ji bona nava wan hatin bikevtin û ew ligel hevdû de hatin bipêkhatin, ku Şehab El-Dîn Ilyas Lenbekî ligel birayên xwe de, yê ku ew bi heyvanê genîbûnê ve dihatin biderkevtin, ji vî welatî de bêtin biderkevtin û divê Husam El-Dîn Umer Beg ji serdarîkirinê ve bête bidakevtin, tanî ku karê Padîşahê ji bona ber destên Semsam El-Dîn Mehmud bête bihiştin. Herdu alî bi vê rêkevtina hanê ve pê hatin birazîbûn û Semsam bi Serdarê serbixweyî Loristanê ve hate bikin.

Semsam El-Dîn Mehmud Kurê Nur El-Dîn Mohamed

Li paş hilanîna Umer Beg de ji serdarîkirinê ve cihê wî Semsam ji xwe re date bigirtin. Di kar û barên welat de geşî û xweşî bi carekê ve dihatin biderkevtin û dema wîna bi vî rengê hanê hate biveguhestin. Rojekê ew ji bona ser Şehab El-Dîn Elyas Lenbekî û Birayên wî de hate biçûyîn û wî bi tenha xwe ve hêrîşî ser wan date bikin û ew jî beramber bi vê ve bi şer ve ligel wî de hatin bikevtin û wan laşê Semsam El-Dîn Mehmud bi pêncî û çar carî ve dane bibirîndarkirin: lêbelê wî dev ji wan nedate biberdan, tanî ku wî ew ber bi serê çiyayekî pir berf ve date bibirin û wî ew ji wir dane bidaxistin û wî ew hemû dane bikuştin.

Di piştî vîna de Nevîkî Şêx Kahoye bi dijî Umer Beg û Semsam El-Dîn Mehmud berê xwe ber bi Ordugeha Xazan ve date bivekirin û wî jê wergirtina xwîna Cemal El-Dîn Xidir û Şhab El-Dîn Elyas date bixwestin. Li gora fermana Xanî de herdu ji bona ordugehê hatin bimadekirin. Xazan Xan ji Umer Beg date bipirskirin: Te çima Cemal El-Dîn Xidir date bikuştin? Wî date bigotin: Jiber ku wî ez nedam bikuştin. Xazan date bigotin: Çima te kurê wîyî zarok date bikuştin? Ew bê bersiv hate bimayîn. Xazan Xan ew bi destên Merovên Cemal El-Dîn Xidir ve date bidan û wan jî ew date bikuştin. Herwehajî Semsam El-Dîn Mehmud bi xwîna Şehab El-Dîn Elyas ve hate bikuştin. Ev rûdanên hanê der sala şeşsed û not û pêncan (695 k. - 1295/1296 z.) de hatine birûdan.

Ize-Dîn Mohamed Kurê Mîr Ize-Dîn Kurê Bedir El-Dîn Mesud

Piştî kuştina Umer Beg û Semsam El-Dîn Mehmud bi biçûkî ve Ize-Dîn Mohamed ji bona ser textê serdarîya Loristanê de hate bidanîn. Bedir El-Dîn Mesud Kurê Felek El-Dîn Hesên, yê ku ew bi Pismamê wî ve dihate biderkevtin û ew ji wî bi tementir ve dihate biderkevtin, li ber wî de hate birabûn.

Di zemanê Sultan Mohamed Xwedanwend de ferman hate biderkevtin, ku Bedir El-Dîn Mesud bi Serdarê Wilayê ve bête bikin û navnîşana Etabîkî jî pê hate bidan û ji bona Ize-Dîn Mohamed kar û barên Xizna Giştî pê hatin bisipartin. Di dawî jî de kar û barên Wilayetê jî bi Ize-Dîn ve hatin bisipartin. Di piştî derbasbûna demekê re bi pêrabûna van kar û barên giran û bitirs ve dema mirina wî hate bihatin û ew ji vê cîhana gewrik ji bona Serya mayînî de di mehên sala Heftsed, şanzdeh û şeşan (716 k. - 1316/1317 z.) de hate bibarkirin.

Dewlet Xatun Jina Ize-Dîn Mohamed

Li paş mirina Mêrê xwe de ew bi ŞahJina wî welatî ve hate bikin. Di zemanê wê de têk û pêkçûn ji bona nava kar û barên wê de hatin bikevtin û geşbûna welatê vê Xatuna hanê hate bitemirandin. Di piraniya pir de ji demê de di rojên wê de Serdarên di Dîwana Sultanên Mengolî de kar û barên welatê wê didatin birêvebirin. Di encam de wê nikarîbû tu kar bida bikin û ew hate bineçarîkirin, ku ew kar û barên serdarîyê bi Birayê xwe ve bide bisipartin.

Ize-Dîn Husên Birayê Dewlet Xatun

Ew bi ser desthilatîya kar û barên serdarîya Loristanê ve hate bigihaştin û di dema dirêbûna çardeh salan de xelkên vî diyarî li jêr rêberîya wê de bi geşî, xweşî û bê serêşî ve dihatin bijîyandin.

Şuca El-Dîn Mehmud

Li paş mirina Ize-Dîn Husên de kurê wî Şuca El-Dîn Mehmud li şûna wî de hate birûniştin. Ji rabûn û rûniştinên wî ve xelk pê hatin

bibîntengirin û di mehên sala heftsed û pêncî (750 k. - 1349/1350 z.) de wan ew date bikuştin.

Melik Ize-Dîn Kurê Şuca El-Dîn Mehumd

Ew bi cihê Bavê xwe ve hate birabûn û Padîşahên Iraqê ligel wî de datin bipêwendîkirin û cihê wî pê hate bihêjakirin û bibilindkirin.

Di dawîya dawî de Teymur Kurekanî -Gurgan- li keleha Wamîyan de dor lê date bigirtin, ya ku ew bi nîv fersexî ve ji Birucerd ve bi dûr ve dihate biderkevtin. Di sala heftsed û notî (790 k. - 1388 z.) de wî ew date bigirtin û ew ji bona Semerqend date bidûrkirin û Seyîdê Ehmedê Kurê wî jî ji bona Endekan ve date bibirin. Li paş ku wî ew sê salan dane biperwerdekirin, wî ew ji bona serdarîkirina Loristanê datin bivegerandin û barekî digir wî ew li ser textê Mîrneşînîyê de date bidanîn.

Lêbelê di encam de li ser sertbûn û serserîtiya Kurê wî Seyîd Ehmed de bi destên Mengolan ve hate bigirtin û wan ew bi gunehkarîya serhildanê ve li ber wan de di sala heştred û çaran (804 k. - 1401 z.) de dane bipistgurandin û wan gewdeyê wî yek hevtê di bazara Sultanîyê de dane bihildan.

Seyîd Ehmed

Di zemanê Teymur de bi bedtirîn zînet ve ew li ser serên çiyayên Loristanê de dihate bigerandin. Li paş mirina Teymur de tanî sala heştred û panzdehan (815 k. - 1401/1402 z.) de ew bi serdarîyê ve dihate bimeşxulkirin.

Şah Husên Kurê Melik Ize-Dîn

Ew bi serdarê wî milletî ve hate bikirin. Wî waregehên Hemedan, Cerbadeqan û hêlên Isfehanê dane bitextkirin. Di encam de di rojgarîyên Sultan Ebu Seîd Kurekanî -Girganî- de wî Hemedan date bigirtin û di paş de ew ji bona ser Şehrezol -Şehrezor- hate biçûyîn û wî Elus Beharlo date bitextkirin, lêbelê pîr Elî Kurê Elî Şukur, yê ku ew bi Xwedanê Elusê ve dihate biderkevtin, devê rêya çûna wî date bigirtin û wî ew der sala heştred û heştê sisyan (883 k. - 1468/ 1469) de date bikuştin.

Şah Rostem Kurê Şah Husên

Ew ji bona demekê ve bi serdarîkirina vî milletî ve hate birabûn û li dawî de wî xwe bi layê Şah Ismaîlê Sefewî de hate bigihandin û wî pir guhên xwe pê date bidan û gelek qencîyên xwe jî pê dane bikirin û ew bi bextyarî û serfirazîyê ve date bigihaştin. Di piştî derbasbûna demekê de ew hate bimirin.

Exwer kurê Şah Rostem

Exwer bi Kurê mezinê Şah Rostem ve dihate biderkevtin û ew bi cihê Bavê xwe ve hate bigihaştin. Di mehên sala nehse û çilî (940 k. - 1533 z.) de, gava ku Şah Tomasb ji bona şerkirina Ebeydul-lah Xan Ozbeg berê xwe ber bi Xurasanê ve date bivekirin, Exwer ligel leşkerê Şah de hate bikevtin û wî birayê xweyî biçûk Cîhangîr di nava milletê xwe de bi Cîgirê xwe ve date bihiştin. Li paş wî de birayê wî kês ji xwe re date biwergirtin û wî dilên Serokên Eşîrên Loristanê bi ser xwe ve datin birakişandin û wî serê xwe li ber birayê xwe de date bihildan û xwe bi Serdarê wî milletêve date badanîn.

Gava ku leşkerê Şah ji çûna Xurasanê hate bivegerandin, ev xebera nexweş bi ber guhên Exwer ve hate bikevtin. Piştî ku wî destûr ji Şah ve date bixwestin, ew hate bi rêkevtin û bi hêlên Nehawend ve hate bigihaştin, hin ji Serserî û Pêxwasên Loristanê ve li dor û berên wî de xwedane bikomkirin, lêbelê Gewrên millet, Pêşewa û Maqulên Eşîran û Xanedên Loristanê hemûyan bi carekê ve bi Dostên Cîhangîr ve dihatin biderkevtin û bi dev û kar jî ve ligel wî de dihatin biderkevtin. Hîç kesekî xwe li dor û berên wî de nedane bigirtin. Li paş hinek ceng û şer de Exwer hate biberdestkirin û ew hate bikuştin.

Cîhangîr Kurê Şah Rostem

Piştî ku wî birayê xwe birayê xwe date bikuştin, Serdrarê serbixwe ve ji bona Loristanê de hate bikirin. Di dema neh salan de bi kameranî ve date bifermantrwayîkirin. Di dawî de der mehên sala nehse, çil û nehan (949 k. - 1542/1543 z.) de li gora fermana Şah Tomasb de hate bikuştin.

Şah Rostem Kurê Cîhangîr

Li paş ku Şah Tomasb Cîhangîr date bikuştin, Ebu Muslîmê Goderzewî, yê ku ew bi perwerê Şah Rostem ve dihate biderkevtin, Şah

Rostemê bi ax û ox ve beramber bi dewleta Şah Tomasb ve ji bona layê Şah ligel xwe de date bibirin. Destlicî de fermana bendkirina Şah Rostem hate bicîhatin û ew li keleha El-Mewt de hate bizindankirin. Beramber bi vê qencîya karê kirîyî ve ji bal Muslîmê Goderzewî de Şah Tomasb ew bi cihê Mîrê Axurê xweyî taybetî ve date binîşankirin; lewra ew di nava Hemsayên xwe de bi serbilind û serfiraz ve dihate biderkevtin.

Kurekî dinî Cîhangîr bi navê Mohamed ve dihate binavkirin, yê ku ew hêjî bi zarok ve dihate biderkevtin û serdarî ne pêdihate bikevtin û neji wî dikarîbû ew bida bikirin. Loran bi dizî ve ew ji bona Çengele datin bibirin, yê ku ew bi navê cihekî zor sext ve dihate biderkevtin. Weha tu kes li wê malbata hanê de nema dihate bidîtin, ku ew bi başî ve li Loristanê de bide biserdarîkirin. Ji bona demekê ve Eşîr û Êl bi bê Ser û Serdar ve hatin bimayîn. Di dawîya dawî de Merovek ji Serserîyên Loristanê de hate bihatin, yê ku ew bi carekê ve bi ser û berê û biçmê Şah Rostem ve dihate biderkevtin. Wî date bigotin, ku ez bi Şah Rostem ve têtîm biderkevtin û min ji keleha El-Mewt de dayîte bibazdan û ew bi bê tirs ve ji bona mala Şah Rostem ve hate biçûyîn. Pîreka bedbextî Şah Rostem, ya ku ew di nava çend salan de ji Mêrê xwe hatibû bidûrkirin, gelekî bi vê hatina hanê ve hate bidilşadkirin. Wê xwe bi destên wî ve date biberdan. Gava ku milletê Lor jî ev yeka hanê bi çavên xwe datin bidîtin, toza gûmanê ji ser perê bîrwerîya wan ve hate bihilanîn û wan tevan bi hev re didatin bibawerîkirin, ku ev bi Şah Rostem ve têtê biderkevtin. Bi dil û can ve hemûyan jê re serên xwe datin bidanîn û fermanên wî bi carekê ve didatin bicîanîn.

Gava ku ev agehdarîyên seyr û kirên nenas li Qezwînê de bi ber guhên Şah ve hatin bigihandin, wî Şah Rostem ji bendîxanê ve date biberdan û wî ji bona wîna fermana serdarîkirina Xurem-Abad, ye ku ew bi paytextê Padîşahîye ve dihate biderkevtin, ligel Serdarê Loristanê de jêre date biderxistin û ew bi lez û bez ve ji bona wan cihan de hate binardin. Şah Rostem bi lez û bezeke wetov dihate biçûyîn, ku wî du qonax bi yek qonaxê ve didatin bikirin, tanî ku wî xwe ji bona nava Kes û karên xwe-date bigihandin.

Xweşxuwana wergerandina -Hejar-:

تا هەرچی زوه بگاته مالى

هەر دهست وپهلیکی بو به بالی

Herdest û pelekî bû be balê
ta herçî zûwe bikate malê

Rostem Sextekar bi neçarî biryara bazdanê ve date bikirin û wî ji xwe re rêya rizgarkirinê date bigirtin; lêbelê bi yek carê ve Dostên Şah Rostem bi dû wî ve hatin bikevtin û wan ew datin bidestgîrkirin û ew bi xaniyê serpêhatîyê ve hate bigihandin û wan bi seng û kolaxan ve lê didatin bidan û wan pê çavên Nemerdan didatin bitirsandin. Di vê dema hanê de Birayê Şah Rosten Mohamed bi temenê Peyetîyê ve hate bigihandin û wî daxwaza meznatîya Loristanê digel Şah Rostem de date bikirin. Di nava wan de dujminatîyê û pevçunê date bidestpêkîrin. Car caran jî wan şûr di rûwên hevdû de didatin bikişandin. Di piştî vê pevçûnê û şer de Navcî ji bona nava wan ve hatin bikevtin û wan datin bibiryardan, ku çar Dank -Dang- li şeş Dankên wilayeta Loristanê de bi berdestên Şah Rotem ve bêtin bikevtin û du Dank bi ber destên Mohamed ve bêtin bikevtin û ew ligel hevdû de serdarîkîrinê bidin bikirin. Herdu Biran bi vê lihevhatina hanê ve hatin birazîbûn. Çend dem jî bi vî rengê hanê ve wan ligel hevdû de datin bibuhurandin, tanî der mehên sala nehşed û heftê û çaran (974 k. - 1566 z.) de gava ku Mîr Xan Musilî Serdarê Hemedanê li gora fermana Şah Tehmaseb ji bona wergirtina danên Lorên Gewre bide biwergirtin, yên ku ew bi navê Bextîyarî ve têtin binavdarîkîrin, piştî ku tu tuxmê malbata wan hatibû binemayîn, mîna ku berê li ser wan de hatibû biaxivtin. Şah Tehmaseb Serdarîya Eşîran bi Tac Mîrê Esterî ve date bisipartin, yê ku ew bi Gewreyê Eşîrên wî mîletî ve dihate biderkevtin. Şah Tehmaseb pê dabû bisipartin, ku ew her sal diravekî mezin ji mal ji bona Dîwana wî ve bi bêş û bac ve bide bidan. Tac Mîr beramberî bi dana wî diravî ve nema dikarî pê bihata birabûn; jiber vî hoyê hanê jî Şah Tehmaseb ew date bikuştin. Piştî kuştina wîna Şah Tehmaseb bi Pêşewayî wî mîletî ve Cîhangîrê Bextiyarî date bidanîn, yê ku ew jî ji gewreyên wê Eşîrê ve dihate biderkevtin, ku bi girawkirina Şah Rostem ve divabû her ew beramberî deh hezar êstir ji bona Dîwana Şahî bide binardin. Ew ji bona civandina bêş û bacên wî diravê hanê jî ew ji bona hin cihên Wilayetên Xuzistanê ve hatibû biçûyîn, ji yên ku ew li jêrdestîya Erebên Muşşe de di hêlên Derzeful û Şuştir de dihatin biderkevtin.

Şah Perwer Xanim Keça Exwer û Pîreka Şah Rostem bi dizî ve fermaneke Şahî date biwergirtin, ku divê Mîr Xanê Musilî di kêsekê de Xan Mohamed bide bigirtin û wî ji bona ber dergehê Şah bide binardin.

Tevaya wan dirêjîyên xuyankirî wetov bûn, Gav Mîr Xan bi hêlên Xurem-Abad ve hate bigihandin. Mohamed serdana wî date bikirin. Di rojekê de Mîr Xan ji bona mala xwe Mohamed û gelek ji Peyên wî de datin bimêvandarîkîrin. Di vê mêvandarîya hanê de wî Mohamed Xan ligel sed Neferên din ji Gewreyên Loristanê de dane bigirtin û wî ew biendekirî ve ji

bona ber dergehê Şah date binardin. Li gora fermana Padîşahî jî de ew di keleha El-Mewt de ji bona nava zindanê de dane bixistin.

Der barê bi serhatinên Mohamed û Şah Rostem ve di nava pirsên hatî de dê emê li ser wan de bidin biaxivtin, Heger ku Xwedê date bixwestin.

Mohamed Kurê Cîhangîr

Mohamed der keleha El-Mewt de deh salan zindanê date bikişandin. Di vê dema hanê jî de Kurên wî Elî Xan, Eslemez, Cîhangîr û Şahwêrdî di Loristanê de liberrabûn, selhildan û şer dabûn bivêxistin. Ew bi vê jî ve nedihatî birawestandin, lêbelê jî wan Jîyan li Mamê xweyî Şah Rostem de bi carekê ve dabûn bitirş û bitalkirin. Hêrîşên wan serkêşî datin bikirin û wan destên xwe ji bona wilayetên Şah jî de didatin bidirêjkirin. Wan ji bona ser Hemedan, Cerbadqan û hêlên Isfehanê de didatin bitalan û bihêrîşkirin. Herçendjî Şah Rostem û Femandarên ser sînor ji Qizilbaşan jî li ber wan de dihatin birabûn, da ku ew wan bidin binemankirin, her û her ew bêtir dihatin bişikestî û tu kêr wan beramberî wan nedane bikirin. Di dawîya dawî de Femandar û Gewreyên dewletê ji bona ser Şah Tehmaseb dane biraxistin, ku dermanê vê gelacîya hanê bes û bi tenha ve di wir de tête biderkevtin, ku Mohamed bi hêvîya dana serdarîkirinê ve ji keleha El-Mewt de bide bianîn û ew wî bi yekekî ve ji Femandarên Gewreyî Qizilbaşan ve bide bisipartin, tanî ku ew Kurên xwe ber bi Dergehê Bilind ve bide bianîn û agirê genîbûna karên wan bête bitemirandin. Ev gotinên hanê bi dilê Mohamed ve dihatin biderkevtin.

lêbelê biryar hate bidan, ku ew bi beramberî vê ve sî hezar serî hesp, hêstir û pez ve bi diyarî ve ji bona Wênerên Şah ve bide bidan û ew Kurên xwe jî ji bona ber Dergehê Bilind ve bidi bianîn. Piştî vê dê serdarîya Loristanê pê bête bidan û dê ew ji bona Loristanê de bête binardin, piştî ku ew kurên xwe bi giraw ve li nik Dergehê Bilind ve bide bihiştin.

Gava ku Şah Tehmaseb li gora bîr û bawerîya Femandar û Gewreyên dewletê de Mohamed ji keleha El-Mewt de ji bona Qezwîn ve date birêkirin û wî ew bi Husên Bîk -Beg- Istaclo ve date bisipartin. Di wê demjimarê de Mohamed nameyek ji bona Kurên xwe ve date binivîsandin, ku ew bi beramberî sî hezar serî hesp û pez ve ligel xwe de bidin bianîn, ji yê ku ew ji serdarîya Loristanê de têin bixwestin û ew bi lez û bez jî ve ji bona Dîwana Padîşahîyê ve li Qezwînê de bêtin bihatin.

Gava ku ev nameya hanê bi destên Kurên wî ve hate bigihandin, destlicî de wan beramber bi deh hezar serî hesp û pez ve datin bicivandin û du Kurên wî ew bi lez û bez ve ji bona Qezwînê ve dane bianîn. Gava ku ew li gundê Şeref-Abad de hatin bidakevtin, yê ku ew bi yek fersexî ve ji Qezwînê ve tête bidûrkevtin, Mohamed bi Husên Bîk -Beg- ve date bigihandin, ku Bendezaadên wî bi Şeref-Abad ve hatine bigihandin û ji bona Bendê xwe ve bide bidestûrkirin, ku ez jî ji bona wêderê ve bêtim biçûyîn, tanî ku ez bi çavên xwe ve li wan dewaran û pez de bidim bitemşekirin, magelo bi wan ve tête bikevtin, ku ew ber bi çavên Padîşah ve bi baş ve bêtin bikevtin? Hegerjî ku ew bi hêja ve neyêtin biderkevtin, çend rojan dê bête biçavdêrîkirin, tanî ku başên din bêtin bianîn û bi ber çavên wîyî hêja ve bêtin bikevtin. Husên daxwaza wîna date bicîanîn û wî çend Nefer ji Ferandarên Pêbawerên xwe ve li gel wî de dane birêkirin. Mohamed ji bona gundê Şeref-Abad ve date binardin. Gava ku şev hate binêzîkkirin, Mohamed ji Hevalên xwe re date bigotin, ku şev hate bikevtin û em nema dikarin li dewaran de bidin bitemaşekirin, debera em li vêderê de bêtin birawestandin, da ku ez Kurên xwe bidim bidîtin û ligel wan de bidim biaxivtin, ji yên ku ji demeke dirêj de çavên min bi wan ve nehatîye bikevtin. Gava ku berbeyan cihê bi serkevtinê û firazyê ve bête biderkevtin, ez li gel we de temaşeyî dewaran û pez didim bikirin û dê em bi hev re ji bona Qezwînê ve bêtin bivegerandin.

Qizilbaşan ev gotinên Mohamed di cihên wan de datin bidîtin, ku ew di wê şevê de li nêzîka Şeref-Abad de bêtin bimayîn. Gava ku tarîya şevê hate bikevtin, Mohamed ligel Kurên xwe de li ser piştê hespên xweyî amozkirîyî cengê de hatin bikevtin û wan ligel bayê Seba û şemal de didatin bitiradkirin û Siwarên çalak bi rêya Loristanê ve hatin bigihaştin.

Gava ku ev xebera hanê di nava Qezwînê de hate bibelavkirin, Şah Tehmaseb Mîr Xan Serdarê Hemedanê ligel hinekan ji Fermandaran û gewreyan ji bona bi dûkevtina wîna de datin binardin, lêbê hespên wan çendîn dane bixarkirin, ew bi wî ve nehatin bigihandin û wan pir caran jî xwe didatin biwindakirin. Mohamed û Kurên xwe rê bi çar rojan ve ji dêlva deh rojan ve li dû xwe de datin bihiştin û wan xwe bi nava Loristanê de datin bigihandin.

Gava ku Şah Rostem li xebera amadebûna birayê xwe de hate biagehdarîkirin, wî sê carî telaqê bûka serdarîkinê date bidan û di wê salê jî de ew ji bona Qezwînê ve hate biçûyîn û wî dawîya Jina xwe tede bi perîşanî û rebenî ve date bibuhurandin. Careke din wî nema dikarîbû Loristaneke serbixwe ve bi destên xwe ve bide bixistin û tanî ku dema mirina wî hate bihatin û wî canê xweyî şêrin bi Cangirt ve date bisipartin.

Mohamed der Loristanê de ala serdarîya xwe date biberzkirin û dengê ez û ne tu kes bi guhên burcên Felekan ve dihate bigihandin.

Di encam de wî rêya hajbûnê ligel Şah Tehmaseb û Şah Ismailê Duwem de ji xwe re date bigirtin û wî dilên wan ber bi xwe ve date birakişandin û dostanî ligel wan de ji xwe re date bidanîn.

Gava ku ev Padîşahên hanê hatin bimirin, wî xwe bi layengîrê Sultan Murda Xanê Osmanî ve date bikirin û Sultan jî pir bi dostanîya Mohamed ve dihate bidilxweşkirin û wî bi ser welatê wî ve mulkên taybetîyî Hemayonî Padîşahî li Begdadê û hêlên Mendelî, Çesan, Badranî, Tersaq de beramber bi dana bêş û bacan ve bi duwazdeh kêsên zêrî Osmanî ve ango bi Şeşsed toman raicê Iraqî ve di her salê de dihate biderkevtin. Ew pê hatin bidan; jiber ku ew bi pileyê bendîtîyê ve jêre dihate biderkevtin û di kar û bar de ji bona Padîşah bi dil û can ve bi dilsoz ve û bi pîgîrî ve jêre didate biderkevtin. Jibervêjî ve Wilayeta Bav û Kalên wî ligel pêvekirinan de ji bona jêrdestîya wî bi bê guhertin û veguhertin dihatin biderkevtin û pêrejî wî derbarê Wilayeta Loristanê de jêre bi Nivîsandineke nivîsand ve ligel nardina pir xelatên giranbuha û kemberşûrekî bi zêr ve avkirî ve date birêkirin.

Çend sal bi vî rengê hanê hatin biderbasbûn û bi derbasbûna demê re rabûn û rûniştina wî ligel Mîr Mîran de li Begdadê de bi başî ve nedihate biderkevtin û ew ligel karên wî de bi bê dil ve dihatin biderkevtin û wan jê didatin bigazinkirin û ew bi kar û erkên xwe ve bi beramberî wan ve pê nedihate birabûn. Bi dizî ve Fermana Hemayonî ji Derîyê Bilind de ji bona girtin û bendkirina wîna ve wan ji xwe re datin biwergirtin. Mohamed li ser vî karê hanê de hate biagehdarkirin. Mîrê Mîran der barê bendkirin û girtina wî de xweset pê bête birabûn. Di dawîya dawî de yekekî ji Beglerbegên Osmanî de xwestina girtina wî date biniyazkirin. Mohamed jî çavên xwe ji bona wergirtina wan bacên hêlên Begdadêyî pêvgirêdayî ve datin biberdan û wî xwe ji çûn û hatina hêl û berên Begdadê date bivegirtin. Şahwêrdî û Cîhangîrê Kurên wî jî, yên ku ew di rêya girawkirinê de li Begdadê de hatibûn bidanîn, di roja derkevtina suwarbûna Paşê de ji xwe re dane bibazdan û wan ji kenarê Begdadê de rûwê xwe ber bi dol û deştan ve datin bivekirin û wek bayê Sirsir dihatin biçûyîn. Di nava van zînetên hanê de Şah Sultan Mohamed Kurê Şah Tehmaseb Keça Mohamedî ji bona Kurê xwe Sultan Hemze Mîrza date bixwestin û nîyaza wîna jî di vê jinanîna hanê de hajbûn di navbera wan de bête biderkevtin û wî ji bona serdanîne ji xwe re bide bidilbijandin. Mohemd ev daxwaza hanê date bicîanîn û wî careke din ji xwe re rabûna ligel Qizil Başan de date bihelbijartin. Di piştî vê re bi çend salan ve ew ji bona dunya din hate bikoçkirin.

Şahwêrdî Kurê Mohamed

Li paş mirina Bavê xwe de bi alîkarîya Rîsipî û Gewreyên Loristanê de li ser textê Fermanrewayê de hate birûniştin. Li Dîwana Şah Sultan Mohamed fermana fermanrewayê jêre hate biderçûn.

Gava ku hevsarê kar û barên Selteneta Iranê bi nava destên Şah Ebas ve hatin bikevtin, wî date bixwestin, ku ji berê bêtir ve pileyê dostanîyê digel Serdarên Loristanê de bide bixurtkirin. Li pêş de wî Xweşka gewreyî Şahwêrdî Jinbîya Sultan Hemze Mîrzayê Birayê xwe li xwe de date bimarkirin. Li paş jî de wî Keça Pismamê xwe, ya ku ew bi Nevîya Behram Mîrza ve dihate biderkevtin, li Şahwêrdî de date bimarkirin. Weha ew bi wê Xezûr û Xezûrtîyê ve ligel hevdû de hatin binêzîkkirin, ku mû di nava wan de nema dihatin biderbasbûn. Vê yekîtiya hanê di nava wan de date bidirêjkirin, tanî ku ji Dîwana Şah Ebas Iyaleta Hemedanê bi Exurlo Begê Beyatê ve hate bidan. Di navbera Exurlo û Şahwêrdî de li ser navçeya Birucird dujminatîya kevin di navbera Beyat û Lor de dihate biderkevtin. Ev dujminatîya hanê hate bilivandin û pevçûnan ji nuh ve date bidestpêkirin. Di nava wan de şûr û rîman dane bikarkirin. Herdu mileten Eşîr û Êlên xwe bi serhev ve dane bikomkirin û li hêla Birucird de bi berengarî hevdû ve hatin bikirin. Kuştarekî mezin hate bikirin û li hev hate birasthatin, ku di vî şerê hanê de Exurlo Beg jî hate bikuştin û pêrejî gelek ji Eşîra Beyat jî hatin bikuştin û gelek mal û talanî jî bi nava destên Loran ve hatin bikevtin û wan tiştê li dû xwe de nedane bihiştin.

Şahqolî Beg birayê Exurlo Beg rêya xwe date bigirtin û wî berê xwe ber bi Qezwînê ve ji bona nik Şah Ebas ve date bivekirin. Ew bi Şahneşînîya Şah Ebas ve hate bigihandin û wî jê re li ser zîneta kuştina birayê xwe, Gewreyên Beyatê, talankirina mal û malên wan de bi dirêjî ve date biaxivtin. Bi bihîstina van agehdarîyên hanê ve Şah Ebas çurûska agirê bîntengbûnê ew bi burcên Felekê ve datin bigihandin. Di wê rojê bi xwe jî de bi jimareke kêr ve, ji yên ku ew li Şahneşînîyê de dihatin biamadekirin, Şah Ebas ji bona hêrîşa ser Şahwêrdî hate biçûyîn.

Gava ku Şahwêrdî bi vê hatina Şah Ebas ve hate bixeberdarkirin, wî bi çend ji Merov, mal û Zarokên xwe û Gewreyên xwe ve di ava Semîre re bi pir dujwarî ve hatin bibuhurandin û wî xwe bi çiyayê Gelaw ve date bigihandin. Eşîr û peyên wîyî din li ber devê çem de li alîyên din de di nava destên leşkerê Şah Ebas de hatin bimayîn.

Şah Ebas Mehdî Qolî Sultanê Şamluyî Nevîyê Exzewar Sultan li ser Xorem-Abadê paytextê Loristanê de date bidanîn û wî ew bi Mîrê Mîran jî ve li wan sînoran de date bidanîn û çend kesek ji Fermandarên Qizilbaşan ve ligel de datin bicîhiştin, da ku ew pasevanîyê bide biparastin û rêk û pêkîyê ji bona nava Eşîr û Êlan de bide bixistin û bipey dakirin.

Şah Ebas bi serfirazî û serkevtî ve ji bona Qezwînê ve hate bivezîvirandin. Piştî vegerandina Şah Ebas Şahwêrdî bi komkirina xelkê ve date bidestpêkirin. Wî Eşîra Goran û hemû Eşîr û Êlên din ligel Peyên xwe de li jêr ala xwe de dane bikomkirin û wî berê xwe ber bi derkirina Mehdî Qolî Sultan ve date bivekirin û wî bi mêrxasî ve xwe li ava Semîre de date bixistin. Di pesarên Xurem-Abad de wî xwe ji bona şer û cengê ve date bilikarxistin. Herdu alî bi şer û ceng ve berengarî hevdu hatin bikirin. Piştî şerekî germ û giran û kuştineke mezin şikestineke mezin ber bi leşkerê Loran ve hate bikevtin û ew hate bitarûmarkirin û Şahwêrdî jî rêya bazdanê ji xwe re date bigirtin. Di piştî vê re wî rûwê xwe ber bi Begdadê de date bivekirin, da ku ew serê xwe ji bona ber Dergehê Textê Seltena Osmanîyî xurt ve bide bitewandin û bidanîn.

Gava ku Şah Ebas beramberî van rûdanan de hate biagehdarîkirin, Ew li ser tawankarîyên wîyî çûyî de hate bilêbuhurandin û wî jêre bi fermaneke Şahî ve Iyaleta Xurem-Abad pê date bisipartin û ew li ser serdarîya Loristanê de date bidanîn, da ew li cihê Bav û bavpîrên xwe de bide biserdarîkirin û pêrejî wî ew bi Kalanê Şûrekî zêrkirî ve û pir diyarîyên Padîşahî ve dane bixelatkirin. Wî ew di navbera Heval û Hemsayên wî de date biserbilind û biserfirazkirin. Ala serdarîya wîna di vî welatî de bi bilindtirîn berzbûna xwe ve hatîye bigihandin. Niha mêjûwa Koçî di sala hezar û pêncan (1005 k.- 1596/1597 z.) de tête biderkevtin û Şahwêrdî hêjî bi kamiranî ve li Loristanê de dide biserdarîkirin.

Derîyê Pêncem

Li ser Padîşahên Misrê û Şamê de, ji yên ku ew bi malbata Eyûbî ve têtin binavdarkirin.

Zanistvanên mêjûwê û Nivîstvanên Jiyannaman didin bigotin, ku Bavpîrê Padîşahên Misrê û Şamê bi Kurê Şadî Kurê Merwan ve têtê biderkevtin, yê ku ew di koka xwe de ji Kurdên Rewendên Dewîna Ezerbêcan ve têtê biderkevtin, ya ku ew niha bi gundekî wêrankirî ve têtê bidîtin. Li şûna wî de gundek bi navê Gernî Çexur Seed ve têtê biderkevtin.

Di zemanê Sultan Mesudê Selcoqî de yekekî ji Wênerên Mesud Şadî bi serkulê Keleha Tekrîtê ve date binîşankirin. Gava ku Şadî li Tekrîtê de hate bimirin û canê wîna bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin, Kurê wîyî mezin Necim El-Dîn Eyub li cihê Bavê xwe de hate birûniştin.

Necim El-Dîn rojekê ligel birayê xwe Esed El-Dîn Şêrkoh de bi rê ve dihatin biçûyîn, Pîrekekê bi Kazîna girî ve ber wan ve hate bihatin û ji bona wan ve date bigotin: ku Filan kesî destên xwe ji bona min ve dayîte biavêtin. Esed El-Dîn Şêrkoh ew kesê hanê date bipeydakirin û wî rima wîna ji nava destên wîna de date biderxistin û wî ew pê date bikuştin. Gava ku Necim El-Dîn ev dîdara hanê date bidîtin, wî birayê xwe date bibendkirin û wî wêneyê vê rûdana hanê ji bona Wênerê Sultan Mesud date binivîsandin. Wî Mîrî jî di bersiva xwe de jê re date binivîsandin: ku di navbera min û wî kesê kuştî de pir bingehe dostanîyê û evîndarîyê dihate biderkevtin. Hergava ku ez bi pêrgî we ve bêtin biderkevtin, ez nikarim, ku ez xwîna wîna ji we ve nedim bigirtin. Bes bi başî ve têtê biderkevtin, ku hûn ji vî bajarê min ve bêtin biçûyîn, tanî ku em careke din hevdû nedin bidîtin.

Gava ku Necim El-Dîn ev bersiva hanê date biwergirtin. Ew ligel birayê xwe Esed El-dîn de ber bi Musilê ve hatin biçûyîn. Piştî ku ew bi xanîyê Etabeg Imad El-Dîn Zengî ve hatin bigihandin, wî gelekî bi xweşî ve mêvandarîya wan date bigirtin.

Gava ku Imad El-Dîn Zengî Balebek date bivegirtin, wî hevsarê Iyaletê ji bona nava destên Karîvanê Necim El-Dîn Eyub date bixistin. Necim El-dîn bi Mîr ve dihate biderkevtin û ew bi Merovekî pir sipehî û pakdestî ve dihate biderkevtin. Ew bi hişmendîyê û ayînîyê ve dihate binîşankirin û ew bi dadwerîyê û piştrastîyê ve dihate binavûbangkirin. Di dema serdarîkirina xwe de di Balebekê de wî ji bona destê Sofîyan ve Xaneqahek date biavakirin, ya ku wî ew bi Necmîye ve date binavkirin. Di

vê wilayeta hanê de wî awedanîyên dadwerîyê û xweşiyê datin biavakirin, ku pê dilên xwelkê bi wan ve dihatin bixweşkirin.

Piştî mirina Emad El-Dîn Zengî de ew ligel birayê xwe Esed El-Dîn de ji bona nik Nur El-Dîn Mehmud hatin biçûyin. Herdu bira bi cihê çavdêrî û dildarîya Nur El-Dîn Mehmud ve dihatin biderkevtin. Wîna cihê Serdarê leşker û serdarîkirina Humus jî bi Esed El-Dîn ve pê date bisipartin.

Adid Ismaîl Walîyê Misrê di liberxwedana xwe de di cenga Firengan de hewara xwe ber bi Nur El-Dîn ve date bigihandin. Wî sê nobeta Esed El-Dîn bi leşkerekî giran ve ji bona alîkarîya Adid ve date binardin. Di cara dawî de Esed El-Dîn Şapurê Wezîrê Adid li ser daxwaza wî de date bikuştin û ew li nik wî de hate biwezîrkirin. Lêbelê hêjî wî gul ji bistanê wîzaretê de ji xwe re nedabûn biçinîn, roja wîyî dawî hate bihatin., piştî ku wî di vî cihê hanê de bes şêst û pênc roj ji xwe re dane bibuhurandin û ew di roja şenbeyî duwemî Cemada dawî de di sala pêncsed û şêst û çaran (654 k. - di 23 avdara sala 1169 z.) de ber bi dunya din ve hate bikoçkirin. Birazayê wî jî Selah El-Dîn Kurê Necim El-Dîn Eyub bi cihê wî ve di Wîzaretê de hate bigihaştin.

Selah El-Dîn Yusif Kurê Necim El-Dîn Eyub

Ew bi pir jîr û jêhatî ve dihate biderkevtin û wî bi demeke kêr ve hemû bingehên dewleta Adid bi jêr destên xwe ve datin bixistin û ew bi navnîşana Melek Nasir ve hate binavkirin. Piştî ku wî pîyên xwe li Misrê de datin bihîmkirin, wî ji bona nik Nur El-Dîn Peyamberek date binardin, da ku ew jê hêvîya destûrdanê ji bona Bavê wî ve bide bikirin, da ku ew ji bona Misrê ve bête biçûyîn. Nur El-Dîn Mehmud ew hêvîya wîna bi hêjabûn ve date bibersivkirin. Necim El-Dîn destûra çûna Misrê ji xwe re date biwergirtin û ew di bîst û çaremî Recebî ji sala pêncsed, şêst û pêncan (565 k. -1169 z.) de hate bigihandin. Adid Xelîfe her bi xwe jî ve pêşwazî li Necim El-Dîn de date bikirin û wî ew date bidîtin. Çavên Necim El-Dîn bi didara kurê wîyî Selah El-Dîn Kurê Yusuf ve hatin birewşenkirin. Selah El-Dîn pir rêz û hêjabûneke mezin ji bona Bavê xwe date bigirtin û date bixwestin, ku ew cihê Wîzaretê xwe ji bona wî bide bihiştin, lêbelê Necim El-Dîn ev date binayîkirin. Selah El-Dîn jî li ser pêrabûna bi kar û barên Misrê de hate biçûyîn.

Di pêşîya meha muheremî sala pêncsed, şêst û heftan (567 k. - 1171 z) de Xelîfe Adid bi nexweşî ve li ser cih de hate bikevtin û ew di roja Eşûra de ji bona dunya din ve hate biçûyîn.

Selah El-Dîn Xiznên Ismailîyê bi jêrdestên xwe ve datin bixistin, ji yên ku ew bi zêr û zîv ve, bi cewahir û kevirên giran buha ve, bi caw û qumaşên giran ve û bi zor tiştên giranbuhayî din ve dihatin bidagirtin. Wî tevaya Padîşahîyê bi destên xwe ve date bixistin û ew bi kar û barên Padîşahîyê û divîtîyê ve pê hate birabûn û wî ew dane birêkûpêkxistin. Wî dilên supah û xelkê dane bixweşkirin û ew bi ser xwe ve dane biragişandin. Yafî di Tarîxa -Mêjûwa- xwe de dayite binivîsandin: ku ji wan tiştên di xizna Adid de bi destên Selah El-Dîn ve hatine bikevtin, di nava wan de darekî bi zumurud neqîşkirî ve û pir nivîstên giranbuha bi destnivîsen ciwan ve yên ku ew bi sed hezar berg ve dihatin biderkevtin, dihatin bidîtin.

Di pêşîya serdarîkirinê de Selah El-Dîn Nur El-Dîn beramber bi hin kar û barên wî de hate bibêzar û bibîntekkirin û wî date bixwestin, ku ew ji bona Misrê betê biçûyîn û yekekî din li şûna Selah El-Dîn li ser Seltenetê de bide bidanîn.

Gava ku Selah-El-Dîn bi vê agehdarîya hanê ve pê hate bizanîn, Wî Bavê xwe, Xal û Merovên xwe û Femandarên xwe hemû dane bikomkirin û ji bona liberxweda wê rûdanê ve ligel hevdû de dane bişêwridarîkirin. Teqî El-Dîn, yê ku ew bi Birazayekî Selah El-Dîn ve dihate biderkevtin, date bigotin: Berjewendîya Dewletê di wir de tete biderkevtin, ku heger Nur El-Dîn Mehmud berê xwe ber bi vî cihê hanê ve date bivekirin, divê em bi Serbazên bê jimar ve rê lê bidin bigirtin û bi berengarî wî ve bêtin bikevtin, da ku hevsarê kar û barên welêt li jêr desthilatîya wî de neyêtin bikevtin.

Necim El-Dîn Eyub li zimanê wîna de hate biturekirin, wî gotina wîna lê date bibirîn û wî gelekî jî cinêv pê dane bidan û wî berê xwe ber bi Selah El-Dîn ve date bivekirin û wî jê re date bigotin: Kurim, ku ez bi Bavê te ve têtîm biderkevtin û Sehab El-Dîn jî bi Xalê te ve tete biderkevtin, ku em ji van kesan hemûyan ve bêtir ji te didin bihezkirin, her gava ku em Nur El-Dîn bidin bidîtin, divê ku em di pêşîya pêşî de şala hêjayî avêtî li ser milên wî de bidin bimaçîkirin û heger jî wî bi jêkirina gerdena ve date bifermankirin, dê emê gerdena xwe li gora feramana wîna de bidin bipêşkeşkirin. Heger ku zîneta Bav û Xalê te wisa bête biderkevtin, ma dê çawan helwesta Femandarên din û gewreyên dinî dewletê bête biderkevtin? Ev welatê hanê bi welatê Nur El-Dîn ve tete biderkevtin û em jî bi rastî ve bi Bende û Kolên wî ve têtîm biderkevtin. Her gava ku ew me bide biladan, bes û bi تنها ve em serên xwe jê re didin bitewandin û bidanîn. Ez niha bi berjewendî ve didim bidîtin, ku tu ji bona Nur El-Dîn kaxezekê bide binivîsandin û ev tede bêtin bitomarkirin: Gewrem, weke ku min dayîte bibihîstin, ku bi niyaza we ve tete

biderkevtin, ku hûn sipahê xweyî biserkevtî ve ji bona vî welatî ve bidin binardin, da ku hûn wî bidin birizgarîkirin. Hîç bi vî karê hanê ve nayête bipêwistîkrin, ku hûn vê nexweşîya vê hatina hanêyî rê bidin bixwarin, da ku hûn fermana xwe bidin bicîanîn; jiber ku ez hîç carekê jî ji bendîtîya wê ve nayêtim biderkevtin û ez her û her serê xwe li ber pêyên Textê Seltenê de didim bidanîn û ez bi her fermaneke weyî dadkirî ve têtîm birûniştin

Xweşxuwana -wergerandina Hejar-:

هه‌رچی بیفه‌رموی سه‌رم له‌ریدا

تا تۆم ناسیوه من خۆم فری‌دا

Ta tom nasî we min xom firêda

herçî bifermuyî serim le rêda

Ji herçî dadkirineke te re ez bi Bende û Fermanberim û her karekî hûn didin bifermankirin ez jê re him karkerim û himjî Bendeme. Hegerjî toza xemgîrîyê bi bextê Sultanê ronahîyê ve hatibe bigirtin, bi baştir ve têtê biderkevtin, ku hûn yekekî ji Peyên xweyî taybetî ve bidin birêkirin, tanî ku ew bi destên xwe ve di gerdena Bendê we de bendê bide bixistin û ew wî ber bi dergehê cîhanê ve bide bipenahkirin. Çi renga ew Bende ye, yê ku ew gerdena xwe ji fermana te re nede bidanîn.

Xweşxuwana -wergerandina Hejar-:

خۆلی به‌رده‌رگات به‌ چه‌م ده‌مالم

به‌ندی سه‌رکزو شکسته‌بالم

Selah El-Din li amojgarîyên Bavê xweyî hêja de bi dil ve lê didatin biguhdarîkirin û civat ji hevdû de hate bibelavkirin. Di wê çaxê de Necim El-Dîn Eyub bi tenha xwe ve ligel Kurê xwe de hate bimayîn û wî jêre date bigotin: Tu bi alîkarîya payabûna ciwanîya xwe ve û bi bê serpêhatîya xwe ve bi cudakirinê ve di navbera başî û genîbûna kar û baran de nikare wan ji nava hevdû ve bide biderxistin. Ma tu nizanî, ku ew kesên hanê ber bextê te didin binaskirin û ew dê wê mebesta te Nur El-Dîn pê bidin biagehdarîkirin, gava ku tu bide bixwestin, ku tu rê li ber wî de ji bona kevtina Misrê bide bigirtin? Nur El-Dîn dê hêz û hinare xwe di vê rêyê de bide biserhevdûkirin û ew dê tevaya supahê Şam û Musilê bide bikomkirin û dê ew ala liberxwedanê ji bona ber vî çihî de bide birûvekirin. Lêbelê heger ku ew li ser van gotinên vê civatê de hate biagehdarîkirin û ew pê hate bibawerîkirin, ku em jêre bi guhdar ve têtîm biderkevtin û li pê wî de têtîm biçûyîn, wêçaxê dê bala wî ji bona ser kêşên din de bête birakişandin û dê em jî ji kêşa wî de bi bê bal ve bêtîm biderkevtin.

Bi rastî jî ve ev hêjakirina Necim El-Dîn bi rast ve hate biderkevtin, gava ku nivîsandina Selah El-Dîn bi navroka xweyî gotî ve ligel peyvên

civatê de ji bona Nur El-Dîn hate bigihaştin, careke din beramber bi Selah El-Dîn ve Nur El-Dîn dildarîya xwe jêre date biderxistin û wî bi rast ve date bizanîn, ku ew Selah El-Dîn li cihê wî de bide bihiştin û ew bi tu renekî ve destdirêjîyê ji bona wîna nede bikin.

Di sala pêncsed û şêst û heştan (568 k. - 1172 z.) de Necim El-Dîn Eyub ji hesp hate bikevtin û çend rojan wî derd û jan dane bikişandin û di pişt re ew hate bimirin. Selah El-dîn li ser peyrewê yasayên Gewreyê Peyamberan de ew date bilikarxistin û bikefenkirin û di cihekî baş de date biveşartin û bi mîna pêwist jî ve ew bi kar û barên şîna wî ve pê hate birabûn. Necim El-Dîn Eyub şeş Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Selah El-dîn, 2 Seyf El-Dîn Mohamed, 3. Şems El-Dewle Toran Şah, 4. Seyf El-Isalm Tuxrultegîn, 5. Şahenşah û 6. Tac El-Miluk Burî dîn.

Der sala pêncsed û şêst û nehan (569 k. - 1173 z.) de Nur El-Dîn Mehmud hate bimirin. Selah El-dîn bi serxwebûna xweyî bi carekê ve hate bigihaştin û bi demeke kurt jî ve wî welatê Şamê jî bi jêr desthilatiya xwe ve date bixistin û wî tîrêjên ronahîyên dadwerîyî ber bi Neşînvânê wan welatan ve date bivedan. Di pişt re wî bajarên Qudsê û Xelîl El-Rehman jî ji jêrdestîya Filan de date biderxistin. Wî ji bona Birazayê xwe Qeraqoş ve ji bona vekirina hin ji welatên Mexrib de date bifermankirin û Qeraqoş leşker ji bona wan alîyan ve date birakişandin. Wî Terablos, ya ku ew li jêrdestên Ferengan de dihate biderkevtin, bi pêguhada xwe ve date bivekirin. Wehajî wî bi vî rengê hanê ve birayê xwe Selah El-Dîn Şems El-Dewle ji bona welatê Yemenê ve date binardin. Gava ku tîrêjên roja hatina wîna di asûyê esmanê Yemenê de dihatin bibilind, Zindîqekî bi navê Ebdul-Nebî, yê ku ew bi darê zorêve bi zal ve li ser wî welatî de dihate biderkevtin, bi berangarî wî ve hate bikevtin. Piştî ceng û şerekî dijwar de ew hate bikuştin.

Mîna berê hatibû bigotin, Der sala pêncsed û heftêyî (570 k. - 1174 z.) de bajarê Dimeşq ligel piranî welatê Şamê de li jêr destên Selah El-Dîn de dihatin bderkevtin. Melek Salih Ismaîl Kurê Nur El-Dîn Mehmud bi serdarîya Helebê jî ve hate birazîbûn. Di sala pêncsed û heftê û dudwan (572 k. - 1176 z.) de Selah El-Dîn date bifermankirin, ku bedenek bi dirêjbûna bîst û neh hezar û sêsed gaz ve ji alîyê biyabanê ve li dora Misrê û Qahirê de bête biavakirin. Avandar, Karker û Hoste ji bona avanîkirina vê bedena hanê ve hatin bikomkirin û wan tede tanî roja dawîya Selah- El-Dîn jî didatin bikarkirin.

Der sala pencsed û heftê û sisyan (573 k. - 1177 z.) de Selah El-Dîn leşker ji bona Esqelan de date bikişandin. Wî pê şerê Filan date bikin, talanîyeke zor ji malên wan date bikin û wî ji wêderê berê xwe ber bi rexê Remele jî ve date bivekirin û ji bê agehdarî ve supahê Ferengî bi pêrgî

wî ve hate bikevtin û şerekî pir dujwar date bidestpêkirin. Rev bi alîyê Ehil El-Islam -Xelkên Musulman- hate bikevtin û Kurê Teqî El-Dîn, yê ku ew bi Nevîyê Birayê Selah El-dîn ve dihate biderkevtin, bi temenî bîst salî ve ligel beşekî mizin de ji supahê Misrî de hatin bigorîkirin.. Selah El-Dîn der berzbûna perîşanîyê de ji bona Misrê hate bizîvirandin. Filan jî berê xwe ber bi Hema ve datin bivekirin û wan bi dema çar mehan ve dor lê datin bigirtin. Di dawîya hemîn sal jî de keleha Helebê bi bê westandin ji bona jêrdestên Selah El-Dîn hate bikevtin û wî fermanîyê vê wilayeta hanê ji bona Kurê xwe Melek Zahir ve date bisipartin.

Di sala pêncsed û heftê û çaran (574 k. - 1178 z.) de Ferex Şah, yê ku ew bi Birazayê Selah El-Dîn ve dihate biderkevtin û bi wênerîya wî ve li Dimeşq de didate biserdarîkirin, ligel komeke Ferengan de bi ceng ve hate bikevtin, ji yê ku ew ji bona nava welatê Şamê de hatibûn bikevtin. Wî ew datin bibezandin û wî Serleşkerê Gawiran date bikuştin.

Di vê sala hanê jî de Xalê Selah El-Dîn Şehab El-Dîn, yê ku wî der Hema de ala serdarîyê dabû bihildan, hate bimirin û Melek Muzefer Teqî El-Dîn Umer Kurê Şahinşah Kurê Necim El-Dîn Eyub di şûna wî de hate bidanîn û wî tanî sala pêncsed, heftê û heftan (577 k. - 1181 z) de di wê wilayeta hanê de di serdarîkirinê de hate bimirin.

Der sala pêncsed û heftê û şeşan (576 k. - 1180 z) de Şems El-Dewle Kurê Necim El-Dîn Eyub, yê ku wî bi devên şûr û rîman ve Yemen dabû bivekirin, ji bona Iskenderîyê ve hatibû biçûyîn û ew li wêderê de hate bimirin. Termê wîna ji bona Şamê hate biveguhêstin û ew di wê dibustana hanê de hate biveşartin, ya ku Xweha wîna li derveyê Şamê de dabû biavakirin. Di piştî mirina Şems El-Dewle wilayeta Yemenê bi Birayê digerrî Selah El-Dîn ve Seyf El-Islam hate bisipartin.

Di roja înekê de ji rojên meha Mewlûdê de ji sala pêncsed û heştê û sisyan (583 k. - 1187 z.) de li deşta Teberîya de di navbera Selah El-Dîn û Ferengan de şer û cengeke bê hempa, germ û giran hate bidadan û vêkevtin. Bi alîkarîya Xwedê ve Hêjayê Peyamber bi penahîya Selah el-Dîn ve hate bigihaştin û wî Serokê Filan date biberdestkirin û wî piranîya pir ji leşkerê wî de date bikuştin. Ji wir de Selah El Dîn ji boan Ekê ve hate biçûyîn û wî ew keleha hanê jî ji jêrdestîya Filan de date biderxistin û nêzîka çar hezar ji Musulmanan date birizgarîkirin, ji yê ku ew di nava destên Gawiran de bi Dîl ve dihatin biderkevtin. Bi vî peyrewê hanê ve wî welat û kelehên din jî dane birizgarîkirin, ji yê ku ew li jêrdestên Ferengan de dihatin biderkevtin. Wî zor date bikar û xebatîkirin tanî ku wî Nablos, Heyfa, Qîsarîye, Nasirîye û Esqelan jî dane bivekirin. Di piştî vê re wî leşker ji bona ser Beyt El-Muqedes -Quds- de date bikişandin û ew li alîyê rojavayî vî bajarê hanê de hate bidakevtin û di piştî çend rojan de ew ji wir

de ji bona alîyê Rojhilat de hate biçûyîn û wî dest bi çardorlêgirtinê û şer ve date bikin. Di vê demê de bêtir ji şêst hezar ji Filan de di vî bajarê hanê de dihatin bidaniştin. Ji bona liberxwedanê û şerê Musulman de wan bi pêgîrî ve ala ceng û şer ji xwr re dabûn bibilindkirin.

Di roja îna bîst û heftemî meha Receba sala pêncsed û heştê û yekê (581 k. - 2 çirya pêşî sala 1187 z) de Selah El-Dîn bi lêdana kevîrên Menceneqîd de rê li ber Filan de date bitengkirin. Nîşanên vekirinê û biserkevtinê ji bona Musulmanan hatin bidiyarkevtin û saw û tirsê tevaya dilên Xwedanên rêya xwar û tarîyê date bigirtin. Hewar û emanên wan bi dergehên esmanan ve dihatin bigihandin. Selah El-Dîn ji bona Ferengan ve sozê ne kuştinê û dilbûnê date bidan. Dergehê Qudsê hate bivekirin û Misulmana xacê, yê ku ew ji bal filan de li ser kombiza tehta mizgefta Eqsa de hatibû bibilindkirin, dane bişikenandin. Di wê rojê jî de bi xwe jî ve têde nivêja îne hate bikin. Têde jî dengên Selewatan û lîlandinên Biçûk û Mezinan bi esmanan ve dihatin bigihandin. Bajarê Qudsê bi vê zînetê hanê ve ji sala çarsed, heftê û dudwan (472 k. - 1079 z.) de di nav destên Xwedîyên Rêwindakirîyan de di hate biderkevtin. Di wê rojê jî de bi xwe jî ve peymanê aşîtiyê di navbera Selah El-Dîn û Ferengên çepel de li jêr van mercan de hate bigirêdan. Ku her yek ji Peyên Gawiran bîst dînanan bi bac ve û her Neferek ji Pîrekan pênc dînar bi Suwerî ve ji bona Miletê Mohamedî bide bidan û dînarekî ji bona her Zarokî xwe ve divê bidin bidan û her yekekî, ku ew vê dikare bide bikin, ew dikare bête biçûyîn û her yekekî din, ku ew nikare vê bide bikin, ew bi Dîl ve di nava destên Musulmanan de tete bimayîn.

Selah El-Dîn tevaya wergirtina vî malê hanê li ser Serbazan, Zanistvanan û Rebenan de date biparvekirin. Di pişt re wî berê xwe ber bi Sûr ve date bivekirin, lêbelê jiber ku bedena Sûr pir bi xurtî ve hatibû biqaimkirin, Sûr di rûwê wî de nehate bivekirin û leşkerê wîna jiber serma û baranê de ji dest hate bikevtin û Femandarên Selah El-Dîn ligel de hatin birûniştin û wan bi başî ve datin bidîtin, ku ew dev ji dorlêgirtina Sur bide biberdin. Şehreyar ev bîr û bawerîya hanê bi rast ve date bidîtin û wî ji wir ve date bikoçkirin û ew ji bona Tertus ve hate biçûyîn. Wî ew bajarê hanê bi darê zorê ve date bigirtin û wî tevaya maldarîyên Ferengan date bitalankirin û her kesekî File li wêderê de wî date biberdestkirin û agirê kîne bi Tertus ve wî date bidadan. Di pişt re careke din wî berê xwe ber bi welatê Xwedanên Rêwindakirîyan ve date bivedan. Wî welat bi welat ve didate bivekirin, tanî ku ew bi pesarê Berzîye ve hate bigihandin, ya ku bi sextbûna bedena wê ve pend pê dihatin bigotin; jiber ku bilindbûna wêna ligel bilindbûna dîwarên wêna de bi bêtir ve ji pêncsed û heftê gaz ve di hate biderkevtin. Lêbelê wê xwe li ber lêdana şûr û tîrên Misrîyan de

nedate bigirtin û ew bi jêr destên wan ve hate bikevtin. Ji wêderê de Selah El-Dîn ji bona Entakya hate biçûyîn. Xelkên wê bi aşîtiyê ve datin bibiryardan û Gawiran hemû Dîlvanên Musulmanan di bajêr de datin biberdan.

Beramber bi hêvîkirina Kurê xwe Melek Zahir ve ew ji Entakya ji bona Helebê ve hate biçûyîn û ew di dema sê rojan de li wir de hate birawestandin. Melek Zahir pêşwazî, şahî û mêvandîyeke mezin, qeşeng û ciwan ji bona Bavê xwe date bilidarxistin. Selah El-Dîn ji Helebê ji bona Hema ve hate biçûyîn û Serdarê wê derê Teqî El-Dîn bi hemû pêwistîyên mêvandarîya li gora mezinbûna Mamê xwe pê hate birabûn. Şehryar jî Birazayê xwe bi Newaxte Cuble¹⁶⁵ date bidiyarîkirin û yek du navçeyên din jî bi Fermanrewaya wî ve date biservekirin. Di pişt re Selah El-Dîn ji bona Dimeşqê ve hate biçûyîn û wî çend rojan bêhna xwe di wî bajarê hanê de date bivekirin û ew ji Dimeşqê ber bi Sefed ve hate biçûyîn. Wî ew bi aşîti ve date bivekirin û herwehajî Kerk û Kokeb bi aşîti jî ve dane bivekirin û wî ji wir de berê xwe ber bi Qudsê ve date bipêçkirin û wî nimêja Cejna Gorîyê di wî cihê pîroz de date bikirin. Di pişt re ew ji bona Esqelan ve hate biçûyîn. Wî ew herema hanê ji birayê xwe Melek Edil ve date bisitendin û wî ji dêlva wê Kerk pê date bidan. Di pişt re ew li Eka de hate bipeyabûn û wî bi nuhkirina avanîkirina bedena vî bajarê hanê ve date bifermankirin. Di piştî vê re ew ji bona Şeqîf hate biçûyîn û wî çardorî li keleha wêyî di berzbûna sextbûna asêtiyê de lê date bigirtin. Gava ku Serdarên Şeqîf, yê ku ew pir bi hişmend ve di nava Gewreyên Ferengan de dihate biderkevtin, date bidîtin, ku nîşanên vekirinê û biserkevtinê di aliyê Xelkên Musulman de têtin biderkevtin, ew bi serê xwe ve ji kelehê ve hate biderkevtin û ew ji bona dergehê vî Padişahê Bilind hate biçûyîn. Şehreyar bi pir hêjabûn û rêzlêgirtin ve ew li nêzîka xwe de date bidanîn, Beramberî vê, jiber ku Mêvanê Şêrîn pir bi başî ve bi zimanê Erebî ve didate bizanîn, wî bi xwe ve xwe bi Şehreyar ve date binasîn û wî jêre date bigotin: mebesta min ji hatina min ji bona nik Padişâhîya weyî bilind ve da ku ez ji bona we bidim biraxistin, ku ez pir didim bixwestin, ku Bende bi Dimeşq ve bête biçûyîn û ew li wêdrê de bête birûniştin û ez ji Dîwana weyî Bilind ve sal bi sal ve komekê ji dexil û dan û pûl ve bidim biwergirtin, da ku ez mal û zarokan pê bidim bixwedîkirin. Hergava ku te ev hêvîya min date biwergirtin, dê ezê kelehê ji bona Bilindbûna wêyî berz bidim biberdestkirin. Şehreyar Selah El-Dîn hêvîya wî pir bi hêjabûn ve date biwergirtin. Seradarê Şeqîf ji kelehê hate bivegerandin û leşkerê

---

¹⁶⁵ Di du daneyên dinî destnivîsanê de Nuwaxte Heleb hatîye binivîsandin, dibe ku ew bi Newahî Heleb bête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Musulmanan dev ji çardorlêwgirtinê û şer ve date biberdan û wan bi hajbûnê ve didatin bibawerkirin. Li paş derbasbûna çend rojan de bi diyar ve hate biderkevtin, ku ev Gawirê hanê bi Peyayekî fêlbaz û xapanok ve hate biderkevtin, jiber ku mebesta wî di van gotinên xweş de dihate biderkevtin, ku ew keleha xwe li çardorlêgirtin û tengavîkirina Misrîyan de ji bona xelkên bajêr ve bide bisivikkirin, tanî ku ew burcên xwe bide bixurtkirin û ew ji bona nava keleha xwe anîna xurakê û zexîrê bide bitêrkirin. Gava ku Şehreyar bi vê ve hate biagehdarîkirin, ew pê gelekî hate bibîntengkirin. Wî careke din ji bona supahê bi serkevtî ve bi çardorlêgirtina kelehê ve date bifermankirin. Dilêran bi rêk û pêk ve ferman dane bicîanîn û wan rûyên alat û destikên xwe ber bi kelehê ve ji bona girtina wêna ve dane bivekirin. Di nava van zînetan de xeberek hate bigihandin, ku leşkerekî pir giran û fireh ji Ferenagan ve bi Eka ve hatîye bigihandin û wî ew bajara hanê dayîte biçardorlêgirtin û Melek Adil jî hatîye birazîkirkirin, ku ew li gel Gawiran Şeqîf de bête bihajkirin: ku ew bajarê wan ji wan re ligel hemû alatan, çek, zexîrê, qeyikan bide bihiştin, dused hezar dînarên zêr bi wan ve bide bidan, dused Dîlên wanî navdar û pencsed nefer ji Serbazên wan ve bide biberdan û divê ew jî rê bi Musulmanan ve ji bona derkevtina wan ji bajêr ve bidin bidan.

Şehreyar bi bihîstina vê xebera hanê ve pir pê hate bidilşikestî û wî ev lihevhatina hanê bi carekê ve date binayînkirin. Wî ligel bîr û bawerîya Hişmendên xwe de bi rast ve datin bizanîn, ku ew devji li dorlêgirtina Şeqîf de bide biberdan û wî bi wêrankirina Esqelan ve date bifermankirin; jiber ku ew dihate bitirsandin, ku dê ew ji bal Gawirên Ferengan de bête biberdestkirin, heger ku supahê bi serkevtî ve xwe jê bide bikişandin û dê ew bi mal û perên Esqelanîyan ve bikaribin bidin bişerkirin û Qudsê jî bi jêr destên xwe ve bidin bixistin. Melek Efdel, yê ku ew bi Kurê Selah El-Dîn ve û Serdarê Şamê ve dihate biderkevtin, ew ji bona wêrankirina vî bajarê hanê li ser fermana Bavê xwe de pê hate birabûn û wî date feremankirin, ku Neşînvânên Esqelan divê rûwên xwe ber bi hemû welatê Şamê ve bidin bivedan. Jibervêjî ve tevaya xelkên Esqelanî bedbext pir dilên wan bi vê fermana hanê ve pê hatin bişikendan û wan dest bi firotina malên xweyî neguhestî ve dane bikirin û her tiştêkî, yê ku ew bi deh dirhaman û bitêr dihate bifirotin, bi yek dirhemî ve dihate bifirotin û kesek jî ew nedidate bikirin. Di Mirat El-Cinan de hatîye binivîsandin: ku Esqelanî duwanzdeh mirîşk bi yek dirhemî didatin bifirotin. Erzanîyê tevaya tiştan bi vê pîvanê ve bi ber xwe ve dabû bixistin.

Bi kurtî ve di bîstê meha Şabanê ve tanî destpêkirina Remezanê xelekî pir ji bona wêrankirina vî bajarê hanê ve didatin bikarkirin û di

dawîya dawî jî de wan agir ber bi xanîyan jî ve datin biberdan. Herwehajî wan bajarê Lud û kelaha Remle jî datin bixerabkirin.

Di vê navê de xeberek ji Melek Adil de hate bihatin, ku Xelkên Fereng bi vî corê hanê ve dê bêtin birazîkirin, heger ku navçeyê kenar ji wan re bête bidan, dê ewê hajbûnê bidin bikirin û dê ew bi hîc renekî ve nema êtir destdirêjîya ji bona welatê Musulmanan ve bidin bikirin. Şehreyar Selah El-Dîn bi Melek Adil ve destûra hajbûnê pê date bidan. Li ser vî bengehê hanê de peyman a şîtiyê di navbera Musulmanan û Fergan de li ser bingehê sund û peymanan de hate bigirêdan. Ji herdu alîyan de Bazirganan dest bi serdanên bazarên alîyê din ve dane bikirin. Ewsa Şehreyar bi xwe ve ji bona Qudsê hate biçûyîn û wî destûr bi Melek Zahir û Melek Fedil ve date bidan, ku ew ji bona welatê ve xwe bêtin bivegerandin. Wî bi xwe ve çend rojên xweş li Qudsê de dane birabuhurandin û di pişt re ew ji bona Dimeşq ve hate biçûyîn û ew di roja bîst û heftemî Şeşekên sala pêncsed û heştê û heştan (588 k. - 1192 z.) de bi paytext ve hate bigihandin. Hemû Zarokên wî ligel tevaya serdarên Şamê de pêşewazî lê datin bikirin û ligel wî de hatin bikombûn û wî çend mehan bi xweşî û bextiyarî ve li wêderê de date birabuhurandin. Di roja îna panzdehemînî meha Seferê de di sala Pêncsed û heştê û nehan (589 k. - 21 Reşmeha 1193) de Şehreyar ji bona pêşewazîkirina Hecacan ve li hespê xwe hate bisuwarbûn û ber bi wan ve hate biçûyîn. Lêbelê li vegerandinê de tayeke germ ew date bigirtin. Di bîst û heftemîn heman meh (4 avdara sala 1193) de ber bi dilavnî û lêbuhurandina Xwedan ve hate bigihandin. Gava ku xebera mirina wîna hate bilavbûn, Biçûk û Mezin dest fixan û hewaran ve dane bikirin û şîn û girî li seranser de date bidestpêkirin. Gava ku çavên xelkê bi termê vî Padîşah Dadwer ve hate bikevtin, awaza nalînînê û zarînê hate bibilindbûn, ku piranîya pir ji wan ve nikarîbûn ev ji xwe re bidana biremankirin.

هه‌رچی ناوت بزانی بۆت بگری
ناوی چاک هه‌رده‌ژی له دنیا‌دا

وا له‌دو‌نیادا بژی... ته‌گه‌ر بمری
پیاوی ئازا نه‌مان سه‌ری نادا

Şehreyar Selah-El-Dîn bi Padîşahekî Dadwer û Mêrxas ve dihate binavdarkirin. Ew ji bona Zanistvan û Hozanan ve bi dost ve dihate biderkevtin û ew ji bona wan û xweşkirina zînet a jîyana wan ve hemîşe bi Alîkar ve dihate biderkevtin. Di wê sala ku ew li Misrê de bi Padîşah ve hate bikirin, vexwrina şerabê û hemû bedkarî hatin bihilanîn. Di rojên dewleta wî de geşî û xweşî li seranserî welatê Misrê û Şamê de pir hatin biderkevtin, çandinî û hatina dan û dexlan pir bi ber ve dihatin biderkevtin û herwehajî di nava wan de pir avanîyên bi nav û bang ve û Weqîf-Qencîyê- hatin biavakirin. Ev navên hinekan ji wan avanîyan ve têtin

biderkevtin, ji yê ku ew têtin binivsandin: 1, 2. Dibustana Qerafey Gewre, Dibustana Qerafey Biçuk, ji yên ku ew li nêzîka gora Pîrozî Imamê Şafî têtin bikevtin, 3. Dibustana Qahireyî Muezîye, ya ku ew li nêzîka wî mezarî de tète bikevtin, yê ku ew cihê veşartina Imamê Husênê pîroz ve tète biderkevtin, 4 Xeneqahek li cihê seraya Seîd El Sueda de, yê ku ew bi yekekî ve ji Xulafayên Ismaîlî¹⁶⁶ ve dihate biderkevtin, 5. Dibustana Henefîyan, ya ku ew li cihê koşka Ebas Kurê Selar de hatîye biavakirin, 6. Dibustana Şafî, ya ku ew li Misrê de bi navê Zîn El Tucar ve tète binavûbangkirin, 7. Dibustana Malikî li Qahira Elmeezîye de, 8. Nexweşxaneyek di nava Koşka xwe de, 9 û 10. Dibustan û Xaneqayek li Qudsa Xelîl de

Dibêjin, ku merdbûna Şehreyar Selah-El Dîn bi bê wêne ve dihate biderkevtin. Tevî gewrebûna zalbûna wîna, firehbûna welatê wîna, hatina wîyî pir û bidestkevtiyên wî zor di roja mirina wî de di xizna wî de ji çîl û heft dirhemê zîv bêtir ve nedihatîn biderkevtin. Xwedê bes dizane.

Ebû El-Fetih Osman Kurê Selah El-Dîn Yusif

Şehreyar Selah El-Dîn di zemanê jîyana xwe de serdarîya welatê Misrê bi Kurê xweyî mezin ve Osman dabû bidan û wî ew bi Melek Ezîz ve date binavkirin. Gava ku xebera mirina Ezîz -Şêrînê- Misrêyî Dadwer bi Ezîzê -Şêrînê Misrê ve hate bigihaştin, ew ji bona ser textê Seltenetê hate biserkevtin û Gewre û Xanedanên vî bajarî jêre dilsozîya xwe dane binuhkirin. Piştî ku Melek Ezîz bala wî hate bivalakirin û wî rêk û pekî ji bona nava welatê date bixistin. Wî mebesta kuştina birayê xwe Melek Efdel date bikirin û wî bi lihehevhatinê ve ligel Mamê xwe sê nobetan lesker ji bona ser Şamê ve date birakişandindexistin. Di meha Receba sala pêncsed û not û dudwan (592 k. - 1195/1196 z.) de wî ev bajarê hanê piştî dorlegirtinê û şer date bigirtin. Melek Efdel ji xwe re bazdan date bibiryarkirin. Ezîz selteneta Şamê bi Melek Edil ve date bisipartin û ew ji bona Misrê hate bivegerandin.

Di sala pêncsed û not û sisiyan (593 k. - 1196/1197 z.) de Seyf El Islam Tuxrulletgîn¹⁶⁷ Kurê Necim El-Dîn Eyub, yê ku ew bi Serdarê

---

¹⁶⁶ Xulefayên Ismaîlî ew bi Xukfayên Fatimî ve têtin biderkevtin, yên ku wan serdarî li Mexrib û Misrê de ji sala 297 tanî 567 k. de dane bikirin û ew bi şaxekî ve ji Şîf ve têtin biderkevtin û ew li dû Imama Ismaîl Kurê Cafer El-Sadiq de têtin biçûyîn. Mohamed Elî Ewnî

¹⁶⁷ Tuxrulletgîn: Ew bi Melek Ezîz Seyf El-Islam Ebu El-Fewaris Turuletgîn Kurê Necim El-Dîn Eyub Kurê Şadîyê Kurdî û ew bi birayê Selah El-Dîn Yusif ve tète biderkevtin, Selah El-dîne ku ew bi Femandarê Musulmantîyî bi nav û bang ve tète

Yemenê ve dihate biderkevtin, ji cîhana nemanê ve date bikoçkirin. Li piştî mirina wîna de Kurê wî Feth El-dîn Ismaîl¹⁶⁸, yê ku ew bi navê Melek El-Muez ve dihate binavkirin, di Yemenê de bi patîşahî ve hate bikirin.

Der sala pencsed û not û pêncan (595 k. - 1198 z) de Melek Ezîz li Misrê de hate bimirin û ew Ciwanekî ve dihate biderkevtin, ku ew pir pir bi dilovan û şermezar ve dihate biderkevtin û ew bi bêsînor ve pak û merd ve dihate biderkevtin. Piştî mirina wîna Misrî hatin bicudakirin û ew ji bona du bendan hatin biparvekirin. Bendekê didate bixwestin, ku Kurê wî Ezîz¹⁶⁹, yê ku ew bi El ve dihate binavkirin û bi Mensûr ve dihate binavdarkirin, bi ser text ve bête bikietvtin û benda din wan kesek ji bona dû Efdel ve dane binardin, da ku ew wan bide birêberîkirin.

Padîşahîya Melek Efdel Kurê Selah El-Dîn Yusuf

Di derbasbûna peyvên çûyî de bi diyar ve têtê biderkevtin, ku Melek Efdel der zamanê jîyana Bavê xwe de bi Serdarê Şamê ve dihate biderkevtin û gava ku Şehreyar Selah El-Dîn ji bona cîhana din ve date bikoçkirin, Biryê wî Ezîz ligel Mamê xwe Melek Adil de sê keret leşker ji bona ser Şamê de date birakişandin û wî ew welatê hanê ji nava destên wî de date biderxistin û ji dêlva wêna de kelha Se¹⁷⁰ rxdê pê date bidan, ya ku ew tede dihate bidaniştin, tanî dema ku Melek Ezîz hate bimirin û ew di wêçaxê de ji bona Misrê hate biçûyîn û ew ji xwe re çend rojan li ser textê serdarî de hate bivezilandin. Lêbelê Mamê wî Melek adil bi supahekî pir giran ve bi Misrê ve hate bigihaştin û wî ew jê date bisitendin û ji dêlva wê ve bajarê Şimîşat pê date bidan û Padîşahîya welatê Misrê ber bi destên Melek Adil ve hate bikevtin. Melek Efdel jî ji bona Şimîşat hate biçûyîn û wî li wêderê de dema jîyana xwe date bibuhurandin. Der sala şesed û bîst û dudwan (622 k. - 1225 z.) de ew li wêdrê de bi dilovanîya Xwendanê M;ezin ve hate bigihaştin.

Di mêjûya Yafî de hatîye bidêrkirin, ku Melek Efdel deha bi qenc û baş ve dihate biderkevtin û wî bi guhpêdan ve li gotinên Zanistvanên zamanê xwe de didate biguhdarîkirin. Ji bona başkirina nivîsandîna de

---

biderkevtin. Ew li bajarê El-Mensure de hate bimirin, yê ku wî ew li Yemenê de di rijgarîyên serdarîya xwe de tede dabû biavakirin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁶⁸ Fetih El-dîn Ismaîl navdarê bi Elmek El-Muez ve ew bi Kurê Seyf El-Islam Tuxurletgîn Kurê Necim El-dîn Eyub ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁶⁹ Ezîz: Ew bi Melek Mensûr Elî Kurê Melek Ezîz Osman Kurê Selah El-Dîn Yusuf tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁷⁰ Serxed: ew bi keleheke kevnar ve di Şamê de di navbera Horan û Çiyayê Durûz de tete biderkevtin. Ew niha bi gundekî biçûk ve tete biderkevtin û tede şûnwarî û kavil têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

destekî wîyî sipî dihate biderkevtin. Di rêzlêgirtin û hêjakirina xwe de ji Zanistvanan ve wî pir diyarî û merdîtî ji bona wan ve didate bikirin. Ew tucarî ji rêzanên dadwerîyê, bext û merdîtîyê ve nedihate biderkevtin. wî bi careke ve pişta nivîsandinê, nameyan û dîwannivîsandinan ditae bigirtin û di debarê Pexşanê û xweşxuwani de wî jîrbûn û hozanî didate biderxistin.

Gava ku Birayê wîyî Ezîz, yê ku ew bi navê Osman ve dihate binavkirin, ligel Mamê xwe Adil de, yê ku ew bi navê Ebû Bekir ve dihate binavkirin, hate bilihevhatin û wan desthilatîa Dimeşq jê dane bisitandin, wî ev çend malikên hanê dane binivîsandin û wî ew ji bona Nasir Xelîfê¹⁷¹ ve dane binardin:

Xweşxuwani -Wergerandina Hejar-:

دنه‌ی ئه‌بویه‌کری‌دا عوسمان و دەس له‌ده‌سا
 به‌شی‌په‌وای‌عه‌لی‌بیچاره‌یان وه‌به‌رپی‌دا
 گه‌وره‌م ده‌زانی‌که‌وا باوک‌به‌زیندی‌سه‌ری
 به‌ناوی‌جیگری‌خۆی‌بو‌منی‌قه‌له‌م‌ئ‌دا
 که‌ئه‌و‌نهما‌له‌سه‌رم‌ده‌س‌کرا‌به‌سه‌رپیچی
 له‌خپچ‌و‌خواری‌که‌سیک‌راستی‌ناچی‌به‌گۆی‌دا!
 منیش‌به‌ده‌ردی‌عه‌لی‌پوت‌کرام‌به‌ده‌ست‌عوسمان
 ئه‌بویه‌کر‌که‌نه‌بی‌کی‌ده‌ویری‌خۆم‌ئ‌دا!؟

diney Ebubekrî da Osman û des le desa
 beşî rewayî Elî bêçareyan weberpê da
 Gewrem dezanî kewa Bawek be zîndî serî
 bi nawî çîgirî xoy bo minî qelem lêda
 ke ew nema le serem des kira be serpêçî
 le xîç û xwarî kesêk rastî naçî be guyê da

Nasir Xelîfe jî ev sê malikên hanê bi bersev ve jêre dane binardin:
 Xweşxuwani -Wergerandina Hejar-:

ئه‌گه‌رچی‌ده‌رده‌دلیش‌زۆر‌هه‌بو‌له‌نامه‌که‌تا
 هونه‌ر‌ده‌باری‌به‌پریژه‌و‌له‌تۆی‌په‌یامه‌که‌تا
 عه‌لی‌که‌مافی‌وه‌بن‌لیچ‌درا‌به‌زۆرداری
 که‌سیکی‌وا‌نه‌بو‌ئه‌وده‌م‌بگا‌به‌هاواری

¹⁷¹ Nasir Xelîfe: Ew bi Nasir El-Dîn El-lah Ehmed kurê Mustedîyê sî û caremînê Xelîfê Ebasî ve li Begdadê de tête biderkevtin. Ew ji bona ser desthilatîya Xilafetê ve ji sala 575 tanî sala 621 hate biserkevtin. Li paş wî de Kurê wî Zahir Biemri EL-lah Kurê Nasir ji bona ser desthilatîya Xilafetê hate biserkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Egerçî derdedilîş zor hebû le nameke ta
 huner debarî berêje û le tuyî peyameke ta
 Elî ke mafey webin lîç dira bezordarî
 kesekî we nebû ewdem biga be hawarî
 belam eto weku ew nît û ême hanatîn
 debim be yarîderit xoş be herbîna hatin

Wezirê Melek Efdel Nesir El-lah Kurê Ebû El-Kerem Diya El-Dîn Mohamed Kurê Ebdul-Kerîm El-Şeybanî El-Cezerrî ve dihate biderkevtin û Nesir El-lah mîna herdu Birayên xwe Ize-Dîn Elî û Mecid El-Dîn Ebu Seadat bi navê Ibin Esîrê Cezîrî ve hatine binavûbangkirin. Ev Ibin Esîr Wezirê Melik Fedil di hemû hunerên Sipehîbûnê de û di hemû zanistîyên seruştîyê de ji Zanistvanên bi nav û bangên zemanê xwe ve dihate biderkevtin. Ew di hunera şeweyê nivîsandinê û nivîsandina nameyan de weha deha bi jîr ve dihate biderkevtin, ku kesekî din di ser wî re nikarîbû bihata bibalkevtin. Ew di Cezira Ibin Omer¹⁷² de hate bizayîn û her li wêderî jî de hate bimezinbûn û bipêgahiştin.

Di nava rojên zarotîya xwe de bi jiberkirina Qurana pîroz ve hatîye biserkevtin. Dibêjin, ku hêza jiberkirina wîna weha deha bi xurt ve dihate biderkevtin, ku wî tevaya dîwanên Ebu Temam, Buhterî û Mutenebî bi carekê ve dabûn bijiberkirin.

Di mêjûwa Yafî de ji Ibin Xilekan¹⁷³ dide biwergerandin: gava ku Ibin Esîr hunerên Sipehîbûnê ji we re dane biwergirtin, ew bi Şahneşînîya Selah El-Dîn ve hate bigihandin û ew li jêr çavdêrî û guhdarîya Selah El-Dîn de dihate biderkevtin û wî Wizareta Melek Efdel pê date bisipartin. Ibin Esîr bi serê xwe ve bi kar û barên xwe ve dihate birabûn, tanî dema ku Ezîz û Adil Diomeşq ji Melek Efdel dane bisitandin. Di wêçaxê de Ibin Esîr beramberî van herdu Şêrînan de bi gûman ve hate bikevtin û wî xwe di koşekê de date biveşartin. Yekekî li Perdedarên Melek de ew ji bona nava sindoqekê ve date bixistin û wî ew sindoq date bikilîdkirin û wî ew ji bona ser pişta devakî de date bibarkirin û ew ji Dimeşqê ve tanî Misrê date

---

¹⁷² Avakirvanê vê Cezîrê bi Omer Kurê Ebdul-Ezîz ve têtêbiderkevtin; jibervêjî ve ev bi Cezîra Omerî ve hatîya binavdarîkirin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁷³ Ibin Xilekan: Ew bi Ebu El-Ebas Şems El-Dîn Ehmed Kurê Ibrahim ve ji zanistvanên gewre ve û ji Mêjûvanên bi nav û bag ve têtê biderkevtin. Ew li bajarê Hewlêrê de di sala 608 k. de

hatîye bizayîn û ew li Şamê de di sala 671 k. de hatîye bimirin. Pir nivîstên wîyê hêja têtin biderkevtin. Ji wan jî ve: Wefiyat El-Ey-an we Enba El-Zeman têtê bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

bibirin û Ibin Esîr di vî diyarê hanê de bi kar û barên Wezîr ve ji bona Kurê Ezîz ve hate birabûn.

Gava ku Adil Misir bi jêr destên xwe ve date bixistin, Kurê Eşîr ji wêdrê de ji bona Helebê ve date bibazdan û wî demekê ji bona Melek Zahir ve date bikarkirin. Ji wir de wî berê xwe ber bi Musilê ve date bivedan. Ji Muslê de wî berê xwe ber bi Sincarê ve date bivedan û ew careke din ji bona Musilê ve hate bivegerandin û ew tanî dawîya Jina xwe li wêderê de hate birûniştin. Ji nivîstên wîyî bi nav û bang ve di zanebûna wîna de: El-Mesel El -said fi Edeb El Katib wel-Şair-, ya ku wî ew derbarê Nivîskar û Xweşxwevan de dayite bidanîn, ya ku her Nivîskarek û Xweşxwevanek bi xwendina wê ve tête bipêwistkirin. Herwehaji nivîsta: Elweşî El-Merqum fi hel el-Menzum we Kitab El-Meanî El-Muxtere fi sinaet El-Inşa- ji nivîstên vî Wezîrê Qenc ve têtin biderkevtin. Ew di sala şesed sî û heftan (637 k. de - 1239 z.) de hate bimirin û ew ji herdu Birayên xwe Ize-Dîn Elî û Mecid El-Dîn Ebu Seadat ve bi biçûktir ve dihate biderkevtin.

Padişahîya Melek Adil Kurê Necim El-Dîn Eyub

Di mêjûwa Yafi de hatiye bidêrkirin, ku: Melek Adil bi nîşana hişmendiyê û liberkevtinê ve dihate binîşankirin. Beramberî vê jî de Birayê w wî Selah El-Dîn Yusif darbarê kar û baran de şewirdariya wîna didate bikin. Wî ji xwe re bi roj ve didate birojiçirtin û bi şev jî ve didate binimêjkin.

Di zemanê Padişahîya Birayê xwe de di hinekan de ji welatên Şamê mîna Eka¹⁷⁴ û Kerk¹⁷⁵ de didate biserdarîkirin. Di piştî mirina Birazayê wî

---

¹⁷⁴ Eka bi bajerekî ve li ser kenarê derya sipîyê naverast ve tête bikevtin.

Kelehek wêyî kevnar pir sext tête bidîtin, ya ku cihêkî wêyî mezin di mêjûwa Xaçperestan de, di hêrişa Firensiyên de li jêr Rêberîya Napolyon de û di cengên Ibrahîm Pasa de jê re tête biderkevtin. Di diwaroj de dê rola wê bête bigewretirkin. Zor gotinên Pêxemberî pîroz beramberî wê têtin biderkevtin, yekek ji wan gotinên binav û bang ve beramberî wê wetov tête biderkevtin: Xweşî ji bona wî kesî ve tête biderkevtin, ji yê ku wî Eka ji xwe re dayite bidîtin. Herwehaji gotinên din jî mîna Eyn El-Beqir û yên din têtin bidîtin, ji yên ku raxistina wan di vir de dê bêtin bidirêjkin. Di Nivîsta El-Yewaçît Wel-Cewahir de tête bidîtin, ku heft Wezîrên El-Mehdî li Eka de têtin bidakevtin û ew hemû jî bi zimanê Erebi ve têtin biaxivtin ûhd... Mohamed Elî Ewnî

¹⁷⁵ Ew bi keleha kerkî sext ve tête biderkevtin, ya ku ew di nava dola Kerk de têtin bidîtin. Ava Kerk ji bona gola Lut di rojhilatî Ordin de têtin bikevtin. Têde şûnewariyên keleh û burcên cudan ji pêla Xaçperestan û yên din de têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Melek Ezîz de wî welatên Misrê û Şamê bi jêr destên xwe ve datin bixistin. Wî Kurê xwe Ezîz Elî, yê ku ew bi Mensur ve dihate binavkirin, ji bona ser Ruha¹⁷⁶ date binardin û wî hevsarê girêdan û berdana wî welatî ji bona nava lepên Kurê xwe Melek Kamil ve date bixistin. Wî serdarîya Dimeşq bi Kurekî xweyî din Melek Muezem ve date bisipartin û wî serdarîya Cezîrê ji bona Kurekî xweyî din de bi navê Melek Eşref ve date bisipartin. Iyalata Exlat¹⁷⁷ bi Kurê xweyî çarem Melek Ewhed ve date bisipartin, yê ku ew bi navê Eyub ve dihate binaskirin. Ew bi bal fireh ve li Misrê de ji xwe re dihate bidaniştin û wî ala Padîşahîyê bi perên esmanan ve date bigihandin.

Di meha receba sala pêncsed not û heştan (598 k. - 1201/1202 z.) de Melek Muez Ismaîl Kurê Sef El-Islam Tuxtîgîn Kurê Necim El-Dîn Eyub li ser destên Femandarên xwe de li Zubeyd¹⁷⁸ de hate bikuştin, yê ku ew di nava welatê Yemenê de li ser durujmê zordarîyê û rêwindabûnê de dihate biçûyîn û bi vexwarîna mey ve hatibû bikevtin û wî ji xwe re didate binagkirin, ku ew ji reha Kurên Emewîyan ve tete bidakevtin. Kurê wîyî Melek Nasir¹⁷⁹, yê ku ew hêjî bi zarok ve dihate biderkevtin, şûna Bavê xwe date bigirtin. Ji Hozanan Ebu El-Xeneyim Muslim Kurê Mehmud Şêrazî¹⁸⁰ dihate biderkevtin, ji yê ku ew ligel Melek Muez de bi hemsî ve dihate biderkevtin û yê ku wî nivîsta xwe: Kitab Ecaib El-Esfar we Yeraib El-Exbar bi navê wîna date binivîsandin.

Di sala şesed û nehan (609 k. - 1212 z.) de Melek El-Ewhed Eyub Kurê Melek Adil hate bimirin, yê ku ew bi Serdarê Exlat ve dihate biderkevtin û yê ku wî xwe bi zordarîyê û xwînrijandinê ve didate bimeşxulkirin. Serdarî ji bona Birayê wîyî diger Melek Eşref hate biveguhêstin.

---

¹⁷⁶ Ev bajarê hanê niha ew bi navê Orfa ve tete binavdarîkirin. Ew di rojhilatî Furatê de û di jorî Cezîrê de bi dûrbûna 190 km ji bajarê Diyarbekrapaytexta Kurdistanê Turkî ve tete bikevtin. Ew bi jarekî gelekî kevnarî kevnar ve tete biderkevtin. Tete kavil û şunewarîyên kevar têtin biderkevtin, ji yê ku mêjûwan wan ji bona heyamên Kildanîyan ve têtin bivegerandin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁷⁷ Bi bajerekî û keleheke sext ve di wilayeta Bedlîsê de di bakurî rojavayî gola Wanê de li Kurîstana bakur de tete biderkevtin. Amara serjimara xelkên wê niha bêtir ji 4000 kes ve nayêtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁷⁸ Zebeyd: Ew bi bajerekî bi nav û bang ve li Yemênê de di jêrî rojhilatî Bendera Hudeyde de tete bikevtin. Gelek Zanîstvan tete hatine biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁷⁹ Melek Nasir Kurê Melek El-Muez Isamîl Kurê Seyf El-Islam Tuxtîgîn. Mohamed Elî Ewnî

¹⁸⁰ Ebu El-Xeneyim Muslim Kurê Mehmud Şêrazî bi Xwedîyê: Kitab Ecaib El-Esfar we Yeraib El-Exbar ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Di sala şesed û duwanzdehan (612 k. - 1215 z.) de Melek Adil serdariya Yemenê ji bona Nevîyê Melek Mesud Kurê Melek Kamil ve date bisipartin û wî ew ji bona wê de bi serfirazî ve date binardin. Gava ku Melek Mesud bi ser sînorê Yemenê ve hate bigihandin, Gewre û Gupgupên Yemenê di rê de bi pêrgî wî ve hatin bihatin û wan jêre pêşwazîyeke pir ciwan dane bikirin û dilsozî û sertewandina xwe jê re dane biderxistin û wan ew di Yemenê de bi nîşana bextiyarîyê û xweşîyê ve dane binîşankirin.

Di sala şesed û panzdehan (615 k. - 1218 z.) de Melek Adil ji vê cîhana jan, kul û sed derdan ve hate bibarkirin û ew bicîhana din ve hate bigihandin. Wî panzdeh Kur li dû xwe de dane bihiştin û ji wan ve pênc ji bona ser textê Padîşahîyê ve hatin bihilkişandin û ew jî ev bûn: Kamil, Muezem, Eşref, Salih û Şehab El-Dîn Xazî

Melek Eşref Musa Kurê Melek Adil

Di zemanê Padîşahîya Melek Adil de Kurê wî Melek Eşref, yê ku ew bi navê Musa ve dihate binavdarkîrin, di bajarê Ruha de didate biserdarîkirin û di pişt demekê jî re Iyalata Heran¹⁸¹ jî pê hate bisipartin. Gava Melek Ewhed hate bimirin, serdarîkirina Eşref tanî Exlat jî ve hate bizalkirin.

Di sala şesed û bîst û pêncan (625 k. - 1227 z.) de Melek Muezem Şeref El-Dîn Isa hate bimirin, yê ku wî li Dimeşqê de ala Padîşahîyê dabû bibilindkirin. Kurê wî Melek Nasir, yê ku ew bi navê Dawid ve dihate binavkirin, şûna wî date bigirtin.

Di sala şesed û bîst û şeşan (626 k. - 1128/1229 z.) de Melek Kamil ji bona vekirina Misrê ve ji Dimeşqê ve bi rê ve hate bikevtin û Melek Eşref destê yarmetîyê jê re date bidirêjkirin. Melek Nasir daxwaza hajbûnê date bikirin û di piştî nardina nameyan û Peyamberan ji hevdû re bi vî rengê hanê ve hate biryardan, ku Melek Nasir bi Iyalatên Kerk, Subek¹⁸² û Nablîs¹⁸³ ve bête birazîkirin, Melek Eşref di Dimeşq de li ser têxtê

---

¹⁸¹ Heran bi bajarekî kevnar ve di jêrî Ruha -Orfa- de bi dûrbûna 35 km ve jê di Kurdistanê Jêrî Kurdistan de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁸² Subek bi navê keleheke kevnarî xerabe ve di dola Musa de di navbera Eman û derya sor de li rojhilatî Ordon de û li bakurî rojavayî Muan de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁸³ Nablus ew bi bajarekî navdar ve li Felestînê de û li bakurê Qudsê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Padîşahîyê de bête birûniştin û Heran, Ruha, Reqa¹⁸⁴, Ras -El-Eyn¹⁸⁵ ji bona Melek Kamil bêtin biveguhêstin. Di pişt re Melek ji bona Misrê hate bivegerandin. Melek Eşref ji bona Dimeşqê hate bivegerandin û wî ew bi hatina xwe ve date bipîrozkirin. Wî mêldarîya supah û xelkê ber bixwe ve date birakişandin û ala dadwerîyê têde date bihildan. Ew bi Padsahekî ve dihate biderkevtin. Ji yê ku ew pir bi dilovan, merd ve dihate biderkevtin. Wî bingehê dadwerîyê didate didate bibilindkirin û rê li ber zor û sitemê de didate bigirtin. Ew gelekî ligel xelkên qenc û baş ve bi mêldar ve dihate biderkevtin û ew ligel Xwedanên zanistîyê û qencîyê de bi hogir ve dihate biderkevtin. Di zemanê dewleta xwe de wî Xanîyê xwendekarîya Hedîsê date biavakirin û di vî cihê pak de wî xwendekarî ji bona Şêx Ebu Emro Kurê Selah¹⁸⁶ date bisipartin. Melek Eşref di sala pencsed û heftêyî (570 k. - 1174 z.) de hatîye bizayîn û ew di sala şeşsed sî û pêncan (635 k. - 1237 z.) de hatîye bimirin. Femandarên wî û Gupgupên dewleta wî termî wîna piştî kefenkirinê di pêşî de di kelha Dimeşqê de dane biveşartin û di pişt demekê re wan ew di nava wê avanîyê de bi xak ve dane bisipartin, ya ku wî ew li rexê mizgefta Dimeşq de ji xwe re dabû biavanîkirin.

---

¹⁸⁴ Reqa bi bajarekî ve li ser çemê Furatê de tête biderkevtin û ew di navbera Helebê, Dêrazorê de û li bakurê Cezîrê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁸⁵ Ras El-Eyn -Serê Kanîyê- ew bi bajarekî ve ki bakurê Cezîrê ve û li jêrî rojhilafî baja Orfayî navdar ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

¹⁸⁶ Şêx Ebu Emro Kurê Selah ew bi Ebu Emro Osman Kurê Ebdul-Rehmanê navdar ve bi Selah ve tête biderkevtin, yê ku ew ji gewretirîn Zanisvanên Kurdên Şafîî ve tête biderkevtin. Ew li Şehrezorê de di sala 577 k. hatîye bizayîn û ew di sala 643 k. de hatîye bimirin. Gelek nivîstên wîyî hêja di Hedîsê -gotinê- ziman û wêje de têtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Melek Kamil Mohamed Kurê Melek Adil

Melek Kamil bi padîshahekî hêja, jîr û û bi saw ve dihate biderkevtin û ew bi dadwerî û qençîya xwe ve dihate binaskirin û dan û sitendin ligel wîna de bi xweş ve li ziman û devan dedihate biderkevtin. Başbûna bi rêvebirina wîna jî ve li nêk û dûr de pir bi navdarî ve dihate biderkevtin. Ew li ser cada yasayên Pêxemberîyê de bi pêgirtî ve dihate biçuyîn. Wî ji wan kesan de didate bihezkirin û wî ew ji bona xwe didate binêzîkkirin, ji yên ku wan ji bona dostaniyê di nava Musulmanan de didatin bikarkirin. Di şevên Inan de civata wîyî hêja bi hebûna Zanistvan û Hozanan ve dihate bidagirtin û wî bi xwe jî ve ligel vî desteyê hanê didate bigiftûbêjkin. Di rojgarîya dewleta xwe de di Qahira Meezîye de avanîkirina Dar El -Hedîsî -Xanîyê Peyvînê- pir bi fireh ve date biavkirin û li ser serê gora Hêjayê Imamê Şafîî ,Xwedê lê xweş be, Kobezekî pir bi bilind û nazdar ve date biavakirin û bidawîkin.

Melek Kamil di rojên jîyana Bavê xwe de pir bi başî û çakî ve ji bona bi rêvebirina kar û barên serdarîya Misrê ve pê dihate birabûn. Di piştî mirina Melek Adil de di sala şesed û penzdehan (615 k. - 1218 z.)¹⁸⁷ de wî serxwebûna xwe ji xwe re date biwergirtin. Di zemanekî hindik de wî Hicaz, Yemen û Şam jî bi jêr destên xwe ve datin bixistin. Beramberî vêna jî li her cihekî de Pevdaran bi navê wîyî hêja ve peyva xwendina roja inê bi navê vî Padîşahê cihbilind ve didatin bixwendin û wan pesnên wî bi van gotinên hanê ve didatin bidan: Xwedanê Mekê bi Bendên wê ve, Yemen û ligel Zubeydê wê de, Misir ligel Seîdê wê de, Şam ligel ligel Pehlewanên wê de, Cezîre ligel Welîdê wê de, Şehreyarê herdu El-Quleteyn, Xwedanê herdû Nîşanan, Nokerê herdu cihên pirozî hêja, Yarîderê Ayînê û Hogirê Pêxember.

Melek Kamil di dawîya roja çarşenba bîst û yekemî meha Reca sala şesed sî û pênacan (635 k. - 8 avdara 1238 z.) de di keleha Şamê hate bimirin. Temenê vî Padîşahê dadwer bi nêzîka çil salî ve dihate biderkevtin.

---

¹⁸⁷ Wetov di destnivîsa daneya çapkirî de li Rusya de tête biderkevtin. Li du daneyên destnivîsên din de bi şesed û pênc ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Gotinek derbarê daxuyanî û mirina Padîşahên Misir, Şam û Yemenê de

Di mêjûwa Yafiî de hatîye bidêrkirin: ku di sala şedsed û bîst û şeşan (626 k. - 1228/1229 z) de Melek Mesud Yusif Kurê Melek Kamil, yê ku ew di sala şesed û duwanzdehan (612 k. - 1215 z.) de li gora fermana Pavpîrê xwe de leşker ji bona ser Yemenê date bikişandin û wî ev welatê hanê bi jêrdestîya xwe ve date bixistin û wî wlatê Hicazê jî ji xwe re date bijêrdestkirin, li Meka pîroz de hate bimirin. Di nexweşîya xwe de wî date bitemînîkirin, ku tu tiştêkî ji malê wî de ji bona likarxistin û veşartîna wîna de nedin bixerckirin û laşê wî jî ji bona Şêx Sediq bidin bidan, yê ku ew ji gewretirîn Peyên Çakî wê rojgarîyê ve dihate biderkevtin, da ku ew wî bi ruwekî rewa ve li ser peyrewê yasayî pêxemberîyê bi rengekî sade ve bide bikefenkirin. Fermadar û Sitûnên dewleta wîna li gora wê temînîya wîna de dane bikarkirin. Şêx Sediq jî ev padîşahê hanêyî pir bawermend di nava wî cawî de date bipêçan, yê ku wî pê Heç û Umre ji xwe re didatin bibuhurandin. Wî jê re veşartina wîna date birêk û pêkxistin û wî ew di nava gorên Musulmanan de date biveşartin. Li gora temînîya wîna de wetov li ser kêla gora wîna de hate binivîsandin: “Ev bi gora Hejarê niyazmedî dilovanîya Xwedanwendê Bilind Yusif Kurê Mohamed Kurê Ebu Bekir Kurê Eyub ve tete biderkevtin”.

Gava xebera mirina Melek Mesud bi Misrê ve hate bigihandin, Melek Kamil pir pê hate bidilîşkestin û bixemgînkirin û wî ji bona wîna şîneke mezin date bilidarxistin.

Di sala şesed û sî û dudwan (632 k. - 1234 z.) de Serleşkerê Melek Kamil Sewab Xadim hate bimirin, yê ku bi mêrxasîya wîna ve pend dihatin bigotin. Wî sed Peye li dû xwe de datin bihiştin, ku hinek ji wan bi pileyê Mîrneşînîyê ve hatin bigihaştin.

Her di wê salê jî de Melek Zahir Kurê Selah El-Dîn Yusif hate bikirin, yê ku ew bi navê Ebu Sulêman Dawid ve dihate binavkirin û yê ku wî di keleha Bîre¹⁸⁸ de didate biserdarîkirin. Di piştî mirina wîna de Birazayê wîna Melek Ezîz Kurê Melek Zahir şûna wîna date bigirtin û wî di wê kelha hanê de date biserdarkirin.

Di sala şesed û sî û sisyan (633 k. - 1235 z.) de Melek Muhsin Kurê Selah El-Dîn date bikoçkirin. Ew di zanistîyên Hedîsê, hemû zanistîyên Hişmendîyê û Veguhestinê de pir bi jîrdar ve dihate biderkevtin. di nermbûn û rebenyê de bi bêmîmûne ve dihate biderkevtin.

---

¹⁸⁸ Keleha Bîreçeg li rexê rojhilatî çemê Furatê de û li rojavayî bajarê Orfa de li Kurdistana jêrî de tete bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

Di sala şesed û sî çaran (634 k. - 1236 z.) de Melek Xeyas El-Dîn Mohamed Kurê Melek Zahir Kurê Selah El-Dîn Yusif li Helebê de hate bimirin û di piştî mirina wî de Kurê wî Melek Zahir bi temenê çar salî ve li ser textê fermandarîyê de li şûna wî de hate birûnistin.

Di sala şesed û sî û pêncan de (635 k. - 1237 z.) de Melek Eşref li Şamê de hate bimirin û Birayê wî Melek Salih, yê ku ew bi Ismaîl ve dihate binavkirin, li cihê wî de hate birabûn. Melek Kamil leşker ji bona ser Dimeşqê de date bikişandin. Melek Ismaîl xwe di bajêr de date biasêkirin û Melek Kamil jî dest bi girtina dor û berên bajêr ve date bikirin. Di dawîya dawî de di navbera herdu alîyan de hajbûn hate bilidarxistin. Mina ku berê me dabû bixuyanîkirin, du mehan Melek Kamil di Dimeşqê de date biserdarîkirin û ew bi kar û barên dewletê ve pê dihate birabûn. Ew hate binexweşkevtin û wî date bikoçkirin. Du rojan mirina wîna nedane bixuyanîkirin. Di roja Sêyem de, ya ku ew bi roja Inê ve dihate biderkevtin, berî ku Mela di mizgeftê de ji bona ser berzatîyê bête bihilkişandin, Merovek hate birabûn û wî date bogitin: „Xwedewend dilovanîyê li Melek Kamil de bide bikirin û sîbera Padîşahîya wîna bide bimayînikirin“. Bi bihîstina vê gotina hanê ve bi carekê ve xelkê dest bigirî û zarînê ve dane bikirin. Fermandar û Karbistên dewletê weha bi berjewendî ve datin bidîtin, ku Pismamê wîna Kurê Muzefer El-Dîn Yunis, yê ku ew bi navê Cewad ve dihate binavkirin, li Dimeşqê de bi Wênerîya Kurê Melek Kamil Adil ve bi Serdar ve bête bikirin. Di piştî vê re li teniştê mizgefta Camî de ji bona Melek Kamil ve goristanek hate biamadekirin û termê wîna ji kelehê de ji bona wêderê de dane biveguhastin.

Li ser tevaya Padîşahên dinî ve Malbata hanêyê bilind de û xuyanîkirina nemanbûna dewlet û çarenûsa ve Malbata hanê de

Di mêjûwa Yafî de hatîye binivîsandin, ku piştî mirina Melek Kamil Kurê wî li Misrê de li ser textê padîşahîyê de hate bidaniştin, û Melek Cewad jî li Dimeşqê de bi Wênerê wî ve hate bidanin. Di sala şesed û sî û heftan de Fermandar û Xanedanên Misrê jiber biçûkbûna salên wîna datin bidîtin, ku ew bi rêk û pêkê ve nikare bi kar û barên birêvebrina serdarîkirîne ve bête birabûn, wan Birayê wî Salih Eyubê bi navkirî ve bi Padîşah ve datin bidanîn. Melek Adil jî bi eşkere ve ji Koşka Mîrneşînîyê ve date biderkerkirin û komeke mezin ji Serbazan ligel hate biderkevtin ûwan ew ji bona kelehê dane bibirin û bizindanîkirin. Melek Salih piştî zindanîkirina Birayê xwe serxwebûna dewletê bi carekê ve bi destên xwe ve date bixistin û wî bi destên dilovanîyê, dadwerîyê û bext ve di nava

xelkê de didate biserdarîkirin. Wî mizgefet û cihên qencîyan didatin biavakirin û wî pir qencî jî didatin bibelavkirin.

Gava ku ew ji rêk û pêkxistina û bi rêvebirina kar û barên welatê Misrê ve hate bivalkirin, Leşker ji bona ser Dimeşqê ve date bikişandin. Wî Cewad ji ser serdarîkirinê ve date biderkirin û wî ji dilvê ve Mîrneşînîya Iskenderîyê pê date bisipartin. Gava ku Melek Salih ji bona ser hepê xwe hate bisuwarbûn. wî serpoşê zînê hespê xwe çend gavan pê date bihilgirtin û ew bi peya ve li pêş xwe de dabû bixistin. Lêbelê di dawî de bi pêrabûna vî karê şermezar ve ew lê hate bipoşmanbûn.

Di pişt re wî berê xwe ber bi Xor ve date bivekirin û wî Mamê xwe Isamîl Serdarê Balebek, yê ku ew bi navê Melek Salih ve dihate binavkirin, ji bona nik xwe ve date bibangkirin; lêbelê Isamîl di sertewandina xwe de ji bona Birayzayê ve bi bejewendî ve nedate bidîtin. Wî ji Micahid, yê ku ew bi Serdarê Humsê ve dihate biderkevtin, alîkarî ji xwe re date bisitendin û ew di rêyeke ne diyar ve ji bona Dimsqê ve hate biçûyîn û wî xwe ji nişkê ve ji bona nava vî bajarê hanê ve date biavêtin. Gava ku ew xebera hanê bi Femandar û Pêyên Melek Salih ve hate bigihandin, wan rûwê xwe jê dane bizîvirandin û wan rûwê xwe ber bi Melek Salihê nuh ve dane bivedan û wan jêre serên xwe datin bitewandin. Komek ji leşkrên Melek Nasir Serdarê Kerk bi Melek Salih ve hatin bigihandin û destlicî de wan ew datin bigirtin û wan ew ji bona nik Padîşahê xwe ve dane bibirin û ew di keleha Kerk de hate bibendkirin.

Gava ku ew xebera hanê bi ber guhên Melek Adil ve hate bikevtin, ew ji bendîxana kelehê vehate biderkevtin û ew li Misrê de bi Padîşah ve hate bikirin û wî Peyamberek ji bona nik Melek Nasir ve date binardin û wî jêre date bisozdan, ku dê ew sed dînarî pê bide bidan, heger ku ew jê re Melek Salih bide bisipartin. Melek Nasir ew firotina Melek Salih date binayînîkirin û ew ligel Melek Salih de ji bona alîyê Misrê ve hate biçûyîn. Piştî ku Melek Salih bi sînorî vî welatê hanê ve hate bigihaştin, Femandarên Kamilîye mêldarîya Şahîtiya Melek Salih dane bikirin û wan careke din Melek Adil datin bigirtin û ew di kelehê de datin bizindanîkirin. Di wê çaxê de wan pêşewazî li Melek Salih de dane bikirin û wan ew ji bona paytextê Misrê dane bianîn. Melek Nasir jî ji bona alîyê Kerk ve hate bizîvirandin.

Di sala şesed û sî û heştan (638 k. - 1240 z.) de Padîşahê Dimeşq Ismaîl beramber bi mebesteke xwe ve keleha Şeqîf ji bona Gawerên Ferengan ve date bizîvirandin. Gava ku Ize-Dîn Ebdul-Selam û Ebu Emro Kurê El-Hacib, yên ku ew ji Zanistvanên Şamê ve dihatin biderkevtin, pir bi tuj ve ew karê hanê dane bitawanbarkirin. Ismail hate bîntegkirin û wî Ize-Dîn Ebdul-Selam ji Peyvdarîyê ve li Dimeşqê de date biderkirin û wî

ew ligel Ebu Emro Kurê El-Hacib de ji bona binê zinadanê ve datin biavêtin.

Di sala şesed û çil û yekê (641 k. - 1243 z) de Melek Cewad, yê ku ew piştî Melek Kamil de bi çend rojan ve bi Serdarê Dimeşqê ve hate bikirin, ji bona dunya din ve date bikoçkirin.

Di sala şesed û çil û pêncan (645 k. - 1247 z.) de jîyana Melek Adil Kurê Melek Kamil di zindanê de hate bidawîkirin û wî Kurek bi navê Omer ve li dû xwe de date bihiştin, yê ku ew bi navê Melek El-Muxeyes ve dihate binavdarîkirin. Ew jî li paş mirina bavê wî de di kelehê de dane bizindanîkirin.

Di piştî van rûdanên hanê de çend nobetan şer û ceng di navbera Melek Salih Eyub de, yê ku ew bi Serdarê Misrê ve dihate biderkevtin, Melek Salih Ismaîl, yê ku ew bi Şehryarê Dimeşqê ve dihate biderkevtin û Melek Nasir, yê ku ew li Kerk de dihate birûniştin, hatin bivêkevtin. Di nava van şer û cengan de bi pîrbûn ve Ismaîl dihate bişinekandin. Di Dimeşqê jî de hal û giranbûneke mezin datin bidestpêkirin.

Di nîvê meha Şubana sala şesed û çil û heftam (647 k. - 1249 z) de Melek Salih Eyub li Mensurê de hate bimirin. Qeteya, yê ku ew bi Kuwêlê Melek Salih Eyub ve dihate biderkevtin, bi lihevkerinê ve ligel Femandarên din de di dema sê mehan de merîna wîna bi veşartî ve dane bihiştin û wan Kesek ji bona xwestina Kurê wî Melek Muezem dane binardin, yê ku ew li welatê Şamê de dihate biderkevtin û gava ku Melek Muezem bi Qahira El-Muezîye ve hate bigihandin, mirina bavê wî jî hate bidiyarkirin. Xwendina Inê û pûl jî bi navê wî ve dihatin bikirin û bilêdan.

Di sala şesed û çil û heştan (648 k. - 1250 z) de Gawirên Fereng ji bona Misrê ve hatin biçûyîn û Melek Muezem ji bona berengarîya wan hate biçûyîn û di cihê Mensurîyê de ligel wan de hate biberangarîkirin. Di nava wan de Cengeke germ û giran date bidestpêkirin. Bayê bi serkevtinê û serfirazîyê ber bi prçemên alên Muezem ve hate bikevtin û ew supahê mezinî Fereng hatin bitarûmarkirin û jê heft hazar kes bi tîr û şûr ve hatin bikuştin. Padîşahê Fereng bi xwe jî ve hate bidestgîrkirin û bigirtin û ew di keleha Mensure de hate bibendkirin. Di wê çaxê de bayê payebûnê û ji serxwçûnê ber bi Melek Muezem ve hate bikevtin û Peyên Bavê wîna di rûwê wî de hatin birabûn û wan ew date bigirtin û bikuştin. Wan Ize-Dîne Turkumanî, yê ku ew ji wan bû, bi Serleşker ve dane bidanîn û ew ji Mensurîye ber bi Qahira El-Muezîye ve hatin biçûyîn. Piştî ku Padîşahê Fereng xwe bi biramber pêncsedhezâr dînar ve date bikirîn û Dumyat ji bona Mosulmanan ve date bihiştin, ew hate biberdan.

Di nava van zînetên hanê de Melek Nasir, yê ku ew bi Serdarê Kerk ve dihate biderkevtin, bi leşkerekî ve xwe ji bona ser Dimeşqê ve date

bikişandin û wî ev bajarê hanê date bivekirin. Di wêçaxê de wî Supah Şam date bifirehkirin û wî ew ber bi alîyê Misrê ve date birakişandin. Femandarên Misrê jî ber bi wî ve hatin bihatin û li cihê Ebaşîyê de herdu bend bi berengarîhevdû ve hatin bikevtin û rev bi alîyê Misrîyan ve hate bikevtin. Şamî jî bi Qahira El-muezîye ve hatin bigihandin û xwendina roja inê bi navê Nasir ve hate bixwendin.

Ize-Dîn û Qetaya bi sêsed Suwarê mêrxas ve ji Peyên Salihîye ve ji bona alîyê Şamê de datin bibazdan. Di wê navê de ew di rêya xwe de bi guruhekî ji leşkerê Nasir ve hatin bipêrgîkirin, ji yê ku ew ligel xizne, def û ala wî de dihatin biderkevtin. Ew ji bal Ize-Dîn û Peyên wî de bi tîr, şûr û rîman ve hatin bihêriskirin û ew hatin bibezeandin. Wan Şemes El-Dîn Liuliu, yê ku ew bi Wênerê Nasir ve dihate biderkevtin, datin biberdestkirin û wan ew bi mîna mihekê ve dane bigurandin. Defa Melek Nasir jî dane bişikenadin û xizna wî jî dane bitalankirin û wan talanîya xwe jî tanî bi Xeze ve dane bigihandin. Li wêderê de wan Kurê Selah El-Dîn Yusif, Melek Eşeref Musa Kurê Adil (?), yê ku ew bi Serdarê Humus ve dihate biderkevtin, Melek Salih, yê Kurê Melek Salih Ismaîl Kurê Adil, yê ku li ser Jina wî de hatîye biderbasbûn, ligel komekê de ji Femandaran de dane biberdestkirin û ew hemû dane binabûdkirin.

Gava ku ev nûçeyên bi dilşikestî ve bi Melek nasir ve hatin bigihandin, li Misrê de rêya mana wîna nema dihate bidîtin; jibervêjî ve wî dev ji welatê Misrê date biberdan û ew careke din jî ji bona wêna nema hate bivegeran û ew ji bona hin alîyên welatê Şamê ve hate biçûyîn. Ev rûdanên hanê di salaşê û çil û heştan de hatin birûdan.

Di sala şesed û çil û nehan de Tewaşî, yê ku ew ji bal Melek Nasir de bi Walîyê Kerk ve hatibû bidanîn, Melek Adil Kurê Melek Kamil ji zinadê date biderxistin û wî ew bi Padşah ve date bidanîn û ew beramber bi Nasir ve bê nan û xuwê ve hate biderkevtin.

Di sala şesed û pêncî û yekê de (651 k. - 1253 z) de Melek Selah El-Dîn Kurê Melek Zahir Kurê Melek Selah-El-Dîn Kurê Necim El-Dîn Eyub hate bimirin. Di sala şesed û pêncî û dudwan (652 k. - 1254 z) de Femandar û Xanedanên Misrê Ize-Dînê Turkumanî, ji yê ku ew bi Kuwêleyê Melek Salih ve dihate biderkevtin, bi Padîşah ve dane bidanîn û ew bi Melek Muez ve hate binavkirin. Ji vê mêjûwê û pê ve Padîşahîya Misrê ji bona Peyan -Kuwêleyan- ve hate biveguhêstin û kêra femandarîya Malbata Eyub di vî diyarê hanê hêdîhêdî hate bibirîn.

Gava ku hinek ji Peyên -Kuwêlên- Malbata Eyûbî de, piştî ku reha malbata Eyubî li Misrê de hate binemanbûn, bi ser desthilatîya Misrê ve hatin bikevtin û ew ligel Sultanên Binemala Osmanî de bi serdem ve dihatin biderkevtin. Em dê di dawîkirinê de li gora derbasbûba salan de li

ser wan Şehreyarên şikuhmend de bi alîkarîya Xwedanê cîhanê ve bidin biaxivtin.

Di derbarê Melek Nasir Dawid Kurê Muezem kurê Adil de, yê ku ew ji tirsê Ize-Dîn de her roj ji xanîyekî ji bona xanîyê din ve xwe didate biveşartin, di mehên sala şesed û pêncî û şeşan (656 k. - 1258 z.) de ji cîhanê nemanbûnê de date bibarkirin. Ew bi xwedanê rabûn û rîniştineke baş ve û bi hîşekî rast ve dihate biderkevtin û wî dememeke ji bona wergirtina Zanistîyan ve date bikarkirin. Wî ji Mueyed Tosî ve guhdarî li Hedîsê de didate bikirin. Xweşxuwani di berzbûna basbûna wêna de didate bigitin û cewherîya liberkevtinan bi remana elmas ve didate biçurusandin.

Melek Muxîs Umer Kurê Adil piştî vêna çend sal li ser serdarîya Kerk de date birabuhurandin. Di sala şesed û şeşt û dudwan (662 k. - 1263 de leşkerê Misrê ji bona girtina vî bajarê hanê ve hate bifermandarîkirin. Melek Muxîs Umer di bajêr de xwe date biasêkirin; lêbelê piştî ku rojên dorlêgirtinê hatin bidirêjkirin, ew hate bineçarîkirin û di encam de wî daxaza parastina Jina xwe date bikirin û wî xew date biberdestkirin. Ew ji bona nik Şehreyarê Misrê hate binardin û ew bi dizî ve hate bikuştin. Di piştî vê re hîc kekes ji Zarokên Necim El-Dîn Eyub ve bi Padîşahîya Misrê ve nema hatin bigihaştin.

Weha destê Xwedawendê mezin ferşa serdarîya vê çînîya hanê date bipoşandin. Xwedawend wî karî dide bikirin, yê ku ew wî dide bixwestin û ew wî dide biserdarîkirin, yê ku ew wî dide bidivakirin¹⁸⁹.

---

¹⁸⁹ Em li vir de xaneyekê didin bitomarkirin, ku tede dawîya herifandina Binemala Eyubî di nava hemû heremên serdarkirî de tete biderkevtin:

Nemana Eyubiyan:

li Humes de	601 k. -1226 z. de-
li Yemen de	526 k. -1249 z. de-
Li Miyafarqînê -	
Cezîrê de	657 K. -1260 z. de-
li Dimeşqê de	658 K. -1260 z. de-
li Helebê de	658 K. -1260 z. de-
li Balebek	658 K. -1260 z. de-
li Kerk de	662 k. -1263 z. de-
li Hema de	742 k. -1341 z. de-
li Hesên Kefê de	? ?

Roj Beyanî

2. Rûperê Duwem

Peyivandin li ser Serdarên Gewreyî Kurdistanê de, heger çijî ew bi serxwebûnê jî ve nehatin bigihandin û wan xwe bi Padîşah jî ve nav li xwe de nedane bidanîn; lêbelê ew di serbestî û azadîya xwe de tanî radeyekî hatibûn bigihaştin, ku hinekan ji wan bi navê xwe ve pûl didan bilêdan û bi navên wan ve Peyivandina Inê li ser berzbûna di Mizgeftê de dihate bixwendin û ew ji bona nava pênc derîyan têtin biderkevtin:

Derîyê Yekem

Li ser Serdarên Erdelan de

Ji agehdariyên kevnaî Serdarên Kurdistan ve û ji helgirtinên şûnewariyên Etabegên Loristan de der barê tuxmê Serdarên Erdelan de li ser depê xuyanîyê de hatiye bitomarkirin, ku ew ji Zarokên Femandarên Diyarbekrê ve têtin biderkevtin û ew jî ji Nevîyên Ehmed Kurê Merwan¹⁹⁰ ve têtin biderkevtin, yê ku di çûyî de li ser zînetên wî û jîyana wî de hatiye biaxivtin.

Baba Erdelan bi navê Peyayekî ve dihate biderkevtin, yê ku ew demekî di nava Eşîra Goran de dihate birûniştin. Di dawîya dewleta Padîşahên Cengîzî de wî wilayeta Şehrezol date bigirtin, ya ku ew di dawîya dawî de bi navê Şehrezor ve hate binavdarîkirin û wî xwe bi Qubadê Kurê Fexruzê Sasanî ve date biderxistin.

Navê Şehrezor bi gotina Hendul-lah Mustewfî ve ji wir hatiye biderkevtin, ku ew li jêr serdarê Kurd de dihate biderkevtin, ji yê ku ew ji herkesekî tir ve bi zortir û hinertir ve dihate biderkevtin û ew bi serdar ve dihate biderkevtin û wi serdarîkirin bi zanebûn, şehrezayî ve û li serxwe de didate bikin û ew bi Serdarê bi serxwe ve dihate biderkevtin. Piştî demekî ji serdarîna Şehrezor ve wî rûwê xwe ber bi Şehristana nemanê ve date bivekirin.

Piştî mirina wîna Kurê wîyî bi navê Kulolî ve bi Femandarê vê wilayeta hanê ve hate bikin. Ew jî bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin, ya ku ew ne tete bipêşvexistin û ne jî bipaşvexistin. Piştî koçkirina wîna ji bona dunya din ve Kurên wîna bi vê rengê hanê ve di vê wilayeta hanê de hatin biserdarîkirin: 1. Xidir Kurên Kulol, 2. Elyas Kurê Xidir, 3. Xidir

---

¹⁹⁰ Weha di dana çapkiri ve tete biderkevtin, lêbelê di herdu destnivîsên din de bi Bak Kurê sasan ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Kûre Elyas, 4. Hesên Kurê Xidir, 5. Bablo Kurê Hesên û 6. Munzir Kurê Bablo

Çilobûna zinetên van kesên bi navkirî ve dihatin biderkevtin, li nik Nivîskarê van dêrên hanê ve bi durustî ve nedihatin biderkevtin û kesekî weha pêbawerkirî nehate bidîtin, ku Merov pişta xwe bi wan ve li ser zînetên wan de bide bigirtin. Ez neçarbûm, ku ez çavên xwe ji serpêhatîyên wan de bidim bixuwarkirin û ez li ser serpêhatîyên wan Kesan bidim bidan, ji yên ku serpêhatîyên wan hin caran li vir û dera hanê têtin bidîtin, yanjî ji yên ku têtin bibihîstin, yanjî ji yên ku ew têtin bigotin, yanjî ji yên ku hinek ji wan de min rûdana wan bi çavên xwe ve dane bidîtin. Çi xama du ziman li vê derê de dide bitomarkirin, ne kêr ne jî bêtir bes û bi tenha ve ew wan peyvên cuda dide binivîsandin û ew dev ji wan peyvên hanê ve dide biberdan, ji yên ku ew ji bal xwedîyên Hiş ve têtin binayînîkirin. Silav li ser Çûnevanên rêya rast de.

Mamun Kurê Munzir Kurê Bablo Kurê Hesên Kurê Xidir Kurê Elyas Kurê Xidir Kurê Kulol Kurê Baba Erdelan

Mamun piştî mirina Bavê xwe bi demeke dirêj ve bi serêxwe ve di serdarîya vî diyarê hanê de di desthilatîya mîrneşînîyê de bi xurtî ve dayite biserdarîkirin. Piştî ku ew bi dunya din ve hate bigihandin, sê Kur li dû wî de hatin bimayîn: 1. Bêgeh Beg, 2. Surxab Beg û 3. Mohamed Beg

Bêgeh Beg

Gava ku Bavê wî ji vê dunya nemanê de date bibarkirin, Ew bi Walîyê wilayeta Bavê xwe ve hate bigihaştin. Lêbelê jiber ku Mamun Beg di rojgarîyên jîyana xwe de welalê xwe di navbera Kurên xwe de dabû biparvekirin û navçeyên Zelem, Texesu, Şemîran, Hawar, Sêman, Rawdan û Gulenber bi ber Bêgeh Beg ve hatibûn bikevtin û mayîna welêtî din li jêrdestîya Birayên wîyî din de dihate bikevtin, yên ku dê di dema nîşandina zînetên wan de li ser wan de bête biaxivtin. Rojên serdarîkirina Bêgeh Beg çil û du salan datin bidirêjkirin û wî ji vê cîhana nemanê ve ji bona cîhana manê ve date bibarkirin. Wî du Kur li dû xwe de Ismaîl û Mamun dane bicîhiştin.

Mamun Beg Kurê Bêgeh Beg

Bi karînî ve serdarîya Bavê xwe bi destên xwe ve date bixistin û piştî ku yek sal li ser serdarîkirina wîna hate bidirêjkin, Sultan Sulêman Xan, li ser wî de dilovanî û lêbuhurandin, Sultan Husên Beg Serdarê Amadîyê ligel hinek Şahzadeyên Kurdistanê de ji bona jêrdarîkirina welatê Şehrezol -Şehrezor- dane bifermandarîkin. Sultan Husên Beg Serdarê Amadîyê li gora bi cîanîna fermanê ve ji bona rizgarîkirina wî welatî ve hate biçûyîn. Wî li Mamun Beg de di keleha Zelem de çardorî lê date bigirtin. Piştî şerekî dirêj di rêya hajbûnê de wî Mamun Beg date birazîbûn û wî ew ji kelehê date biderxistin û wî ew ji bona Estana Sulêmanî date binardin. Piştî girtina Mamun Beg Mamê wî Surxab welatê wî bi ser welatê xwe ve date bivekin, ji yê ku ew ji van heremên hanê de Loyê, Mişîle Mîhran, Tenure, Kelos û Nikaş dihate bipêkhatin û wî danîna serê xwe ji bona dergehê Şah Tehmaseb date bidiyarkirin. Gava ku Sultan Sulêman Xan bi bêgunehbûna Mamun Beg ve date bizanîn, wî ew ji bendîxanê ve date biberdan û wî ji bona wîna ve Melbenda Hille li nêzîkî Begdadê de bi milk ve di tevaya Jina wî de pê date bisipartin. Tanî nihajî ku sala hezar û pênc (1005 k. - 1596 z.) tête biderkevtin, melbenda bi navkirî ve li jêr destên wî de tête biderkevtin. Ji demekê de ew li wêderê de bi şadî û bextiyarî ve û bi bênîgeranî ve dide biserdarîkin. Herwehajî li Dîwana Binemala Osmanî de melbenda Seroçkî jî bi Birayê wî Ismaîl ve hate bisipartin û ew demekê jî li jêr destên wî de hate bimayîn. Di pişt re wî ji bona cîhana din ve date bikoçkin.

Surxab Kurê Mamun Beg

Mîna ku me di gotinên çûyî de bi diyar ve date biderxistin, ku ew piştî girtina Pismamê xwe Mamun Beg li ser serdarîya Şehrezol -Şehrezor û Zelem de hate birûniştin û wî bi serêxwe ve didate biserdarîkin. Herwehajî wî para Birayê xwe Mohamed Beg jî ji bona jêr destên xwe ve date bixistin û wî ew bi ser wilayeta xweyî wergirtîyî ji mayê Bavê xwe ve date biservekin. Wetov tanî mêtûwa sala nehse û pêncî û şeşan (956 k. - 1549 z.) de hate bimayîn, ango tanî ku El-Qas Mîrza Birayê Şah Temaseb bi bayê Patîşahîtiya Iranê ve ji bona ber dergehê Sultan Sulêman Xan ve hate bipenabûn. Piştî derbasbûna demekê bi hoyên çend kêmasîyan ve, ji yê ku ew lê hatibûn birûdan, ew ji Sultan ve hate bitirsandin û wî pena xwe ji bona Surxab Beg date bibirin û wî jê date bixwestin, ku ew hêvîya lêbuhurandina gunehê wî ji Şah Temaseb ve bide bihêvîkin. Bi vî rengî ve ew navbera wan bide biçakkirin, ku Şah Tehmaseb welatê Sêrwanê bi

destûra berê ve lê bide bivegerandin û di pişt re jî ew destdirêjîyê ji bona nava kar û barên wî ve nede bikin. Gava ku Surxab ev peyvên hanê li ber pîyên textê Şahîşahîyê de datin biraxistin, Şah Temaseb ev xebera hanê bi serkevtineke mezin ve date bizanîn. Wî Şah Nimetul-lah Qehstanî ligel hinekan de ji Femandarên û Xanedên Qizilbaşan ve ji bona anîna El-Qas Mîrza dane binardin. Femandaran û Xanedanan li gora fermanê de hatin biçûyîn û wan El-Qas Mîrza bi ber pîyên Textê Şahîşahîyê ve dane bianîn. Desbicî ve fermana bendkirina wîna hate bicîanîn û ew di nava keleha Qehqeh de hate bibendkirin. Di piştî derbasbûna salekê de li gora fermana padîşahî de ew ji ser banê kelehê de hate biavêtin û ew hate bikuştin.

Beramberî vî karê hanêyî baş ji bona Şah Temaseb her sal ji bona Surxab ve beramberî yekhezâr Toman ji xizna giştî ve bi xelat ve di tevaya Jina wî de bi bê kêmanî ve pê dihate bidan. Demeke dirêj ew hate bijîyandin. Wî mêldarîya Şahemaseb di rêya dostanîyê û dilsozîyê de didate birabuhurandin. Wî dema Şêst û heft salan date biserdarîkirin. Di pişt re wî ji dunyayê de date bokoçkirin û wî yazdeh Kur li dûxwe de dane bicîhiştin: 1. Hesên, 2. Eskender, 3. Sultan Elî, 4. Yaqub, 5. behram, 6. Bisat, 7. Zul-Feqar, 8. Eslemîş, 9. Şahsuwar, 10. Saro û 11. Qasim.

Mohamed Beg Kurê Mamun Beg

Li paş nemana Bavê xwe de ew li ser serdarîkirina Siroçek, Qeredax, Şarbajêr, Alan û Dimhîran de hate birûniştin, ji yê ku ew bi para wî ve ji dûmayînen Bavê wî ve dihatin biderkevtin. Wî didate bixwestin, ku ew tevaya serdarîya li dûmayîna Bavê xwe de bi destên xwe ve bide bixistin; jîbervêjî ve ew ji bona Estana Sultan Sulêman Xan ve hate biçûyîn. Bi alîkarîya Rostem Paşayê Wezîrê Gewre, Osman Paşayê Mîrê Mîranê Begdadê û Femandarên Kurdistanê de ji bona girtina welatê Erdelan ve hatin bifemandarîkirin. Femandarên bi navkirî ve li gora fermanê de des bi hêrîş ve ji bona ser welatê Erdelanê ve dane bikin û wan li keleha Zelem de dane biçarlêdorgirtin, ji ya ku ew ji hemû kelehên welêt ve bi sextirîn ve dihate biderkevtin û ew bi xurtbûna xwe ve û bi bilindbûna xwe ve bi dîwarê esman ve dihate bigihandin. Rojên dorlêgirtinê bi du salan ve hatin bidirêjîkirin. Lihev hate birasthatin, ku Mohamed Beg bi gulê tîfîngê ve hate bikuştin û ew ber bi xak ve hate biveşartin. Di wê navê jî de ji alîyê Şah Tehmaseb jî ve supah ji bona hewara Dorlêgirtvanan ve hate bigihandin. Osman Paşa hate bineçarîkirin, ku ew dev ji dorlêgirtinê ve bide biberdan û wî berê xwe ber bi Şehrezolê -

Şhrezorê- ve date bivedan û ew li wêderê de bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ew ji cîhana nemanê ji bona cihana mayînê hate biçûyîn. Di vê navê de Dorlêgirtvanan dev ji dorlêgirtina keleha Zelem ve dane biberdan û biryar bi bazdanê ve dane bidazanîn. Di sala nehse û şêst û nehan (969 k. - 1561 z.) de Mohamed Paşa Balteçî kês ji xwe re date bigirtin û ew ji bona nava kelehê ve hate bikevtin û wî keleh û navçeyên dinî mayî ji vî welatî ve bi jêhatî û jîrbûn ve ji bona jêr destên xwe ve dane bixistin. Ji vê mêjûwê û pê ve welatê Şhrezol -Şhrezor- bi nava welatên pêvekirî û wergirtîyî Osmanî ve hate bikevtin.

Sultan Elî Kurê Surxab

Piştî mirina Bavê xwe ew bi Serdarê Erdelanê ve hate bikirin. Li paş sê salan desthilatdarî de Serpereştê dîwana mirinê serdana wîna date bikirin û damarên Jinê jê dane bibirin. Wî du kurên zarol bi navên Teymur Xan û Helo Xan ve bi dû xwe ve dane bicîhiştin. Serên wan bi ku ve hate bigihaştin û çî bi ser serên wan ve hate bihatin, li dahatî de -heger Xwedê date bixwestin, dê ezê li ser wan de bidim binivîsandin.

Bisat Beg Kurê Surxab Beg

Li paş mirina Birayê wî Sultan Elî de wî desthilatîya serdarîya Erdelanê bi destên xwe ve date bixistin û wî bi giştî ve di nava serdarîyê de aramî pê date bigihandin.

Kurên Sultan Elî Beg, yên ku ew bi Kurên Xweha Munteşah Sultan Istaçlo ve dihatin biderkevtin, ji bona dergehê Şah Ismaîlê Duwem ve ji bona sitendina desthilatîya Bav û Kalan ve hatin bipenakirin.

Li paş mirina Şah Ismaîl de Teymur Xan Kurê mezinî Sultan Elî di welatê berdestê Bisat Sultan de bi hêrîş û talanîyan ve date bidestpêkirin û di navbera wan de dujminatî û pevçûn hatin bilindkirin, tanî dema ku Bisat Sultan bi cîhana din ve date bikoçkirin.

Teymur Xan Kurê Sultan Elî

Li paş mirina Bisat Sultan de Birazayê wî Teymur Xan desthilatîya serdarîya Erdelan bi destên xwe ve date bixistin.

Di mehên sala nehse û heştê û heştan (988 k. - 1580 z.) de wî serê xwe ji bona ber dergehê Padîşahê cîhanê Sultan Murda Xanê dilovanî ve

date bitewandin. Sultan jî bi sêsedhezâr Exçê Osmanî ve ji dahatîyên zevîyên taybetîyî Hemayonî de li Şehrezol -Şehrezor- de bi salane ve jê re date bixelatkirin. Herwehajî Sultan Muradn Xan Sine, Hesên Abad û keleha Qilçe di rêya melbendîkirina wêna de bi Kurê wîyî mezin ve Sultan Elî date bidan, Qeredax bi Kurê wîyî din Bodaq ve date bidan, Mehrewan - Mirwan- bi Kurê wîyî din Murad ve date bidan, Şarbajêr bi biçûktirîn Kurê wî ve date bisipartin, bi serdejî ve welatê Dînewer, yê ku ew bi ser Qizilbaşan ve dihate biderkevtin, bi ser welatê wî ve date bivekirin û wî ew ji bona nava rêzên Mîrê Mîrên gewreyî Binemala Osmanî ve date bixistin û ew bi navnîşana Teymûr Xan Paşa ve hate bigihaştin.

Di encamê dawî de şeytan di serê wî de date bixwendin û payebûn û bayê Padîşahîya bi serxwebûnê ve li serê wî de dabû bidan, geh ew bi Romî ve û geh jî ew bi Qizilbaş ve dihate biderkevtin. Hergav wî Fermanîdar û Serdarên dor û berên xwe ji xwe ve didatin biricifandin, her û her ew ligel wan de bi şer û pevçûn ve dihate biderkevtin, wî destdirêjîya nava kar û barên wan didate bikirin û ji bona ser welatên wan hêrîş û talanî didatin bikirin. Bi servêjî ve wî mebesta text û talanîkirina welatê Kurê Umer Begê Kelhur date bikirin. Şahurdê Serdarê Loristanê bi hewara Kurê Umer Beg ve hate bihatin û wan bi cot ve rê li Teymur Xan de datin bigirtin. Di dema ku wî welatê Kelhur dabû bitalankirin û ew bi saxî û talan ve dihate bivegerandin, wan jê re kemîngah li pêşîya wî de dane bidanîn. Piranîya pir ji Fermanîdar û Xanedanên wî hatin bikuştin. Teymur Xan jî di cihekî de bi navê Xesir ve hate bidestgîrîkirin û ew çend rojan bi bendkirî ve dane bihiştin. Di piştî vê re ew di rûwê dilovanîyê de hate biberdan û ew di navroka vê malika hanê de nehate bigihandin:

Xweşxuwani -wegerandina Hejar-:

ناچی تا نه تبا به ناخی گدا

پیسی گهر گهرای داخست له دایدا

Pîsî ger gerayî daxist le dilda

Naçê ta netba be naxî gelda

Teymur Xan piştî berdana xwe ji bona ser herema Zerîn Kember û hêlên wî hate biçûyîn, ya ku ew ji Dîwana Qizilbaşî ve ji bona Dewletyar Siya Mensûr ve hatibû bidan. Di navbera wan de şer û cengê datin bidestpêkirin û di nava mehên sala nehêd û not û heştan (998 k. - 1591 z.) de Teymur Xan hate bikuştin û Helo Xanê Birayê wî di şûna wî de hate bikevtin.

Helo Xan Kurê Sultan Elî Kurê Surxab

Gava ku wî cihê Birayê xwe di desthilatîya serdarîkirina Erdelan de date bigirtin, wî diyarîkîna serdanîn û ajotina xwe li ber dergehê Sultan Muradn Xan de date biderxistin û wî ligel Sultanên Qizilbaşan de rêya dostanîyê û hogirîyê ji xwe re date bigirtin. Di serdarîkirinê de wî bi xweşî ve serxwebûna xwe ji xwe re date bigirtin û ew di bîr û bawerîya xwe de pir bi serhişk ve dihate biderkevtin. Niha ku mêjûa koçî di sala hezar û pênc (1005 k. - 1596 z.) de tête biderkevtin, ew bi bê hemberî û pevçûn ve û bi kameranî ve serdarîkirina xwe dide birêvebirin.

Derîyê Duwem**Li ser Serdarên Hekarî - Hekarê, yên ku ew li jêr navên „Şenbo“ de têtin binavkirin.**

Li layê bextbînên Peyvnasan de û di bala Xwedîyên remangîrên rûnkirî de wêneyê vê çîroka hanê lê nayête bigûmankirin, ku tuxmê Fermdarên Hekarêyî hêja bi Xulefayê Ebasî ve tête bigihandin. Lêbelê zincîra tuxmê wan nehatîye birêkûpêkxistin û ew nehatîye binasîn, ku ew bi kîjanî ve ji Xulefayên Ebasî gewre ve tête bigirêdan. Emê dê vê bidin bixuyanîkirin. Bi rastî jî ve ev Binemala hanê û ev Serdarên hanê jî di navbera Serdarên Kurdistanê de bi bilindbûna tuxm û nav û nîşanên xwe ve pir bi bilindî ve têtin binavdarîkirin û ew bi reweşt û rewendên xweyî pak ve û bi zînetên xweyî baş ve têtin bipesinandin. Jibervêjî ve Sultanên gewre û Xewaqînên hêja her û her ji bona hêjakirin rêzgirtina wan dane bikarkirin û kesekî ji wan dilê xwe ji bona welatê wan nedaye bibijandin û hegerjî carcaran hinekan ji wan dayîte bixwestin, ku ew welatê wan bi jêrdestên xwe ve bide bixistin, di piştî wê girtina hanê de careke din di rêya xwedanîya wan de ji bona wan hatîye bidan; jibervêjî ve Xwedîyê Tarîx Zefername Mewlana Şeref El-Dîn Elî Yezdî dayîte bigotin: ku Mîr Teymur Kurekanî di mehên sala heftsed û heştê û heftan (787 k. - 1385 z) de li paş girtina keleha Bayezîdê de berê xwe ber bi Wan û Westanê ve date bivekirin. Ize-Dîn Şêr serdarê Hekarê, yê ku ew bi Fermanrewayê Hekarê ve dihate biderkevtin, di keleha Wanê de xwe dabû bixurtkirin û wî xwe bi hemû karînen xwe ve beramberî Mîr Teymur dabû bilikarxistin û wî xwe ji bona ceng û şer ve dabû biamadekirin. Mîr Teymur destlicî de dora keleha Wanê date bigirtin û wî rê li ber Dorlêgirtvanan de date bitengkirin. Gava ku Ize-Dîn date bidîtin, ku karîna wîyî liberxwedanê û hilgirtina wîyî lêdanê li ber perçeyên wîyî polayî de nayête biderkevtin, wî bi navroka vê malika hanê ve date bibawerîkirin:

Xweşxuyan -Wergerandina Hejar-:

كوتك و سندان و كوره دهیناسن!

كی به فو دی نهرم کری ئاسن؟

Kê be fu dî nermkirê asin?

Kutek û sindan û kure deynasin!

Bi neçarî ve piştî derbasbûna du rojan ji liberxwedanê de ew ji kehê de bi şikestî û sertewandî ve hate bidakevtin û wî bi ser şorî ve xak û pîyên Teymur Xan dane bimaçîkirin. Lêbelê yekekî ji Merovên wî bi navê Nasir El-Dîn serê xwe û ajotina xwe ji bona Teymur nedane bidanîn û

ew li ser liberxweda kelehê de hate bimayîn û wî dest bi ceng û ser ve date bikin. Piştî derbasbûna bîst û heft rojan bi vî rengê hanê ve Dilêrên rezim û pehlewên girtîvanên geleşan bi zor û bi serkevtî ve ev keleşa bilindî asê dane bigirtin û wan Dorlêgirtvan bi şurên birînê û xencerên xwîntûbûnê ve dane binabûdkirin. Yekekî ji Hozanvanan di mêjûwa vekirina vê keleşa Wanê de wetov dayîte bigotin:

Xweşxuyan -wergerandina Hejar-:

چەند بەگلەر و میرو پادشاو خانى گرت
نوسى که "بەلادزى و گزى وانى گرت"

شایهک که بەزەبرى شیرى ئیرانى گرت
پرسیم له قەلەم دەگەڵ قەلای وان چى کرد

Şayek ke be zebrî şîrê Iranî girt
çend be geler û Mîr û Padîşah û Xanî girt
Perşîm le qelem degel qelayî Wan çî kird
ûsî ke „beladerzî û gizî Wanî girt“

Mîr Teymur piştî girtinê bi Mîr Yadgarand Xudî ve bi wêrankirina vê keleşê ve date bifermendarîkirin. Lêbelê ev keleşa sext bi avanîyên Şedad Ad ve dihate biderkevtin û kevirên mezînî, yên ku diwarên wê bi wan ve pê hatibûn biavakirin, di hîç avanîyekê de nedihatîn biderkevtin, Herçend jî di wêrankirina wê de bi carekê ve bi xurtî dihate bikarkirin; tevliwêjî de karên wan bi bê sûd ve hate biderkevtin û di dawîya dawî jî de ew bi wêrankirineke kêr jî ve hatin bitêrkirin. Teymur bi leşkerê xwe ve ji bona rexê Silmas û Xoy ve hate birêkevtin. Wî Qemerkiryasa¹⁹¹ bilind û Kombuzax Şazerwanîyî¹⁹² berzî bi perên Felekê ve vegihandî di deşta Silmasê de date bihildan. Mîr Teymur ji bona Ize-Dîn bi çavekî dilovanîyî mehrebaniyî lêbuhurandî date bitemaşekirin û wî jê re mulk û welatê bav û kalên wî dane bivegerandin û wî jê re bi nav û mora xwe ve ferman pê date biderxistin û wî destûra veşerandinê ji bona nava welatê wî pê date bidan.

Di sala heştêsed, bîst û çaran (824 k. -1421/1422 z.) de Melek Mohamed Kurê Melek Ize-Dîn ligel Serdarê wilayeta Bedlîs û Exlatê Mîr Şems El-Dîn de bi dîtina Mîrza Şahrux Kurê Mîr Teymur Gurgan ve hatin bibextyarîkirin û wî rêz û bi xêrhatineke germ li wan de date bikin û dildarîya Şahînî ji wan re date biderxistin. Wî ji bona wan morkirina fermana serdarîkirina wan date binuhkirin û berî ku şer û ceng di navbera Mîrza Şahrux û Kurên Mîr Qere Yusifê Turkumanî de li ser sînorê El-

¹⁹¹ Di herdu daneyên destnivîsî de bi Qume Kirbas ve hatîye binivîsandin.

Mohamed Elî Ewnî

¹⁹² di daneyêke destnivî de bi Şaderwan ve hatîye binivîsandin. Mihamed Elî

Ewnî

Şukurd de bête bivêkevtin, wî ji bona wan destûra vegerandinê date bidan, ku ew ji bona welatê xwe ve bêtin bevegerandin.

Ji nik Padîşahên Xanedana Cengîzî ve name bi nivîsandina Ixorî ve li nik vê Malbata hanê ve têtin biderkevtin, ku wan Padîşahên şikumend derbarê vê Malbatê de çakî dane bikin û wan dirêxî nedane bikin û iyaletê wan bi Mulk ve ji bona wan ve dane bidiyarîkirin. Nivîskarê van dêran bi çavên xwe ve ew fermanên hanê dane bidîtin.

Kesên ku bi rêk û pêkî ve ji vê Malbata hanê ve dane biserdarîkirin, heger ku Xwedê date bixwestin, dê ezê dest bi raxistin û rûnkirina zînetên wan ve bidim bikin.

Esed El-Dîn Kurê Gulabî Kurê Imad El-Dîn

Nivîskarê van peran pir caran ji Rastgoyan ve dayîte bibihîstin, ku di hin rojgarîyan de Esed El-Dîn Kurê Gulabî ji Zarokên Serdarên Hekarê ve ji bona diyarê Misrê hatîye biçûyîn û ew tede ligel Padîşahên Çerkesî de hatîye birabûn û birûniştin. Di nava hêrîşên Gawirên Çepel de wî pir caran şunwarîyên mêrxasîyê û nîşanên qehremanîyê dane bidiyarkirin. Li hev de hate birasthatin, ku di şerekî de wî destekî xwe date biwindakirin. Padîşah wê serdemê ji dêlva destê wî ve wî destekî zêrînê jê re date bidurustkirin û ew bi bê qam ve bi diyarîyan ve date bixelatkirin û wî ew bi navê Esed El-Dîn Zêrîn Çeng ve date binavdarîkirin.

Gava ku Hesên Beg Aq Quwênlu desthilatîya Iranê bi nava destên xwe ve date bixistin, wî dujminatî beramber bi Serdarên Kurdistanê ve date bipeydakirin. Sofî Xelîl û Erebb Şah yên ku ew ji Gewreyên Fermandarên Turkumanî Aq Wuwênlu ve dihatin biderkevtin, wî ew ji bona vegirtina welatê Hekarê dane bifermankirin. Sofî Xelîl demekê çavdêrîya kêşê ji xwe re didate bikin, gava ku roja kêşê hate biderkevtin, wî hêrîş ji bona ser Serdarê Hekarê ve date bibirin. Weha li hev de hate birasthatin, ku ew bi roja çarşembê ve dihate biderkevtin û Ize-Dîn Şêr, yê ku ew di wê demê de bi Serdarê wê derê ve dihate biderkevtin, her çend jî Pasevanên sînor û Rêwîvanan jî agehdarîyên hatina leşkerê Dijmin jî pê didatin bigihandin, date bigotin: Iro bi roja çarşembê ve tete biderkevtin û ew ne bi roja duberîyê ve tete biderkevtin û cengkirin ligel Dujmin de bi min ve nayete bikin. Fermanberên dewletê û Şêwirdaran herçend jî wan ji bona cengê nav tede datin bidan, digel de hîç sûd nehate bidîtin, tanî ku bi yekbar ve Sofî Xelîl û Erebb Şah berî demê bi ser serê wî ve hatin bigihandin û wan ew date bikuştin.

Weha wan parastin, pasevanî û bi rêk û pêkxistina vî welatê hanê bi Eşîra Dunbilî ve dane bisipartin. Demekê ji dêlva Aq Quwênlu de wilayeta Hekarê li jêr serdarîya Eşîreta Dunbilî de hate bimayîn.

Di wê demê de komeke mezin ji xelkên navçeya Dez ji Gawirên Filan de, ji yên ku ji wan re Asurî têtê bigotin, li gora reweştê de ji bona bazirganîyê ve berê xwe ber bi alîyê Misrê û Şamê ve dane bivedan.

Gava ku ji wan re bi xwe ve zînet û rewşên Esed El-Dîn Zêrîn Çeng hate biderkevtin, wan bi xwe ve di nava xwe de dane bibiryardan, ku bi vî Merovê hanê ve serdarîkirina Hekarê pê têtê bikevtin. Wan bi başî ve datin bidîtin, ku ew wî ber bi welatê Hekarê ve bidin bibirin û wî li ser serdarîya wê de bidin bidanîn. Piştî ku wan bi van pêşgotinan ve dane bibiryarîkirin, wan ev dîtînen xwe ji bona ser Esed El-Dîn ve date biraxistin. Ev daxwaza wan bi dilê wî ve hate biderkevtin. Bi rêberîya Eşîra Asurî ve wî berê xwe ber bi welatê Bav û kalên xwe ve date bivekirin. Wî têtê demekî xwe di nava Eşîra Asurî de date biveşartin û wî têtê ji xwe re çavdêrîya kêsekê didate bikirin.

Bi reweşta Gawirên vê navçeyê ve dihate biderketin, ku her roja Şembê, ku wan xwe ji kar û barên xwe ve didatin bivalakirin, wan kar û barên keleha Diz didatin bikirin. Wan xwarin û vexwarin û hemû pêwistî ji bona keleha Diz ve didatin bikişandin.

Rojekê ji rojên Şembîyî pîroz ve Esed El-Dîn ligel komekê de ji Dilêrên Eşîrê ve xwe bi cil û bergên Qawiran ve dane bipoşandin û wan çek û pêdawistîyên cengê di nava êm û xwarin û vexwarinê de bi piştên xwe ve dane bibestandin û di rêya her car de ji bona kelehê ve hatin biçûyîn. Gava ku ew bi kelehê ve hatin bigihandin û wan êm û xwarin û vexwarin ji piştên xwe dane bidaxistin. Wan çekên xwe bidestên xwe ve dane bixistin. Bi şûrên tîyên xwînê ve Pehlewan xwe bi ser Pasevanên kelehê ve dane bidadan, ji yên ku ew ji Peyên Eşîra Dunbilî ve dihatin bipêkhatin. Wan ew bi lêdana şûr û rîman ve dane bibinxakkirin û wan keleh dane bigirtin.

Bi kurtî ve Pehlewanên gernas keleh ji gemara çepelan û tawankaran bi şûrên çurusandî ve dane bimalandin, mîna ku ev Ayata Pîroz li ser wan de dide bigotin: „weyestexfirune bil-Eshar“, -dane bipakkirin-. Bangvan date bibangkirin: “Feiteberû ya uli-El-Ebsar“ -Ho Hişmendino Guh pê bidin bidan-.

Ji nû ve careke din konên Ebasîyan li ser keleha Diz de ber bi perên esman û mehê ve hatin bilindkirin û Esed El-Dîn roj bi roj ve ev welatê hanê derdên Kîndaran date bipakkirin û zîmanê rojgarîyê bi hatina vê çîroka seyrî hanê ve şuwârîya vê rûdanê bi van malikên hanê ve dayîte bigotin:

Xweşxuwani - Wergerandina Hejar-:

خۆی وهدهرخست لهبن چلوی دهوهنان
گوتی: کێ پیم دهویری؟ بیژی ئەزم !!

شهممه شهماسی دیرهکهی رهبهنان
دوژمنی ههلوهژارد و کهوته بهزم

Şemme Şemmasî dêrekey Rebenan
Xoy wederxist le bin çiluwî dewenan
Dujminê Helwejaru kewtuwe berez
Gotî: Kê Pêm dewêrî? Bêjî ezim?

Jiber ku destpêkirina dewleta Serdarên Hekarê cara duwem, mîna ku hatîyê bigotin, di roja Şenbê de hate bidurustkirin û Şenbê bi têgihiştina vî milletê hanê ve bi Şenbo ve tete bixwendin û bi vî rengê hanê jî ve ew bi Serdarên Şenbo ve hatin binavdarîkirin.

Piştî ku Esde El-Dîn demekê bi serdarî û fermanrewayî ve li ser milletê Hekarê de date biserdarîkirin, wî dest ji girtina dunya nemanê de date bikotahîkirin û wî çengên xwe bi dawa dunya mayînê de datin biavêtin û ew ji bona manê be hate bibarkirin.

Xweşxuwani - Wergerandina Hejar-:

دارى ژينى ههركهسيك ههچهنده رهزيش بيتهوه
تهورى پيميردى خودا كۆك وپهگى دهبريتهوه

Darê Jinê her kesêk herçende berzîş bêtewe
Tewrî pêmêrdî Xoda kolk û regî debirêtewe

Melek Ize-Dîn Şêr Kurê Esed El-Dîn Çengzêrîn

Piştî mirîna Bavê xwe wî kar û barên serdarîyê datin biwergirtin û ew bi erkên kar û barên Mîrneşînîyê ve hate birabûn. Di dema serdarîkirina xwe de ew bi dadwer ve dihate bibesinandin û wî pir karên baş û qenc didatin bikirin. Roja wîyî dawî jî hate bihatin û wî ji bona dunya din ve date bibarkirin.

Zahid Beg Kurê Ize-Dîn Şêr

Piştî mirina Bavê xwe ew bi Serdarê bi serê xwe ve hate bikirin û dema serdarîkirina wîna bi nêzîka şêst salî ve hate bidirêjkin. Wî serê xwe ji bona Şah Ismaîlê Sefewî de date bidanîn û ew jî bi jêr çavdêrîya dildarîya Şahînî ve hate bikevtin û wî pir guhên xwe bi wî ve didate bidan û jê re fermanarî bi Iyaleta Bav û Kalên wî ve date biderxistin û hergav wî jê re bi navê Mam ve didate bibangkirin. Di navbera wî û Şah Ismaîl de dildarî, dostanî û dilsozîyek pir bilind dihate biderkevtin û bawerîyek pir xurt jî di navbera wan de bi hevdû ve dihate biderkevtin.

Wî du Kurên bextewer li dû xwe de bi navên Melik Beg û Mohamed Beg ve dane bihiştin. Di Jindarîya xwe de wî welatê xwe di nava wan de date biparvekirin û di piştî vê biryarê de wî ji bona dunya din ve date bibarkirin.

Melek Beg Kurê Zahid Beg

Wî di şûna Bavê xwe de fermanarîya serdarîyî di kelaha Bay de didate bikirin û ew li şer şopa Bavê xwe de bi bilindtirîn rû ve li ser darwerî û bextwerîyê de dihate biçûyîn û gava ku ew hate bimirin û heft Kurên pakdar li dû xwe de dane bihiştin: 1. Zenel Beg, 2. Bayendur Beg, 3. Bodaq Beg, 4. Bayezîd Beg, 5. Husên Beg, 6. Beha El-Dîn Beg û Rostem Beg

Rostem Beg di zamanê Jina Bavê xwe de ji bona parastin û pasevanîya navçeya Kuwaş û keleha Extemar ve hate bidanîn. Di pevçûnekê de ligel Eşîra Rijkî de li ser navçeya Kuwaş de ew hate bikuştin.

Zeynel Beg bi lihevhatin ve ligel Mehmud Axayê Silîvî de, yê ku ew bi Dejdare -Parêzgerê- keleha Bay ve dihate biderkevtin û ligel Xanedanên Eşîrê de di rûwê Bavê xwe de hate birabûn û wî kelah Bay bi jêr destên xwe ve date bixistin. Piştî şer û cengeke dirêj Bav bi destê Kur ve hate bigirtin. Di pêşî de Zeynel Beg date bixwestin, ku ew bavê xwe bide bikuştin. Di dawîya dawî de wî dev ji biryara kuştina Bavê xwe ve date biberdan û wî biryara derkirina çavên wî date bidan. Di encam de bi yarmetîya Husên Begê kurê xweyî din ve wî dikarîbû xwe ji vê werta xwînxuwar ve bide birizgarîkirin û wî date bibazdan. Wî penabûna xwe ji bona nik Seyid Mohamed Begê Birayê xwe ve date bibirin, yê ku ew bi Serdarê Westan ve dihate biderkevtin. li wêderê jî de ew nehate bimayîn û

ew ji bona nik Şeref Beg Serdarên Bedlîsê ve hate biçûyîn û Şeref Beg jî bi bêsinor ve lê rêzdarî û hêjabûn date bigirtin.

Zeynel Begê Kurê wîyî mezin piştî mirina Mamê xwe Seyid Mohamed bi Serdarê bi serêxwe ve ji bona tevaya Welatê Hekarê ve hate bikirin. Di pişt re dê emê li ser zînetên wî de bidin biaxivtin. Lêbelê zînetên hemû Kurên Melek Beg jî bi vî rengî ve dihatin biderkevtin:

Bayendur Begê Kurê wî date bibazdan û ew xwe ji bona bextê Şah Tehmaseb ve date biavêtin; lebelê li wêderê de Şah ewende rûxweşî pê neda bidan, ku pê dilê wî bête bihênikkirin. Ew ji bona Wanê hate bivegerandin û ew li wêderê jî de bi roja xweyî dawî ve hate bigihaştin. Wî sê Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Zahid Beg, 2. Mohamed Beg û 3. Hacî Beg.

Budaq Begê Kurê wîyî din ji bona serdana Mala Xwedê ve hate biçûyîn û ew di rê de hate bimirin. Wî li dû xwe de du Kur bi navên Mîr Ezîz û Sultan Husên ve dane bihiştin.

Bayezîd Begê Kurê wîyî din tev li Karbidestên gewreyên Diyarbekrê de hatibû bitevlêkirin û ew ligel Mustefa Paşayê Serdar de di çûna wî de ji bona ser Şîrwanê ve hate biçûyîn û ew di şergehê Çilder de bi ber destên Femandarên Qizilbaşan ve hate bikevtin. Gava ku ew li Qezwînê de bi ber çavên Şah Sultan Mohamed ve hate bigihandin, wî date bifermankirin, ku ew wî ji bona nava destê Birazayê wîna Zahid Beg ve bidin bidan û wî jî ew date bikuştin. Kurê wîyî din Husên Beg car û baran bi ser serdarîkirina Elbaq ve hate bigihaştin û di dawîya dawî jî de ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî Kurek bi navê Ismaîl ve li pê xwe de date bihiştin. Kurekî wîyî din bi navê Beha El-Dîn Bek ve di hate biderkevtin û dê li ser zînetên wî de di nava pirsên Zeynel Beg de bêtin bixuyanîkirin; heger ku Xwedê date bixwestin.

Seyid Mohamed Beg

Seyid Mohamed Beg bi alîkarî û piştgirtina Eşîra Pinyanşî ve li ber Birazayê xwe Zeynel Beg de hate birabûn û wî ew ji wilayeta Hekarê ve date biderxistin û wî tevaya wilayeta Bav û kalan bi jêr destên xwe ve date bixistin. Zeynel Beg penabûna xwe ji bona nik Sultan Husên Begê Serdarê Imadîyê ve date bibirin. Bi alîkarî û piştgirtina Sultan Husên Beg ve ew bi dergehê Textê Sultan Sulêman Xan ve hate bigihaştin. Li wêderê de Wezîrê serdemê Rostem Paşa bixêrhatineke pir germ lê date bikirin û wî jêre date bigotin: ku te berî vena ji destên zordarîya Kurên Mamên xwe ve dev ji welatê xwe ve date biberdan û tu ji bona alîyê Ezerbêcanê ve hate

biçûyîn û te serê xwe ji bona Şah Temaseb ve date bidanîn; jibervêjî ve wî li vê derê de dil li ser te de datin bidixdixandin. Heger ku tu bête biçûyîn û mal, zarok û Kurên xwe ji ser diyarên Qizilbaşan ve ji bona ser tuxûbên me ve bide bianîn, dê wê çaxê dilê me bi te ve pête birûniştin û dê wê çaxê tevaya Iyalata Hekarê bi dildarîya Şehreyar ve ji bona te bête bidiyarîkirin. Zeynel Beg bi van gotina ve hate birûniştin, ku ew mal û zarokên xwe bide bianîn. Ew ji Estana Sulêmanî ve ber bi welatê Hekarê ve hate biçûyîn. Di dema ku ew di rêwîbûna xwe de di nava welatê Bextî hate bikevtin, Bedir Beg Serdarê Cezîrê ji ber dujminatîya kevin ve, ya ku ew ligel Eşîrên Hekarî de dihate bidîtin, belkî jî ji ber dostanîya wî de ligel Seyid Mohamed de wî didate bixwestin, ku ew minetekê bi ser wî ve bide bixistin, wî çend Nefer ji Dilêrên Bextî ve bi baş ve dane biçekkirin û wî ew ji bona ser rêya Zeynel Beg de dane binardin. Piştî pevçûn û şerekî germ Peyên Pextî Zeynel Beg û Hevrêyên wî dane bikuştin û wan serên Hevrêyên wî ji laşên wan ve dane bicudakirin û wan serê Zeynel ji ber hêjakirinê ve nedane bibirîn. Gava ku serên Kuştîyan ber bi çavên Bedir Beg ve hatin bikevtin û serê Zeynel Beg di nava wan de wî nedate bidîtin, wî li ser zîmeta wî de date bipirskirin. Wan date bigotin, ku wan ew bi tîr û reman ve datin bixistin û wan ew datin bikuştin, lêbelê jiber meznatîya wîna ve wan serê wî ji laşê wîna de nedane bicudakirin. Gava ku ew xebra hanê li Cezîrê de hate bibelavkirin û ew ber bi guhê Pîreka Bedir Beg ve hate bigihaştin. Wê ji Mêrê xwe ve date bihêvîkirin, ku ew rê pê bide bidan, da ku ew termê Zeynel Beg ji bona bajêr bide bianîn û ew wî li gora asayên ayîni de bide biveşartin. Li gora razîbûna wîna de Xatunê çend Nefer ji Peyên xwe ve ji bona wî cihê dane binardin, da ku ew li gora fermana wêna de termê wî bidin bianîn. Nardîvan bi lez û bez ve xwe ji bona ser Kuştîyan ve dane bigihandin û wan datin bidîtin, ku hêjî dilê wî lê dide bidan û ew nehatîye bimirin. Ew bi nîv canî ve ji bona Cezîrê ve dane bibirin. Gava ku xebera Jindarîya wîna bi ber guhê Xatunê ve hate bigihaştin. Wê çend Bijîşkên li Cezîrê de hebûn, li ser wî de dane bikomkirin. Derman, xwarin û vexwarin û hemû pêdawistîyê pêwist ji bona dermankirina wîna ve wê ew ji kîsê diravîtiya xweyî taybetî ve datin bidan. Çijî ku Bedir Beg li ser kuştina wîna de agirê kîndarîya wîna dihate bivêkevtin, Pîreka wî her û her ji bona rizgarîkirina Zeynel Beg û daxistina agirê kîna mêrê xwe ve didate bixebatkirin. Wê lê didatin bişîretkirin û amojgarîkirin û wê ji wî ve dilovanî û lêbuhurandin didate bixwestin. Wê bi vî rengê hanê ve Jina wî date birizgarîkirin. Wehajî Xwedawendî Bilind ew bi saxbûna lez ve date bixelatkirin. Weha Xatunê ew bi serbilindî û serfirazî ve ji bona layê welatê wî ve date birêkirin û bi xêr û xweşî ve bi

diyarê Hekarê ve hate bigihandin. Çi bi serê wî û Zarokên wî ve hate bihatin, dê di nêzîk de li ser wan de bête biaxivtin.

Gava ku Seyid Mohamed li ser serdarîkirinê de cihê xwe didate bixweşkirin, Esenkder Paşa Mîrê Mîranê Wanê ligel wî de kînadarî ji xwe re dabû bipeydakirin û wî Iyaleta Hekarê ji Estanê ve ji bona Zeynel Beg ve date bihêvîkirin. Fermana Hemayonî hate biderkevtin, ku hergava wî kêş ji xwe re date bidîtin, ew Seyid Mohamed bide bikuştin û Iyaleta Hekarê jî bi Zeynel ve bide bisipartin.

Eskender Paşa Kesek ji pona pêy Seyid Mohamed date binardin û wî ew ji bona Wanê ve date bibangkirin. Lêbelê Seyid Mohamed li ser mebesta vê bangê ve hate biagehdarîkirin; jîbervêjî ve ew bi pir Peyên xwe ve ji bona dîtina Paşê ve berê xwe ber bi Wanê ve date bivekirin û bi mehna ku di Wanê de nexweşîya halê têde têde bidîtin û bajar lê jêr azarîya wê de têde biderkevtin, ew nikare ji bona nava bajêr bête bihatin, heger ku Paşayê hêja û berêz dildarî date bikirin û bi lingên xwe ve ji Wanê bête biderkevtin û ew li cîhekî nîşankirî de ligel hevdû de bêtin bikomkirin. Eskender Paşa bi neçarî ve ji Wanê ve hate biderkevtin û ew ligel wî de di cihê sozdayî de hate bikomkirin. Seyid Mohamed li paš dîtina Paşê de destlicî de ji bona Wistanê ve hate bivegerandin û wî ji xwe re date bigûmankirin, ku wî tepa Eskenker Paşa bi vala ve date biderxistin û wî ji bona hemû Peyên xwe ve destûra ji hevbelavbûnê ve date bidan. Çend rojan ew bi balaêke vala ve û bi remaneke li ser xwe de li Wistanê de hate bijîyandin. Çilo Eskender Paşa li ser zînetên wî de hate biagehdarîkirin, Wî Axê Pêyên Wanê ligel komeke mezin de ji bona ser wî ve dane binardin û da ku ew pê bidin bigihandin: ku hin ji nûçeyên pir bed ve ji alîyê Qizilbaşan ve têtin bibelavkirin, ku ew hatina we ji bona Wanê bi lez û bez ve didin bidivakirin. Herwehajî wî Axê peyên Wanê date biagehdarîkirin, ku ew bi her awayekî ve bête bikirin, divê ew wî ji bona Wanê ve bide bianîn. Gava ku Axê Peyan bi Wistanê ve hate bigihandin, herçendjî Seyid Mohamed ji bona hatinê ve destsarî û piştisarî jî didate biderxistin, hîç têde sûd wî nedate bidîtin û ew bi vê ve nehate biserkevtin. Ew bi darêzorê ve ji bona çûna Wanê ve hate bizordarîkirin û Esekender Paşa Seyid Mohamed date bizindanîkirin.

Yaqub Begê Kurê wî ji bona serdarîkirinê ve ber bi alîyê welatê xwe ve date bibazdan. Eskender Paşa Hesên Begê Mehmudî, yê ku wî agirê vê gelacîyê dabû bivêxistin, ligel desteyekî de ji Peyên Wanê ve ji bona bidûkevtina Yaqub Beg ve dane binardin. Yaqub Beg bi dûkevtina leşker ve hate bixeberdarkirin û wî xwe ji bona nava şîra Pinyanşî ve date biavêtin, da ku Şahqulê Belîlan yarmetîya wî ji bona sersarîkirina Hekarê ve bide kirin. Lêbelê di navbera Şahqulî û Hesên Begê Mehmudî de nasînî

û yekitî dihatin bidîtîn û herdû jî li ser qirkirin û nemankirina Xanedana Seyid Mohamed de bi yek dil û mebest ve dihatin biderkevtin. Şahqulî xwarina nan û xuya Bav û kalên wî di ser guhên xwe re dane biavêtin. Wî nemekdarîya xwe date bişikenandin û wî Yaqub Beg ji bona ber destên Hesên Beg ve date biberdestkirin û ew herdu bi hev re ligel wî de ji bona Wanê ve hatin biçûyîn. Eskender Paşa jî Seyid Mohamed û Yaqub Beg dane bikuştin û Zeynel Beg bi Serdarê serdarîkirina hekarê ve date bidanîn.

Yaqub Beg sê Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Ulame, 2. Sultan Ehmed û 3. Mîrza

Hergerçî jî Ulam Beg ji welatê Bav û Kalên xwe ve bi bê behr ve hate biderkevtin, lêbelê ji bal Dîwanxana Sultan Murad Xan ve serdarîya Xoyî pê hate bisipartin. Çend salan wî di wî navçeyê hanê de date biserdarîkirin. Li paş de ew ji serdarîkirina wî navçeyê hanê ve hate bidaxistin û ew ji bona ber Dergehê Bilind ve hate biçûyîn û ew di paytexta Patîşahîyê de li Istenbolê de ligel Kurê xwe Umer de hatin bimirin.

Zeynel Beg Kurê Melek Beg

Di berê de hatibû bigotin, ku Zeynel Beg di hin caran de ligel Bavê xwe de bi pevçûnê ve û li berrabûn de dihate biderkevtin û hin caran ew ligel Mamê xwe jî de dihate bipevçûn û ew di nava wan rûdanên gotî de dihate biderbaskirin.

Xatûna Pîreka Serdarê Cezîrê ew ji wê belê ve date birizgarîkirin û wê ew ji bona diyarê Hekarê ve date binardin. Di wê roja ku wî karê çûna xwe ji bona Istenbolê ve didate bikrin, ji nişkê ve xebera daxistina Rostem Paşa Wezîrê Gewre pê hate bigihandin û wê ew ji vê çûnê date bibêhêvîkirin. Nema ew wêrabû ji bona Istenbolê ve bête biçûyîn û ne jî ew di vî diyarê de bête bimayîn. Bi neçarî ve wî date bibazdan û rûwê xwe bi paytextê Şah Temaseb ve date bivekirin. Şah Temaseb jiber xatirê çavên Seyid Mohamed guhên xwe pê nedan bidan. Demekê wî bi serêşî û bi sergiranî ve date bibuhurandin, tanî dema ku xebera Wîzaretê Rostem Paşa der diyarê Qizilbaşan de hate bibelavkirin, ku ew careke din ji bal Şultan Sulêman Xan de hatîye biwezîrkirin. Zeynel Beg ji bona ber Dergehê Bilindî Sulêman ve ji bona Istenbolê ve hate bivegerandin. Rostem Paşa pir guh bi rewş û zînetên wî ve neda bidan, lêbelê wî ew bi meznatî ve der wilayeta Bosne de ji herema Romêlî ve bi mehane ve date binîşankirin û Zeynel Beg ji wî rexî ve hate binardin.

Piştî ku keleha Wanê hate bivegirtin, ku Seyid Mohamed Serdarê Hekarê bi çîroka Sultan Mustafa Şahzade ve hate bitawanbarkirin, ku

Seyid Mohamed di navbera wî û Şah Temaseb de pêwendî û yektî datin bidurustkirin û hin rûdanên din jî hatin birûdan, ji yên ku li ser wan de hatîyê biaxivtin û ji yên ku Eskender ew date bikuştin û Rostem Paşa ji Wizaretê ve hate bidaxistin.

Eskender Paşa ji bona vegerandina Zeynel Beg li ser serdarîkirina Hekarê de ji bona ser Sultan Sulêman de date biraxistin. Wî ew ji welatê Romêlî de ji bona Wanê ve date bivegerandin.

Eskender Paşa Zeynel Beg ji bona Zimangîrî -Sîxuryê- ve ber bi sînore Qizilbaşan ve date binardin. Li hevdû de hate birasthatin, ku ew li navçeya Silmasê de ligel Birayê xwe Bayender Beg de bête bipêrgîkirin, yê ku ew jî ji rexê Qizilbaşan de ji bona Zimangîrîyê ve ji bona wêderê de hatibû binardin. Di navbera wan de pevçûn û şer hate bivêkevtin û di dawîya dawî de Bayender hate bişikenandin û çend Nefer ji Hevalên wî ve hatin bigirtin û ew ligel xwe de ji bona Eskender Paşa ve li Wanê de dane bianîn. Ev çîroka hanê bi hoyê başbûna zinetên Zeynel Beg ve hate bikirin. Eskender Paşa raportek li ser dilsozî û piştrastbûna wîna de, vegerandina serdarîkirina Hekarê ji bona wîna ve û bi pêwistîya kuştina Seyid Mohamed ji bona ber Textê Padîşahîyê ve date binardin. Fermana Padîşahî bi kuştina Seyid Mohamed û sipartina serdarîkirina welatê Hekarê ji bona Zeynel Beg ve hate biderkevtin û bicîhatin. Li gora fermanê de ew bi serê xwe ve bi serdarîya xwe ve û bi serdarîkirinê ve hate birabûn û rojên serdarîkirina wî jî bi nêzîka çil salî ve hatin bidirêjkirin. Hindeman jî serdarîkirina Welêt bi Birayê wî Beha El-Dîn ve hatibû bisipartin, yê ku ew ligel Kurê xwe Seyid Xan de bi destên Zeynel Beg ve hatin bikuştin. Bi bê hemberî ve serdarî di nava destên wî de dihate biderkevtin. Wî çar Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Zahid Beg, 2. Sîdî Xan, 3. Zekerîya Beg û 4. Ibrahîm Beg.

Zahid Beg

Zahid Beg di hin deman de rêya dijminatî û berberîya Bavê xwe ji xwe re dabû bigirtin, tanî ku ew li gora fermanê de bi diyarê Bosna ve ji bona cihê Bavê wî ve hate binardin. Zeynel Beg ji serdarîkirina Hekarê ve bi dilxweşîya vîna xwe ve ji bona Kurê xwe Sîdî Xan ve hate bidakevtin û wî nivîsandina Iyaletê bi navê wîna ve ji Dergehê Bilind ve jêre date biwergirtin; lêbelê Sîdî Xan di xortanî û ciwanîya xwe de ji heps ve hate bikevtin û wî canê xwe bi cîhana aferîn ve date bisipartin û Zeynel Beg nivîsandina Iyaletê bi navê Zekerîya Beg Kurê xweyî din ve date

biwergirtin û herwehajî wî navçeya Elbaq bi navê Ibrahîm Begê Kurê xwe ve date biwergirtin.

Di mêjûwa sala nehsed, çil û sisyan (943 k. -1585 z.) de Sultan Murad Xan ferman bi Osman Paşa Wezîrê Gewre ve bi vekirin û jêrdarikina Ezerbêcan ve date bidan, dadkirineke Hemayonî jî bi navê Zeynel Beg ve hate binivîsandin û birêkirin, ku ew dest bi hêrîşê û talankirina ser welatê Qizilbaşan ve bide bikirin. Li hevdû de hate birasthatin, ku Şah Sultan Mohamed ligel Kurê xwe Sultan Hemze Mîrza de di Tebrîzê de dihatin birawestandin. Gava ku xebera hatina Zeynel Beg ji bona herema Merend ve bi ber guhên Şah û Şahzade ve hate bikevtin, Wan Fermandar û Qorçîyên Turkimanî ji bona liberxwedana wîna ve datin binardin. Dema ku leşkerên Zeynel Beg ji hêrîş û talanîyên xwe ve li heremên Kîrîkîr, Zînur û Meren de bi saxî û talnîkirî ve hatin bivegerandin û Zeynel Beg ligel çend kesekî de li nêzîka Karwanseraya Elkey de dest bi nimêja ber êvarê de date bikirin, Jimarekê ji Turkumanan de ji nişkê ve xwe bi ser wî ve datin bidadan. Di nava wan de pevçûn û şer date bidestpêkirin. Zeynel Beg ligel Hevalên xwe de hatin bigorîkirin û Kurê wî Ibrahîm Beg jî hate bidestgîrîkirin. Sadat û Xelkên Merend termê Zeynel Beg li wêderê de dane biveşartin. Di piştî vekirina Tebrîz de termê wî ji bona cihê bi navê Çolemêrg ve hate biveguhestin û ew di wê dubustanê de hate biveşartin, ya ku wî ew li wêderê de dabû biavakirin. Ji Dîwanxana Sultan Murad Xan ve Iyaleta Hekarê ji bona Zekerîya Beg, ya ku ew di jîndarîya Bavê wî de pê hatibû bidan, careke din jêre hate bixelatîkirin û Ibrahîm Beg jî bi diravekî pir mezin û giran ve ji bendkirina Qizilbaşan ve dane birizgarîkirin û ew ji bona serdarîkirina navçê Elbaq ve dane binardin.

Zekerîya Beg Kurê Zeynel Beg

Li paş derbasbûna du salan de di ser serdarîkirina wîna de hinekan ji xelkê ve li nik Wezîr Cafer Paşa de, yê ku ew bi kar û barên Iyaleta Wanê û parastina Ezerbêcanê ve dihate birabûn, datin bigotin, ku Iyaleta Hekarê li gora yasayên Mustefayî de û reweştên Osmanî de bi mafeyê Zahid Beg Kurê mezinî Zeynel Bek ve tête biderkevtin û lê jî tête bihatin. Destlicî de Cafer Paşa ev navroka hanê ji bona Estanê ve date binardin û ji bona Sultan ve date bipêşneyarkirin. Ji Dîwana Osmanî de Iyaleta Hekarê bi Zahid Beg ve hate bisipartin. Li gora fermana Cafer Paşa de Zahid Beg bi parastin, pasewanî, rêk û pêkxistina Wilayetê ve date bidestpêkirin. Lêbelê jiber ku mêla piranîya Eşîr û Êlan bi alîyê Zekerîya Beg ve dihate biderkevtin, wan serên xwe ji bona Zahid Beg ve nedane bidanîn. Bi bê

sînor ve pevçûn û şer di navbera wan de hate birudan û di encam de Zahid Beg ligel Kurê xwe de hate bikuştin. Gava ku ew xebera hanê bi ber guhên Cafer Paşa ve hate bikevtin, wî Iyaleta Hekarê bi Melek Beg Kurê Zahid Beg ve date bisipartin û wî nivîsandina Iyaletê bi navê wîna ve ji Dergahê Hemayonî date biwergirtin. Herwehajî wî jimareke zor ji leşkerê Wan û Tebrîzê ve date bikomkirin û ew ji bona nik Melek Beg ve date birêkirin, da ku ew Wilayetê bide birêk û pêkxistin. Zekerîya Beg di xwe de li berxwedan nedate bidîtin û wî xwe ji bona bextê Sîdî Xan Serdarê Amêdîyê date biavêtin û di rêya wî re rewş û zînetên xwe ji ber pîyên Textê Bilind ve datin biraxistin û ji Dîwana Hemayonî ve Iyaleta Hekarê bi destûra xweyî berê ve hate bivegerandin, bi mercekî ve ku sedhezhar Fulorî ji bona Dîwana Hemayonî ve bête bidan. Ev pêsipartina hanê jî bi alîkarî û imdada Sinan Paşa Wezîrê Gewre ve hate biçîhatin.

Zekerîya Beg ji bona welatê xwe ve hate bivegerandin û Melek Beg ji welêt ve hate biderkirin û ew li ser daxwaza serdarîyê de ji bona Istenbolê ve hate biçûyîn û ew bi nexweşîya mirina reş ve hate bimirin.

Di pêşîya sala hezar û pêncan (1005 k. - 1596 z.) de bi gelacîya Merovê bi navê Fexir El-Dîn ve, yê ku ew çend salan ji dêlva Zekerîya Beg ve di Dergehê Padîşahîyê de dihate birawestandin, Ebu Bekir Kuwêxayê Zekerîya Beg hate bikuştin, yê ku ew bi rastî û oldarîya xwe ve bi nav û bang ve dihate biderkevtin. Çîrok bi vî rengê hanê dihate biderkevtin: ku Navçeyê Xoy Kurên Şahqulî Bilîlan di rêya Mîr Seyf El-Dînê Pismamê xwe de li Dîwana Osmanî de li jêr çend mercan de ji xwe re dabûn biwergirtin. Fexir El-Dîn berberîya Kurên Şahqulî date bikirin û wî ji Estana Padîşahê Gîtîstanê Mohamed Xanê Xazî ve nivîsandina Iyaletê ji bona Hesên Beg Kurê Seyidî Xan Beg Birazayê Zekerîya Beg ve date biwergirtin. Vê kirina hanê ji bal Fexir El-Dîn ve dujminatîya kevin di navbera Zekerîya Beg û Kurên Şahqulî Bilîlan de date binuhkirin, ya ku ew bi rêya Ebu Bekir Axa de bi dostanî û yekîtîyê ve hatibû biveguhertin û bi çûna wî ve careke din ji nuh ve pevçûn û şer li ser serdarîkirina Xoye de hate bidadan. Dostanî û evîndarî bi pevçûnê, kul û kederan ve hatin biveguherandin. Di dawîa dawî de pir kes ji herdu alîyan ve hatin bikuştin. Herçend jî Ibrahîm Beg di vî warê hanê de imdad û yarmetî ji Zekerîya Beg ve date bixwestin û heger jî çî di xuyanîyê de wî hin ji xelkên Eşîr û Êlan jî jê re dane binardin, lêbelê Ebu Bekir Axa Wênerê Zekerîya ew gelacîya hanê bi dilê wî ve nedihate biderkevtin û wî alîkarîya giştî jêre nedate bikirin. Wî her û her dostanî ji dêlva dujminatîyê ve di nava wan de didate bixwestin. Gava ku Ebu Bekir Axa ji bona pîrozbaya Sinan Paşa Mîrê Mîran ve bi diyaryan ve ji alî Wistan ve ji bona Wanê ve hate bihatin.

Fexir El-Dînê gelac didate bizanîn, ku Sinan Paşa bi Merovekî bê sînor ve bi bertîlxwer û zordar ve tête biderkevtin, wî hatina Ebu Bekir ji xwe re bi kês ve date bidîtin û ew ligel Hesên Beg Kurê Seyid Xan ve bi dû wî ve ji bona Wanê ve hatin bihatin. Ew ji bona nik Sinan Paşa ve hatin biçûyîn û wan li ser zimanê Zekerîya Beg ve bi derew ve ji bona Paşa ve dane bigotin, ku navroka wêna wetov dihate biderkevtin: Ku ew ji zalbûn û rabûn û ruştina Ebû Bekir Axa ve gelekî hatîye bibîntengkirin û heger Paşayê hêja ew date bigirtin û bi kuştin, dê ezê sê Xerawer -kîs- zêr di rêya diyaryan ve ji bona xizna Paşê ve bidim binardin. Paşayê bertîlxwer ev gotinên hanê bi serkevtineke mezin ve date bidîtin. Destlicî de wî ew date bigirtin û wî ew date bikuştin.

Niha ku mêjûwa Koçî di sala hezar û pênc (1005 k. - 1596 z.) de tête biderkevtin, Zekerîya Beg serdarîyê li Colemergê de dide bikin, ya ku ew bi bingehe Malbata wan ve dihate biderkevtin û Ibrahîm Beg jî bi kar û barên ser Elbaq ve tête birabûn. Ez hêvîdarim, ku dê ew di karên baş de bêtin biserkevtin.

Derîyê Sêyem

Li ser Serdarên Amêdîyê, yên ku ew bi navê „Bihadînan“ têtin binavkirin.

Dengbêjên Xweşbêjên di gulistanên deng û basên sersûrandî de û çîrok û Destanêjên di bustanên sersurandîyên şûnewarîyan de didin bianîn, ku tuxmê Serdarên Amêdîyê bi vebêjên wan ve bi Xulefayên Ebasî ve tête bigihandin. Bi goyeke din ve ji hinekan ve ji Mêjûvana ve ku ew bi navê Merovekî ve bi Ebas ve dihate biderkevtin, ji yê ku ew di nava Navdarên Xanedan de dihate biderkevtin. Xwedê vê dide bizanîn. Bi behra texmînê ve ew bi Kurên Ebas ve têtin binavdarîkirin. Ew di koka xwe de ji welatê Şems-Dînan -Şemzînan- ve ji bona Amêdîyê ve hatine bidakevtin. Berî ku ew ji bona Amêdîyê ve bêtin bihatin, Bav û Bavpîrên wan serdarî li keleha Taron de di herema Şems-Dînan .Şemzînan- didatin bikirin.

Ew Merovê ku ji Taron ve ji bona Amêdîyê ve hatîye bihatin, ew bi navê Beha El-Dîn ve dihate binavkirin; jibervêjî ve Serdarên Amêdîyê di navbera Serdar û Mîrên Kurdistanê de bi Behadînan ve hatin binavdarîkirin. Li gora goyên rast de bi nêzîka çarsed salî ve tête biderkevtin, ku Zarokên Beha El-Dîn di vî diyarê hanê de bi kar û barên serdarîkirinê ve hatine birabûn.

Keleha Amêdîyê ji avanîyên nuh ve tête biderkevtin, ya ku ew der zemanê Padîşahên Sulcoqî Imad El-Dîn Zengî Kurê Eqsinqer Walîyê Musil û Şingarê de hatîye biavakirin. Keleh û bajar li ser bilindaya tehtekê de hatîye biavakirin, ya ku ew bi regekî gurover ve tête biderkevtin. Bi texmîn ve hin ji rexên wê bi sed gazî ve, hinjî bi pêncî tanî şêst gazî ve û hinjî bi bîst gazî ve ji erdê ve têtin bibilindkirin. Du çalên avê di nava kelehê de hatine bikolandin, ku tevaya avê ji bona dibustanê, avgermê û pêwistîyên xelkê ve didin bitêrkirin. Ava vexwarinê xelk bi pişta dewaran ve ji bona nava bajêr didin bikişandin.

Reweşt û zimanê xelkên vî diyarî bi Kurdî û Tazî -Erebî- ve têtin bitêkelkirin. Biçûk û Mezinên wan bi başîyê, oldarîyê û qencîyê ve têtin bimêldarîkirin. Serdarên Amêdîyê têde dibustan û mizgeft dane biavakirin. Zanistvan û Hozanan bi wergirtina zanistîyên ayînî û zanebûnên bawermendîyê ve kar ji xwe re dane biwergirtin û sûd jî pê dane bidan. Eşîrên bingehîyî Amêdîyê yekem bi Eşîra Mizurî ve tête biderkevtin û duwem bi Eşîra Zêbarî ve tête biderkevtin. Zê bi navê çemekî ve di welatê Amêdîyê de tête biderkevtin û jiber ku ev Eşîra hanê li ser kenarê vî çemî ve tête bikevtin, ji wan re bi Zê Barî hate bigotin. Navê dinî vî çemê hanê

bi Çemê Dîn ve têtê biderkevtin; jiber ku ew di rêya tundbûna rewenda xwe de bi vî navê hanê ve hatîye binavkirin.

Eşîreke din bi navê Radkanî ve têtê biderkevtin, ku ew di zimanê Kurdan de bi Rêkanî ve hatîye biguhertin û Eşîrên din bi Perwerî, Mehel, Siyabrewî, Têlî û Buhlî ve têtin biderkevtin. Buhlî bi têngihîştina xelkên vî dîyarî ve bi gelî ve têtê bigotin.

Yekek ji kelehên bi nav û bangên Amêdîyê ve bi keleha Akrê ve têtê biderkevtin, ya ku di bajarokê wê de hezar û dused malên Musulman û Cîhan têtê têtê bidaniştin. Kelehên wêyî din bi keleha Dihokê û Dêrê ve têtin biderkevtin, ji yên ku kar û barên wan ji bal Mîrzadên û Kur Mamên Serdarên Amêdîyê ve têtin bigerandin. Keleha din bi keleha Buşrî ve têtê biderkevtin, ya ku ew li jêr destên Eşîra Radkanî de têtê biderkevtin. Kelehên din bi Keleha Qelade, Keleha Şûş, Keleha Umeyranî û Keleha Bazîran ve têtin biderkevtin, ji yên ku ew li jêr destên Eşîra Zêbarî de têtin biderkevtin.

Ji navçeyên Amêdîyê ve yekek bi navçeya Zaxo ve têtê biderkevtin û Eşîra taybetîyî bi wêna ve bi du Tîran ve bi Sindî û Slêmanê ve têtê biderkevtin. Xelkên hêla Zaxo wê bi navê welatê Sindîyan ve didin binavkirin. Di vê navçeya hanê de piranîya Zanistvan û Hozanên Kurdistanê hatine bipeydabûn.

Di rojgarîyên kevna de Zaxo bi ser Amêdîyê ve ne dihate bikevtin û Serdarên wê serbixwe ve dihatin biderkevtin. Di dawî de gava ku Serdarên wê bi lawaz ve hatin biderkevtin, Serdarên Amêdîyê ew ji bona nava welatê xwe ve dane bixistin. Bi rastî jî ve Yusuf Beg bi navê Merovekî ve têtê biderkevtin, yê ku ew ji Zarokên Serdarên Zaxo ve hatîye bimayîn, ku ew ji bona Serdarên Cezîrê ve dide bikarkirin.

Serdarên, yên ku ew ji tuxmê Biha El-Dîn de di Amêdîyê de dane biserdarîkirin, hinek ji wan bi xwe jî ve zînetên wan ji bona me ve bi nenasî ve têtin biderkevtin û ji yên ku zînetên wan bi nasîn ve têtin biderkevtin, ez dê bi alîkarîya Xwedawend ve bi rêk û pêkî ve bidim binivîsandin:

Emîr Zeyn El-Dîn

Di rojên cîhandarîya Xunkarê şikomend Emîrê Teymurê Kurekanî û Kurê wîyî gewre Şarux Sultan de Emîr Zeyn El-Dîn bi Fermanrewayî Iyaleta welatê Amêdîyê ve dihate biderkevtin. û wî bi serfirazî, şanazî û kameranî ve dema xwe didate biguzerandin.

Gava ku vî Emîrê Dilsoz ji bona Dostên xwe ve û Hember ber bi Dujminên xwe ve berê xwe ber bi baxê buhuştê ve date bivedan, Kurê wîyî bextewer Emîr Seyf El-Dîn cihê wî ji xwe re date biwergirtin.

Emîr Seyf El-Dîn

Emîr Seyf El-Dîn li şûna Bavê xwe de hate birûniştin û wî perê dadwerîyê û qencîyê di ser welatê xwe de date bivedan û gava ku ev Mîrê pir bawermend ji bona baxên buhuştê hate biçûyîn, wî du Kur bi navên Hesên û Bayîrk li dû xwe de dane bihiştin.

Hesên Kurê Emîr Seyf El-Dîn

Hesên Kurê wîyî mezin şûna Bavê xwe date bigirtin û di zamanê wî de Padîşahên Aq Qoyênlu ji bona girtina welatê Amêdîyê ve Sulêman Beg Bêjen Uxlu datin bikarmendîkirin. Sulêman Beg keleha Akrê û keleha Şuş dane bivegirtin; lêbelê wî herçend kar û xebat ji bona girtina keleha Amêdîyê ve date bikin, tu kêr bi destên wî ve nehatin bikevtin û di dawî de wî bi bê hêvîbûn ve destên xwe ji ser ve dane bihilgirtin.

Piştî ku Xanedanên Padîşahên Aq Qoyênlu hatin binemankirin, Mîr Hesên ji bona nik Şah Ismaîlê Sefewî de hate biçûyîn û wî jî gelekî rêz û hêjabûn jê re date bigirtin.

Wî keleha Dihokê ji jêrdestîya Eşîra Dasnî ve date biderxistin û wî ew bi ser welatê Bav û kalên xwe ve date bivekirin û navçeya Sindî jî ji Eşîra Sindî ve date bisitandin, ya ku ew bi Serdarên bi serxwe ve têde dihatin biderkevtin. Wî ew navçe jî bi ser pêvekîrên Amêdîyê ve date bivekirin. Di piştî vê re ew hate bimirin û wî heft Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Sultan Husên, 2. Seyidê Qasim, 3. Muradxan, 4. Sulêman, 5. Pîr Bodaq, 6. Mîrza Mohamed û 7. Xan Ehmed

Sultan Hesên Beg, yê ku ew bi mezinên Birayên xwe ve di hate biderkevtin, şûna Bavê xwe date biwergirtin. Di nêzîk de dê ezê zînetên wî û Kurên wî bidim bixuyanîkirin.

Seyidê Qasim Kurek bi navê Elîxan ve li dû xwe de date bihiştin. Li dû Muradxan de tu zarokên nêr nehatin bimayîn û ew bi xwe jî ve li bajarokê Qubad Beg de hate bikuştin. Li du Sulêman de Kurek bi navê Şah Rostem hate bimayîn. Ji Pîr Bodaq ve bes Kurek li dû wî de hate bimayîn. Ji Mîrza Mohamed Kurek bi navê Sultan Mehmud ve li paş wî de hate

bimayîn. Ji Xan Ehmed Kurek bi navê Şah Yusif ve hate bimayîn. Ji Bayirk Kurê Seyf El-Dîn ve Kurekî dêhn li dû wî de hate bimayîn, yê ku ew bi hoyê gelacîya kuştina Qubad Beg ve hate biderkevtin.

Sultan Husên

Sultan Husên bi kurtî ve bi Dudman û nîvişkê Malbata Kurên Ebas ve tête biderkevtin. Di pişt mirina bavê xwe de li gora fermana bilindaya Sultan Sulêman Xan Xazî bi Walîyê Welatê Amêdîyê ve hate bigihaştin, Ew pir bi Zanistvanekî û Qanunguzarvanekî mezin ve dihate biderkevtin û wî ji bona Zanistvan û Çakvanên wî welatî ve bi bê dawîbûn ve guh bi wan ve didate bidan. Herwehajî wî li gora murad de ala dadwerîyê û bextîyê di nava supah û millet de didate bibalakirin. Wî Biçûk û mezin, Dewlemend û Nedar dabûn bi razî û şakirin.

Wî bi renekî ve kar û bar ji bona Padîşahî ve didate bikirin, ku bawerîya Padîşahiyê bi bê qam ve pê dihate bikirin û jê re cihekî pir bilind li nik Hemsayên wî û mîna wî de dihate biderkevtin, tanî ku piranîya Mîr û Serdarên Kurdistanê ji bona nik wî ve dihatin bihatin û ew bi carekê ve li ser peyv û amojgarîyên wî de dihatin bicûyîn. Her rengê pîrsekê di warê Kurdistanê de yanjî di warên kar û barên welatên pêvekirinên Osmanî de, ji yên ku wî ew ji bona ber Dergehê Sulêman ve didate biraxistin, daxwaz û mebesta wîna bi nayînî ve nedihate bivegerandin.

Wî sî salî bi vî rengê hanê ve serdarîkirina welatê Amêdîyê ligel pêvekirin û bi servekirinên wê de date bikirin. Di mehên sala ---¹⁹³ nehsedî de roja wîyî dawî hate bihatin û wî ji bona dunya din ve date bibarkirin. Wî pênc Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Qubad Beg, 2. Beyram Beg, 3. Rostem Beg, 4. Xan Ismaîl û 5. Sultan Ebu Seîd

---

¹⁹³ Weha ev valabûna hanê di hemû daneyên destnivîsên din jî de tête biderkevtin. Wetov tête bidiyarkirin, ku ew di mehên sala nehsed û heftê û çaran de yanjî di pişt re tête biderkevtin; jiber ku Kurê wî Qubad Beg xweser di piştî mirina wî de bi fermana Sultan Selîmê Duwem de di sala 974 - 1566 z.- de ji bona serdarîkirinê ve hate bidanîn. Mohamed Elî Ewnî

(Ev valabûna hanê li gora nivîsandîna wêneya Farisî de tête biderkevtin, ya ku ew ji bal Rojhilatnasî Rosî F. Filyanov Zirnov de hatiye bidanîn û ew dide binîşankirin, ku kêmanîyek di mêjûwa mirina wî de tête biderkevtin. Dibe, ku ew dide bigotin: ku mirina wîna di sala 984 k. - 1576 z.- de tête biderkevtin, ya ku ew li ser kombiza gora wî de hatiye binivîsandin. Rojbeyanî).

Qubad Beg Kurê Sultan Husên Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de wî li gora fermana Sultan Selîm Xan¹⁹⁴ de hefsarê desthilatîya Iyaleta welatê Amêdîyê bi destên xwe ve date bixistin. Ew bi Merovekî Derwêş û Sofî ve dihate biderkevtin. Ew pir bi reweşteke baş ve û dilekî nerm ve dihate biderkevtin. Wî her pênc danan ji xwe re didate binimêjkirin û ew şev û roj jî bi nêçîr û rawê ve dihate bimêldarîkirin.

Derbarê kar û barên dunyayî û bi rêvebirina kar û barên welêt ve ew pir bi nezan ve dihate biderkevtin. Wî ji bona gunehkî biçûk ve Gunehkar bi tund û sert ve didate bisizakirin û wî ji bona gunehkarîyeke mezin ve li Tawankar de çavên xwe lê didatin bigirtin û ew li wî de lê dihate bibuhurandin. Jibervêjî ve Eşîr û Êl jê hatin binefretkirin û bihingirîn û wan mêldarî ji bona Birayê wî Beyram Beg ve dane bikin. Lêbelê Beyram Beg nikarîbû li ber wîna de xwe bide bigirtin û wî jî bona Qezwînê ve date bibazdan û ew ji bona nik Şah Isamîlê Duwem ve hate bipenabûn û wî jê ji xwe re pir sozên serfirazîyî Padîşahîyê dane biwergirtin.

Gewreyên Elên wî, ji yên ku ew ji Eşîra Mizurî ve dihatin biderkevtin, ew li ber Qubad Beg de hatin birabûn û wan ew ji serdarîkirinê date biderkirin û wan ji dêlva wî ve ji Kurên Mamên wî ve Sulêman Kurê Bayirk Kurê Seyf El-Dîn bi Serdarê xwe ve dane bikin.

Jiber ku Zeynel Begê Serdarê Hekarê zor li Qubad Beg de bi dilkiz ve dihate biderkevtin, wî Kesek ji bona anîna Beyram Beg date binardin, wî ew ji zindana Şah Sultan Mohamed ve date biberdan û wî ew ji bona nik xwe ve date bianîn. Qubag Beg pir hate bitirsandin, wî dev ji serdarîkirina ve date biberdan û wî ji bona rexê Musilê û Sincarê ve date bibazdan.

Beyram Beg ji bona wergirtina serdarîkirinê ve ber bi Amêdîyê ve hate biçûyîn. Gava ku Serdarê Navdar û Sipahsalarê bi karîn ve Ferhad Paşa Wezîrê Osmanî bi vê pirsê ve hate biagehdarîkirin, wî navçeya Zaxo bi rengê Sinceqê ve ji bona Beyram Beg ve date bisipartin.

Di wê demê jî de Qubag Beg ji ber saw û tirsê ve ji Musilê hate biderkevtin û bi Amed ve hate bigihandin û ew ji wir jî ve ji bona Istanbulê ve hate biçûyîn. Bi imdad û alîkarîya Wezîrê Gewre Siyawîş Paşa ve jê re fermana serdarîkirinê hate binuhkirin û ew ji bona Amêdîyê hate bivegerandin.

---

¹⁹⁴ Sultan Selîm Xanê Duwem di 9 Rebîê Yekemî sala 974 tanî 982 K. - 1566 tanî 1574 Z.- de dayîte biserdarîkirin. Mohamed Elî Ewnî

Gava ku ew bi keleha Dihokê ve hate bigihandin, wî date bixwestin, ku ew li wêderê de Gelacên Wan Eşîran bi destên xwe ve bide bikuştin, ji yên ku wan li wêderê de ew gelacî û duberî dabûn bidurustkirin û ew di pişt re bi ser valayê ve ji bona Amêdîyê bête biçûyîn û bête bimayîn.

Sulêman Kurê Bayerk, yê ku me li ser de dabû biaxivtin, ligel Mîr Melekê Mizurî de hate birêkevtin, ku ew bi dijî wî ve bêtin birabûn. Wan Mêrkuj, Serserî û Çetên welêt li dor û berên xwe de dane bikomkirin û wan ligel wan de hêrîş ji bona ser Qubad Beg ve dane bibirin û wan dor û berên Keleha Dihokê ji hemû alîyan de dane bigirtin û wan ligel Xelkên kelehê de datin bipêwendîkirin û dergehê kelehê ji wan re hate bivekirin. Wan Qubad Beg bi yekekî ji Kurên wî ve û bi çend Neferên ji Hevalên wî ve dane bikuştin. Wan Mal û tiştên pêre hemû ji xwe re dane bitalankirin.

Gava ku ew xebera hanê ber bi guhên wî ve hate bigihiştin, ew ji Zaxo ve hate biderkevtin û ew ji bona nava Eşîr û Êlên xwe ve hate bikevtin. Sulêman Beg û Mîr Melek ew bi Serdarê serdarîkirina Amêdîyê ve dane bidanîn. Lêbelê wî bi baş û rast ve date bidîtin, ku Eşîr û Êl ji dor û berên neyêtin biçûyîn. Bi xweşî û nexweşî ve wî serdarîkirina Iyaletê date biwergirtin.

Seyidî Xan beg û Sultan Ebu Seîd Kurên Qubad Beg bi girîn û nalîn ve ji bona Estana Sultan Murad Xan ve hatin biçûyîn.

Piranîya Xelkên Amêdîyê ji Biçûk û Mezin ve, ji Zengîn û Perîşan ve, ji Gawir û Musulmanan ve, ji Sipah û Neşînvanan ve mêldarîya alîyê Beyram Beg didane bikirin û wan dest bi şadî û xemilandinê ve dane bikirin. Wan şêranî, qedîşk û gorî ji bona cihên pîroz ve didatin bibirin. Wan hilanîna Qubad Beg bi serkevtineke mezin ve didatin bizanîn.

Beyram Beg Kurê Sultan Husên Beg

Di pêşî de xamê gelek dayîte bixuyanîkirin, ku Beyram Beg ji tirsê Birayê xwe ve ji nik Şah Ismaîlê Duwem hate biçûyîn û wî jê re gelekî hêjabûn û rêzlêgirtin lê date bigirtin.

Gava ku Şah Ismaîl hate bimirin, Birayê wîna Şah Sultan Mohamed çavdêrî û guhpêdana bi westî ve beramberî bi Beyram Beg ve ne date bikirin. Jiber nekarîn û şikestina wîna ve wî ew di keleha El-Mewt de date bizindanîkirin.

Çilo Zeynel Begê Serdarê Hekarê bi vê çîroka hanê ve date bizanîn, wî ji bona rizgarîkirina wîna date koşêşkirin û wî di vî barê hanê de ligel Emîr Xanê Walîyê Tebrîzê de date biaxivtin û ew li ser de hatin

bilihevhatin, ku ew pênc hezar Filorî bi navê diyarîyê ve ji bona Şah Sultan Mohamed û Mîr Xan bide bipêşkeşkirin û di piştî ve dê Beyram Beg ji keleha El-Mewt bête biberdan û ew dê ji bona sipartina Zeynel Beg bête binardin. Li gora pêkhatinê de Zeynel Beg qedere perê biryarkirî ji bona Peyên Emîr Xan ve date bidan û wan jî Beyram beg ji bona sipartîna Zeynel Beg dane binardin û Beyram Beg li paş rûdanên bi navkîrî de bi Serdarê Amêdîyê ve hate bigihaştin û wî ligel Xelk û Neşînvânên vî dîyarî ve bi rengekî qenc û baş ve didate bireftarîkirin, ku bi ser bala tu Kesî ve nedihate biderkevtin.

Gava ku jê re hezkirina Xelkên Amêdîyê û dadwerî û bextîya wîna ber bi guhên Osman Paşayê Wezîrê Gewere û Serdarê Berê Şerê Ecem ve hate bikevtin, wî jî li Qestemunê de Nivîsandina Fermanrewaya Amêdîyê bi navê Beyram Beg ve date binivîsandin û wî jê re date birêkirin.

Lêbelêjî ji alîyekî din jî de di vê gavê de Sîdî Xan Beg Kurê Qubad Beg jî ji bona Estana Murad Xan ve hatibû bicîyîn û wî rastîya zînetên kuştina Bavê xwe, liberrabûn û serhildana Hoz û Tîran û danîna Beyram Beg li ser serdarîkirinê de li ber piyên Textê Bilind de date biraxistin. Ew bi dildarîya Padîşahîyê ve Fermanrewaya Amêdîyê pê hate bisipartin û herwehajî Padîşah bi Serdarê bilind Ferhad Paşa ve date bisipartin, ku ew li ser rewşên Beyram Beg bête bigerandin û Gelacên Amêdîyê bide biserkutkirin û ku ew fermanên tund ji bona sertewandina wan de bide biderxistin.

Da ku Ferhad Paşa Beyram Beg ji bona nav destên xwe bide bixistin, wî navçeyê Hesenkêfê bi ser serdarîya Zaxo ve date bivekirin û wî ew bi Beyram Beg ve date bidan û wî nameyeke ji bona mêldarîya wîna ve date binardin, ku rê bi vî rengî ve tete biderkevtin: ku serdarîkirina Amêdîyê li gora fermana Hemayonî de ji bona Sîdî Xan Beg ve hate biveguhestin û navçeya Zaxo û Hesenkêv ji bona te ve hatine bimayîn û divê tu di vê sala hanê de hevrêya sipahê bi serkevtî ve ji bona çûna ser Gurcistanê ve bide bikin, da ku tu ji bona Padîşah ve bide bikarkirin, tanî ku di piştî ve gerandina vî çûna hanê de bikaribe raportekî li ser dilsozî û rastîya karên xwe de ji bona ber piyên Textê Bilind ve bide biraxistin û jê ve gerandina fermandarîya fermanrewaya Amêdîyê bide bihêvîkirin. Heger Xwedê date bierêkirin, dê fermanrewaya Amêdîyê jê re bête bivegerandin.

Beyram Begê dilsade bi vê soza hanê ve hate bixapandin û piştî derbasbûna heşt mehan ji serdarîkirina wîna ve wî bi azdîya vîna xwe ve hefsarê fermanrewaya Amêdîyê ji bona nava lepên polayî Sîdî Xan Beg ve date bixistin û ew bi navçeya Hesenkêf ve hate birazîbûn û ew ligel Serbazên bê jimarî Serdarê Ferhad Paşayê bi serkevtî ve ji bona çûna Gurcistanê ve hate birêkevtin. Gava ku ew ji wî çûnê ve hate bivegerandin,

Serdar Ferhad Paşa ew di nava keleha Erzerom de date bibendkirin. Dê emê li ser zînetê wî de di ayinde de bi alîkarîya Xwedayê gewreyî mezin ve bidin bixuyanîkirin.

Sîdî Xan Beg Kurê Qubad Beg

Gava ku ji Estana bextiyarîyê ve fermana fermanrewaya Amêdîyê pê ve hate bisipartin û şûna Bavê wîyî hêja li gora nivîsandina lihevraştinê de pê hate bidan, fermanên pir tund bi navên Mîrê Mîranên Begdadê, Sehrezolê -Sehrezorê- û hemû Femandar û Serdarên Kurdistanê de hatin biderkevtin, ku heger Beyram Beg xwe nede biberdestkirin û keleha Amêdîyê û fermanrewaya wêna bi hêsanî û dilfireh ve neda bidan, divê hemû bi pêk ve ji bona ser wî ve bêtin biçûyîn û wî bi darê zorê ve bidin biderkirin û serdarîkirina wêderê ji jêrdarîya Sîdî Xan Beg ve bidin bixistin.

Gava ku Sîdî Xan Beg bi Musilê ve hate bigohandin, Beyram Beg serê xwe ji bona fermana Padîşah ve date bitewandin û wî keleh û fermanrewa date bivalakirin û ew jê hate biderkevtin û Sîdî Xan bi alîkarîya Sulêman Beg Serdarê Soran ve, yê ku ew bi Xalê wî ve dihate biderkevtin, di naverasta meha Qurbanîya sala nehşed, çil û sisêyan (943 k. - 1585 z.) de ji bona nava Amêdîyê ve hate bikevtin û ew bi kar û barên serdarîkirinê ve hate birabûn, mîna ku berê ev hatibû bigotin.

Gava ku Ferhad Paşa ji çûna Gurcistanê ve hate bivegerandin û wî li gora sozê danînê de Beyram Beg date bibendkirin û wî ji bona pey Sîdî Xan ve date binardin û ew ji bona Erzeromê ve hate bihatin.

Piştî ku wî diravekî gelekî mezin jê bi navê diyarîyê ve date biwergirtin, wî pê date bigihandin, ku ew daxwaza dadkirina Beyram Beg li ser bingehê Şerîetê de li ser tawanbarîya kuştina Bavê xwe de bide bikirin û wî Beyram Beg ji bona nava destên Sîdî Xan ve date biberdestkirin, yê ku wî ew di mehên sala nehşed û çil û çaran (944 k. - 1585 z.) de bi tawankarîya kuştina Bavê ve date bikuştin.

Niha eve yazdeh salên ku Sîdî Xan Beg bi Serdarê bi serêxweyî Amêdîyê ve tête biderkevtin. Ew kar û barên fermanrewaya Amêdîyê bi rêk û pêk ve û bi bê hember ve dide birêxistin û birêvebirin, telivêjî de çend rojan jî Eşîra Mizurî beramberî wîna gir û serhildanî date bikirin û ew li ber wî de hate birabûn. Di dawîya dawî de wî hinek ji wan dane bikuştin û wî hinên din ji wan ve bi nermî û bînfirêhî ve bi ser xwe ve dane birakişandin û wan serên xwe jê re dane bidanîn.

Bi rastî ve ew pir di rabûn û rûniştina xwe de bi nerm û lêhatî ve tête biderkevtin û ew gelekî bi mêrxasî û merdîyî ve di nava Xelk û Sipahên xwe de tête biderkevtin û ew ji dadwerî û bextê wî ve têtin birazîkirin. Rûniştvan û Hevwelatîyên wî ji başbûna sincîya wî ve gelekî jê bi memnûn ve têtin biderkevtin. Ez hêvîdarim. Ku ew bi karên xweyî pesindarî ve bi serkevtî ve bête biderkevtin.

Derîyê Çarem

Li ser Serdarên Cezîrê de, yên ku ew bi „Bextî - Buxtîye“ ve têtin binavkirin. Ji van jî sê beş têtin biderkevtin

Di gotinên dilgeşên bawerpêkirî de û di reşbelkên hişmendên şiyarvan de tete biderkevtin û biencamkirin, ku zincîra malbata Serdarên Cezîrê bi Hevalê Pêxember Xalid Kurê Welîd ve tete bigihandin¹⁹⁵. Yekemîn kesê, ku ew ji Bavpîrên wan ve bi ser serdarîya Cezîrê ve hatîye biderkevtin, bi navê Sulêman Kurê Xalid ve tete binavkirin.

Ev malbata hanê di pêşîya pêşî de li ser ola Yezîdîyî şûmdar de dihatin biçûyîn û rabûn û reweştên wan ji xwe re dabûn bigirtin. Di dawîya dawî de bi alîkarîya Xwedanî ve ji vê tamara xwe hatin bişiyarbûn û wan dev ji vê rêça derew ve datin biberdan û wan ji xwe re rêya durujmê musulmantîyê datin bigirtin û ew ji xwe re li ser rêça Sunî de hatin biçûyîn. Wan ji xwe re mizgeft û xwendîgeh dane biavakirin û ji bona wan pir gundên avedanî û zevîyên geşkirî dane bipêşkeşkirin.

Eşîra Buxtî - Botî di navbera Kurdistanê de bi nîşana dilawerîyê û mêrxasîyê ve dihatê bipesinandin û ew bi navê Sipahgerî û Siwarî ve dihatin binasîn. Ew bi xwedanê Çekên cengêyî taze ve û bi hespên resen ve dihatin biderkevtin. Ji çekên wan ve şûrên misrî û xincerên Dimeşqî dihatin biderkevtin. Wan ew bi nêrxên pir giran ve didatin bikirîn. Di nava xwe de bi carekê ve bi yekbûn ve dihatin biderkevtin û di rojên ceng û şer de di beramberî Dujminên xwe de bi hev re bi pêgîrî û mêrxasî ve dihatin birawestandin. Di vî warê hanê de ew di nava Kurdistanê de di nava Heval û Hogirên xwe de bi nimûne ve dihatin biderkevtin.

Bajarê Cezîrê bi avanîya xwe ve bi kevnar ve tete biderkevtin. Di sala heftdehê koçî (637, 638 z.) de der zemanê Xelîfe Omer de, Xwedê li

---

¹⁹⁵ Ev çîroka hanê bi derew ve û bi bê serî û bin ve tete biderkevtin. Ev ji hizkirina Kurd ve bi qehremanîyê ve û Mêrxasîya Xalid ve tete biderkevtin. Xalidê Kurê Welîd ne ku her Kurên wî nebûn. Ew bi bê Dond de ve hate biderkevtin. Gava ku ew hatîye bimirin, li bajarê Medîne de mulk û malên wî bi Eyub Kurê Selme Kurê Ebdulah ve hatine bimayîn.

Weha Xalidê Welîd hîç rêya wî bi Kurdistanê jî ve nehatîye bikevtin. Bes û bi tenha ve ew tanî Iraqê hatîye bihatin û ew ji bona Şamê hatîye bivegerandin.

Li nik min de weha tete biderkevtin, ku ev Eşîra hanê ji paşmaya milletê Xaldî - Haldî tete biderkevtin, ji yên ku ew bi Bavpîrên kevnarên Kurd ve di mêjûwa kevnar de têtin biderkevtin. Wetov jî tete biderkevtin, ku ew tanî vê dawîyê jî li ser ayîna Yezîdî - Yezdanî de hatibûn bimayîn. Dibejî ku ev Xalidê hanê bi yekekî ve ji Serokê Eşîrekê ve ji Pêşîyan wan ve bi navê Xalid ve bête biderkevtin. Cemîl Rojbeyanî

xweş be, bi jêhatîbûna Ebu Musayê El-Eş-erî û Se-ed Eyad Kurê Osman¹⁹⁶ ve bi bê şer ve Cezîrê hate bivekirin û wan serane ji xelkê dane biwergirtin. Hinek ji Eşîrên Erebbî ve, ji yê ku ew li dor û berên Cezîrê de bûn, serên xwe ji bona dana serane nedane bidanîn, wan malên xwe dane birevandîn û ew ji bona layê Qeralê Rom ve hatin biçûyîn û wan ji wêderê de peyam datin binardin, ku heger navê serane bête biguhertin û pê yarmetî û alîkarî bête bigotin, dê ew ji bona cihê xwe bêtin bivegerandin û ew wê yarmetîyê didin bidan. Gava ku ev bi berguhên Omer ve, Xwedê lê bête bixweşkirin, hate bikevtin, wî date bigotin: ku yarmetî jî her bi serane ve tete biderkevtin. Wan ew ji xwe re dane biwergirtin û ew li ser wê de ji bona cihên xwe ve hatin bivegerandin.

Keleha bajarê Cezîrê ji avanîyên Omer Kurê Ebdul-Ezîz ve tete biderkevtin, ji yê ku ew bi Xelîfeyê Heştehemînê Emewî ve tete biderkevtin, ji yê ku ew bi dadgerî, gelperwerî û dilovanî ve bi Omerê Kurê Xetabê duwem ve, xwedê lê bête bixweşkirin, dihate binavkirin.

Di rojgarîya desthilatdarîya Emewîyan de di nêzîka sedsalî de li ser berzeyên mizgeftan de û li pêş hemû nivêjan de û li pêş hemû Nimêjvanan de gotinên pir naşîrîn û şermezar bi Imam Elî ve, Xwedê rûwê wî bide bixweşkirin, li Hesên û Husênê xweşewist de didane bikirin, Omer Kurê Ebdul Ezîz di rojgarîya serdarîya xwe de ew rewešta hîç û pûç date bihilanîn û wî Xelk û çîhan ji giranîya wî karê tawanbar date birizgarîkirin.

Keleh û bajarê Cezîrê li ser kenarê Şet-El-Ereb de tete bikevtin¹⁹⁷. Di dema rabûna lehîyê de ava rûbar tete biduparkirin û ew kelehê û bajêr ji bona nav himbêza xwe ve dide bixistin. Derbendekî mezin li layê jorî kelehê de bi kevir û qeselê ve hatîye bibestandin, da ku av ziyane avanî û xanîyan ve nede bigihandin. Hemîşe pir li ser derbend de hatine bigirêdan, daku xelk li ser wan de çûn û hatinê bidin bikirin; jîbervêjî ve bi Cezîra Omerîye ve pê tete bigotin. Di wilayeta Cezîrê de kelehên ciwan û navçeyên xweş têtin bidîtin. Ji van jî di vê nameya hanê de em her navê çardeh keleh û navçeyan didin biyadkirin, daku Xwendevanên berêz di dirêjdarîya me de werz û bibêznebin. Ev jî bi rêz ve navê kelehan û navçeyan tete biderkevtin:

1.Navçeyê Gurgêl, ya ku ew bi çîyayê Cudî -Gotî- ve tete biderkevtin, ku dibêjin, gemîya Nohê Pêxember, li ser wî û Pêwxemberê me silav li wan bin, li ser wî de hatîye bineşînkirin. Eşîra vî navçeyî di heft

¹⁹⁶ Wehat di nivîstên berdestên me de tete biderkevtin. Wetov ew bi Eyad Kurê Xenem ve tete binasîn. Mohamed Elî Ewnî

¹⁹⁷ Rubarê Cezîrê bi Dicle ve tete biderkevtin. Hejar

tîran de têtê biderkevtin û ji wan çar tîr bi Huseynî ve têtin biderkevtin û ew jî evin:

Şehrîwerî,
Şehrîlî,
Gurgîl û
Esturî.

Sê tîrên din bi Yezîdî ve têtin biderkevtin:

Nîwîdkawin,
Şûreş û
Hîwdil

2. Keleh û Navçeya Bereke, yên ku ew bi navê Eşîra xwe ve têtin binavûdengkirin.

3. Navçê û Keleha Arux, yên ku ew bi destên tîra Arux ve têtê biderkevtin û ew bi sengîntirîn keleh ve di Kurdistanê de têtin biderkevtin.

Navçe û Keleha Piroz, yên ku ew bi tîra Piroz ve têtê bigirêdan û ew jî bi sê Bavikan ve têtin biderkevtin:

1. Castulan,
2. Bezm û
3. Kirafan

Keleh û Navçeya Badan, yên ku ew bi destên Eşîra Garsî ve têtin biderkevtin.

Navçeya Tenzî, ya ku Keleha wêna bi Kelhok ve têtê bixwendin û ew li jêr destên Eşîra Garsî de têtin biderkevtin.

Navçe û Keleha Fînik, ku têde çar tîr têde têtin bijîyandin, ku ez dê li ser jimara tîranên wê de di derbarê Mîrên Fînik de careke din bêtim bivegerandin.

Navçeya Tur

Navçeya Heytem piranîya Danîşvanê wê bi Ermenî û Filehê din têtin biderkevtin. Ev bi navçeyekî dewlemend ve têtê biderkevtin û piranîya hatina Serdarên Cezîrê ji bidestkevtina hatina vî Navçeyê hanê ve têtê bipeydakirin. Tîra Cilkî jî di vî Navçeyê hanê jî de têtê bineşînîkirin.

Navçe û Keleha Şax, ya ku ew der wilayeta Cezîrê de bi hinarên xweyî baş ve têtê biderkevtin û Neşînvânên wê jî bi Ermenî û Fileh ve têtin biderkevtin û herwehajî Eşîra Şildî têde têtê bijîyandin.

Keleha Neşatel

Keleha Ermeşat, ya ku ew bi destên Eşîra Birasipî ve têtê biderkevtin, ya ku ew bi hêztirîn Eşîra Botan ve têtê biderkevtin û bi Peyan, çek, saman û darayî ve kesek pê nayête bigihandin.

Keleha Gêwer, ya ku jê re Qemîz jî pê têtê bigotin û ew li jêr destên Eşîra Garsî û Qureşî de têtê biderkevtin.

Keleha Dîrde li Navçeya Tenzî ve têtê bikevtin û hinek Ereb li dor û berên wê têtin bidîtin û ew jî bi Tuheyri, Sefan û Benî Ibade ve têtin biderkevtin. Piraniya Ermeniyên wan navan jî bi Tazî -Erebî- ve didin biaxivtin. Eşîrên Botan jî têtê evin: 1. Dunbilî, 2. Nukî, 3. Mehmudî, 4. Şêx Bizinî, 5. Maskî, 6. Reşkî, 7. Mix Nehran, 8. Peykan, 9. Bilan, 10. Bilasturan, 11. Şêroyan û 12. Duturan. Gotinek rast wetov têtê biderkevtin, ku Eşîra Dunbilî û Mehmûdî di koka xwe de ji welayeta Cezîrê ve hatine biderkevtin û dê li ser wan de di rupelê siyem de bi dûr û dirêj ve bête biaxivtin, yê ku ew di fehrestê de hatiye bidanîn, heger ku Xwedê alîkariya me bide bikin.

Nihajî em dest bi raxistina ser rewş û zînata Serdarên Cezîrê ve bi alîkarî û piştgirtina Xwedan ve didin bikin.

Sulêman Kurê Xalid

Berî niha hatibû bibîrxistin, ku yekemîn kesê ji Bavpîrên Serdarên serdarîya Cezîrê de dayîte biserdarîkirin, bi Sulêmanê Kurê Xalid ve dihate biderkevtin û çawan wî maweykî jîyana xwe di wî diyarî de bi kameranî û serdarî ve dayîte birabuhurandin û ji Cezîra nemanê wî berê xwe ber bi cîhana manê ve date bivekirin. Wî sê Kur li dû xwe de dane bihiştin, ku hersê Kur jî şêrîn û helbijartîbûn û navên wan Mîr Hacî Bedir, Mîr Abdul-Ezîz û Mîr Ebdal bû. Ji baştirîn Kurên wîna ji alîyê karîn û jîrbûna wî de Mîr Abdul-Ezîz dihate biderkevtin û ew bi ser hemû Birayên xwe ve di gorepana dadwerîyê û merdîtîyê ve dihate biserkevtin. Roj bi roj ve şûna dewletê û nîşana mezinbûnê ji alîyên zînetên wî ve dihatin bipeydakirin û demjimar bi demjimar ve çurusandina ronahîyê û geşbûnê ji alîyên hêvîyên wî de dihatin biderkevtin.

Xweşxuan:

Balayî siriş zihwê hişmendî

mey tafet sitare bilindî

Hejar:

هه‌رکارێ ده‌یکرد هو‌ی ده‌دایه‌وه

ئه‌ستیره‌ی به‌ختی ده‌دره‌وشایه‌وه

Estêrey bextî dedre û şayewe

Herkarê deykird hoy dedayewe

Weha Mîr Abdul-Ezîz li paš mirina bavê xwe de bi serdarîkirina Cezîrê ve hate birabûn û wî Navçeya Gurgêl bi birayê xwe Mîr Hacî Bedir ve û navçeya Finînk jî bi birayê xweyî din ve Mîr Ebdal ve datin bisipartin. Hersê birayan ligel hevdû de û bi yekbûn ve Welayet dane biparastin û kar û barên wê û bi rêvebirina wêna bi başî ve dane birêxistin. Wan di nava wêna de asayiş û dadwerî dane bibelavkirin, ala dilovanîyê dane biberzkin û ligel hevdû de didatin bialîkarîkirin.

Beşê Yekem**Derbarê bîrxistina Serdarên Cezîrê de, ji yên ku ew bi navên Ezîzan ve bi nav û bang ve têtin biderkevtin.**

Mîr Ebdul-Ezîz demekê bi serdarîkirinê ve date bibuhurandin, tanî ku destê mirinê pê hate bigihandin û ew ji baxê dunya nemanê ji bona dunya manê date bibirin û wî du Kurê bi yadgar ve li rojgarî de bi dû xwe ve Mîr Seyf El-Dîn û Mîr Mecd El-Dîn dane bihiştin. Mîr Seyf El-Dîn birayê mezin cihê Bavê xwe di serdarîyê de date bigirtin.

Mîr Seyf El-Dîn. Gava ku wî hevsarê kar û barên serdarîkirina Cezîrê bi destên xwe ve date bixistin, ew li ser bingeh, qanûn û rêzanên Bavê xwe de mîna bi pêwîst ve hate biçûyîn. Wî dilê xelkê, supah û hemû Eşîran bi ser xwe ve date birakişandin. Gava ku rojên jîyana wî bi dawîya xwe ve hatin bigihandin, Canrevan nivîsta temenî wî date bidadan û wî ew li perê kuleka jibîrkirinê date bidanîn. Li paş mirina vî Mîrê pakî bawermend de birayê wî Mîr Mecd El-Dîn li textê serdarîya Cezîrê de hate birûniştin.

Mîr Mecd El-Dîn Kurê Ebdul-Ezîz li şûna birayê xwe de li ser destê serdarîyê de hate birûniştin û bêhtir ji bav û birayê xwe ve welatê xwe date bigeşkirin û bipêşvexistin. Demeke dirêj bi kameranî û serdarî ve hate bijîyandin, tanî ku dawîya temenê wî hate bihatin û dewleta wî jî hate birojavakirin û beyanîya bextê jîyana wîna bi şeveke tarî ve bi mirinê ve hate biveguhertin û wî Mîr Isa li dû xwe de date bihiştin.

Mîr Isa şûna bavê xwe date bigirtin û wî navroka vê malika hanê didate bicihanin: „.....biedil koş, ke Edil hemîşe muteber est“
Hejar:

تا ههتا سهربلندو سهروهه به

راست و دلپاک و دادپهروهه به

Rast û dilpak û dadperwer be
ta heta serbilind û serwer be

Wî dergehê dadwerîyê û qencîyê di rûwên xelkê de date bivekirin. Wî di rojgarîya serdarîya xwe de dilê tu kesî nedate bişikandandin. Gava ku wî ji dunya nemanê ve ji bona cîhan manê ve date bibarkirin, Berê dara wîna Mîr Bedir- El-Dîn li ser textê serdarîyê de hate birûniştin.

Mîr Bedir -El-Dîn li ser textê serdarîyê de hate birûniştin û wî tevaya guhpêdana xwe ji bona pêşxistina milletê xwe ve bi baştirîn nimûne ve date bidan. Wî bi şûrê xweyî biriqandî ve jenga sitembarîyê û ajawîyê ji

nava tevaya dilên biçûk û mezînan ve date bihilanîn. Wî dergehên dadwerîyê û qencîyê li ber xelkê de date bivekirin. Wî mêldarîya kesên Bawermend didate bikirin û wî daxwaza dîtin û rûniştina ligel wan de didate bikirin û wî pir rêz û rûmet li wan de didate bikirin. gava ku wîna ji bona cîhana din ve date bibarkirin, Kurê wî Mîr Ebdal cihê wî date bigirtin.

Mîr Ebdal li ser rêça Bav û kalên xweyî mezin de di belavkirina dadwerîyê û qencîyê de di hemû warekî de tanî rojên xweyî dawî de hate biçûyîn û ew ji bona nava baxên buhuştê ve hate bibarkirin. Li piştî mirina wî de Kurê wî Mîr Ize-Dîn şûna wî date bigirtin.

Mîr Ize-Dîn şûna Bavê xwe di serdarîya welêt û serokîtîya Eşayîr û Êlan de date bigirtin. Di zemanê wî de ala Mîr Taymur Gorgan di cîhana avanîkirî de hate biçurusandin, mîna ku li nik Mewlana Şeref Eldîn Elî Yezdî de di Tarîx Zefer Name de hatîye binivîsandin, gava ku Xwedîyê Qeranê Zeman Mîr Teymur Gorgan di nava mehên sala heftsed, not û şeşan (1392 z.) de piştî vekirina Begdadê, wêrankirina kelaha Tekrîtê, vekirina hemû keleh û welatên wê navê de berê xwe ber bi Mêrdînê ve date bivekirin û der cihê Çemlîk de, yê ku ew bi heft Fersexan ve li dûrî Mêrdînê ve tête bikevtin, Mîr Ize-Dîn Serdarê Cezîrê ji bona pêşîya Cîhangîr ve hate bigihandin û wî jê re pir dîyarî dane bipêşkeşkirin û wî ji xwe re jê dildarî û razîbûna wîna date bigirtin. Piştî sozdana wîna jêre bi dana xuwarin û teqemenî ve ew ji bona welatê xwe hate bivegerandin. Lêbelê ji bal Sultan Isa Serdarê Mêrdînê de ji bona Hevrîyên Teymur hin reftarên ne li bar de dane bikirin, ji yê ku ew li vir de nayêtin bigotin. Teymur bi niyaz bû, ku ew çardorîyê li keleha Mêrdînê bide bigirtin. Belam gava ku wî date bidîtin, ku supahê wî pir bi pir ve tête biderkevtin û êm di nava wan hêlan de bi pir kêr ve tête biderkevtin, wî çardorlêgirtina Mêrdînê bi sîd ve nedate bidîtin û wî di roja sêşembê de di heştê meha Rebîê duwem de ji wê salê de ji bona Musilê hate bivegerandin. Ji wê derê de Xwedî Şikohê dilgoşad Peyên xwe hinekî dane bisazkirin, ji yê ku wan diyarî û tişt û miştên hêja û bi nerx ve ji bona Xan û Şahzadan ji bona Sultan ve dane bibirin û Kurdek bi navê Şeyx ve ji Eşîra Boxtî ve, ji yê ku ew di cihê Çemlîk de digel Mîr Ize-Dîn de bi maçîkirin rayix ve hatibû biserberzkirin û ew tanî wê demê mana wîna digel ordugeha Şahînşahî de hatibû bibextkirin. Wî destûr ji xwe date bixwestin, ku ew ligel Kerwan de ji bona mala xwe de bête biçûyîn. Wî destûr ji xwe re date biwergirtin û ligel Karwanê Diyarîyan û tişt û miştên giranbuha de hate birêvekevtin. Gava ku ew bi hêla Cezîrê ve hate bigihandin, Şêx ji rasterê ve hate biderkevtin û wî destên xwe ji bona wan diyarîyan ve date bidirêjkirin û wî ew diyarî û giranbuha ji Hevrîyên xwe dane bisitandin û ji bona Cezîrê ve

hate biçûyîn û pena xwe ji bona Mîr Ize-Dîn ve date birin. Mîr Ize-Dîn Serdarê Cezîrê peymanî xweyî bestandî ligel Padîşah Xwedî şikoh de date bişikendandin û wî bextê xwe ligel wî bedbextê hanê ve date bigirêdan. Payeberzê xwedî şikoh du carî Peyamber ji bona nik Mîr Ize-Dîn dane binardin, „ku ew Şêx ji me re bide bigirtin û ji bona nik me wî bide binardin, da ku em di dawî de li gunehê te de bêtin bibuhurandin. Heger na, dê emê herçê Keleh, navçe, dar û nedarên te li jêr simên hespan de bidin bitarûmarkirin. Mîr Ize-Dîn ji ber sengînbûna keleha xwe û rabûna ava rûbar ve guh bi fermana Teymur neda bidan û wî Şêx bi destên wî ve neda bidan. Beramberî vena Teymur Xwedî Qeran di roja duşemba sêzdehê cîmada yekemî wê salê de giranbarên xwe dane bicîhiştin û wî hêrîşek ji nişkê ve ji bona ser wî date bikin û wî di wê şevê de hemû leşkerê xwe di ser Diclê re date biderbaskirin û der beyanî de leşkerê pîroz dor û berên Cezîrê tev dane bigirtin û di nava demjimarekê de keleh û bajar bi jêr destên xwe ve date bixistin. Tevaya wilayetê û xelkên wêna ji bona talankirinê û kuştinê dane biazadkirin. Mîr Ize-Dîn jî ji bal Serbazekî Teymûr de hate bidîlkin û ew nehate binaskirin; lêbelê pir lê hate bikutan û bilêdan û zor tişt û mişt jê hatin bisitandin û ew hate biberdan. Ew bi hezar dujwarî ve piştî vê kutan û lédana hanê ve bi niv canî ve xwe ji nemanê ve date birizgarîkirin. Di vî warê hanê de xelkên Cezîrê wetov didin biveguhertin, ku Mîr Teymur di pêşî de pir rêz lê date bikin û ligel wî de bi şetrencê ve date biyarîkirin û ew gelekî bi ber dilê wî ve hatibû bikevtin û ew bi hogirê wî ve hate bikin û wî jê date bixwestin, ku ew ji bona çûna Şamê de ligel wî de bête biçûyîn¹⁹⁸. Lêbelê jiber ku hemû salekê Padîşahên Şamê diravên zor ji bona Ize-Dîn didatin bidan, wî xwe ji bona wê çûna Erebestanê ve date bivegirtin; jiber vî hoyê hanê ve Mîr Teymur lê hate bitûrekirin û wî fermana talankirin û kavilkirina Cezîrê date biderxistin. Mîr Ize-Dîn xwe di nava Eşîra Eruxî de date biveşartin. Wî dema xwe bi hejarî û şerpezî ve didate birabuhurandin, tanî ku ew hate bimirin.

Mîr Ebdal Kurê Mîr Ize-Dîn. Piştî mirina Bavê xwe ew ji bona ser textê serdarîyê hate bikevtin. Wî serdarî li Eşîran û Tîran de didate bikin. Zor pê neçû, wî ji bona cîhana din date bibarkirin.

Mîr Ibrahîm Kurê Mîr Ebdal. Gava bavê wîna di dunya nemanê ji bona dunya manê ve hate bikoçkirin, li gora mafeyê wîna de ew li ser textê serdarîyê Cezîrê de li şûna bavê xwe de hate birûniştin; lêbelê dunyadarîya

---

¹⁹⁸ Teymur der sala 803 k. -1400 z.- de ber bi Şamê ve hatîye biçûyîn.

wî pir dirêjnekir û ew hate bimirin. Wî li dû xwe de sê Kur Mîr Şeref, Mîr Bedir û Kek Mohamed dane bihiştin.

Mîr Şeref. Ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn û demekê wî meznayeti date bikirin û ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin.

Mîr Bedir. Wî cihê birayê xwe di serdarîyê de date bigirtin. Wî demeke zor dirêj serdarî date bikirin û di pişt re wî rûwê xwe ji dunyayê date bibadan. Wî sê Kurd Mîr Şeref, Mîr Mohamed û Şah Elî Beg li dû xwe de dane bihiştin.

Kek Mohamed Kurê Mîr Ibrahim. Piştî mirina birayê xwe ew bi ser serdarîya Cezîrê ve hate bikevtin. Di zemanê wî de Hesên Beg Aq Quwînlo ev diyarê hanê date bivegirtin. Wî wêranîyên pir mezin beramber bi zînetên vê wilayetê ve dane bikirin û wî piranîya pir ji Gewreyên Botan date bilinavbirin. Kek Mohamed ligel Mîr Mohamed û Şah Elî birazyên xwe de hate dîlkin û ew bi bendikirî ve ji alîyê Iraqê de dane bibirin. Ev diyarê hanê bi carekê ve bi jêr destên Turkumanên Aq Quwînlo ve hate bikevtin. Serdarîya wê bi Çelebî Beg ve hate bidan, yê ku ew zarokên wî bi rastî ve bi navê Çelebî Lo di nava Elên Turkumanan de têtin binavkirin. Çelebî Beg pir bi başî ve serpereştî û parastina wilayeta Cezîrê bi dirêjî ve û bi bê nimû ve date bikirin, tanî ku Mîr Şeref Kurê Mîr Bedir ev wilayeta hanê ji jêr çengalê Eşîra Aq Quwînlo ve date birizgarîkin.

Mîr Şeref Kurê Mîr Bedir. Di dema ku mamê wî Kek Mohamed û Mîr Mohamed û Şah Elî Beg birayên wî der destê Eşîra Aq Quwînlo de bi dîl ve dihatin bidîtin, wî xwe date birizgarîkin û ew bi veşartî ve di hate bijîyandin, tanî ku roja dewleta Sultanên Aq Quwînlo bi sînorê nemanê ve hate bigihandin û bextê derbeyanîya wan bi nemanê ve hate bidawîkin; mîna ku tete bigotin: Xweşxuan:

Ta nemîrd yekî bina kamî
dikerî şadkam neneşîdend
Hejar:

یهك بهشادی دهچیت و جیی دهگری

یهك كهساس و ههناسه سارد دهمری

Yek ke sas û henase sard demirê
yek bi şadî deçêt û cêy degirê

Roj bi roj ve şopên bextewerîyê ji anîya hêvîya Mîr Şeref ve dihatin biderkevtin û demjimar bi demjimar ve sitêra bextê wî di bilindbûn û bilindiyê de di hate biçurusandin, tanî ku wî ji mayîna şûrên Eşîra Buxtî bi ser xwe ve dilê wan dane birakişandin û ew li dora ala xwe de dane bicivandin. Wî date bixwestin, ku ew hevsarê serdarîya Cezîrê ji bona nik xwe ve bide bikişandin. Piştî dirêjbûna sê salan di neşînbûna kunca

bêhêvîbûnê û çavdêrîyê de kêş jê re hate biderkevtin û sitêra bextê wî hate bilindkirin. Wî bi lêdana şûrê birûskî ve di gorepana şer de bi mêrxasî ve wilayeta bav û kalên xwe date birizgarkirin û bi serdarîya serxwebûna xwe ve hate bigihaştin. Di vê bêhnê jî de mamê wî Kek Mohamed û birayên wî Şah Elî Beg û Mîr Mohamed jî ji bendbûna Turkumanan ve hatin birizgarîkirin û bi wî ve hatin bigihandin.

Gava ku Şah Ismaîlê Sefewî hate biderkevtin û herdu wilayetên Iraqê û Ezerbêcanê ji nava çengên Eşîra Turkumanan ve date birizgarîkirin û ew hate bipadşahîkirin û wî wilayeta Diyarbekir, Musil û Şingalê jî date bigirtin. Ewsa wî leşkerekî giranî Iranî ji bona vegirtina Cezîrê date binardin û şerên pir giran di navbera Rêça Qizilbaşan û Mîr Şeref de hatin bivêkevtin. Hercar Mîr Şerf dihate biserkevtin, tanî ku wî di yek şerî de ziyaneke mezin bi hezar û heftsed kuştî ve bi Qizilbaşan ve date bigihandin. Herwehajî wî pir guruh û bargiranî jî datin biberdestkirin. Careke din jî Ismaîlê Sefewî Xan Mohamed Istaclu, yê ku ew Mîrê Mîran li Diyarbekir bû, ligel birayê wî Qere Xan de ji bona vegirtina Cezîrê ve ji bona ser Mîr Şeref date binardin. Vê carê jî ew nehatin biserkevtin û bi bê gihandina mebesta xwe ve ew hatin bivegerandin. Di hêrîşa sêyem de wî Yekan Beg Tikluyê Qurçî Başî ji Hemedanê ve ligel Qurçiyên navdar û leşkerekî zor û pir mêrxas de bi pêgîrî û rezim ve ji bona ser Mîr Şeref û vekirina wilayeta Cezîrê ve date birewankirin. Mîr Şerf bi alîkarîya Xwedawed ve bi nav roka wê Ayetê ve hate bigihandin: “Çend ji komeke kêş ve bi alîkarîya Xwedê ve bi ser komeke zor ve hatîye biserkevtin“. Pilingên nebez xwe bi serhevdû de dane bikomkirin û wan xwe beramber bi Yekan Beg ve dane birêzkirin. Piştî şerên pir giran Yekan Beg hate bişikestî û ew ji ser Cezîrê ve hate biçûyîn. Di piştî vê roja hanê de careke din leşkerê Qizilbaşan nema hêrîş ji bona ser Cezîrê ve datin bianîn¹⁹⁹. Di piştî van rûdanan de bi derbasbûna çend deman ve Mîr Şeref ji dunya nemanê ji bona dunya dinî mayîne ve date bikoçkirin.

Şah Elî Beg Kurê Bedir

Piştî mirina Mîr Şeref birayê wî ji bal Eşîr û tîrên Buxtî -Botî- ve ji bona ser serdarîkirinê ve hate bihelbijartin û wî Kelh û navçeya Finîk bi birayê xwe Mîr Mohamed ve date bidan. Di gava ku Mîrên Kurdistanê ligel hevdû de bi yekbûn ve ji bona nik Şah Ismaîlê Sefewî ve ji bona Xoy û Tebrîzê ve xwestin bêtin biçûyîn, Şah Elî Beg jî date bixwestin, ku ew jî ligel wan de bête bikevtin û wî xwe date bijibîrakirin, ku bê kanî Eşîra

¹⁹⁹ Ev şerên hanê di salên 908 - 917 k. -1503 - 1511 z. de- hatine bivêkevtin.

Buxtî çend zîyan û serşorê bi Qizilbaşan ve dayite bigihandin. Ew jî bi rêwîbûna duwanzdeh neferên Mîr û Serdarên kurdistanê ve rûwên xwe ber bi baregehê Şah Ismaîlê Sefewî ve dane bivekirin. Gava ku ew bi ber çavên Ismaîlê Sefewî ve hate bikevtin, bîrwerîyên wî der barê Mîr Şeref de hatin binuhkirin û wî nikarîbû ew bidana bidaqurtandin û wî ew ligel Hevrêyên wî de ji Mîr û Serdarên Kurdistanê ve bi benkirî û zincîrkirî ve dane bizindankirin²⁰⁰. Di piştî derbasbûna demekê de Mîr û Serdarên kurdistanê her yek bi rengê ve xwe dikarîbû ji zindanê ve bidin birizgarîkirin. Şah Elî Beg jî dikarîbû xwe ji zindanê ve bide birizgarîkirin û ew ji bona Cezîrê ve hate bivegerandin²⁰¹. Di vê dema hanê de wilayeta Cezîrê ji dêlva Şah Ismail de li jêr destên Ulaş Beg birayê Xan Mohamed Istaclu Walîy Diyarbekir ve dihate biderkevtin. Di navbera wan de şer û pevçûna datin bidestpêkirin. Ulaş Beg dev ji serdarîkirina Cezîrê ve date biberdan û ew jê hate bibezandin. Keleh û navçeyên Cezîrê ji nuh ve careke din bi jêr destên Şah Elî Beg ve hatin bikevtin. Di piştî vê re wî ligel Mîr Şeref Serdarê Bedlîsê de peymanî biratîyê date bibestandin û herdu layan weha bi başî ve dane bizanîn û ku ew serên xwe ji bona ber baregehê Sultan Selîm Xanê Osmanî ve bidin bidanîn²⁰². Padîşah dilê wî ji bona vekirina Diyarbekir, Ezerbêcanê û Ermenistanê date bibijandin. Piştî derbasbûna çend salan ji serdarîkirina Şah Elî Beg ve ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û li dunya namê de malavayî date bikirin û wî çar Kur li dû xwe de Bedir Beg, Nasir Beg, Kek Mohamed û Mîr Mohamed dane bihiştin. Di piştî mirina wî de Bedir Beg cihê bavê xwe date bigirtin. Kurên wî Nasir Beg û Kek Mohamed, ji yê ku wan di demekê de li Cezîrê de dane biserdarîkirin, dê emê li ser zînetên wan de her yekî bi dirêjî ve bidin biaxivtin. Mîr Mohamed Sulêman Beg bi navê Kurê wîyî mîrxas û gernas ve tête biderkevtin, yê ku ew li dû de hatîye bimayîn û hêj ew tête bijîyandin.

Bedir Beg Kurê Şah Elî Beg

²⁰⁰ dibe, ku çûna wan bi vê serdana şûm ve di sala 917 k. -1511 z.- de bête biderkevtin. Ew nêzîka sê salan di zindanê de hatin bimayîn. Di piştî re ew hatin biderkevtin û li paş wê de rûdana Çaldêran -di 1514 z. de- tête biderkevtin. Rojbeyanî

²⁰¹ Li paş şerê Çaldîran, yê ku ew der sala 920 k - 1514 z de- di navbera Iran û Osmanîyan de hate bivêkevtin û têde Iran hate bişikenandin, Şah Elî Beg li paş kişandina sê salên zindanê de ew hate biberdan. Rojbeyanî

²⁰² Sultan Selimê yekem bi Kurê Sultan Bayezîdê duwem ve tête biderkevtin. Bavê wî ji ser text ve hate biderkevtin û ew di sala 918 k. -1512 z.- de bi Padîşah ve hate bikirin. Rojbeyanî

Piştî mirina bavê wîna ew li ser textê serdarîkirina Cezîrê de hate bicîgirîkirin. Bi saya dadwerî û bextê xwe ve wî ew diyarê hanê date biavedanîkirin û wî nêzîka heftê salî bi serbestî ve serdarîkirina xwe date bikin. di hemû dewrana Padîşayetîya Sultan Sulêman Xan de ji pêşî tanî dawî de her û her ew bi fermanên Sultanî ve dihate bi rabûn û rûniştin. Wî ew ligel xwe de ji bona çûna xwe ve ji bona Wan, Tebrîzê û vekirina Begdadê û hemû welatê Iraqa Ereb ve date bibirin û hîç demekê ew jê nehate bidûrkevtin. Jiber nêzîkbûna wîna ligel Sultan de bayek lê hate bipeydakirin û wî weha didate bibawerîkirin, ku mafeyê wî li ser dîwana Osmanî de tete biderkevtin, herçî ku ew bide bikin, lê nayete bipirskirin. Wî du karên zor naşirîn dane bikin, ku hem Sultan û hemjî Wezîrê wî Rostem Paşa lê hatin bibîntengkirin. 1. Gava ku Mîr Serdarên Kurdistanê, ji yê ku ew ji şerên Ecem ve hatibûn bi vegerandin, ji bona maçîkirina destên Sultan di dîwana wî de hatibûn biçûyîn û di pişt re destûra vegerandina nava malên xwe jê bidin biwergirtin. Sultan Husên Beg Serdarên Amêdîyê li pêş de ji bona maçîkirina destên Sultan ji bona nava dîwanê hate bihatin, li ser vê de Bedir beg hate bitûrebûn û wî destên Sultan di dîwanê de li ser destûrê de nedane bimaçîkirin û ew ji dîwanê ve hate biderkevtin, bêyî ku ew destûrê ji xwe re ji Padîşah yanjî ji wezîrê wî ji bona vegerana xwe ji Begdadê ve ji bona Cezîrê ve bide bixwestin. 2. Gava ku Zeynel Beg Serdarê Hekarê bi alîkarîya Rostem wezîr Paşa ji bona wergirtina welatê xwe ve li Estana de û ew ber bi mal ve dihate bivegerandin, çilo ew bi wilayeta Cezîrê ve hate bigihandin, mîna ku me ev bi dirêjî ve di berê de dayîte biderxistin, Bedir Beg çend Peyekujên û Xwînrijên Buxtî ji bona ser rêya wî dane binardin. Wan Hevrêyên Zeynel bi carekê ve dane bikuştin û ew bi xwe jî ve zor bi birîndarî ve li ser erdê de hate bimayîn. Çilo ev xebera hanê ber bi guhên Rostem Paşa ve hate bikevtin, careke din bîrwerîyên wî hatin binuhkirin. Der cara duwemî di rûniştina xwe de li ser kursîya wezîrîyê de Rostem Paşa dest bi livandina Mîr Nasir Beg ve bi dijî Bedir Beg ve date bikin, da ku ew ji xwe re daxwaza serdarîkîna Cezîrê bide bikin û ew xwe ji bona wê mebestê bi Estana Padîşahî ve bide bigihandin. Nasir beg li ser wê navtêdana hanê de ji bona dergehê Sulêmanî ve date bigihandin. Bi alîkarîya wezîr Rostem Paşa ve ji dîwana Padîşahî ve serdarîkirina Cezîrê bi Nasir Beg ve hate bidan û ew ji bona Cezîrê ve hate bivegerandin. Gava ku ew ber guhên Bedir Beg hate bikevtin, Bedir Beg ber Şingalê ve hate bibazdan û wî serdarî ji bona birayê xwe ve date bihiştin. Li paş du salan de Bedir Beg ji bona Estana Padîşahê ve hate biçûyîn. Navçeyên Tur û Heytem li wilayeta Cezîrê de hatin bicudakirin û careke din serdarîkirina Cezîrê ji bona Berdir Beg hate bibiryarîkirin. Di tevaya jîna xwe de li gora wê nîşana fermana

Padîşahî de wî serdarîya Cezîrê date bikirin²⁰³. Bedir Beg bi eşkere ve di nava civat û ahengan de Beng -Heşîş- her roj bi nêzîka pencsed dirhemî ve wî didate bixerckirin û wî di roj û şevê de bi nêzîka sed dirhemî ve beng ji xwe re didate bikişandin. Wî hergav Kîsdarê xwe didate biagehdarîkirin, ku ew nerxê bengê ji malê wîyî taybetî bide bidan û ew nerxê wê ne ji zêrên qelp ve bide bidan. Derbarê hemû kar û barên rêzan û qanûnên ayînî de pir wî guh bi wan ve didate bidan û ew didatin biparastin. Hêjîbêtir wî pir rêz li Zanistvan û Peyên çak de didate bigirtin. Der zemanê wî de di Cezîrê de weha deha Zanistvan û Peyên çak dihatin bikomkirin, ku hîç di zemanekî din de weha bi pîrbûn ve ne dihatin bidîtin. Nimûne li ser vê de Melana Mohamed Berqeleî, Mewlana Ebu Bekir, Mewlana Hesên Surçî, Mewlana Seyid Elî, û Mawlana Zeyin El-Dîn Bebi têtin biderkevtin, ji yê ku ew di zanistîyên diyar û veşartî de ji nîvişkê zanistvanên zemanê xwe ve dihatin biderkevtin. Mewlana Seyid Elî û hinên din nivîstên wan di nava destên Zanistvanan de dihatin bixwendekarîkirin. Wisa têtê bigotin, ku Mewlana Ebu Bekir rojekê dilê wî ji Bedir ve hate bihiştin û wî date bixwestin, ku ew ji Cezîrê ve bête biderkevtin. Bedir Beg ligel Gewre û Rîsipîyan de ji bona nik Mewlana ve hate biçûyîn û wî jê re gelek xelat û diyarî dane bipêşkeşkirin, tanî ku wî dilê wî date bixweşkirin û wî ew ji bona cihê wî ve date bivegerandin. Gava ku birayê wî Nasir Beg hate bimirin, wî navçeyên Tur û Heytem bi destûra pêşî ve careke din ji bona wilayeta bav û kalên xwe ve date biservekirin. Ew bi temenikî dirêj ve hate bijîyandin. Di dawîya dawî de ew ji notî ve biderbasbûn û bi nêzîka ser sînore sedî ve hate bikevtin û hişê wî hate bisivikkirin û birwerîya wîna hate bikêmkirin. Wî karên pir dûr ji hiş ve didatin bikirin, tanî ku ji Gotinvanên Bawerpêkiran ve bi ber guhên me ve hate bikevtin, ku carekê Merovekî ji destên Qesabê bajêr ve li nik Bedir de date bigilîkirin, ku wî ew dayîte birûsarîkirin. Bedir big weha date bitexmînkirin, ku ew kesê hanê bi Qesar ve têtê biderkevtin, yê ku wî beramber bi vî Merovê hanê ve dayîte bisetemkirin. Dest li cî de Qesar hate bianîn û bi têtê û pîrî ve li ser fermana wîna de lê hate bilêdan. Piştî lêdan û kutanan wî jê date bipirskirin: Gunehê Bendê te çi bû, ku ez bi vê sizakirina hanê ve hatime bizizakirin? Bedir Beg di bersiva xwe de date bigotin, ku Filan kes dayîte birûsarîkirin. Qesar date bigotin: Mîrê min, Kesê ku wî ev Merovê hanê dayîte birûsarîkirin, bi Qesab ve têtê biderkevtin û ez bi Qesar ve têtîm biderkevtin. Bedir Beg di bersiva xwe de date bigotin: ku Qesar û Qesab bi yek ve têtîm biderkevtin û di peyvê de bi hevbeşî ve têtîm biderkevtin û bi

---

²⁰³ Emîn Zekî Beg di Navdarên Kurd û kurdistan de dide bigotin “ wî bes û bi tenha ve di piştê vê re salekê date biserdarîkirin“. Rojbeyanî

vî corê hanê ve şaşbûn wetov bi hêsanî ve têtê biderkevtin. Çilo ew hate bimirin, Kurê wî Mîr Mohamed şûna wî date bigirtin.

Mîr Mohamed Kurê Bedir Beg

Di zemanê jîna bavê xwe de wî sermîyandariya welêt didate bikirin û wî civandina mal û hilanîna dewlemenbûnê didate biparastin. Wetov têtê bigotin, ku wî duwanzdeh hezar mêşînên bi ber ve hebûn û ji wan wî her sal hatineke mezin ji xwe re didatin bihilanîn. Herwehaji wî sed hezar mirîşk jî ji bona xwedîkirina wan ve bi ser Gundiyar ve dabû biparvekirin û divabû ku ji her mirîşkekê salê çend hêk bêtin bidan. Mebest ji vê ve dihate biderkevtin, ku di civandina mal û dewlemendîbûnê de destekî wîyî dirêj dihate biderkevtin. Piştî mirina bavê xwe ew bi Serdarê serbixweyî Cezîrê ve hate biderkevtin. Piştî derbasbûna heft salan li ser serdarîkirina wîna de di mêjûwa sala nehêd û heştê û şeşan 986 k. - 1758 z.- de bi fermana Sultan Murad²⁰⁴ de leşkerê Osmanî bi serokîtîya wezîrê duwem Lele Qere Mustefa Paşa ve ji bona vekirina wilayeta Gurcistanê û Şîrwanê ve hate bikarmendîkirin û Mîr Mohamed jî ligel leşkerê Musulmanên bi serkevtî ve hate birêkevtin. Gava ku leşker dest bikevtina nava Kurcistanê de date bikirin, Mohamed Xanê bi nav û bangê Tuqmaqê Nevîyê Qazuq Hemzeyê Istaclu Mîrê mîranê Çiqur Seed û Imamê Qolê Sultanê Sultanê Qacar mîrê Mîranê Qerebax û Kenceyê Aran bi deh hezar Suwarê azayî mîrxasî Qezilbaş ve li cihekî de bi navê Çilder ve rê li ber Mustefa Paşa ve date bigirtin û ew duçarî leşkerê wîyî pir hate bikirin. Li hevdû de hatibû birasthatin, ku di wê rojê de Derwêş Paşayê Begler Begê Diyarbekirê bi Dîdebanê pêşekîyî leşkerê Islamêyî pêşrweî ve hatibûn bikirin. Di cihê bi navê Çilder de piştî nîvro û di nêzîka rojavayê de li ser serê çiyê de herdu leşker bi pêngî hevdû de hatin bikevtin. Kurdên qehreman ji ser hişên xwe ve hatin biçûn û wan berî her kesekî hêrîş bi ser wan guruhan ve dane bibirin. Wan weto didatin bibawerîkirin, ku ew bikêm ve têtin biderkevtin. Ew bi bayê payebûna pozbilindîya xwe hatin bişikandin.

Xweşxuan:

mebîn gerçî Sêri Edu ra heqîr
bindîş ezu ku bud şêr gîr
menaz zi behi ey zi xeyli behan ke
başid be ez be besi der cihan
beser penceyî ahînetmenaz
ke Ahenger enned ahen kudaz

²⁰⁴ Ev bi Muradê Sêyem ve têtê biderkevtin, yê ku ew ji sala ji 982-1003 k. -tanî 1594 z.- de li ser textê Selteneta Osmanî de hafîye bimayîn. Rojbeyanî

Hajar:

لهخۆ بابی بونت بگاتی ههلهی
دهبی بیر بهری دوژمنیش لایهتی
که پۆلاش بهناگر داتاویتهوه

مهلی دوژمن هیچه، خۆت هه رچی هه
وهکو تو دهنازی به نازایهتی
مهلی: پهنجه ئاسنم و ناشکیتهوه

Melê Dujmin hîçe, xot herçî heye
li xo bayî bunt bigatê heleye
Weku to denazî be azayatî
debê bir beri Dujimin şî layetî
ke pola şî be agir detawêtewe

Guruhên Qezilbaşî hin ji Peyên xwe ve bi nêzîka du sê hezar Suwar ve di pêşî de beramberî leşkerê Romê de date binardin. Gava ku Pehlewanên zor mêrxas û gernas, ji yên ku ew bi aramî ve di kemîngeha xwe de dihatin birûniştin, ev çilo ev kêmbûna Qizilbaşî hanê ji bona şerkirina supahê Romîyî mezin ve tête bidakevtin, dilêrên Kurd mîna şêrên gurmijî bi beramberî vê kombûna perîşan ve hatin bidakevtin û wan ev koma hanê nala bi sitêrên azmanan ve ji hev dane bitarûmarkirin, di vê gavê de nêzîka şeş hezar Peyên tazeyî Suwarî zor bi kar ve ji çiyê ve mîna şepolê avê û Ajdehayên dev agirpêj hêrîşî ser leşkerê Kurd dane bikin û şerekî germ û giran di navbera herdu alîyan de hate bidadan. Qirçe qirça şûran û gurme gurma dangan bi perên esmanan ve dihatin bigihandin, tê bigota, ku roj di nava vî şerê hanê de tête bidîtin û roj bi şev ve dihate biderkevtin. Erd bi xwîna Dileran ve hate bisorkirin, tê bigota, ku berbeyanîya sor hatîye biderkevtin. Bextê Biçûk û Mezinan di vê newala hanê de bi mirinê ve hate bigihandin.

Xeşxuwana:

Sedayê sem û şiyeh bad payî
der awred mahî û merezcayî
Temaşud ez her teref çub tîr
çur kehay Xîret betincayi gîr
zi xunî ke tîrk zed ez furqegah
yelan re ber efraxt pir kulah
tebrîzin bixun yalan keşte xereq
çu tac Xuresan cenki beferq

Hajar:

گورو شیری لهژیان دهکردن نهبان
بزهی مهرگ ودهیپرسی زیندو لهکوین؟

گورپینی سواران و ورشهی دهبان
بریقهی دهمی شیری تینو بهخوین

وهكو ته رزه بارانی سه ر داوه رین
سه وه و تیرو توربینی پر کردبون

به شیرو به نیزه له شه پگه ی به رین
فرشته ی مرن گیانی هیند بردبون

Gorînî Suwaran û reşey deban
kur û şêrî le jîyan de kirdin neban
Berîqey demi şêri be xwîn
bezey merk û depisi zînd û le kwîn?
B şîr û be nêze le şer key berîn
weku zerze barani ser daverîn
Fereştey mirin Giyanî hênd bidibûn
sewe û têre turbêni pir kirdibûn

Di dawî de Mîr Mohamed ligel Saruxan Beg Serdarê Hezo, Duman Beg Zerqî û Mîr Mohamedê Finîkî de di vî şerê hanê de hatin bikuştin û li paş jî de leşkerê Qizilbaş hate bişikestî û nêzîka sê tanî car hezar kes ji herdu alîyan de di gorepana ser de hatin bikuştin. Der cihê ku Mîr Mohamed têde hate bikuştin, nêzîka dused hezar zêrên sorî li sikedayî Osmanî de ligel pertel û xişrên giran buha û gelek ji cebilxanê ve di xizna wî de ligel de dihatin bidîtin. Çar Keç ligel Kurekî pênc salî de bi navê Sultan Mihamed li paş wî de hatin bimayîn û ji van pê ve kesekî din li dû de nedihate bidîtin. Di vê pêla hanê de kesekî din ji Serdarên Kurdistanê ve mîna wî wetov deha bi xiznedar ve dihatin biderkevtin.

Sultan Mohamed Kurê Mîr Mohamed

Ew ji Keça Melek Mohamed Xelî Serdarê Serdarê Hesenkêf bû. Ew di zarotîya xwe de li dû bavê xwe de hate bîmayîn. Di Kurdistanê de reweşt wetov dihate bîderkevtin, ku gava Kur bi hindik salan ve li dû bavê xwe de dihate bisêwîkirin, ew bi navê bavê xwe ve dihate binavkirin yanî bibangkirin. Dibejî ku ew bi wî navê suwarkirîyî hanê ve Sultan Mohamed hatibe binavkirin, jiber ku beşê yekem hatibe bigirtin û beşê duwem hatibe bijibîrkirin. Ev jî Xwedê dide bizanîn.

Dêya wîna jineke pir jîr û hişmend bû. Ji wê re sermiyanekî pir mezin ji paşvemayê bav û kurê wê ve hatin bihiştin. Wê dikarîbû dilên lipaşvemayên Mulk û Axayên Eşîra Buxtî bi diyariya û xelatan ve ber bi xwe ve bide birakişandin. Herwehaji ew ligel xelkê de pir bi çavfireh û dilfireh ve dihate bîderkevtin.

Wê keçên xwe bi Mîr Nasir û Şeref Beg Kurên Xan Ebdal ve dane bîmêrdan. Wê erkên kar û barên biçûk û mezinî vî diyarê hanê ji bona nava destên karîna Kurên Xan Ebdal ve date bixistin. Bi rastî ve ji bona parastin û bi rêk û pêkxistina wilayeta Cezîrê ve ji vê baştir ve nedihate biremankirin. Di kêsekê de wê Kurê xwe ji bona Estana Sultan Murad Xan ve li Istenbolê de date bibirin. Wê ji bona Sultan, Wezîr, Kizir û Xandanên wî diyarî û xelatên pir giran dane bipêşkeşkirin, ku pê dilên wan hatin bixweşkirin. Ji alîyê Padîşah jî de ew bi diyariyên pir qeşek û giran buha ve û nuhkirina serdarîkirina wilayeta Cezîrêyî serfiraz û serbilind ve ji bona Sultan Mohamed ve date bixelatkirin. Wê destûra vegeza xwe date biwergirtin û ew ji bona Cezîrê ve hate bivegerandin. Piştî derbasbûna pênc salan li ser rojên serdarkirina wîna de Dêya wîna hate bimirin û ew bi xwe jî ve di piştî çend rojan jî de hate binexweşkevtin û zor pê neçû û di mêjûwa sala nehşed û not û yekê de -991 k. -1583/1584 z. de- canê wîyî perest ji nava gewdeyê laşê wî ve hate bîderkevtin û ew ber bi Dayîka xweyî dilsozî çak ve ji bona buhuştaya mayîn ve hate biçûyîn. Li gora hin goyên din de hinekan ji Donde û Dujminên wî ve jehir ji bona nava xuwarina wîna ve dane bixistin û ew pê hate bimirin. Li paş mirina wîna de tu zarokên Bedir Beg li dû wî de nema hatin bidîtin û ew bê Donde hate bîmayîn.

Nasir Beg Kurê Şah Elî Beg. Der zemanê desthilatîya Sultan Sulêman Xan de û di rojgarîya Rostem Paşayê Wezîrê gewre de Derwêş Mehmud Kele Çîrî bi hogirekî mezin ve di civata bilindî Sultanî de û serpereştê kar û barên Asif Berxiyayê duwem ve dihate bîderkevtin. Ev Derwêşê Mehmudê hanê di koka xwe de ji Eşîra Rojekî ve dihate

biderkevtin û ew di şeweyê nivîsandina xuşxuwaniyê û hunera wê de bi Şagirtê Mewlana Idrîs ve dihate biderkevtin. Di demekê de ew bi Mîrzayê dîwana Şeref Begê Bedlîsê ve dihate biderkevtin. Piştî kuştina Şeref Beg ji bona diyarê Rom ve hate biçûyîn û ew bi Fêrkirvanê Keça Sultan Sulêman Xan ve hate bikirin, ye ku ew bi Jina Rostem Paşa ve dihate biderkevtin. Di cara duwem jî de cihê Wizareta Birîkarî Mîr Şeref Beg jî pê hate bidan û wirde wirde kar û bar pê dihatin bisipartin, tanî ku piranî Serdarên Kurdistanê ligel wî de didatin bipêwendîkirin. Wetov bi saya wîna ve Rostem Paşa li ser tevaya zînetên Kurdistanê de hate biagehdarîkirin û guhertin û veguhertin der Serdarên wêna de hatin bikirin. Mebest ji van pêşekîyan ve bi vê ve tête biderkevtin, ku di pêşî de hatîye bibîrxistin, ku Rostem Paşa Wezîrê Gewre nav di Nasir Beg de dabû bidan, ku ew ligel Birayê xwe Bedir Beg de bi dijî wî ve bête birabûn û ew daxwaza serdariya Cezîrê ji xwe re bide bikirin. Li gora daxwazê de ew ji bona Estana Paytextê Sultan Sulêman ve hate bihatin û ji bona wîna ve fermana serdarîkirina Cezîrê hate biderkevtin. Piştî ku du salan li ser darê wî de hatin biderbasbûn, Bedir Beg jî berê xwe ber bi dergehê Padîşah ve date bivekirin. Navçeyên Heytem û Tur li Iyaleta Cezîrê de hatin bicudakirin û ew bi şeweyê Sinceqê ve ji bona Mîr Nasir ve hatin bidan û iyaleta Cezîrê careke din jê re hate bivegerandin. Di piştî derbasbûna demeke kurt de Nasir Beg der Tur û Heytem de hate bimirin û Bedir Beg jî Navçeyên bi navkirî ve li gora berê de bi Wilayeta xwe ve dane bivekirin. Mebest ji bîrxistina van hemû guhertin û veguhertinên hanê de di nava Serdarên Kurdistanê de li gora bîr û bawerîyên Gereyan de tête biderkevtin, ku ev hemû bi piştgirtina Derwêş Mehmud Kele Çîrî ve dihatin bikirin. Çîrok wetov tête biderkevtin. Gava Nasir Beg hate bimirin, Xan Ebdalê kurê wî bi niyaza wergirtina Sinceqa Tur û Heytem ve der zemanê Sultan Selîm Xan û wizareta Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre de ji bona ber dergê Padîşah ve hate biçûyîn. Bayê payebûna serdarîkirina Cezîrê ji bona nava nivê keleyê wî ve hate bikevtin û wî date bixwestin, ku ew wê Iyaletê bide biwindakirin. Mohamed Paşayê Wezîr li layekî ve bi dostê nêzîkî Bedir Beg ve dihate biderkevtin û li layekî din ve wî ji ber berjewendîya dewletê ve nedidate bidîtin, ku Xanedanê Cezîrê li berhevdû de bêtin bikevtin. Ew hinekî li Xan Ebdal de hate bibîntengkirin û wî ew date bipîskirin û bir û bawerîya wî wetov hate biderkevtin, ku ew Xan Ebdal bide bizindanîkirin û wî bide bisizakirin. Beramber bi vîna ve wî Mohamed Axa Çawîş Başî bi çend Neferan ve ji Çawîşên Degehê Bilind ve ji bona anîna Xan Abdal ve date binardin. Di wê rojê de Xan Ebdal ligel destyekî ji Mîrzadeyên Buxtî û çend Neferên Peyên xwe de ji bona nimêjkirina paşnîvro ve li mizgefta bajarê Edernê de hatibûn biçûyîn. Li piştî ku wan nimêja xwe

dane bikirin, Çawîş Başî ligel hemî Çawîşan de ji bona nik wî hate biçûyîn û wan ew ji bona hatina dîwana Wezîrê Gewre ve dane bidaxwazkirin. Kurdên ligel wî de bi gûmanê ve hatin bikevtin, gava ku di vê dema hanê de Çawîş Başê Padîşah bi çend Neferan ve ji Çawîşan ve ji bona daxwaza anîna Xan Ebdal hate biamadebûn. Ev diyara hanê bi nîşaneke baş ve nayête biderkevtin, dibejî ku mest jê bête biderkevtin, ku ew dixwazin wî bidin bikuştin. Her li ser wê gûmanê de Kurdek bi navê Şeyxê Şêxan ve ji Peyên Xan Ebdal ve ji paş Çawîş Baş de xincera xwe date bikişandin û wî ew di nava milên wî de date bilêdan û serê wê di nava sînga wî de hate biderkevtin. Çawîşên Hevalên wî çilo wan ev dîtina hanê ji xwe re datin bidîtin, bi pert û belav ve xwe ji bona nik Wezîr ve datin bigihandin. Gava ku Xan Ebdal û Hevalên xwe ev destana hanê datin bidîtin, şerpezeyî û perîşanî bi ber wan ve hate bikevtin û ew bi carekê ve der bajarê Edernê ve hatin bibelavkirin û wan xwe di nava kolanên wê de dane biveşartin û hinek ji wan jî ve ji bajêr ve hatin biderkevtin û ew bi nava beryê ve hatin bikevtin. Xelkên bajêr li gora fermana Wezîr û Padîşah de bi girtina Xan Ebadl û bi dîlkirina Hevalên wî ve datin bifermankirin. Çarçîyan di nava koç û kolanên Edernê de ew fermana hanê didatin bibangkirin. Xelkên bajêr bi têkrazî ve çavên xwe li her derê de dane bigerandin û wan dest li cî de Xan Ebadl û piranîya Hevalên wî dane bigirtin û ew der dîwanê de dane bianîn. Dest bi cî ve fermana Padîşahî bi kuştina Xan Ebdal û Hevalên wî ve hate bicihkirin. Ew ligel sed Neferên din de ji Xanedanên wî ve hatin bikuştin. Mal û bargiranên wan jî hatin bisitandin û ew ji bona xizna dewletê hatin binardin. Xan Ebdal li dû xwe de heft Kurên reweştbaş dane bicîhiştin: 1. Mîr Nasir, 2 Mîr Şeref, 3. Mîr Mohamed, 4. Şah Elî, 5. Mîr Seyf El-Dîn, 6. Mîr Ize El-Dîn û 7. Mîr Ebdal

Mîr Nasir Kurê Xan Ebdal ji dêlva Sultan Mohamed Serdarê Cezîrê ve ji bona çûna Rewanê²⁰⁵ ve hate biçûyîn û di gava vegera ji vê çûna hanê de ji bona Keleha Qarsê ve xebera mirina Sultan Mohamed bi ber guhên Ferhad Paşayê Wezîrê Serdar ve hate bikevtin. Wî bi başî ve date bidîtin, ku ew serdarîya Cezîrê ji bona yekekî ji Dûndên wî ve bide bisipartin, ji yê ku ew li gel sipah de hatibû birêkevtin. Gewreyên Buxtî li ser serdarîkirina Mîr Nasir de hatin bilihevkirin û tevde bi hevdû re ji bona nik Nivîsvanê van dêrên hanê ve hatin bihatin û wî perîşanê hanê mebesta wan ji bona ser Serdarê Wezîr ve date bigihandin û wî li ser sipartina serdarîya Cezîrê de ji bona Mîr Nasir ve date bibiryarîkirin. Lêbelê Mîr Ezîz Kurê Kek Mohamed di rêya Balî Çawîş de bi dizî ve ji bona Serdarê Wezîr ve date

²⁰⁵ Di herdu destnivîstên din de bi Iriwan ve tête biderkevtin. Mohamed Elî

biraxistin, ku Sultan Mohamed sed hezar lîrê zêrî Osmanî û mal, tişt û miştên bê jimar li paş xwe de dane bihiştin û ji bil du Xweşkên din pê ve kesekî din wî li dû xwe de nedane bihiştin û ez ji Mîr Nasir ve bi kar û barên serdarîkirina Cezîrê ve bi nêzîktir ve têtîm biderkevtin. Heger ku Iyaleta Cezîrê ji bon min ve bête bisipartin, dê ezê beramberî vê sed hezar Filorîyên Sultanî ji malê Sultan Mohamed û duwanzdeh hezar Filrî ji malê xwe ve ji bona xezîna Padîşahî bidim bidan. Serdarê Wezîr ev sozê hanê bi serkevtineke mezin ve date bidanîn. Roja duwem, ya ku Mîr Nasir divabû ji bona ramîsandina dest ve ji bona dîwanê ve bête biçûyîn, Mîr Ezîz jî hate bibangkirin. Serdarê Wezîr berê xwe ber bi Gewreyên Buxtî ve date bivekirin û wî date bigotin: Kî ji van herduwan ve bi nêzîktir ve ji bona Sultan Mohamedê mirî ve têtê biderkevtin? Gewreyên Cezîrê datin bigotin, ku Mîr Ezîz bi yek pişt ve ligel Sultan Mohamedê mirî de bi nêzîktir ve têtê biderkevtin. Serdarê Wezîr date bigotin: ku Iyaleta Cezîrê li gora reweştî dundebûnê de divê bi Mîr Ezîz ve bête bisipartin. Careke din Gewreyên Cezîrê dane bigotin: Hergeçijî Mîr Ezîz bi Sultan Mohamed ve bi nêzîktir ve têtê biderkevtin û li gora dîwandebûnê jî de serdarî divê bi wî ve bête bisipartin, lêbelê tevaya Eşîr, Êl û Gewreyên Wilayetê daxwaza Mîr Nasir didin bikirin û ew ji bona parastinê, pasewanîyê û bi rêk û pêkxistina Wilyatê ve ji Serdarên pêşî deha bi baştir ve têtê biderkevtin. Serdarê Wezîr date bigotin: Herçend jî heger wisajî bête biderkevtin, ez serdarîyê ji bona Mîr Ezîz ve didim bidan. Merovekî ji Gewreyên Buxtî di ber devê wî de date bigotin: ku di nava fermanên Sultan Sulêman Xan de têtê biderkevtin, ku her kesekî Eşîr û Êl bixwazin wî bi serdarê xwe ve bidin bikirin, ew di nava wan de bi Serdar ve têtê biderkevtin; jîbervêjî ve em bi serdarîya Mîr Ezî ve nayêtin birûniştin. Serdarê Wezîr bi van gotinên hanê ve hate bibîntengkirin û wî ji bona Serbir ve date bibangkirin û li ber derîyê çadira dîwanxana xwe de der roja pêncşembê bîst û nehê meha remezana pîroz de der sala nehêd û not û yekê de -991 k. - 1583 z. deserê Mîr Nasir date bijêkirin. Weha şîn şûn û girî date bidestpêkirin. Hêstir ji çavên pîr û lawan ve dihatin biherikandin. Kuştina wîna dilên biçûk û mezina datin bipêtkirin û bisûtandin. Bes û bi تنها ve guhê wî di wir de dihat biderkevtin; jiber ku millet ji xwe re ew didate bixwestin. Bi têkra ve hemû li ser de didatin bigirîkirin.

Xweşxuyan:

Bigerdîd alem ez ayîn xuwîş
ke amed eceb muşkil sext pîş
ziendiwe an matem can gul
rewan geşt ezdîdeha xun dil

Hejar:

دلی دارو بهردیش دهتاوانهوه
فبری بولبول و قهل لهباغا قبری

سهری کردبو خوین لهچاوانهوه
لهدهردو کهسه رگول یهخه ی دادری

Seri kirdibû xuwîn leçawanewe
dili daruberdîş denawanewe
Le derd û keser gul yexeyi dadri
firi bubul û qel li baxa qiri

Di piştî vê re wî Iyaleta Cezîrê bi Mîr Ezîz ve date bidan û wî ew bi xelat û nîşanên Şahînsahî ve date biserfiraz û bixenêkirin û wî ligel wî de Balî Çawîş date binardin, daku ew jê re Cezîrê bide bizeftkirin û birêkûpêkxistin.

Mîr Şeref ligel tevaya birayên xwe û Hogirên xwe de der navçeya Tenzî de hatin bikoşenêşînkirin. Dê emê bi serhatina wan ve bi xameyeke şikestî ve der nêzîk de bi alîkarîya Xwedawend ve bidin binivîsandin.

Mîr Ezîz Kurê Kak Mohamed

Çilo ew bi yarmetî û alîkarîya Ferhad Paşayê Wezîr ve bi ser serdarîkirina Cezîrê de hate bikirin. Li paş ku wî yek sal û çar meh di serdarîkirinê de dadatin biderbaskirin, Osman Paşayê Wezîrê Gewre ew ji ser kar de date bilabirdin û serdarîkirina Cezîrê bi Mîr Mohamedê Kurê Xan Ebdal ve date bisipartin.

Mîr Ezîzê dûrkirî jî di çûna Tebrîzê de ligel supahê bi serkevtîyî Musulman ve hate birêkevtin û wî gelek kar û barên pê sipartî ji bona Padîşahîyê ve dane bikirin. Di piştî vê re wî ji Cezîrê ve date bibarkirin û li Şingalê de wî demên xwe didatin birabuhurandin.

Çilo Osman Paşa li Tebrîzê de hate bimirin, careke din Ferhad Paşa bi Serdar ve hate bigihandin û wî berê xwe ber bi diyarên Ecem ve date bivekirin û Mîr Ezîz jî li Erzeromê de dîsan xwe bi Serdar Ferhad Paşa ve date bigihandin û daxwaza serdarîya Bav û Kalên xwe date bikirin. Ferhad Paşa ew pê date bidan, bi mercekî ku ew sê gundên Fileyên girêdayî bi Cezîrê ve ji bona nava mulkên taybetîyî Padîşah ve bide bixistin û her sal beramber bi şêst hezar Filorî -Lîrên Zêrê- ve ji hasila wan gundên hanê ve ji bona xizna maldarîya dewletê bide bidan. Gava ku ev xebera hanê ber biguhên Mîr Mohamed ve hate bikevtin, ew ji bona Estana Padîşah hate biçûyîn. Çilo hefsarê kar û barên wizaretê bi destên Sinan Paşa ve hatin bikevtin, wî li ser daxwaza Mîr Ezîz de Mîr Mohamed ji bona alîyê Rom Ilî ve date binardin, daku di navbera wan de kelacî û pevçûn neyên bivêkevtin.

Navçeya Tenzî, ya ku ew bi cihê rûniştin û alîkarîya mûçeyên Mîr Şeref û Birayên wî ve dihate biderkevtin, Mîr Ezîz ew bi navê Sinceqê ve ji bona Hacî Begê Kurê xwe ve date bisipartin. Wî her û her didate bikarin, ku ew tovê zarokên Xan Ebdal bide bitemirandin. Wetov wî bi xweşî ve, bi bê bergîrî û beşdarî ve serdarîkirin didate bikin.

Çilo rojên bi vî hawayê hanê ve dihatin biderbasbûn, Mîr Şeref Kurê Xan Ebdal ligel Birayên xwe Mîr Ize El-Dîn, Mîr Seyf El-Dîn û Mîr Ebdal El-Dîn de, ji yên ku heryek ji wan ve bi tayekî ter ve di baxê Iyaletê de û bi şiveke xêzeranê ve di nava gulistana serdarîyê de dihatin biderkevtin, ji bal Eşîr û Êlan ve dihatin bipiştgirtin û wan kar û barên li gora dilên wan didatin bikin. Ew bi dil û can ve ji bona dujminatîya Ize-Eldîn ve hatin bidakevtin û daxwaza xwîna birayê xwe Mîr Nasir dane bikin û wan hêrîşî ser welatê wî dane bikin û ew ji bona nava welatê wî ve hatin bikevtin, da ku ew wilayeta Cezîrê ji jêr destên Mîr Ezîz bidin biderxistin. Wetov ji bil bajêr û keleha wî pê ve di destên wî de nema dihatin bidîtin. Mîr Ezîz bi naçarî ve parastin û pasewanîya bajêr û kelehê ji bona Kurê xwe Hacî Beg û Birazayê xwe Mîr Hawend date bisipartin. Wî bi dil û can ve ji bona sitendina tolê ve ji Kurên Xan Ebdal ve berê xwe ber bi dergahê Cîhangîr Padîşah ve date bivekirin. Mîr Şeref ligel birayên xwe de alîyên gund û navçeyên Cezîrê dane bizeftkirin. Pîranîya Eşîrên Buxtî ligel wan de ji bona ser kelê ve dane bilaîkarîkirin û wan dest bi çardorlêgirtina wêna ve dane bikin. Gava çil roj li ser derbasbûna dorlêgirtina kelehê de hate biderbasbûn û ji Mîr Ezîz tu alîkarî û yarmetî ve ji wan re nehate bigihandin, zînetên wan pir hatin bişerperzekirin. Di vê pêlê jî de li hevdû de hate birasthatin, ku Hacî Beg, ji yê ku ew ji bona alîkarîyê ji Diyarbekrê ve ji bona nik Ibrahîm Paşa Mîrê Mîran ve hatibû bicûyîn, hate bimirin. Mîr Hawend jimareke kêr ji Peyên xwe ve ji zarok û xelkên mala Mîr Ezîz di nava kelehê de dane bihiştin û di nîvê şevê de xwe ji kelehê date bikişandin û hate biderkevtin. Mîr Seyf El-Dîn birayê Mîr Şeref El-Dîn bi vê rûdana hanê ve hate biagehdarîkirin. Wî ser rêya çûna wî date bigirtin. Di navbera herdu alîyan şer û pevçûnê date bidestpêkirin. Mîr Seyf El-Dîn di vî şerê hanê de li ser destên Mîr Hawend de hate bikuştin. Mîr Hawend canê xwe bi saxî ve ji vê werta hanê de date biderkevtin. Mîr Şeref û Mîr Eze El-Dîn jî ji bona nava kelaha Cezîrê ve hatin bikevtin. Wan tevaya mal û tişt û miştên Mîr Ezîz û Hogirên wî dane bitoş û bitalankirin. Herwehajî wan Zarok, Xelkên mala wî û Xanedanên wî jî bi dîl ve ji bona nava destên Peyên Eşîrên Kurd dane bidan û Jinên Navmalîyên wî û Jinên Dengbêjên wî di nava Hogirên xwe de dane biparvekirin û Kurê yeksalîyî Mîr Ezîz jî di nava van zînetên hanê de hate biwindakirin. Çilo ev zînetên hanê di nava Estanê de hatin bibelavkirin û

Mîr Mohamed Kurê Xan Ebdal

Çilo der mêjûwa sal nehsed, not û nehên -999 K.- 1583 z.- de Ferhad Paşayê Wezîrê Gewre Mîr Nasir birayê Mîr Mohamed date bikuştin û serdarîkirina Iyaleta Cezîrê bi Mîr Ezîz ve date bidan û wî ligel wî de Balî Çawîş date binardin, da ku ew maldaraya Sultan Mohamed bide binîşankirin.

Mîr Mohamed ligel mal û zarokên birayê xweyî kuştî de ji bona ber Dergehê Textê Padîşahê Mezin ve ji bona daxwazîya dadwerîyê hate biçûyîn. Weha lihevdu de hate birasthatin, ku di wê demê de Ferhad Paşa ji serdarîya supah ve di diyarê Ecem de ji ber hinek ji kêmanîyên wî ve hate bihilanîn û serdarî bi Osam Paşa ve hate bidan. Wî Mîr Ezîz ji serdarîkirina Cezîrê ve date bixistin û wî Iyaleta Cezîrê ji bona Mîr Mohamed date bisipartin.

Çilo Osman Paşa der Tebrîzê de hate bimirin û careke din serdarîya diyarê Ecem bi Ferhad Paşa ve hate bisipartin. Dest li cî de Mîr Ezîz ji bona serdana Ferhad Paşa ve li Erzeromê de hate biçûyîn. Mîna ku me dabû bixuyanîkirin, ku wî mîrîtiya Cezîrê bi xistina sê gundê Ermenî ve ji bona nava malê taybetîyî Padîşah ve û her sal bi dana şêst hezar Filorî ve ji hatina wan gundên hanê ve ji bona xizna dewletê ve date biwergirtin. Mîr Mohamedê derxistî ji bona Dergehê Şahînsahê Bilind ve hate biçûyîn. Belam li gora gelacîyên Ferhad Paşa ve Mîr Mohamed ji bona Wilayeta Bidu?²⁰⁶ ve hate binardin, ku der wê wilayeta hanê karmendîyek pê hate bidan, da ku ew di tevaya jîna xwe de tede bête bijîyandin.

Mîr Şeref û hemû birayên xwe tev li supahê bi serkevtî ve di çûna gurcistanê de hatin bikevtin. Piştî vegeza supahê bi serkevtî ve bi dijî Gawiran ve Mîr Şeref ligel birayên xweyî din de ji bona navçeya Tenzî ve hatin biçûyîn û ew bi tenha xwe ve hatin bimayîn. Lêbelê mîr Ezîz ev navçeya hanê jî ji wan re nedate bihiştin. Wî ji Dîwana Padîşahî ve di rêya Sinceqê de bi navê Kurê xwe Hacî Beg ve fermana wergirtina wêna date biderxistin. Çilo Mîr Ezîz di vê carê de ji bona vegevandina serdarîkirina Cezîrê de hate bivegerandin, wî date bixwestin, ku ew tovê zarokên Ebdal Xan bide biqirkirin. Lêbelê ew tede nehate biserkevtin, mîna ku me di

---

²⁰⁶ Rojhilatnasê Rusî F. Filyanow Zêryonêf li ser Bidu de di koka wêyî Farîsî de nîşana pîrsê dayîte bidanîn. Weha tede biderkevtin, ku ew navê hanê bi şaşî ve hafiyê binivîsandin. Rsatîya wê bi Budîn ve tede biderkevtin; jiber ku ew bi bajarokekî ve ji welatê Meceristanê ve tede biderkevtin, ya ku ew di beramberî bajarê paytextê wêyî Puşte de û li ser kenarê çepêyî çemê Tune de tete bikevtin. Rojbeyanî

derbasbûna peyvê de bi diyar ve dayîte bixuyanîkirin. Mîr Ezîz, Kurê wî Hacî Beg, Birazayê wî Mîr Hawend, hemû Kur û Keçên wan jî di rêya kuştina wan de tovê wan hate bibirîn. Mîr Şeref jî li gora şiyana û hişmendîya wî jî de serdarî bi destên wî ve hate bikevtin û wî birayên xwe bi girtina keleşan û navçeyan ve date bikarmendîkirin. Çilo ev xebera hanê di Estanê de ber bi guhên Sultan Xanedanê wî ve hate bikevtin, wan kesek bi lez û bez ve ji bona alîyê Bosnê ve date binardin, da ku ew Mîr Mohamed ji bona Istenbolê ve bide bianîn û li ser daxwaza Ibrahîm Paşayê Wezîr ve Wilayeta Cezîrê pê hate bidan û ji bona Mohamed Paşayê Busnewî Mîrê Miranê Diyarbekir ligel hemû Mîrên Kurdistanêyî din de hate bifermandarîkirin, ku ew Mîr Mohamed ji bona Cezîrê bidin bibirin, da ku ew wê wilayetê ji Birayên wî bidin bisitandin û wê pê bidin bisipardin. Çilo Mohamd Paşayê Mîrê Miran ligel Mîrên dinî Kurdistanê de xwe bi ser Cezîrê de date bikişandin, Mîr Şeref bi bê pevçûn û gotin ve keleş û wilayet ji bona birayê xwe Mîr Mohamed ve date biberdestkirin û ew bi xwe jî ve ber bi navçeya tenz ve hate biçûyîn û ew li wê derê de hate birûniştin. Di piştî derbasbûna çend rojan de Gewreyên Buxtî ji bona navcîtîya wan ve hatin bikevtin. Wan Mîr Şeref ji bona Cezîrê datin bianîn, dîtinek di nava biran de hate bilidarxistin û aşîtî di nava wan de hate bikevtin. Ku navçeya Şax, hin ji gund û navçeyên din bi nêzîka nivê wilayeta Cezîrê ve ji bona Mîr Şeref, birayên wî û Peyên wî ve bête bidan û Bajar bi xwe ve û hin ji navçeyên digere ji bona xwe ve date bihiştin. Bi mercekî ve ku Mîr Mohamed perên sed û pêncî hezar filorî ji bona Padîşah û Wezîr ve bide bidan, ji yê ku wî bi dana wan ve dabû bipeymankirin. Herdu alî bi vê biryara hanê ve hatin bidilkirin. Çilo çend roj bi vî rengê hanê ve hatin biderbasbûn, dilên piraniya Gewreyên Buxtî bi ser Mîr Şeref de hatin bimêldarîkirin. Gava ku Mîr Mohamed ji bal Eşîr û Êlan ve ev zînetê hanê date bidîtin û wî date bizanîn, ku giranbûna bi cihanîna sozê dana peran ve pir bi tirs ve tete biderkevtin, wî bi başî ve date bizanîn, ku ew dev ji serdarîkirina Cezîrê ve bide biberdan û ew ji Cezîrê ve bête biderkevtin.

Çilo hêjabûn û şiyana Mîr Şeref ber bi guhên Xanedan, Gewreyên Dewletê û Padîşahê Beheştî Sultan Murad Xan ve hate bikevtin, Iyaleta Cezîrê pê date bisipartin û jê re sozê serdarî, xelat û nîşan bi navê Mîr Şeref bi nivîsandî ve hate biderkevtin û ew ji bona Cezîrê ve jê re hatin binardin.

Mîr Mohamed bi bihîstina van nûçeyên hanê ve hate bibazdan û wî penabûna xwe ji bona nik Mohamed Begê Serdarê Hezo date bibirin; jiber ku Pîreka wî bi Xweha Mîr Mohamed Beg ve dihate biderkevtin. Wî mal û zarokên xwe li Hezo de dane bihiştin. Bi alîkarî û yarmetîya Mohamed

Beg ve ew ji bona Dergehê Padîşah ve hate binardin. Bi saya dilovanîya Padîşah ve jê re Sinceqa Hesenkêf hate bixelatkirin. Di dema ku ew ligel supahê Osmanî de ji bona girtina keleha Akra û şerê Gawiran de hatibû birêkevtin, vekirin û serkevtin ber bi supahê Sultan ve hate bikevtin, jiber mêrxasîya wî di wan şeran de Dîwana Sultan Mohamed Xanê Xezakirî, her Xilafeta wî bête bimayîn, bi vegerandina serdarîya Cezîrê jê re date bibiryarkirin. Lêbelê ji ber tirsê wî ve ji Mîr Şeref ve wî mêranî di xwe de neda bipeydakirin, ku ew ji bona Cezîrê ve bête bivegerandin.

Mîr Şeref Kurê Xan Ebdal

Mîr Şeref bi nîvişkê Dudmanê malbata Serdarên Cezîrê ve tête biderkevtin. Di gorepana çavfirehbûnê û merdîtîyê de di nava heval û hogirên xwe de bi kaşoyê merdayetîyê ve bi bê hempa ve dihate biderkevtin. Der gorepana şeran de bi dilawerî û mêrxasîya xwe ve û xurtbûna zend û bendên xwe ve di avêtina şurê xweyî birûskî de bi bê nimûne ve dihate biderkevtin.

Xweşxuyan:

Bud biruz sexayiş ji cudi Hatem neneg
bud bigah û xayêş zi rezmi Rustum Ar
Hejar:

له کاتی به خششی : حاتهم چروکه، پرژده، کپال
له جهنگ و سهنگی نهوا گالته چاره پۆسته می زال

li katî bexşeşi Hate çiruke, rijde, kirale
li ceng û seng ewa galte care Rustemê Zale
Bi rastî ve xelk û sipah ji dadwerîya wî ve gelekî bi dilxweş ve dihatin biderkevtin. Nas û Bêgane ji başbûna sincîya wîna ve pir bi dilxweş û bextîyar ve dihatin biderkevtin. Dûr û nêzîk bi dil ve jê didatin bihezkinin û Dost û Dujmin ji bona reweştaya wî ve didatin bipesindan û bi başbûna sincîya wî ve didatin bimayînkirin.

Xweşxuyan:

Terzi xelq sami û new-i insanra kemal
cud kef kafi û neil ihsanra semer
gerdid ez husun nedaret wişk bustan erem
ger bişurisaan sehab lutuf û rizde meter
Hejar:

ئاگری زۆری به ئاوی تیغی تیژ کوژاندهوه
سیس و شه مزای به سروهی پیاوه تی بوژاندهوه
چاره پرش به دلی به زام و چاوی خوین دابیژهوه
به ربزیکی نهو کهوی ژینی به پیت و ریژهوه

Agire zorê biawî tîxî tîj kujandewe
sîs û şemzawî be serwey piyawetî bojandewe
çarereş be dili bezam û cawî xwîn dapêjewe
berizêki ew kewê jîni be pît û rêjewe

Piştî ku ew serpehatîyên di navbera Mîr Ezîz Mîr Hawend û Mîr Şeref û birayên wî de hatin birûdan, ji yên ku me ew bi dûr û dirêjî ve der zînetên Mîr Ezîz de dane bibîrxistin, hefsarê kar û barê serdarîya Cezîrê ji bona nava lepê desthilatvanê Mîr Şeref ve hate bikevtin. Ji bona parastin, pasewanî, birêk û pêkxistina vê wilayeta hanê ew bi baştrin kar ve pê hate birabûn.

Di nava van zînetên hanê de Wezîrê rojgar Mîr Mohamed birayê Mîr Şeref ji Bosna date bianîn û wî Iyaleta Cezîrê pê date bisipartin. Mîna ku berê hatibû biderbaskirin, ku Mîr Mohamed jiber nekarîna xwe ve bi rabûna kar û barên serdarîyê ve ew ji bal Dîwana Sultanî ve careke din hate bidaxistin û Iyaleta Cezîrê ji bona Mîr Şerf hate bivegerandin.

Piştî ku çend roj ji serdarîkirina wîna ve hatin biderbaskirin, birayê wî Mîr Ize El-Dîn bayê serdarîya Cezîrê di nava serê wî de hate bikevtin û di kenarê keleyê mejîyê wî de cih ji xwe re date bigirtin. Ew her roj li dor û berên Cezîrê de bi talankirinê û bi raw û rûkirinê ve dihate birabûn. Komeke mezin ji lat û lût, Mêrkujan û Serserîya xwe li dora wî de dane bikomkirin. Şeref Beg ji wî dihate bitirsandin û xwe jê date bivegirtin, tanî ku wî rojekê ew ji bona nik xwe ve date bidaxwazkirin. Wî li gel çend Nokerên bawermendên xwe de date bidanîn, ku gava Mîr Ize El-Dîn ji bona nava xanîyê wî bête bikevtin, divê ew bête bikuştin. Wî ew di nava xanîyê xwe de dane biveşartin û wî ji bona dû Mîr Ize El-Dîn date binardin. Gava Mîr Ize El-Dîn ji bona nava xanîyê wî hate bihatin, Xweveşartîyan ji kemîngeha xwe ve hatin biderkevtin û keleyê mejîyê wî ji bayê payebûnê û jiserxweçûnê ve dane bivalakirin. Ji wê rojê û pê ve ji Mîr Şeref re bi serdarê bi serêxwe ve hate bigihiştin. Wî serdarîya Cezîrê bi başbûna bext û dadwerîyê ve date birêvebirin û wî ev wilayeta hanê date bixweşkirin û biavedanîkirin. Umêdim, ku ew bête biserkevtin²⁰⁷.

---

²⁰⁷ Dema Danervan tanî sala 1005 k. -1596 z.- hate bidawîkirin. Lêbelê ev Mîrneşîniya hanê heta dewrana dawîya Mîr Berdirxan Paşa hate bidirêjkirin. Berdirxan Paşa di sala 1227 k. -1812 z.- de di temenê heştdeh salî de bi Serdarê Cezîrê ve hate bikirin. Wî date bixebatkirin, ku ew destê Turkan ji nava Kurdistanê de bide biderxistin û ew tevaya welatê Kurdistanê bide biazadkirin. Wî ji bona vê yeka hanê date bikarkirin û wî desthilatîya xwe date bi firehkirin, tanî ku ew bi sînorê wan, Sablax -Mahabad-, Rawanduz û Musil ve hate bigihandin. Wî bajarên Sincarê, Sêrtê, Wêranşehêr, Şîno û Urmiyê dane bivekirin. Der sala 1258 k. -1824 z.- de bi navê xwe ve pûl dane bilêdan.

Dewleta Osamî bi metirsiya wî ve hate biliberkevtin; jîbervêjî ve wê tevaya hêzên xwe dane bidagirtin û wê xwe bi ser wî ve date birakişandin. Hinekan ji Kurdên Kurtêl xwer û Bêbext mîna Eze El-Dîn Şêr alîkarîya wê dane bikirin. Piştî şerên germ û giran ew ji bona keleha Arux hate bikevtin, ya ku ew ji bal wan hêzên giran ve di nêzîka heşt mehan de hate bidorlêgirtin. Mîr Bedirxan Paşa hate bineçarkirin, ku ew ji kelehê ve ligel Şervanên xwe de bête biderkevtin û ew hêrîşê ji bona ser hêza Dorgirtvanan ve bide

Beşê Duwem**Derbarê bîrxistina Serdarên Gorkîl**

Di berî vê de hatîye bigotin, ku Kurên Sulêman kurê Xalid wilayeta Cezîrê di navbera xwe de dabûn biparvekirin û navçeya Gorkîl ber bi Mîr Hacî Bedir ve hate bikevtin û ji tuxmê wî hemû Mîrên Gorkîl dihatin biderkevtin, ya ku ew berê bi Curdqîl ve dihate bixwendin. Di dawî de ew di pîrbûna bi karanînê ve bi Gorkîl ve hate biderkevtin.

Çiyayê Codî -Gotî-, yê ku keşta hêjayê Nuh -li ser wî û Beyamberê me silav lê bêtin bikirin- li ser de hatîye binîştin, di vê navçeya hanê de tête bikevtin. Ev navçeya hanê bi sed gundên avedanî ve ji Musulman û Ermenîyan ve tête biderkevtin. Têde zozan û havînwarî têtin bidîtin, ku di nava wan de Eşîr û Êl demên xwe didin bibuhurandin.

Di dawî jî de Mîr Hacî Bedir di vê wilayeta hanê de hatîye bimirin. Li paş mirina wîna de yek ji Nevîyên wî ve bi navê Hacî Mohamed Kurê Şemis El-Dîn ve cihê wî date bigirtin. Piştî ku wî jî demekê serdarîya vê wilayeta hanê date bikirin, ew jî hate bimirin.

Mîr Şemis El-Dîn bi navê Kurê wî ve dihate biderkevtin, ew bi rêvebirina vî navçeyê hanê ve hate birabûn.

Gava ku ew jî hate bimirin, wî jî sê Kur li dûxwe de dane bihiştin: Mîr Bedir, Mîr Hacî Mohamed û Mîr Seyid Ehmed. Van hersê Biran li dûhevdû de serdarîkirina Gorkîl dane bikirin.

Derbarê Mîr Bedir û Mîr Hacî Mohamed de tu agehdarî bi carekê ve ne dihatin bidîtin. Beramberî vê jî Nivîsvanê van dêran tu tişt li ser wan de nedate binivîsandin.

Mîr Seyid Ehmed Kurê Mîr Şemis El-Dîn

Ev Mîrê hanê gelekî bi mêrxas û gernas ve dihate biderkevtin. Di nava ceng û şeran de pir bi nav û deng ve dihate biderkevtin. Di dema sertewandina Mîrên Kurdistanê de ji bona Sultan Selîm Xan de di Astanê de ew jî di nava wan de dihate biderkevtin û ew jî bi yekekî nêzîk ve ji

bikirin; lêbelê supahê wî pîs hate bişikenadin û ew ligel du Kurên xwe ve hate bidestgîrkirin. Ew tev de ji bona Estane di sala 1283 k. -1848 z. de hatin binardin.

Dewleta Osmanî ji bona bibîrxistina vê destana hanê ve Mêdalîya Cenga Kurdistanê date biderkirin. Li ser rûyekî wê de Mêdalîya Kurdistanê û li ser rûwê wêyî din de Keleha Aruxî asê hatîye binigarkirin. Rojbeyanî

bona Padişah ve dihate bikin; jiber ku peyvên wî pir bi xweş ve dihatin biderkevtin û çîrokên wî gelekî bi nermî û xweşî ve dihatin bigotin.

Piştî mirina Sultan Selîm Xan ew ligel Sultan Sulêman Xan de li ser wê rêzana xwe de dihate biçûyîn û hemîşe rewş û reweşta wî li nik Padişah de bi dilên wan ve dihatin biderkevtin. Hin deman jî Musil, Sincar û bi serdejî ve Gorkîl bi nivîsandinên Serdarîyê ve pê hatin bidan.

Wetov tete bigotin, ku di cihê Sultan Sulêman Xan ji Begdadê dihate bivegerandin, Mîr Seyid Ehmed xwe di nava Tabûtekê de li ser rêya çûna Sultan date biveşartin. Padişah li ser rewşa vê tabûtekê hanê de date bipirskirin, jê re hate bigotin, ku tede Seyid Ehmed tete bidîtin û ew dide bigotin: ku Sinceqa Musilê bi nala canê min ve tete biderkevtin û jiber ku Padişah ew bi yekekî din ve dayîte bidan, laşê min jî bi mirî û bêcan ve di nava vê tabûtekê de tete biderkevtin. Vî karê wîna dilê Padişah date bixweşkirin. Padişah Sinceqa Musilê û bi serdejî ve Gorkîl pê date bidan. Wetov wîna bi dilovanî ve careke din canê taze û jîyan pê date bidan. Weha Mîr Seyid Ehmed bi dirêjî ve li nêzîkî Padişahan de bi hêjabûn û rêzlêgirtin ve hate bijîyandin.

Keleha Gorkîl ji kelehên sengînên welatê kurdistanê ve tete biderkevtin. Carcaran goyîn didin bigotin, di dema ku Sulêman Beg Bêjin Oxlu çardorlêgirtina keleha Amêdîyê dabû bigirtin û danê zivistanê bi ser ve hate bihatin û ew bi vekirina wê ve nehate biserkevtin û ew ji bona alîyê gemesîra Bisêrîyê ve hate bivegerandin.

Di vê dema hanê de Ize El-Dîn Şêr Serdarê Hekarê der keleha Bay de ji kelên wilayeta xwe de dabû biasêkirin. Hemû kelehên wîyî dinî bi jêr destên Karmendên Aq Quwînlu ve hatibûn bikevtin. Wî ji bona Sulêman Beg ve peyamek date binardin: ku hergava keleha Gorkîl, keleha Amêdîyê, keleha Bay û kelehên din ji kelehên Bedlîsê ve di nava destên me de bêtin bidîtin, bi carekê ve hîç tirsek we nedarim û konên we di dîtina Kurdan de bi sergînên gamêşan ve têtin biderkevtin.

Di dawî de Mîr Seyid Ehmed Gorkîl ligel pêvekirina Musilê de demekê bi serxwebûn ve datin biserdarîkirin, tanî ku ew hate bimirin. Di piştî mirina wî de Birazayê wî bi Walîyê vê wilayeta hanê ve hate bikin.

Mîr Şemes El-Dîn Kurê Mîr Bedir

Piştî mirina mamê xweyî Seyid Ehmed wî hevsarê serdarîya Gorkîl bi destên xwe ve date bixistin. Sê Birayên wîyî din Mîr Ibrahim, Mîr Umer û Mîr Hacî dihatin bidîtin. Piştî ku Mîr Şemis El-Dîn çend sala serdarî date

bikirin, ew ji bona nik Xwedawendê xwe ve hate biçûyîn û Birayê wî Mîr Ibrahîm jî di cihê wî de li ser kursîya Mîrneşînîyê de hate birûniştin.

Mîr Ibrahîm Kurê Mîr Bedir

Ew li cihê Birayê xwe de bi Serdarê Gurkîlê ve hate bikirin. Der zemanê ku di navbera Bedir Beg Serdarê Cezîrê û Birayê wî Nasir Beg de li ser serdarîya wê de pevçûn û şer hatibûn bivêkevtin, bi rengê ku der rewşên Bedir Beg de bi dûr û dirêjî ve hatine bibîrxistin, Mîr Ibrahîm beramber bi dostê xwe Nasir Beg ve ji bona Wanê ve hate biçûyîn û ku wî ji Ferhad Paşayê Mîrê Mîran ve Tertîb Nameyekê ji bona Mîr Nasir date bigirtin. Ew ji wir ve ji bona Astanê ve hate biçûyîn, da ku ew ji bal Neşîngeha Sultan Sulêman Xan ve bête bipêşewazîkin. Li hev de hate birasthatin, ku Şah Tehmaseb bi leşkerekî yekcar zor ji pişkên baranê ve ji bona alîyên Wanê û hemû wan diyaran ve date bihêrîşkin û Mîr Ibrahîm jî li gora vê navrokê de date bireftarkirin: Kî serê xwe bide birizgarkirin, ew dide biqazanckirin û wî date bixwestin, ku ew di rêya Bargîr de bi Bedlîsê ve bête bigihandin.

هه‌وایێ ده‌گه‌ڵ خۆ‌پزگار کردن

هه‌یرش بردن و ده‌س له‌گیان شردن

Guruhekî Qizilbaş di navbera Bargîr û Aerciş de dor lê datin bigirtin. Şerekî giran di navbera wan de hate bivêxistin, ku têde mêrxasî û merdayetîya Mîr Ibrahîm hate biderkevtin û wî xwe bi mêranî ve bi keleha Ercîş ve date bigihandin. Şah Tehmaseb bi xwe jî ve bi dû wî ve ji bona ser keleha Ercîş ve hate bihatin û wî dest li cî de dest bi dorlêgirtinê ve date bikirin. Çilo rojên dorlêgirtinê bi nêzîka çar mehan ve hatin bidirêjkin, kar li ber Dorlêgirtvanan de hate bitengkin. Wan date bibiryardan, ku ew kelehê di rêya soz û peymanê de ji bona Şah Temaseb ve bidin biberdestkin, bi mercekî ve ku ew canên wan bide biparastin. Lêbelê Mîr Ibrahîm û koma Bextî, ji yên ku ew Hevrîyên wî bûn, ev lihevhatina hanê bi bê dilê wan ve dihate biderkevtin. Di dawîya dawî de Xelkên Keleh bi dizî ve ligel Şah Tehmaseb de hatin bilihevhatin, ku wan di tarîya şevê de bi pêncsed şesed Nefrên Qizilbaş ve ji bona kevtina nava kelehê rê dane bidan. Di sibehê de ligel Qizilbaşan de wan bi tîran, tîfîngan, rîman û şuran ve hêrîşî koma Bextî datin bikirin. Mîr Ibrahîm di vî şerê hanê de hate bikuştin û Birazayê wî bi birîndarî ve ligel pêncî şêst Neferên din de bi destgîrî ve ber bi çavên Şah Tehmasem ve hatin biamadekin. Di wê bêhnê de fermana Şahî bi kuştina wan ve bi gurandina pistê wan ve bi

zindî ve hate biderkevtin, da ku bi saxî ve canê wan bi vê sextîya hanê ve bi Xwedan ve bête bisipartin.

Mîr Ehmed Kurê Mîr Ibrahim

Piştî kuştina Bavê xwe li ser fermana Sultan Sulêman Xan cihê Mîrneşînîya Gurkîl ji bona wî ve hate bisipartin û wî di dema sê salî de li wêderê de date biserdarîkirin. Gava jê re Kurek bi navê Mîr Mohamed ve hate biçêbûn û gava ku ew mezin bû, gelekî ew bi reweştbed ve dihate biderkevtin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di wê demê de di navbera Mîr Ezîz Xan de û di navbera Zarowên Ebdal xan de ew rûdanên bi navkirî vê hatin birûdan. Mîr Ehmed piştî Zarowên Xan Ebdal didate bigirtin û Kurê wî piştî Mîr Ezîz didate bigirtin û ligel wî de didate bidan û bisitendin. Hêjbêtir wî alîkarîya Mîr Ezîz ji xwe re date bixwestin û wî Bavê xwe ji ser serdarîyê de date bixistin û cihê wî date bigirtin û ew bi Walîyê Gorkîl ve hate bikirin. Mîr Ehmed berê xwe ber bi Dergehê Sultan Murdad ve date bivekirin, da ku ew zînetî xwe li wêderê de bide bixuyanîkirin. Li ser rê de mirin pêrgî wî hate bikirin.

Mîr Mohamed Kurê Mîr Ehmed

Piştî xistina Bavê xwe wî hefsarê Mîrneşînîya Gurkîlê bi destên xwe ve date bixistin. Belem ew ji hiş, têgihîştin, rabûn û runîştinê ve pir bi bê par ve dihate biderkevtin. Çi jî wê demekê bi alîkarî û yarmetîya Mîr Ezîz ve desthilatîya xwe date biparastin, lêbelê di dawîya dawî jî de ew li ser destên Kur Mamên xwe de Mîr Mohamed û Mîr Mehmud de hate bikuştin.

Mîr Ehmed Kurê Mîr Mohamed

Gava ku Bavê wî hate bikuştin, ew hêjî bi kêm salî ve dihate biderkevtin. Niha ku mêjû di sêyemî rojîya sala hezar û pêncemî Kuçî - 1597 z.- de tête biderkevtin, ew bi alîkarîya Mîr Şeref Kurê Xan Ebdal ve serdarîya Gurkîl bi rê ve dide bibirin.

Beşê Sêyem**Derbarê bibîrxistina Mîrên Finîk de**

Di nava navçeya Finîk de çar Eşîr têtin bidîtin: 1. Becnuyî -bujnewî -Bunewî, 2. Şuqaqî -Şikakî, 3. Mîran û 4. Koyene -Koyan-.

Mîrên wê ji tuxmê Mîr Ebdal Kurê Sulêman Kurê Xalid ve têtin biderkevtin, ji yên ku ew bi berî niha ve hate bibîrxistin, ku çilo Sulêman Kurê Xalid der welayeta Cezîrê de hate bikuştin û bê ka çilo Kurên wî ev wilayeta hanê di nava xwe de dane biparvekirin û di nav vê jî de navçeya Finîk bi destên Mîr Ebdal ve hate bikevtin. Mîr Ebdal jî demekê bi serdarîkirina vê navçeya hanê ve hate birabûn. Gava ku ew hate bimirin ev navçeya hanê di nava destên Kur û Peyên wî ve hate bikevtin, tanî ku Turkumanî Aq Qoyinlo ev wilayeta hanê dane bivegirtin. Di vê dema hanê de nelibarî, hera û têk û pêkelî di nava tevaya vê wilayeta hanê de hatin birûdan û tanî nêzîka sedsalî ev wilayeta hanê li jêr destên Turkumanên Aq Qoyinlo de hate bimayîn. Piştî ku Dewleta Aq Qoyinlo ji ser ber bi nemanê ve hate biçûyîn û careke din ev wilayeta hanê bi destên xwedîyên xwe ve hate bikevtin. Ji wê çaxê û pê de rojekê kesekî destdirêjî vê wilayeta hanê neda bikin, ji bil ku der çend rojan di zemanê serdarîya Şah Elî Beg Serdarê Cezîrê de ev navçeya hanê bi jêr destên Mîr Mohamed Birayê Şah Elî Beg ve hate bikevtin. Di piştî vê re bi alîkarî û yarmetîya Serdarên Cezîrê de ev navçeya hanê bi destên Xwedîyên wê ve hate bigihandin û tanî vê roja hanê jî di mêjûwa sala hezar û pêncê -1005 koçî - 1596/97 zayînê - de ev navçeya hanê li jêr destên wan de tete biderkevtin.

Dergehê Pêncem

**Di bîrxistina Serdarên Hesenkêfê de, ji yên ku ew bi Melekan²⁰⁸
ve hatine binavûbangkirin.**

Xweşxuyan:

Behri mudeti gerdeş rozgar
biterz diger xuwand amozgar
Seraheng pîşîne ger rûkend
nuway dîger der çihan nukend
Hejar:

یهکی سەردەخواوەستەیهک و ن بوە
لەهەر کاتە سازیکێ ئاواز دەدا !!

جیهان بیبی جان خانمی جادووە
لەیهک باز دەدات یهکی ساز دەدا

Cîhan bîbi canxanimi cadewe
yekê serdexaw desteyek win bûwe
li yek bazdedat û yekê sazde da
li her kate sazêkî awazde da

Veguestvanên nûçeyan û Hilgirtvanên Şûnewarî dane bianîn, ku gava desthilatîya Binemala Eyubî der mêjûwa sala şeşsed şêst û duwan - 662 k. -1263/64 z.- de bi carekê ve ji serdarîkirina Miser û Şamê de hate bikutahîkirin û tu desthilatî ji wan re nema di wan alîyên hanê de dihate bidîtin, yekekî ji Nevîyên vê Binemala bilind ve demekê ji xwe re bi dizî ve der bajarê Hema de date biderbaskirin. Di pişt re wî berê xwe ber bi Mêrdînê ve date bivekirin û ew li nik Serdarê wê de hate bipenakirin û wî jî ew ji bona nava Femandar û Xanedanên xwe ve date bixistin. Ev Serdarê hanê ligel Dopstên xwe ve bi dost ve û ligel Dujminên xwe ve bi dujmin ve dihate biderkevtin. Wî desthilatîya navçeya Sawyer pê date bidan. Lêbelê vî Ciwanê hanê piştî çend rojan ji mayînê de li wêderê de hate

---

²⁰⁸ Mohamed Emîn Zekî Beg peyva Melekan ji Paîşahan dide biderxistin; jiber ku ew di zimanê Farîsî de bi pîrbûna Padîşahan ve tete biderkevtin. Lêbelê li nik min de ew ji Melekaniyetê ve hatîye bihatin, ya ku ew ji melikiyat hatîye bihatin, ya ku ew bi yekekê ve ji sê rêçên Filetîyê ve di Rojhilat de: Mekanîn, Yaqubî û Nesturî ve tete biderkevtin, ya ku ew bi ser Qedîs Entonyos ve tete biderkevtin.

Hinek ji Kurdên File bi navê rêçên xwe ve hate binavkirin. Komek ji Mêjûnasan ve li layê wan de weha tete bidîtin, ku Nesturîyên layê Musilêyî niha bi xwe ve Aşûrî didatin bigotin û Fileyên Yaqubîyên, ji yên ku wan demekê ji xwe Cozqan ve didatin bigotin, bi seren ve ew bi Kurd ve te^tin biderkevtin. Rojbeyanî

bidilgîrkin. Wî ew date bicîhiştin û wî berê xwe ber bi Ras El Xol²⁰⁹ ve date bivekirin, yê ku ew niha bi Hesenkêf ve tète binavûbangkirin û ew li wêderê de hate birûniştin û wî Jin jî ji xwe re date bianîn. Av û bayê vî diyarê hanê li gora dilê wî ve dihate biderkevtin. Wî ji xelkên wê date bihezkin û xelkên wê jî jê datin bihezkin. Biçûk û Mezin, Dewlemend û Perîşanên vî diyarê hanê jê re serên xwe datin bitewandin û wan ew li ser xwe de bi Serdar ve datin bidanîn û wan dest bi avanîkirin û sengînkirina keleha wê ve dane bikirin. Weha li hevdû de hate birasthatin, ku di vê dema hanê de Sultanê Mêrdînê dihate bilawazkirin û bingehê serdarîya wî dihate bihejandin; jîbervêjî ve lerza tirsê ji bona avanîkirin û sengînkirina keleha Hesenkêf ve bi dilê wî ve hate bikevtin. Wî yekek ji bona anîna Avanîvanê kelehê ve date binardin; lêbelê wî hatina xwe date binayînkirin û wî serê xwe li ber wî de date birakirin. Biramberî vîna Serdarê Mêrdînê leşkerê xwe bi serhevdû ve date bikomkirin û wî ji bona girtina keleha Hesenkêfê ve berê xwe ber bi Ras El-Xol ve date bivekirin. Avanîvanê kelehê di ruwê wî de hate birabûn û wî bi mêrxasî û gernasî ve serê wî date bikirin. Serdarê Mêrdînê bi bê gihandina muradê xwe ve hate bivegerandin. Ji wê rojê û pê ve meha ala Binemala Eyubî careke din hate biderkevtin û ji nû ve ala wan li ser ber û hêlên Hesenkêfê de hate bihejandin. Pir pê ne çû, tanî ku ew welatê hanê bi jêr destên wî ve hate bikevtin.

Nivîsandina vê kelaha Hesenkêf bi Sînê jî ve di zemanê hinekan ji Sultan ve û der nivîstên kevna jî de hatîye binivîsandin. Di vî warê hanê de ji bal Pêbawerkirinan ve hatîye bigotin, Ku di dema serdarîkirina Avanîkirinvanê kelehê de Hesên bi navê Merovekî ji Gewreyên Ereban ve hatibû bigirtin û ew di kelehê de hatibû bizindanîkirin. Gava ku dema zindanîkirina Hesên hate bidirêjkin, nêta xwesatîna Serdarê kelehê jê re nehate biderkevtin û ew ber bi nemanê ve dihate biçûyîn, Hesên Merovek ji bona nik Serdarê kelehê ve date binardin û wî peyamek pê date bidan, ku kar û barên jîyana min ji destên min ve hatîye biderkevtin û dilê min ber nemanê ve dide bilêdan, ez ji Melek didim bihêvîkirin, ku ez yek bêhnê ji zindanê ve bêtim biderkevtin û hespê hevrêya min bête biamadekirin, da ku ez yekdemjimarê li hespê xwe de bêtim bisuwarbûn û şeweyê siwarbûn û jêhatîbûna hespê xwe di suwarîtyê de ji we re bidim bixuyanîkirin. Di piştî vê re Melek çî fermanê bide biderxistin, ez pê razîdibim. Melek hêvîya Hesên bi başî ve date bidîtin û wî date bifermokirin, ku hespê wîna jêre bête bianîn. Ji Hesên ve siwarbûn hate bixwestin. Hesên berî

---

²⁰⁹ Wetov tète biderkevtin, ku ev Ras Xolê hanê Keleha Hesenkêfê pê dihate binavkirin; jîber ku ew pir bi keleheke sengîn ve dihate biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

suwarbûna xwe dest û pîyên Melek datin bimaçîkirin û wî xwe ji bona ser banê zînê hespê xwe ve date biavêtin û ew hate bisuwarkirin û ew mîna birûskê li ber ba ve hate bibêaramîkirin û bi nala şapê avê ve li ser rûwê zemînê de dihate biherikandin.

Xweşxuan:

Tukaderi kendarid zemîn xeber ji şemis
ke ez berş biyekî pay reft ya biçehar
Bisan qitre Eşki ke ez mije biçekid
gezer kund betki tarmuyî derşeb tar
bixoš xerami ber ab biguzerd çu hebab
bigerm tabî zi ateş bîrun çehd çuwaşerar
Siwa neşîb şita taban çu qetre der nuzuz
siwî bilindi tazan çu ebir der azar
remende hemçu murad weresende hemçun ruzî
çehende hemçu nesîm û xurende ateş war
hezar daire ber nuqteyî bedîd ard
meger quwayîş ez ahen est çun pîr gar?
Hejar:

پهوان و به له نجه وهكو بلقی ئاو
به نال و سمان نهی دهپوشاند زهوی
له کیویوی تیژتر له تیشکی ههتاو
له لات و ابو توکی هه مو بونه بال
شهنهش تۆزی پای پی نه ده شکایه وه
کهسی پی نه گه یبو وهك ئاواتی دل

به لهش نهرم و دهم گهرم و ناودهس بلاو
له بهر خو شهبهزی و سوکی وهختی پهوی
وهكو دهنکه بارانی نه ورۆز بهتاو
گهپی زۆر به گورتر له بیر و خهیاڵ
به نهرمیکه وه که وتبا کایه وه
وهكو بهختی کوردی هه ژار مۆن وسل

Be leş nerm û demgerm û nawdes belawe
rewan û belence weku belqî awe
le berxoşpezî û suki wextirewi
be nal û seman neyder weşand zewî
weku denkebarani newroz betaw
le kêwpêwi tijtir le tişki hetawe
gerî zor begurtir le bîr û xeyal
le lat wabû tuki hemu bune bal
benermêkewe kewtîba kayewe
şeneş tozîpayî pê nedeşkayewe
weku bextî Kurdi hejar monwesil
kesî pê negeyebu wek awayîdil

Piştî ku Hesên li hespê xwe de hate bisuwarbûn û hespê xwe ber bi çep rast ve date bibezandin û çalakîyên xwe ber bi Melek ve datin

bidiyarkirin. Bi yekcarê ve zenguwê xwe li kêleka hespê xwe de date bixistin û xwe ji ser serê kelehê de, ya ku ew bi sed û pêncî gazên avanîkirinê ve bi bilind ve dihate biderkevtin, xwe ji bona nava çemê avê ve date biavêtin, yê ku ew di kenarê kembera kelehê re dihate biderbasbûn. Zikê hespê wî hate bidutakirin, Hesên xwe ji nava wê lehîya avarabûyî ve bi sobelanî ve date birizgarîkirin û çilo ew ji ber çavên Melek ve hate biwindakirin. Hemû xelkên li wêderê de bi Hesênkêf ve dane biqîrkirin. Dibêjin, ku vê rûdana bê hempa navê vê keleha hanê bi Hesênkêf ve dayite binavûbangkirin.

..... Başed suxen xerîb eger rast bud

„bi peyveke xerîbî xweş ve têtê biderkevtin, heger ku ew bi rast ve bête biderkevtin.

Di goyêke din de têtê bigotin, ku Avanîvanê kelehê bi Kîfa Kurê Talon ve têtê binavkirin, yê ku ew di vê hêla hanê de bi Hesênkîfa ve hatîye binavûbangkirin. Xwedê jî vê dide bizanîn.

Eşîrên Mezin û Êlên Hesênkîfî bi sêzdeh Êlan ve têtin biderkevtin:

Aşîtî, 2. Mehelbi -Mehelmi-, 3 Mîhranî, 4. Becnewî -Bejnewî- Buşnewîye, 5.Şîqaqî -Şîkakî-, 6. Esturkî, 7. Kurdilmezin, 8. Kurdilbiçûk, 9 Reşan, 10. Kîşkî, 11. Cilekî, 12. Xendeqî -Xendekî- û 13. Suhanî û Bêdîyan.

Navçeyên giringî bi ser Hesênkêf ve evin: Bajarokê Es-erd, navçeya Bişêrî, navçeya Tur û navçeya Erzen. Erzen li jêrdestên serdarê Hezo ve têtê biderkevtin û têtê duwazdeh hezar Fileyên bi bac û pîtak ve têtin biderkevtin. Ji roja ku Avanîvanî kelehê serê xwe li ber Mîrê Mêrdînê de dayîte bihildan û tanî vê roja hanê jî ew li ser serdarîya kelehê, dor û berên wê de, Eşîr û Êlên wê de dide biserdarîkirin. Piştî mirina wî niha, mîna ku li ser zimanan de têtê bigotin, Melek Sulêman cihê wî dayîte bigirtin.

Melek Sulêman

Bi navê Merovekî ji Zarokên wî ve tête biderkevtin, ji yê ku ew li ser textê serdarîyê de hate birûniştin û ew demekê bi başî ve bi kar û barên serdarîkirina Hesenkêfê tanî dawîya dewleta Cengîzî ve hate birabûn, ya ku ew der sala heftsed, sî û şeşên -736 k. -1235/36 z.- de hate bidawîkirin. Ev Wilayeta hanê tanî vî çaxî li jêr destên wî de dihate biderkevtin. Di piştî vê re Sulêman bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî ji bona dunya din ve date bibarkirin. Li paş mirina wî de Melek Mohamed şûna wî date bigirtin.

Melek Mohamed

Ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn û ew di rêvebirin û serdarîkirina welêt de gelekî bi başî ve guh bi serpereştîya xelkê ve didate bidan û ew di rêk û pêkxistina kar û barên xwe de bi nala Serdarên mezin ve dihate biderkevtin. Hemwarî ligel Sultan û Xaneqanên Iranî de di rêya dan û sitendineke baş û reftareke qenc de didate bikirin, tanî ku wî ji dunya nemanê ve date bikoçkirin.

Melek Edil Kurê Melek Mohamed

Li gora temînîya Bavê xwe de ew bi serdarîkirina Hesenkêfê ve hate birabûn. Wî bi dadwerî ve û bi dilsozî ve ligel xelkê de didate bireftarîkirin. Ev Wilayeta hanê wî date biavedanîkirin û bigeşîkirin. Cihê nav û nîşanên wîna ji Bav û Kalên wîna ve bi gelekî ve hatin bibilindkirin. Ew di mehên sala heftsed, heştê û yekê -781 k. -1379 z.- de ji bona nik Xwedanê xweyî dilovan ve hate biçûyîn.

Melek Eşref Kurê Melek Edil²¹⁰

Piştî ku Bavê wî hate bimirin, ew li şûna wî de hate birûniştin û ew di serdema Mîr Teymurê Gurganî de dihate bidîtin. Mewlana Şeref El-Dîn

---

²¹⁰ Mîrzayê Mohamed Amîn Zekî Beg wî bi Melek Eşref Ehmed ve dide binavkirin. Rojbeyanî

Elî Yezdî xwedîyê Zefername dide bigotin: ku der mêjûwa sala Heftsed, not û şeşan -796 k. -1393/94 z.- de gava Mîr Temur Guran Begdad date bivekirin û keleha Tekrîtê bi jêr destên xwe ve date bixistin, ew ber bi Mêrdînê ve hate biçûyîn. Gava ku ew bi bajarê Ruha ve hate bigihandin, Walîyê Hesenkêfê di wî bajarê hanê de bi ramûsandina rayxê jêr pêyî Mîr ve hate biserfirazkirin û wî jêre tevaya sertewadin û dilsozîya xwe date biderxistin. Ew bi dilovanî û mehrevanîya Mîr ve hate bipoşandin û ew ji bona wilayeta xwe ve hate bivegerandin. Di piştî vê de bi demeke dirêj ve hate bijîyandin, tanî ku roja wîyî dawî hate bihatin.

Melek Xelîl Kurê Melek Eşref, yê ku ew bi Melek Kamil ve dihate binavkirin.

Çilo Bavê wî hate bimirin, ew ji bal Eşîr û Êlan de ji bona serdarîkirina Hesenkêfê ve hate bihlbijartin. Gava ku di sala heştred, bîst û çarên -824 k. -1393/94 z.- de Mîrza Şarux Kurê Teymur Gurgan ji bona ser sînoren Wanê û Wistan hate bihatin, da ku ew hêrîşên Kurên Qere Yusufê Turkumanî ji ser wan sînoran de bide bihilanîn, Melek Xelîl pêşewazî li hatina Şahrux de date bikirin, cila bin pîyên wî date bimaçîkirin û wî jêre serê xwe date bitewandin. Ew li nik wî de hate bimayîn, tanî ku Mîrza Şahrux ji bona Serdar û Mîrên Kurdistanê mîna Mîr Şemis El-Dînê Bedlîsî, Melek Mohamed Serdarê Hekarê û Kurê Sultan Sulêmanê Xizanî ve li sînore Elşugurd de destûr bi çûn û vegerandina wan ve ji wilayetên xwe ve bêtin bivegerandin. Melek Xelîl jî di nava wan Serdaran ve dihate biderkevtin, ji yên ku ew ji bona vegerandina wilayeta xwe ve hate bidestûrkin. Wî mayîna jîna xwe bi xweşî û kameranî ve di nava vî diyarê hanê de date bibuhurandin, Supah û Jêrdestên wî ji çakî û diyariyên wî ve pir bi dilxweş û bextiyar ve dihatin biderkevtin. Der sala heştred, şeş û dudwên -862 k. -1457/58 z.- de ji bona nava baxên buhuştan hate biçûyîn.

Melek Xelef

Ew bi Çavsor ve di nava Kurdan de dihate binavûbangkirin. Ew bi Kurê Melek Sulêman ve û bi Birayê Melek Xelîl ve dihate biderkevtin. Piştî mirîna Mamê xwe ew bi ser textê serdarîya Hesenkêfê ve hate biserkevtin û wî bi başî veserdarîya Eşîr û Êlan didate bikirin. Di rêya şer û pevçûnê de wî ligel Eşîra Buxtî de mêrxasî û gernasîya wî têde dihatin

biderkevtin, ew di nava Xelkê bi „Ebu Seyfeyin“ -Bavê du şûrî- ve dihate binaskirin.

Der mêjûwa ku Hesên Begê Beyandurê Aq Quwînlo bi jêrxistina Wilayeta Kurdistanê ve date bixwestin, wî komê ji Turkumanan ve ji vekirina Hesênkêfê date bikarmendîkirin. Gava ew bi ser kelehê ve hate bihatin, herçend jî wan pîr bi xurtî jî ve dorlêgirtina kelehê datin bigirtin, wan nikarîbûn wê bi jêrdestên xwe ve bidana bixistin. Bi yekekî ve ji Kurmamên Melek Xelêf bi hêvîya bidestxistina wîna ve bi serdarîya wêderê ve bi alîkarîya Turkumana ve jêre hate bisozdan, heger ku ew Mamê xwe bide bikuştin. Li hevdû de hate birasthatin, ku roja Mamê wî bi tenha xwe ve di avgermê de xwe didate bişûştin, Şeytan bi bin wî ve hate bikevtin û ew pê hate bişemitandin û wî bi şûrê bê bextîyê ve Mamê xwe date bikuştin. Bi kuştina Melek Xelêf ve reha vî Melekê hanê hate bibirîn û bi carekê ve serdarîya vê Xanedana hanê ji nava destên Dundên wê ve hate biderkevtin û ew bi nava destên guruha Turkumanî ve hate bikevtin.

Kesê Kuştîdar jî ji bil rûreşîyê û poşmanîyê pê ve tiştêkî din bi destên wî ve nehatin bikevtin.

Xweşxuwani:

Tuxmê wefa û meher derîn kuhne keşt zar
Aneke şud Eyan ke resed musim deru
şeklê Hilal der serme mîdehed nîşan
ez efser siyake û fer kulah zu
Hejar:

تۆوی ئەمەگ ئەگەر لە زه‌ویشدا هه‌بو بێ زو   بارانی لی نه‌باری، نه‌گورا، سه‌وز نه‌بو!
ناوی وه‌فا له‌ناوی جنۆکه و په‌ری ده‌چی   هه‌ر بیستمان ده‌لین هه‌س وکه‌س نه‌یدی پۆبه‌پو!

Towî Emeg eger lezewîşîda hebubê zu
barani lê nebari, negora, sewz nebu
nawê wefa le nawî cinoke û peri deçê
herbîstman delên hes û kes neydi ruberu

Melek Xelîl kurê Melek Sulêman

Di rojgarîyên Turkumanan de wî li bajarê Hema de dabû biveşartin. Çilo hera û pevçûnê di nava tuxmê Turkumanên Aq Quwînlo de date birûdan, Melek Xelîl bi alîkarî û yarmetîya Mîr Şah Mohamed ve, yê ku ew ji Nevîyên Mîrên Şêrweyî ve dihate biderkevtin, ji yên ku ew di rojên kevnar de cihên Wezîran ji xwe re di serdarîyên Hesênkêfê de ji xwe re

didatin bigirtin, ji bajarê Hema ve ji bona cihê wilayeta xwe ve hate bivegerandin. Eşîr û Êlên Hesenkêfê bi ser wî ve xwe dane bikomkirin û wan alîkarîya wî dane bikin, da ku ew ji ser Es-erdê ve bête biçûyîn û wî bi hinera şûr ve ew ji nava lepên Aq Quwînlo ve date birizgarkirin û ew ji wêderê ve ji bona ser keleha Hesenkêfê ve hate biçûyîn. Wî ew bi baştirîn rû ve ji Giruha Turkumanan ve date biwergirtin. Di piştî vê re Melek Xelîk bi serdarîya xwe ve bi carekê ve hate biserxwebûn. Bi rastîjî ve tu kes ji Serdarên Kurdistanê ve di vê serdema hanê de bi meznayetî û hêjabûna wîna ve nedihatî biderkevtin û zînet û rengê Padîşahîyê jî pê dihatin bikevtin.

Gava ku Xweha Ismaîlê Sefewî ji ber zordarîya Sultan Yaqub ve ji welatê xwe ve hate biderkevtin, da ku ew serdana Mala Xwedê bide bikin, ew ji bona diyarên Diyarbekir hate bigihandin. Çilo ew bi hêla Hesenkêfê ve hate bigihandin, Melek Xelîl ew li xwe de date bimehrkirin. Di roja veguhestina wê de mêvandarî û cejneke padîşahî hate bilidarxistin, ku têde Mîr û Serdarên Kurdistanê, Gewre û biçûkên Kurdistanê di vê zemawendê de hatin bibeşdarîkirin. Cilên xuwarinê hatin biraxistin. Meygîrên rû şêrîn, peyvdarên xweş û xwînşêrîn piyalên avên mêwe didatin bibelavkirin. Sitiranvanên dengbêjên xweş bi awaz û dengên xwe ve ev govenda hanê didatin bixemilandin.

Xweşxewan:

Asman saxt der Afaq, yeki sur, Cesur
ke ez an sur şud etraf memalik memur
ictimaiyet minur qumri re bi şemis
itsalist muqereb mulki ra behur
mehdi Belqîs zaman daşte est erzanî
bisera perde cim dulet, teşrîf hudur

Hejar:

به زمی شاهانه یه ئه ی دل هه له خۆت سه رخۆش که
چاوی مه ست هۆش دهرفینن وهره خۆبیه هۆش که
جوانترین گول له گولستانی عه جه م میوانه
دیاری شایانه له مه ولا گولی کوردستانه
تهختی به لکیسه هسه نکیف و خه لیل سیمانه
پرکه پیوانه که مه یگیر هه پره تی په یمانه

Bezmi Şahaneye eydil hele xot serxoş ke
çawi meset hoş derevênin were xwe bêhoş ke
Ciwantirîn gul le gulistanî Ecem mîwane
diyarîşayane lemewla guli Kurdistane

textê Bekîse Hesenkêf û Xelîl Sêlêmane

Pirke pêwaneke meygêr hereti peymanê

Çilo bingehên dewlet û text û bextên Aq Quwînlo hatin

biwengerandin û roja dewleta Şah Ismailê Sefewî²¹¹ ji rojhilat ve hate bihilatin, Mîr û Serdarên Kurdistanê bi hêvîya serdana ramûsana bargehê wî ve berên xwe ber bi Tebrîzê ve dane bivekirin. Çilo ew bi wir ve hatin bigihandin, Şah Ismail Melek Xelîl ligel tevaya Mîran de ji bona nav qeyd û bendan de datin bixistin û bi Zeynel Xan Şamlo ve dane bisipartin. Wî ji Melek Xelîl ve date bixwestin, ku ew mal û Zarokên xwe ji bona Tebrîzê ve bide bianîn. Melek Xelîl jî li gora fermanê de bi pîreka xwe Xweha Şah ve ligel Kurekî û sê Keçên xwe de ji bona hatina Tebrîzê ve hate bixwestin.

Melek Xelîl sê salan di nava bendên şah de hate bimayîn. Bi carekê ve Wilayeta Hesenkêfê bi jêr destên Qizilbaşan ve hate bikevtin. Di dema rûdanên Çaldêran²¹² de Melek Xelîl ji xwe re kêsek date bidîtin û ew ligel Başî Biyuk Baykî²¹³ de hate bilihevhatin û wan Pasdaran zindanê dane bikuştin û ew ji wêderê de hatin bibazdan û ew bi lez û bez ve ber bi Diyarbekrê ve hatin biçûyîn. Çilo ew bi dorhêlên Wan ve hatin bigihandin, Eşîra Mehmudî ser rêya wan datin bigirtin û wan mebesta girtina wan dane bikin. Melek Xelîl şerekî merdane date bikin û wî canê xwe ji vê werta hanê ve date birizgarîkirin û ew di rêya Bedlîsê re ji bona Hesenkêfê ve hate biçûyîn. Lêbelê Başî Biyuk di vî şerê hanê de hate bikuştin.

Di vê bêhna hanê de Eşîra Şerweyî û Zerqeyî ligel Êl û Eşîrên Hesenkêfê de Melek Sulêman Kurê Melek Xelîl li ser serdarîya wêderê de dane badanîn. Lêbelê Eşîra Reşan -Reşî- kar û barên hefsarê serdarîya vî diyarê hanê ji bona nava destên karînvaneke ve ji Kurmamên Melek Xelîl ve dane bixistin û di vê dema hanê jî de Eşîra Buxtî -Botanî- ji bona girtina Es-erd ve leşkerek ji bona ser wê date birakişandin, da ku ew wê ji nava destên Qizilbaşan ve bidin birizgarkirin. Di vir de xeber hatina Melek Xelîl ber bi guhên Xelkên vî diyarî ve hate bikevtin. Kurên wî jî ji bona xizmeta wîna ve ji bona nik wî ve hatin bihatin. Buxtiyan jî dev ji dorlêgirtina

---

²¹¹ Ev di sala nehsed û pêncên -905 k. -1499 z.- de tete biderkevtin, gava ku Şah Ismail serê xwe li ber Elî Wend Mîrza Aq Quwînlo de date bihildan û wî patîşahiya wî date bizeftkirin û Binemala wan date biqirkirin. Rojbeyanî

²¹² Şerê Çaldêran der sala 920 k. -1514 z. de hate birûdan. Rojbeyanî

²¹³ di destnivîseke din de Beg ji dêlva Baykî hatîye binivîsandin. Bayekî bi Eşîra Bayekîyî Kurdî ve tete bigirêdan û Beg bi nav û nîşan ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

kelha Es-erd ve dane biberdan û Melek Xelîl li paş çend rojan de keleha Es-erdê ji nava destên Qizilbaşan ve date bisitendin.

Qizilbaşan di dema xwe de keleha Hesenkêfê bi yarmetî û alîkarîya Eşîra Becnewî -Beşnewî- ve dabûn bigirtin û ji bona parastin û bi rêvebirana kar û barên wêna ve Qizilbaşan ew ji bona Eşîra Bencewî ve dabû bisipartin. Ev Eşîra hanê hin bi hin ve bi xizmeta Qizilbaşan ve dihate birabûn û ew bi wan ve hatibûn bixapandin û di dema ku xebera hatina Melek Xelîl hate biderkevtin, ew ji bona alîyê Torê ve li Buxtî -Botan de hatin biçûyîn, da ku ew hêzên xwe bi xorak û teqemenîyeke mezin ve di kelehê de bidin bilikarxistin, da ku ew wê bi hêsanî ve ji nava destên xwe ve nedin biberdan. Ev çîroka hanê ber bi guhên Melek Xelîl ve hate bikevtin, wî xelkên Eşîr û Êlên xwe dane bikomkirin û wî ji bona ser vê Eşîra hanê ve date bihêrîşkirin û wî rê li wn de date bitengkirin. Wan sertewandina xwe, berdestbûna xwe û berdestbûna kelehê jê re dane bipêşkeşkirin. Melek Xelîl jî jîna wan date biparastin û ligel Husên Begê Becnewî -Beşnewî- de hate bilihevhatin û wî gundê bi navê Balî ve bi mulk ve ji bona wîna ve ji dêlva Xwîna Bav û Birayên wî ve pê date bidan, ya ku dê em bi dirêjî ve li ser de bidin biaxivtin. Di piştî vê re wan keleh ji bona Melek Xelîl dane biberdestkirin.

Ji bal gotinên Bawerpêkirinan ve li ser zînetên Eşîra Becnewî -Beşnewî- de wetov dane bigotin, ku Becnewî -Beşnewî- û Buxtî -Botan- bi du Biran ve ji Kurên Serdarên Cezîra Emrîye ve dihatin biderkevtin û ew li ser meznayetîya Cezîrê de ligel hevdû de bi şer ve hatin bikevtin. Meznatîya Cezîrê ber bi destên Bext ve hate bikevtin û Becen jî ji bona alîyê Hesenkêfê ve hate biçûyîn û Melekên niha serdarîya Hesenkêfê ji wan Bencewîyên berê ve dane bisitendin.

Goyeke din jî têtê bigotin: ku hemû Eşîrên kurdan bi hev re ji Zarokên Becin û Bext ve têtin biderkevtin. Xwedê bes vê dide bizanîn.

Li hevdû de hate birasthatin, gava ku Mîr Şeref Kurê Mîr Bedir bi Serdarê Cezîrê ve dihate biderkevtin, Eşîra Becnewî beramber bi dujminatîyên kevin ve bi dijî wî ve bi hin kar û barên nebar ve hate birabûn. Mîr Şeref date bixwestin, ku ew tolê ji wan ve bide bisitendin û wî ji bona nik layê Melek Xelîl date binardin, ku ew Mîr Mohamed Becnewî jê re bide biberdestkirin, da ku ew wî li ser wan karên beramberî wîyî kirî de bide bisizakirin. Melek Xelîl Mîr Mohamed ligel panzdeh Nefer ji Kur û Peyên wî ve ji bona xatirê çavên Mîr Şeref ve dane bikuştin.

Hûsên Begê Kurê Mîr Mohamed ji vî şerê hanê hate bibazdan û mal û darayî Eşîrê hemû ber bi talanîyê ve hatin bikevtin. Wetov li ser zimanê xelkê de têtê bigotin, ku jibervêjî ve Husên Beg di deme dûrbûna Melek Xelîl de ligel Qizilbaşan de hatibû birêkkevtin û Melek Xelîl jî gundê Balî

ji bona Husên Beg ve ji ber vêyekê ve pê date bidan û ew ligel wî de ji ber vê rûdana hanê ve hate bilihevhatin.

Di dawî de piştî ku Eşîra Bencewî Keleha Hesenkêfê jêre date biberdestkirin, ew demekê li ser textê serdarîyê de bi kameranî û fermanrewayî ve hate birûniştin, tanî ku Padîşahê Cangêş jêre date bibangkirin: ji bona nik xwedawendê xwe ve bi dilxweşî ve were. Ew ji dunya nemanê ve ji bona dunya din ve hate bikoçkirin. Wî çar kur li dûxwe de dane bihiştin: 1. Melek Sulêman, 2. Melek Elî, 3. Melek Mohamed û 4. Melek Husên.

Melek Husên Kurê Melek Xelîl

Melek Husên ciwan bû û ew pir bi bilindbûna jêhatîbûnê ve bi besindar ve dihate biderkevtin. Bi berzbûna qencî û başbûna xwe ve bi nav ve dihate biderkevtin. Hemû Eşîr û Êlen Hesenkêfê bi sipehîbûn û bilindbûna sincîya wîna ve jê didatin bihezkin û tevî ku ew jî hêjî bi sîpê ve dihate biderkevtin, wan ew di nava xwe de ji bona serdarîkirinê ve datin bidanîn.

Xweşxuwana:

Anra ke nişanî derbi Eşeq est
ez çehreyî û çu nur pîdast

Hejar:

پوناھی خودایه ئاوو گلتە

جوانی که له پوته تیشکی دلتە

Ciowani ke le ru te tîşkî dilte
ronahi xudaye sitaw û gelte

Lêbelê çilo ew bi cihê Bavê xwe ve li ser textê serdarîyê de hate bigihandin, wî Birayên xwe Melek Mohamed û Melek Elî di binê zindanê de datin bigirtin û Melek Sulêmanê Birayê wîyî tir ji navçeya Erzen²¹⁴ date bibazdan û wî xwe ji bona nik Xisro Paşa Mîrê Mîranê Amed²¹⁵ ve date

²¹⁴ Ew ji heremên Wilayeta Bedlîsê ve di Sinceqa Es-Erd de tête biderkevtin. Ji alîyê Rojhilatê wê ve Şêrwan û ji Jêrîrohilatê ve Es-Erd bi xwe ve tête biderkevtin. Ji alîyê Jêr ve Melbenda Ridwan, ji Rojava ve Wilayeta Diyarbekir û ji alîyê Jor ve Kenc û Bedlîs têtin biderkevtin. Ew ji 138 gundan ve tête bipêkhatin û amara serjimara wê bi 130000 keşve tête biderkevtin. Sêbeş ji wan ve bi Kurdên Musulman ve û yê mayî ji Ermen Suryan û Yezîdîyan ve tête biderkevtin. Rojbeyanî

²¹⁵ Ya ku ew niha bi Diyarbekir ve tête binavkirin û ew ji bajarên mezinî Kurdistana Türkîyê ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

bigihandin. Wî jê serdarîya Bavê xwe date bixwestin. Xisro Paşa date bixwestin, ku ew pevçûna di nava Biran de bide bidawîkirin. Wî Kesek ji bona anîna Melek Husên date binardin û herwehaji wî Birayên wîyî zindarkirî jî ji bona Dîwana Diyarbekrê ve datin bianîn. Piştî ku Xisro Paşa Melek Husên date bikuştin, wî Iyaleta Hesenkêfê bi Birayê wî Melek Sulêman ve date bisipartin.

Melek Sulêman Kurê Melek Xelîl

Gewreyên oldarîyê û Rêbuwarên rêya bawermendîyê bi hev re didin bigotin: ku Sersurwarê dewletê û şayestê bilindbûnê di wî Kesî de têtê biderkevtin, ji yê ku ew di hemû zînetan de „qencîyê dide bikin, mîna ku Xwedê qencîyê ligel de dide bikin“ û ew ligel dilovanîya xwe de Biçûk û mezinan dide bibehremendkirin û ew bi beramberî gotina Xwedê de: “Meriv ji xelkên tir ve bi pêştir ve têtin biderkevtin“. Ji yên ku ew qencîya merivanîyê nadin bijibîrakirin û li çavdêrîya wan de nadin bidirêxîkirin, ew li ser xelkên din têtê bizalkirin û ew ji bal tevan de têtê bihezkin.

Xweşxuyan:

Du Dost bihem eger yeklend çun mirad
berind ez heme Alem, ji yekdigêr neberend
Hejar:

دوژمن بپرن و بویهك تهبا بن

دو یار گهرهكه وهك برینگ وابن

Du Yar gere kewek birîng wayîn

Dujmin bibirin û boyek tebabin

Mebest ji vê pêşgotina hanê ve têtê biderkevtin, ku çilo Melek Sulêman li gora Fermana Sultan Sulêman Xanê Xezaker ve û bi başîya alîkarîya Xisro Paşayê Mîrê Mîran Walîyê Wilayeta Diyarbekrê ve bi Serdarê Hesenkêfê ve hate bikin. Çilo ew bi Hesenkêfa paytextê xwe ve hate bigihandin, Birayên wî Melek Mohamed û Melek Elî ligel wî de bi şer ve hatin bikevtin. Piştî ku çend roj li ser serdarîkirina wîna de nehatin biderbaskirin, Melek Elî hêza wîyî liberxwedanê nema hate bidîtin. Ew ji bona alîyê Şeref Xanê Serdarê Bedlîse hate biçûyîn û tevaya Eşîr û Êlan jiber kuştina Melek Husên ji bal Melek Sulêman de lê dihatin bikîn û bitengîjkin û wan ew nedidatin bixwestin, belkî ew li ber wî de hatin birabûn. Beramberî vena lertz û tirs bi ber dilê wî ve hatin bikevtin û ew ji

bona alîyê Amed hate biçûyîn û wî bi dil û bi xwestîya xwe ve dev ji serdarîkirina Hesenkêfê ve date biberdan. Kilêtên kelehê jî wî bi Xisro Paşa ve datin bisipartin û wî jê date bixwestin, ku ew ji dêlva wîna ve Iyaleteke din jêre bide biwergirtin. Xisro Paşa ev rastîya zînetên wî bi ber piyên textê bilindî Sulêman ve date bigihandin. Mehrebanîya Padîşahî Ruha bi heftsed hezar Eqçê ve ji dêlva Hesenkêfê ve ji bona Melek Sulêman date bidan, sêsed hezar eqçeyî digêr di rêya mezinatîyê de Sultan bi Birayê wî Melek Mohamed ve date bidan û wî dused hezar eqçeyî ji bona Melek Elî ve di Wilayeta Ruha de date bidan. Piştî ku Melek Sulêman demekî li Ruha de date biserdarîkirin, canê wî ji nava qefesa bedena wî ve hate biderkevtin û ew bi jêr axê ve hate bisipartin.

Melek Mohamed Kurê Melek Xelîl

Piştî mirina Birayê wî Sinceqa Ruha jê hate bisitandin û Sinceqa Erebgîr²¹⁶ di rêya Mîrneşînîyê de ji Dîwana Sulêman ve jê re hate bidan û pêrejî Bedlîsê bi rêya Sinceqê jî ve pê hate bidan. Di wir jî de jê re tebat nehate bikevtin. Di dawî jî de ji pirbûna veguhestin û veguhertinan de bi nikar ve hate biderkevtin, ku ew bi karibe hera û gelacîyê sinceqê bide biçarekirin.

Dostanîyeke wî ligel Bedir Begê Serdarê Buxtî de di rêya Jinanînê de û yekgirtinê de hatibû bipeydakirin. Wî Keça xwe bi Mîr Mohamedê Kurê Bedir Beg ve dabû bidan. Ji rojên kevna ve di nava wan de mafeyên hemsayî û cîranîyê dihate biderkevtin. Beramberî vê wî ji xwe re bi tenêbûn ve date bihelbijartin û li Cezîrê de wî ji xwe re koşegîrî date bigirtin. Jina xweyî mayî li wêderê de date biderbaskirin, tanî ku ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihandin. Wî li dûxwe de yanzdeh Kur dane bihiştin: 1. Melek Xelef, 2. Melek Sultan Husên, 3. Melek Eşref, 4. Melek Elî, 5. Melek Sulêman, 6. Melek Xelîl, 7. Melek Zahir, 8. Melek Adil, 9. Melek Mehmud, 10. Melek Hesen û 11. Melek Ehmed.

Melek Xelef di sîpebûna ciwanîya xwe de hate bimirin. Wî Kurek bi navê Melek Hemze ve li dû xwe de date bihiştin. Melek Sulêman, Melek Zahir û Melek Hesen jî hersê bi Birayên wî ve dihatin û ew jî di ciwanîya xwe de hatin bimirin. Melek Sultan Husên date bixwestin, ku ew hefsarê serdarîya Sinceqê bide biwergirtin, ya ku têde Bavê wî didate biserdarîkirin. Ji Dîwana Sultan Selîm Xan de ew pê hate bisipartin. Birayên wîyî din çûn û hatin ligel Mîrên Kurdistanê de ji xwe re dane bihelbijartin û ew ji xwe re di nava Kurdistanê de dihatin bigerandin.

Melek Sultan Husên Kurê Melek Mohamed

Çilo Sinceqa Bedir pê hate bisipartin. Çend caran wî li ser vî cihê hanê de didate bidudilîkirin. Di dawî de wî dev ji vî karê giran ve date biberdan. Niha ku mêjûwa Koçî der sala hezar û pênc -1005 k. -1596 z.- de tête biderkevtin, ew di nava kurdistanê de demên xwe dide birabuhurandin û ew li ser hindikên ji hatinên bêtirên Ewqafên Bav û Kalên xwe de tête bijîyandin. Ez hêvîdarim, ku dê ew wek Mezinbûna Bav û Bavpîrên xwe

---

²¹⁶ Ev bi bajarekî ve di wilayeta Xerputê de li Kurdistana Turkîyê de tête bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

bête bigewrekinin û ku dê Xwedawendê Bilind wî di zînet û mal de bide biservexistin û dê ew wî bi dewleta Mezinên Bav û Bavpîrên wî de bide bigihandin.

Ruperê Sêyem

Derbarê bibîrxistina hemû Serdarên Kurdistanê de ew jî bi sê Beş ve têtin biderkevtin.

Beşê Yekem di neh Deryan de tête biderkevtin

Deryê Yekem

Derbarê bibîrxistina Serdarên Cemşkezek: Ew jî bi sê destan ve tête biderkevtin.

Li ber Zanistvanên Mêjûwê de nayête biveşartin, ku tuxmê Serdarên Çemşkezek li gora vebêja wan de bi Melekîş ve bi navê Merovekî ve ji Zarokên Xulefayên Kurên Ebas ve tête bigihandin. Bi goyeke din ve ji bal hinekan de ji Gewreyan ve tête biderkevtin, ku Mîr Silîq Kûrê Elî Kurê Qasim, ji yê ku ew ji şaxên Sultanên Selçoqî ve tête biderkevtin, di zemanê Selteneta Elp Ersilanê Selçoqî de bi Xwedîyê Erezeromê û hêlên wê ve dihate biderkevtin. Tanî der mehên sala pêncsed, pêncî û pêncê -555 k. -1160/61 z.- de di navbera wî Serdarên Gurcistanê de şerên giran dihatin bivêkevtin. Ew ligel Gewreyên leşkerê xwe de bi destên Gorcîyan ve hatin biberdestkirin. Belam Xweha wî, ya ku ew bi Jina Padîşahê Ermen ve dihate biderkevtin, diyarî û xelat ji bona Gurcistanê ve datin binardin û wê ew ji bendên zindanê ve date birizgarîkirin. Di piştî mirina wîna de serdarî ji bona nava destên Kurê wî Melek Mohamed hate biveguhastin. Di piştî koçkirina Melek Mohamed de ji dunya nemanê ve Mîrneşînî ji bona Caqedeş²¹⁷ ve hate biveguhastin. Piştî ku Caqedeş jî hate bimirin, Melekşah Kurê Mohamed li ser textê serdarîyê de hate birûniştin. Wî daxwaza serxwebûnê û selteneî ji xwe re date bikin. Di encam de ew der mehên sala pencsed, not û heştê -598 k. -1201 z.- de bi destên Sulêman Kurê Qilîç Erselan²¹⁸ ve hate bigirtin û bikuştin. Ji vî mêjûwa hanê û pê ve Erzerom bi jêr destên Selçoqîyên Rom ve hate bikevtin. Dibe, ku Serdarên Çemşkezek ji Zarokên vî Melekşah ve bêtin biderkevtin, ku Melekşah jiber pîrbûna bikaranîna wê ve ji bal Kurdan ve bi Melekîş ve hatibe

²¹⁷ Caqedeş hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî dide bigotin, ku li du destnivîstên din de bi Hevîdiş -Nevîyê wî- ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

²¹⁸ Ew bi Rukin El-Dîn Sulêman Kurê Şah Qelîç Erselan heftemînî Serdarên Selçoqî ve di welatê Romê de tête biderkevtin. Wî serdarî ji sala 589 K. -1193 z.- de tanî sala sala 602 k. -1206 z.- de date bikin. Rojbeyanî

biveguhertin. Navên Serdarên Çemşkezek didin biderxistin, ku ew ji Nevî û Zarokên Turkan ve têtin biderkevtin; jiber ku navên wan bi carekê ve li navên Ereban û Kurdan de nayêtin biçûyîn.

Goyek dide bigotin, ku Melikîş bi navê Merovekî ve ji Nevîyên Melikîşê berê ve dihate biderkevtin, ji yê ku wî pir kes li dora ala xwe de dabûn bicivandin û wî pê sî û du keleh û şanzdeh Navçe dane bigirtin, ji yên ku ew niha bi rastî ve li jêr destên Serdarên Çemşkezeke de têtin biderkevtin û jibervêjî ve Eşîra wan bi Melkîş²¹⁹ ve dihate binavkirin.

Ew bi sê beşan ve têtin bibeşkirin. Ew bi pîrbûna Eşîr û Êlan ve, gelek bûna Dost û Peyan ve di nava Kurdistanê de têtin binavûbangkirin. Beramberî hezar malên wan peyetîya Sultanên Iranî didatin bikirin. Gelek ji wan jî ve ligel Padîşahan dihatin birabûn û birûniştin û di nava wan jî de Serdarên bi serên xwe ve hatibûn bidanîn. Firehbûna welatê wan jî di nava Kurdistanê de weha bi mezin ve dihate biderkevtin, ku jêre Biçûk û Mezînan û nemaze Sultanên mezin di dem û tomarkirinên mîrî de peyva Kurdistanê li ser Wilayeta Wan de didatin bigotin. Hergava ku di nava Kurdan de Wilayeta Kurdistanî bi navkirî ve bihate bigotin, murad jê Çemşkezek dihate biderkevtin.

Ji wê mêjûwa ku Melekîş sî û du keleh û şanzdeh navçe, ji yên ku ew berî êsta hatine bibîrxistin, bi jêr destên xwe ve dane bixistin, di piştî vê re li dûhevdû de hêjî Zarok û Nevîyên wî serdarîya keleh û navçeyên Çemşkezek didin bikirin. Ew ji nava destên wan ve di demên Padîşahên Mezin de nala Cengîzخان, Mîr Teymur Gurgan -Leng-, Şahrux Mîrza û Qerayusîfê Turkumanî jî nehate biderkevtin, tanî zemanê ku hefsarê kar û barên vê wilayeta hanê ji bona nava lepên Jêhatvanê Şêx Kurê Mîr Yelman²²⁰ ve hate bikevtin.

Mîr Şêx Kurê Yelman

Padîşahîya Iranê bi ber destên Hesên Begê Bayendurî ve hate bikevtin û wî tevaya guhpêdana xwe ji bona nabûdkirina Xanedanên Kurdistanê ve date bidan û bi taybetî ve ji yên ku wan dostanî û hemkarî ligel Binemala Sultanên Qera Quwînlo de danîbûn bidanîn û ji vanjî ve

---

²¹⁹ Mohamed Emîn Zekî Beg bi peyva Melîkşahî ve dayîte binivîsandin; jiber ku ew li navê Melekşahê Selcoqî de tete biderkevtin. Nihajî Eşîrek di nava Kurdan de bi Melekşahî ve tete bidîtin. Rojbeyanî

²²⁰ Di hin destnivîsan de: Mîr Bilan. Mohamed Elî Ewnî

qirkirin û nabûdkirina Serdarên Çemşkezek ve dihatin biderkevtin. Wî bi Eşîre Xerbendelo ve, ya ku ew bi Eşîra serkîyî Eşîrên ser bi Aqqoyinlo ve di hate biderkevtin, date bikarmendkirin, ku ew wilayeta Çemşkezek bi darêzorê ve ji nava destên Mîr Şêx Hesên bidin bigirtin.

Mîr Şêx Hesên

Di wê demê de bi rastîjî ve hêjî Mîr Şêx Hesên bi Sîpeyekî ve di hate biderkevtin, bi mêrxasîyê ve di hate bipesindan û wî bi merdbûna xwe ve deng dabû bivedan. Gava ku bi ser sînorê gencîtiya xwe ve hate bigihandin, şev û roj wî ji bona derkirina Dujminan ve ji nava welatê xwe ve didate bibîrkin. Wî bi jêhatîbûn ve komek ji Dilêr û Mêrxasên diyar ve li dora ala xwe ve date bikomkirin û bi piştgirêdana xwe ve bi Xwedawend ve ji ser Eşîra Xerbendelo ve date bihêrîşkirin û wî ev Eşîra hanê bi neçarî û darêzorê ve ji wilayeta Bav û Kalan ve date biderkirin û wî ew bi jêr destên xwe ve date bixistin. Gava ku rojên serdarîkirina wî bi mirina wî ve hatin bidawîkirin, Kurê wî Suhrab Beg bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn û wî cihê wî ji xwe re date bigirtin.

Suhrab Beg

Piştî ku Suhrab Beg demekê serdarî date bikirin, wî rûwê xwe ber dunya mayînê ve date bivekirin. Kurê wî Hacî Rostem Beg şûna wî date bigirtin.

Hacî Rostem Beg

Hacî Rostem li ser textê serdarîya Bavê xwe de hate birûniştin û der zemanê wî de Şah Ismaîlê Sefewî hate biderkevtin. Wî Merovek bi navê Nur Elî Xelîfe ve ji Mirên Qizilbaşan ve ji bona girtina wilayeta Çemşkezek ve date binardin. Hacî Rostem Beg bi sertewandî ve pêşewazî lê date bikirin û bi bê şer û pevçûn ve wî keleh û navçe ji bona Nur Elî Xelîfe ve dane biberdestkirin û wî bi xwe jî ve berê xwe bi ber dergehê Şah Ismaîl ve date bivekirin. Gava ku ew bi serbilindaya maçîkirina pîyên text ve hate bigihaştin û ew bi xelat û diyariyên Padîşah ve hate biserfirazkirin, heremek ji heremên Iraqê ve ji dêlva Çemşkezek ve pê hate bidan.

Nur Elî Xelîfe jî ji xwe re rêya zor û sitemê date bigirtin. Wî gelek ji Eşîr û Mîrzadeyên Melekîş ve dane bikuştin. Beramberî vê Mezin û Biçûk ji vê Eşîra hanê ve di rûwê wî de hatin birabûn, wan jê re gelek serêşî û sergêjî dane bidurustkirin û berên çekên cengê ber bi wî ve dane birastkirin. Bi lez û pele ve ji bona dû Hacî Rostem Beg li hêla Iraqê û Efsanê ve dane binardin.

Di vê pêla hanê jî de Şah Ismaîl bi pêgîrî ve bi leşkerên Iraq, Faris û Ezerbêcanê ve ji bona şerê Sultan Selîm Xan ve ber bi Çaldêranê ve dihate biçûyîn. Hacî Rostem Beg jî di vê çûna hanê de li nik zengoyê Şah de dihate bidîtin. Piştî şikestin û revîna Şah Ismaîl Sultan Selîm Xan bi girtina hefsarê pêgîrîyê ve ji bona girtina Tebrîzê ve xwe date bipêçkirin û Hacî Rostem Beg li cihekî de bi navê Yam ve ji cihên Merend ve bi maçîkirina zengoyê Sultan ve hate bibextwerkirin. Di wê rojê bi xwe jî ve li ser fermana derkirî de ji bal Sultan de ew ligel Nevî û çil Nefer ji Axan û Sernasên wî de hatin bikuştin.

Li ser dev û zimanan de tête binavûdengkirin, ku hoyê kuştina wî ji ber vê yeka hanê ve tête biderkevtin. Der mêjûwa sala heştêsed, heftê û heştên -878 k. -1473 z.- de gava ku Sultan Mohamed Xan Walîyê Rom ji bona girtina keleha Kemaxê ve hate biçûn. Hesen Begê Bayendurî bi gijî wî ve hate birabûn û ew di şer de hate bişikenandin û Serdarê Keleha Kemax date bixwestin, ku ew kelehê ji bona Peyên Sultan Mohamed Xan²²¹ ve bide biberdestkirin. Hacî Rosten Beg bi dij ve hate birabûn. Di

---

²²¹ Ev bi Sultan Mohamed Xanê Duwem ve tête biderkevtin, yê ku ew bi navê Vekirvan ve hatîye binavûbangkirin. Wî desthilatî li Edernê de der sala 855 k. -1451 z.- de bi destên xwe ve date bixistin. Wî her û her ji bona firehkirina Seltena xwe ve didate bixebatkirin û wî tanî sala 885 k. -1481 z.- de dayîte biserdarîkirin. Li jêr gotina Romanî de Padîşahîya Romanîyî Rojhilatî kevnar tête biderkevtin. Rojbeyanî

(Vî Padîşahê Mohamed Xanê Duwemî Vekirvan der sala 1453 bajarê Qestentînîyê Paytexata Padîşahîya Roma Rojhilat date bivekirin û wî ev Padîşahîya hanê date bidawîkirin. Vî karê hanê roleke mezin û giran di tevaya mêjûwa Rojhilat de date bilîstin; jiber ku Ewropî hatin bineçarkirin, ku ew rê û banekî din ji bona bazirganîya Rîjhilat ji dêlva Rê û Banê Hevirmêsê de ji Çînê tanî Ewropa ji xwe re bidin bidîtin. Gelek bîr û pêrabûn di vî warê hanê de hatin bidanîn, belam der sala 1492 de Kolombos Emerîka date bidozandin û der sala 1498 de Megelan Rêya deryakirina Hindistanê date bidozandin. Van herdu dozanidinên hanê teva çarenûsa Rojhilat û herwehajî Kurdistanê be bi nebaşîyê ve dane biguhertin û kêreke pir mezin û giran li ser paşvexistina bazirganîyê di ser rê û banê hevirmêsê de date bikirin, ya ku bi hezaran sal ve ji pêla Somerî de bazirganîya Rojhilat û Rojava li ser vê rêyê de dihate bikirin. Pîr ji Mêjûvanên me Kurdan tête bixwestin, ku ew pir bi çavekî zanistî li ser vê kêra hanê bidin bilêkolandin, da ku ew bêtir û bêtir him di mêjûwa welatê xwe de û himjî di mêjûwa teva Rojhilat de bêtin biliberkevtin.

Sermiyandarîye di pêşî de ji bona nimûne ve ne li Ingilistanê de yanjî li Cerministanê de dayîte bidestpêkirin, lêbelê wê li Dewletên Bajarên Italî û li ser kenarê

piştî vê re bi demekê ve keleha Kemax ji bona jêrdarîya Peyên Şah Ismaî Sefewî ve hate bidan. Feruxşad Begê Bayendurî ev rûdanên hanê li ber peyên textê Xilafeta Sultanî de date biraxiatin û wî date bigotin: Hacî Rostem Beg di berdestkirina keleha Kemax de ji bona Bavpîrên weyî mezin ve hate birawestandin, lêbelê bi bê tengavî û go ve wî ew ji bona Peyên Şah Ismaîl ve date bisipartin. Ev zînetên hanê di bîra Padîşahê mezinî kîndar de hatin bimayîn. Çilo Hacî Rostem Beg bi ber çavên wî ve hate bikevtin, dest li cî de li ser kar û barên wîyî nebar de wî ew date bikuştin. Belê:

Xweşxuyan:

.....

Ba Padişeh her anke kuned bid kuşed ceza

Hejar:

تۆلەى زۆرسەختى ئى دەكریتتەوه!

كى لهپوى شاهان وەرگهريتهوه؟

Kê le royê Şahan wergerêtewe?

toley zorsexti lêdekirêtewe

Çilo xebera kuştina Hacî Rostem Beg li Iraqê de ber bi guhên Kurê Pîr Husên Beg²²² ve hate bikevtin. Dest li cî ew ji bona nik Padîşahên Çerkesî ve li Misrê de hate birêkevtin. Li ser devê rêya xwe de wî Serdarê Melatya Memayî Beg date bidîtin, yê ku ew ji bal Padîşahên

---

derya Sipîyî Surî de dayîte bidestpêkirin. Wehajî bi xurtî ve ji bona nimûnê jî ve tîrêjên wê ji bona nava pêşkevîna Kurdistanê û civaka me hatîye biavêtin, mîna ku em vê carekedin ji bona nimûne di nivîstên Mele Ehmedê Cezîrî, Ehmedê Xanî, FeqêTeyran ..... ûhd diditin bidîtin. Ez hêvîdarim, ku Aburvanên mêjuwa me dê bi bêtir û baştir ve vê serdema hanê ji me re bi diyar ve bidin bixuyanîkirin, da ku Nuhatîyên Keç û Xortên Kurdistanê bi baştir ve di mêjuwa vê pêla giringî giranî hanê de bêtin biliberkevtin û hêjî bêtir da ku ew di tevaya mêjuwa Vejandina Ewropa de û rizgarîkirina wêna ji Sedsalên Navînîyî tarî de bêtin biliberkevtin, bê çawan ew remanên Ayînî kevin û genî ligel Xwedanên xwe de bi carekê ve hatin bitarûmarkirin û ew li ser sergoyê mêjuwê de li seranserî Ewropa de hatin bidanîn.

Gelo dê kenkî Keç û Xortên Kurdistanê mîna hemû Keç û Xortên seranserî dunyayê li ser van remanên Dema Vejandî de bêtin bifêrkirin û biperwerdekirin, da ku ew jî ji van remanên rizyayî û genîyî Sedsalên Navînîyî tarî ve bêtin birizgarîkirin, ji bona ku ew jî mîna Merovan di vna welatê xwe de bi bextyarî û kemeranî ve bêtin bijîyandin? Cuma).

²²² Di du destnivîsên din de Mîr Husên Beg ji dêlva Pîr Husên Beg ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

Çerkesî de li serdarîya wêderê de hatibî bidanîn. Wî zînetî xwe û bi serhatîyên xwe ve jêre dane bigerandin û derbarê çûna Misrê jî jê date bipirsikirin, mîna ku Xwedawend dayîte bigotin: „Di kar de pirsê ji wan ve bidin bikin“. Memayî Begê dunyadîtî û yê ku ew di nava germ û sarîyên serpêhatîyan de hatibû bitirşkirin û zimanê rojgarîyê di pesnê wî de weha dide bigotin:

Xweşxuwa:
Xurde pîşe pîrî Zikar Agehan
cu Şemeşî heme zi ab û ateş dihan

Hejar:

لهمهیدانی ئەزمون گرووی بردهوه

هه مو گهنجی زانستی کو کردهوه

Hemu Gencî zanistî kokirdewe
lemeydani ezmûn giroyi birdewe

Piştî pojandineke dirêj di bersivê de wî date bigotin: Zalbûna Binemala Padîşahên Osmanî beramberî tevaya Padîşahên zeman têtê biserkevtin û ew her û her bêtir têtê bigewrekin. Dengdana vekirinên wan û dengê meznatî û bilindbûna wan li tevaya cîhanê de dayîte bidengvedan. Lêbelê zînetên Padîşahên Çerkesî bi bê bin ve têtin biderkevtin. Kar û barên wan ji qanûna dadwerîyê ve hatine biderkevtin. Serûştîya Dewleta wan ji nava çengê dadwerîyê hatîye bibazdan. Pir bi nêzîk ve têtê biderkevtin, ku dawîya van Dundeyên hanê têtê bipayînkirin û welatê wan bi jêrdestên hinên din ve têtê bikevtin. Bi başî ve têtê biderkevtin, ku tu xwe ji bona ber pîyên textê Sultan Selîm Xan ve bide biavêtin, perda ser textê wî bide bimaçîkirin û ji vir de bi pêgîrî ve ber bi Romê ve bête biçîyîn.

Pîr Husên Kurê Hacî Rostem Beg

Bi kurtî ve ev Xanedanê hanê bi nîvişkê van Dundevanên vê Binemalê ve têtê biderkevtin. Piştî ku wî Memaye Beg date bidîtîn, amûjkarîya wî ji xwe re date biwergirtin, ya ku wî ew bi bê mebest ve dabû bigotin.

Xweşxuan:
Nesîhet ke xalîbud ez xered
çu darewi telex est defî mered

Hejar:

دەرمانی دلانه، چاری دهرده

په نديك له كهسي كه دوره گه رده

Pendêk le kes ke duregerde
dermani dilane, çari derde

Pîyê pêgîrîyî di nava zengoyê xurtbûnê de date bixistin û ew bi navroka vê Ayeta hanê ve hate bidagirtin: „heger ku te date bibiryakirin, piştta xwe bi Xwedan ve bide bisipartin“. Wî bi tevaya dilsozî û rastîyê ve berê xwe ber bi Dergahê Textê Bilindî Sultan Selîm Xan ve date bivekîrin û ew li Emasîyê de bi serbilindîya maçîkirina rayx ve hate bigihandin. Çilo ew ber dîtina çavên Padîşahî ve hate bikevtin, ew bi mêrxasî û azabûna wîyî dilêr ve hate bisersûrandin û wî di nava dilê xwe de date bigotin: çilo ew hatîye bihatin, ku wî Bav û Kurê wî ligel çil Nefer ji Axên Melekkîşî ve dane bikuştin. Bi wî ve bi carekê ve tirs û hewes pê ve nehatîye bikevtin, ku ew penabûnê bi Dergehê Textê meyî Bilind ve bide bikirin. Beramberî vêna Sultan Selîm Xan bi navroka vê malika hanê ve date bikirin:

Xweşxuan:

Guneh kar çun uzir xuwaht bud

Gunahiş nebexşî gunahit bud

Hejar:

ئهگەر دوژمنیشت بی خوشت دهوی

به نازایه تی هەر کوپیک هه لکه وی

Beazayeti herkurêk helkewê
eger dujminişt bê xoşt dewê

Padîşah ew bi guhpêdana Padîşahîyê ve date bixelatkirin û ew bi serfirazî ve di nava Heval û Hogirên wî de date bikirin û wî ew ji xwe ve date binêzîkkirin. Wî wilayeta Çemskezek pê date bisipartin, da ku ew bi serpereştîya wîna ve bête birabûn, mîna ku ew li jêrdestîya Bav û Bavpîrên wî de dihate biderkevtin. Wî fermana Padîşahîyê biveger ji bona Mohamed Paşa Bixlo Mîrê Mîranên Mer-eş date biderxistin, ku ew hevrîyê ligel Pîr Husên Beg ve bide bikirin û ew ji bona Çemşzek ve bêtê biçûyîn, da ku ew alîkarîya wîna ji bona derxistina cihê Bav û kalên wî li jêrdestîya Qizilbaşan de bide bikirin û wî ji bona wîna ve bide biberdestkirin. Mohamed Paşa ji bona bicihanîna fermanê ve date bidestpêkirin û wî berê

xwe ber bi Çemşkezek ve date bivekirin. Lêbelê Husên Beg pêşdestî date bikirin û wî berî gihandina Leşkerê Mohamed Paşa Eşîr û Êlên xwe dane biserhevdûvekirin û wî bi hêz û hiner ve û bi lez û bez ve ji ser Nur Elî Xelîfe date bihêrîşkirin. Nur Elî Xelîfe ji bona pêşîya wî ve hate biderkevtin û li cihê Agirbilaxî de herdu alî berengarî hevdû hatin bikirin. Piştî şer û pevçûneke germ û giran şikestin ber bi leşkerê Qizilbaşan ve hate bikevtin. Dest li cî de gerdana Nur Elî Xelîfe ji ser laşê wî de hate bijêkirin. Pîr Husên Beg gulistana welatê xwe ji sitirîyên Dagirkerên Qizilbaşan ve date bipakkirin û ew bi bê liberrabûn û pevçûn ve bi serdarî û darayî wêderê de hate birabûn. Piştî ku wî demeke sî salî der serdarkirinêyê de bi ser valayî ve demên xwe datin birabuhurandin, wî ji bona dunya din date bibarkirin. Wî li dû xwe de şanzdeh Kur dane bihiştin: 1. Xalid Beg, 2. Mohamedî Beg, 3. Rostem Beg, 4. Yusif Beg, 5. Pêleten Beg, 6. Keyqubad Beg, 7. Behlul Beg, 8. Muhsin Beg, 9. Yaqub Beg, 10. Feruxşad Beg, 11. Elî Beg, 12. Kulabi Beg, 13. Keyxusro Beg, 14. Keykawis beg, 15 Perwîz Beg û 16. Yelman Beg²²³.

Piştî ku Bavê wan hate bimirin, Biran ligel hevdû de nedane bilihevkin û ew di navroka vê malika hanê de nehatin biliberkevtin
Xweşxuwana:

Dewlet heme ez itifaq xîzd
bîdewlet ez nifaq xîzd

Hejar:

بیهۆنهوه فیل پیوه بهسته

یهک مو دهپسی بهلام بهدهسته

Yek mû depsê belam bedeste
bihonewe fil pêwe beste

Di dawî de tevan li ser nema dewletê de datin bilihevkin û ew ji bona Estana Sultan Selîm ve hatin biçûyîn û wan datin bipêşneyarkirin, ku Qeseba Çemşkezek û seranê bacê Filan û bêşên pezên vî wilayetê ligel çend gund û navçeyan de, ji yên ku ew bi baş ve bi mulkên Padîşahî ve têtin biderkevtin, bi ser Mulkên Padîşahî ve bêtin bivekirin û tevaya welêt jî bi du Sinceqan û çardeh Mezinatî û Tîmaran ve bide biparvekirin. Li ser daxwaza wan de Fermana pîrozî Padîşah hate biderkevtin, ku ji bil mulkên Padîşah wilayeta Çeşkezek bi du Sinceqan û çardeh Mezinatî û Tîmaran ve

²²³ Di destnivîsekê de bi Sulêman Beg ve û di yeke din de bi Uwîman ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

hate biparvekirin û ew li jêrdestên Kurên Pîr Husên Beg û Nevîyên wî de
bêtin bimayîn, bi merceki ve ku ew vî mafeyê hanê bi kesekî Bêgane ve
nedin bidan û herwehaji ew ji û Zarokên wan ji tu kermendiyên din li
welateki dinî Padîşahiya Osmanî de ji xwe re nedin bigirtin.

Desteyê Yekem:**Derbarê bibîrxistina Fermandarên Micenkurd-Micengurd- de**

Navçeya Micenkurd -Micengurd- li gora derkirina fermana Sultan Sulêman Xan de bi rêya Simceq ve bi Mohamedî Kurê mezinî Pi^r Husên Beg ve hate bidan. Çilo yek sal bi ser sardariya wî ve hate biderbasbûb, ew hate bimirin û wî çar Kurên Biçûk li dû xwe de dane bihiştin û bi hîç yekekî ve ji wan ve pêrabûna kar û barên seradrîyê nedihate bikevtin. Beramberî vîna Sinceqa bi navkirî ve ji Dîwana Sulêmanî ve bi Birayê wî Feruxşad Beg ve hate bidan.

Feruxşad

Ew li şûna Birayê xwe de ji bona serdarîyê ve hate bikevtin. Di piştî derbasbûna çend salan de ber bi dilên Birayên wî ve kîn û çavreşîya wî hatin bikevtin û wan navê bêbextîya xwarina malê Padîşahê dane bidûvexistin û wan li ser vê bêbextîya hanê de raportek ji bona ber piyên Textê Pdîşahîyî Bilind ve dane biraxistin. Li gora fermana Sultan Sulêman Xan de dest li cî de feraman kuştina wî hate biderkevtin û wî li dû xwe de du Kur bi navê Xelîl Beg û Husên Beg ve dane bihiştin û di Sinceqa Micenkurd de mezinatîyeke beşdarîyî cot ji bona herdu Kuran ve hate bidan. Sinceq jî bi Qasim Begê Birayê Sinan Paşayê Hernehutî -Erneutî-Mîrê Mîranê Erzeromê ve hate bidan. Her çar Kurên Mohamedî Beg bi parvekirina Mezinyatîyan û Timarn ve li ser wan de dane birazîkirin. Di piştî vê re Rostem Begê Serdarê Pertek bi Padîşah Sulêman ve raportek date bigihandin û wî têde date bigotin: „ Heger Feruxşad Beg bi kar û barên rûsarî ve hatibe birabûn û wî bîntengbûna Padîşah bi ser xwe ve dabe birakişandin û divabûna kuştina wîna bi fermanê Sultanî ve bihate biderkevtin, ev fermana hanê hate bicîhatin. Êsta Bende ji Dergehê Sultanîyî Bilid ve dide bihêvîkirin, ku li gora peymana Padîşahî ve bête bikin, ku ew welatê hanê bi Dondên Xwedîyên wê ve bi Pîleten Begê Kurê Pîr Husên Beg ve bête bidan û ew ne bi Merovekî Begane ve bête bidan. Li gora hêvîya Rostem Beg de Sinceqa Micenkurd bi yê navkirî ve hate bigihaştin. Der hingava vegera Mustefa Paşayê Serdar de ji çûna Şîrwanê ve Pîleten Beg destûra vegera xwe jê date biwergirtin.

Pîleten Beg

piştî wergirtina destûre veqera xwe ew ber Micenkurd ve hate biçûyîn. Çilo ew bi navçeya Turcan ve hate bigihandin, wî çanê xwe bi Cangirtvan ve date bisipartin. Wî çar Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Elî Beg, 2. Cîhangîr, 3. Osman û Kel -Gul- Ehmed Beg.

Elî Beg

Sinceqa Micnekurd ji bal Mistefa Paşayê Serdar de li ser fermana Sultanê Nîşan Bilind Murad Xan de ji bona Kurê wîyî mezin Elî Beg ve date bidan. Ji bona Birayên wîyî din jî ve Meznatî û Tîmar bi wan ve hatin bidan û ew pê hatin birazîbûn. Çilo Elî Beg çend rojan li ser serdarî û daraya wêderê de hate birabûn. Ber bi guhên wî ve gotina Xwedanê Mezin hate bigevtin: „Ho çanê dil di cî de û dilxweş ji bona nik Xwedanê xwe ve bi bextewerî û bextiyarî ve were bivegerandin“. Wî banga Xwedanê xweyî Mezin date biçanîn û ew ji bona cîhana din ve hate bikoçkirin. Wî sê Kur bi navên Heyder Beg, Elah Wîrdî Beg û Pîleten Beg ve li dû xwe de dane bihiştin.

Heyder Beg

Ji Dîwana Sultan Murad Xan ve bi rêvebirina Sinceqa Micenkurd - Micengurd- bi Kurê wîyî mezin Heyder Beg ve hate bisipartin. Hêjî wî dest bi sedarîkirina Sinceqî ve nedabû bikirin, Girtîvanê Canan destên xwe bi ser Şehristana bedena wî ve date bizalkirin û pê kutahîya wî hate bihatin. Ew ji vê cîhana nemanê ve ji bona cîhana mayînê ve hate bibarkirin.

Elah Wîrdî Beg

Sinceqa Micnekurd -Micnegurd- li gora destûra berê de ji bona Birayê wî Elah Wîrdî Beg ve hate bisipartin. Estajî ku mêjû di roja duşemba heştdehê meha remezana sala hezar û pêncê -1005 k. -1597 z.- de tête biderkevtin, Sinceqa Mincekurd -Mincegurd- li jêr destên wî ve tête biderkevtin.

Desteyê Duwem**Derbarê bibîrxistina Serdarên Pertek de****Rostem Beg**

Piştî mirina Pîr Husên Beg, bi rengê ku hatîye bibîrxistin, wilayeta Çemşkezek bi du Sinseqan û Mezinyatîyan ve di navbera Biran de hate biparvekirin. Ji wan jî ve navçeya Pertek bi Rostem Begê Kurê duwemî Pîr Husên Beg ve ji Dîwana Sultan Sulêman Xan²²⁴ ve pê hate bidan.

Piştî ku ew demekê di rêya dadwerîyê de li ser serdarîya wêderê de hate birabûn. Wî cihê serdarîya mîrneşîya cîhana din di ser cihê serdarîya cîhana nemanê de date bigirtin û wî ji vê dunyayê ve date bikoçkirin. Li dû xwe de sê Kur bi navên Baysinqor, Mehamedî û Elî ve dane bihiştin.

Baystiqrî

Li gora temînîya Bavê wî û li gora rewşa mafeyê dundebûnê de wî desthilatîya serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin û wî cihê Bavê xwe date bigirtin. Bi rastî ve ew bi Merovekî jîr û têgihiştî ve dihate biderkevtin û ew bi xişrê hişbûnê û dûrbînê ve dihate bixemilandin. Di parastin û pasewamanîya wilayetê de û di rêk û pêkxistinê de û di parastîna Eşîran de ew ji Merovên bê nimûne ve di nava Heval û Hogirên xwe de dihate biderkevtin. Der kar û barên cîhandarîyê de û di rêvebrina dunyadarîyê de ew di navbera Serdarên Kurdistanê hergav bi serefraz ve dihate biderkevtin. Derbarê hestyarîyên zikmakî de di hunera awaz de di warê zanistî û karî de gelekî hatibû bipêşkevtin. Di warê avîndarîyê jî de bi gelekî ve bi serkevtî ve dihate biderkevtin. Di hunerên merdbûnê de û di beşên mîrxasîyê û gernasîyê de bi yekane ve dihate biderkevtin û ew bi duwemê Hatim û Esfendyar ve tête biderkevtin. Ligel Biçûk û Mezinan de ew radubû û rûdinşt û ligel wan jî de derdên wan didate bihilgirtin. Di nava destên wî de hemû çek, emraz û dam û destgehên serdarîyê di dema wî de dihatin bidîtin. Bi rastî ve ew niha Pertek û pêvekirinên wê bi serê xwe ve dide biserdarîkirin. Ew bi paşî ve pêşewaya Kurmamên xwe, Eşîr û Êlên Çemskezek bi dide bikirin û ew hemû bi carekê jî ve ji pev û fermanên wî ve nayêtin biderkevtin. Ez hêvîdarim, ku ew bi Dewleta Mezin ve û

---

²²⁴ Ev Sultan Sulêmanê Qanûnî ve tête biderkevtin, yê ku li ser de hatîye binivîsandin. Rojbeyanî

Serdarîyê Gewre ve bi destûra Bav û Bavpêrên xweyî mezin ve betê biserkevtin.

Destê Sêyem**Derbarê bibîrxistina Serdarên Suqman de**

Di dema ku Wilayeta Çemşkezek li ser daxwaza Kurên Pîr Husên Beg de di zemanê Sultan Sulêman Xanê Xezaker de ji bona du Sinceqan û çardeh Meznatîyan ve hate biparvekirin, Navçeya Suqman ligel bajarokê Çemşkezek de ji bona nava mulkên Hemayonî Padîşahî de hate bixistin, mîna ku ev di berê de hatîye bibîrxistin.

Kêyxusro Beg, Keykawis Beg û Perwîz Beg bi Kurên Pîr Hûsên Beg ve dihatin biderkevtin û ew hersê ji yek dêyê bûn û ew bi biçûkî ve li dû Bavê xwe de hatin bimayîn. Ew di wêçaxê de bi Meznatî û Tîmarên biçûk ve hatin birazîbûn. Çilo ew hatin bigewrebûn, wan bi hev re daxwaza serdarîya Bav û Bavpîrên xwe dane bikirin û ew ji bona vê mebesta hanê ve berên xwe ber bi Estanê ve ji bona nik Sultan ve hatin biçûyîn.

Xweşxuwana:

Bud Beçeşîr çendan zebûb

ke nawirde çengal û didan bîrun

Hejar:

به چکه شیر چنچورك و كه لپی دهركهوت، ده رچو له لان
 بۆیى ئەو پۆژەى ددانى لى دەسون: ورچى ته لان ...

Beçeşêr çinçurrk û kelpî derkewt, derçû lelan
 royî ewrojey didani lêdesun: wirçi talan...

Çilo wan rastîya zînetên xwe di rêya Gewre û Wizîran re bi ber guhên Perdedarên ber pîyên Textê Xilafetê ve dane bigihandin, dilovanîya Sultanî bi ser wan ve hate birakişandin û fermanên hêjayî Padîşahî ji bona wan ve hatin biderkevtin, ku Navçeya Suqman, ya ku ew ji bona nava mulkên Hemayonî ve hatibû bikevtin, bi destûra Sinceq ve ji bona Keyxusro ve bête bidan û herwehajî fermanî Sultanî jî bi dana du Meznatîyên gewre ve ji bona herdu Birayên wî ve hate biderkevtin.

Keyxusro Beg

Çilo demekê Keyxusro Beg der vê navçeya hanê de demên xwe bi weşî û kameranî ve datin bivebuhurandin, Suwarê mirinê bi ser ve date

bihêrîşkirin û sultanê canê wîyî perest ji nava hêlên welatê bedena wîna ve date biderkirin.

Xweşxuyan:

Kudam duhe Iqbal ser biçerx keşîd
ke sursur ecelîş aqibet zi bîx nekend

Hejar:

به‌ر‌ه‌گ‌ ک‌وت‌ان‌ و ب‌ل‌ند‌ی‌ م‌ه‌ن‌از‌ه‌ ب‌ای‌ مردن له‌ت‌ۆ‌ به‌رز‌تری‌ ه‌ه‌ل‌ک‌ه‌ند‌ که‌ ه‌ات‌ه‌ ه‌ه‌ل‌کردن!

Bereg kutan û bilindi menaze

leto berztiri helkend ke hate helkirdin

Wî li dû xwe de sê Kur bi navên Salih Beg, Qasim Beg û Umer Beg dane bihiştin.

Salih Beg

Salih Beg li gora rewešta Dondîtîyê û mafe de li şûna Bavê xwe de hate birûniştin. Birayê wî Qasim Beg bi şêtoke ve û bi bê kele ve dihate bbiderkevtin û ew bi kêrî tu cih û karan ve dihate biderkevtin. Wî ji xwe re Derwîşî date bihelbijartin û der kuncan de bi razîbûn ve dihate bijîyandin.

Lêbelê Birayê wî din Umer Beg serdarîya wî bi bê dilê wî ve dihate biderkevtin û wî ji bona Birayê xwe Salih Beg ve bi dizî ve kîn û dujminatî di nava dilê xwe de didatin bihilgirtin. Wî xwe ji bona kuştîna wîna ve didate biamadekirin û wî ji xwe re çavdêrîya kêsekê didate bikirin. Di dawîya dawî de roja kêsê hate bidîtin û wî Birayê xwe bi lédana şûrê tuj ve date bikuştin. Wî kar û barên serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin û ew bi kar û barên Mîrnesînîyê ve hate birabûn.

Umer Beg

Piştî ku wî Birayê xwe date bikuştin, wî date bixwestin, ku ew Pîreka Salih Beg ji xwe re bide bimehrkirin, da ku ew di rêya mehrkirina wêna de tevaya mulk û malên wî ber bi jêrdestên xwe ve bide bixistin. Wî ev xwestina xwe bi dizî ve ji bona Xatûnê ve date bigotin. Wê bi diyar ve bi dil û bê dilê xwe ve bi vê xwestinê ve hate birazîbûn; lêbelê wê di nava dilê xwe de jê re kîn û dujminatî didate bihilgirtin û wê didate bixwestin, ku ew bi fen û xapandinê ve tola xwîna Mêrê xwe jê bide bisitandin. Vê Şêrjina hanê ev veşartina hanê ji bona çend Neferan ve ji Peye û Dilsozên

Salih Begê Dilovan ve date bigotin. Wan bi rizamendî ve lê datin biguhdarîkirin û weha hate bibiryardan, ku ev Kesên hanê di roja veguhestinê de bi tevaya çekkirina xwe ve di nava xaniyê wê de xwe bidin biveşartin. Çilo Umer Beg bi nava xaniyê Bûkê ve bête bikevtin, Merovên kemîngehê dê lê bêtin biderkevtin û ew dê wî bidin bikuştin.

Çilo êvara veguhestinê hate bihatin û Pêsiptîyên kuştinê di cihê sozkirî de hatin biveşartin. Cilo jî Umer Begê Zava bi sed naz û niyaz ve, bi pozbilind ve berê xwe ber bi perda textê Bûkê ve date bivekirin, Kemînvân ji kemîngeha xwe ve nala şêran hatin biderkevtin û wan hêrîşî ser wî dane bikirin û wan xwîna wî dane bipijiqandin. Weha wan kelê wî ji pozbilindaya wîna ve date bivalakirin.

Salih Beg sê Kur bi navên Keyxusro Beg, Mehmud Beg û Mohamed Beg ve li dû xwe de dabûn bihiştin. Vê Şêrjina bi namûs û avrû ve kurê mezinê xwe Keyxusro Beg ligel xwe de date bihilgirtin û ew ji bona Estana Sultan Murad Xan ve hate biçûyîn û wê di rêya Wezîrên Gewre de derdên xwe bi dûr û dirêj ve ji bona cihê perda baregehê Textê Sultanîyî Bilind ve date bigihandin. Bi saya dilovanîya Padîşahî ve Sinceqa Bav bi Kur ve hate bidan û bi nîşanên Padîşahî jî ve hate bixelatkirin. Weha ew bi gihandina muradê xwe ve hate bivegerandin.

Noke mêjûwa koçî der sala hezar û pênc ve -1005 k. -1596/97 z.- de tête biderkevtin û Sinceqa Suqman jî li jêrdestîya Keyxusro ve Beg ve tête bidîtin û ew bi bê bergîrî û beşdarîya hinekî din ve li ser serdarî û daraya wêderê de tête birabûn.

Bi serhatîyên tevaya Kurên Pîr Husên Beg ve bi vî rengê hanê têtin biderkevtin, ji yê ku ew bi kurtî ve di nava van rêz û dêrên hatî de têtin biderkevtin:

Yekem Yusif Beg

Ew bi kurê Pîr Husên Beg ve tête biderkevtin, yê ku ew der hingava parvekirina Wilayta Bav û Bavpîrên wî de bi xelata heftê hezar Eqçe Meznatîyî ve bi serfîraz ve hate bigihaştin. Piştî ku ew hate bimirin, tu Zarokên nêr li dû xwe de wî nedane bihiştin. Meznatîya wîna bi Mustefa Beg, Zul-Feqar Beg û Suhrab Kurê El-Qas ji Kurên Mohamed Beg ve hate bisipartin.

Duwem Muhsin Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve tête biderkevtin. Ji bona wî jî ve Meznatîyek bi heftê hezar Eqçe ve ji parvekirina Wilayeta Bav û Bavpîrên

wî ve hate bideştkevtin. Piştî ku ew hate bimirin, Maznatîya wî jî ber bi pênc kurên wî İbrahîm, Cefar, Şêx Hesên Murad Beg û Eybe Sultan ve heryekî li gora zînetê wî de hate biparvekirin.

Sêyem Yaqub Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek bi çil hezar Eqçe ve hate bidan. Di piştî mirina wî jî de Meznatîya wî jî bi ser Kurên wî Ferux, Dundar û Bayir Beg ve hate bidan.

Çarem Keyqubad Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek bi pêncî hezar Eqçe ve hate bidan. Di rûwê nehîşyî de çavên wî nedihatî bitêrkirin, jibervêjî ve ew bi dilê wî ve nehate biderkevtin û wî dev ji Birayên xwe û diyarê xwe ve date biberdan û ew ji bona alîyê Yemenê ve hate biçûyîn. Di piştî ku ew li wêderê de bi kar û barên baş ve hate birabûn, ew bi hêvîya wergirtina Wilayeta Bav û Bavpîrên xwe ve hi bona İstebôle ve hate bivegerandin. Li wêderê de ew bi dilovanîya Xwedanwendê xwe ve hate bigihaştin. Wî çar Kur li dû xwe de bi navên Husên Beg, Mesîh, Zahid û İslam Beg ve dane bihiştin.

Pêncem Keykawis

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek biçûk pê hate bidan. Di piştî mirina wîna de menatîya wîna jî ji bona Kurê wîyî bi navê Mensur Beg ve hate bidan.

Şeşem Perwîz Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek hate bidan. Di piştî mirina wîna de mezintîya wîna ji bona Kurê wîyî bi navê Heyder Beg ve hate biveguhestin.

Heftem Behlul Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek bi çil hezar Eqçe ve hate biryardan. Di piştî mirina wîna de meznatîya wîna ji bona Kurê wîyî bi navê Mohamed Beg ve hate bidan. Di piştî mirina vî jî de Meznatîya wîna di navbera Kurên wî Elwend, Erwec û Ehmed de hate biparvekirin.

Heştem Gulabî Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ew bi Meznatîyeke çil hezar Eqçe ve hate birazîkirin. Di hingava çûna Mustefa Paşayê Serdar ji bona alîyê Şêrwan ve ji bona şerê Çilder -Çaldêranê ve ew ligel hin ji Femandar û Gewreyên Kurd de di şerê Qizilbaşan de hate bişerkevtin. Di piştî kuştina wî de Meznatîya wîna ji bona Kurê wîyî bi navê Mohamed Beg ve hate bidan. Çilo Mohamed Beg ji^hate bimirin, Meznatîya wîna ji bona Nexîyê wîna Elî Xan Beg ve hate bivguhestin.

Nehem Yelman Beg

Ew bi Kurê Pîr Husên Beg ve têtê biderkevtin, yê ku ji bona wîna ve Meznatîyek bi bîst hezar Eqçe ve hate bidan. Xwedê hêjî temenî wîna tanî nivîsandina vê nivîsta hanê der mêjûwa koçîyî hezar û pênc -1005 K. - 1596/97 z. de dide bidirêjkirin.

Deryê Duwem

Di bîrxistina Serdarên Merdasî²²⁵ de

Ew jî bi sê Beşan ve tête biderkevtin

Ji çîmena nûçeyên Serdarên bextiyar ve û ji gulşena şûnewarîyên Femandarên navdarî mayîn ve bêhna vê xebera hanê bi ber bêvila Nivîsvanê ve nivîsta hanê ve hatîye bikevtin, ku regezê bilindî Serdarên Merdasî bi Mamê Peyamberê gewreyî hêjayî berêz Ebas²²⁶ ve, Xwedê lê razî be, tête bigihandin. Yê Pêşîyê wan bi Pîr Mensur Kurê Seyid Husên Erec ve tête biderkevtin. Ew bi Peyakî dûrdunya û Perestekî qenc ve dihate biderkevtin. Geh geh bi ber guhên wî ve veşartîyên ne diyar dihatin bikevtin. Li gora dara Binemala wanî der dest de Kurên wî bi heftdeh zikan ve bi hêjayê Elî Kurê Ebdulah Kurê Ebas ve, Xwedê lê bête birazîbûn, têtin bigihandin. Pîr Mensur di pêşî de dema xwe der Wilayeta Hekarê de didate birabuhurdin. Wî ji wêderê ve berê xwe ber bi Wilayeta Egîl ve date bivekirin û ew der hêlên keleha Egîl de di gundê Pîran de hate birûniştin. Di vî gundê hanê de wî perestxaneyek ji xwe re date birêkûpêkxistin û di wêderê de wî xwe bi sertewandinê û perestbûnê ve didate bimeşxulkirin. Şev û rojê wî ji xwe re limêj û rojî didate bigirtin û wî dilên xelkên vî diyarî bi sertewandinê û perestbûnê ve didatin bidilbijandin. Bêtir û bêtir Xelk û Xanedanên vê Wilayetê beramberî wî dihatin bidilsozkirin û bi carekê ve pê dihatin bibawerîkirin û piranîya pir bi Mirîd û Bawermendên wî ve dihatin biderkevtin.

Pîr Musa

Çilo Pîr Mensur ji vî Xaniyê payebûnê ve ji bona Seraya kêfxweşbûnê ve date bibarkirin, Kurê wî Musa bi cihê Bavê xwe ve li ser cila birêberyê ve hate birûniştin û wî Xaneqehê der vî gundê hanê de date

---

²²⁵ Mohamed Emîn Zekî Beg bi peyva Mîrdîs ve dayîte binivîsandin. Serdariya Merdasî bi xwe ve li ser Helebê û dorhêlên wê ve ji sala 414 k. -1023 z. tanî 472 k. -1079 z.- de dayîte biserdarîkirin, tevî ku wê di hin pêlan de hefsarê serdarîkirinê têde ji nava destên xwe ve dayîte biwindakirin. Rojbeyanî

²²⁶ Ew bi Ebû El-Fedil Ebas Kurê Ebdul-Muteleb biçûktirîn Mamê Pêxember ve, Xwedê li bête birazîbûn, tête biderkevtin, Ew bi berî Pêxember ve bi du salan ve hatîye bizayîn. Ew der sala 32 k. -654 z.- de hate bikuştin. Rojbeyanî

biavakirin. Wî gelekî guh bi rêk û pêkxistin û xurtbûna Mirîdên xwe date bidan, tanî ku jimareke pir ji Eşîr û Êlên Merdasî ve gelekî bi rabûn û rûniştinên wî ve û bi peyv û karên wîyî xweş ve hatin bigihandin. Xelkê ji alî û hêlan ve rûwên xwe ber bi dîtina wî ve dane bivekirin. Roj bi roj ve awazê çakî, Xwedêperestî, nav û bangê wî û çakîyên wî awazên wan dihatin bibilindkirin. Bicûk û Mezinên vê Wilayeta hanê di nava xelesa Xwedêperestîya wî de dihatin biderkevtin û wan ji bona ser milên xwe ve cil û bergên wîyî zîvarî didatin bihilgirtin.

Çilo Pîr Musa ji bona cîhana mayînê ve date bibarkirin, Kurê wî Pîr Bedir cihê Rêberyê ji xwe re date bigirtin û wî bawerî û dilsozîya Eşîra Merdasî derbarê zincîra Binemala xwe de bi bilindtirîn pile ve didate bidîtin. Dilê wî jê re date bilêdan, ku ew desthilatîya Dunyayî bi ser desthilatîya Canî ve bide bivekirin û wî bi darê zorê ve Keleha Egîl bi jêrdestîya xwe ve date bixistin. Keleha Egîl li ser devê tehteke kevankirîyî bilind ve tete bikevtin, ku Bînvanê wêna di lênerîna wêna de ji saw û tîrsa dîtina wêna ve tete bilerizandin. Goyeke bi nav û bang ve li ser dev û ziman de dide bigotin: ku yekekî ji Perestvanên Xwedê ve bi wêderê ve hate bigihandin û wî bi peyva Turkî ve ji vê tehtë re date bigotin: ku ew bête bikevankirin û ew tehta hanê bi karîna Xwedan ve hate bikevankirin. Xwedê vê dide bizanîn.

Eşîra ku ew der vê keleh û Wilayeta hanê de dihate bineşînîkirin, ew bi Merdasî ve dihate binavkirin.

Merdas bi Kurê Idrîsê Kurê Nesîrê Kurê Cemîlê Mezînê Eşîra Benî Kulab ve tete biderkevtin. Ew di pêşî de li dor û berên Helebê de dihatin bijîyandin û ew di vî zamanê hanê de li jêrdestîya Sultanên Ismaîlîyî Misrî de dihatin biderkevtin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di nava Femandarên Misrê de şer û pevçûnê date bidestpêkirin. Aramî û asayîş di tevaya zînetê xelkên wî welatî de hate biçirîn û biberbadkiriin. Gava ku bi ber guhê Salih Kurê Merdas Kurê Idrîs ve ev diyara hanê hate bikevtin, wî kês jê ji xwe re date bigirtin û wî çardorî li keleha Helebê de date bigirtin, da ku ew wê ji bona xwe ve bide bivegirtin. Gava ku zînetê Rûniştvanên kelehê hate bitenkkirin, wan keleh ji bona wîna ve dane biberdestkirin. Çilo ev xebera hanê bi ber guhên Zahir Kurê Hakim²²⁷ Ismaîl ve hate bikevtin, wî Kesek ji bona derkirina wîna date binardin. Ew ligel Kurê wî de der mehên sala çarsed û bîstên -420 k. -1029 z. de date bikuştin û Eşîrên wî ji nava welêt ve dane bibarkirin û ew ji bona layê Egîl ve hatin

---

²²⁷ Ew Eb El-Hesen Zahir leezaz Dîn Elah Elî Kurê Hakim Bi-Emri-Lah El-Mensur tete biderkevtin. Ew der sala 411 k. -1020 z.- de bi Serdarê Misrê ve hatîye bikirin û ew der sala 427 k. -1036 z.- de hatîye bimirin. Rojbeyanî

bigîrkirin û ew ji vê mêjûwa hanê û pê ve di vê Wilayeta hanê de hatine birûniştin. Bi kurtî ve gava ku Pîr Bedir bi alîkarî û yarmetîya Eşîra Merdasî ve keleh û Wilayeta Egîl bi jêdestîya xwe ve date bixistin, wî demekê bi cudabûna Bav û Kalên xwe ve serdarî û darayî vê derê date bikin.

Yekekî ji Padîşahên Selcoqî ve dilê xwe ji bona Wilayeta wîna ve date bibijandin û wî bi neçarî ve ji wêderê de date bibazdan. Li ser vê çîroka hanê de dê emê di nava çîroka ayinde de bi dûr û dirêjî ve li ser de bi alîkarîya Xwedawende Bilind ve bidin bixuyanîkirin.

**Beşê Yekem: Derbarê Serdarên Egîl de,
yên ku ew bi navên Bilduqanî ve têtin binavkirin**

Pir keretan Nivîsvanê van rûperan ji Peyvdarên pêbawerkirî ve dayîte bibihîstin, ku hoyê bi navkirina wan Serdaran ve bi Bilduqanî ve hatîye bipey dakirin, ku çilo Pîr Bedir ji ber destên Padîşahên Selcuqîyan ve dayîte bibazdan, ew ji bona alîyê Miyafarqînê ve hatîye biçûyîn û wî pena xwe ji bona Mîr Huam El-Dîn Serdarê wêderê ve dayîte bibirin. Demekê wî di nava wî diyarê hanê de demên xwe bi veşartî ve didatin birabuhurandin, tanî ku Sultan Elpê Selcuqî Mîr Erteq ji bona ser wê ve date binardin, yê ku ji dêlva wî ve bi Walîyê Mêrdînê û Amed ve dihate biderkevtin û Zarokên wîyî dawî tanî Helebê û Begdadê bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Mêjûvanan ew ji nava şaxên Padîşahên Sulcuqîyan ve dane bijamartin. Heft Ten ji wan bi payê serdarîkirinê ve hatine bigihandin. Di pêşîya dewleta Hesên Begê Bayendurîyî Aq Qoyînlo de Melek Nasir Dîn, yê ku ew bi dawîya vê binemala hanê ve dihate biderkevtin, li ser destên wî de hate bikuştin. Wetov bi vî rengê hanê ve Dewleta Erteqî hate binabûdkirin. Cîrok wetov tete biderkevtin: gava ku Mîr Erteq ji bon vegirtina Miyafarqîn hate biremnakirin. Wî ji bona bi cihanîna fermanê ve dest bi karê xwe ve date bikirin û wî li dora kelehê de çardorî date bilêdan û wî bîn li dorgirtinvanan de date bitengkirin. Weha bi xwestîya Esmanî û hêjabûna Xwedanî ve hate bilihevraştin, ku tîreke bê ser û ber ji destên leşkerên Erteq ve hate biderkevtin û pê Mîr Husam El-Dîn Serdarê Kelehê hate bikuştin û ew pê ji bona çîhana mayînê ve hate binardin. Hevalên wî jî nema karîna wan beramberî liberxwedana Erteq ve hate bimayîn. Roj bi roj ve şopên lawazîyê û sîtsbûnê û nîşanên nekarîbûnê û kêmanîyê ber bi rûwê zînet û berê hêvîyên wan ve dihatin biderkevtin, tanî ku şevê Mîr Erteq bi darê zorê keleh ji xwe re date bivekirin. Wî şûrên tûj beramberî xelkên wêderê de ji millet û sipah ve date bikaranîn. Wî kesek ne li kelehê û ne jî li dorhêlê de bi saxî ve date biberdan. Pîr Bedir jî der vî şerê hanê de şerbeta Şehadetê date binoşandin. Kesekî din ji Serdarên Egîl de li ser rûyê jînê de nema hatin bidîtin, meger ji bil Pîreka Pîr Bedir pê ve kesekî din nema dihate bidîtin, ya ku ew bi avis ve dihate biderkevtin. Şev û rojê çavên Eşîra Merdasî çavdêrîya vî berê hanê didatin bikirin. Wan ji Xwedawendê Bilind ve didatin bihêvîkirin, ku ew wan bi luluwekî ji xizna xwe ve, bi cewherekî ji pileyê bilindbûna xwe ve û bi sitêrekê ji burca merdbûna xwe ve bide bixelatkirin, da ku pê ev Binemala hanê kevnar bête bijîyandin. Hemû rojan Xanedan û Gewreyên Dostên Binemala Bedir ji bona nik vê Pîreka hanê ve dihate biamadebûn û pira rewşên wê didatin bikirin, tanî ku roja zarok bête bizayîn. Rojekê mîna her car ew ji bona mala Bedir hatin

bihatin, da ku hêvîya wan bête bicîhatin, Merovek ji nava malê hate biderhatin û wî bi zimanê Turkî ve ji bona meramê wan ve date bigotin: “Çoq şukur xudaye, istdîkmezî Buldeq“ -pir sipas ji bona Xwedawend ve em bi hêvîya xwe ve hatin bigihandin-.

Beramberî vêna navê Dondeyê Bextewer bi Mîr Buldoq ve hate binavûbangkirin û Serdarên Egîl bi Bildoqî ve hatin binavkirin.

Xweşxuwani:

Çenîn Amed ez Hoşyaran Rom
ke Zahid zeni bud ez en merz u bum
ziabistini roz pêçare şud
ji şuwi²²⁸ xud aware şud
buwîrane yar binihand u merd
xem tîfil mîxurd u can mi siperd
u zi ateş xeberte keper u dergar
çugone u ra perud weqet kar
çe genciînhê zîr barş kuşed
çe iqabaleha der kenariş kuşed

Hejar:

که سائیک له سالان له لای شامه وه
په نای برده ویرانه یه که بی بزئو
له تاوی کوپی مردو زوری نه برد
چه نی گه وره یی و پوزی دانا وه بوی
که درچی له پیوان و هه ژمارو سهنگ

یه کئ ریش سپی بوی ده گێرامه وه
ژنیك زگ پرو بیكهس و بی په سیو
کوپی هانی، بیچاره سهیری نه کرد
ئیتز نه ی ده زانی خودا پوژی خو ی
ئه وهنده گه وه هری گه نجی دینیتته چهنگ

Yekes rîş sipî boyi degêramewe
ke salêk le salan le layî şamewe
Jinêk zik pir u bêkeş u bî Pesîwe
penayi birde wêranîyek bê bijiyu
Kurihani, bêçare seyri nekird
le tawi kuri merd u zori neberd
êtir ney dizani xuda roji xoyi
çeni gewreyi u roji dana we boyi
ewende gewher ugenci dînite ceng
kederçê le pêwan u hejmar u seng

²²⁸ Di du destnivîstên din de bi şumi şehar ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî

Bi kurtî ve çilo Mîr Buldoq ji Dêya xwe ve hate bizayîn û Dêya wê jî hate bimirin, ew li nik Xanedanên Merdasî de hate bimayîn û wan bi dil û can ve çavên xwe pê didatin bidan û wan ew didate biperwedekirin, mîna ku ew bi sitêreke gewher ve dihate biderkevtin, tanî ku ew bi ser sînorê sîpebûnê ve hate bikevtin û bi temenê sitewandinê ve hate bigihaştin. Di vê çaxê de tavya millet û Eşîran der sertewandina xwe de jê re guharê bendîtîya wîna bi guhên xwe ve dane bivekirin.

Mîr Buldoq

Mîr Buldoq li şûna Bavê xwe de li ser textê serdarîyê de hate bineşînkirin. Saya dadwerîyê û aramîyê wî date bibelavkirin û cilên qencîyê wî li herderê de datin biraxistin. Wî derîyên zordarîyê û sitemê di rûwên herkesî de date bidadan û wî perê dilovanîyê bi ser Musulmanan ve date bikişandin. Piştî ku wî demekê serdarî li ser serdarîya Egîl û serokitîya Eşîr û Êlên wê de dane bikirin, wî ji bona dunya din date bibarkirin. Wî li dû xwe de Kurê xwe Ibrahîm date bihiştin.

Mîr Ibrahîm

Li gora karîn û amadebûna wîna de ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn û wî cihê wîna date bigirtin. Ew li ser şêweyê Bavê xwe de di serdarîkirinê de dihate biçûyîn. Dema serdarîkirina wîna neda bidirêjkirin wî cîhana din ji xwe re date bihelbijartin û li wêderê de canê wî bi kêf û xweşî ve hate bineşînkirin. Piştî mirina xwe wî Kurê xwe Mîr Mohamed li dû xwe de date bihiştin.

Mîr Mohamed

Wî cihê Bavê xwe ji xwe re date bigirtin. Çilo ku wî demekê date biserdarîkirin, wî ji bona cîhana din ve date bikockirin. Wî sê Kur li dû xwe de dane bihiştin:

1. Mîr Isa: Wî di piştî mirina Bavê xwe de cihê wî date bigirtin û ew bi kar û barên serdarîya Egîl ve hate birabûn.

2. Mîr Teymur Taş: Ew di zemanê jîna Bavê xwe de bi Serdarê keleha Baxen û wan hêlên hanê ve dihate biderkevtin û Serdarên Palo jî ji reha wî ve têtin biderkevtin. Zînetên wan jî dê der beşê duwem de bi dûr û dirêjî ve bête bixuyanîkirin.

3. Mîr Husên: Ew der zemanê jîyana Mîr Mohamed de bi Serdarê keleha Bidinç²²⁹ û navçeya Çermuk ve dihate biderkevtin û Serdarên Çermuk ji reha wî ve têtin biderkevtin.

Bi gotina hinekan ji Mezinan ve têtê bigotin, ku Mîr Husên bi Kurê Mîr Mohamed ve nayête biderkevtin, lêbelê ew ji Kurên Mamê wî ve têtê biderkevtin, yê ku wî der rojgarîyên serdarîya xwe de ji bona wîna ve serdarîya navçeya Çermuk û keleha Bidinç pê dabû bisipartin. Behra hêjakirina rewşên Husên û hemû Kurên wî dê emê der beşê sêyemî bi navkirî ve bi alîkarîya Xwedanwendê Bilind ve bidin bixuyanîkirin.

Mîr Isa Kurê Mîr Mohamed

Di piştî mirina Bavê xwe de ew bi Serdarê Egîl ve hate bigihandin. Wî bi başî ve ligel Birayên xwe û hemû Merovên xwe ve didate bireftarîkirin. Wî xelk û sipah di rêya dadwerîyê û pêdanan de dane birazîkirin û bi sipaskarîkirin. Di piştî demekê re wî ji bona cîhana din re date bikoçkirin.

Dewlet Şah Beg Kurê Mîr Isa

Bi pê temînîya Bavê xwe ve, bi alîkarî û yarmetîya Eşîra Merdasî ve ew bi Serdarê Egîl ve hate bigihaştin. Piştî ku wî demekê date biserdarîkirin, ew jî hate bimirin. Kurê wî Mîr Isa li dû wî de hate bimayîn.

Mîr Isa Kurê Dewlet Şah

Mîr Isa li ser Textê Mîrneşînîyê de hate birûniştin. Wî pir guh bi vejandina milletê xwe ve date bidan û der zemanê wîna de Wilayeta Egîl hate biavedanîkirin û bigeşkirin. Gava ku ew hate bimirin, wî du Kur li dû xwe de dane bihiştin: Esfendyar û Şah Mohamed.

Şah Mohamed Beg Kurê Mîr Isa

---

²²⁹ Di du destnivîsên din de bi Birubîx ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî

Ew li gora karîn û jêhatîbûna xwe de bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn û wî cihê wî ji xwe re date bigirtin. Bi zû ve wî ji cîhana nemanê ve date bibarkirin û wî pênc Kur li dû xwe de dane bihiştin: 1. Qasim Beg, 2. Isa Beg, 3. Mensur Beg, 4. Isfehan Beg û 5. Mîran Beg

Qasim Beg Kurê Şah Mohamed Beg

Ew bi saya zanistbûn, mêrxasî, başîyên sincîyan û dan û sitendinên xwe ve ligel xelkê de ji Kurên zamanê xwe ve bi bê hempa û pir baş ve dihate biderkevtin. Di kar û barên welatdarî de û di rêvebirin û perwerdekirina xelkê de di nava Serdarên Kurdistanê de û beramberî Heval û Dostên xwe de bi serfiraz ve dihate biderkevtin. Der zamanê serdarîya Sultanên Aq Quwînlo pir bi bawerî û hêjabûn ve hatibû bihelbijartin. Ew ji bal Sultan ve bi Perwerdarê Kurekî wî ve hate bidanîn û ew bi vê rêya hanê ve di nava xelkê de bi Lale Qasim ve dihate binasîn.

Tête binavûbangkirin, ku der mêjûwa sala nehese û sêzdehên -913 k. -1507 z- de, gava ku Şah Ismaîlê Sefewî Diyabekir date bigirtin, Lale Qasin serê xwe jê re nedate bitewandin û ew bi beramberî wî ve hate birabûn. Beramberî vêna Xan Mohamed Istaclu leşkerek ji bona ser Egîl ve date birakişandin. Wî ev Wilayeta hanê ji jêrdestîya wîna ve date biderxistin û wî ew ji bona Merovekî bi navê Mensur Beg ve ji gurûhên Qizilbaşan ve date bidan. Dema heft salan Egîl der jêrdestî û zordarîya Qizilbaşan de hate bimayîn. Di piştî cenga Çaldêran de Lale Qasim bi alîkarîya Sultan Selîm Xan ve Wilayeta Bav û Kalên xwe ji destên zordarên Qizilbaşan ve date biderxistin û careke din hevsarê serdarîyê pê hate bidan.

Li gora goyeke din de tête biderkevtin, ku wî bajarê Amed der rojgarîya Qerexan²³⁰ de bi rêya fêlbazîyê ve ji jêrdestîya Qizilbaşan ve dayîte biderxistin û wî ew ji bona Mohamed Paşayê Mîrê Mîran ve dayîte biberdestkirin. Herwehajî der zamanê Binemala Osmanî de bilindbûna hêjakirina cihê wî roj bi roj ve dihate bipêşkevtin û bibêtirkirin, tanî ku ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî ji bona cîhan din ve date bibarkirin. Tu Zarokên wîyî Nêr nedihatîn bidîtin. Wî Serdarî ji bona Birazadeyê xwe Murad Beg ve date bitemînîkirin

---

²³⁰ Qerexan bi Birayê Mohamed Xan Istaclu ve tête biderkevtin, yê ku ew ji Mîrên Qizilbaşan ve tête biderkevtin. Rojbeyanî

Murad Beg Kurê Isa Beg

Li gora rasipêrdina Mamê wî de serdarîya Egîl ji Dîwana Sultan Sulêman Xan ve bi wî ve hate bisipartin. Ew bi Merovekî qenc, dîndar û Serdarekî dadwer û merd ve bi beramberî miletê xwe ve dihate biderkevtin. Wî ligel Biçûk, Mezinan û Beyanîyan de bi başî û dilovanî ve didate bireftarîkirin. Wî avanîyek bilind li ser gora Mamê xwe Qasim Beg date biavakirin. Wî di kêleka wê jî de Xanek û Xanîyek date biavakirin, ku her roj nan û xwarin ji bona Rêwîyên hatî û çûyî de dihatin bidan. Hergav Mêvandarên van xanîyan bi xwarin û vexwarinê ve dihatin bimêvandarîkirin. Ev xanîyên hanê bi qonaxekê ve bi dûrî bajarê Amed ve dihate biderkevtin û ew bi Xan Şerbeteyn ve dihate binavûbangkirin. Piştî ku çend sal di ser serdarîya wî de hatin biderbasbûn, ew ji vê dunya nemanê ve ji bona dunya manê ve hate biçûyin. Wî du Kur li dû xwe de bi navên Elîxan û Qasim Beg ve dane bihiştin. Herdu Biran li dûhevdû de li ser Egil de datin biserdarîkirin. Zemanê wan mîna pêla gul û sunbulan date bidirêjkirin û ew zû ji vê dunya nemanê ve hatin biçûyîn. Ji Qasim Beg du Kur bi navên Cafer Beg û Xedenfer Beg ve hatin bimayîn.

Cafer Beg

Di piştî mirina Bavê wîna de li gora fermana Sultan Selîm Xan de tevî li biçûkbûna temenê wî jî de serdarîya Egîl pê hate bisipartin. Niha ku mêjûwa Koçî der sala hezar û pêncan ve -1005 k. -1596 z- de tête biderkevtin, hêjê ew ji bîst û pênc salan ve li ser serdarîya wê de bi jêhatîbûn ve dide biserdarîkirin.

Beşê Duem**Derbarê bibîrxistina Serdarên Palo ve**

Mîna ku berî niha li ser rewşên Egîl de hatîye bibîrxistin, ku Serdarên Palo ji tuxmê Mîr Teymur Taş Kurê Mîr Mihamed Kurê Mîr Ibrahîm Kurê Buldoq ve têtin biderkevtin.

Mîr Teymur Taş

Mîr Teymur Taş bi Mîrekî xwedan merdbûn û çavfirehbûnê ve dihate bipesinandin û ew bi mêrxasîyê û mêranîyê ve bi tîn ve di nava Heval û Hogirên xwe de û di nava dorhêla xwe de dihate biderkevtin. Ew bi çirûska ronahîya nermbûn û başbûna xwe ve di nava Hevalên xwe de dihate bironahîkirin. Ew di bîr û bawerîya xweyî rast û kûr de pir bi nav û deng ve dihate biderkevtin. Bi kurtîya gotinê ve di piştî mêjûwa ku Bavê wîna hefsarê serdarîya Palo ji bona nava destên wî de date bixistin, tanî ku hate bimirin, wî ligel tevaya gel ve û hemû welatîyan ve bi baştirî şeweyê nermbûn û başîyê ve didate bireftarîkirin. Çilo ew hate bimirin, Wî kurê xweyî bi navê Mîr Hemze li dû xwe de date bihiştin.

Mîr Hemze Kurê Mîr Teymur Taş

Ew bi piştgirtina Eşîr û Êlan ve bi cihê Bavê wî ve hate bikirin. Çilo ew ji bona nava baxên buhuştê ve hate biçûyîn, wî çar Kur li dû xwe de bi navên 1. Husên, 2. Yexmur, 3. Elî û 4. Rostem dane bihiştin.

Husên Beg Kurê Mîr Hemze

Wî li gora dondebûnê û jêhatîyên xwe de cihê Bavê xwe di girtina kar û barên sedarîye date bigirtin. Di vê pêlê de ji rojgarîyên Aq Quwînlo de hera û ajawe der Diyarbekir de hatin birûdan. Husên Beg date bixwestin, ku ew keleha Erxenê bide bivekirin; jiber vê jî ve hêrîş ji bona ser gurûha Turkumanan ve date bibirin û ew di wê hêrîşê de hate bikuştin, ku wî hêjî ji cama serdarîyê ve kulpek ji xwe re nedabû binoşkirin, gava ku wî ji destên Cangêş ve ava ziravê mirinê date biwergirtin. Tu Zarokên Nêr

wî li dû xwe de nedane bihiştin û serdarî ji Birazayê wî Cemşîd Beg ve hate biveguhestin.

Cemşîd Beg Kurê Rostem Beg

Dibêjin, ku Cemşîd Beg di pêşî de, gava ku Mamê wîna hêjî dihate bijîyandin, mayîn ligel Xalid Begê Pazokî de ji xwe re dabû bihelbijartin. Rojekê di dema nêçîrê de canewerê nêçîrê hate bifirandin û ew ber bi çengên felekê ve hate bilindbûn. Herkesekî ji vî canewerê hanê ve hêvîya vegeerê wîna ji bona ser zemînê ve date bibirandin. Di vê pêla ponijandina xelkê de ji jorê jor ve ev balindeyê hanê ber bi jêr ve dihate bidakevtin û wî li ser serê Cemşîd Beg ve date bidanîn. Xalid Beg û Xanedanên ligel wî de ev bi faleke baş ve datin biwergirtin û wan datin bigotin: ku dê ev Merovê hanê di nêzîk de ji xwe re bi dewleteke mezin ve bête bigihandin. Çilo çend roj bi ser vê rûdana hanê ve hatin biderbasbûn, tanî ku têde rastîya gotina Xweşxwevan hate biderkevtin.

Xweşxuwana:

Heran fali kr ez bazîçe ber xast
çu exter mîguzeşt an fal şud rast

Hejar:

وهدى هات ئهوى گالتهيهك بو لهلات

پلارى دهسى كویره هات و نههات

Plari desi kuwêze hat u nehat
wedi hat ewey kalteyek bu lelat

Encam hate biderkevtin û serdarîya Palo ji Mamê wî ve ji bona wîna ve hate biveguhest. Ew bi Merovekî dunyadîtî ve û pir bi serpehatî ve dihate biderkevtin. Destên wîyî dirêj di çarekirina dijwarîyan de û di birêvebirina kar û baran de dihatin biderkevtin.

Gava ku Mîr û Serdarên Kurdistanê serên xwe ji bona Estana Sultan Selîm Xan ve dane bidanîn, wî jî guhên xwe bi guharê bendîtîya Sultanê bi navkirî ve date bixemilandin û li ser milên xwe de nîşanên sertewandina xwe jê re datin bihilgirtin. Wî pir date bixebatkirin, da ku ew Wilayeta Palo ji jêrdestîya Qizilbaşan de bide birizgarîkirin, ya ku bi rêvebirin, parastin, asayîş û pasewanîya wêna ji bona Ereş Şah Begê Turkumanî ve hatibû bisipartin. Wî bi alîkarî û yarmetîya Sultanî û zorbazîya xwe ve, ya ku wî çend caran di şerên mêrxasîyê de bi mîna pehlewaniya Rostem ve ligel van xelkan de date bikirin, mulkê Bav û

Kalên xwe date birizgarîkirin û bivegerandin û wî ew li jêrdestên xwe de date bidanîn.

Ji seyrên zînetan ve di wê rojgarîye de tête biderkevtin, ku Koleyekî Cemşîd di van şeran de şûrek ji destên supahên Turkuman ve bi ber serê wî ve hate bikevtin û wî nivê hestîyê keleyê wî date bicudakirin, tanî ku mejîyê wî hate bieşkerekirin. Birînpêçan perçeyê qaşilê kondirekî zuha li cihê hestîyê firandî de dane bidanîn û bibestandin. Bi derbasbûna rojan ve goşt û pist bi kondir ve xwe didin bigirtin. Di dema çend salên din jî de ew hate bijîyandin. Di goyêke din jî de ku jêre çen Zarokên din jî hatin bipeydabûn. Ev çîroka hanê jî eger çî tu cihê wê jî di vî warê hanê jî de nayête bidîtin, lêbelê Mamostên vê hunera hanê wetov didin bikirin, hergava ku çîrokên seyrî şûnwar têtin birûdan, ew bi xamên xweyî ciwan nigar ve didin bitomarkirin.

Bi kurtî ve çilo Cemşîd Beg hefsarê kar û barên Wilayeta Palo ji bona nav lepên xwe ve date bixistin, Wî bi rêk û pêk ve ji bona razîbûna xatirê Mîr û Wezîrên Osmanî ve date bikoşandin, tanî ku ji bal Hîmên dewletê û Xanedanên wê ve dilxweşîya wan ji xwe re date biwergirtin. Sultan û Xewaqînên Osmanî pê didatin bibawerîkirin. Çend carên Sultan Sulêman Xanê Xezaker ji bona girtina Iranê ve di nava Kurdistanê re hate biderbasbûn. Wî hercar didate bixwestin, ku ew ligel Merovekî de ji Mîr û Serdarên Kurdistanê ve bête birûniştin, ji yê ku şewirdarî û dîtina Sultanî pê tête bikevtin. Pişka jêhatîbûn û amadebûna vî karê hanê bi ser navê Cemşîd Beg ve dihate bikevtin.

Xweşxuwani:

Pesindîde Anke Pesindîdeyi
xurde ra dil û eqil re dîdeyi
sedef war xamuş wez nikte pir
bîrun istixwa û dirun pir zidir

Hejar:

ئاکارو کورت دهلال و پنده
قاپیلکی دل و دهرون له دوپرپر

هه‌رچی ده‌که‌ی و ده‌لیی په‌سنده
هه‌روه‌ک سه‌ده‌ه‌فی روه‌ته‌تت کپ

Herçî dekey delê pesende
ekar u girt delal u rinde
herwek sedef rewaletit kir
qapêlki dil u derûn le dûr pir

Beramberîmrî çend caran ji çûna Iranê de ew bi Rawêşkarê Sultanê zeman ve dihate biderkevtin. Piranîya gotinên wî, yên ku ew di her warî de ber bi guhên Sultan ve dihatin bikevtin, bi dilê Sultan ve û bi baş ve dihatin biderkevtin û daxwazên wî jî her û her dihatin bicîhatin.

Bi rastî jî ve ew bi dewlemend ve dihate biderkevtin, der kar û barên dunyadarîyê û birêvebirina perwerdekirina xelkê de ew li ser bingehe hiş û têgihiştinê ve dihate biçûyîn û der liberkevtinê jîrbûna xwe de ew bi bê hempa ve dihate biderkevtin. Jivêjî ve ew bi nav û bang ve dihate biderkevtin, ku wî her sal sê hezar serî cuwangayê sê salî ve û sê hezar serî pez jî ji mêşin û bizinên xwe ve ji bona firotin û kirînê ve ji bona aliyên Helebê ve didatin binardin. Herwehajî wî sê hezar nalên hesp û hêstiran jî, ji yên ku ew bi nêzîka çil barên devan ve dihatin biderkevtin, bi gerdena her pezekê ve didate bibestandin û bi vê rêyê ew ji bona firotinê ve ji bona Helebê ve didate binardin. Herwehajî deh hezar serî mêşinên wîyî zayînê dihatin bidîtin. Pêrejî jimara serên dewarên wî jî di warên karên çandinîyê de dihatin biderkevtin. Di vê serdema hanê de der Kurdistanê de ji Mîr û Serdaran ve kes bi zengînbûn û bi samanîya wî ve nedihate biderkevtin.

Wî di Palo de dibustan û kelehê date biavakirin û wî ji çavkanîyeke dûr ve av ji bona kelehê û bajarokê ve date bianîn. Li taxekê de bi navê Demir Qapo ve Kerwanserayeke mezin û fireh date biavakirin, ku Rêwîyên zivistan û havînan têde dihatin bibextwerkirin. Temenî wîna bi ser sedsalî ve hate biderkevtin û ew bi ser sînorê serûştî ve hate bikevtin. Bi tevayî ve wî şêst salî bi serxwebûn ve serdarîkirina Palo date bikirin.

Li Sultan Sulêman Xanê Xezaker de peymanek hate biderçûn, ku bi tomarkirina Mulk ve ji bona wîna û Kurên wî sedsal li dû sedsalekî de û piştekek li dû piştekekî date bikirin û ew bi lenetê ve hate bidubarekirin, ji yê ku ew vê ji nava destên wan ve bide bisitendin. Di dema jîyana xwe de wî Kurê xweyî bi navê Husêncan²³¹ Beg ve bî Cîneşînvânê xwe ve date bikirin. Di pişt re ew ji vê seraya tirş û tal ve û ji vî xanîyê derd û kulan ve ji bona xanîyê bînvedanê û cihê bînvedanê ve date bibarkirin.

Xwşxuwana:

Beh çend rozî seryi duder
bud xaneyi ketxuday dîger
riba tîst eyin dîr dîrîn busat
nebended xerdmend dil der rebat
bud resem eyin alem bîwefa
kepîş awerd şuhd u zeher ez qefa

²³¹ Di du destnivîsên din de ji dêlva Husêncan ve Husênxan hatîye binivîsandin.
Mohamed Elî Ewnî

Hejar:

چلۆن بیری مردن فهرامۆش دهکهی؟
لهیهک دهچییه ژور، دهچییه دهر لهوسهری
دهبینی که زهردهو خهزهل وهر دهکا!

چلۆن دل بهژینی جیهان خوش دهکهی؟
جیهان چهشنی کاروانسهرای دودهری
گولی گهش ههتا پهک و پهپ دهردهکا

Çilon dil bejîni cîhan xoş dekey?
Çilon bîri mirdin feramoş dekey?
Çîhan çeşni karwanseryi duderî
le yek deçiye jor, deçiye der le ewserî
kuli keş heta pelek u perderdeka
debîni ke zerdewxezelwer deka

Cemşîd Beg pênc Kur bi navên: 1. Husêncan Beg, 2. Hesen Beg, 3 Hemze Beg, 4. Tymur Taş û 5. Dewletşah ve li dûxwe de dane bihiştin. Ji van ve Husêncan Beg û Hesen Beg ji Kurên wî bi serdarîkinê ve hatin bigihandin. Dê zînetên wan di piştî vê re bêtin bibîrxistin. Derbarê zînetên Hemze Beg de, yê ku ew bi navê Kurê wîyî sêyem ve têtê biderkevtin, di pêşî de ew bi kar û barên cudayî Dergehê Padîşahî ve bi çil hezar Eqçe Meznayetî pê dihate bidan. Di payîn de di rêya hin pêrabûnên wî de bi karên ne li bar de der barê Bavê xwe ve pê hate birabûn, Bavê wîna Navê Binemala xwe li ser wî de bi nivîsteke mîrî ve date bihilanîn. Li paş mirina wî de Kurê wîyî bi navê Rostem Beg ve li dû de hate bimayîn, yê ku ji bal Mustafa Paşayê Serdar ve li gora fermana Padîşahî ve serdarîya Palo pêhate bisipartin, bi mercekî ve ku ew hevrêyê ligel Osaman Paşayê Wezîr de ji bona parastin Şêrwanê ve bide bikin. Ew di şerê Şemaxê de ligel Eres Xan de li ser destên Qizilbaşan de hate bikuştin.

Teymur Taş bi navê Kurê wîyî çarem ve dihate biderkevtin, yê ku der jîyana Bavê xwe de Sinceqa Xerbud²³² ji heremên Diyarbekir ve pê hatibû bisipartin. Lêbelê wî bi zû ve dest ji kar û barê serdarîyê ve date bikişandin û wî ji bona dunya din ve date bibarkirin. Wî li dû xwe de du Kur bi navên El-lah wêrsî û Esîl ve dane bihiştin.

Dewletşah Beg bi navê Kurê wîyî pêncem ve dihate biderkevtin, yê ku der jîyana Bavê wî de jê re çil hezar Eqçeyê meznatîyê hatibû

²³² Di destnivîsekî de bi sinceqa Cezîrê ve ji dêlva Xerbud ve hatîye binivîsandin. Xerbud niha bi Xerbut ve têtê binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

bidanîn û yê ku ew bi kar û barên cuda -Muteferqekî- ve li ber dergehê Padîşahî ve pê dihate birabûn û ew weha hate bimayîn. Tanî ku ew hate bimirin. Du Kur bi navên Yusif û Ehmed ve li dû wî de hatin bimayîn.

Husêncan Beg Kurê Cemşîd Beg

Çilo ku berî vê hatibû bibîrxistin, Bavê wîna der zamanê jîna xwe de serdarîya xwe ji bona wî ve dabû bidan û wî jê re ji Dîwana Sultan Sulêman Xan ve fermana vê pêdanê date biwergirtin. Piştî ku Bavê wî hate bimirin, ew bi Serdarekî ser bi xwe ve bi ser Palo ve hate bigihaştin. Wî dengvedana „ez û ne kesekî din“ bi guhên Durvan û Nêzîkvanan ve date bigihandin. Wî ferşa dadwerîyê bi firehî ve date biraxistin û geşbûna perwerdekirina xelkê date bimezinkirin. Biçûk û mezinên vî welatî wî dilê wan date bixweşkirin. Wî awazê evîndarîyê bi Dost û Bêgane ve ji dûr û nêzîk date bigihandin. Dengê dadwerî û evîndarîya wî ji bona xelkê ve dihate bibilindkirin. Dengê ahenga merdbûna wîna ji dûrî dûr ve dihate bibiştin. Ew di mêrbûna xwe de li ser şopa Bavê xwe de dihate biçûyîn. Ew ne bes li Kurdistanê de belkî li Iraq û Hicazê jî de di sincîyên xweyî baş de di navbera Heval û Hemberên xwe de bi bê nimûne ve dihate biderkevtin. Di piştî vê re wî demekê bi xweşî û bêderdî ve di serdarîkirinê de demên xwe didatin birabuhurandin, tanî ku ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ew ji bona baxên Buhuştan ve hate biçûyîn. Wî Kurek ciwanî sipehî bi navê Mehmud ve li dûxwe de date bihiştin, ji yê ku têde jêhatîbûn û karîna serdarîyê nedihate bidîtin. Bi lihevkirina Serokên Eşîran û Êlan ve serdarî ji bona Birayê wî Hesên Beg hate bibiryarkirin.

Hesên Beg Kurê Cemşîd Beg

Piştî mirina Birayê xwe Husêncan Beg li ser fermana Sultan Murad Xan de û bi lihevhatina Eşîr û Êlan ve serdarîya Palo bi destên wî ve hate bikevtin. Çilo ku wî sê salan serdarî date bikin, wî Xelk û Neşînvânên vî diyarî ji xwe ve dane birazîkirin. Der mêjuwa sala nehsed, hestê û şeşê - 986 k. -1577/78 z.- de der hingava vegerandina Qere Mustefa Paşayê Serdar ji çûna Şêrwanê ve ew bi dilovanîya Perwerdekar ve hate bigihandin û wî du Kur bi navên Sulêman û Muzefer Beg ve li dû xwe de dane bihiştin.

Sulêman Beg Kurê Hesen Beg

Piştî mirina Bavê wî Hesen Beg serdarîya Iyaleta Palo ji bal Mustefa Paşayê Serdar bi Sulêman Beg ve hate bisipartin. Lêbelê ji Dîwana Sultan Murad Xan ve bi alîkarî û yarmetîya Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre ve bi beramberî çend mercan ve Iyaleta Palo ji Yusif Beg Kurê Dewletşah Beg Kurê Cemşîd Beg ve hate bibexşandin. Çend salan li dûhevdû de di navbera Yusif Beg û Sulêman Beg de li ser serdarîkirinê de agirê gelacîyê û fenera genîbûnê de di navbera herdu bendan de hatibûn bivêkevtin. Ji herdu bendan pir hatin bikuştin. Hergav Xelkên Palo alîyê Sulêman Beg didatin bigirtin. Yusif Beg nikarîbû destên xwe di nava kar û barên serdarîyê de bide bidirêjkin; tevî ku Yusif Beg bi ciwanî ve dihate biderkevtin û ew bi jîrbûn, liberkevtin, mêrxasî, xemilandina hişbûnê û serxwe ve dihate binîşankirin. Ew di karîna xwe de, di rabûn û rûniştina xwe de, di zanistîya xwe de, di başî û merdbûna xwe de bê hempa ve dihate biderekevtin. Şopên wîyî pehlewaniyê bi nala Rostem ve di cîhanê de dihatin biderkevtin. Merdbûna wîna bi nala merdbûna Hatimê Tayî ve dihate bironahîkirin.

Xweşxuan:

Felek bimerdum nadan dihed zimami murad
tu ehli daneş u fedli hemsîn guna het bes

Hejar:

که تو تێ ده گه ی؟ ئەم گونا ههت به سه!

جیهان روی له خویری و کهرو ناکه سه

Cîhan ruwê le Xuwêrî u ker u na kese

ke to têde key? Em gunahet bese

Di dawî de ew hate bi neçarîkirin, ku ew ji bona daxwaza serdarîyê ve derge bi derge ve ji yên Nemerdan ve û ji yên Serserîyan ve bide bilêdan. Piştî derd û kulan wî ji vê cîhana necuwanmerd ve ji bona cîhana din ve date bibarkirin. Di piştî wî re serdarîya Palo ji bona Birayê wîyî Ehmed Beg ve bi çend mercan ve, ji yên ku ew ligel wî de hatibûn bigirêdan, hate bibiryardan. Ehmed Beg li ser textê serdarîyê de gelekî ligel Sulêman Beg de date bişer û bicengkirin û xelkên bêjimar ji dostên herdu bendan ve ji Êl û Eşîrên Palo ve hatin bikuştin. Herçend wî xebateke xurt û karekî pir date bikin, serkevtin bi neşîb û bextê wî ve nehate biderkevtin.

Xweşxuan:

Kar bidewl ne tedbîr mast
ta bicihan mayî dewlet kerast?

Merd zibîd welê efted bixak

dewletyan ra bicihan der çe pak
 Mulk bidewlet ne mecazî bud
 dewlet kes ra ne bibazî bud
 Hejar:

هه‌یشه گه‌لیک زی‌ره‌که، به‌ختی ره‌شه
 کۆش و له‌پی پر له‌گۆژاڵک و نه‌بات
 زۆری فسۆس گۆیج ده‌رفینن له‌شیر

زۆر هه‌یه زۆر گه‌له‌ ستی‌ره‌ی گه‌شه
 کوی‌ره، له‌تاریکیه‌ هات و نه‌هات
 نایه‌ته به‌رچاویه‌وه می‌رو نه‌وی‌ر

Zor heye zor kêle sitêrey geşe
 heyeşe gelêk zîreke, bexti reşe
 Kuwêre, letarkiye hat u nehat
 goş u lepi pir legujalek u nebat
 nayete berçawîyewe Mêr u Nemêr
 zori fîsos guwêç derevînin le şêr

Di dawîya dawî de dewlet bi yar û bextê wî ve nehate biderkevtin.
 Di mêjûwa sala hezar û yekê -1001 k. -1592/93 z. li ser daxwaz dilovanya
 Sultan de ew ji bona Istenbolê hate biçûyîn. Her di wan rojan jî de ew bi
 nexweşîya reş ve hate bikevtin û ew pê hate bimirin.

Serdarîya Palo jî bi bê pevçûn û hemberî ve li jêrdestê Sulêman
 Beg de hate bimayîn.

Beşê Sêyem**Di bîrcistina Mîrên Çermuk de**

Me di berî vê de bi xweşî ve dabû binivîsandin, ku Mîr Mohamed keleha Erxen bi Kurê xweyî Mîr Teymur Taş ve dabû bidan û keleha Birdenç bi Mîr Husên ve dabû bidan, yê ku ew li gora goya hinekan de ji Kurmamên wî ve tete biderkevtin û bi goyeke din ve ew ji Kurên wî tete biderkevtin. Bi herawayekî ve Mîr Husên demekê bi parastin û pasevayîya vê kelehê ve hate birabûn û ew di pişt re hate bimirin. Wî li dûxwe de Kurê xwe Mîr Seyf El-Dîn date bihiştin.

Mîr Seyf El-Dîn

Ew li şûna Bavê xwe de hate birûniştin. Demekê wî date biserdarîkirin. Di pişt re ew ji bona cîhana mayînê ve hate bikoçkirin. Wî li dû xwe de Kurek bi navê Şah Yusif ve date bihiştin.

Şah Yusif

Ew demekê bi kar û barên serdarîyê ve di piştî Bavê xwe re pê hate birabûn. Di pişt re wî ji vê dunya xerabe û wêrankirî ve ji bona dunya avakirî ve date bibarkirin. Wî li dû xwe de Kurek bi navê Welat Beg ve date bihiştin.

Welat Beg

Wî cihê Bavê xwe li ser textê Mîrneşînîyê de date bigirtin. Di pişt re ew hate bimirin û wî Kurek bi navê Şah Elî Beg ve li dû xwe de date bihiştin.

Şah Elî Beg

Ew bi Serdarê Êl û Eşîran ve li Palo de hate bikirin. Di pişt re ew hate bimirin. Wî Kurek bi navê Esfendyar Beg ve li dû xwe de date bihiştin.

Esfendyar Beg

Piştî mirina Bavê xwe ew bi vî karê giringî giran ve pê hate birabûn. Piştî ku ew hate bimirin, hefsarê kar û barên Mîrneşînîyê bi nava destên jêhatîvan û karîvanê Bayendur Beg ve hate bikevtin.

Bayendur Beg

Piştî ku wî jî demekê date biserdarîkirin, ew jî hate bimirin û wî ji vê dunya nemanê ve ji bona dunya mayînê ve date bibarkirin. Kar û barên Mîrneşînîyê û bi rêvebirina rewşên serdarîyê ve ji bona Kurê wî Mohamed Beg ve hatin biveguhestin.

Mohamed Beg

Piştî ku wî cihê xwe li ser textê Mîrneşînîyê de date bixweşkirin. Wî date bixwestin, ku ew mîrneşînîya xwe bide bifirehkirin. Wî ji bona ser navçeya Çermuk ve date biêrîşkirin, ya ku ew li jêrdestîya Mîrên dewleta Qilbaşan ve dihate biderkevtin. Wî ew ji nava destên Qilbaşan ve date biderxistin û ew careke din, mîna ku ew di nava jêrdestîya Bav û Bavpîrên wî de dihate biderkevtin, hate bivegerandin. Di gava vekirina Diyabekir de wî mulknama Hemayonî ji Sultan Selîm Xan ve date biwergirtin. Sultan Sulêman Xanê Xezaker jî li ser wê Mulknama hanê de date bimorkirin. Ji vê mêjûwê û pê ve Çermuk ji tevayên Pêvekirinên Mulkên wan ve tete biderkevtin. Lêbelê bacên Filan jê bi Dîwana Diyarbekir ve tete bigirêdan û her sal ew ji bona xizna Amed ve tete binardin. Bi rastî jî ve serdarî û daraya Palo jî hêjî li jêrdestîya Mohamed Beg ve tete biderkevtin.

Dergehê Sêyem

Derbarê bîrxistina Serdarên Sasonê de, yên ku ew bi Serdarên dawî Hezo ve têtin binavûbangkirin.

Zanevanên danîvanên ragiyandinê û Peyvdarên peyvên cuwanî li ser vê rastîyê de têtin birawestandin, ku regeza Serdarên Sasonê bi Padîşahên Ekasire ve tete bidawîkirin. Bi goyeke rastir ve ew û Serdarên Bedlîsê bi Kurmamên hevdû ve têtin biderkevtin. Koka wan jî bi Ize El-Dîn û Diya Ek-Dîn ve tete biderkevtin, yên ku ew bi Birayên hevdû ve dihatin biderkevtin. Ew ji paytextê padîşahîya Ermen ve, ya ku ew bi Exlat ve tete biderkevtin, ji bona Bedlîsê hatine biçûyîn. Wan di piştî demekê re dikarîbûn keleha Sasonê ji Merovekî Gircî bi navê Tawît²³³ ve bidin bisitandin. Ize El-Dîn serdarîkirina wêna date bikirin, mîna ku dê bi dût û dirêjî ve li ser de der zînetên Serdarên Bedlîsê de bête biaxivtin. Jiber ku Kurdan ji bona Ize El-Dîn ve Ezîzîn didatin bigotin, Serdarên wêderê bi Ezîzan ve hatin binavûbangkirin. Ew ji Eşîra Rojkî ve di dema vekirina keleha Sasonê de ji bona vî diyarî ve hatin bihatin.

Xelkên kevnarî vî diyarê hanê di nava çar Êlan de têtin biparvekirin: 1. Şerweyî, 2. Babusî, 3. Susanî û 4. Temuqî

Di gava ku wan navçeya Erzen bi ser mulkên xwe malî ve dane bivekirin, pêrejî Eşîrên neşînîyî Hesenkêfê di vê navçeya hanê jî de bi ser xwe ve dane bivekirin. Ew jî bi Eşîrên Xaldî, Dêrmexarî, Ezîzan û yên din ve têtin biderkevtin.

Serdarên Sasonê di navbera Serdarên Kurdistanê de bi pesindanên merdîtîyê, mêrxasîyê û nîşanên qeheremanîyê û serbilindayê ve dihatin binavûbangkirin. Di nava ceng û şeran de di beramberî Hember û Hevalên xwe de bi pêşdest ve dihatin biderkevtin. Hemwarîyeke baş û rabûn û rûniştên baş wan ligel Serdar û Sultanên Gewre de didatin bigerandin. Ji van jî ve gava ku çend caran Sultanên Aq Qowînlo, Qizilbaşan û Binela Osmanî ji bona ser welatê Kurdistanê ve hatin bihatin, wan bi destgirtina benekî jêr ve dane bidan û bisitandin. Bi vî rengî ve wan dikarîbû welatê xwe ji zordarîya Sultanên Gewre û Xewaqînê Mezin ve bidin biparastin. Lêbelê ji wan bi serdejî ve pir guhpêdan û rengên cuda ji parastinê ve ji xwe re dane bigirtin.

---

²³³ Dibe, ku ev ji navê Dawid ve hatibe biderkevtin, yê ku ew bi Dawidê Padîşahê Gurcan ve dihate biderkevtin. Wî tevaya perçê jorî ji Kurdistana niha ve bi jêrdestên xwe ve didate bixistin, ya ku wê çaxê jê re li gora parvekirina serpereştîyên heremî de bi herema Erminya ve dihate binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

Yekemîn Kes, yê ku ew ji van Serdaran ve nav û nîşanên wî li ser dev û zimanan de bi niva û bang ve dihate biderkevtin, bi Mîr Ebu Bekir ve dihate biderkevtin. Wî du Kur bi navên Xidir Beg û Şah Welî Beg ve li dûxwe de dane bihiştin.

Xidir Beg Kurê Mîr Ebu Bekir

Piştî mirina Mîr Ebu Bekir Kurê wî Xidir Beg bi kar û barên wî ve hate birabûn. Gelekî wî neda biserdarîkirin û bi zû ve wî hevsarê vîndarîyê ber bi cîhana din ve date bipêçdan. Jiber ku wî tu Zarokên Nêr li dû xwe de nedane bihiştin, Serdarî ji bona Birayê wî ve hate biveguhastin.

په‌زان پاراوکه هه‌وری خا‌که‌لیوه چ‌ت له ده‌ریایه؟
دلۆپیک مه‌ی هه‌زار خه‌لوارو مرواری هیژایه

Elî Beg Kurê Mîr Bekir

Piştî mirina Birayê wî Eşîr û Êlan ew li ser textê serdarîya Bav û Bavpîrên wî de dane bidanîn. Wî tu guh bi kar û barên serdarîyê ve nedate bidan. Her û her wî demên xwe di vexwarina mey de ligel Ciwanan û Keçên meyxanan de didate birabuhurandin. Hergav wî demên xwe di nava govend, aheng û şahîyan de didate biwindakirin. Bi awazên Senc û rebab ve û bi lédana dahol û zurnê ve jeng ji ser dilên Pîr û Xotan ve dihate bihîlanin.

Di zemanê ku Mîr û Serdarên Kurdistanê ji bona xwe bi nêzîkrînê ve ji bona nik Şah Ismaîlê Sefewî de hatin biçûyîn, Şahê bi navkirî ve pîranîya Mîran dane bibendkirin û Wilayetên wan jî ji bona jêrdestîya xwe ve date bixistin. Elî Beg di vê zînetê hanê de xwe bi rabûn û rûniştinên baş ve date bigirtin, ji yê ku ew li gora dilê Şah ve dihate biderkevtin. Bi şev û roj ew di nava civata wîyî taybetî ve û şahîyên wî de dihate bibeşdarîkirin. Ew ligel Yawerên Şah de bi vexwarina mey ve her gav bi kar ve dihate biderkevtin. Wî dostanîyeke pir xurt ligel Şeref Begê Serdarê Bedlîsê de date bigirêdan, tanî ku wî Keça xwe li ser Şeref Beg de date bimehrkirin û ew ligel wî de bi karê Bav ve ligel Kur de dihate birabûn. Wan ligel hevdû de pir bi evîndarî û dostanî ve didatin biderbaskirin, tanî ku roja wîyî dawî hate bihatin û wî ji vê dunya nemanî ve ji bona dunya mayînî ve date bikoçkirin. Ji wî sê Kur hatin bimayîn: Mohamed Beg, Xidir Beg û Şah Welî Beg.

Xidir Beg Kurê Elî Beg

Gava ku hêjî Elî Beg ligel Şah Ismaîl de li Tebrîzê de dihate bidîtin, ew hate bimirin. Kurê wîyî mezin jî Mohamed Beg li Tebrîzê de bi Hevrîyê Bavê xwe ve dihate biderkevtin. Eşîr û Êlan bi hev re Xidir Beg di nava xwe de bi Serdar ve li ser xwe de dane bidanîn. Ji alîyê Şah Ismaîl jî de Mîrneşîniya Sasonê bi Mohamed Beg ve hate bisipartin û tomarkirina Iyaletê jî bi navê wîna ve hate binivîsandin. Çi bi serê her du Birayan ve hate bihatin, dê di pişt re bête bibîrxistin.

Şah Welî Beg Kurê sêyemî Elî Beg der zemanê ciwanî û terbûna jîna xwe de di rojgarîya jîyana Bavê xwe de hate bimirin. Mîr Diyadînê²³⁴ Kurê wî jî hêjî tete bijîyandin.

Mohamed Beg Kurê Elî Begê Sasonî

Çilo Birayê wî Xider Beg di piştî mirina Bavê xwe de bi alîkarî û yarmetîya Eşîr û Êlan ve bi Serdar ve hate bikirin, Mohamed Beg bi neçarî ve bi çend Peyên xwe ve ji bona nik Sultan Selîm Xan ve hate biçûyîn. Der hingavê ku Sultan ji bona jêrdestxistina Qahire ve li Misrê de ew jî tev li supahê Sultan ve hate bikirin. Di şerkirina ligel Çerkesan de Mohamed Beg bi aza û merdane ve dihate bidîtin. Di piştî şikestina Çerkesan de bi du rojan ve Mohamed Beg bi birîndar û bêtuwane ve, bi Merovekî bêcan ve di nava Kuştîyan de dihate bidîtin. Wezîran û Mîran ev çîroka hanê ber bi guhên Sultan ve dane bigihandin. Wî dest li cî de date bibiryarkirin, ku Pijişk û Birînpêç birinên wî bidin dermankirin û bibestandin û çî jê re bête bipêwistîkirin, wê ji xizina dewletê jê re bidin biwergirtin. Wezîrên Payeberz gelekî guhên xwe pê didatin bidan û wan jê datin bipirskirin: bi çî ve hêvîya te tete biderkevtin, da ku ew wê ji bona nik Sultan bidin bibilindkirin û hêvîya bi cîanîna wêna ve jê bidin bihêvîkirin. Wî dawxaza Wilayeta Sasonê û bi ser ve xistina Erzenê jî ve, ya ku li ser wê de demekê şer û pevçûnan di navbera wan û Serdarên Hesenkêfê de dihatin biderkevtin, date bixwestin.. Wezîrên Payeberz daxwaza wîna bi hêvîya bi cîanîna wêna ve ji bona Padîşahê serfiraz ve dane bigihandin. Hêvîya wîna hate bicîhatin û fermana Sultanîyî bînayîn jê re hate biderkevtin.

Xidir Beg bi dil û daxwaza xwe ve jêre xwe ji serdarîyê ve date bikişandin û ew ji bona karekî din li hêla Wilayeta Hezo de hate

---

²³⁴ Di destnivîseke din de bi Mîr Ziyadîn hatîya binivîsandin. Bi her awayekî ve ev gotina hanê ji gotina Diya El-Dîn ve hatîye biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

binîşankirin û wî demên xwe ligel vî karê hanê de didatin birabuhurandin. Di piştî mirina Xidir Beg de jê çar Kur hatin bimayîn: 1. Sultan Mehmud, 2. Ehmed, 3. Yaqub û 4. Mohamed.

Sultan Mehmud bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û di dema sozkirîyî nîşankirî de wî ji bona cîhana din ve date bikoçkirin. Yaqub Beg di çûna Gurcistanê de di mehên sala nehse, not û dudwan -992 k. - 1584/85 z. de di derbendêTomans de hate bikuştin, gava ku Mohamed Paşayê Mîrê Mîranê Amed ji çûna xweyî Gurcistanê ve dihate bivegerandin, piştî ku leşkerê wîna beramberî Qilbaşan, Semaî û Goran de di cihekî de bi navê Kilîsayê Muexeran de li nêzîka Teflîsê hate bişikenandin.

Derbarê zînet û rewşên Ehmed Beg û Mohamed Beg de di nava pirsên hatî de dê bi dûr û dirêjî ve bêtin bibîrxistin.

Bi giştî ve Mohamed Beg bi Walî û Serdarê serbixweyî Sasonê ve hate bikirin. Lêbelê Melek Xelîl Serdarê Hesenkêfê dana navçeya Erzenê date bigîrkirin û wî keleha Erzenê date biavakirin. Wî li ser parastina wêna de Peyên xwe datin binîşankirin û wî ji bona parastin û pasewanîya wêna ve gelekî date bikarkirin.

Di payînî de Mohamed Beg bi alîkarî û yarmetîya Şerefxanê Serdarê Bedlîsê û Şah Elî Begê Walîyê Wilayeta Cezîrê ve leşker ji bona ser keleha Erzen ve date bikişandin. Wî keleha Erzen date biwêrankirin û navçeya Erzen jî ji nava destên Peyên Melek Xelîl ve date bisitendin û wî ew jê datin biderkirin.

Çilo heftdeh sal li ser rojên serdarîkirina wîna de hatin biderbasbûn, wî xatirê xwe ji dunya gewrik ve date bixwestin û wî ji bona cîhana din ve date bikoçkirin. Ji wî şeş Kur hatin bimayîn: Sulêman Beg, Beha El-Dîn Beg, Saruxan Beg, Budaq Beg, Husên Beg û Elî Beg.

Sê Kurên wî li dû hevdu de yek li dû yê din de dane biserdarîkirin. Ji Husên Beg Kurek bi navê Hesên Beg ve hate bimayîn.

Gava ku Saruxan Beg hate bikuştin, serdarîya wî bi Kurê wî Mohamed ve hate bisipartin. Hesên Beg ligel Kurmamê xwe Mohamed Beg Kurê Saruxan Beg de li ser daxwaza Mîrneşînîyê de date bişerkirin. Lêbelê Ferhad Paşayê Serdar Hesên Beg date bigirtin û wî ew bi destên Mohamed Beg ve date bidan û ew bi sê Kurên xwe ve hatin bikuştin. Ji Budaq Beg ve Kurekî wî bi navê Muradxan ve hate bimayîn, yê ku der çûna Gurcistanê de hate binebedîkirin û jê du Kur bi navên Beha El-Dîn û Budaq ve hatin bimayîn. Elî Beg navê Kurê wîyî şeşem der zemanê jîna Bavê xwe de hate bimirin û li dû wî de tu Kur nehatin bimayîn.

Sulêman Beg Kurê Mohamed Beg Kurê Elî Beg

Di piştî mirina Bavê wî de der mêjûwa sala nehsed, sî û heftên -937 k. -1530/31 z.- de li gora fermana Sultan Sulêmanî bê neyîn ve bi Sulêman Xan ve Mîrneşînîya Sasonê pê hate bisipartin. Navçeya Erzen jî di rêya Zeametê -Meznatîyê- de bi Birayê wî Beha El-Dîn Beg ve hate bidan.

Sulêman Beg bi Merovekî ve dihate biderkevtin, ku pê rabûn û rûništa Sultanên mezin di giranîyê, xwegirtinê, liserxwebûnê, merdbûnê û pehlewaniyê de dihate bikevtin.

Di piştî ku Sultan Sulêman Xan ji vegera girtina Begdadê û Bedlisê ve di cihekî re bi navê Derbendê Kîxindur ve hate biderbasbûn, konên bilindî gihandî bi perên felekê ve li deşta Erezenê de hatin bihildan. Ji sawa wan ve lertz ber bi zemînê ve dihate bikevtin û deng û hera wan bi ber bi guhên esmanan ve dihatin bikevtin. Sulêman Beg guh bi vê saw û lertzê ve nedate bidan û ew li ser xwe de li Sasonê de hate bimayîn û wî bes û bi tena ve azoqe ji bona dergahê Padîşah Sulêmanê nala Iskender ve di bilindbûna xwe de date binardin û ew ji bona maçîkirina ber devê Dergehê Bilnd ve nehate biçûyîn. Hêjîbêtir wî nedate bihiştin, ku Şems El-Dîn Beg jî ji bona Melatyê ve bête biçûyîn.

Ew bi Merovekî ve dihate biderkevtin, ku şev û roj demên xwe bi vexwarina mey û bada sorî erxewanî ve di nava Ciwanên ser qed û Keçên lale xed de didate biveguzerandin. Ew bêhnekê ji nûşînkirina bade ve û ahenga awaza saz, semtur, tenbûr, bilûr, dahol û zurnê ve nedihate bivalakirin. Der cîhana Guzaran de wî demên jîna xwe bi kamiranî ve didate biguzerandin. Di dawî de ew bi nexweşîya Xurîyê Firengî ve ji vî zemanê du reng ve xatirê xwe date bixwestin û ew ji bona cîhana din ve hate biçûyîn.

Xweşxuanî:

keca reft ayacim u cam û
Ce şud hal axaz u encam û
nedide kes ta ebed zindegî
Xuday cihan rast bayendegî

Hejar:

سه‌ره‌و ژیری کردن جه‌م و جامه‌که‌ی
هه‌تا سه‌ر خودایه ده‌می‌نی‌ت و به‌س

برونی له‌ژین و سه‌رئه‌نجامه‌که‌ی
به‌هاری ژیان پایزی مه‌رگی هه‌س

Biruni le jîn u ser encame key
ser u jêrîkirdin cem u came key

Beharî jîyan payîzî mergî hes
hesta ser xwedayê demênêt û bes

Jê tu Zarokên Nêr nehatin bimayîn.

Beha El-Dîn Beg Kurê Mohamed Beg Kurê Elî Beg

Di piştî mirina Birayê xwe de ew li ser fermana pîrozî divakirîyî Sultan Sulêman Xan de li cihê Sulêman Beg de li ser textê serdarîya Sasonê de hate bineşîstin. Di vî zemanîewî de nav û nîşan li ser serdarîyan û Serdaran de di ferman û peymanan de dihate binivîsandin; jîbervêjî ve navê wan bi navnîşana Serdarên Hezo ve hate bitomarkirin.

Beha El-Dîn bi Merovekî Sofiyî û pê jî ve hişê wî pê dihate bisurkevtin. Di vê serdema hanê de di navbera Serdarên Kurditanê de kesek bi mêrxasî û merdbûna wî ve nedihate biderkevtin. Di pêrabûnên kar û barên wî de ji bona Padîşahîyê ve pir caran şopên pesindariyê têde dihatin bidiyarkirin.

Di zemanê serdarîya Birayê wîyî Sulêman Beg de jê re ji hatina Zeameta -Meznavîya- navçeya Erzen ve tu tişt pê nedihate bidan. Ji dêlvê ve jê re sed hezar Aqçê Osmanî ji hatina cihên dîger ji Hezo ve pê dihate bidan.

Beha El-Dîn dev ji Yar û diyarê xwe ve date biberdan û bi nêzîka panzdeh salan ve geh bi peya ve û gehjî bi suwarî ve li gel kêleka Sultan Sulêmanê bi serkevtî de di nêçîr û ravê de çî li Istenbolê de û çî jî li Edernê de didate birabuhurandin. Sultan Sulêman Xan jê re bi navê Delo Beha El-Dîn -Beha El-Dînê Şêt- didate bibangkirin. Hergav wî li rewşên wî de didate bipirskirin û wî ew bi diyariyên Padîşahî ve didate bixelatkirin. Hin caran jî ew bi Mîrliwa ve li ser Sinceqa Suwêrek²³⁵ û cihên din jî de hatibû bidanîn. Destvekirina wîna ji sînore ve diahte biderkevtin û ew ji sînore hiş ve dihate biderkevtin. Heger ku Kesekî jê re moreyek bida bidan, wê ji dêlvê ve jê re filek didate bidan û heger jê re pisîkek bihata bidan, wî ji dêlvê ve deveyek didate bivegerandin. Vê destvekirina wînayî bê sor date bihiştin, ku Nehîşîyên çavbirçî û Dilbijandîyên netêrkirî ji Ademzade ve ji

---

²³⁵ Di destnivîseke din de bi Surk ve ji dêlva Suwêrek ve hatîye binivîsandin. Ev jî bi rastir ve tete biderkevtin; jîber ku xelkên cih jî ji Kurdan wetov didin bipeyvkirin. Ew bi sorik ve û ne bi sor ve tete biderkevtin. Ew bi bajarekî Kurd ve di navbera Ruha û Amed de tete bikevtin. Ew bi pîrbûna kerîyên pezên xwe û mêwên xwe ve tete binavûbangkirin. Mohamed Elî Ewnî

bona ser wî ve xwe bidin bihêrîşkirin û xwe li ser wî de bidin bikomkirin. Tevîjî ku her sal şêst heftê hazar Filorî Zêr ji hatina Wilyata Hezo ve jê re dihate bihatin, wî bi serdejî ve bîst hezar Filorîyên dîger didatin bideynkirin û wî ew li ser Gedan û Nehîşyan de didate bixerckirin. Wî deha xwe di nava van zînetên hanê de bi bextewer ve didate bidîtin. Piştî ku ew hate bimirin, wî sî hezar Filorî deyin ji bona Dûndên xwe ve date bihiştin, bêyî ku ew rûwên xerckirina wan bidin binaskirin. Ew ji gotinên Hişmendîan bi bê agehdarî ve dihate biderkevtin, ji yên ku wan dane bigotin:

Xweşxuyan:

An xor u an poş ço şîr u pileng
karî anra he roze beçeng

Hejar:

مه‌یکه به کل‌وی ئه‌حمه‌د و مه‌حمود

تۆ که به‌خشنده‌ی ببه‌خشه له بود

To ke bexşendeyî bibexşe le bud
meyke be kelawî Ehmed û Mehmud

Pênç Kurên wî hebûn. Lêbelê çilo ew ji bal Bavê xwe ve bi deyndar û muflis ve hatin bimayîn, wehajî ew bi bê karîn ve di serdarîkinê de dihatin biderkevtin. Ji bona çend rojan ve li Sulêman Begê Kurê wî de navê Serdarîya Hezo lê hate bikirin. Di dawî de ew ji bona Birayê wî Saruxan ve hate biveguhestin. Rojên Serdarîya Beha El-Dîn bi sî salî ve hatin bidirêjkirin û Zarwên wî tu Kur li dû xwe de nedane bihiştin.

Saruxan Beg Kurê Mohamed Beg

Der zamanê serdarîya Beha El-Dîn de wî dev ji Wilayeta Hezo ve date biberdan û wî demên xwe di diryarê derbideryê de di nava perîşanîyê de didatin biderbaskirin. Gava ku carcaran Sinceqên Bargîrî, Şîrweyî, Kisan, Muş û Siwêrek ji Dîwana Padîşahî ve pê dihatin bisipartin û wî serpereştîya wan didate bikirin. Wî demên xwe di çûn û hatinan de didatin birabuhurandin û heştdeha salan wî bi vî rengê hanê date birabuhurandin. Çilo Beha El-Dîn hate bimirin, ew bi mebesta wergirtina serdarîyê ve ji bona Estana Sultan Selîm Xan ve hate biçûyîn. Ji bextê Saruxan Beg ve dihate biderkevtin, ku di wê demê de Wezîrê Gewre Mohamed Paşa dihate biderkevtin, yê ku ew bi dadwer û bi jîr ve dihate biderkevtin û wî guhên xwe li Biçûk û Mezinan de didate bigirtin. Her û her wî çavên xwe bi

binemalên kevnar ve û parastina Merovên gewreyî singsipî ve didate bidan û wî ev bi erk ve li ser xwe de didate bidîtin.

Xweşxuwana:

Hezar aferîn ber Wezîr çenîn
ke û meher cewîd bihengam gîn

Hejar:

گریی کاری ئالۆزی کردن رها

ههزار ئافه‌ریم بو وه‌زیری وه‌ها

Hezar aferîm bo Wezîrê weha
giryê karê alozî kirden reha

Wî li ser ziman û devên Bawerpêkiran de didate bibihîstin, ji yên ku ligel Beha El-Dîn de dihatin birabûn û birûniştin, wan didate bigotin: ku Beha El-Dîn di zemanê jîna xwe de didate bigotin: ku bi Kurên wî ve bi rêvebirina Mîrneşîyê û karîna Serdarîyê ve nayête bikevtin. Jibervejî ve, gava Kurê vî Wezîrê hanê Hesên Paşayê Mîrê Mîranê Amed ji Bavê xwe date bihêvîkirin, ku ew serdarîya Hezo ji bona Sulêman Beg Kurê mezînî Beha El-Dîn Beg ve bide bidan, wî ev hêvîya hanê nedate biwergirtin û wî Iyalet Hezo bi Saruxan ve date bisipartin. Wî ew bi xelatên Padîşahî ve di nava Hevalên wî de date biserfrazîkirin û wî ew ji bona Hezo ve date birewanekirin.

Wî li ser rêya dadwerîyê û bext de ligel Xanedan û Gewreyên vî diyarî de didate bireftarîkirin. Çilo dema pênc salan ji rojên serdarîya wîna ve hatin biderbasbûn, ew tûşî kişandina Efyonê hate bikirin, ku ew pê tûşî hin ji nexweşîyên giranî qert ve hate bikevtin.

Di vê pêla hanê de leşkerên biserkevtîyî Padîşahî bi Serdarî Mustefa Paşa de ji bona vegirtina wilayeta Gurcistanê û Şîrwanê ve hatibû binardin. Seruxan Beg jî bi leşkerê Diyarbekir û Kurdistanê ve bi pêş leşkerê Musulmanan ve dihate bikevtin. Gava ku ew bi cihekî ve bi navê Çaldîran ve ji cihên Gurcistanê ve hatin bigihandin, bi yekcarê ve komekê ji Qizilbaşan ve di hingavê rojavabûnê de bi ser wan ve dane bihêrîşkirin. Ew di vî şerê hanê de hate bikuştin û roja jîna wîna jî hate biavakirin û ew bi pencên Cankêşemirînê ve hate bigihandin. Lêbelê Kurê wîyî bi navê Mohamed ve di vî şerê hanê de bi Hevrêyê wî ve dihate biderkevtin. Bi sed hezar dijwarî ve wî canê xwe ji wê lehîya xwînxawar û derya hilatî ve bi kenarê rizgarkirinê ve date bigihandin. Di piştî pêrabûna bi kar û barên şîndarîyê û reşpoşîyê de ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn. Kurê

wîyî dîger bi navê Elî Beg ve, yê ku ew hêjê ew bi sîpê ve dihate biderkevtin, ji bona dunya din ve date bibarkirin.

Mohamed Beg Kurê Saruxan Beg

Di piştî kuştina Bavê xwe de der mehên sala nehse, heştê û şeşên -986 k. -1578 z.- de bi himdada Mustefa Paşayê Serdar ve bi temenê heştdeh salî ve bi desthilatîya serdarîyê hate bigihandin. Parastin û pasewavanîya leşker û karê bi rêk û pêkxistîyan supah ve pê hate bisipartin. Bi rastî ve ew bi gencekî sipehî ve û bi rûçikên pakî kirdarî reweştî ve dihate biderkevtin. Ew bi cudabûna Bav û Kalên xwe ve bi hawayê rabûn û rûniştên milletê Rom ve di xwarin, vexwarin, çil û bergên xwe de dihate birabûn. Zînet û şeweyê jîna wî jî li ser vê rêzana hanê de dihate biderbasbûn. Wî di mezinbûna xwe jî de mêldarîya xwendin û nivîsandinê didate bikirin. Bi tevayî ve ew fêrî sewadîya Farisî hate bikirin û ew di hînbûna nivîsana Şikesteyî de hate buhzankirin. Wî perçeyên nivîsandina Mamostên nivîsandinê didate bibirandin û wî bi şeweyekî pir ciwanî bilindî ve hawayê wan didate bikirin. Wehajî wî xwe di hunerên din jî de didate bihînkirin.

Wî hawayê Romîya di xwarin, vexwarin û cil û bergên xwe de didate bikirin û ew di vî babetê hanê de bi ser Hember û Hevalên xwe ve dihate bikevtin. Der mehên sala hezar û yêkê -1001 k. -1593 z.- de wî bi rastî ve niyaza çûna Hicazê ji bona dilê xwe ve date bixistin û ew ji dil û can ve ji berê xwe ji bona gerandinê ve li dora Mala Xwe de û serdana goristana Pêxemer, silav lêbin, date bivedan. Piştî birîna çend cih û qonaxan, bi serkevtina çiyayê ve û di derbasbûnê nizimbûnê biyabanîyan de wî xwe bi bestên pîrozî Mekeya Gewre ve date bigihandin û çavên wî bi Kaba Pîroz ve hate birûnkirin û ew li dorê de hate bigerandin: „Merovên ku ne bazirganî û ne jî firotin wan ji bîranîna Xwedan didin bidûrkirin“ û ew piştmalan li xwe de didin bikirin û „rûwê xwe ber bi Mizgefta Pîroz ve didin bivekirin“ û ew ji bona wê şûnê ve têtin biçûyîn, „kî tede bête bikevtin, ew bi parastî ve tete biderkevtin“. Bangazîya jêre: „Erkê Xwedê li Ser Xelkê de tete biderkevtin, Kî bikaribe ji bona serdana Malê ve bête biçûyîn, ew dikare bête biçûyîn“. Di dawî jî de „di bicihanîna erkên xwe de Yezdan bi bîra xwe ve bidin bixistin“. Der lihevkevtina rabûna derya de, „hemû ji bona nik me ve têtin bivegerandin, ew hate bifetisandin. Ev jî bi başîyeke mezin ve tete biderkevtin.

Lêbelê derbarê kar û barên serdarîyê, siyaset, qanûn, seltenetê û serokîtîyê gelekî wî xwe pê ve nedidate bigirêdan. Hefsarê girtin û berdana

kar û barên wilayeta Hezo ji bona nava destên karînvan Şemes El-Dîn Kurê Ferîdun Axa dabû bixistin, yê ku wî jî bi arezûwa xwe ve tevaya kar û barên serdarîyê û bi rêk û pêkxistina welêt bi zend û bendên xweyî karîn ve didatin birêvebirin. Mîr Mohamed nikarîbû yek dînar û yanjî yek mû bi bê şêwerdarî û destûra wî ve bida bidiyarîkirin û wî hîç ligel Neferekî de nikarîbû bida bidan û bisitendin, bêyî ku ew jê bide bipirskirin. Jibervêjî ve wî hin ji Êl û Eşîran û Kurmmên xwe ji wilayeta xwe de dane biderxistin, ji yên ku wan kîndarî û pevçûn ligel Şems El-Dîn de didatin bikirin. Belkî hêjbêtir wî kuştina wan didate bixwestin. Di gava ku wî ji Kurên Mamê xwe ve Hesên Xan û Kurê wî Xan Xazan dane bikuştin, wî Keça Hesên Xan ligel Keça xwe de, ya ku ew bi destgirtîya Xan Xazan ve dihate biderkevtin, li ser Şems El-Dîn de datin bimehrkirin.

Bi renekî ve mejîyî wî ber bi bayê payebûnê ve hate bikevtin û li hevdû de dihate bikevtin, ku wî ligel Serdarên Gewre de daxwaza wekhevbûnê didate bikirin. Wî leşker ji bona ser Cezîrê ve date bikişandin, bi niyaza ku ew Mîr Şeref ji serdarîyê bide bidaxistin û Birayê xwe Mîr Mohamed li şûna wî de bide bidanîn. Wî hergav ligel Eşîra Rojkî, Zerqî û Sulêmanî de dujminayetî û pevçûn didate bikirin, ji yên ku ew bi Hawsayên wî ve dihatin biderkevtin. Der mêtûwa sala hezar û çarên -1004 k. -1595/96 z.- de bi dilovanîya Yezdan ve hate bigihandin û tu Zarok li dû de nehatin bimayîn. Rojên Serdarîya wîna jî bi heştdeh salan ve datin bidirêjkin.

Ehmed Beg Kurê Xidir Beg û Birayê wî Mohamed Beg

Çilo Mohamed Beg Kurê Saruxan Beg ji vê sera payebûnê ve ji bona xaniyê mayînê ve date bibarkirin, Şems El-Dînê Kedxweda, yê ku wî xwe bi hêmî giranî vê Binemalê û gerandina kar û barên Padîşahîya wê ve dabû bikirin, Ehmed Beg li ser serdarîya Hezo de date bidanîn. Tevaya Eşîr û Êlan sertewandina xwe jê re datin bipêşkeşkin. Di vê reftara hanê de wan bi yek dil û can ve alîkarî û piştta wî didatin bigirtin û rastîya van zînetan jî di rêya Murad Paşayê Mîrê Mîranê Diyabekrê re ji bona ber payê Textê bextê Xilafetê ve bidin biraxistin.

Mohamed Beg Kurê Xidir Beg di destpêka rojgarîyên dewleta Mohamed Beg Kurê Saruxan Beg de û bi serkevtin û zalbûna Şems El-Dîn ve li ser Iyaleta Hezo de dev ji diyar û derkevtina welêt ve ji xwe re date bihelbijartin û ew bi alîyê wilayeta Buxtî ve -Botan- ve hate biçûyîn. Wî ji xwe re rabûn û rûniştin ligel Mîrên Buxtî -Botan- de date bibiryardan û ew

li wêderê de hate bineşîstin. Di vê gava hanê ew der bajarokê Sêrtê de dihate birawestandin.

Di bihîstina mirina Mohamed Beg de û rabûna serdarîya Birayê wî Ehmed Beg de ew ligel Beha El-Dîn Beg Kurê Muradxan Beg de, yê ku ew ji ber zor û sitema Şems El-Dîn ve ligel hin ji Axayên Hezo ve û bi taybetî ve Şahmurad, Husên Axayê Sosanî û Behram Axa bi nêzîka du salan ve ji Hezo ve hatin biderkevtin û ji yên ku wan demên xwe li Bedlî sê û Şîrwan de didatin bibuhurandin, tevan bi hev re berên xwe ber bi Hezo ve dane bivekirin. Şems El-Dîn ji wê lihevhatina wan ve gelekî saw pê hate bikevtin. Wî di guhên Ehmed Beg de date bixwendin, ku ew divê Birayê xwe Mohamed Beg bide bikuştin. Mohamed Beg bi gelacî û xapandinên Şems El-Dîn ve hate biagehdarîkirin. Wî li gora gotina „Vegera Ehmed“ de ligel Axayên Sosanî de date bibiryarkirin, ku ew ber bi alîyê keleha Sasonê ve bêtin bibazdan. Gewreyên wêderê jî, yên ku ew ji kirdar û gîftarên Sems El-Dîn gelekî hatibûn bitengavkirin û wan ew bi carekê ve didatin binayînîkirin, tevan bi yek dilî û zimanî ve ev karê wîna datin bipesinandin û wan jê re pir bi başî ve dane bipêşewazîkirin û wan ew ji bona nava keleha xweyî bilindî sengîn ve dane bibirin. Birastî ve ev keleha hanê weha bilind û bi sengîn ve tête biderkevtin, ku Xertel -Qertel- bi dujwarî ve li jorî wê de dihate bifirandin û sura bayê çiyar nikarîbû bi ser wê ve bihata bikevtin.

Xweşxuan:

Ze Asib çenber felek înder firaz u

ber kengeri hemî de rud merd Pasban

Hejar:

دوبو پاسدهر له سهه سهه ربانه کانی پشتی دانوینی

دهترسا گومبهزی عاسمانی شین شانی بروشین

Debu Padesr Leser serbanekanî piştî nuwênî

detirsa gumbizi esamanîşîn şani bir u sênî!!

Bi derkevîna van rûdanan ve Şems El-Dîn hîş û sewdayê xwe date biberdan û Ehmed Beg ji cil û bergên serdarîyê ve date bitazîkirin. Wî ew bi qeyd, zincîr û bend ve date bigirêdan û wî ew bi binê zindanê ve date biavêtin. Wî Beha El-Dîn di cihê wî de bi ser serdarîyê ve date biqûtkirin û jimareke pir ji Eşîrên Buxtî -Botî-, Şîrweyî û Zerqî ve bi nêzîka sê çar hezar Peyade û Suwar ve li dor ala xwe de dane bikomkirin. Wî date bixwestin, ku ew keleha Sasonê bide bigirtin û Mohamed Beg û Hevalên

wî bide biberdestkirin. Bi lez û bez ve ew ji bona wêna ve hate birêkevtin û ew pê hate bigihandin û ew li rexê wêyî rojavayî ve hate bidakevtin û wî xwe ji bona şer û cenga wêna ve date biamadekirin. Bi Mohamed Beg û xelkên Sasonê ve tirs û saw hatin bikevtin. Di roja sêşemba çardehê meha Şabana sala hezar û çarê -1004 k. -1596 z.- de wî Kesek ji bona nik Serdarê Bedlîsê de date binardin û wî jê hewar û yarmetî date bixwestin. Serdarê Bedlîsê jî beramber bi du sê hezar Peyade û Suwar ve ji Eşîra Rojkî ve ji du alîyan ve bi hewara wan ve date binardin. Gava ku ev nûçeyên hanê ber bi guhên Şems El-Din ve hatin bikevtin, serî lê hate bitêkçûn. Destlicî de di nivê şevê de banga bazdanê date bidan û ew ber bi alîyê Hezo ve hate bivegerandin. Mohamed Beg ligel Axayên Rojkî de mîna Ela El-Dînê Axayê Bilbas, Elwend Axayê Qewalîs, ligel Eşîrên Modekî û Zêdanî de bi şûna wî ve hatin bikevtin. Şems El-Dîn çilo ew bi Hezo ve hate bigihandin, li gora gotina ku „Bêbext bi tirs ve tete biderkevtin“, hemû hêzên wî xwe jê dane bidûrkirin. Wî bi neçarî ve zarok û mala xwe dane bihilgirtin û ligel Mîr Şah Mohamed Şêrweyî de rûwê xwe ber bi alîyê Zeynel Begê Şêrweyî ve date bivekirin, yê ku ew bi Xezûrê Keça wî ve dihate biderkevtin û wî kurê xweyî Husên Axa ji bona ser keleha Hezo ve date binardin, da ku ew Ehmed Beg der zindanê de bide bikuştin, Beha El-Dîn ligel xwe de bide bianîn û ew xwe pêve bide bigihandin.

Çilo Husên Axa bi kelehê ve hate bigihandin, xebera hatina Mohamed Beg ligel leşkerê Rojkî de ji bona Sasonê ve û bazdana Şemes E-Dîn bi alîyê Şîrwanê ve di nava kelehê de hatibû bibelavkirin. Beha El Dîn Beg jî Ehmed Beg ji bendkirina zindanê ve date birizgarkirin. Herduwan bi hev re Husên Axa dane bigirtin ûwan ew li şûna Ehmed Beg de ji bona binê zindanê ve dane biavêtin. Şems El-Dîn jî bi rûdana vê bûyîna hanê ve bi giryan û dil birînî ve rêya bazdanê ji xwe re date bigirtin.

Ehmed Beg û Beha El-Dîn Beg bi pîyên sertewandinê ve bi pêrgî Mohamed Beg ve hatin bikirin û keleh ji bona Mehamed Beg ve dane biberdestkirin û wan ew li ser serdarîyê de dane biqutkirin. Karê ku der rojên kevnarî de di iyaleta Hezo de derbarê Şahzadeyan de dihate binîşankirin, ew jî ji bona wan ve hate binîşankirin. Mohamed Beg mafeyê xwe di serdarîyê de li ser piştgirtina Peyên Maqul, Serdarên Kurdistanê û Mîrên gewre de ji bona ber devê pîyê Textê Xilafeta Sultanê Mezin û Xaqanê Hêja SultanMohamed xan ve date bidanîn. Bi başbûna guhpêdana destûra Wezîrê Gewre Ibrahim Paşayê Gewre ve iyalet Hezo bi wî ve hate bigihandin. Nîşanên Sultanî jê re hatin bidan û ew bi xelat û dîyarên Padîşahîyê ve hate bihêjakirin, ji yên ku ew ji bal Hemberên wî de dihatin bikînkirin.

Çilo dema sê mehan ji rojên serdarîya wî de hêjê nehatibûn biderbaskirin, ku li bal Şems El-Dînê Gelac de agir di nava dilê wî de çirûska kîndarîyê û zikreşîyê di sînga wî re didate biderxistin û dukela wê bi felekê ve dihate bigihandin. Ew ji bona nik Mîr Şerefê Walîyê Cezîrê de hate bipenakirin û date bixwestin, ku ew di nava wan de gelacîyê bide bixistin.

1. Wî ji Mîr Şeref ve date bihêvîkirin, ku kesekî ji bona nik Mohamed Beg ve bide binardin, da ku ew kurê wî Hesên Axa ji rizgarîkirina bendê ve bide bihêvîkirin. Berî gihadina Nardvanê Mîr Şeref Husên Axa hate bikuştin. Bi vê rûdana hanê ve Mîr Şeref gelekî ji Mohamed Beg ve hate bibîntengkirin.

2. Şems El-Dîn didate bigotin, ku bi Xelk û Eşîrên Hezo ve serdarîya Mohamed Beg bi bê dilên wan ve tête biderkevtin û wan jê re name û Merov dane binardin, ku „Şems El-Dîn Kedxweda her Mîr Zadeyekî Hezo ji bona serdarîkirinê ve bête bihelbijartin, dê emê hemû jê re serên xwe bidin bidanîn û fermanên wî bidin bicihanîn“. Mîr Şeref ji xapandin, fen û sextekarîyên wî ve bi bê agehdarî ve dihate biderkevtin. Wî beramberî pênchezâr Merov ji Buxtî -Botî-, Şîrweyî, Zerqî û hemû Eşîrên dinî Kurdî dane bikomkirin. Wî didate bibawerîkirin, ku ew berî bi Es-erd -Sêrtê- ve bête bigihandin, dê ew ji bal Mîr Zadeyên Hezo ve bi hemû Êl û Eşîrên wê ve bi sertewandina xwe jê re bidin pêşewazîkirin û ew dê xatirê wî bi başî ve bidin bigirtin û wî bi karê wî ve bidin bikirin. Lêbelê Eşîrên Ezîzan²³⁶ bi pîyên girtî ve û bi mêrxasî ve hatin birawestandin û pîyekî wan ji çuna cadê û rêya sertewandina bi dû Mohamed Beg ve nehate biderkevtin. Wan tevan bi hev re bi yek dil û can ve xwe ji bona li karxistina ceng û şer de xwe ji wêna dane biamadekirin. Hin ji Mîr û Serdaran ve navcîtî di navbera wan de dane bikirin û çuna Mîr Şeref ji bona alîyê Hezo ve date binehiştin û beramberî vê Mîr Şeref bi pêgîrî ve ji Sêrtê rûwê xwe ber bi Bedlîsê ve date bibadan. Wan date bibiryarkirin, ku ew Şems El-Dîn ligel hin ji Gewreyên Hezo bidin binardin, da ku ew bikar û barên Mohamed Beg ve bête birabûn. Di piştî şewirdarîyê û gift û goyê de wan datin bibiryarkirin, ku Xan Ebdal Birayê Mîr Şeref û Xelef Begê Birayê vî Hejarî²³⁷ ligel hinekan de ji Peye û

²³⁶ Wetov tête biderkevtin, ku ev otina hanê ji Xerzan ve tête biderkevtin, ya ku ew ji Erzenî mêjûyî ve, ango ji Erzenî Remenî ve û ne ji Erzenê Romî ve tête biderkevtin. Erzen bi bajarekî gewre ve berî Miyafarqînê dihate biderkevtin û ew di pişt re hate biwêrankirin. Mohamed Elî Ewnî

²³⁷ Mebest ji vî Hejarî ve Daner bi xwe ve tête biderkevtin. Rojbeyanî

Maqûlên Buxtî û Rojkî ve bi Hevrêyên Şems El-Dîn ve hatin bikirin û ew ji bona Hezo ve hatin binardin. Çilo Şems El-Dîn Kedxweda bi Hezo ve hate bigihandin. Li paş rojan de, ku Eşîrên Buxtî hatin bivegerandin, careke din mîna destûra zamanê berê Şems El-Dîn ligel Gewreyên Hezo de date birkarkirin. File û Musulmanên vî bajarokê hanê bi hev re hatin bilihevhatin, ku ew bi mebesta kuştina wîna ve bêtin birabûn. Şems El-Dîn bi hezar cirî ve bi alîkarî û yarmetîya Xelef Beg û hin ji Gewreyên xwe ve xwe ji vê werteya Xwînxwarî ve bi kenarê rizgarîyê ve bide bigihandin. Mîr Şeref bi bihîstina van nûçeyan ve hate bibêhêvîkirin û ew ji bona alîyê Cezîrê ve hate bivegerandin.

Êtir ji vê rojê de, ya ku ew di bîstê meha navcêjnanî -Zil-Qudeyî Heram- sala hezar û çarên -1004 k. -1596 z. de tête biderkevtin, agirê gûrbûyî gelacîyê hatîye bidakevtin û ev pîrsa hanê tevlîgirêka xweyî dujwarî bê çarekirî hate bimayîn, ta roja ku Elî Paşayê Mîrê Mîranê Musilê, yê ku ew ligel Ibrahim Paşayê Wezîrê Gewreyî berê de bi dost ve dihate biderkevtin, di pêş de li Estanê de dihate biderkevtin, gava ku înetên Hezu û serdarîya Mohamed Beg ber bi guhên Wezîrê Rewşenbîr û xwedan bext ve hate bikevtin. Elî Paşa li ber Mohamed Beg de date bidan û piştî wî date bigirtin, bi hêvîya ku ew jê ji xwe re gelek diyarî û xelatan bide bisitendin. Wî ji xwe re çewalên dilbijandinê didatin bidirûtin û ew bi zêr û zîvên xav ve di nava nîgaşên xwe de didatin bidagirtin. Ew ji Estana ve ji bona Hezo ve hate biçûyîn û ew ji alîyê Mohamed Beg ve bi carekê ve guh pê hate bidan, tevlivêjî de agirê gûrbûna nehşîtîya dilbijandinên wî ne hatin bivemirandin, lêbelê ew her û her mîna agirdanên avdarê dihatin bigûrkirin.

Xweşxuyan:

Zerbud der cîb mar u meyl ûderçan u bal
leel Ateş reg ber kef, leel der dil exgirast
kîse xali baş behr rifet yemi hisab
sefer çun xalî zi erqam eded balatirast

Hejar:

شهرم و شورەو پیاوہتی لای ئەو دراوو پارە بو
ترسی خواو مەردایەتی لای ئەو دراوو پارە بو
بۆ دراو کوکردنەو و خواردن لە حەزیو دیو دەچو
بۆ لەباش بیر کردنەو: خوێری و قزەو بیکارە بو

Şerm û şorewe piyawetî layê ew diraw û pare bû
tirsî Xuwa û merdayetî lay ew diraw û pare bû

Bo diraw kokirdinewe û xwardin le hezûya û dêw deçû
bo lebaş bîr kirdinewe, Xowêrî û qize û bêkar bû

Ew ji Hezo ve bi dil şikestî ve hate biderkevtin û ji bona Musilê ve ew hate biçûyîn. Di piştî şeş mehan de ew ji ser kar ve hate birin û ew ji bona Cezîrê ve hate bihatin. Wî Şemes El-Dîn bi nêzîkî xwe ve date bikirin. Wan bi hev re der babetê Hezo ve dane bişewirdarîkirin û wan ev biryara hanê dane bidan, ku ew fermaneke sextekarî bi navê Ehmed Beg ve bidin bipeydakirin û rûnivîsê vê fermana hanê ji bona Hezo ve bidin binardin û ew bi Ehmed Beg ve dane bigihandin, ku ew bi Mîrê Hezo ve hatîye bikirin. da ku ew bi vî rengê hanê ve Ehmed Beg bidin bixapandin û wî ji bona Cezîrê ve bidin bianîn. Ev Merovê dep sade bi fêlbazîya wan ve hate bixapandin û ew bi jimareke kêr ve ji Peyên xwe ve ji Hezo ve date bibazdan û ji bona Cezîrê ve hate biçûyîn. Şems El-Dîn û Elî Paşa pêşewazîyeke gelekî hêja û bi rêz ve jê re dane bikirin û wan ew ji bona nik Şeref Beg dane bibirin û wan fermaneke dinî bi destkarî ve bi navê Elî Paşa û Mîr Şeref ve ji bona Mîr Şeref dane binîşandan, ku ew divên yarmetîya Ehmed Beg bidin bikirin û wî li ser serdarîya Hezo de bidin bidanîn. Mîr Şeref jî bi vê fermana wanî pir fêlbaz û destkarî ve hate bixapandin. Wî leşkerekî gewre ligel Elî Paşa, Ehmed Beg, Şems El-Dîn û Şah Elî Begê Birayê xwe de di dawîya meha şabana sala hezar û çarên - 1004 k. -1596 z.- de ber bi Hezo ve date birêkirin. Çilo van nûçeyên hanê li Hezo de dane bidengvedan, hin ji Eşîrên Sosanî, Xaldî û yê din de ji xwe re datin bigotin, „ku çilo Mohamed Beg ji serdarîyê ve hatîye bixistin û Ehmed Beg bi mineta yê din ve di nava me de tete biserdarkirin, ma çima em Kurekî xwe bi Serdar ve di nava xwe de nedin bisazkirin, ku nema êtir Buxtî bi zora zend û bendên xwe ve li ser Hezo de bidin biserdarîkirin. Dibe, ku gava Ehmed Beg û Şems El-Dîn li ser vê hevgirtina me de bêtin bigihandin û biagehdarîkirin, dê ew bi bê hêvî ve bêtin biderkevtin û dê ew bi poşmanî ve bêtin bivegerandin“. Li ser vî bingehê hanê de koma Hembervanan Beha El-Dîn Kurê Murad Xan di nava xwe de bi Serdar ve dane bidanîn û mebesta kuştina Mohamed Beg dane bikirin. Serserî û Pêxwasên hîç û pûç bi çekên cengêyî pêçayî ve xwe ji bona ser Mohamed Beg ve dane bidirêjkirin. Gava ku wî mebesta wan date binaskirin, wî jî, wetov, mîna ku hatîye bigotin, date bikirin: „niyazmenî rê binayînkirinan ve didin bidan“. Wî zor bi nermî ve pêşewazî li wan de date bikirin û wî date bigotin: Jiber ku başbûna reşta min bi dilên Eşîr û Êlan ve nayête biderkevtin, ez bi dil û canê xwe ve û ji ber xwe ve xwe ji ser textê serdarîyê ve didim bidaxistin. Ez Beha El-Dîn li ser xwe de bi Serdar ve didim bidanîn û dilsozîya xwe jê re didim biderxistin. Wî

peyman û fermanên Padîşahî dane bimaçîkirin û ew ji bona Beha El-Dîn ve dane bipêşkeşkirin.

Çilo ev xebera hanê ji bal Şems El-Dîn ve hate bibihîstin, wî nameyeke dagirtî bi tîn û tirsfirandinê ve ji bona Beha El-Dîn ve date binivîsandin û binardin: ku Mohamed Beg bi Kuştîyê Kurê min ve tête biderkevtin. Herger te ew date bigirtin, tanî ku ez ji bona nik te ve bêtim bihatin, dê ezê destdarîya serdarîya Hezo ji bona te bidim bidiyarîkirin.

Gava ku Mohamed Beg li ser navroka nameya Şems El-Dîn hate biagehdarîkirin, wî Peyamek ji bona Beha El Dîn ve date binardin û têde wî jêre date binivîsandin: ku „bi dewleta te ve nayête bikevtin, ku min bi pîsî ve ji dêlva xwîna Kurê Şems El-Dîn bi destên wî ve bide bixistin“. Heger ku ez bi sûcî kuştinê û pîsîyê ve têtîm biderkevtin, divê hûn bi xwe ve vî karê hanê bidin bikirin. Ev jî ji mafeyê Serdar ve tête biderkevtin û nemaze jî ez bi Kurmamê te ve têtîm biderkevtin. Wî bi her fêl û fenekî ve xwe ji nava destên van Bêsewadên bêbext ve date birizgarîkirin û ew ji bona nava Eşîra Xaldî ve hate bikevtin û bi alîkarîya Mohamed Axayê Xalidê Abkî ve wî ji wêderê ve berê xwe ber bi hêla keleha Sassonê ve date bivedan û wî bi yarmetîya Xelkên wê ve xwe ji bona nava kelehê ve date biavêtin.

Şemes El-Dîn ligel Elî Paşa û Gumgumên Buxtî -Botî- de Ehmed Beg li ser serdarîya Hezo de dane biqûtkirin û ew bi meznayetî û şikoh ve ber bi Hazo ve hatin biçûyîn. Beha El-Dîn Beg ligel Hewdarên xwe de bi nêzîka hezar Suwar û Piyade ve li Hezo de xwe ji bona ceng û şer ve dane biamadekirin. Komêk ji Eşîra Xaldî ve bi pasewanîyê ve ji bona kenarê çemê Hezo ve date binardin, Wî piştî xwe bi rabûna avê ve didate bigirêdan, ku Eşîra Buxtî -Botî- tere nikare bête biderbasbûn. Ew bi xwe jî ve ji bona ser pirê ve hate biamadebûn û rê li ber derbasbûna wan de tere date bigirtin.

Di berbeyanê de Eşîra Buxtî bi hespên xwe ve xwe ji bona nava avê dane biavêtin û tere hatin biderbasbûn û wan çend ji Pasevanên Xalidî jî ve dane bikuştin. Çilo Pasevanên mayî ev xebera hanê bi Beha El-Dîn ve dane bigihandin, tuwana wîyî şer û liberxwedanê nema hate bidîtin, wî ber bi alîyê Sosanê ve date bibazdan û mal û Zarokên xwe ji bona nava Sosanê ve dane biveguhestin. Bi vîn ve wî date bixwestin, ku ew xwe ji bona nava keleha Sasonê ve bide biavêtin. Ew bi wî layî ve hate biçûyîn û çilo ew bi dor û berên kelehê ve hate bigihandin. Wî date bibihîstin, ku Mohamed Beg bi berî du rojan ve pê hatîye bigihandin û ew ligel Xelk û Rûniştvanên wê de bi yek dil û can ve têtîm biderkevtin û dergêhê kelehê jî dane bidadan. Tevde bi hev re serên xwe jê re didin bitewandin û fermanên wîna didin bicihkirin.

Beha El-Dîn hate bineçarîkirin, ku ew ligel Şahmuradê Axayê Sosanî û çend Peyên xwe de di roja duşembê de di bîst û pêncê meha rojîya pîrozî wê salê de ji bona Bedlîsê bête bihatin. Piştî ku ew dema yazdeh rojan li wêderê de hate birawestandin, di roja duwazdehem de bi bê dilên Hogir û Dostên xwe ve wî li ser vegotineke genî de jê re hate biderkevtin, ku têde Eşîrên Hezo bi alîkarîya Mohamed Begê Zerqî de Ehmed Beg û Şems El-Dîn ji Hezo ve dane biderkirin û ew wî di nava xwe de bi Serdar ve dixwazin bidin bidanîn. Çilo ew ji keleha Bedlîsê ve bi ser pira Xatûn ve hate bigihandin, ji rexê Sasonê ve Merovekî bi lez û bez ve pê date bigihandin, ku di şeva îne de di şeşê Şeşekên vê salê de Şems El-Dîn bi destên Mohamed Axayê Abekî ve di nava kelehê de hate bikuştin. Ehmed Beg jî ji ser Mîrneşînyê ve hate bidaxistin. Eşîr û Êlan ji bona daxwaza Mohamed Beg ve ji bona Sasonê ve hatin biçûyîn. Peyên Elî Paşa ji bal Xelkên Hezo ve têtin bitalan û bihêrîşkirin. Ew bi Peyên xweyî tazî û birçî ve di xanîyê Şems El-Dîn de hatine biasêkirin. Mohamed Beg jî bi Hezo ve hatîye bigihandin û ew li ser textê serdarîyê de tete bidaniştin.

Bi vê bihîstina hanê ve Beha El-Dîn bi carekê ve bi bêhêvî ve hate biderkevtin. Wî çend roj li Derzîne de li nik Mohamed Begê Zerqî de demên xwe datin biveguzerandin. Li ser amojkirina wî de ew ji bona nik Mîr Şeref ve li Cezîrê de hate biçûyîn. Mîr Şeref jî jê re Moçeyek ji dahatên Sinceqa Sêrtê ve jê re date bidanîn, yê ku ew ji bona Mîr Mohamed Kurê Mîr Şeref ve hatibû bidanîn. Ehmed Beg li Hezo de hate bikuştin û Mohamed Beg bi rastî ve bi serxwebûna serdarîya Hezo ve hêjî tete birabûn.

Deryê Çarem**Derbarê bîrxistina Serdarên Xêzan de**

Ew jî bi se destan ve têtin biderkevtin

Gulcenanên di vî baxçeyê renga renga de û Danîvanên van mêrgên şîn û geş de li ser serpêhatîyên raburdû de bi navdêr ve têtin biderkevtin. Xameyên wan ev çîroka hanê dane binivîsandin: ku koka Serdarên Xêzan ji navçeya Bilîcanê ve ji melbenda Xenes ve tête biderkevtin. Wetov di pêşî de tête biderkevtin, ku Bav û Bavpîrên wan bi hatina ji bona Bilîcanê ve ji malbateke gewre ve dihatin biderkevtin. Keleha Bilîcanê bi jêrdestên wan ve hate bikevtin. Di piştî dawîya demekê de li wêderê de ji wan sê Kur ji Zarokên wan ve bi navên Dil, Bil û Bilîç ve sê Birayên jîr û aza hatin bipey dakirin. Ew bi hêla Xêzan ve hatin biçûyîn û wan ev wilayeta hanê bi darêzorê ve dane bigirtin. Wan ew di navbera xwe de bi sê perçan ve date bibeşkirin. Xêzan bi pişka Birayê Gewre ve, navçeya Meksî bi pişka Birayê Navînî ve û navçeya Espayerd bi pişka Birayê Biçûk ve hate bikevtin. Ew bi serdarî û desthilatîya wêderê ve dihatin birabûn. Zînetên Zarokên hersê Biran, ji yên ku ew li ser ziman û devan de hatine bigotin, dê ez di derbarên serdarîyên wan de li dûhevdu de di beşê yekem, duwem û sêyem de

bi alîkarîya Xwedawendê Mezin ve bidim binivîsandin.

Beşê Yekem**di bîrxistina Serdarên Xêzan de û hoyê bi navkirina wan ve**

Çîrokên bi nav û deng ve têtin biderkevtin û li ser ziman û devan de têtin bibîrixistin, ku navê Xêzan di pêşî de bi Seher Xêzan ve dihate biderkevtin; çunke ku Xelkên wêderê di nava Kurdistanê de bi zûtir ve ji xewê ve dihatin birabûn û ew bi başî û qencîya xwe ve, bi destrastî û dîndarîya xwe ve dihatin binasîn. Biçûk û Mezinên wan bi limêja sê danan ve di beyanî, nîvro û êvarê de dihatin bipesindan. Di dawî de jiber pîrbûna bi karanîna Kurdan ve di biçûkkirina navan de Şems El-Dîn bi Şemo ve, Ize El-Dîn bi Izo ve, Cemşîd bi Cimo ve û Ebdal bi Ebdo ve tete bigotin, wetov jî peyva Seher hate bixistin û bes peyva Xêzan hate bihiştin. Rûwekî din ji bona bi navkirina wan ve tete biderkevtin, ku navê vê keleha hanê di pêşî de bi Seher Xêzan ve dihate biderkevtin, di gava ku Avanîvanê kelehê ji bona serdana Mala Xwedê hate biçûyîn. Çilo ew hate bivegerandin, Pasevanên wê di rûwê wî de dergehê kelehê dane bidadan û nehiştin, ku ew ji bona nava wêna ve bête bikevtin. Ew hate bitûrekirin û wî ji wan re bi peyva Farîsî ve Xêzan ango Hîç û Pûç date bicinêwdan. Wî xwe nedate bigirtin û di piştî vê re ew hate biçûyîn. Pîranîya Serdarên vêderê bi vî navê hanê ve têtin bipesinandin.

Bajarê Xêzanê ji bajarên nuh ve tete biderkevtin, ji yên ku ew di rojgarîya Musulmantîyê de hatine biavanîkîrin. Di navbera Xelkên vêderê de çend jî tete binavûbangkîrin, ku Avanîvanîyê vî bajarê hanê bi Xwedîyê Meraxa Tebrîzê ve tete biderkevtin. Nivîsvanê reşbelekên van pelan her çend jî wî li nava nivîstên berdestan de date bitemaşekirin, ji Sultanen ve kesek bi Avanîvanê wê ve ber bi çavên wî ve nehate biderkevtin, meger ku ew ji Wezîr û Mîran ve bêtin biderkevtin. Dibe, ku di zemanê Holako Xan de, gava ku wî avanîyên Meraxê datin binuhkîrin û wî ji xwe re ev bajarê hanê bi baregehê Selteneta xwe ve date bikirin, Xoce Nesîr, yê ku ew di wê serdema hanê de bi Serpereştîyê Seltenetê, Pêsiartîyê Dewletê û Rawêjkarê wê ve dihate biderkevtin, bi Avanîvanê vê kelehê û vî bajarê ve bête biderkevtin. Dibe jî, ku wî ligel yekekî de ji gewreyên Wezîrê Musulmantîyê de di vî zemanê hanê de ew dabin bidurustkîrin. Mizgefta mezin, ya ku ew di vî bajarê hanê de tete bidîtin, ew jî ji avanîyên Avevanê kelehê ve tete biderkevtin û tede pîr sitûnên dar têtin bipeydakîrin, ku Xelkên vî diyarî nikarin bidin binaskîrin, ku ew ji çi daran ve têtin biderkevtin. Hinek ji wan ve didin bigotin, ku ew ji wan daran ve têtin biderkevtin, ji yên ku Turk ji wan re bi Ît Burnî -Bêvila Seg- ve didin binavkîrin û Kurd wan bi Şîlan ve didin binavkîrin. Xelkên wêderê didin

bibawerîkirin, ku pîyên gelegan ji Qencên Xwedê ve bi wêderê ve hatine bikevtin; jibevejî ve niyaz di vî cihê hanê de têtin bicîhatin.

Avanîyên di nava kelehê de bi rengê Dîdebanîyê ve hatine biavakirin û ew bi kelpîçên sor û Gêç ve hatine bidurustkirin. Baxên pir ciwan têde têtin biderkevtin û hemû core mêwe, tirî û kişmiş, ji yên ku ew di hêlên Tebrîzê û tevaya welatê Ecem de têtin bidîtin, di vî bajarê hanê de têtin biderkevtin. Heger ji bervêjî ve, ku avanîkirina wêna bi pal Xoce Nesir El-Dîn Mohamed Tosî ve bête bidan, bi dûr ve nayête biderkevtin. Xwedê jî vê dide bizanîn.

Av û bayê vê wilayeta hanê pir bi nebaş ve tête biderkevtin. Di danê payîzê de piranîya Xelk û Rûniştvanên vêderê bi lertz û tayê ve têtin bikevtin. Di nava baxên vê wilayeta hanê de darên Findeqan û hemû rengên Mêwan têde têtin biderkevtin. Nebaşbûna av û bayê vî bajarê hanê ji pîrbûna darên Findeqan ve tête bizanîn.

Eşîra vê wilayeta hanê bi navê Nemîran²³⁸ ve tête binavkirin, jibervêjî ve bi nemîrî ve tête binavkirin, jiber ku herkes ji Eşîr û Êlên wan ve bihata bimirin, Serdarên vî diyarî azoqe û moçeyî wî bi bê kêmanî ve bi Zarokên wî ve didatin bidan, heger ew çî bi biçûk ve yanjî bi mezin ve bihatana biderkevtin. Çî ji wan ve ne dihate bibêtirkirin û ne jî dihate bikêmkirin. Jibervêjî ve ew bi Nemîrî²³⁹ -Nemirî, Zindî û Mayînî- ve dihatin binavkirin.

Serdarên wan jî hemîşe ligel Sultanên Gewre û Xaneqînên Hêjayî zordar de bi başî ve dane bidan û bisitendin û wan jî gelekî xatirên wan dane bigirtin. Çend caran ku Padîşahan bi ser wilayeta Kurdistanê ve dane bidan û wan ew dane bigirtin û wilayeta Kurdistanê ji nava destên Serdarên wê ve dane biderxistin. Diyarê wan ji lêdana Padîşahan û zordariya wan ve bi parastî ve hatîye bimayîn. Di vî warê hanê de Xwedîyê Nivîsta Metle El-Seîdeyn Mewlana Ebdul-Rezaqê Sermerqendî dide bianîn: gava ku di mêtûwa sala Heştêd, bîst û çarên -824 k. -1471 z.- de Mîrza Şahruxê Kurê Mîr Teymurê Gurgan ji bona ser kutana Kurên Qere Yusifi Turkumanî bi tuxûbên Ezerbêcanê ve hate bigihandin, Kurê Mîr Sulêmanê Xêzanî ligel Mîr Şems El-Dîne Bedlîsî de pêşewazîya hatina Şahruxî dane bikirin û ew

---

²³⁸ Weha evaya bi bêgûman ve bi evsana Sedsalên Navînî ve tête biderkevtin, ji yên ku ew û mîna wê ji ferhenga Begane ve têtin biderkevtin. Wetov tête bidiyarkirin, ku ew bi Nevîyên Nemrînan -Nehrîyan- ve têtin biderkevtin, ji yên ku ew bi milletên kevnarî Kurdistanê ve têtin biderkevtin, ji yên ku wan di berî Zayînê de roleke mezin di mêtûwa siyasîyî Welatên Rojhilata Nêzik de dane bilîstin. Mohamed Elî Ewnî

²³⁹ Wetov tête bidiyarkirin, ku ev navê hanê ji neh Mêran ve tête bisuwarkirin, ku pê koka vê Eşîrê tête biderxistin. Rojbeyanî

bi guhpêdana Padîşahî ve û bi xelatên wînayê bilinde ve hatin bipaye û biserfirazîkirin.

Di piştî Mîr Sulêman de kurê wî ji Serdarên wê ve, ji yê ku ew li ser ziman û devan de têtê bibîrxistin, bi Mîr Melek ve têtê biderkevtin, ji yê ku ew demekê bi kar û barên serdarîya vê wilayeta hanê ve hatîye birabûn. Di dawî jî de ew bi roja xwe ve hatîye bigihandin û ew ji bona dunya din ve hatîye bibarkirin.

Mîr Dawid Kurê Mîr Melek

Di dema sî û neh salan de wî serdarîya Xêzan bi bê hevbeşîya Hemberan ve û bi serxwebûn ve date bikin. Her û her wî demên xwe bi vexwarina mey û bade ve ligel Ciwanan û Nazdaran ve didate birabuhurandin. Wî fêrgeha bi navê Dawidyê ve li Xêzanê de date biavakirin. Zanistvan û Hozan tanî nihajî li wêderê de demên xwe bi qazanc ve didin bikaranîn. Sê Kurên wî dihatin bidîtin: Sultan Ehmed, Mîr Sulêman Beg û Hesên Beg

Sultan Ehmed Kurê Mîr Dawid

Di piştî mirina Bavê xwe de bi Walîyê wilayeta Xêzanê ve hate bikin. Di serdarîkirin û desthilatîya wêderê de mîna pêwîst ew bi kar û barên xwe ve dihate birabûn. Tevaya Eşîrên Neyrî²⁴⁰, Xelk û Neşînvânên vê wilayeta hanê ji wî ve dihatin bidilxweşbûn û pê dihatin bibextyarîkirin. Di hingava ku Mîr û Serdarên Kurdistanê ligel Sulêman Xan de ji bona ser aramgeha Begdadê de hatibûn biçûyîn, Sultan Ehmed jî zor karên pir giring ji bona Sulêman Xan ve dane bikin, ku di nava wan de navê wîna bi pesindar ve dihate biderkevtin. Jîbervêjî ve wî nameya Hemayonî der barê iyaleat Xêzanê de bi hin bendan ve û bidubarekirina nifirê ve, li ser yê ku ew wê ji wan ve bide bisitandin, date biwergirtin û ji vê mêjûwa hanê ve di derkirina peyman û fermanan de ew bi navnîşana Cenab ve têtin

---

²⁴⁰ Şerefxanê Bedlîsî li vê derê de bi rêk û pêk ve gotina Neyrî dide binivîsandin. Wetov têtê bidiyarkirin, ku şeweyên din di nivîsandina vê peyva hanê de bi şaşî ve hatine bitomarkirin û rûnkirina Mohamed Elî Ewnî di berî vê de bi rast û durust ve têtê biderkevtin; lêbelê jî rûnkirina berî nihayî Rojbeyanî wetov têtê biderkevtin, ku ew bi şaş ve têtê biderkevtin. Cuma

binivîsandin û bi peyva Serdar ve têtin binavkirin. Ew bi Serdarên Xêzanê ve hatin binavûbangkirin.

Pêwendîyên malbata wan ligel malbata Şeref Xan de bi xweşî û dostanî ve dihate bederkevtin. Lêbelê di hingava ku Olme²⁴¹ pîyên xwe bi diyarê Romê ve date bixistin û ew hate bipanekirin, dê emê hoyên wê di zînetên Şeref Xan de bidin bixuyanîkirin, ew dostanîya hanê bi dujminayetîyê ve hate biveguhertin; jiber ku Sultan Ehmed Beg ji bona rakirin û nabûdkirina Malbata Şeref Xan ve ligel Olme de hatibû biyekkirin. Şeref Xan jî ji bona vegirtina Xêzan û bi destgirtina Sultan Ehmed ve leşkerek ji bona ser Xêzan ve dabû bikişandin. Herdu hêz bi pêrkî hevdu ve hatin bikirin û şerekî giran di nava wan de hate bivêkevtin û bi herdu bendan ve pir ziyar bi wan ve hatin bikevtin. Lêbelê Navcîvan di nava wan de hatin bikevtin û Şeref Xan hate bivegerandin. Sultan Ehmed kesek bi Diyarbekir ve date binardin û wî ji bona Olme ve ceng û şer ligel Şeref Xan de date bidilbijandin û bixweşkirin. Olme bi supahê Diyaberkir ve ber bi Xêzanê ve hate biçûyîn û ew bi rêberîya Sultan Ehmed ve ji Xêzanê ve ber navçeya Tatîk hatin bihatin û ew ji wêderê de ji bona ser wilayeta Bedlîsê ve hatin biçûyîn. Şer û ceng di navbera herdu alîyan de hate bivêkevtin û di vî şerê hanê de Şeref Xan têde hate bikuştin. Di piştî wî re bi demeke kurt ve Sultan Ehmed jî ji vê dunya gewrik ve xatirê xwe date bixwestin û ew hate biçûyîn.

Xweşxuan:

Yeki ez çeşmê dil binker ber an zendan xamuşan
ke ta yaqut kuyanra bitabut ez çe san bînî
ser zulf erusanra çu şax nestirin yabî
rex gulreng şahanra çu reng zeferan bînî
çe bayed naziş u taliş biiqbal wadibarî
ke ta bihum zenî dîde ne eyn bînî ne an bînî

Hejar:

به دل گهر چاوی بخشینی له مه له بېندی کفن پۆشان
سه‌ری دل سوږده مینى هینده سه‌یره شاری خاموشان
دلی پر ناره‌زوی شاهان ژه‌میکی سوکه‌له‌ی ماره
له‌دهم می‌روله‌یه‌کدا خاکی لاکى مه‌زن و خونکاره !!!

²⁴¹ Olme Beg -Teklo- bi Supahdarekî dewleta Iranê ve tete biderkevtin û ew ji bona dewleta Osamî ve jiber hin hoyan ve hate bipenakirin, ji yên ku dê li ser wan de di zînetên Şeref Xan bêtin bibîrxistin. Rojbeyanî

دەگەل گازندە كەر تۆزىن لە خوڤدا بى جىاوازی !!

Be dil gerçawê bexsînî lemlembendî kefen poşan
 serîdil sordemînî hênde seyre şarî xamoşan
 dilî pir arezuyî Şahan jemêkî sukeley mare
 le dem mêrulekeyekda xakî lakî mezin u xunkare!!!
 Ewî nazî dekirdeve dengî dabu saz u awazî
 Degel Gazindeker tozin le xolda bê ciyawazî!!
 Ji wî ve pênc Kur hatin bicîmayîn: Mîr Mohamed, Yusif Beg,
 Melek Xelîl, Melek Xan û Xan Mehmud.

Mîr Mohamed Kurê Sultan Ehmed

Li paş mirina Sultan Ehmed de li gora fermana ne neyînkirîyî
 Sultan Sulêman Xan de wilayeta Xêzanê bi du pişkan ve hate biparvekirin.
 Nîvek ji bona Mîr Mohamed ve û nîvê din ji bona Melek Xelîlê Birayê wî
 ve hate bibiryardan. Çilo dema yek salê ji rojên serdarîya wî ve hate
 bidirêjkirin, ji nişkê ve canê wîna ji vê cîhanê ve date bibarkirin û jê sê Kur
 bi navên Sultan Mustefa, Dawid Beg û Zeynel Beg ve hatin bimayîn.

Melek Xelîl li paş mirina Birayê xwe de wilayeta Xêzanê bi destûra
 pêşî ve date biyekkirin û wî ji Dîwana Sulêmanî ve bi navê xwe ve
 peymanek pê date biwergirtin.

Lêbelê Sultan Mustefa bi komik û yarmetîya Xalê xwe Beha El-Dîn
 Begê Serdarê Hezo ve ji bona Estanê ve hate biçûyîn û wî pişka Bavê
 xweyî biryarkirî bi xwe ve date bivegerandin. Çilo dema şeş salan ji rojên
 serdarîya wîna de dane bidirêjkirin, rojekê ew di nêçîrgehê de di nava dehl
 û devîyan de bi mirî û bêcan ve hate biderkevtin. Herçend jî lê datin
 biazmûnkirin, tevlivêjî de ne hoyê kuştina wîna û ne jî Kuştardê wî jî hatin
 binaskirin. Li paş mirina wî de serdarîya wîna ji bona Birayê wî Dawid
 Beg ve hate biveguhestin. Çilo jî yeksal li ser serdarîya wîna jî de hate
 biderbasbûn, ew ji bona cîhana mayînê ve hate biçûyîn. Di piştî mirina
 Dawid Beg de Zeynel Begê Birayê wî ji bona Estana Sultan Selîm Xan ve
 hate biçûyîn. Herdu pişkên iyaleta Xêzanê bi destûra berê ve wî dane
 biyekkirin û wî ew ji bona xwe ve dane bibiryarkirin. Hêjî wî ji cama
 serdarîyê ve nedabû binoşkirin, tasa jehrê bi destê Meygerê mirinê ve di
 gorîya wî de hate bidakirin û di rêya Istenbolê de wî canê xwe bi cîhana
 aferînê ve date biberdestkirin.

Melik Xelîl Kurê Sultan Ehmed

Di berî niha de me hinekî li ser zînetên wî de dabû bibîrxistin û der zemanê Bira û Birazayên wî de nivê wilayeta Xêzanê û hin dem û caran jî tevaya wê li jêrdestîya wî de dihate biderkevtin. Di piştî mirina Birazayên wî de der zemanê Sultan Selîm Xan de bi alîkarî û yarmetîya Rawêjkarê bilind Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre ve herdu pişkên Xêzanê ji bona xwe ve date bibiryarîkirin. Nêzîka bîst û du salan bi bê hevbeşîkirin ve û bi bê rê libergirtin ve li ser serdarî û desthilatîyê wêderê de hate bipêrabûn û birûniştin. Lêbelê der barê kar û barên serdarîyê û Mîrneşînîyê de wî xwe çend bi wan ve nedidate bibestandin û wî hefsarê kar û erkên vê wilayeta hanê ji bona nava lepên Karîvanê Ebdal Axa date bixistin, yê ku ew bi navê kesekî ve ji Eşîra Bilîlanî ve dihate biderkevtin. Wî bes û bi tenha ve xwe ji serdarîyê ve bi nav û nan ve didate biqinyatîkirin. Ew her û her bi alîkarîya Xwedawend ve dihate biserkevtin û piraniya erkên wî jî bi serkevtî ve dihatin biderkevtin. Der sala nehse, not û yekê -991 k. -1583 z.- de bi nexweşîya dînbûnê ve, ya ku ew bi demeke dirêj ve pê hatibû bikevtin, wî rûwê xwe ber bi cîhana din ve date bivekirin. Wî Kurekî kêmсалî bi navê Hesên Beg ve li dû xwe de date bihiştin.

Mîr Mehmud Kurê Sultan Ehmed

Li paş mirina Melek Xelîl de Birayê wî li ser piştgirtina Eşîr û Êlên Nemîrî de li gora fermana pîrozî Sultan Murad Xan de Mîrneşîniya Xêzanê pê hate bisipartin. Bi rastî jî ve destekî wîyî dirêj di rêk û pêkxistina kar û barên Mîrneşînîyê de û di parastina asayîşê û aramîyê de di navbera Eşîran de dihate biderkevtin. Di mehên sala nehse, not û dudwan -992 k. -1584 z.- de ew ligel Osman Paşayê Wezîr de û supahên bi serkevtîyî şûndar ve ji bona vekirina Tebrîzê ve hatin birêkevtin. Di roja ku Sinan Paşayê Wezîr di Se-ed Abada Tebrîzê de digel hinekan de ji Mîrên Qizilbaşan de bi ceng û şer ve hate bikevtin, çilo Hevalên wî dane bibazdan, Mîr Mehmud ligel Gewreyên Xezanê de bi serbilindaya gorîvanîyê ve hate bigihandin. Ji wî du Kur bi navên Sultan Ehmed û Mîr Mehmud ve hatin bimayîn. Mîr Mehmud di biçûkbûna temenê xwe de berê xwe ber bi dunya din ve date bivedan.

Mîr Hesên Kurê Melek Xelîl

Li paş kuştina Mamê wîyî Mîr Mehmud de Eşîr û Êlên Nemîrî bi hev re tevî biçûkbûna temenê wî jî ew li ser mîrneşînîyê de dane bidanîn û ew li gora fermana Sultan Murad Xan de bi Serdarê Xêzanê ve hate bikirin. Di vê pêlê de Mamê wî Yusif Beg Kurê Sultan Ehmed bi niyaza wergirtina serdarîya Xêzanê de berê xwe ber bi Estana Bilindî Sultan Murad Xan ve date bivekirin. Ew ber bi dilovanîya Padîşahîyê ve hate bikevtin û serdarîya Xêzanê pê hate bisipartin. Çilo ew ji Estanê ve hate bivegerandin û bi Xêzanê ve hate bigihiştin, Eşîr û Êlên Nemîrî çendîn guhên xwe b zînetên wî ve nedane bidan. Ew hate bibêhîvîbûn û ew ji bona nik Cafer Paşayê Wezîr ve ji bona Tebrîzê ve hate biçûyîn û wî jê yarmetî û alîkarî date bixwestin. Cafer Paşa jî yarmetîya wî date bikirin û wî kesek ligel wî de date birêkirin, da ku ew kar û barên Xêzanê bide birêkûpêkxistin. Tevlivêjî de Xelkên wilayetê serên xwe jê re nedatin biberjêrkirin û li dû wî de nehatin biçûyîn. piştî ku ev çend caran jî hate bidubarekirin, Navcî di navbera wan de hatin bikevtin. Navçeya Nemîran bi rêya Sinqê ve pê hate bidan, ya ku ew bi jêrdestên wî ve dihate bikevtin û Xêzan ligel pêvekirinên xwe de li jêrdestîya Mîr Hesên de hate bimayîn. Demeke hindik bi vî rengê hanê ve hate biderbasbûn. Yusif Beg li ser livandina Gelacan de, belkî jî bi arezuwa ciwanî û ser çûna xwe ve bi navçeya Nemîran ve nehate bitêrkirin, careke din jî wî daxwaza iyaleta Xêzanê date bidubarekirin. Mîr Hesên Peyên xwe bi serhevdû ve dane bikomkirin û wî bi alîkarîya hinekan ve ji Dost û Eşîra Şîrwanê ve ji bona ser Yusif ve hate biçûyîn. Wî xwe li nêzîka gundê Az de ji hêlên Nemîran de dabû bisengerbendîkirin û wî xwe ji bona şer û cengê ve dabû bilikarxistin. Piştî ku şer hate bivêkevtin, Hevalên wî hatin bijihêvkevtin û bitarûmarkirin. Yusif Beg jî xwe di nava çala destavê de date biveşartin. Bi tevaya bednavî ve ew di nava wê pîsîtiyê de hate bikuştin û Kuştardê wî jî nehate bidiyarkirin. Mîr Hesên ji bêhna genîbûna vê bi navdûxistina hanê ve gelekî azar jê date bikişandin û danên dirametîyên bêjimar ji nava destên wî ve dihatin biderkevtin. Wî gelek perçên baş ji gundên wilayeta Xêzanê û piranîya erdên mulkên Bav û Kalên xwe ve dane bifirotin û wî hêjabûnên wan ji bona Gewre û Hêminên Binela Osmanî ve date bixerckirin. Hêjî ew jibervêjî ve di nava derya deynan de tête bifetisandin û hêjî ew ji vê bi navdûxistina hanê jî ve nehatîye birizgarkirin.

Hacî Begê Kurmamê wîna²⁴², yê ku ew ji Keça Hesên Begê Mehmudî ve hatîye bizayîn, bi komika Eşîrâ Mehmudî ve çend rojan ligel Mîr Hesên de derbarê navçeya Nemîran de, ku ew bi mîna sinceqê ve jêre

²⁴² Di du destnivîsên din de bi Hacî Begê Kurê Dawid Begê Kurmamê wî ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

bête bidakevtin, pevçûn û şer di nava wan de hate bivêkevtin. Di dawîya dawî de wetov hate bibiryardan, ku navçeya Merwanan jê re di rêya karmendîyê di rûwê mûçe de hate bibiryardan û ew ligel Mîr Hesên de bi hev re bi kar û barên wilayetê û serpereştîya wêna ve bêtin birabûn. Bi rastî jî ve wan ligel hevdû de rêya yekîtiyê dane bipeydakirin û wan zînet û rewşên wilayeta Xêzanê deha ber bi rûwê başîyê ve dane biveguherandin.

Beşê Duwem**Di bîrxistina Mîrên Mekes de**

Ji bal nivîsandina Xamdaran û livandina movikên pencên Zanevanan de di berê de bi eşkere ve tête biderkevtin, ku Serdarên Xêzanê, Mekes û Espayerd bi Biran ve dihatin biderkevtin, ji yên ku ew ji navçeya Bilîcanê ve ji bona vê wilayeta hanê ve hatin bihatin û wan di nava xwe de ev wilayeta hanê dane bibehrvekirin. Bi goyeke din ve ji bal Guhêzvanan ve tête biderkevtin: ku ew bi Kurmamên hevdû ve dihatin biderkevtin û wan ev wilayeta hanê bi hevdû re ji Sultanên Selcoqîyan ve dane bisitendin û wan ew bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Bi her awayekî jî ve navê kesê pêşî ji Mîrên Mekes ve, ji yê ku ew li ser dev û zimanan de tête binavûbangkirin, bi Mîr Ebdal ve tête biderkevtin û ji wî du Kur bi navê Ehmed Beg û Hesên Beg ve hatine bimayîn.

Ehmed Beg

Piştî mirina Bavê xwe wî hefsarê kar û barên Mîrneşîniyê bi destên xwe ve datin bixistin û ew bi rêk û pêkxistin û parastina vê wilayeta hanê ve dihate birabûn. Hesên Begê Birayê wî Zeynel Beg Serdarê Hekarê, yê ku wî gelekî kîndarî û zikreşîya Ehmed Beg didate bikirin, ligel xwe de ji bona Estana Sultan Sulêman Xanê Xezaker ve date bibirin û navçe û keleha Karkar ji iyaleta Mîr Ehmed ve hate bicudakirin û ew bi navê Sinceqê ve ji bona Hesên Beg ve hate bisipartin. Di vî babetê hanê de wî fermanên nenayînkirî ji xwe re datin biwergirtin. Herdu Biran bi hev re di tevaya jîna xwe de bi kar û barên serdarîyê ve dihatin birabûn. Çilo sê sal li ser rojên serdarîya wan de hatin biderbasbûn, Ehmed Beg hate bimirin û jê du Kur bi navên Ebdal Beg û Mîr Îmad El-Dîn ve hatin bimayîn.

Ebdal Beg Kurê Mîr Ehmed Beg

Li paş mirina Bavê wî de li gora fermana nenayînkirîyî Sultan Sulêman Xan de Mîrneşîniya Mekes pê hate bisipartin. Di vê gavê jî de Mamê wî Hesên Beg bi alîyê dilovanîya rastîyê ve hate bigihandin û Ebdal Beg Keça Zeynel Begê Serdarê Hekarê ji xwe re date bianîn. Bi alîkarî û yarmetîya Xezûrê xwe ve navçeya Karkar, mîna ku ew di rojên Bav û kalan de dihate biderkevtin, bi ser sinceqa Mekes ve date bivekirin. Di vî

babetê hanê jî de wî pê fermana dilovanîya Sultan Selîm Xanê -Duwem- ji xwe re date biwergirtin.

Di dawî de Rostem Beg Kurê Mîr Hesên bi yarmetîya Hoza Mehmudî ve navçeya Karkar careke din date bicudakirin û wî ew bi xwe ve date bigirêdan. Li ser vê de şer û pevçûnên pir giran di navbera Kurmaman de hatin birûdan. Der pêşîya sala hezar û pêncên -1005 k. - 1595/96 z.- de di navbera herdu limêjên êvarê de Ebdal Beg bi mebesta nuhkirina destavkirinê ve ji bona ser kenarê lêva burcê ve hatibû bihatin, pêyên wî jê hatin bişemitandin û ew ber bi jêr ve hate bikevtin û wî canê xwe bi cîhana Aferîn ve date biberdestkirin. Wî li dû xwe de du Kur bi navên Mîr Ehmed û Mohamed dane bihiştin. Mîr Ehmed li gora karîna xwe de û bi têkcraya bîr û bawerîyên Eşîr û Êlan ve li cihê Bavê xwe de hate bineşînkirin.

Rostem Beg Kurê Hesên Beg

Mîna ku hatîye bibîrxistin, bi bêdilên Kurmamên xwe ve wî Keça Hesên Begê Mehmudî ji xwe re date bixwestin. Bi alîkarîya Eşîra Mehmudî ve û bi awirvedan û guhpêdana Mustefa Paşayê Serdar ve wî dikarîbû navçeya Karkar bi navê xwe ve bide bitomarkirin. Çilo wî di dema çend salan de li ser serdarîya wêderê de date bibuhurandin, ew hate bimirin. Kurê wî Hesên Beg bi kar û barên wî ve hate birabûn.

Gava ku Ebdal Beg hate bimirin, Hesên Beg date bixwestin, ku ew Mekes bi alîkarîya Sinan Paşayê Mîrê Mîranê Wanê bide bigirtin. Wî jî ligel wî de beramberî sêsed Suwar û Peyade datin bilikarxistin û birêkirin. Mîr Ehmed jî ligel Eşîr û Êlan de ji bona berengarîkirina Hesên beg ji kelehê ve hate biderkevtin û wî xwe ji bona ceng û şer ve date bilikarxistin. Di navbera wan de şer û pevçûnê date birûdan û Hesên Beg di vî şerê hanê de hate bikuştin. Mîr Ehmed bi serê xwe ve serdarîya Mekes dide bikirin. Niha ew bi bê Hember ve bi kar û barên serdarîyê ve tete birabûn.

Beşê sêyem**di bîrxistina Fermanrewayên Esparde de**

Ev malbata hanê jî, mîna ku ew berê hatîye bibîrxistin, ligel Serdarên Xêzanê de bi Pismam ve tete biderkevtin. Der zemanê ku Fermanrewayên Kurdistanê serên xwe ji bona ber Dergehê Osmanî ve didatin bitewandin, Walîyê Esparde bi Mohamed Beg ve dihate biderkevtin. Çilo ew hate bimirin, wî du Kur bi navên Sultan Ibrahîm û Mîr Şeref ve dane bihiştin.

Sultan Ibrahîm Kurê Mohamed Beg

Li paş mirina Bavê xwe de ew li ser Textê Mîrneşînîyê de li gora fermana Sultan Selîm Xanê Xezaker de hate birûniştin. Wî demekê kar û barên serdarîyê date birêvebirin û du Kur bi navên Mohamed Beg û Hesên Beg ve li dû wî de hatin bimayîn. Der hingava ku Qizilbaş ji bona ser keleha Wanê de hatin bihatin, ew ligel Ferhad Paşayê Mîrê Miran de bi parastina Wanê ve dihate birabûn. Ew li ser destên Qizilbaşan de hate bikuştin û Mohamed Beg di piştî kuştina Bavê xwe de ew bi kar û barên wî ve hate birabûn.

Mohamed Beg Kurê Sultan Ibrahîm

Çilo Bavê wî hate bikuştin, ew li gora fermana Sultan ve bi Walîyê Espardê ve hate bigihandin. Wî li dû xwe de çar Kur bi navên Eyub Beg, Xalid Beg, Ewîs Beg û Sultan Ibrahîm Beg²⁴³ ve dane bihiştin.

Di piştî mirina Bavê wan de Eyub Beg li ser temînîya Bavê xwe de û li ser mafeyê xweyî rewa de ji bona ser Textê Mîrneşînîya vê wilayetê ve hate bihilkîşandin. Niha ku mêjûwa koçî der sala hezar û pêncan -1005 k. - 1596 z.- ve tete biderkevtin, ev bi nêzîka bîst salan ve tete biderkevtin, ku ev wilayeta hanê li jêr destên wî de tete biderkevtin. Ew bi hiş ve, bi saman ve û bi dunyadarî ve ji bal Hempayên xwe ve tete bizikreşkirin.

---

²⁴³ Di çapa Farisîyî Misrê de navê Kurê çarem nehatîye binivîsandin, lêbelê di wergerandina Erebbî de ji bal Mohamed Elî Ewnî de di rûpelê 213 de navê çarem bi Sultan Ibrahîm Beg ve hatîye bi nivîsandin. Hejar

Mîr Şeref Kurê Mîr Mohamed Beg

Piştî ku Birayê wî Sultan Ibrahîm li şûna Bavê xwe de hate bicihneşînkirin, ew ji bona Dergehê Sulêman ve hate biçûyîn. Navçeya Axa Kîs ji herema jêr destên Birayê xwe ve date bicudakirin. Li gora Nîşana cihbilindî Sulêman de wî ew bi rêya sinceqê ve ji xwe re date bigirtin û bi Serdarê wê ve hate bikin. Çilo ku wî çend demekê ew navçeya bi navkirî ve date bi rêk û pêkxistin û wî ew date biserdarîkirin, ew ji cîhana nemanê ve ji bona cîhana mayînê ve hate biveguhestin. Li dû wî de du Kur bi navên Beha El-Dîn û Orkemzî ve hatin bimayîn. Lêbelê herdu biçûk salbûn û bi rêk û pêkxistina wilayetê ve bi wan ve nedihate bikevtin. Axa Kîs ji Dîwanê Wanê ve ji bona Fermandarên Osmanî ve hate bisipartin.

Orkemzî Beg jî çilo ew bi temenê sîpebûnê û gençbûnê ve hate bigihandin, ew bi nexweşîya dîn û şêtbûnê ve hate biduçarekirin. Beha El-Dîn jî dev ji diyar ve date biberdan û ew ji bona Erebiştanê ve hate biçûyîn. Di Besra û Hesa²⁴⁴ de ew ji bona nava rêzên Nokerên Padîşah de hate bikevtin.

---

²⁴⁴ Ev bi melbendekê ve li bakurî Bahreyn de û li ser kenarê rojavayî Tengava Besre de di bakurîrohilatî Cezîra Ereb de tête bikevtin. Rojbeyanî

Derîyê Pêncem**Der barê bi bîrxistina Serdarên Kilîs ve**

Li ber bextên Jîrvanên Zanevanên şopa Dudmanên Haşîmî de û Agehdarvanên li ser rastîya belgeyên malbata Qureyşî de nayête biveşartin û bipoşandin, ku zincîra koka Serdarên Kilîsê li gora vebêja wan de bi yekekî ve ji Zarokên Hêjayê Ebas ve, Xwedê lê bête bidilkirin, têtê bidawîkirin. Dibêjin, ku bi goyêke rastir ve ew ligel Serdarên Hekarê û Amêdîyê de bi Kurmam ve têtin biderkevtin. Belgeyên wan jî di vî babetê hanê jî de wetov têtê biderkevtin, ku Şems El-Dîn, Beha El-Dîn û Munteşa bi sê Biran ve dihatin biderkevtin. Serdarên Hekarê ji resena Şems El-Dîl ve têtin biderkevtin û bi têgihîştina Kurdan ve ji wan re bi Şemo ve dihate bigotin. Serdarên Amêdîyê ji koka Beha El-Dîn ve têtin biderkevtin û ji wan re Behdîn dihate bigotin. Serdarên Kilîsê, ji yên ku ew ji koka Munteşa ve dihatin biderkevtin, bi Mend ve dihatin bixwendin.

Bi her hêjabûnekê jî ve Mend di pêşîya peydabûna xwe de gurûhek ji Eşîrên Kurd ve li dor û berên xwe de dane bikomkirin û ew ber bi hêla Misrê û Şamê ve hate biçûyîn. Li wêderê de wî têkelîkirina Sultanên Binemala Eyubî ji xwe re date bihelbijartin. Van Sultanên Dadwerên Ayîne navçeya Qesîr, ya ku ew li nêzîkî wilayeta Entakya ve têtê bikevtin, bi mîna sinceqê ve ji bona Mend ve dane binîşankirin, da ku ew ligel Peye, Dest û karên xwe de tède bêtin bihewandin. Komek ji Kurdên Yezîdî ve, ji yên ku ew di vî diyarê hanê de dihatin birûniştin, xwe li dor û berên Mend de dane bikomkirin. Roj bi roj ve şupên karîn û jîrbûna wî û nîşanên desthilatî û zalbûna wî bilind dihatin bibêtirkirin. Kurdên, yên ku ew di Cum û Kilîsê jî de dihatin bineşînîkirin, tevde ber bi alîyê wî ve hatin biçûyîn. Padîşahên Eyubî jî bi carekê ve çav û guh bi mehrebani ve pê dane bidan wan ew bi sipartina mîrneşînîyên Kurdan ve, yên ku ew li dor û berên Şam û Helebê ve dihatin bidîtin, dane bixelatkirin û biserfirazkirin. Wan di nava destên wî de hefsarê birêvebirina serdarîya kar û barên wan Xelkan dane bixistin û ew bi nîşankirina wî cihê hanê bilind ve di nava Hempayên wî de dane bipayekirin û biserfirazkirin.

Di pêşîya pêla wî de hin ji Şêxên Yezîdî ve, ji yên ku ew di navbera Hema û Mereşê de têtin bineşînîkirin, li ser textê serdarîya Kurdan de ligel Mamend de bi cir û pevçûn ve dihatin bikevtin. Hincaran jî wan ligel wî de hêrîşa şer û cengê jî didatin bilidarxistin. Di dawîya dawî jî de Mamend him bi zorbirinê ve, himjî bi nermbûn, bi başbûnê û bi sertbûnê ve ji xwe re dane bisertewandin û biajotin. Bi giştî ve tevaya Kurdên vî diyarê hanê bi jêr fermandarîya wî ve hatin bikevtin. Çilo dema jîyana Mend hate

bipayînîkirin, Kurê wî Ereb Beg bi kar û barên serdarîya Bavê xwe ve hate birabûn. Çilo Ereb Beg jî ji bona dunya mayînê ve date bibarkirin, Kurê wî Mîr Cemal pîyên xwe li şûna Bavê xwe de date bidanîn. Di piştî Mîr Cemal jî de Kurê wî Ehmed Beg bi kar û barên wî ve hate birabûn. Di zemanê seradrîya wî de livînên nemankirinê xwe bi ser ferşa serdarîya Malbata Eyubî ve datin biraxistin. Dewleta vê Malbata hanê ji bona Xulamên Çerkesî ve hate biveguhestin. Ehmed Beg serê xwe ji bona Çerkesan nedate bidaxistin. Piştî ku demekî rojên serdarîya wî hatin bidirêjkirin, wî xatirê xwe ji dunya nemanê ve date bixwestin. Ji wî du Kur bi navên Hebîb Beg û Qasim Beg ve hatin bimayîn.

Hebîb Beg li cihê Bavê xwe de bi Serdarê Kurdan ve hate bikirin.

Sultanên Çerkesîyan ew datin bixapandin û wan ew ber bi xwe ve dane bimêldarîkirin û wan ew ji bona nik xwe ve dane bimêvandarîkirin û wan ew li Helebê de dane bikuştin.

Qasim Beg li gora Dundemayînê de û bi zorbazî ve bi cîneşînê Birayê xwe ve hate bigihandin û wî Kurd bi jîrbûn û bi rêk û pêkî ve bi jêr destên xwe ve dane bixistin.

Ji alîyê Sultanên Çerkesî ve serdarîya Kurdan Bi Şêx Ize El-Dîn ve hate bisipartin, ji yê ku ew bi navê kesekî ve ji Zaroyên Şêxên Yezîdî ve dihate biderkevtin. Hin ji Kurdeyî²⁴⁵ Vegervanên Yezîdî ve bi Peyên wî ve hatin biderkevtin. Şehyar Begê Remezanlo ji layê Çerkesan ve bi Serdarê leşker ve hate binişankirin û di wê hingavê jî de hin ji Serbazên Helebê ve ligel wî de ji bona avêtina Qasim Beg ve dane birêkirin. Qasim Beg jî ligel Eşîr û Êlên xwe de di çîyayê Sehyûn de xwe date biqayimkirin. Sultan Xurî Xuwarzayê xwe ligel gurûhekî gewreyî Serbazên Helebê de ligel Şêx Ize El-Dîn de ji bona hêrîşa ser Qasim Beg ve ji alîyekî din ve date birêxistin. Di nava herdu alîyan de çendcaran şerên pir bi tîn û sext ve hatin birûdan. Hercarê şikestin ber bi serên leşkerê Çerkesîyan ve dihate bikevtin.

Der mêjûwa ku Sultan Selîm Xan bi vîn ve ji bona girtina Erebistanê û wilayeta Misrê û Şamê ve û ji bona nemankirina Çerkesîyan ve bi dil û can ve bi wî alîyê hanê ve rûwê xwe date bivedan, Qasim Beg ligel Xeyrî Begê Çerkesî de jê re bi pîyên sertewandinê ve hatin bipêşamadebûn û bi serbilindîya maçîkirina rayxê Padîşahyê ve hatin biserfirazkirin. Di piştî vegirîna Misir, Şam û Helebê de Qasim Beg ligel hevrêya Kurê xweyî bi navê Canfulaz -Canpolad- ve, yê ku bi temenê

---

²⁴⁵ Di du destnivîsên din de „ez guruhê redeyî Yezîdî“ hatîye binivîsandin.

duwanzdeh salî ve dihate biderkevtin, bi ber zengoyê serkevtîyê Sultanî ve berên xwe ber bi Istebolê ve dane bivekirin.

Di wê gavê jî de Şêx Ize El-Dîn ji bona nik Qerace Paşayê Mîrê Mîranê Helebê ve hate biçûyîn. Bi alîkarîya hinekan ji Gelacan ve ji bona ser Qasim Beg ve Paşayê bi navkirî ve hate bixapandin û wî bêbextî û serhildana Qasim Beg bi Merovên ber pîyên textê Sultanî ve date bigihandin û wî di vî babetê hanê jî de pir bi ser ve date bikirin û wî date bigotin: heger ku careke din Qasim Beg ji xwe re destûra vegerandina Helebê bide biwergirtin, dê ew bi gelacîyeke mezin ve bête birabûn. Ew bi kar û barên derxistina gunehkarîya Qasim Beg ve ji bona Sultanê Hêja ve hatin birabûn, Sultan Fermana nenayînkirî ji bona kuştina wîna ve date biderxistin. Destlicî de Şûrvanên sizadanê bi kuştina wî ve hatin birabûn. Canpoladê Kurê wî ji bona nava sera û perdeya avedanîkirinê ve hate bibirin û ew di nava Nokerên Xiznê de hate bidanîn û wî bi rêk û pêkî ve ew didate biparastin. Mîrneşîniya Kurdan li ser daxwaza Qerace Paşa de ji bal Dîwana Sultan Selîm Xan ve bi Şêx Ize El-Dîn ve hate bisipartin.

Canpolad Beg Kurê Qasim Beg Kurê Ehmed Beg

Li paş kuştina Bavê wî de ew di Seraya Avakirîyî Sultan Selim Xan de hate biparastin. Mîrneşîniya Kurdan jî ji bona Şêx Ize El-dîn ve hate bisipartin. Çilo jî Şêx Ize El-Dîn hate bimirin, tu Zarok û Merovên kesên wî nehatin bimayîn, ji yên ku ew bikaribin serdarîyê bidin bikirin û birêvebirin. Beramberî vê maldarîyên wîna ji bona nava maldarîyên Hemayonî ve li Entakya de hate bixistin. Serdarîya Kurdan jî ji bona Melek Mohamed Beg ve hate bisipartin, ji yê ku ew ji Zarokên Serdarên Hesenkêfê ve dihate biderkevtin.

Çilo hefsarê kar û barên Seltenetê bi nava lepên karîvanê Sultan Sulêman Xan ve hate bikevtin, Canpolad Beg ji Seraya Avakirî ve date biderxistin û ew ji bona nava Pasevanên cuda ve ji bona parastina Dergehê Text ve date bixistin.

Di hêrîşa ser Belgirad de, di vekirina Rudos²⁴⁶ de û di çûna Begdanê²⁴⁷ ew li kêleka zengoyê bi serkevtîyî Sultanî ve dihate birêkevtin.

---

²⁴⁶ Di destnivîseke din de ew bi Rodos ve hafîye binivîsandin.

(Ev bi giraveke Yonanîyî pir bi nav û bang ve li ser derya sipî de tête biderkevtin. Min di salên heştêyî de serdana vê girava hanê date bikirin. Pir Cîhanger ji bona serdana vê girava ciwan û mêjûyî têtin biçûyîn; jiber ku yekek ji hevft sersûrandinê vê dunyayê li wê derê de di kevnar de di bendera wê de di bin nav û nîşana Pûtê Şişmanê Rodos de dihate biqîtkirin. Cuma).

Pircaran jî jê şopên mêranîyê dihatin biderkevtin, ku dilovanîya Padîşahîyê bi ser xwe ve didate bikişandin û wî jê daxwaza vegerandina serdarîya Bav û Bavpîrên xwe date bixwestin. Sultan Sulêman Xan ji bona tu gelacî û pevçûn ve di nava Kurdên mîna dêwan de li ser vegerandina wîna de ji bona wêderê ve neyêtin bipeydakirin, wî sinceqeke din ji pêvekirinên Helebê vê pê date bisipartin. Canpolad Beg ji bona wêderê ve nehate biçûyîn. Di vê bêhnê jî de Mîrneşînî bi fermaneke Hemayonî ve ji bona Husên Xan Paşayê Xadim ve hatibû bisipartin û ew hate bikarmendîkirin, ku ew li zînetên Kurdan de bide bilêvenerandin û iyaleta Keles û serdarîya wênayî dundeyî ji bona Canpolad Beg ve bide bisipartin. Husên Paşa piştî lêvenerandinê raportê xwe ji bona ber Textê Padîşahî ve date binardin û wî têde date bigotin: heger ku serdarîya Kurdan bi Canpolad ve neyête bisipartin, kesekî din nikare vê gurûha hanêyî pir bi gelac û pevçûn ve bide birêkûpêkxistin û biparastin û kesekî din jî nikare Xelkên wî, Rûniştvanên wê û hemû Rêwêyên wê ji Helebê û hemû welatên Ereb ve ji şerên wan bide bipiştirastkirin. Beramberî vêna Sultan Sulêman Xan Xan Canpolad Beg bi dilovanî û bi guhpêdana Padîşahîyê ve date bipoşandin û wî ew bi iyaleta keles û Pêvekirinên wê ve date bixelatkirin û ew ji Estana ve berê xwe ber bi Keles ve date bivekirin. Ew pê hate bigihandin û ew bi rengekî ve bi rêk û pêkxistina Kurdan ve û bi rêvebirina wan ve weha dihate birabûn, ku ji wênekirinê jî ve biderbû.

Hatîye biveguhestin, di mêjûwa ku Sultan Sulêman Xanê buhuştî niyaza girtina Iranê ve berê xwe ber bi germîyana Helebê ve date bivekirin. Li wêderê de Dizekî xwe ji bona nava sera û perda şikodarê Padîşah ve date bigihandin û wî şûrê cewherkirî ji nava xewxana taybetîyî Hemayonî ve date biderxistin û bibirin, bêyî ku bi hîç rengê ve Pasevan û Dergevanên bêtin biagehdarîkirin. Çilo ku di beyanî de ev zînetê hanê hate bibelavbûn û ew ber biguhên Rosten Paşayê Wezîrê Gewre ve hate bikevtin, yê ku wî di bin de Canpolad Beg nedidate bixwestin, wî bi Şehreyarê Dadger ve date bigihandin. ku ev karê rûsarî ji kirdarên Peyên Canpolad ve hatîye biderkevtin û ji wan pê ve hîç kesekê din bi vî karê metirsî ve nikarin bêtin birabûn. Beramberî vê gelacîya hanê bîntengîya Padîşahî hate bidadan û wî fermana nemankirina Canpolad dest li cî de date biderkerkirin. Di vê bêhnê de Canpolad bînfîrehbûna pênc rojan jê date bixwestin, ku heger wî Diz nedane bipeydakirin, behra sîzadanê bi ber

---

²⁴⁷ Di hin destnivîsan de ew bi Begdad ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî

Ewnî

(Begdan ew bi heremekê ve ji Belkan ve tête biderkevtin û ew di jorîrojhilatê wê de tête bikevtin. Canpolad di hêrişa ser Moldavya jî de ligel Sultan de dihate bidîtin. Rojbeyanî).

wî ve têtê bikevtin, ya ku Padîşah pê dayîte bifermandirin. Di roja çarem de wî Diz ligel şûrê Cewherkirîyî Padîşahî de ji bona nava Dîwana Sulêmanî ve dane bianîn. Di piştî vê jî re Diz bi yasa ve hatin bigihandin. Canpolad Beg jî bi dilovanîya mezinî Padîşahî ve hate bigihandin û ew bi xelatên Padîşahîyê ve di nava Hemberên wî hate biserfirazkirin û cihê wî bi bilindtirîn payebûn ve hate bigihandin. Dema temenê wî jî ji notî ve hatîye bitêperbûn û ew bi nêzîka sînore sedî ve hatîye bigihandin. Vedibêjin, ku heftê nefer Zarokên wîyî nêr dihatin bidîtin; lêbelê piranîya wan di gihandî sînore sîpebûna xwe de hatin bimirin. Gava ku ew hate bimirin²⁴⁸, wî deh Kur li dû xwe de dane bihiştin û ew jî evin: 1. Hebîb Beg, 2. Omer Beg, 3. Ehmed Beg, 4. Ebdul-Lah Beg, 5. Husên Beg, 6. Cafer Beg, 7. Xezenfer Beg, 8. Zeynel Beg, 9. Heyder Beg û 10. Xidir Beg. Lêbelê Hebîb Beg, yê ku ew bi Kurê wîyî gewre ve dihate biderkevtin, di ciwanî û sîpebûna kemeranîya xwe de bi kar û barên wetov şermezar ve pê dihate birabûn, ku ew li gora serûştîya Gencan ve dihate biderkevtin û ew bi dijî pîvana Pîran ve dihatin biderkevtin û Bavê wî ji van zînetên hanê ve hate binefretkirin û wî ew ji navê xwe ve date bidûrkin. Di perwerdekirina Kurê xweyî pêncem Husên Beg de wî xwe pê pir didate biêşandin. Çilo ku şopên jêhatîbûnê, hişmendbûnê û nîşanên karî û amadebûnê di hemû layêkî de tede dihatin bibilindkirin, Bavê wîna date bixwestin, ku ew wî li şûna xwe de bide bidanîn. Di vir jî de lihevdû de hate birasthatin, ku Sultan Sulêman Xan ji bona çûna Sikitwar ve dihate biçûyîn. Canpolad Beg jî jiber lawazbûna pîrîtîyê û nikarîna hilgirtina bi rêveçûnê û suwarbûnê ve Kurê xwe Husên Beg ji dêlva xwe ve date binardin, ku ew ligel zengoyê biserkevtîyê Sultanê Gorîvanê Xezaker de ji bona Sikitwar ve bête biçûyîn. Wî di vê çûna xwe de kar û barên pesindar datin bikin, ku wî pê dildarî û awira Padîşah bi ser xwe ve date birakişandin û wî jê re bi sozdana serdarîkirina sinceqekê ve date bisozdan.

Di mehên sala nehsed, heftê û dudwên -972 k. -1564 z.- de, gava ku alên bi serkevtiyên durujm ve ji vê çûnê ve hatin bivegerandin, nîşanên xatirxwestinê ji vê dunya nemanê ve ji pir lawazî û netwanîyê ve ber bi canê Canpolad ve dihatin bikevtin. Cafer Begê Kurê xwe li şûna xwe de date bidanîn û bi rêk û pêkxistina mal, mulk, Ewqaf û Zarokên xwe ve ji bona nava destên karîvanê Husên Beg ve date bixitin û wî date bitemînîkirin: Kurê min Hebîb Beg ji serdarî û malên min ve bi bê pişk ve têtê biderkevtin. Bi vê navroka hanê ve wî temînnameya xwe date binivîsandin û bi Daweran, bi Seyidan û Xelkên Welêt ve date bimorkirin û wî ew di kîsekî muhrkirî de ji bona Serdarê keleha Helebê ve date

²⁴⁸ Canpolad der sala 980 k. -1578 z.- de hatîye bimirin

binardin. Di piştî vê re wî canê xweyî şêrîn ji bona nava lepên Cangiran ve date bisipartin.

Cafer Beg Kurê Canpolad Beg

Li gora temînameya Bavê xwe de û bi fermana Hêjayê Navnîşan Sultan Murad Xan Cafer Beg bi serdarê Kilîs ve hate bikirin. Li paş çar salan ji serdarîyê de, di hingava ku Mustefa Paşa Leleyê Serdar ji bona vegirtina Şîrwanê ve hate biçûyîn, Cafer Beg jî bi dû şopa leşker ve hate bikevtin. Ew ji bona Diyarbekrê ve hate biçûyîn. Çilo ew bi Qerecetaq²⁴⁹ ve hate bigihandin, ew ji hespê xwe ve hate bikevtin û wî canê xwe bi cîhana Aferînê ve date biberdestkirin.

Hebîb Beg Kurê Canpolad Beg

Li paş mirina Bavê wîna de gelegî ew ji alîyê Husên Beg û Birayên wîyî din hate birûsar û biriswakirin. Wî tu guh bi Husên Beg û Birayên xweyî din ve nedate bikirin û ji bona tolwegirtina xwe ve ew ji bona Kilîsê ve hate biçûyîn. Wî destên xwe li ser hinek mal û daraya Bavê xwe de date bidanîn. Wî Zindvanên, ji yên ku ew pir salan di zindana Bavê wî de dihatin bibendkirin û mafeyên Musulmanan di hustên wan de dihate bidîtin, dane biberdan.

Wî li dûhevdû de gilî û gazine xwe li ser birayên xweyî bêmirwet de ji bona Dîwana Padîşahî ve didatin birandin û wî daxwaza mafeyên xwe li ber pîyên Textên bilindî Padîşahî ve date biraxistin. Rawêjkerê gewre xwedîyê bîr û bawerîya bi rêxistina kar û barên cîhanê ve Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre ligel Hebîb de bi dujmin û kîndar ve dihate biderkevtin. Wî date bigotin, ku Bavê wîna di zemanê jîna xwe de Hebîn Beg ji cih û paşmalê xwe de date bibêbehrkirin û karîna rabûna wîna di serdarîkirinê de nayête biderkevtin. Lêbelê ji bona hilanîna pevçûnê ve Sinceqa Nablosa Şamê pê hate bibexşandin. Hebîb Beg pê nehate birazîkirin û wî daxwaza Sinceqa Balîsa alîyê Helebê date bikirin, ya ku ew li jêrdestên Birayê wî Hesên Beg ve dihate biderkevtin. Bi dilpêşewitandin û guhpêdana Padîşah ve ew Sinceqa hanê pê hate bidan. Çilo Husên Beg bi vî karê hanê ve pê hate bizanîn, careke din jî kesek ji bona Estanê ve date binardin û sinceqa

²⁴⁹ Qerecedax bi çiyakî ve di navbera Diyarbekir û Siwerekê de tête bikevtin.

bi navkirî ve ji bona xwe ve date bivegerandin û Hebîb jî jê date bixistin. Di vê bêhnê jî de mirina Birayê wî Cafer Beg hate bibelavbûn û sipartina iyaleta Kilîs jî ji bal Mustefa Paşayê Serdar ve ji bona Husên Beg ve hate bibiryardan. Çilo ev xebera hanê ber bi guhên Hebîb ve hate bikevtin, destlicî de ew ji bona Estana Sultan Murad Xan ve hate biçûyîn û beramber pênc hezar Filorî bi rengê diyarîyan ve ligel xwe de ji bona Şêxê Padîşah ve date bipêşkeşkirin, yê ku di vê pêlê de Padîşahê Cîhangîr pir pê didate bibawerîkirin û bidilsozkirin û yê ku ew bi bêsewad ve didate bikirin. Wî ji Şêx date bixwestin, ku ew jê re serdarîya Kilîsê ji Padîşah û Wezîr ve bide bihêvîkirin. Li ser hêvîdarîya Şêx de, ji yê ku ew pir bi rûmet ve dihate biderkevtin û gotina wîna li erdê de nedihate bikevtin, sinceqa Selemîyê²⁵⁰ ji Hebîb Beg ve hate bisipartin. Hebîb Beg bi dana vê sinceqa hanê ve nehate birazîbûn û wî daxwaza sinceqa Bav û Kalên xwe date bikirin. Heger çî jî hêvîkirina Şêx li gora Şerîeta pîroz û dadkirinên wê de nedihate biderkevtin, li ser xwestina wîyî li dû hevdû de serdarîya Kilîsê bi Hebîb Beg ve û sinceqa Selemîyê bi Husên Beg ve hate bisipartin.

Di mêjûwa ku Mustefa Paşayê Serdar avanîya keleha Qarsê didate binuhkirin, Hebîb Beg di pêşî de ji bona vê cûnê ve kêmanî û sersarî date biderxistin û di pişt re ew bi çend Neferên kêr ve ji bona karkirina Serdar ve hate biamadebûn. Serdar jê hate bitûrekin û wî careke din serdarîya Kilîsê ji bona Husên Beg ve date bisipartin û sinceqa Selemîyê bi Hebîb Beg ve date bidan. Hebîb Beg bi vê guhertinê ve nehate birazîbûn û ew ji bon Estana Padîşahîyê ve hate biçûyîn. Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê demê de Mustafa Paşa ji Serdarîyê ve hate bixistin û Sinan Paşa bi fermana serdarîyê ve hate bikarmendîkirin. Wehajî Hebîb Beg hate bigihandin, ji yê ku ew bi rastî jî ve bi Merovekî ziman lûs û lewleban ve dihate biderkevtin, di dîtina Serdar de wî weha deha peyvên xapandî datin bigotin, ku ew pir kêrê li ser dilê Sinan Paşa de bidin bikirin û wî pê date bibawerîkirin, ku dê ew di rêya destên wî re nivê welatê Ecem ji xwe re bide bivekirin. Beramberî vena jê re wî serdarîya Kilîsê date bibiryardan. Çilo ew sê salan bi kar û barên serdarîya wêderê ve hate birabûn, Sinan Paşa ji Serdarîyê û Wizareta Gewre ve hate bihilanîn. Husên Beg jî serdarîya Kilîsê dikarîbû ji xwe re bide biwergirtin. Hebîb Beg jî çend salên din bi tenha xwe ve, bi perîşan û sergerdan ve dihate biderkevtin. Di dawî jî de ew bi dilovanîya Xwedawend ve hate bigihandin û wî ruwê xwe ber bi cîhana din ve date bivekirin. Dujminatîya vêkevtî li ser serdarîyê de di nava Biran de bes û bi tenha ve bi şûrê mirinê ve hate biduçarekirin.

---

²⁵⁰ Di destnivîseke din de Selîmet hatîye bitomarkirin. Ev jî bi bajarokê Selîmîyetê ve di iyaleta Helebê de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Xweşxuwana:

Kirdîm du huse ta biyasayed xelq
men ruwî zemîn kireftem u zîr zemîn.

Hejar:

بۆمن سه‌رزه‌وی و بۆ ئه‌و ژێر زه‌مین

کریا به‌دو به‌ش، ئیستا بی خه‌مین

Kirya be du beş; êsta bêxwemîn
bo min ser zewî u bo ew jêrzemîn

Husên Beg Kurê Canpolad Beg

Jiber ku wî dîtina çavên Sultan Sulêman Xanê Xezakerê hêja ber bi xwe ve dabû birakişandin û niyaza qencîya Bavê wîna jî jê re hatibû bicîhatin; tevî ku ew bi Kurê pêncem jî ve dihate biderkevtin, di piştî mirina Birayê xweyî Cafer Beg de bi Walîyê wilayeta Bav û Bavpîrên xwe ve hate bikirin. Çend caran jî Hebîb Beg Birayê wî, yê ku me berî niha li ser de dabû bibîrxistin, ligel wî de didate biberberîkirin û nav bi dû wî ve bi kuştina Birayê wîyî Cafer ve didate bixistin. Wî bi beramberî şêst hezar Filoro ve ji bona xerckirina lêgerandina vê rûdanê ve ji bona ser milên xwe ve dabû bihilgirtin û wî bi alîkarîya Sinan Paşayê Wezîr ve dikarîbû ji çend salan ve serdarîya Kilîsê ji nava destên wî ve bide biderxistin. Lêbelê di dawîya dawî de wî nikarîbû bi kar ve bête birabûn û iyaleta Bav û Bavpîran ji bona Hesên Beg ve hate bivegerandin.

Xweşxuwana:

Her kira koşê ez berayî xwedast
heme kariş zayezd ayed rast
kareha ciz xweday nigşayed
bixweda, ger zibnede hîç ayed

Hejar:

قۆرت و ته‌گه‌ریی وه‌ پێگه‌ نایه
خۆی جیگه‌ نیازو کارسازه ...

هه‌رلاوی که چاو له‌ده‌ستی خوایه
نیازت له‌ خودا به‌ده‌ر مه‌خوازه

Herlawê ke çaw le destî xuwaye
qort u tegerey we rêge naye
niyazit le xweda beder mexwaze

xoy cêgeh niyaze karsaze

Bi kurtî ve Husên Beg çend salan bi bê hevbeşîkirin û bergirtin ve bi serdarîkirina Kilîs ve hate birabûn. Di dawî de xwestina Begler Begîtiya -Mîrê Mîran- di dewleta Osmanî de di serê wî de hate bikevtin; ku ew bi Mîrê Mîranê Terablosa Şamê ve bête bikirin û Kilîsê jî bi ser ve bidin bixistin, heger jî ku ew ji Mîrê Mîran jî ve bête bixistin, tevlivîjî de serdarîkirina Kilîsê jî li jêr destên wî de tête bimayîn û pêrejî çend mercên din jî bi ser ve hatin bivekirin. Bi beramberî vê xwestina hanê ve bi dana diravekî pir mezin ve ji bona xistina nava xiznê ve pê date bisozdan, ya ku ew bi gelekî ve ji hatina diravîtiya bacê Terablosa Şamêyê çend salan ve dihate biderkevtin. Çilo daxwaza wî ber bi guhên Padîşahê Bilind û Gewre ve hate bigihandin, tevaya dawxazên wî bi serfirazîyê ve hatin bicîhatin. Di mehên sala hezar û yekê -1001 k. -1592/93 z.- de fermana dilovanîya Padîşah jê re li ser wan bendan de hate biderçûn û ew bi navnîşana Husên Paşa ve hate bigihandin.

Çilo berî vê yekek ji Gewreyên Terablosê ve bi navê Qemîze ve ji Zarokên Ereben wêderê de li jêr hin mercanên pêwsit de wilayeta Terablos bi destên xwe ve dabû bigirtin. Wî xwe bi yekekî ve ji Pêvegîrdanên Nimûnevanê Wirdekaran û Bingehvanê Lêvenervanan Mewlana Bextewerê Hejar û Oldaran Xuwace Efendî ve didate bizanîn. Pir pêwendîyên wî jî bi Xucayê navkirî ve dihate biderkevtin, tanî ku wî deh hezar Filorîyê sor jî ji Mewlana ve dabû bideynkirin. Bi hîstina xebera hatina Husên Paşa ve jê ew bi şaş û maşo ve ji bona Estanê ve hate biçûyîn û ew bi deh hezar Filorîyên sorî deynê Xuwace Efendî ve hate birêvekevtin. Di vê demê bi xwe jî de Husên Paşa ji Estana ve ji bona Terablosê ve dihate bivegerandin. Li hevdû de hate birasthatin, ku Qemîze di rê de hate biwindakirin. Di piştî çend rojan de laşê wî ligel tevaya Hevrêyên wî de bi mirî ve di navbera Kerwanserayeke xerabe de hate bidîtin. Kuştina wî û Hevrêyên wî bi gerdana Husên Paşa û Peyên wî ve hate bikevtin. Beramberî vê Xuwace Efendî li Hunên Paşa de, tevî ku wî jî gelekî jê didate bihezkin, lê hate bikînkirin û ew ji serdarîya Terablosê ve hate bixistin û Husên Axayê Qepoçî Başî, yê ku ew bi Yemşiçî Hesen Axa ve dihate binavûbangkirin, hate binîşankirin, ku ew wî di keleha Helebê de bide bizindankirin û ew li dû xwîna Qemîze û Hevrêyên wî de bête bigerandin û wî malê birî ji wan ve bide bisitandin. Hesen Axa dest bi karê xwe ve date bikirin û wî li gora fermana bêveger ve Husên Paşa di keleha Helebê de date bibendkirin. Der barê xwîna Qemîze de li gora Şerîetê de tu tişt li ser wî de nehate bicihkirin. Niha ku mêjûwa koçî di sala hezar û pêncan -1005 k. -1596 z.- de tête biderkevtin, hêjî Husên Paşa tête

bijîyandin. Ew bi dûrkevî ve ji karmendîyê ve di nava welatên Osmanî de demên xwe dide bibuhurandin. Tête bihêvîkirin, ku dawîya wîna bi xêr û xweşî ve bête biveguhertin, çunke, ew bi Cuwanekî ve tête biderkevtin, ji yê ku ew bi hinera hestîya xwe ve tête biarastkirin û pir bi jîrbûn û karîna xwe ve tête biderkevtin.

Derîyê Şeşem²⁵¹**Derbarê Mîrên Şêrwanê de**

Ev ji serdarîyekê û du mezintîya ve tête biderkevtin:

Şalûrên dengxweşên gulistanên seraya mîrneneşîyê û tûtîyên peyvdarên şîrînî serdarîyê li ser tuxmê Mîrên Şêrwanîyê de ji me re ji çend goyan ve didin bigotin, ku Bav û Bavpirên wan di pîşî de di nava Wezîrên Sehreyarên Malbata Eyubî de dihatin biderkevtin. Çilo destê malwêranîyê desthilatîya serdarîya vê çînîya hanê ji ser padîşahîya Misrê û Şamê de der mehên sala şeşsed, şêst û dudwan de date bihilanîn, lihev hate birasthatin, ku yekek ji zarokên van Wezîrên hanê ve, yê ku ew Bavpîrên Keyê Hesenkêfê ve dihate biderkevtin, ji bona vî diyarê hanê vê hate bihatin. Di goyeke din de tuxmê wan bi Keyên Şêrwanê²⁵² ve tête bigihandin.

Bi her awayekî jî ve Iz-Eldîn, Ber-Eldîn û Imad-Eldîn bi sê Biran ve dihatin biderkevtin û ew ji bona Wilayeta Kifrê ve hatin bihatin û ew li wêdrê de hatin bicîbûn. Di dawî jî de bi guhpêdana Şehreyarên çûyî ve serdarîya vî diyarê hanê ji bona wan ve hate biguhestin. Yekemîn kesê, yê ku ew ji wan ve der Kifrî de bi kar û barên Mîrneşînîyê ve hate birabûn û li ser dev û zimanan de dihate binavûbangkirin, bi Mîr Husên Kurê Ibrahîm ve tête biderkevtin, yê ku pênc Kurên wî hebûn: Mîr Mohamed Kor, Mîr Şah Mohamed, Mîrza, Mîr Şems-Eldîn û Mîr Mecid Eldîn.

Çilo dema serdarîya Mîr Hesên²⁵³ bi dawîya xwe ve dihat bigihandin, wî Mîrneşînaya Bav û Bavpîrên xwe di navbera Kurên xwe de date biparvekirin û wî temînîya xwe date binivîsandin, bi nefretê ve date bidubarekirin û bi kurên xwe ve date bigihandin, ku herkes di piştî mirina wî de divê bi behra xwe ve bête bidilkirin û destên xwe ji bona nava kar û barên hevdû ve nedin bidirêjkin. Wetov keleha Şebistanê bi pêvgirêdanê wê ve ji bona Mîr Mohamed Kor ve, Keleha Kifrê bi pêvgirêdanê wê ve ji

---

²⁵¹ Gava ku ez di meha tebaxa sala 2001 de li Kurdisate bûm, kak Felek Şerefnama Bedlîsê bi zarvayê kurmancî ji bona min ve date bidan. Bi lênerandineke lez ve ew pir bi ciwanî ve hatîye biçapkirin. Ev karê hanjî pir bi cihê sipasîyê ve tê biderkevtin. Ji vir û pê ve dê ez hergav di dema wegerandinê de li vê wergerandina hanê jî de bidim bitemaşekirin û sûd jê bidim biwergirtin; jiber ku bingehe wergerandina min li ser koka wêyî farisî de tête biderkevtin û tanî niha min ji wergerandina Mele Mehmudê beyazîdî, Mihamed Ewnî, Rojbeyanî û Hejar ji we re kelk didate biwergirtin. Cuma

²⁵² Ango Şêrwana mezin, ya ku ew bi Wilayetekê ve li jêrî çiyayên Qefqasya de tête biderkevtin. Mohamed Alî Ewnî

²⁵³ Di koka farisî de li jor de bi Husên hatîye binivîsandin û niha li vir de bi Hesên ve hatîye binivîsandin. Cuma

bona Mîrza ve, Keleha Êrûnê²⁵⁴ bi dor û berên xwe ji bona Mîr Şems-Eldîn ve û Keleha Awîlê bi pêvgerêdanê xwe ve ji bona Mîr Mecid-Eldîn hatin bidiyarkirin û Mîr Şah Mohamed li şûna xwe de ji bona pêrabûna kar û barên xwe ve date bidanîn.

Mîr Şah Mohamed Kurê Mîr Hesên

Piştî mirina Bavê xwe wî serdarîya Kifrî bi destên xwe ve date bixistin. Di vê pêla hanê de li hevdû de hate birasthatin, ku Birayê wîyî biçûk Mîr Mecid-Eldîn jî hate bimirin. Wî tu zarokên nêr li dû xwe de nedane bihiştin. Mîr Şah Mohamed keleha Awîlê jî bi ser Kifrî ve date bivekirin û di serdarîkirina xwe de wî tevaya serxwebûna bi destên xwe ve date bixistin. Li paş mirina xwe de wî çar kur bi navên Mîr Mohamed, Mîr Ebdal, Mîr Elî û Mîr Iz-Eldîn ve li dû xwe de dane bihiştin. Mîr Ebdal li cihê Bavê xwe de hate birûniştin.

Mîr Ebdal Kurê Mîr Şah Mohamed

Li paş mirina Bavê xwe de ew li ser textê Mîrneşînîyê de hate bidaniştin. Piştî ku çend sal li ser mîrîtiya wî de hatin biderbasbûn, canê wî ji bona roja wîyî dawî ve hate bispartin, Kurê wîyî gewre Mîr Şah Mohamed Kurê Mîr Ebdal şûna wî date bigirtin.

Mîr Şah Mohamed Kurê Mîr Ebdal

Ew bi kar û barên serdarîyê ve di piştî mirina Bavê xwe de hate birabûn. Di zemanê serdarîya wî de Şah Ismaîl vekirina Kurdistanê li ber xwe de date bidanîn. Mîr û Serdarên Kurdistanê bi hevdû re ji bona nik wî hatin biçûyîn, da ku ew jê re sertewandina xwe bidin bidiyarkirin. Mîna ku me berê çend caran jî bi vê çûna Mîrên Kurdan ve dabû binîşankirin, ji bil Mîr Şah Mohamed û Elî Begê Sasonî pê ve wî hemûyên din bi hev re bi bendkirî ve ji bona binê zindanê ve dane bixistin.

Jiber ku Mîr Şah Mohamed xwe bi cilên Qizilbaşan ve didate bigirêdan û ligel civata taybetîyî Şahînsahî û civatên Qizilbaşan de didate

---

²⁵⁴ Di destnivîsekê de Îrewan hatîye binivîsandin û ew bi keleha Îrewê ve li rojhilafî Sêrtê de û li jorî Cezîra Kurê Umer de tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

bitêkelîkirin û ew ligel wan de dihate birabûn û birûniştin. Wetof Wilayeta Kifrî bi xwedîtî ve jê re hate bidan. Dema rojên serdarîya wîna hatin bidirêjkirin. Jîyana wî bi xweşî va hate biderbasbûn. Wî çar Kur bi navên Mohamed Beg, Elî Beg, Ebdal Beg û Iz-Eldîn Beg ve li dû xwe de dane bihiştin. Wî bi dil û dilbijandina xwe ve xwe ji Mîrneşînîyê date bixistin û wî Kurê xweyî mezin Mohamed Beg di şûna xwe de date bidanîn. Deh salên din bi tenha xwe ve ji xwe re di kunçê de bi azadî ve date bihelbijartin. Di dawî de ew bi roja xweyî dawîyî nîşankirî ve hate bigihandin û wî ji cîhana nemanê ve date bikoçkirin.

Mohamed Beg Kurê Mîr Şah Mohamed

Li ser bingehê temînîya bavê xwe de ew bi kar û barên serdarîya Kifrî û pêvekirinên wê ve hate birabûn. Piştî ku sî salî li ser rojên Mîrneşîya wî de hatin biderbasbûn, birayê wî Ebdal Beg li ser daxwaza desthilatîya serdarîya Kifrî de liber hate birabûn. Mohamed Beg bi başî ve date bidîtin, da ku ji bal Dîwana Sultan Sulêman Xan de dana Iyaleta Kifrî bi birayê wî ve neyête bidan, wî ji bona ser milên xwe ve ji bona yek salê ve pasevanîya keleha Bargîrîyê date bihildan, ya ku ew li ser sînorê Qizilbaşan de dihate bikevtin. Beramberî vê parastina hanê wî keleh ji bona nava destên xwe ve date bixistin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê demê de Şah Tehmasib ji bona girtina keleha Edicewaz, Ercîş, Exlat û Bargîr ve hate bihatin. Çilê zivistanê bû, rûyê zemînê ji serma ve berfeke pir giran dabû bigirtin, wehajî çîya pir berf girtibûn û bi sîpî ve dihatin biderkevtin, ku Balinde di esman de nikarîbû bihata bifirandin û masî di nava avê de nikarîbû xwe bida bilivandin.

Xweşxuwani:

Bicayî Ab bayed Seng xurden
ke ab beste çun seng rexam est
zere ber qamet xencer guzaran
zebehr seydi murx ruh dam est

Hajar:

به فر ناخنیوی دهر و دهشت و دۆل
بهراز خوئی دهپاراست له ناوی شهوی

زهوی رهق وه كوچگ له بهر ساردو سوۆل
ههناسه بهتاسه له دهه دهه كهوئی ...

Zewî req weku çeg le ber sard u sol
befr axinînbuyî der deşt u dol
henase brtase ledem der kewê

beraz xoyi deparast le awi şewê

Di pêşî de ew ji bona ser keleha Bargirê ve hate biçûyîn, teyê bigota, ku belayek esmanî hatibû bidakevtin û wî dest bi çardorgirtinê ve date bikirin. Çilo rojên çardorlêgirtinê sê mehan date bidirêjkin, kar li ber Dorgirtvanan de date bitengkin. Cebilxanên wan û xurakên wan kêmdibûn û ew bê tuwane û hêz dibûn. Ji bil vê jî de ber bi guhên Mohamed Beg ve hate bikevtin, ku Mîrneşîniya Kifrî ji Dîwana Sulêmanî ve ji bona birayê wî Abdal ve hatîye bidan. Li ser vê de tevaya bêhêvîbûnê rûwê xwe ber bi Mohamed ve date bivedan û wî keleh ji bona Femandarên Şah Tehmasib ve ango²⁵⁵ Masum Begê Sefewî Mîrê Diwanê ve date biberdestkin. Wî bi xwe jî ve ji bona raxistina zînet û rewşên xwe ve berê xwe ber bi Êstana Sulêmanî ve date bivekin. Gelacan di berî hatina wî de dane biraxistin, ku cebilxane û xoraka keleha Bargîr bi pir mişe ve dihatin biderkevtin û Mohamed Beg bi mebesta nemerdî ve keleh ji bona Qizilbaşan ve date biberdestkin. Beramberî vêna fermana qehremanê zeman bi kuştina vî Netuwanî ve hate bicîhatin. Şûrdarên serbirînên Sûcdaran laşê wî ji desthilatîya parastina can ve dane bivalakirin.

Abdal Beg Kurê Mîr Şah Mohamed

Di piştî kuştina birayê xwe Mohamed Beg de di Kifrî de ew bi Serdarê bi serê xwe ve hate bikirin. Çilo sêzdeh sal li ser rojên serdarîya wî de hatin biderbasbûn, pevçûn û dujminatî di navbera Mîr Mohamed, Melek Xelîl û birayên wî de ligel Serdarên Xêzanê de hatin bivêkevtin. Melek Xelîl alîkarî û yarmetî ji Ebdal Beg ve date bixwestin. Di vir de xwîngerbûn û xîreta kurdîtîyê ew date bigirtin û wî Eşîr û Êlên Şerweyî bi serhevdû ve dane bikomkin û ji bona ser Xêzanê ve dane birastkin û wî bi lihevhatinê ve ligel Melek Xelîl de dest bi dorgirtina keleha Xêzanê ve date bikirin. Mîr Mohamed bi lihevhatinê ve ligel Eşîra Nemîran de ji bona bi rêk û pêkxistina keleha Xêzanê ve hate birabûn û wî xwe ji dil û can ve ji bona şer û pevçûnê ve date biamadekin. Wî beramberî wan hêzên xwe dane birêzkin. Piştî şerên pir giran beramber bi sed neferên xelkên Xêzanê ve hatin bikuştin, gund û zevîyên, ji yê ku ew li ser rêyên Piyade ve dihatin bidîtin, hatin bitalan û biwêrankin. Xelkên Xêzanê bi daxwaza

---

²⁵⁵ Di du destnivîsên din de Ibin -Kur- ji dêlva Eni -ango- hatîye binivîsandin.
Mohamed Elî Ewnî

dadwerîyê ve di rûwê zordarîyê de xwe ji bona Astana Sultan Sulêman ve datin biavêtin. Wan ji xwe re fermana Hemayonî bi navê Iskender Paşayê Mîrê Mîranên Wanê ve dane biwergirtin, ku ew Ebdal Beg di Dîwana Wanê de bide biamadekirin û ew li pîrsên Xêzanê de bide bigerandin. Çilo Xelkên herdu alîyan li Dîwanê de hatin biamadekirin, destdirêjî û dujminatî, yên ku ew ji bal Abdal Beg û xelkên Şêrwanê de beramberî bi xelk û mezinên Xezanê ve hatibûn bikin, di Dîwana Wanê de bi rast û durust ve hatin biderkevtin. Mîrê Mîran di wê bêhnê jî de Ebdal Beg di kelehê de ji bona binê zindanê ve date biavêtin û wî rastîya zînetê ji bona ber pîyên Textê Xilafetê ve date biraxistin. Fermana bi cîanîna kuştina wîna ve hate biderkevtin. Ew li gora fermanê de li Wanê de hate bikuştin. Serdarîya Kifrî jî bi du pişk ve hate bikin. Pişkek ji bona Seroxan Hezoyî ve û pişka din ji bona Hesên Begê Kernî ve hate bidan. Ji Ebdal Beg ve şeş Kurên biçûk bi navên Mehmed Beg, Zeynel Beg, Mîr Şah Mihamed, Hacî, Mîr Mohamed û Zul-Feqar ve hatin bimayîn.

Mehmed Beg Kurê Ebdal Beg

Piştî kuştina bavê wîna Kifirî çend salan li jêr destên xelkên biyanîyan de hate bimayîn. Çilo Mehmed Beg mezin bû, wî berê xwe ber bi Sultan Selîm Xan ve date bivekirin, wî pêwistîyên xwe û daxwaza veqerandina cihê bav û kalên xwe li ser wî de date biraxistin. Sultanê yadost û Dujminşiken pîr dilovanîyeke bê payîn lêdate bikin û wilayta Kifrî li gora destûra, ya ku ew li jêr destên bav û bavpîrên wî de bû, pê date bisipartin. Wî fermana Padîşahîyê bilind ji xwe re date biwergirtin û ew pîr bi dilê xwe ve ji bona wilayeta xweyî kokî ve hate biveqerandin û ew li ser textê mîrneşînîyê de hate birûniştin. Wî derîyên dadwerîyê û qencîyê di rûwên pîr û ciwanên welatî û rûniştvanên Şêrwanê de date bivekirin. Wî dilên Eşîr û xelkên vî diyarî bi merdbûn û diyarîyan ve date bidagirtin. Hergav wî bi vexwarina bade û têkelîya ciwanên gulendam ve demên xwe didatin birabuhurandin. Yek bêhnekê, belkî yek awirek lale û nêgiz piyale ji destên wî nedidatin bikişandin. Yek demê wî nedihîşt, ku dema buharê bê xuşîna mey û bê nalîna dengê bilûrê û sazê bête bibarkirin.

Xweşxuwani:

Biraw yek cure mey hemreng Azer
kerami tir ji xun sed birader
bibexşid kişweri berbank rudî
z milkî dosttir dared serudî

Hejar:

لهلام باشت لهگهنجی کهیکو باده
بهگوری مهه گوشین و ماچی لیوبی

فریک باده لهدهس مهیگیری ساده
ئهگهر دنیاام پراویر زیرو زیوبی

Fireyk bade le des meygêri sade
le lam baştir le kenci ke yekubade
eger dunyam pirwpir zêr u zêwbê
be gori mem koşîn u maçi lêwbê

Çilo sê sal bi vî rengî ve li ser rojên serdarîkirina wî de hatin biderbasbûn, şevêkê ew di nava cihê wî bi kuştî ve û bi vegevizandî ve di nava xwînê de datin bidîtin. Wilayeta Kifrî di bi şêweyê Sinceqê ve ji bona Mîr Hesên Kerenî, yê ku ew ji Zarokên Mîr Mohamed Kor bû, ji Dîwana Sultan Selîm Xan ve hate bidan. Di dema çend salan jî de ev wilayeta hanê li jêr destîya wî de hate bimayîn

Zeynel Beg Kurê Ebdal Beg

Bi rengê ku me berê dabû bibîrxistin, bê çilo birayê wî di nava cihê xwe de hatibû bikuştin û di nava xwîna xwe de hatibû bigevizandin. Kuştina wîna bi kesekî ve nikarîbû bihata bigirêdan û Kuştardê wî jî ne diyar bû. Birayên wî jî hêjî biçûk bûn. Çend salan Mîr Hesên bi Serdarê Şêrwanê ve hate bikirin. Çilo Zeynel Beg mezin bû û bi temenê xweyî gihandinê ve hate bigihaştin, bi mebesta daxwaza Mîrneşînîya Kifrî ve berê xwe ber bi Estana Padîşahîyê ve date bivekirin. Di vê navê de li hevdu de hate birasthatin, ku Sinan Paşayê Wezîrê Sêyem û Alî Paşayê Qeputan xwe ji bona girtina keleha Eqilbend didatin bilikarxistin. Bi keştîyên cengîyî pir ve û bi pir leşker û cebilxaneyên bê jimar ve hatin bikarmendîkirin û ew ji bona wî alîyê hanê ve hatin binardin. Hin ji Mîrên Kurdên derxistî ve biryardan, ku ew jî bi Hevrêyên Wezîrê bi navkirî ve di vê çûna deryayî bi serkevtî ve bêtin bikirin. Gava ku keleha Eqilmend hate bivekirin, supah bi meramê xwe ve bi serkevtî ve hate bivegerandin, Rastîya zînetên Zeynel Beg di rêya Sinan Paşayê Wezîr de li ber pîyên Textê Bilind de hate biraxistin. Mîrneşînî û serdarîya kifrî bi wî navî ve, bi yê ku ew bi birayê wî Mehmud Beg ve hatibû bidan, bi wî jî ve hate bidan. Zeynel Beg bi destdagirtî û meram gihiştî ve ji bona welatê xweyî şêrîn û cihê xweyî nasyar ve hate bivegerandin. Wî cihê bav û bavpîrên xwe date bigirtin. Wî ligel xelkê de pir bi dilovanî û başî ve didate bireftarîkirin.

Ligel Serdar û Mîrên rex û dorberên xwe de wî bi rûwekî baş ve didate bidan û bisitendin. Wî pir qencî û merditî didatin bikirin. Li Zanistvanan û Qencan de wî çavdêrî didate bikirin. Li Perîşanan û Rebenan de wî dilovandî didate bikirin û ew bi xwe jî ve bi kêmanîyê ve razî nedibû.

Çilo wî bi nêzîka sî salî ve bi vî hawayê hanê ve di serdarîyê û kameraniyê date biderbaskirin û xelk û supah bi qencî û nermîyan ve dane birazîkirin. Di mezinbûna xwe de wî xwe fêrî xwendinê û nivîsandinê date bikirin û bi kar û xebata xwe ve di vî warê hanê de ew bi behr ve hate biderkevtin. Di dawî jî de ew bi nexweşîyek pir giran ve hate bikevtin. Şeş mehan wî azarên pir dujwar dane bikişandin. Di dawîya meha Zul-Huceyî Heram de di sala hezar û Pêncên -1005 k., 1596/7 z.- de ew ji vê seraya du derî de ji bona cihana mayînê ve hate bibarkirin. Wî li dû xwe de pênc kurên pakîze rewend: Ebdal Beg, Melek Xelîl, Mîr Mehmud, Mîr Mohamed û Mîr Sulêman dane bihiştin.

Ebdal Beg Kurê Zeynel Beg

Ew bi xortekî ciwanî sipehî ve û bi reweşteke pir baş ve tête biderkevtin. Li paş mirina bavê xwe de û li ser temînîya wî de û li gora fermana bilindî derkevtî ve ji bal Sultan Mohamed Xan ve ew bi kar û barên serdarîya Şêrwanê ve hate birabûn. Bi rastî jî ew bi Serdarê bi serê xwe ve li wêderê de tête biderkevtin. Ez hêvîdarim, ku ew bi hêvîyên xwe ve bête bigihandin.

Beşê Yekem di bîrxistina Mîrên Kernî de²⁵⁶

Ev ji zarok û neviyên Mîr Mohamed Kurê Mîr Hesên têtin biderkevtin, ku yê bavê wî welatê xwe di navbera Zarorên xwe de dabû bibehrvekirin. Wî Keleha Şebistanî bi Mîr Mihamed ve dabû bidan. Bi rastî jî ve Zeynel Beg Kurê Sulêman Beg ji Dîwana Padîşah ve di rêya Zeametê -Mezinyatîyê- de keleha Şebistanê û pêvekirinên wê ji bona wî ve hatin bidan û ew niha li jêr destên wî de têtin biderkevtin. Hin deman jî Mîr Hesên Kurê Melek Sulêman Pismamê wî Mîrneşîniya Kifrî jî pê hatibû bidan, mîna ku me der pîrsa kuştina Ebadal Beg de dabû bibîrxistin.

Bi rastî jî ve Zeynel Beg mîna xortekî ciwan bi jîr û zana ve têtin biderkevtin û wî Zeameta -Mezînatîya- xwe bi navê Kurê xwe ve date binivîsandin. Wî ji xwe jî re Sinceqa Axa Kîs ji Dîwana Sultan Mohamed Xan ve date biwergirtin. Birayekî wî jî bi navê Mîr Ebdal ve têtin biderkevtin.

---

²⁵⁶ Daner li seretayê derîyê şeşem de Şêrwanî bi sê beş ve dide bidanîn. Keçî ew Kernî Irewan bi yekem û duwem ve dide bidanîn, ku divabû ew bi duem û sêyem ve bihata bidanîn. Hejar

Beşê Duwem di bîrxistina Mîrên Îron de

Bi rastî jî ve Mîr Melek Kurê Mîr Hesên ji zarokên Mîr Şems-Eldîn Kurê Mîr Hesên ve têtê biderkevtin, ji yê ku keleha Îron bavê wîna di dema behrvekirina Mîrneşîniya xwe de ji bona Mîr Şems Eldîn dabû bidan. Mîr Melek niha wê di rêya Zeametê -Meznatîyê- de li jêr destên xwe de dide bidîtin. Ew bi xortekî ciwan ve têtê biderkevtin û ew di nava Kurdistanê de bi mêrxas û merd ve têtê binavûbangkirin û ew bi dîndarî û musulmantîya xwe ve pir bi xwîngerm ve têtê bipesinkirin.

Derîyê Heftem**di derbarê bîrxistina Mîrên Zerqî de**

Ev jî di çar beşan de têtin biderkevtin

Li ber bextên konevanên hozanên di peyvdarîyê de û li ser bala Mêjûvanên diyarbîn de encamê wêneyê vê çîroka hanê li ber perda tarîyê de hate bihilanîn, ku tuxmê Mîrên Zerqî bi Erebên Şamê ve têtin bipêwendîkirin. Şêx Hesên Kurê Seyid Ebdulrehman bi navê Mirovekî ve li gora texmînê de dihate biderkevtin, ji yê ku ew ji vî diyarê qenc ve bi barkirinê ve ji welêt ve hate bineçarîkirin û ew ji bona wîlayeta Mêrdînê ve hate bihatin. Di wir de wî dest bi perestîyê û werzê ve date bikirin û ew hergav bi cilên şîn ve dihate bipoşandin. Bi vî rengê hanê ve ew di nava xelkê de bi Şêxê Ezreqî ve hate binavûbangkirin. Dibejî, ku çilo Ereb bi Ezreq ve ji çavşînan re dibêjin, wetov jî Şêx bi vî pesnê hanê ve hatîye bipesindan. Li gora behra texmînê de e -Ezreq- ji ber pîrbûna bi karanîna xelkê ve bi Zerqî ve hate binavûbangkirin. Ji ber pîrbûna dîndarî û xwedênasîya Şêx ve gelek ji Gewreyên Mêrdînê bi Mirîd û Bawermendên wî ve hatin biderkevtin. Padîşahê Zeman jê hate bimetirsîkirin û wî ew di keleha Mêrdînê de date bizindankirin. Di paş çend rojan de karên nebûyî ji bal Şêx de hatin biderkevtin û bidiyarkirin. Kîşandina Derwêşane Padîşah bi Mirîd û Dilsozê Şêx ve date bikirin. Wî Şêx ji nava bendê ve date biberdan û wî jê re daxwaza lêbuhurandinê date bixwestin. Wî gelekî ji bona wîna ve hêjabûn û qencî dane bikirin û wî keça xwe lê date bimehrkirin. Bi vî rengê hanê ve xelkên vî diyarî pir bawerîyên bilind bi Şêx Hesên Ezreqî ve dane bipeydakirin. Piştî mirina Padîşah ew bi kar û barên wî ve hate birabûn. Wî Zarokên xwe ji bona Mîrneşînîyê û dor û berên wê ve dane binardin. Heryek ji wan navçeyek ji navçeyên wîlayetê ve li jêrdestên wan de hate bidanîn û ew bi Serdarên wêderê ve hatin biderkevtin.

Beşê Yekem derbarê bîrxistina Mîrên Derzînî

Merovê, yê ku ew ji Zarokên Şêx Hesên Zerqî ji bona Derzînê ve hatibû biamadebûn, bi Habîl ve dihate binavkirin û navê kurê wî jî bi Qabîl ve dihate biderkevtin. Derzînê bi keleh ve dihate biderkevtin û di nava wê de Kelîsayeke -Kenîsayeke- mezin dihate biderkevtin. Gava ku ev keleha

hanê di nava destên Filan de dihate biderkevtin, ew bi navê Dîrzîr²⁵⁷ ve dihate binavkirin. Di dawî de ku Habîl û Qabîl ew der dane birizgarkirin, wan ew bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Bi pirbûna karanînê ve ew bi Derzînî ve hate biderkevtin.

Ewên bi Mîrên Derzînê ve mêjûwa wan bi eşkere ve tete biderkevtin, bi şûn yek ve navên wan têtin binivîsandin:

Mîr Hemze Kurê Mîr Xelîl Kurê Mîr Gazî

Demekê li gora fermana Şah Ismaîlê²⁵⁸ Sefewî de Mîrneşînîya Derzînî bi Mîr Hemze ve dihate bigirêdan. Di piştî mirina wî de Kurê wî Mihamed Beg bi lihevkerinê ve ligel Mîr û Serdarên Kurdistanê de serên xwe li ber dergehê Sultan Selîm Xan de dane bitewandin. Ew bi hestyarên Sultanî ve û bi dilovanîyên Padîşahî ve hate biserbilindkirin û Mîrneşînîya Dîrzînî jî pê hate bidan. Piştî ku roj li ser serdarîya wî de hatin biderbasbûn, ew ji vê dêra nemanê ve ji bona xanîyê mayînê ve hate biçûyîn. Wî çar Kur li dû xwe de bi navên Elî Beg, Şah Qulî Beg, Yaqub Beg û Cîhanşah Beg ve dane bihiştin.

Elî Beg Kurê Mohamed Beg

Di piştî mirina Bavê wî de Birayên wî dujminatîya wî li ser serdarîyê de dane bikirin û şer pê dane bifiroştin. Di dawîya dawî de wî bi hinera baz û zendên xwe ve wilayet ji nava destên Pevçûnvanan ve date biderxistin. Heft salan wî serdarî bi serxwebûn ve date birêvebirin. Di piştî mirina wî de Birayê wî şûna wî date bigirtin.

Şah Qulî Beg Kurê Mohamed Beg

Di mêjûwa sala nehse, çîl û yekê 941 k.-1534 z. - de li gora fermana Dîwana Sultan Xan de ew li ser textê welayeta Bav û Kalên xwe de li şûna Birayê xwe de hat birûniştin. Di piştî ku wî heşt salan date

---

²⁵⁷ Di destnivîsekê de bi Dirdîz ve û di yekeke din ve bi Dîrzînr ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

²⁵⁸ Di sala 900 k. -1494 - 1495 z.- de. Mohamed Elî Ewnî

bimîrîtîkirin, di hingava vegerandina xwe de ji Dergehê Sulêmanî ve ew di bajarokê Bolî de li ser destê Nasir Begê Kirdikan de li ser dujminatîyê de, ya ku ew ji berê de di nava wan de dihate bidîtin, bi çend Neferên ligel de hate bikuştin.

Yaqub Beg Kurê Mohamed Beg

Piştî kuştina Birayê wî Şah Qulî Beg li gora fermana Sulêmanî de bi Serdarê tevaya Dîwana Zerqî ve hate bikirin. Ew bi Merovekî pir qencî rewanşinasî ve dihate biderkevtin û wî pir mêldarîya peyvên xelkên Xwedanî û Hejaran didate bigirtin. Sofî û Derwêş bû û xwedan bîr û bawerî bû. Xweşxuwani jî wî didatin bihûnandin. Wî xweşxuwani rastîyê û pesindana Yekanîyê datin bigotin. Piraniya xweşxuwani wî jî bi zimanê kurdî ve hatine binivîsandin, belkî jî di vê hunera hanê jî de dîwanek wî tête bidîtin. Di rabûn û rûniştina xwe de û di rengê welatdarîyê de bi yekemînî zemanê xwe ve dihate biderkevtin. Piştî ku bîst û pênc sal li ser serdarîya wî de hatin biderbasbûn, wî ji ber xwe ve û bi dilbijandina xwe ve xwe ji vî kar û barê bi tirs ve date bidaxistin û Duman Begê Kurê xwe di şûna xwe de li ser Mîrneşîniya Zerqî de date bidanîn. Di piştî ku dulab li ser vê çîroka hanê de hatin biderbasbûn, di hingava çûna Duman de ji bona şerê Şêrwanê ve ji bona cihê bi navê Çaldîran ve ligel hinek Mîrên Kurdistanê de li ser destên Qizilbaşan de hate bikuştin. Yaqub Beg jî di piştî kuştina Duman Begê Kurê xwe de bi yek salê ve ji bona dunya din de hate biveguhestin. Ji Duman Beg ve du Kur bi navên Mohamed Beg û Elî Beg ve hatin bimayîn.

Mohamed Beg Kurê Duman Beg

Gava ku Bavê wî der sala nehse, heştê û şeşên -986 k. -1577/78 z.- de hate bigorîvanîkirin, ew bi saya Bavpîrê xwe Yaqub Beg ve di temenê Panzdeh salî de li şûna Bavê xwe de hate bidaniştin. Tevî kêmbûna salên xwe jî ew bi kar û barên meznatî û bi rêvebirina Mîrneşîniyê ve bi başî ve dihate birabûn, ku ew ji bal Hemberên xwe ve dihat bizikreşkirin. Hêjabûna Paye û bilindbûna cihê wîna ji yê Bav û Bavpîrên wî ve hatin biderbasbûn.

Mohamed Begê Girdikî di rêya dujminatîya kevin de û bi handana Şems El-Dîn Kedxudayê Hezo ve, yê ku bi Merevî wî ve dihate

biderkevtin, ji bona sitendina tolê ve li ber Mohamed Begê Kurê Duman Beg de date birakirin. Bi weswesa Şeytanî ve û payebûnê ve agir di nava serên wî de hatibû bivêkevtin. Wî hinek ji gund û warên Derzînê ve dane bitalanîkirin û bi agir ve dane bisûtandin. Ziyaneke giştî wî bi wî diyarî ve date bigihandin.

Mohamed Beg hinek ji Kurmamên xwe û Xelkên xwe ve bi hev re ji bona palpêdana genîbûna wîna ve datin karmendîkirin û wî ew ji bona parastin û pasevanîya ser tixûb û sînoren xwe ve dane binîşankirin. Mîna hercar Mohamed Begê Girdikî ji bona hêrîşa ser sînor ve hate biçûyîn. Di navbera herdu alîyan de şer û pevçûneke gûr û germ date bidestpêkirin. Mohamed Beg bi rim û şûrên tûj ve hate bibirîndarkirin. Gava ku ew hate bibirîndarkirin, bi nîv sax û nîv mirî ve ew ji bona keleha Girdikan²⁵⁹ ve hate bibirin. Piştî ku ew rojekê li wêderê de hate bimayîn, canê wî bi destgirtûvanê Canan ve hate bisipartin.

Mohamed Beg Kurê Duman berê xwe ber bi hin Axeyên xwe ve date bivekirin, ji yên ku ew bi hoyên zincîreke gelacîyê ve dihatin biderkevtin. Wî ew ji navê ve dane bihilanîn û wî destên xwe li ser mal û xorakên wan de date bidanîn. Wî serxwebûna bi carekê ve ji xwe re date bipeydakirin. Niha ku mêjûwa koçî di sala hezar û pêncan de -1005 k., 1596/79 de xwe dide bidîtin, ew bi bê bergîr û hevbeşî ve, mîna ku bi pêwîst ve tete biderkevtin, di vê Mîrneşîniya hanê de dide biserdarîkirin.

Di vê dema hanê de di rêya merivanîya wîna de ligel Binemala Serdarên Hezo de wî date bixwestin, ku ew bi alîkarîya Mîr Şeref Serdarê Cezîrê ve Mohamed Beg Kurê Xidir Beg ji ser serdarîya Hezo ve bide bixistin û wî Beha El-Dîn Beg Kurê Murad Xan li ser Hezo de bide biserdarkirin. Destpêkirin bi vî karê mezin ve ji karîne ve biderbû. Ew di nava Heval û Hemberên xwe de bi şermezar û rûsar ve hate biderkevtin. Ew xwe di ciwanîya xwe de dide bidîtin û ez hêvîdarim, ku Xwedanê mezin dê wî bide biserxistin û dê wî bi bext, mêrxasîyê û dilsozîyê ve bide bixemilandin.

Xweşxuyan:

Dila mecwa zi ebnayê deher çesme wefa

ke der cibles eyn hemrehan mirwet nîst

Hejar:

---

²⁵⁹ Di El-Hemîyê de (ferhengê zimanê Kurdî bi Erebi ve, ya ku ew li Istenbolê de der sala 1313 k. de hatîye biçapkirin) Girdikan bi gundekî ve di navçeya Hîzanê de li Parêzgeha Sêrê de di Turkîya niha de tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

ئەي دڭ گومان نەبەي كە ئەمەگ بئتەرئت چجار!!؟

يان ھەر نەھاتە سەر زەوي، يان بو بە بەفري پار!!

Ey dil Guman nebi ke emek bêtêrêt çicar!!?
yan her nehate serzewi, yan bu bi befri par!!

Beşê duwem di bîrxistina Mîrên Girdikanî de

Di berê de Xamnivîsanên bi kelk ve dane bixuyanîkirin, ku Habîl bi navê merovekî ve ji zarokên Şêx Ezreqî ve dihate biderkevtin, yê ku ew ji bona vekirina Dêrzîrî ve hate biçûyîn. Qabîlê Kurê wî ligel Keça Kabil²⁶⁰ de dan û sitendin date bikirin û ligel wê de ew hate birazan û Kurekî wî jê hate biçêbûn. Jiber şerbûn û rûsarîya xwe de wî nedate bixwestin, ku Bavê wîna li ser vê çîroka hanê de bête biagehdarîkirin. Wî ew Kurê xwe ji bona alîyê Girdikan ve date binardin. Mîrên Girdikan jî ji tuxmê vî Kurê hanê ve têtin biderkevtin û ew ligel Mîrên Dêrzînîn de bi Pismam ve têtin biderkevtin.

Mîr Nasirê Girdikanî li ser gundê Minarê de, yê ku ew di navbera wilayeta Dêrzînî û Girdikan de hate bikevtin, hergav ligel Mîrên Dêrzînî de di şer û pevçûnê de dihate bidîtin. Hergava ku kîjan ji van herdu Bendan ve bi xurt û hêz ve dihate biderkevtin, bi hinera zend û bendên wan ve ev gundê han bi jêrdestên xwe ve didane bixistin, tanî ku Şah Qulî Begê Dêrzînî ji bona Astana Sultan Sulêman Xan ve hate biçûyîn û wî fermannameya Hemayonî date biwergirtin, ku gundê Minarê di nava wilayeta Dêrzînî de bête bimayîn. Bihîstina vê xebera hanê ji bal Nasir Beg ve agirê tûrebûnê û tolwergirtinê di nava cerg û hinavên wî de hate bivêkevtin û dest li cî de bi komekê ve ji Mirovên xwe ve wî date bibiryarkirin, ku ew di rêya Istenbolê de di her cihekî de pêrkî Sah Qulî bête bikirin, dê ew wî ji navê ve bide bibirin. Lihev hate birasthatin, ku ew di bajarokê Bulî de ligel Şah Qulî de hate birasthatin, yê ku ew kar û barên xwe ve li Istenbolê de hatibû birabûn û ew li ser rêya vegeerê de dihate bidîtin. Ew duçarî hevdû hatin bikirin û şer û pevçûnê di navebra herdu alîyan de datin bidestpêkirin. Şah Qulî Beg ligel jimareke kê de ji çend Nokeran ve, ji yên ku ew bi Hevrêyên wî ve dihatin biderkevtin, bi hev re hatin bikuştin.

Çilo Mîrliwayê Bulî bi vê rûdana hanê ve hate biagehdarîkirin, wî hemû Mezin û Xelkên bajêr dane bikomkirin û hêrîş ji bona ser Nasir Beg ve date bibirin. Wî ew ligel sî Neferên Nokerên pêr re datin bidestgîrkirin. Wîna rastîya zînetên wan ji bona ber pîyên Textê Xilafeta Bilind de date biraxistin. Fermana Sultanî ji bona kuştina Nasir Beg û Nokerên wî ve hate bicîhatin. Ew bi sî Nefrên xwe ve bi şîpyayî ve bi çuqulên darên li ser rê de hatin bixaçkirin, tanî ku jê hemû kesên ji rê derkevtî ve serpêhatîyan ji xwe re bidin biwergirtin.

---

²⁶⁰ Di destnivîseke din de ligel Keça Habîl de hatîye binivîsandin. Mohamed Elî ewnî

Xweşxuwani:
 Tankuşi bimedelelet ensuyî
 hergiz ez millet u Seltenet şadan
 rehbara ez dezd eymen saz
 girtu xuwahî memalik abadan
 Hejar:

دهسدریژان ههژارو بی نان که
 کی دزو چهوته مالی ویران که

دهتهوی بیدهس و ههژار تیڕین؟
 دهتهوی ئاوه دان بی مهلبه نندت؟

Detewê Bedes u hejartirîn?
 Desdirêjan hejar u bê nane ke
 Detewê awedanbê melbendî?
 Kê dez û çewte mali wêran ke

Mohamed Beg Kurê Nasir Beg

Di piştî kuştina Bavê wîna de Mîrneşîniya Girdikanî pê hate bidan. Li gora peyva Pêxember de, silavên Xwedê li ser bin, evîndarî û kîndarî jî bi paşmayîn ve têtin biderkevtin. Wî xwe ligel Şems El-Din Kedxwedayê Hezo û Zeynel Begê Şêrweyî de date birêxistin û ew bi dijî Mohamed Begê Derzîni Kurê Duman Beg ve hate birabûn, mîna ku berê hatibû bibîrxistin û ew li ser destên Peyên Mohamed Beg Kurê Duman Beg de hatibû bikuştin.

Nasir Beg Kurê Mohamed Beg

Piştî kuştina Bavê xwe bi alîkarî û yarmetîya Şems El-Dîn Kedxwedayê Hezo ve tevî li kêr salîyên xwe jî de li şûna Bavê xwe de hate bidaniştin. Him gundê Minare, yê ku pir deman şer û pevçûn li ser de dihate bikirin, ji Mohamed Begê Dêrzîni ve ligel hin mal û xorak de ji dêlva xwîna xûkîtiya Bavê wî û Nokerên wî de hate biwergirtin û bi Nasir Beg ve hate bidan. Di navbera wan de navcîti Serdarê Hezo û Zeynel Begê Şêroyî datin bikirin. Hate bibiryardan, ku Mohamed Begê Dêrzîni Mehmud Zerqî, yê ku ew bi Kedxwedayê wî ve dihate biderkevtin û kuştina Mohamed Beg pê dihate bivekirin, ji dîwanxana ve bide bidûrkirin. Mohamed Beg li gora bidilanîna Mîran de ew ji dîwanxana ve date biderkiran. Çilo Mehmud Zerqî bi Bedlîsê ve hate bigihandin, Şems El-Dîn

Peyên wî dane bixapandin û wan di piştî çend rojan de Mehmud Zerqî dane bikuştin û wan ber bi alîyê Hezo ve dane bibazdan. Bi vî rengê hanê ve kela germbûna Nasir Beg hate bidakevtin û hajbûnê cihê xwe date bigirtin.

Nasir Beg hêjî zaro bû û pircaran jî serûştîya zarotîyê lê dihate biderkevtin. Wî demên xwe bi yarî, bi lîstik, bi xweşbuhurandin û şahî ve didatin birabuhurandin. Hesen bi navê Nokerekî wî ve dihate biderkevtin. Ew pir galteçî bû û ew bi navê Çenber ve dihate binavûdengkirin. Hergav Nasir Beg ligel wî de bi kep û henek ve didatin biderbaskirin. Rojekê di serxwêbûna xwe de Çenber di nêçîrê de xincer ji bona sînga Nasir Beg de date biavêtin, ku serê xincera Çenber di nava textikê pişta Nasir Beg de hate biderkevtin. Dest li cî de ew hate bikevtin û canê wîna bi Cangirtvan ve hate bisipartin. Xelkên Eşîr û Êlên li wêderê de dihatin biamadebûn, çilo wan ev temaşeya hanê datin bidîtin, bi lêdana demaçan ve, bi mist û dar ve li ser serê Çenber de hatin bidaketin, tanî ku gewdeyê laşê wî ji ahengên jîyanê ve dane bivalakirin û tutîyê canê wî jî bi ziravê mirinê ve datin bidevavkirin.

Mîr Xelîl bi merovekî ve dihate biderkevtin, yê ku di piştî kuştina Mîr Nasir de di Bulî de Mîrneşîniya Girdikan ji Dîwana Sulêmanî ve pê hate bisipartin. Piştî ku ev Mîrneşîniya hanê bi Kurê Mohamed Beg ve hate bisipartin, Xelîl Beg dev ji vî diyarê hanê ve date biberdan û wî rabûn û rûniştin ji xwe re ligel Mîrên Kurdan de dabû bihelbijartin. Di dema lawazîyê, pêrîtî û netuwanîyê de ew ji bona welatê xweyî şêrîn ve hate bivegerandin û wî ligel Nasir Beg de dem didatin bibuhurandin. Di vî roj û zînetên ji rê derkevtî ve ev karê Çenber bi Xelîl Beg ve hate bigirêdan; jiber vêjî ve Xelkê ew Mirovê bêtawan dane bikuştin. Ji Mîr Nasir du Kurên biçûk bi navên Mîr Mohamed û Mîr Ebubekir ve hatin bimayîn. Niha Mîr Mohamed li gora nîşana Sultanî de li cihê Bavê xwe de Mîrneşîniya Girdikan dayîte bigirtin.

Beşê Sêyem di bîrxistina Mîrên Etaqê²⁶¹ de

Ji bi nav û bangên Kurdistanê ve Malbata Ehmed Beg Kurê Mîr Mohamedê Zerqî têtê biderkevtin û ew hevdemê Şah Ismaîlê Sefewî ve dihate biderkevtin. Gava ku wî Şahê bi navkirî ve Diyarbekir û Kurdistan date bivekirin, wî Etaq ji nava destên Ehmed Beg ve date biderxistin û wî ew bi Êla Qacarî²⁶² ve date bisipartin. Eşîra Zerqî jî dev ji yar û diyarên xwe ve date biberdan û ew di nav hêl û cihan de hatin bibelavbûn. Di piştî kuştina Xan Mohamedê Istaclu û şikestina Şah Ismaîl de di Çaldiranê de Êlên Kurd dest bigirtina mulkên xwe ve dane bikirin. Kurdên Etaqê zivistana wê salê ji xwe re di nava keleha wêrankirî de, ya ku ew bi navê keleha Melex ve bi nav û bang ve dihate biderkevtin, dane bihelbijartin. Êla Qacarî, ya ku ew di keleha Etaq de dihahte bidîtin, li ber wan de hate birabûn û bi rengê sert ve date bipirskirin, ji bona çî hûn dixwazin ji xwe re di zivistanê de di nava vê keleha wêrankirî de bidin bihelbijartin? Wan bi zimanê lêbuhurandinê ve datin bivegerandin, ku di navbera me û Eşîra Merdasî de dujminatîya kevin têtê biderkevtin, ku ew di sivistanê de di rojêke pir befir û serma de, ya ku têtê kêsa livandinê neyête bidîtin, bi ser ve bidin bigirtin û mal û zarokên me bidin biberdestkirin. Heger hûn tanî dema buharê destdirêjîyê ser van Perîşanan nedin bikirin û destûra rûniştina van Bêçaran der vê kelaha wêrankirî de bidin bidan, dê ev bidilovanîya we ve bête biderkevtin. Serdarê Etaqê dile wî bi zînetê wanî şikestî û bêçare ve hate binermkirin û li ser rûniştana wan de hate bilêbuhurandin.

Eşîra Zerqî çilo bala wan ji hêrîşa Qizilbaşan ve hate bipiştraskirin, wan xwe dane bilikarxistin û nêrdewanên ji daran û rîsan de dane bisazkirin û şevêke ji şevên zivistanê ve bi fen û xapandinê bi ser keleha Etaqê de hatin biserkevtin û wan ew date bidestxistin. Bi hev re di şeveke zivistanê de Qehremanên Kurdan werîsên xwe bi kenarên pencerên kelehê ve dane bigirêdan. Dilêravên Zerqî bi nêrdewanên girêdayî ve ber bi bala ve hatin biserkevtin û ew di nava kelehê de hatin bigihandin. Wan Qizilbaş bi carekê ve bi şûrên tûj ve dane binabûdkirin û serên wan bi darvekirinê ve dane biserpêhatikirin. Wan mal û zarokên wan jî ji vê kelehê ve dane

---

²⁶¹ Ev bi keleha Hîtaxêyî bi nav û bang ve têtê biderkevtin, mîna ku ew di nivîstên Erebyî musulmantî kevin de têtê biderkevtin û ew niha bi Licê ve di wilayeta Diyarberkê de di Turkîya niha de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁶² Qacar bi Êleke gewreyî Turkumanî ve têtê biderkevtin, ya ku ew ji aliyê jorî Irnê ve li hêlên Usterabad, Rey û Teberistanê de hate biderkevtin. Wê roleke mezin di Dewleta Iranê de date bilistin. Rojbeyanî

biderkirin. Wan kesek li pê Ehmed Beg de dane binardin. Ew ji bona nav xwe de dane bianîn û wan ew li se Mîrneşînîyê de dane bidanîn. Demekê wî li ser wilayeta Bav û Kalên xwe de li gora fermana Sultan Selîm Xan de date biserdarîkirin. Gava ku ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ji vê dunya nemanê ve date bibarkirin, wî sê Kur bi navên Şahim Beg, Yusif Beg û Mehmud Beg ve li dû xwe de dane bihiştin. Wan li ser serdarîkirina Mîrneşînîyê de li dû hevdû de nedan bikirin û ew ji hedû re nehatin bidakevtin; jiber vê jî kar û barên wan ligel hevdû de bi sertî û dujminatî ve hate biencamdan. Bi hev re ew ji bona Estana bextexana Sultan Sulêmanê Xezaker ve hatin biçûyîn. Li wêderê de hate bibiryardan, ku Merovek ji Dîwana Padîşah ligel wan de bête binardin, da ku ew wilayeta Bav û kalan di nava Biran de bide bibehrîkirin û hinekî jê jî ji bona nava mulkên taybetîyî Padîşahê ve bide bixistin.

لهسه به شکردن لیان بو به شهپر
یهکی لاپرهسه ن هات ولیی بردن!

زیریان دزی بو: سی دزی بی فهپر
ئهوان خهریکی مشت و مپر کردن

Şahim Beg Kurê Ehmed Beg

Çilo fermana Hemayonî Biraderan bi navê Mîrê Mîranê Diyarbekrê ve ji xwe re dane biwergirtin, ku ew kesekî şareza bide binîşankirin û wî ji bona tomarkirina wilayeta Etaq ve bide birêkirin. Di wir de hate bitomarkirin, ku şêst hezar Eqçeyê Osmanî ji berên hin gund û zevîyan ve di rêya Zeametê -Meznatîyê- de ji bona Mehmud Beg ve bête bidan, sed û deh hezar Eçeyî Osamî ji bona Yusif Beg ve bi Zeametî -Meznatî- ve hate bibiryardan û navçeya Rebet, Miyafarqîn û gundê Cesqe û Seraneyên Filan ji bona malên taybetîyî Hemayonî ve hatin bidanîn. Dused hezar Eqçeyên Osmanî jî di rêya Senceqê de ji Şahim Beg ve hate bibiryardan.

Di piştî mirina Mehmud Beg de Zeameta -Meznatîya- wîna bi rengê Arpelîq ve ji bona Qubad Begê Remezanlo ve hate bibexşandin.

Di zemanê Wizareta Rustem Paşa de hin ji bêbextîyan ve bi Şahim Beg ve hatin bipêvekirin û ew li gora fermana Sulêmanî de hate bikuştin. Navçeya Etaqê bi nêzîka bîst salan ve ji bona Mîrên Osmanî ve hate bidan û ew ji jêrdarîya Mîrên Zerqî ve hate biderkevtin.

Yusif Beg Kurê Ehmed Beg

Di demên El-Qas Mîrza de, ku Padîşah Sulêmanê cihbilind bi xwe ve ji bona çûna Ezerbêcanê ve hate biçûyîn, Sinceqa Etaqê ji bona Yusif Beg date bidan, bi mercekî ve ku ew keleha wêna bide biwêrankirin û Zeameta -Meznatîya- xwe bi ser ve bide bivekirin. Çend salan Yusuf Beg bi vî navê hanê ve bi zîneteke xweş ve serdarî û daraya Etaqê bi serxwebûn ve date bikirin. Li paş mirina wîna de Sinceqa Etaqê bi destûra pêşî ve ji bona Ehmed Beg Hacî Husên Beg ve, yê ku ew bi navê Merovekî Osmanî ve dihate biderkevtin, hate bisipartin. Ji Yusif Beg Kurek bi navê Hesên Beg ve hate bimayîn.

Hesen Beg Kurê Yusif Beg

Piştî mirina Bavê wîna Sinceqa Etaqê bi Merovên Bêgane ve hate bisipartin û ew di du salan de li jêrdestên wan de hate bimayîn. Çilo hevsarê desthilatîya dunyadarîyê, zincîra gîrûbend û zemîngîrî bi nava lepên Sultan Sulêman Xan ve hatin bikevtin, Hesen Beg ji bona vegerandina Mulkên Bav û Kalên xwe ve berê xwe ber bi Kaba nîyazan ve li Istenbolê de date bivekirin. Bi alîkarî û imdada Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre ve Sinceqa Etaqê bi rêya Ocaq ve ji alî dilovanîya Sultanî ve pê hate bisipartin. Bişt salan li ser Mîrneşîniya Etaqê de wî date biserdarîkirin. Çilo ew bi merd ve dihate biderkevtin, wisa jî ew bi serhevdana mal ve bi nav û deg ve dihate biderkevtin. Ew bi hişmendî û dunyadarîya xwe ve dihate bipesinandin û wî bala xwe ber bi pêwendîyên dunyê ve date bivekirin. Di dawîya dawî de Wêrankerê xweşîyan ji jêrdestên wî de zeftkirina mulk û mal date bikutahîkirin û xizna laşê wî jî ji cewherê giran buhayê canê wî jî date bivelakirin. Jê du Kur bi navên Yusif û Welî hatin bimayîn. Li gora fermana Sultan Murad Xan de, Xwedê lê xweş be, Yusif Beg li şûna Bavê xwe de hate bixelatkirin. Rojên serdarîkirina wêna mîna danê buharê û zemanê gulan bi du hefteyan ve hatin bigîrunkirin û wî bihna gulên baxê dewletê nedate bikirin. Ew bi bela mirinê ve hate bikevtin. Birayê wî Welî Beg li gora mîratê û mafeyê xwe de Mîrneşînî li jêrdestên xwe de date bixistin.

کۆی زۆر چنووک و پیسه به پرژدی بی به زینه
 زیپر باخنه قولینچکان وهک مشکى سه رخه زینه
 ئەو پرۆژی ده چیه بن گل ههزار گری له سهه دل
 مشکان له میشکی وشکت بازباز و گه زگه زینه
 کۆت کرده وه به بی هو ویستت نه خوی ده بیخو:
 ئەو بازه سل به زینه ئەو گازه دل ته زینه ...

Welî Beg

Welî Beg li gora lipaşvemayînê û mafeyê xwe de hefsarê Mîrneşînîyê bidestên xwe ve date bixistin. Di vê pêla hanê de Cîhanşah bi navê yekekî ve ji Kurmamên wî ve li ber wî de bi xurtî ve hate birabûn û wî date bixwestin, ku ew Mîrneşînîyê ji nava destên wî ve ji xwe re bide biderxistin, bi mercekî ve ku ew her sal bist hezar Filorî ji bona xizna Diyarbekir ve bide bidan. Ji Dîwana Sulênî ve Mîrneşînî bi nala Sinceqê ve pê hate bisipartin; lêbelê Welî Beg rê pê neda bidan, ku ew destdirêjîya

Mêrneşîniyê bide bikirin û wî date bixwestin, ku ew wan perên hanê bi xwe ve bide bidan.

Di piştî vê re Ibrahîm Paşayê sitemkar, yê ku wî ala zor û sitemê û liberrabûna dewletê der Wilayeta Rebîe -Musil-, Diyarbekir û Kurdistanê²⁶³ de date bidestpêkirin, bi mercê dana çil hezar Filorî ve her sal ji bona Dîwana Diyarbekrê ve Etaq bi Zulfeqar Beg Kurê Şahim Beg ve date bisipartin. Çilo Ibrahîm Paşa li gora Fermana Padîşahî de ji Iyaleta Diyarbekrê ve hate bidaxistin û ew li Istenbolê de di Bedî Qele de hate bizindankirin û çilo jî Padîşahê cihbilind Sultan Mohamed Xan, Xilafeta wî bimîne, ji bona ser Textê Padîşahîyê ve hate biserkevtin, wî bi rengê Kisran ve date bireftarkirin, ku ew vî Hacacê Duwem bi serpehatî ve ji bona Zordar û Bedkaran ve der gorepana Istenbolê de bide bidarvekirin.

Xweşxuwa:

Bedendîş Merdum ser Efgenede be
derext bed ez bîx berkende be

Hejar:

زهوی پی پیس دهبی باجیی گۆرپی

پیاوی بی فه پ سه ری باهه ر شوړپی

Piyawê bêfer seri, ba her şorbê
zewî pê pîs debê ba cê kor bê

Welî Beg bi destûra pêşî ve Mîrneşîniya Etaqê bi bê merc û pevçûna xelkên gelac ve ji xwe re date biwergirtin û ew bi mafeyê xwe ve hate bigihaştin. Bi rastî jî ve serdarîya wêderê niha li jêr destên wî de tete biderkevtin.

---

²⁶³ Niyaz li Kurdistanê de li vê derê de bi Liwa Dêrsimeyî êsta de tete biderkevtin, ya ku ew di kevnar de bi herema Çemşkezk ve dihate binavûbangkirin. Rojbeyanî

Beşê Çarem derbarê bi bîrxistina Mîrên Tercîl ve

Kok û qurmê Zerqîyan ji Terçîl û Etaqê ve têtin biderkevtin. Tercîl li nêzîka bajarê Amedê ve tête bikevtin û du kelehên wê hene. Kelehek jê bi navê Tercîl ve û keleha din bi navê Dar-eyn²⁶⁴ ve têtin biderkevtin. Dêrzînî û Girdikan jî bi şaxên wan ve têtin biderkevtin. Serdarê pêşîyî Zerqî bi Seyid Hesên Kurê Seyid Ebdul-Rehman kurê Seyid Ehmed Kurê Sefîl Kurê Seyid Qasim Kurê Seyid Elî Kurê Seyid Tahir Kurê Seyid Caferê Qetîl Kurê Seyid Yehya Eqneh Kurê Seyid Ismaîlê Ekber Kurê Seyid Cafer Kurê Imam Baqîr Kurê Imam Zeyn El-Ebidîn Kurê Imam Husên Kurê Imam Murteda Elî ve, Xwedê lê razî be, tête biderkevtin. Çilo Seyid Husên ji diyarê Şamê ve ji bona Wilayeta Mêrdînê ve hate bihatin, ew di navçeya Etaqê de hate bidaniştin û wî dest bi mêj, werd û perestîya Xwedanê Hêjayî bilind ve date bikirin. Xelkên vî diyarê hanê bawerî û dilsoziya xweyî bi carekê ve pê dane peydakirin. Bi goya çavên wîyî şîn ve û bi gotina hergavî cil û bergên wîyî şîn ve bi vî corî ve ew bi navê Şêx Hesên Ezreqî ve hate binavkirin.

Di vê pêla hanê de Mîr Erteq Kurê Ekseb, yê ku ew bi yekekî ve ji Gewreyên Mîrên Selcoqîyan ve dihate biderkevtin, ji dêlva wan ve serdarî û serperştîya Amed, Mêrdîn, Xerput²⁶⁵, Micengurd û Hesênkêf pê hatibûn bisipartin. Lihev hate birasthatin, ku Keçeke wîyî pir sipehî hebû. Ew bi nexweşîya Maloxya ve hatibû bikevtin û ew ber bi şêtbûnê ve dihate biçûyîn. Herçend jî Bijîşkên jî ew didane bidermankirin, her û her bi bê sûd ve dihate biderkevtin. Roj bi roj ve şêtbûna wêna ber bi bêtirbûnê ve dihate biderkevtin. Di dawîya dawî de Şêx Hesên Ezreqî ji bal Mîr Erteq de hate bidaxwazkirin, ku ew niyazekê derbarê Keça wî de bide bikirin. Şêx çend niyaz li ser avê de datin bixwendin û wî ew bi ser Keçe ve date birijandin. Ji beha pîrozî Şêxê hêja ve Xwedayê Gewre Keç date bisaxkirin. Mîr Erteq jî date bixwestin, ku ew Keça xwe li Şêx de bide bimehrkirin. Şêx ev nexwest; lêbelê wî Keç li Kurê xwe Seyid Hesên de date bimehrkirin. Serdarîya Tercîl jî ji bona wîna ve hate bidilovanîkirin, bi rengê ku di pêşekîya zînetên Dêrzînî de li ser wan de hatibû binîşankirin. Maweyekî zor serdarîya Terçîl û Etaqê li jêr destên wî û Zarokên wî Ehmed Kurê Seyid Hesên, Sulêman Kurê Qasim, Yusif û Hesên de hatibûn bimayîn. Di piştî mirina Husên de Umer Beg Kurê Hesên Beg cihê wî date

²⁶⁴ Daraçin. Mohamed Elî Ewnî

²⁶⁵ Di du destnivîsandinan de ji dêlva Xerput ve Cezîre hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

bigirtin.

Umer Beg Kurê Hesen Beg

Wî cihê Husên Beg date bigirtin. Ew di hemdema Hesen Dirêjê Bayendûrî²⁶⁶ de dihate biderkevtin. Hesen Beg ji bona wî ve gelekî rêz û hêjabûn didate bigirtin û wî Keça wîna ji xwe re date bimehrkirin. Wî navçeyên Mihranî û Nuşadê jî jê re bi ser Tercîlê û Etaqê ve dane bivekirin û wî ew pê dane bibexşandin. Gava ku Kurek ji Hesen Beg re ji vê Kecê ve hate bipeydabûn û gava ku wî hinek ji welatê Kurdistanê ve date bivegirtin, Mîrneşînîya Etaqê û Tercîl bi vî Kurê hanê ve date bidan û serpereştî, bi rêkxistin û parastina Bedlîsê ve ji bona Omer Beg ve date bisipartin.

Bodaq Beg Kurê Omer Beg

Di piştî mirina Bavê wîna de ji dêlva Hesenê Dirêj ve Iyaleta Bedlîsê ji bona wîna ve hate bisipartin. Çilo Textê Padîşahîya Iranê bi Yaqub Beg Kurê Hesen Beg ve hate bigihandin, di mêtûwa sala heştсед, heştê û heştên -888 K.- 1483 z.- de Wilayeta Tercîl û Etaqê bi biryara pêşî ve ji bona Nodaq Beg ve hate bisipartin. Piştî ke ew çend salan bi kar û barên serdarîya wêderê ve hate birabûn, wî rûwê xwe ber bi dunya din ve date bivekirin.

Ehmed Beg Kurê Bodaq Beg

Ew li cihê Bavê xwe de bi kar û barên wî ve hate birabûn. Di mêtûwa sala nehsed û sêzdehên -913 k.- 1507 z.- de di dema ku Şah Isamilê Sefewî Diyarbekir date bigirtin, ew li ser destên leşkerên Qizilbaşan de hate bigorîkirin, piştî ku wî du salan li ser Mîrneşînîyê de dabû biserdarîkirin.

Elî Beg Kurê Bodaq Beg

---

²⁶⁶ Hesenê Dirêjî Bayendûrî bi Damezrandinwanê dewleta Aq Qoyiluyi ve di Diyarbekir û Ezerbêcanê ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Di piştî mirina birayê xwe de wî hefsarê serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin. Çilo bîst sal li ser rojên Mîrneşînîya wî de hatin biderbasbûn, wî berê xwe ber bi cîhana din ve date bivekirin.

Şemsî Beg

Gava ku Mîr û Serdarên Kurdistanê ji zînetên nebaşî Qizilbaşan ve hatin bidilgîrkin, wan rûwên xwe li wan de dane biwergerandin û wan sertewandina xwe ji bona ber Dergehê Padîşahê Xwedê lê buhurî Sultan Selîm Xan de dane biderxistin. Mîrneşînîya Tercîl bi Şemsî Beg ve hate bidan. Di mêjûwa ku fermana bêvegir ji bona tomarkirina Wilayeta Diyarbekir ve hate bicîhatin, Tercîl jî di nava wê de hate bitomarkirin. Di piştî mirina wî de Kurê wî bi kar û barên wî ve hate birabûn.

Heyder Beg Kurê Şemsî Beg

Li gora nîşa bilindî Sultan Sulêman Xanê Xazî de Mîrneşînîya Bavê wîna pê hate bisipartin. Demeke dirêj wî serdarîya wê date bikirin. Di dema ku Mustafa Paşayê Serdar leşkerekî durujmî bi serkevtî ve ji bona vekirina Wilayeta Şêrwan û Gurcistanê ve date biajotin. Di cihekî de bi navê Çaldêran ve Heyder Beg ligel Mîr û Gewreyên Kurdan de li ser destên leşkerê Qizilbaşan de hate bikuştin.

Bodaq Beg Kurê Heyder Beg

Sipartina Mîrneşînîyê ji aliyê Mustafa Paşayê Laleyê Serdar ve ji bona Kurê wî ve hate bidan. Çilo pazdeh sal li ser rojên Mîrneşînîya wî de hatin biderbasbûn, wî ji bona dunya din ve date bibarkirin.

Hesen Beg

Di piştî mirina Bodaq Beg de Kurê wî Hesen Beg li cihê wî de hate bidaniştin. Di piştî hejandina ala serdarîya wî de di nava heşt mehan de wî ji bona dunya din ve date bibarkirin.

Ismaîl Beg

Di piştî Hesen Beg de Mîrneşînî ji bona Birayê wî Ismaîl Beg ve hate bisipartin. Çilo çar sal li ser Mîrneşînîya wî de hatin biderbasbûn, ew hate bimirin û Mîrneşînî ji bona Birayê wî Omer Beg Kurê Heyder Beg ve

hate biveguhestin.

Omer Beg Kurê Heyder Beg

Ji Dîwana Padîşahê Bilind Sulatan Murad Xan ve serdarîya Tecîl li gora fermana bêveger ve ji bona Omer Beg ve hate bidan. Ew bi xortekî ciwan û merd ve dihate biderkevtin. Hergav ew ligel xelkên Romî de dihate birabûn û birûniştin û wî piranîya dema xwe di karkirin û têkilîya Mîrê Mîranên Diyarbekrê de didate birabuhurandin. Mîrên Kurdên girêdayî bi Diyarbekir ve ligel wî de didatin bidan û bisitendin, da ku ew li kar û barên wan û derdên wan de di Dîwana Amed de bide bitemaşekirin.

Derîyê Heştem

Derbarê Mîrên Suwêdî de

Ji baxên goyên derbasbûyî de û ji gulzarên çîrokên enber serûştî de ev nûçeyên hanê bi ber destên Nivîsvanê vê destnivîsandina hanê ve hatine bikevtin, ku tuxmê Mîrên Suwêdî bi Malbata Bermekî ve tête bidawîkirin û Tuxmên Eşîrên wan bi Eswed²⁶⁷ ve têtin bipêwendîkirin, yê ku ew bi navê Merovekî ve ji Koleyên Yarekî Pêxember ve -silavên Xwedê li serbin, tête biderkevtin. Di goyeke din de cihê serê Eşîra Siwêdî li gundê Siwêdê de tête biderkevtin, yê ku ew bi du qonaxan ve ji bajarê Medîna ronî ve bi layê Şamê ve tête bikevtin. Xwedan bi zanetir ve tête biderkevtin.

Lêbelê Malbata Bermekî²⁶⁸ tuxmê xwe bi Keyên Furs ve didin bigihandin. Di pêşî de wan di Belex de agir perestî didatin bikirin. Ji nişkê ve bayê guhpêdana Xwedanî û ronahîya wî dilên wan datin bironahîkirin û şapên bawermendîyê ji kanîyên sarî laşên wan ve dihatin biherikandin.

Xeşxuwan:

Ey xuşa çeşmi kr an Girya test
wî Hemwyon dil ke an birya test

Hejar:

... کامرہوایہ دل کہ بو تو ہلکزا

پونہ چاوی ئاوی بو تو تئ تزا

Rone çawê awê bo to tê tiza

²⁶⁷ Nêzîktir ji rastî û hiş ve tête biderkevtin, ku ev Eşîrên Kurdîyî kevin ji nava war û cihê xweyî asê de ji keleha Suwêda de hatine bidakevtin, ya ku ew êsta bi Siwêrek ve tête biderkevtin û ew di nava Amed û Orfa de tête bikevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁶⁸ Bermekî bi Malbatakê ve tête biderkevtin, ya ku ew ji Turkistanê ve ji bona Iraqê ve hatîye bihatin, ya ku ew di nava wan hêzan de dihate biderkevtin, ji yên ku wan beşdarîkirina şerê Emewîyan ve dane bikirin û wê gelekî dayîte bixebatkirin, da ku ew Dewleta Ebasî bide bidamezirandin. Ji vê Malbata hanê ve çar kes têtin binavûbangkirin:

1. Xalid Kurê Bermek, yê ku ew digel Ebu Muslim Xuresanî de ji bona şerkirina Emewîyan ve û yarmetîya Ebasîyan ve hatîye bihatin û ew bi Wezîrê Ebû Ebasê Xwînrêj ve hatîye bikirin.
2. Yehya Kurê Xalid, yê ku Ebu Caferê Mensur Ezerbêcan pê date bisipartin û Mehdî ew date biwezîrkirin.
3. Fedil Kurê Yehya, yê ku ew di zemanê Herun El-Reşid de bi Wezîr ve dihate biderkevtin.
4. Caferê Kurê Yehya, yê ku ew ji bal Harun El Reşid jî de hate biwezîrkirin. Harun El-Reşid di kar û barên xwe de piştî xwe pê didate bigirêdan. Di rojgarîyên Cafer de ferman qirkirina malbata Bermekîyan hate biderkevtin. Rojbeyanî
- 5.

kamire waye dil ke bo to helkiza

Cafer, yê ku ew Bavê Xalid bû, der zemanê Ebdulmelek Kurê Merwan de û bi goyêke din ve di rojgarîyên Selteneta Sulêman Kurê Ebdulmelek de bi mal û samanên bê sînor ve ji bona paytextê Keyetî de li Şamê de hate bihatin. Çilo zînetên wîna bi ber guhên Padîşah ve hatin bikevtin, wî date bixwestin, ku ew di civata wî de bête bihatin. Cilo ew di civata Sulêman de hate biamadekirin, rengê Padîşah hate biveguhertin û wî date bifermankirin, ku Cafer ji civatê ve bidin biderkirin. Gava ku Hogirên civatê li ser hoyên guhertina reng û dengê Padîşah de beramber bi wîna ve jê dane bipirskirin, wî date bifermokirin: min du morî bi dijî jehrê ve bi zendên xwe ve dane bibestandin, çi gava ku dermanên jehrî di civata min de bêtin biamadekirin, ew ji ber xwe ve têtin bilerizandin û lêdidin. Çilo hoyê hilgirtina jehrê ji Cafer ve hate bipirskirin, wî date bigotin: ku min jehr li jêr qapaxa honguliska xwe de dayîte bixstin, her ez bi ber tengavîyeke mezin ve hatim bikevtin û ez nikaribim xwe jê bidim birizgarkirin, wêçaxê ezê jehra hongulisaka xwe -bermekem- bidim bibermekirin -bimijandin-, tanî ku ez xwe ji şûmbûna nobûna tengavîyê ve bidim birizgarkirin. Beramberî vê Xelkên wêderê ew bi Bermekî²⁶⁹ ve dane binavkirin. Ev peyva hanê pir bi dilê Sulêman ve hate biderkevtin. Roj bi roj ve ew li nik Sulêman de dihate bibilindkirin, tanî ku wî Wizareta xwe pê date bisipartin.

Xweşxuwana:

Çi bayed zehr der camî nihaden
zi şîrînî biraw nami nihaden
cihan nîmî zi behr şad kamîst
diger nîmî zi behr nîknamîst

Hejar:

دلی پی خوش بکە ی بیرت بلأوه ...
بەمەردی بمره ناوی چاکه دەر که

ژیان ههنگوینه ژههری تیکه لاوه
مهترسه بهرگی مهرگی بو ده بهرکه

269

1. Bermek ji bermekîden ve hatîye biderkevtin. Bi zimanê Farisî ve bi têtigihştina mijandin ve têtê biderkevtin. Ev goya hanê di Siyasetnameya Nizam El-Milk de hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

2. Bi rastî ve ev Bermekê hanê bi navê Bavpîrê wanî mezin ve têtê biderkevtin. Ew bi serokê Megosên Nubuhar ve dihate biderkevtin, ya ku ew bi perestgeheke agir ve li Belex de di nava welatê Turkistana rojhilat de têtê biderkevtin. Rojbeyanî

Jîyan hengoyîne jehri têkelawe
 dilê pê xoş bikey pîrot belawe
 Metirse bergi mergi bo deberke
 bamerdi bimre nawi çak derke

Di piştî vê re bi demekê ve Wizaretê Ebu El-Ebasê Sefah û Birayê wî Cafer Dewaniqî bi Kurê wî Xalid ve û bi Caferê?²⁷⁰ Kurê Xalid ve hate bidan.

Di rojgarîyên Xilafeta Harun El-Reşid de Yehya Kurê Cafer bi Wezîr ve dihate biderkevtin, ku mezinbûn û xurtbûna wêna bi pileyekî ve hatibû bigihandin, ku di ser bilindbûna vê Wizaretê re û cihê wê de bilindtir ne dihate bidîtin. Kurên wî Fedil, Cafer û Musa pir hatin bipêşkevtin, ku di hîç rojgarîyekê û zemanekî de kesên wetov mîna wan ji dema derkevtinan ve di Musulmantîyê de hatine biserkevtin. Lêbelê di rêya gelacîkirina Gelacan de Harun El-Reşîd ruwê xwe ji Yehya ve date biveguhertin û wî Cafer date bikuştin û Yehya û Fedil ji bona binê zindanê ve dane biavêtin û ew li wêderê de hatin bimirin.

Xweşxuyan:

Çenîn est Afirniş re welat
 ke başid her bidayet re nihayet

Hejar:

هەر چی دیتەدی برانهوهی ههس!

خۆشی و ناخۆشی نامینن بۆ کهس

Xoşî û naxoşî namînin bo kes
 herçî dête dî biranewey hes!

Mal û diravên wan, yên ku ew di rojên Wizaretê de hatibûn bipirbûn, tevde bi carekê ve bi ser xizna Dîwanê ve hatin bixistin. Heger

---

270

1. Ev nîşana pirsê ji bal Rojhilatnasê Rusî F. Filyanov. Zimov ve hatîye bidanîn. Dibe, ku wî dixwest, ew pê wê şaşbûna hanê bide binîşankirin. Cafer ne bi Kurê Xalid ve tête biderkevtin; lêbelê ew bi Nevîyê wî ve tête biderkevtin. Cafer bi Kurê Yehya Kurê Xalid ve tête biderkevtin. Rojbeyanî

2. Wetov di kokê de hatîye binivîsandin. Li nik Ibin Xelîlkan û yên din de di kanîyên Erebyî kevin de Kurê Xalid bi Yehya ve tête biderkevtin û Cafer bi Nevîyê wî ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

kesek jî bide bixwestin, ku ew bêtir li ser zînetên vê Malbata hanê de bête biagehdarîkirin, divê ku ew ji bona nivîstên mêjûwê ve bête bivegerandin; jiber ku vê bîrxistina hanê nikarîbû bêtir bida bihilgirtin û cihê dirêjbûnê têde nedihate biderkevtin.

Çi bi serê Musa ve hate bihatin, tevî lêgerandina me di nava nivîstên mêjûwê jî de tu tuşt me li ser de nedate bidîtin. Dibe, ku di gava Harun El-Reşid Bav û Birayên wî dane bigirtin, wî bi xwe ve ji bona nava çiyên Kurdistanê ve dabe bibazdan û wî li wêderê de ji xwe re rûniştin dabe bihelbijartin. Çi ku çîrok bi nav û bang ve tête biderkevtin û ew li ser dev û zimanan de tête bigotin, ku sê nefer ji Zarokên Malbata Bermekî de di zemanê Xilafeta Kurên Ebasî de ji Begdadê ve berê xwe ber bi Kurdistanê ve dane bivekirin û ew li cihekî de bi navê Xançuk de ser bi Kenc ve di çiyayê Şevtalo de hatin birûniştin. Birayê wanî mezin xwe bi limêjkirinê, rojîgirtinê û xwedêperestkirinê ve didate bikarkirin. Di vê dola hanê de cihê wî hemîşe dihate bibilindkirin û daxwazên wî jî bicihdihatin. Rojekî ji rojan ve Birayê wîyî Biçûk ji bona karekî ve hate biçûyîn. Xelkê vî diyarî bi mîna her car ve xuwarin û vexwarina rojane ji bona Şêx û Hevalên wî ve dane bianîn. Şêx û Birayê Navînî ligel Hogirên xwe de xuwarina xwe dane bixwarin û pişka Birayê xweyî Biçûk jê re dane bihilanîn. Çilo Birayê Biçûk ji karê xwe ve hate bivegerandin, wî daxwaza pişka xwarina xwe date bikirin. Birayê Navî date bigotin: tu di vegeza xwe de hate biderengkevtin, min weha date bigûmankirin, ku te xwarin dayîte bixwarin; jibervêjî ve min pişka xuwarina te date bixuwarin. Birayê wîyî Mezin ji bêmîrwetîya wîna ve hate bibîntengkirin û ji bona wî bi nefrîn û bed ve date biniyazîkirin: Xwedanê Bilind zikê te bide biperçekirin; jiber ku tu bi pişka xwe ve tenê nehate birûniştin. Destlicî de ev ciwanê hanê hate bikevtin û wî canê xwe bi Cîhanaferîn ve date bisipartin. Bawermendî û dilsozîya xelkên vî diyarî bi beramberî Şêx ve sed der sed de hate biducarkirin.

Şêx ligel Birayê xweyî Biçûk de, yê ku ew bi navê Mîr Şehab ve dihate binavkirin, li ser hêvîkirinê de di Xançuk de di navbera Eşîr û Êlên Siwêdî de hate bihatin. Li wêderê de date biserdarîkirin û keleşek xurt li wêderê de date biavakirin û bidawîkirin. Demekê ew bi rêberî û pêşevanîya vê Eşîra hanê ve hate birabûn. Di pişt vê re wî ji bona cîhana din ve date bibarkirin û tu Zarokên Nêr wî li dû xwe de nedane bihiştin. Birayê Mîr Şehab hefsarê meznatîyê bi destên xwe ve date bixistin. Ji Zarokên wî, ji yên ku wan di vê Wilayeta hanê de dane biserdarîkirin, dê bi alîkarîya Xwedanê Mayîn ve ezê navên wan li dû hevdû de bidim bibîrxistin.

Mîr Celal Kurê Mîr Şehab

Di piştî mirina Bavê xwe de ew bi kar û barên Mîrneşîniyê de hate birabûn. Di demeke dirêj de ew bi vî karê hanê ve hate birabûn û di dawî jî de ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihaştin û wî Kurê xweyî Mîr Mohamed li dû xw de date bihiştin.

Mîr Mohamed

Wî cihê Bavê xwe date bigirtin û piştî çend salan, ku ew bi karên giring ve hate birabûn, wî jî ji bona cîhana mayînê ve date bikoçkirin. Kurê wî Mîr Fexir El-Dîn şûna wî date bigirtin.

Mîr Fexir El-Dîn

Wî cihê Bavê xwe date bigirtin. Bi bext û dadwerî ve wî ev Wilayeta hanê date biavedanî û bigeşkirin. Çilo wî ji vî xanîyê payebûnê ve ji bona seraya dilşadîyê ve date bibarkirin, kurê wî Mîr Hesên şûna wî date bigirtin.

Mîr Hesên

Wî hefsarê kar û barên serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin. Ew bi Merovekî sert, serbir û xwînrej ve dihate biderkevtin. Di dawî de ew ji ronahîya çavên xwe de hate bibêparkirin. Hefsarê kar û barên Mîrneşîniyê bi nava lepên karîvanê Kurê wîyî mezin Mîr Fexir El-Dîn ve hate bikevtin. Kurê wîyî din, yê ku navê wî bi Mîr Mohamed ve dihate biderkevtin, pir bi sipehî ve dihate biderkevtin û ew pir di rabûn û rûniştina xwe de dihate bipesindanîkirin û di anîya wî de nîşanên mirwetê û merdbûnê dihatin biçurusandin û ew bi navroka vê xweşxuanê ve dihatin biderkevtin:

Perî rû tabi mesturi nedarid
bibendi der zer wezini ser berard

Hejar:

Şardinewey cuwani be kes naçite serê
dequtuwe xey le derz dête derê

Wî dev ji Yarên û diyarê xwe ve date biberdan û wî berê xwe ber bi Hesenê Dirêj ve li Diyarbekrê de date bivekirin. Çilo ew bi maçîkirina pîyên Textê vî Padîşahê Bilind ve hate biserkevtin, ew bi dilovanîya Padîşahyê ve hate bipoşandin û ew bi Mîrneşînîya Xançuk û Çebeqcur ve hate bixelatkirin û ew ji bona Mîrneşînîya Bav û Kalan ve hate binardin.

Di navbera Biran de şûr û rîman dane bikarkirin. Di piştî şer û pevçûnên giran de Mîr mohamed hate bikuştin. Serdarî jî bi bê şer û hevbeşî ve li jêr destên Mîr Fexir El-Dîn de hate bimayîn. Piştî ku çend salan serdarî pê hate bimayîn, wî berê xwe ber bi çûna dunya din ve date bivekirin. Jiber ku Zarokên wîyî pêgihandî nedihatî bidîtin, Birazayê wî li şûna wî de bi kar û barên wî ve hate birabûn.

Ebdal Beg kurê Mîr Mohamed

Li piştî mirina Mamê xwe de ew bi kar û barên wî ve hate birabûn û wî hefsarê Mîrneşînîyê bi destên xwe ve date bixistin. Di vê pêla hanê de leşkerê Qizilbaşan li jêr serdarîya Iqut Oxli Serdarê Çebeqcur de ji bona girtina Xançuk de ji bona ser Ebdal Beg ve hate bihatin. Heft rojan bi şevên wê ve di navbera wan de şerên gûr û germ hatin bivêkevtin. Ji herdu alîyan ve gelek xelk ber bi şûr û tîran ve hatin bikevtin. Di dawî de bi alîkarîya Xwedanî ve hêvîya Ebdal Beg hate bicîhatin û sura bayê biserkevtinê ber bi perçema ala wî ve hate bikevtin û Iqut Oxli hate bibezandin. Pir mal, firax, çadir, hesp û hêstir bi carekê ve bi destên Peyên Ebdal Beg ve hatin bikevtin. Çend salan di piştî vê rûdana hanê de wî date biserdarîkirin û di dawîya dawî de wî canê xwe bi Cihanaferîn ve date bisipartin û jê du Kur bi navên Subhan Beg û Sultan Ehmed Beg ve hatin bimayîn.

Subhan Beg Kurê Ebdal Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de ew li cihê wî de hate bineşînkirin. Wî Ligel Birayê xweyî Sultan Ehmed Beg de Wilayet dane biparastin û bipasevanîkirin û Duhjmin jê dane bidûrkirin. Her û her wan bi hev re bi xurtî ve beramberî Dujminan didatin bixebatkin, mîna ku hatîye bigotin:

Xweşxuwani:
 Dewlet heme ez itifaq xîzd
 bi dewleti ez itifaq xîzd

Hejar:

خوای گه‌وره هه‌والی سیه‌مینه

دو برا که له‌پشتی یه‌کتیرینه

Du Bira ke le pişti yektirîne
 xuwayi Gewre hewali sêhemîne

Bi saya vê ligelhevdûbûna Birayan de Xwedanê Bilind vekirinên pir ji wan re date birûdan, ji van jî ve di piştî mirina Xalid Begê Pazokî de wan navçeya Kîx²⁷¹ ji nava destên Peyên Xalid Beg ve dane biderxistin û wan ew bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Di piştî şerê Çildêran de, ku Sultan Selîm Xan Wilayeta Diyarbêkrê date bigirtin, keleh û navçeya Çebeqçur ji jêr destên Iqut Oxlî ve û navçeya Axçe Qela ji jêrdestên Mensur Begê Pazokî ve , yê ku wî ji dêlva Şah Ismaîl ve li ser sardarîkirina wêderê de didate biserdarîkirin, herwehaji wî navçeya Zak û navçeya Mensgurd jî ji Qadir Begê Qizilbaş ve bi darê zorê ve dane biderxistin û ew bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Di piştî vêna re herdu Biran Wilayet di navbera xwe de dane bibehrvekirin. Çebeqçur ligel pêvekirinên wê de ji bona Subhan Beg ve û hemû kelehên di Wilayetê de ji bona Sultan Ehmed Beg ve hatin bibiryardan. Çilo çenda sal bi vî rengê hanê ve hatin biderbasbûn, ji gelacîya Gelacan ve dostî û hevaltî bi dujminatîyê û pevçûnê ve hatin biveguhertin. Bi buxtanîya Bira ve Subhan Beg li gora fermana Sultan Selîm Xan de hate bikuştin û Çebeqçur ji bona yekekî ve ji Mîrên Osmanî ve hate bibiryardan. Ji Subhan Beg ve Kurek bi navê Meqsud Beg ve hate bimayîn.

Sultan Ehmed Beg Kurê Ebdal Beg

Çilo Birayê wî Subhan Beg hate bikuştin, di piştî vê re wî bi demên dirêj ve serdarî date bikirin û rojên serdarîkirina wîna di ser pêncî salî re hatin bider, ew bi dilovanî Xwedanê xwe ve hate bigihandin.

Xweşxuwa:

---

²⁷¹ Di du destnivîsadinan de Ginc ji dêlva Kîx hatîye binivîsandin û Ginc jî bi rastî ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Dunya ke der u sebat kem mi bînim
 der her terefîşi hezar xem mi bînim
 çun kuhne ribatîst ke ez her terefîş
 rahi be biyaban edem mi bînim

Hejar:

دهستاری مه‌رگ به نۆره وردی کردن!!   زۆر هاتن وتاوی مانه‌وه‌و رابردن
 سه‌د رای به‌ره‌لا هه‌یه به‌ره‌و روی مردن   ده‌رگایه‌کی ته‌نگ به‌ره‌و ژیانته‌ دینی

Zor hatin u tawê manewe u rabirdin
 destari merg be tore wîrdi kirdin!!
 Dergayeki teng berew jîyanit dêni
 sedrayi berela heye berewriwi mirdin

Ji Sultan Ehmed ve du Kur bi navên Murad Beg û Mohamed Beg
 ve hatin bimayîn.

Meqsud Beg Kurê Subhan Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de ew ligel zengoyê biserkevtîyî Sultan
 Sulêman Xan de di çûna Nexcuwan de hate birêkevtin. Di cihekî de bi
 navê Arpeçayê ve ser bi Nexcuwanê ve di hingava pasevanîyê de ew bi
 duçarî Qizilbaşan ve hate bikin. Di vî şerê hanê de wî şopên dilawerîyê û
 merdatîyê dane biderxistin. Çilo şopên mêrxasî û gernasîyên wî ber bi
 guhên payeberz û şikudarê Padîşahî ve hatin bikevtin, Sinceqa Çebeqçur bi
 destûra pêşî ve, ya ku pê ew li jêr destên Bavê wî de dihate biderkevtin, pê
 hate bidan û fermana Hemayonê jê re bi tomarkirina wêna ve bi mulk ve
 hate bicîhatin.

Di gava ku Iskender Paşayê Çerkesî bi Mîrê Mîranên Diyarbekir ve
 dihate biderkevtin, ev cihê ku têde Eşîrên Kurdîyî serhildayî têtin bidîtin,
 Meqsud Beg bi piştgirtina xwe ve bi Sultan ve ji ber kar û barên xwe jê re
 bi payebûn ve guh pê nedate bidan. Wî bi başî ve ligel Iskender Paşa de
 nedate bidan û bisitendin. Bi beramberî vê ve Paşayê bi navkirî ve navçeya
 Çebeqçur bi yekekî ve ji Mîrên Osmanî ve date bidan û wî ew jê date
 bisitendin. Meqsud Beg ji bona raxistina zînetên xwe û dujminatîya
 Iskender Paşa ve ji bona Istenbola Padîşahîya Sulêmanî ve hate biçûyîn.
 Heft salan ew li Istenbolê de hate bimayîn û Wezîrên Gewre ji ber xatirên
 çavên Iskender Paşa ve zînetên wî li ber pîyên textên Padîşahîyî Binlind de

nedane bidanîn. Di dawî de ew li wêderê de berî bi gihandina hêvîya xwe ve hate bimirin û ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihandin.

Murad Beg Kurê Sultan Ehmed Beg

Iskender Paşayê Mîrê Mîranên Diyarbekir Wilayeta Sultan Ehmed Beg di navbera Kurên wî de date bibehrvekirin. Wi navçeya Xançuk û Axçeqeleh ji bona Mohamed Beg ve û hemû navçeyên din ji bil navçeya Çebeqçur ve, ya ku ew li jêrdesrtên Mîrên Osmanî de dihate biderkevtin, ji bona Murad Beg ve dane bisipartin, ku ew herdu Biran bi hevbeşî ve serdarîyê bidin bikirin, bêtî ku ew destdirêjîya nava kar û barên hevdû bidin bikirin. Çilo dema şazdeh salan li ser serdarîya wan de hate biderbasbûn, Murad Beg ji Mîrneşînîya xwe ve bi dil û canê xwe ve ji bona Kurê xweyî bi navê Sulêman Beg ve hate bidakevtin. Di piştî çend salan re ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihandin û wî ji bil Sulêman Beg ve sê Kurê din bi navên Elîxan Beg, Uluxan Beg û Mustefa Beg ve li dû xwe de dane bihiştin. Mustefa Beg di hingava girtina Tebrîzê de ligel Mîrên Kurdan de li ser destên Qizilbaşan de di Seedabadê de li layê Tebrîzê de hate bikuştin. Elîxan jî di wî şerî jî de bi destên Qizilbaşan ve hate bidîlkin û ew du salan di keleha Qehqeh de ligel Murad Paşayê Mîrê Mîrên Qeraman de hate bibendkirin. Di dawî de ew ligel Murad Paşa de hate biberdan û ew ji bona Romê ve hate biçûyîn. Begler Begî Diyarbekir bi dilovanîya xwe ve Sinceqa Çebeqçur bi alîkarî û yarmetîya Murad Paşa ve bi rêya Mukl ve ji bona Elîxan ve date bidan. Uluxanê Birayê wî ligel Gewreyên Mezinên Diyabekrê de tête birabûn û birûniştin û ew demên xwe bi xweşî ve dide birabuhurandin.

Lêbelê Mîr Mohamed Mîrliwayê Xançûk Axçe Qele li jêrdestên wî de dihate biderkevtin. Lêbelê di parastin, pasevanî û rêk û pêkxistina Wilayetê de ew bi başî ve nedihate birabûn. Bi beramberî vêna ve Ferhad Paşayê Serdar Sinceqa wî bi ser Sinceqa Sulêman Beg ve date bivekirin û wî ew pê date bidan. Çend salekî di navbera Mohamed Beg û Sulêman Beg de li ser vê de şer û pevçûn hate bikirin. Di dawî de Mohamed Beg hate bimirin û ew şer û pevçûn jî di nava wan de hate bitemirandin.

Sulêman Beg Kurê Murad Beg

Bi bêgûman û çirandin ve ev ciwanê hanê di navbera Hempayên xwe de bi nîşanên mêrxasîyê, liserxwebûnê, merdbûnê û azabûnê ve bi bê

sînor ve dihate biderkevtin. Di pêşîya xortbûna xwe de ew ligel Mirên Mîranên Amed û Begdadê de dihate birabûn û birûniştin. Di Erebestanê de azarîya dûrbûnê, germbûn û tujbûna tengavîyê de dayîte bidîtin. Di rengê sipahgerî û rewîşsuwarî de bi şeweyê Romî ve di navbera Mîrên Kurdistanê de bi carekê ve bi karnas ve dihate biderkevtin. Jîrbûna wîna bi nala mirêka têngihiştinên wênayan ve dihate biderkevtin û mejîyê wênayî tûj bi awêna sipehîbûna Rastvanên qerwelkan ve dihate biderkevtin.

Xweşxuyan:

Çun u nedide dîde eyam qurniha
rewşen dili, deqî[^]qe şinasi, suxen u ri

Hejar:

كەس هیندە زیت وزیرهك وپیتۆل وژیرنیه   تای ئەو جیهانه كهونه كەسی كە ی له بیرنیه

Kesek hênde zît u jîrek u pîtol u jîr niye
tay ew cîhane kewne kesi key le bîr niye

Lêbelê di rêya payebûna dîtina xweyî bê sînor de weha wî di dîtina windakirina mal û nav de dihate biserbilindkirin û bidilşadîkirin.

Xweşxuyanî:

Ta bikisri muyi der tu hesti baqîst
xafil minşîn ke bit pirsiti baqîst
gulî but bindar sikesm rustem
an but ke ji pindar şikist baqîst

Hajer:

تابه رزی به لای خوته وه په ستیت ماوه
به و فیزه كه لاته بوت په ره ستیت ماوه

نازانسی هه تا به خو نه وه ستیت ماوه
بایی كه موسولمانی له بوت پرزگاری؟

Ezayi heta be xone u sitît mawe
ta berzi be layi xotewe pestît mawe
bayi ke Musuli le put rizgari?
be u fîze ke lane put perestît mawe

Ji rojên kevnar de cihê rûniştin û rabûna Bav û Kalên wan bi Genc ve dihate binavkirin, yê ku ew bi cihekî pir asê ve dihate biderkevtin û ew li ser serê çiyayekî de li kenarê ava Furatê de dihate bikevtin, yê ku di dewran û demên zemanan Neşînvân û Rûniştvanên wî bi aşîtî û parastî ve dihatin bijîyandin. Lêbelê xwedîtin û firehbûna karîna Sulêman Beg bi vî

cihê tengav û pîs ve nehate bidilkirin. Wî di nava deşta Menşgurdî berepan de bajar û avanî datin biavakirin û wî têde mizgefetek sipehî jî didate biavakirina, ya ku ew nehatiye bidawîkirin, tevî ku ew bi çend salan jî ve têtê biderkevtin, ku ew têde tevaya xebata xwe jî dide bikin.

Di hingava vekirina diyarê Ecem, Şêrwan û Ezerbêcanê de Sulêman bi karên mezin ve hate birabûn û bi taybetî ve dema ku Niyaz Begê Pazokî beramber bi du sê hezar ji Serbazên Çiqer Seed ve ji bona ser herema Qireyazî ve date bihêrîşkirin û wî dest bi talanî û rûtkirina Eşîra Bawlî ve date bikin. Sulêman Beg bi jimareke kêr ve ji Axayên Eşîr û Biraderên xwe ve bi dû şopa vê koma pir ve hate bikevtin û wî ligel wan de şerên merdane dane bikin. Wî gelek mal, firax, pez û terşên Eşîr û Êlan bi hina zend û bazên xwe ve ji wan ve date bisitendin. Bi saxî û talanî ve hate bivegerandin. Ew ji bal Serdar Mustafa Paşa ve bi nîşana Padîşahî ve hate bixelatkirin. Ji wî zemanê ku Bavê wî di dema jîyana xwe de jê re ji Mîrneşîniyê ve hatibû bidakevtin, tanî vê roja hanê de ku mêjû seretayî meha Zul Qede der sala hezar û pêncên -1005 k. .1596 z.- de ew bi serdarî û serpereştîkirina Wilayeta xwe ve têtê birabûn. Hêvî têtê biderkevtin, ku çilo ew bi karî û jêhatîbûna xwe ve têtê binîşankirin, wetov jî ew bi kar û barên baş ve bête biserkevtin.

Derîyê Nehem**Derbarê bîrxistian Mîrên Sulêmanî de**

Ev bi du Beşan ve têtê biderkevtin.

Ne li ber bextên Hunervanên Hildanvanên şopên alên zanistîyê de û ne jî li ber çavêv Nivîsyanên şopên bêbextîyê û sextekarîyê de têtê biveşartin, ku tuxmê Mîrên Sulumanî bi Merwanê El-Himar ve têtê bigihandin, ji yê ku ew bi Padîşahê dawîyî Kurên Emewî ve têtê biderkevtin. Ji wî re bi El-Himar ve bi vî rengî ve dihate bigotin, jiber ku Ereban ji bona serê her sedsalekî ve bi sala El-Himar ve didatin bigotin û li ser zemanê wergirtina Meawîye Kurê Ebu Sufyan de ji Xilafetê ve di Şamê de tanî dema serdarîyê bi Merwan ve sed sal hate bibuhurandin. Bi goyeke din ve têtê bigotin, ku Merwan di zarotîya xwe de rojekê ji fêrgehê ve têtê bivegerandin û wî tilîyeke xwe ji bona nava xelesa dergeh ve dayite bixistin. Tiliya wî di wir de hate biwerimandin û nema hate biderkevtin. Ew xelex dane bibirîn û tiliya wî dane biderxistin. Careke din jî Merwan ev karê hanê date bikirin. Vê carê Bavê wî lê hate bitûrekirin û wî jê re date bigotin: Ho Merwano! bi Xwedê ve tu bi El-Himar -Ker- ve têtê biderkevtin. Dibêjin, ku jiber vî hoyê hanê ve ew bi vî navê hanê ve hatîye binavkirin. Bi her awayekî ve tuxmê wîna bi vî rengê hanê ve bi Ebid El-Menaf ve têtê bigihandin. Merwan El-Himar bi Kurê Mohamed Kurê Merwan Kurê Hekem kûrê Ebu El-Asa Kurê Umeye Kurê Ebid El-Şems Kurê Ebdul-Menaf ve têtê biderkevtin. Hekem di roja vekirina Mekê de bi musulmantîyê ve hate biserbilindkirin.

Merwan El-Himar di pêşîya sala sed, bîst û heftên -127 k. -744/45 z. de li ser Textê Seltenetê de hate bidaniştin. Çilo pênc sala li ser Xilafeta wîna de hatin biderbasbûn, Ebu El-Ebasê Sefah -Xwînrej- li ber wî de hate birabûn û wî ber bi alîyê Misrê ve date bibazdan. Di mêjûwa bîst û heştê Zil-Huce de di sala sed, sî û dudwên -132 k. -749/50 z.- de li gundê Busîr de di welatê Misrê de li ser destên Salih Ebas yanjî Ebu On de, yê ku ew li ser fermana Sefahê Xelîfe de bi dû wî ve dihate bikevtin, hate bikuştin. Ji wîna ve du Kur bi navên Ebdulah û Ubeydulah ve hatin bimayîn. Ebdulah ji bona hêla Hebeşê ve hate biçûyîn û Ubeydulah hate bivegerandin û ew di Felestînê de hate bicihkirin. Di zemanê Xilafeta Reşîdê Ebasî de Gizîrê Felestînê ew date bigirtin û wî ew ji bona Mala Xilafetê vê date binardin. Xelîfe ew ji bona nava zindanê ve date bixistin û ew tanî zemanê Xilafeta Reşîd dihate bibendkirin. Di dawîya ku ew hate bipîr û bikorkirin, ew ji zindanê ve hate biberdan. Dibe, ku tuxmê Mîrên Sulêmanî bi vî Mirê hanê

ve bête bigihandin. Dibejî, ku tuxmê wan bi Sulêman Kurê Ebdul-Melik Kurê Merwan ve ji Sultanên Merwanî de bête bidawîkirin. Xwedê vê dide bizanîn.

Bi peyvên Bawermendên goyan ve li ser vê Malbata hanê de hatîye bicîkirin, ku di gava lêdanên xurtî Ebasîyan de zînetên Merwanîyan hatin bitêküpêkçûn, sê Nefer ji Zarokên Merwan El-Himar ve ligel komeke mezin de ji Felestinê ve ji bona alîyê Wilayeta Qulp²⁷² ve hatin bihatin û ew li Dureyî, yê ku jê re bi Dureyî Xox ve di herema navçeya Xezalî de tête bigotin, hatin birûniştin. Bere bere Eşîr û Êlên wê hêlê, ji mezintirîn wan ve bi Eşîra Banokî ve dihate biderkevtin, xwe li dora ala wan de dane bikomkirin. Di dawî de wan bi alîkarîya vê Eşîra hanê ve keleha Qelp, keleha Cisqe²⁷³, Keleha Taş, keleha Hisulî, Keleha Miyafarqîn bi servekirin û pêvekirinên wê ve tanî kenarê ava rubarê Diyarber, Keleha Bêdîyan tanî Dilkuloqya, Keleha Ribat, Keleha Cirîs, Keleha Idnîk, Keleha Silîk û Keleha Ginc, ya ku wan ew ji jêr destên Gawirên Gurcistanê û Erministanê ve dane biderxistin, bi jêr destên xwe ve dane bixistin. Piranîya Peye û Hevalbendên Merwanîyan, ji yên ku ew li hêla Misrê û Şamê de hatibûn bitarûmarkirin, bi ser wan ve hatin bikomkirin. Ev komên, ji yên ku li ser wan de hatibûn bikomkirin, ji heşt Eşîran ve dihatin biderkevtin: Banokî, Howêdî, Dixêran, Bucîyan, Zîlan, Bisiyan, Zikriyan û Berazî. Hinek ji van Eşîran ve ji Xelkên rêça Sunî ve û li ser şopa Şafiyî ve, Xwedê lê bête bidilovanîkirin, dihatin biderkevtin. Birek ji wan jî ve li ser rêya nerastî Yezîdî de dihatin biçûyîn. Mîrên wan bi têkrayî ve li ser durujmên Musulmantîyê, amojgarîyên Pêxemberê Serwer, Silavên Xwedê li ser bin, û Zanistvanên Musulmantîyê de bi xurtî ve têtin biçûyîn. Di nava van Eşîran de pir Merovên Reben û Xwedanperest hatine biderkevtin. Tîrên wan bi sed Bavikî ve têtin biderkevtin, ku piranîya wan di nava deştan de têtin bineşînîkirin û ew terşdarin. Her sal di pêşiya buharê de ew di zozanan de di Wilayeta Bedlîsê, çiyayê Şeref El-Dîn û Eletaqê de têtin birûniştin. Di danê Payîzê de di pêşiya meha Ferwerdîn²⁷⁴ de ew bi germiyanên xwe ve têtin bivegerandin. Bêşên terşên xwe ji her sêsed serî pez ve ew serî pezekî ji bona Serdarên Bedlîsê ve didin bidan.

²⁷² Li Kurdistana nawendîyê de li Wilayeta Diyarbekir de. Mohamed Elî Ewnî

²⁷³ Di destnivîsekê de Hebqe hatîye binivsandin. Mohamed Elî Ewnî

²⁷⁴ Wetov di koka xwe de tête biderkevtin. Ev jî bi şaşî ve tête biderkevtin; jiber ku Ferwerdîn bi pêşiya buharê ve û ne bi pêşiya payîzê ve tête biderkevtin. Pêşiya payîzê di mehên Farisî de bi Mihr ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Bi kurtî ve çilo Eşîrên Sulêmanî xwe li jêr sêbera ala Merwan de dane bikomkirin û demekê wî bi serdarîya wan ve dayite bikin û serdarî û Keleh li jêrdestîya de dihatin biderkevtin û wî ew bi rê ve bi başî ve didatin bibirin. Çilo wî ji vê dunyaya nemanê ve ji bona xanîyê mayînê ve date bikoçkirin, Kurê wîyî bi navê Mîr Beha El-Dîn ve cihê Bavê xwe di serdarîya Kelehan û Serbazgehan de date bigirtin. Wî di nêzîk de dev ji Êl û Xelkên xwe ve date biberdan û jîyana xwe bi Canbirê ji bal Xwedan ve date bisipartin. Jê du Kur bi navên Mîr Ize El-Dîn û Mîr Celal El-Dîn hatin bimayîn. Serdarî ji bona Mîr Ize El-Dîn ve hate bibiryardan. Çilo ew jî hate bimirin, jê Kurekî biçûk bi navê Ibrahîm ve hate bimayîn û wî nikarîbû kar û barên serdarîyê bi rê ve bida bibirin. Serokên Eşîran Birayê wî Mîr Celal El-Dîn li ser serdarîyê de dane birakirin. Çilo wî canê xwe jî ji bona Girtvanên Canan ve date bisipartin, di vê dema hanê de Mîr Ibrahîm Kurê Ize El-Dîn bi sînore gihandina temenê xwe ve hatibû bigihandin û ew bi piştgirtina Eşîr û Êlan ve hate biserdarkirin. Çilo wî jî di deman de date biserdarîkirin, ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî dev ji cîhana nemanê ve date biberdan û wî ji bona cîhana mayînê ve date bibarkirin. Ji wî du Kur bi navên Mîr Diyadîn û Mîr Şêx Ehmed hatin bimayîn.

Li gora temînîya Bavê xwe de Mîr Diyadîn di cihê wî de hate birûniştin û hefsarê Mîrneşînîyê bi destên xwe ve date bixistin û ew bi kar û barên serdariyê ve hate birabûn. Temenê wî bi heştê salî ve hate bigihandin û ew di Mîrneşînîyê de bi keneranî ve hate bijîyandin. Di gava ku Şah Ismaîlê Sefewî Wilayeta Diyarbekrê date bigirtin, Xan Mohamed Ustaclu ji dêlva xwe ve ji bona parastin û pasevanîya wêderê de date bikarmendkirin. Mohamed Xan ligel Mîr Diyadîn bi başî ve date bidan û bisitendin û Keça wîyî Bêkêsi²⁷⁵ Xanim ji xwe re date bixwestin û wî ew li xwe de date bimehrkirin. Bi alîkarî û yarmetîya Eşîra Sulêmanî û yarmetî û dostanîya Mîr Diyadîn ve kar û barên wî bi carekê ve bi rê ve dihatin biçûyîn. Ji van jî ve di zemanê ku Ela El-Dewle zu El-Qedir Walîyê Mereşê Birazayê xweyî bi navê Saro Qeplan ve ji bona girtina Diyarbekrê ve ji bona ser Mohamed Xan ve date binardin. Di navbera wan de şerên germ û giran hatin bivêkevtin. Zingezinga şûran perda felekê didatin biçirandin.

Xweşxuwana:

Kuçki berhil fitne engîz şud
zibang dih fitne gir tîzşud
qîta situran zirîne zîn

²⁷⁵ Di destnivîsekê de Bîksi hatîye binivîsandin. Diyare, Bêkes Xanim tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

hemî kird carub meydan kîn

Hejar:

مه‌گیرانی شیرانه بو زگ درین
له‌هەر شوینی خوین هه‌لده‌په‌رژا به‌تاو

ده‌هۆل مات و کربون له‌بهر تیک خوین
له‌هەر لاوه لاشه‌ی کوژاو سه‌ر په‌رژاو

Dehol mat u kirbûn leber têkxurîn
megîranî şîrane bo zigdirêz
leherlawe laşey kujraw serpijawe
leher şuyênê Xwên heldepirj betawe

Eşîra Sulêmanî, belkî Dêwên Sulêmanî di vî şerê hanê de bi merdane ve wetov dane bişerkirin, ku cenga Heftxuanê Mazenderan destana Rustem û Sam Nerîman bi çîrokeke evsanî ve dane biderxistin. Pehlewanên Kurdan bi hêza baz û zendên xwe ve û bi dawêşedina şûrên jehravdarên xwe ve leşkerê Saro Qeplan dane bibezandin. Wan Saro Qeplan di vî şerê hanê de li erdê de datin bidan û serê wî ji gewdeyê wî ve datin bicudakirin. Mohamed Xan guhpêdaneke bi carekê ve derbarê Mîr Diyadîn û Eşîra sulêmanî ve date bikin.

Gava ku Mîr Diyadîn hate bimirin, tu Zarokên Nêr li dû de nehatin bimayîn. Ji Birayê wî Mîr Şêx Ehmed neh Kur bi navên Şah Weled Beg, Behlul Beg, Umer Şah Beg, Sosen, Welîxan, Elwend, Xelîl, Ehmed û Cîhangîr ve hatin bimayîn. Jiber vî hâyê hanê jî ve serdarîya Mîr Diyadîn ji bona Zarokên Birayê wî ve hate biveguhestin.

Beşê Yekem**Derbarê bîrxistina Mirên Qulb û Batmanê de**

Berhevkirvanê van rûperan gelek caran wî ji Bawerpêkirvanên goyan ve dayîte bibihîstin, ku çilo Mîr Dîyadîn bi pîrbûn û netuwaniyê ve hate bigihandin û Kurekî wî nedihate bidîtin, ku ew bi qazancên kar û bar û xweşkirina zînetên Wilayetê ve bête birabûn, Birazîyên wî li ser nema wîna de hatin biyekkirin, da ku ew wî ji hola serdarîyê de bidin birakirin. Mîr Dîyadîn ji bona palpêda Birazayên xwe ve di vî batê hanê de ji Mohamed Xan Ustaclu ve yarmetî û alîkarî date bixwerstin. Mohamed Xan bi leşkerekî mezin ve alîkarîya wî date bikirin û ew jê re date binardin. Di navbera wî û Birazên wî de şerên gelekî giran hatin bidadan, ku di van şerên hanê de Omer Şah Beg, Sosen û Cîhangîr Beg hatin bikuştin. Şah Weled Beg, yê ku ew bi birayê wanî mezin ve û bi heyvanê meyandina vê gelacîyê ve dihate biderkevtin, xwe ji van şeran ve bi hezar xapandinê ve date birizgarîkirin û wî xwe ji nava vî agirê xwînxuwar ve bi kenarê rizgarkirinê ve date bigihandin û ew bi hêla Şamê ve ji bona nokerîkirina Sultanên Çerkes ve hate biçûn.

Çilo jêrdestîya Qizilbaşan piştî rûdana şerê Çaldêran ji Wilayeta Kurdistanê ve ruwê xwe ber bijêrbûn û kêmbûnê ve date bivekirin, Merovek bi navê Elî Fêrî ve, yê ku ew ji Eşîra Bisyan ve û Gewreyek ji Axên Êlên wê ve dihate biderkevtin, kela Miyafarqînê date bizeftkirin. Wî kesek ji bona alîyê Şah Weled ve li hêla Şamê de date binardin. Ev xebera hanê çilo bi ber guhên wî ve hate bikevtin, bi lez û bez ve wî berê xwe ber bi Wilayeta Bav û Kalên xwe ve date bivekirin. Ew bi alîkarîya Elî Fêrî ve û bi piştgirtina Eşîr û Êlan ve dikarîbû bi ser Textê serdarîyê ve bête biserkevtin.

Di kêsa ku Wilayeta Diyarbekrê û Kurdistan bi jêrdestên Karbidestên dewleta Osmanî ve hatin bikevtin, Serdarên Sasonê, yên ji kevnar de legel Mîrên Sulêmanî de Dujminatîya wan dihate bidîtin, nav di Eşîra Xalidî de dane bidan, ku ew çend Nefran ji Çawîşên Dergahê Bilind ve bidin bikuştin, Ji yên ku ew di rêya Karwanan de bi karên giring ve ji bona layê Kurdistanê de dihatin bihatin û ew wan di nava xakê Miyafarqînê de bidin bikuştin, da ku Xanedan û Gewreyên dewletê kuştina wan ji bona hustê Şah Weled ve bidin bixistin, ji yên ku ew li ser wê rêya pir giring ve di Wilayeta wî de dihatin biderbasbûn. Eşîra Xalidî bi wî karê hanê ve hate birabûn û ew karê hanêyî pîs bi dû Şah Weled ve hate bikevtin. Çilo ev kar û barê hanê bi başî ve hate bicîhatin, Mîrê Mîranên Diyarbekrê dujminatîya wî date bikirin û wî zînetên wî li ber pêyên Textê

berzî Padîşahîyê de datin biraxistin. Fermana bêveger ji bona bicihanîna kuştina wî ve hate biderkevtin. Mîrê Mîran ji bona pey wî ve date binardin, ku ew ji bona Dîwanê ve date bianîn. Şah Weled Beg bi vê tepê ve hate biagehdarîkirin û wî xwe bi pir dujwarî ve ji vê berbatîyê ve date birizgarîkirin û biderkevtin û Wilayeta wîna ji bona nava Mulkên Hemayonî ve hate bikevtin û ji bona bi rêxistina wêna ve Karmend hatin binîşankirin.

Şah Weled Beg jî bi keleha Qulp û pêvekirinên wê ve hate birazî ûbidilkirin. Çilo wîna bi vî rengê hanê ve sêzdeh sal datin birabuhurandin, wî ji vê dunya hanê ve ji bona dunya din ve date bikoçkirin, wî li dû xwe de şeş Kur bi navên Elî Beg, Mîr Diyadîn, Welîxan Beg, Cîhangîr Beg, Mîr Yusif û Mîr Sulêman ve dane bihiştin.

Elî Beg Kurê Şah Weled Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de bi Walîyê Wilayeta Qulp ve hate bikirin. Di dema çil salî de ew bi kar û barên Mîrneşînîyê de hate birabûn. Ew bi pir kar û barên pesindar û qenc ve hate birabûn. Wî ligel Biçûk û Mezina de bi mîna hev ve bi dilovanî ve didate bireftarîkirin. Çilo ew ji boan dunya din ve hate bikoçkirin, wî du Kur bi navên Sultan Husên Beg û Welîxan Beg ve li dû xwe de dane bihiştin.

Sultan Husên Beg Kurê Elî Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de li ser nîşana berzî Sultan Selîm Xan de di mehên sala nehse û heştêyî -980 k. -1572 z.- de ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn. Di gava ku Sultan Murad Xan Serbazên bi serkevtî ve bi serdarîya Osman Paşayê Wezîrê Gewre ve ji bona girtina Ezerbêcanê ve date bikarmendîkirin, Sultan Husên Beg di mêjûwa sala nehse, not û sisyan -993 k. -1585/86 z.- de di Seedabada Tebrîzê de di şerê Qizilbaşan de doşaba Gorîvanîya date binoşandin. Wî li dû xwe de şeş Kur bi navên Qilîç Beg, Seyid Ehmed, Zeynel Beg, Zahîd Beg, Heyder Beg û Qasim ve dane bihiştin.

Lêbelê Seyid Ehmed Beg di hingavê kuştina Bavê xwe de li ser destên Qizilbaşan de hate bestgîrîkirin û ew bi nêzîka du salan ve di keleha Qehqeh de hate bizindanîkirin. Di dawî de bi yarmetîya hinekan ji Axan ve hate birizgarîkirin û ew ji bona Wilayeta xwe ve hate bivegerandin. Ji Dîwana Sultan Murad ve Iyaleta Bav û Kalan bi kurê wîyî bi navê Zeynel

Beg ve hatibû bisipartin. Qilîç Beg bi navê Kurê wîyî mezin ve dihate biderkevtin, lêbelê ew bi hiş û liberkevtina xwe ve ji tevan ve bi perîşantir ve dihate biderkevtin, bi alîkarîya Mohamed Begê Serdarê Hezo ve Mîrneşîniya bavê wî jê re hate bibiryardan. Wî ligel Birayê xweyî Zeynel Beg de li ser Mîrneşîniya Qulp de date bişer û bipevçûnkirin. Di çend rojan de wî bi vî rengê hanê ve date biserdarîkirin, tanî ku ew jiber bedbûna tevgera xwe ve li ser destên Eşîr û Êlan de hate bikuştin.

Seyid Ehmed Beg Kurê Sultan Husên Beg

Çilo ew ji nava bendkirina Qizilbaşan ve hate birizgarîkirin, li Erzeromê de çavê wî bi Ferhad Paşayê Serdar ve hate bikevtin. Wî belgeyên dilsozî, cansiparî û mafeyên xwe ji bona serdarîyê ve bi rast û durust ve ji bona ber Dîwana Bilind ve date bidanîn. Fermana Padîşahî bi alîkarîya Serdarê bi serkevtî ve ji bona dana serdarîya Qulp û Batmanê de jê re hate biderkevtin. Di vê pêlê jî de Xalê wî Behlul Beg li ser destên Eşîra Bisyan de hate bikuştin. Ew bi bê Hember ve bi Serdarê bi serê xwe ve li wêderê de hate bikirin. Çilo wîna çend salan serdarî date bikirin, di rêya kêmbûna guhpêdana Mîrê Mîranên Diyarbekir jê re Mîrneşîniya Qulp ji Estana Padîşahî ve ji bona Merovekî Osmanî ve hate bidan. Ew bi derxistî ve ji bona daxwaza serdarîyê ve berê xwe ber bi Dergehê Sultanî ve date bivekirin. Di pêşîya sala hezar û sisên -1003 k. -1594/95 z. de li Istenbolê de hate bimirin. Serdarîya Qulp jî bi destûra pêşî ve ji bona Zeynel Begê Birayê wî ve hate bidan. Niha, ku mêjûwa Koçî der sala hezar û pêncên -1005 k. -1596/97 z.- de tête biderkevtin, ew li wêderê de dide biserdarîkirin.

Beşê duwem**Li ser Mîrên Miyafarqîn de**

Tuxmê Mîrên Miyafarqînê jî bi Mîr Şêx Ehmed Kurê Mîr Ize El-Dîn ve tête bigihandin û ew bi Kurmamên Mîrên Qulp ve têtin biderkevtin. Kesê pêşîyî ji vê Binemalê ve, yê ku ew bi Mîrneşînîyê ve hatîye bigihandin, bi Behlul Beg Kurê Elwend Beg Kurê Mîr Şêx Ehmed ve tête biderkevtin. Bi xwe jî ve ew bi Merovekî mêrxas û gelekî merd ve dihate biderkevtin. Di pêşîya jîna xwe de ligel Birayê xwe Omer Şah Beg de karkirin ligel Iskender Paşayê Mîrê Mîranên Diyarbekrê de ji xwe re dabûn bihelbijartin. Gava ku Iskender Paşa ji bona vegirtina Cewazir²⁷⁶ ve li gora fermana bêveger de hate bikarmedîkirin, wî li wêderê de kelehê bi navê Iskenderîyê ve date biavakirin. Wî Parastin, pasevanî, birêvebirin û hilanîn û danîna wêna bi Behlul Beg ve date bisipartin û ew bi rêya Sinceqê ve pê date bidan. Di vî warê hanê de wî kar û barên pir pesindarî date bikirin û wî date bixwestin, ku ew pişka ji Wilayeta Bav û Kalan ve ji Dîwana Sultanî ve ji xwe re bide bixwestin. Wî ji Mîrê Mîranên Diyarbekrê û Mîrên Kurdistanê ve çend belge dane biwergirtin û ew ji bona Estanê hate biçûyîn û wî ew belgeyên hanê ji bona Baregehê Padîşahîyê Sultan Selîm Xan ve date bidan. Li ser pîrbûna dilovanîya Padîşahîyê jê re navçeya Miyafarqînê ligel pêvekîrin û biservekirinên wê ve bi destûra Mulkiyeta Iqtayî ve ji serdarîya Qulp ve hate bicudakirin û ew ji bona wîna ve hate bidan. Herwehajî fermana Hemayonî bi rûmet ve hate biderkevtin, ku bêş û bacên wergirtî li ser mulkan de ji Eşîrên Bisyan û Zîlan ve, yê ku ew di zemanê Şah Weled Beg de li ser Mulkên Taybetîyî Hemayonî de hatibûn bitomarkirin, ji bona Behlul Beg ve bêtin bisipartin, ji yê ku ew sal bi sal ve dihatin bikomkirin û ew ji bona xizna Diyarbekrê ve dihatin bidan. Çilo çend sal bi vî rengê hanê hatin biderbasbûn û hêrîş li dûhevdû de li ser diyarê Eceman de diahtin bikirin, Eşîrên Sulêmanî ji zordarî û dujminatîya Serdarên Turkan ve ji welatê xwe ve dane bibarkirin û ew ji bona Wilayetên, yê ku ew ji Qizilbaşan ve hatibûn bisitandin, hatin biçûyin, bi mercekî ve ku ew bi parastin û pasevanîya wêderê ve bêtin birabûn. Cihên mezin ji Zeamat -Meznayetî-, Alabegî û Sincaq ve ji bona wan ve hatin bisipartin. Çilo hefsarên serokîtîya Eşîrên bi navkirî ve ji nava lepên

---

²⁷⁶ Dibe, ku ew bi Edilcewaz ve bête biderkevtin, ya ku ew li jorî gola Wanê de tête biderkevtin, ev gola ku di kevnar de bi gola Xelat ve dihate binavkirin. Di destnivîseke din de bi Cewz ve hatîye binivîsandin. Ev di kokê de bes navê cihekî bi Cewaz ve dide biderxistin. Mohamed Elî Ewnî

Behlul ve hatin biderkevtin, Eşîr û Êlan bi serkêşîyê ve dane bidestpêkirin û wan hemû bêç û bêşên danînî nîşankirî nema didatin bidan, tanî ku Merovekî ji Eşîra Bisyan ve bi navê Şehsuwar ve Mîrliwayê Keleha Beyazîdê ji devera Irewanê²⁷⁷ ve date bikirin, ku ew beramberî hezar malî ji Eşîra Sulêmanî²⁷⁸ û hemû Eşîrên Kurd li ser ala xwe de bide bikomkirin û ew bêç û bêşên Padîşahîyê nede bidan. Behlul Beg li gora fermana pê dayî de ji bona wergirtina bêç û bêşên Padîşahîyê û vegerandina Eşîr û Êlên xwe ve ji bona Miyafarqînê ve ji bona wêderê ve hate biçûyîn. Di navbera wî û Şehsuwar de şer û pevçûnê date bidestpêkirin. Behlul Beg di vî şerê hanê de bi cangorîvanîyê ve hate biserkevtin. Wî li dû xwe de pênc Kur bi navên Mîr Xan, Omer Beg, Mehmud Beg, Mohamed û Osman ve dane bihiştin.

Mîr Xan Beg Kurê Behlul Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de ew bi kar û barên wîna ve hate birabûn. Çilo çend sal ji rojên serdarîya wî ve hatin biderbasbûn, di rêya kar û barên bêşermzarî de, ji yê ku ew ji bal Eşîr û Êlên wî de li ser alî û hêlan de dihatin bikirin, xelk jiber zordarî û sitembarîya wan ve hatin bibêzarbûn. Wan bi navê dadxwazîyê ve ji bona Dergehê Padîşahîyî dadwerîyê ve penah ji xwe re datin bibirin. Wan ji xwe fermana kuştina Mîr Xan û sizadana Eşîra Bisyan û Buçîyan ve ligel hemû xelkên xwedîyên kar û barên bêşermzarîyê û Peyên wan ve bi navê Mohamed Paşayê Mîrê Mîranê Amed ve dane bianîn. Mohamed Paşa Mîr Xan Beg ji bona Dîwana Amed ve date bianîn û wî ew li gora fermanê de date bikuştin.

Omer Beg Kurê Behlul Beg

Di piştî kuştina Birayê wî de Mîrneşîniya Miyafarqînê pê hate bisipartin. Lêbelê di pêla serokitîya wîna de birêvebirina kar û parastinê nedihate birêveçûn. Derbarê wergirtina bac û bêşên nîşankirîyî Padşahî wî

---

²⁷⁷ Iriwan -Yerîvan- ew bi Paytextekî ve ji paytextên Komarên Sovyetîyî niha ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁷⁸ Di du destnivîsan de Bisyan ji dêlva Sulêmanî ve hatîye binivîsandin. Mohamed E^li Ewnî

nikarîbû bidana bicivandin, ji yên ku ew her sal bi çar Xerwar -tûrikên- Zêr ve ji bona xizna Diyarbêkrê ve dihatin bidan. Di beramberî vêna de Dîwana Sultan Mohamed Xan Mîrneşînîyên Eşîrên Kurdan û Miyafarqînê ji bona Ibrahîm Beg Aqsaqê²⁷⁹ Kurê Cîhangîr Beg ve bi saya piştgirtina Mîrê Miranê Amed û Defterdarê wêderê ve pê dane bisipartin. Di pêşî de ew ji bona nik Serdarê Bedlîsê ve hate bipenahbûn û ew di navçeya Mûşê de hate bidaniştin. Li gora karina xwe de ew bi rabûna civandina bêş û bacan ve di hate birabûn; lêbelê wî tu tişt jê nedate biderxistin. Wî gelek Xorî û serserî li dor ala xwe de datin bikomkirin û wî bi destdirêjîya ser malên xelkên Mûşê, Xenis û Melazgird ve bi talanyê ve date bikirin. Di dawîya dawî jî de wî dest bi rê, raw û rûtkirinê ve date bikirin. Di navbera Hezo û Batmanê de çend caran wî Rêwî û Karwanên çûn û hatinê datin bitalan û birûtkirin û wî çend Nefer ji Musulmanan jî ve dane bikuştin. Elî Beg Mîrliwayê Xenis û Mohamed Begê Serdarê Hezo hêrîş ji bona ser wî ve dane bibirin û wan hin ji Heval û Peyên wî ve ligel Birazayê wî de dane bikuştin û wan gelek ji mal û firaxên wan jî ve bi destên xwe ve dane bixistin. Ew bi xwe jî ve bi hezar û yek bela ve ji nava lepên wan de hate birizgarîkirin. Eger çî jî ew bi navê Mîr ve têtê binavkirin, ew bi dizîyê û rêberîyê ve têtê bipesindarîkirin û ew yek die cihî de nikare xwe bide biragirtin.

---

²⁷⁹ Di du destnivîsên din de bi Aqsimaq ve hatîye binivîşandin. Mohamed Elî

Beşê Duwem**Li Perê Sêyem de bi Duwazdeh²⁸⁰ Derîyan ve têtê bidawîkirin****Derîyê Yekem****Li ser Serdarên Sohran de**

Li ber reweşta ronahîya çurûskên Xwendevan de rastîya vê destanê nayête bipoşandin û biveşartin, ku tuxmê Serdarên Sohran bi Merovekî ve bi navê Kulos ve ji Gewreyîn Erebên Begdadê ve têtê bigihandin. Kelos²⁸¹ ji serpehatîyên zeman de ji bona gundê Huweydan²⁸² ve li hêla navçeyê Ewan²⁸³ de hatîye biavêtin. Di pêşîya dema xwe de wî şivanîya pezên xelkê gund date bikirin. Peyva Kelos bi têtêgihîştina vî mîletî ve ji Merovekî re têtê bigotin, ji yê ku diranên wîyî pêşî hatibin bikevtin. Ji wî sê Kur bi navên Isa, Ibrahîm û Şêx Weys ve hatin bihiştin. Di nava

---

²⁸⁰ Di du derstnivîsên din de deh ji dêlva duwazdehan hatîye binivîsandin û di nava wan de derîyên yazdeh û duwazdeh nayêtin bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

²⁸¹ Kelos di devoka Kurdên Şeqlawe de tanî niha jî bi devkoxekî ve -dirankevtî- ve têtê biderkevtin. Wetov ji min re Salih Reşîd Beg Mîran ji Serokên Eşîra Xoşnavî Kurdîyî bi nav û bang ve di herema Hewlêrê de date bigotin. Wehajî Keşe Cibîrîl Kurê Bîrazayê Metran Edî Şîrê bi nav û deng ve piştî Salih Reşîd date bigirtin. Şeqlawe di 23. 9. 1947 de. Mohamed Elî Ewnî

282

1. Di du destnivîsên din de Yehudîyan hatîye binivîsandin. Bêguman ew hatîye biguhertin û ew ji Yehudyan, Hevdeya, hutyan, heftiyam ve hatîye biderkevtin Mohamed Elî Ewnî
2. Li gora bîr û bawerîya min de Hudîyan bi rast ve têtê biderkevtin. Niha ew bi gundekî avakirî ve di jorî rojavayî Rewanduzê de bi nêzîka deh Km ve jê bi dûr ve li ser çiyayê Balekiyan de têtê bikevtin. Di kevnar de ew bi navê Heft Xuwan ve dihate binavkirin. Xwedîyê El-Eşa ji wergirtina El-Mesalik el-Ebsar de bi peyva Heftiyam ve dayite binivîsandin. Rojbeyanî

²⁸³ Ewan: li herema Soran de niha ne kelehek û ne jî gundek bi vî navê hanê ve têtê bidîtin, lêbelê Keleha Rewan bi koka navê Rewanduz ve têtê biderkevtin, ango bi liberkevtina kurdî ve bi Keleha Rewanê ve têtê biderkevtin. Bi pîrbûn ve ev navê Ewan ji Rewanê ve hatîye biderkevtin; jiber ku navê Rewanduz pîr bi kevnar ve nayête biderkevtin û ew di piştî hezarê koçî ve hatîye biderkevtin. Heger ku Rewanduz ji Rewand ve ji bajarê kevnarî ve hatibe biderkevtin, yê ku ew ji bal Rewandê Gewre ve hatîye biavakirin, bi gotina Mucem El-Buldan ve ew bi Iyaleta Musilê ve têtê binavkirin. Ewsa ew bi keleha Rewand ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Kurên wî de Isa pir bi mêrxas, merd û devweş ve dihate biderkevtin. Wî bidestkevtiyên şivanîya xwe li ser Xort û Bêçarên gund de didatin bixerckirin, tanî ku komeke mezin ji Serserî, Bêçar, Rûsar û Nezanan ve li dora wî de hatin bikomkirin û ew bi nermbûn û rabûn û rûniştina wî ve hatin bixapandin û wan serên xwe jê re dane bidanîn. Li hevdû de di vê demê de hate birasthatin, ku ji Serdarê vî Diyarî re Dujminekî mezin hate bipeydabûn û ew bi tevaya hêza xwe ve ji bona şerê wî ve hate biçûyîn. Serserî û Rûsarên pêyên Isa jî, yên ku wan jê re bi qerf û gep ve navê Mîr didatin bigotin, ligel wî de ji bona şerê Dujmin ve berê xwe ber bi Balekan²⁸⁴ ve dane bivekirin. Gava Xelkên vê hêlê nîşanên jêhatîbûnê û şopên mêrxasîyê çavên karên Isa de dane bidîtin, ew lige hevdû de hatin bipêkhatin, ku ew wî bi Mîr ve li ser xwe de bidin bidanîn. Di demeke kurt de pir xelk li jêr ala Isa de hatin bikomkirin û ew bi dil û can ve ji bona vekirina keleha Ewanê de hatin biçûyîn. Jiber ku rexên vê keleha hanê bi tehteke sor ve têtê biderkevtin û di pêşî de Isa û Peyên xwe bi ser vê tehta bilinde ve hatin bikevtin û wan dest bi şer û cengê ve dane bikirin, Asêvanên Kelehê ji mêrxasî û gernasîya vê komê ve hatin bisawkirin û wan ew bi tehta sor ve dane binavkirin. Di dawîya dawî de ji pîrbûna bi karanîna wîna ve ji bal Kurdan ve, ku ew ji Surx bi Suhr -sor- ve dibêjin, bi Suhr -sor- ve ew hatin binavûdengkirin. Bi kurtî ve di piştî vî şerê germî gûr de keleh hate bivekirin. Sitêra bextê Isa bi bilinbûna sitêra Isayê Meryem ve hate bigihandin. Bextê wî jî ji burca Kîwanê ve bi bilindtir ve hate biderkevtin û roj bi roj ve pileye dewleta wî jî dihate bilindkirin û tava roja wê jî ji bilindbûna Felekan ve bi bilindtir ve dihate biderkevtin. Bi rabûn û rûniştineke rast û durust ve û bi remaneke dûrbîn ve wî Wilayeta Suhrabê bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Çilo wî demekê di vî diyarê hanê de bi kemeranî ve date biderbaskirin, ew ji bona dilovanîya Xwedanî ve hate bimêvanîkirin.

Şah Elî Beg

Ew li cihê Bavê xwe de ji bona ser Textê Serdarîyê de hate birûniştin. Çilo roja wîyî dawî hate bihatin û wî ji bona dunya din ve date bibarkirin, wî çar Kur bi navên Isa, Mîr Bodaq, Mîr Husên û Mîr Seyîd ve

²⁸⁴ Di hin destnivîsandinan de ew bi Malekan ve hatîye binivîsandin. Ev bi navê Eşîrekê û heremekî ve niha li hêla Rewanduzê de têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

li dû xwe de dane bihiştin. Wî di rojên jîyana xwe de Wilayeta xweyî Bav û kalan di navbera Kurên xwe de date bibehrvêkirin û da ku her yek ji wan ve bi pişka xwe ve bête bidilkirin û kesek ji wan ve destên xwe ji bona nava zînetên hevdû ve nedîn bitêwerdanîkirin. Ji van jî ve navçeya Herîrê, ya ku ew bi baregeha dewleta wî ve dihate biderkevtin, wî ew ji bona Kurê xweyî mezinî Isa ve date bidan. Demekê ku roj li ser serdarîya Mîr Isa de hatin biçûyîn, ew di şer û pevçûnekê de hate bikuştin, ya ku ew di navbera wî û Pîr Bodaqê Serdarê Baban de hatibû bivêkevtin.

Pîr Bodaq²⁸⁵ Kurê Şah Elî Beg

Di piştî mirina bavê xwe de ew bi kar û barên serdarîyê ve hate birabûn. Wî navçeya Somaqliq²⁸⁶ ji jêrdestên Eşîra Ilxasê girêdayî bi Qizilbaşan ve date birizgarîkirin, wî ew bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Di piştî ku ew çend salan bi serdarîkirin û serpereştîya wêderê ve hate birabûn, ew hate bimirin. Wî li dû xwe de du Kur bi navên Mîr Seyf El-Dîn û Mîr Husên ve dane bihiştin.

Mîr Seyf El-Dîn

Ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn. Gelekî wî li ser Mîrneşînîyê de nedate biserdarîkirin û ew hate bimirin. Birayê wî şûna wî date bigirtin.

Mîr Husên

Ew li şûna Birayê xwe de hate birûniştin û ew bi zû ve bi banga Xwedanê xwe ve hate bigihandin. Jî wî heft Kur di rupelê rojgarîyê de bi yadgar ve hatin bimayîn. Kurê wîyî mezin Mîr Seyf El-Dîn bi cihgirê Bavê xwe ve hate bikirin. Sinceqa Somaqliq bi destûra, ya ku ew li jêrdestîya Bav û Kalên wî de dihate biderkevtin, wî ew date bizeftkirin.

---

²⁸⁵ Di du destnivîsên din de Mîr Bodaq ji dêlva Pîr Bodaq ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

²⁸⁶ Di du destnivîsên din de ew bi Simaqla ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

Mîr Seyîd Kurê Şah Elî Beg

Ew bi Kûrê Biçûkî Şah Elî Beg ve têtê biderkevtin. Ew di nava Serdarên Kurdistanê de bi merdbûna xwe ve têtê bipesindan û bi nîşana mêrxasîya xwe ve têtê binavûdengkirin. Di piştî mirina Bavê de li cihekî de bi navê Şeqabad²⁸⁷ ve hate birûniştin. Ji bona wergirtina xwîna Birayê xwe ve Mîr Isa ligel Pîr Bodaqê Baban de bi şer û cengê ve hate bikevtin. Wî Pîr Bodaq date bikuştin û wî Mîrnêşînîya Birayê xwe jî bi ser serdarîya xwe ve date bivekirin. Wî Sinceqê Hewlêr, Musil û Kerkuk ji jêrdestên Karmendên Qizilbaşan ve bi darê zorê ve datin biderxistin û wî ew ji bona nava serdarîya xwe ve datin bixistin û wî li ser wan de date biserdarîkirin. Demekê ew bi Serdarê bi serê xwe ve li ser Wilayeta Suhran de ligel pêvekirin û bi servekirinên wê de hate bigihandin. Di dawîya dawî de wî canê xwe ji çengên gûrk ve nikarîbû bida birizgarîkirin û ew bi Dîlê penceyên felekê -qederê- ve hate bigihandin. Wî li dû xwe de sê Kur bi navên Mîr Seyf El-Dîn, Mîr Iz El-Dîn Şêr û Sulêman ve dane bihiştin. Mîr Seyf El-Dîn di terbûna ciwanî û xurtbûna zendên xwe de ji hesp ve hate bikevtin û wî rûwê xwe ber bi cîhana mayînê ve date bivekirin. Mîr Ize El-Dîn Şêr li ser Sinceqa Hewlêrê de didate biserdarîkirin, tanî ku di mêjûwa sala nehsed, çil û yekê -941 k.-1534 z.- de Sultan Sulêman Xan Xaniyê Aştîyê li Begdadê de date bivekirin û wî zivistana xwe li Hewlêrê de date biderbaskirin, ji Ize El-Dîn Şêr ve di wan rojan de hin ji kar û barên ne li bar de derbarê Nokerên Estaneyî Berzî Sultan ve hatin biderkevtin. Li gora fermana bêveger de ew hate bikuştin û Sinceqa Hewlêrê bi Husên Begê Dasnî ve hate bidan, yê ku ew ji Mîrzadeyên Yezîdîyan ve dihate biderkevtin. Di piştî kuştina Ize El-Dîn Şêr de Birayê wî Sulêman Beg jî ji vê dêra kevin ve ji bona dunya din ve hate bibarkirin û wî li du xwe de sê Kur bi navên Qulî Beg, Mîr Isa û Mîr Seyf El-Dîn ve dane bihiştin.

Sultan Sulêman Xan bi giştî ve Wilayeta Suhran bi ser Sinceqa Hewlêrê de date bivekirin û wî ew ji bona Husên Begê Dasnî ve date bidan. Serdarîya Suhran bi carekê ve ji destên Xwedîyê wê ve hate biderkevtin û ew bi destên Xelkên Bêgane ve hate bikevtin.

---

²⁸⁷ Şeqabad bi Şeqlawa kevin ve têtê biderkevtin û Mesalik El-Ebsar li ser de dide biaxivtin. Renge, ku navê wêna li Şeqil=Dar û Aw de hatibe bipeydakirin. Ku dibêjin, Şahqulîabad ji Şahqulî ve hatîye biderkevtin, ez vê bi dibûneke dûr ve didim bidîtin; jiber ku Şahqulîyê bi navkirî ve bi derengî ve lê dayîte biserdarîkirin. Rojbeyan

Mîr Seyf El-Dîn Kurê Mîr Husên Kurê Pîr Bodaq

Di berê de hatibû bigotin, ku Mîr Seyf El-Dîn Sinceqa Somaqilq bi destrura li jêrdestîya Bav û kalên xwe de ji xwe re date bizeftkirin. Çilo tevaya Wilayeta Suhranê ji aliyê Sultan Sulêman ve ji bona Husên Begê Dasnî ve hate bisipartin, çend caran di navbera Mîr Seyf El-Dîn û Husên Begê Dasnî ve şer û ceng hatin bivêkevtin. Di dawîya dawî de Mîr Seyf El-Dîn hêza liberxwedana wîna beramberî bi Eşîra Dansî ve nedikarîbû bihata bikin, wî sê Telaqê pûka Keyetîyê date biavêtin û wî benabûna xwe ji bona nik Pîke Begê Serdarê Erdalanê ve date bibirin. Pîke Beg çavên xwe ji tirs û tûrebûna Sultan Sulêman ve ji bona alîkarî û yarmetîya wîna ve pê nedane bidan û wî guhên xwe jî pê nedane bidan. Mîr Seyf El-Dîn jê bê hêvî hate biderkevtin û ew ji wir hate bivegerandin. Çilo ew bi Suhran ve hate bigihandin, wî komek ji Xelk û Welatîyên wêderê ve bi ser xwe de dane bikomkirin û wî keleha Hewlêrê bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Bi alîkarîya bext û hilatîya gustê ve çilo ev vekirinên hanê pê hatin bikin, piranîya Eşîr û Êlên Suhranê bi yek dil û can ve li dor wî de hatin bikomkirin. Mîr Seyf El-Dîn jî, çilo ku Ebu Muslim rojekê li jêr durujmê Ebasîyan de ji nişkê ve hêrîş ji bona ser Merwanîyan date bikin, wî jî bi wê xurtbûnê ve ji nişkê ve hêrîş ji bona ser Yezîdîyan ve date bibirin. Çilo Husên Beg bi vê çîrokê ve hate biagehdarîkirin, wî berê xwe ber bi Hewlêrê de date bivekirin û di navbera wan de şerekî gewereyî sext hate bidadan. Di vê carê de şikestin bi Husên Beg û Yezîyan ve hate bikevtin. Beramberî pêncsed Nefer ji Gewreyên Dasnî ve hatin biguştin û Huseyniyîn²⁸⁸ hatin biserkevtin. Pir mal û kel û perên bê jimar bi destên Mîr Seyf El-Dîn û Peyên wî ve hatin bikevtimn. Wî tevaya Muklê xwe bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Mîr Seyf El-Dîn bi serxwebûn ve bi ser Textê Wilayeta xwe ve hate bikevtin. Çend caran Husên Yezîdîyên tarûmarkirî bi ser hev ve dane bikomkirin û wî bi dil û can ve ji bona ser Mîr Seyf El-Dîn ve didate bihêrîşkirin. Her car kevtin bi pişka wî ve dihate biderkevtin û biserkevtin bi bextê Mîr Seyf El-Dîn ve dihate biderkevtin. Husên Beg bi şikestî û bedbextî ve hate bivegerandin. Çilo agehdarîyên revîn û şikestina Husên Beg li Estana Padîşahîyê de hatin bidengvedan, ew ji bona Istenbolê ve dane bianîn. Fermana bêveger bi kuştina wîna ve hate biderkevtin û ew hate bicîhatin.

Xweşxuwani

²⁸⁸ Kurd beramberî Tundrîyên Merwanîyan peyva Yezîdîyê didin bikaranîn û ew ji bona tevaya Dujminên wanî Musulman peyva Huseyniyên didin bikaranîn. Mohamed Elî Ewnî

Kesi ku bi kesi bed saz gerdid
 bedu rozi heman bed baz gerdid
 biçêşmi xuwiş dîdem ber guzargah
 ke zed burcan muri merxeki rah
 henuz ez seyd minqariş neper daxt
 ke merxi diger amed kar u saxt

Hejar:

دهسی زۆردار به بیوردای له پیشه‌ی	که‌سی هاوکاری زۆرداران بو پیشه‌ی
له‌لای راوکه‌ر له ژێر دارا سه‌که‌ت بو	که تاژی راوی پی‌نه‌کراو شه‌که‌ت بو
نه‌دوره خییوی خۆی لیی نی به‌شۆر‌باو	که‌ویک هاوخوینی خۆ بی‌نیته‌ سه‌رداو

Kesê hawkari Zordaran bû pîşey
 desi Zordar be bîwirdari le rîşey
 ke tajî rawi pê nekira u şeket bû
 le layi Rawker le jêr dara seket bû
 kewêk hawxuwêni xoy bênête ser daw
 nedure xêwî xoy lê nê be şorbaw

Li gora fermana Sultanê Xazî de Sultan Husên Beg Serdarê Amêdiyê û tevaya Mîrên Kurdistanê ji bona ser Mîr Seyf El-Dîn û vegirtina Wilayeta Suhranê ve hatin bikarmendîkirin. Herçend jî wan bi jêhatîbûn ve dane bikarkirin; lêbelê bi bê kêr ve hatin biderkevtin û ew bi bê gihandina mebesta xwe ve hatin bivegerandin. Mîr Seyf El-Dîn di piştî vêna de bi bê derd ve di nava gulistana Wilayeta xwe de bi kemeranî ve demên xwe didatin birabuhurandin. Di dawîya dawî de mîna ku tete bigotin, „heger dawî hate bihatin, çav têtin bikorkirin“. Ew bi nava tora Yusif Begê Biradost ve hate bikevtin, yê ku ew bi Xazî Qiran ve dihate binavûbangkirin. Wî berê xwe ber bi Dergehê Sultanê Xazî ve date bivekirin, bi hêvîya ku ew çilo bi wêderê ve bête bigihandin, dê dilovanîya Padîşahîyê fermana lêbuhurandina wîna li ser tawankarîyên wî de bide biderxistin û dê welatê wî bi dilovanîyên Sultanî ve bi wî ve bide bidan. Bi gihandina wî ve ji bona Estanê ve dest li cî de canê wîna bi Wênerên tawankarîyê ve hate sipartin.

دەپیشدا چاوو گوئی وزارت دەبەستی
 گلاربوی و لەناو چالدا قەتییسی ...
 بەلای بیئاوەزی ئاھووی ژیانە!

بەلای عاسمان کەویستی پیت بوەستی
 کەقۆرتی ریت نەدەوی وچاکەت نەبیسی
 ھەتا بزوا زوانت بو زیانە

Quli Beg Kurê Sulêman Beg Kurê Mîr Seyîd

Gava ku Eşîra Dasnî Wilayeta Suhranê bi jêr destên xwe ve date bixistin, Qulî Beg bi caran ve ligel Eşîra Dasnî de bi şer û pevçûnê ve hate bikevtin û hercar jî ew li ser wî de dihatin biserkevtin. Bi neçarî ve wî dev ji Yar û diyarê xwe ve date biberdan û ew ji bona Dergehê Şah Tehmaseb ve hate biçûyîn û ew li nik wî de hate bipenabûn. Eşîra Dasnî ji ber dujminatîyên kevin ve, yên ku ew hergav di navbera Huseynîyan û Yezîdîyan de dihatin bidîtin, date bixwestin, ku ew tola Yezîdîyan ji Musulmanan ve bide biwergirtin. Bi rengê wetov wê date bikin, ku Xelk ji zordariya Yusif Kurê Hecac û Seed Kurê Ziyad ve dane bijibîrakirin. Beramberî vêna komek ji Eşîrên Suhranê ve xwe dane biyekkirin û wan Kesek ji bona anîna Qulî Beg ve ji diyarê Ecem ve datin binardin. Wî ew bi birgerê û mêldariyê ve ji wêderê ve ji bona nava xwe ve date bianîn. Ji bona ku ew zordariyê bide biraxistin, ew ji bona ber dergehê Estana Padîşahiya Sulêmanî ve hate biçûyîn û wî daxwaza Wilayeta xwe date bikin. Sultanê Xazî Sulêman Xan bawerî bi Qulî Beg ve nedate bikin û wî Sinceqa Semawat²⁸⁹ di herema Besra de pê date bidan.

Di piştî kuştina Mîr Seyf El-Dîn û Husên Begê Dasnî de û rudanên, yên ku ew berî niha hatibûn bibîrxistin, li ser daxwaza Sultan Husên Beg Serdarê Amêdiyê Qulî Beg ji Semawat ve ji herema Besra ve hate bianîn û jê re erdên Suhran di navçeya Herîr de pê hate bidan. Bi nêzîka bîst salan ve ew li wêderê de bi kar û barê serdariyê ve hate birabûn. Di dawîya dawî de ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî ji bona dunya din de date bibarkirin. Ji wî du Kur bi navên Bodaq Beg û Sulêman Beg hatin bimayîn.

Bodaq Beg Kurê Qulî Beg Kurê Sulêman Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de wî ala serokitîyê di navçeya Şeqabad de date bibilindkirin. Ji gelacîya Gelacan ve di navbera Biran de dostî û

²⁸⁹ Ew bi Bajarakê El-Semawe ve tête biderkevtin, ya ku ew di Parêzgeha Dîwanîyê de li jêrî Iraqê de tête biderkevtin. Rojbeyanî

yekîti bi dujminatîyê û pevçunê ve hatin biveguhertin. Ji birîndarîkirina ziman ve kar bi karanîna şûr û tîran ve hate bigihandin. Di dawîya dawî de karîna Bodaq Beg li ber Birayê wî de nema dikarîbû bihata biderkevtin. Wî date bibazdan û ew ji bona nik Sultan Husên Beg Serdarê Amadîyê ve hate bipenabûn. Çend rojan wî ev çavdêrî didate bikin, ku dê ew bi alîkarî û yarmetîya Sultan Husên Beg ve ji bona Wilayeta xwe ve bête bivegerandin. Lêbelê rojên karxedar û çerxa feleka bêbext rê pê nedane bidan û ew di bajarê Akrê de ji herema Amêdîyê de bi dilovanîya Yezdan ve hate bigihandin.

Sulêman Beg Kurê Qulî Beg Kurê Sulêman Beg

Ew bi Merovekî pir dadwer û hejar perwer ve dihate biderkevtin. Ew di nava Serdarên Kurdistanê de di kûrbûna têgihîştin û şarezaya xwe de bi nav û bang ve dihate biderkevtin û ew di pîrbûna hişîtî, bîr û bawerî û dûrbûna dîtina xwe de dihate bipesindarîkirin. Ew di piştî mirina Bav û Birayê xwe de bi Serdarê ser bi xwe ve ji bona Wilayeta Suhranê ve hate bigihaştin. Jiber dujminatîya kevin di navbera Malbata Mîrên Suhran û Eşîra Zerza de bi wetov ve hate bigihandin: “Ji bona Sulêman ve leşker date bikomkirin”. Wî beramberî sêzdehhezlar Peyade û Suwar ji Dêwênagirên Kurdan ve bi serhev ve dane bokomkirin û wî hêrîş ji bona ser Wilayeta Zerza ve date bibirin. Wî ew ber bi hêrîşkirinê û talanyê ve date bixistin. Wî Mîrliwayê wêderê bi sêsed û pêncî Neferan ve ji Axe û Gewreyên Eşîr û Êlên Zerza ve date bikuştin, Kes û Karên wan jî dane bidîl û bidestgîrîkirin û wî ew ji bona Wilayeta Suhranê ve dane bianîn. Ji ber şûr mayîyî Zerza ve ji bona raxistina zordariyê û dadxwaziyê ve ji bona ber Dergehê Sultan Murad Xan ve hatin biçûyîn. Sultan di derbarê wan de amadebûna xwe date biderxistin, ku ew Sulêman bi xurtî ve bide bisizakarîkirin, da ku ew ji bona hemû Serkêşan ve bi serpêhatî ve bête bikirin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê pêlê de Sulêman Beg hinek ji Wilayetên Qizilbaşan ve dane bitalanî û bihêrîşkirin û wî gelek ji Qizilbaşan ve dane bidîl û biberdestkirin. Wî komek ji Dîlên Qizilbaşan ve legel malên pir ve ji bona ber Dergehê Sultanê lêbuhurandinê ve date binardin. Ew ber bi awira dilovanîyê ve hate bikevtin û ew bedkarîyên, yê ku ew jê hatibûn biderkevtin, ber bi lêbuhurandin û çavlêgirtina Padîşahyê ve hatin bikevtin.

Yek ji Pismamên wî ve bi navê Qubad Beg ve, yê ku wî li ser Sinceqa Terek de didate biserdarîkirin, hin karên nelibar jê hatin biderkevtin, belkî jî arezuwa serdariya Suhranê û dujminatîya Sulêman Beg jî ber bi bala wî ve dihate bikevtin. Wetov hate bidirêjîkirin, tanî der mehên sala nehêd, not û çarên -994 k. -1585/86 z.- de Sulêman Beg ji nişkê ve hêrîş ji bona ser wî ve date bibirin. Wî ew û bi beramberî çardeh Neferan ve ji Mirov û Hogirên wî ve ligel de dane bikuştin. Di piştî vê re ev Serdarê hanê bi hêz û hinerê ve û ev Walîyê hanê bi xwedanê desthilatîyê ve hate bigihaştin. Biçûk û Mezin, Dûr û Nêzîk jê dihatin bitirsandin. Kesekî newêrîbû serê xwe li ber de bide bibilindkirin. Mîr û Serdarên, yên ku ew bi nêzîkî wî ve dihatin bidorhêlîkirin, jê re hemwarîya sertewandinê didatin bikirin. Tevî ku ew bi Merovekî bêsewad ve dihate biderkevtin û tutîşt jî wî ne dabû bixwendin, wî destên qencîyê ji bona

Meşayixên vî diyarî ve didatin bidirêjkirin. Di sertewandin û perestîyê de wî demên xwe didatin biderbaskirin û wî piranîya demên xwe bi nimêj û niyazan ve didatin bikaranîn, tanî ku roja wîyî dawî hate bihatin û canê wîyî pak ji singa bedena wîna ve bi perên kişandinên xwestîya Xwedanîyî ve hate biperwazkirin û ew bi esmanê gorepanên Xwedanî ve hate bigihandin.

Elî Beg Kurê Sulêman Beg

Di piştî mirina Bavê wî Mîr Sulêman de bi fermana Sultan²⁹⁰ ve, Xwedê lê betê bilêbuhurandin û cihê wî jî bi buhuşt ve bête biderkevtin, serdarî û birêvebirina Suhranê pê date bisipartin. Niha ku mêjûwa koçî der sala hezar û pêncan -1005 k.-1596 z.- de tete biderkevtin, ew bi serxwebûn ve bi serdarîya Wilayeta Bav û Kalên xwe ve tete birabûn.

---

²⁹⁰ Mebest pê Sultan Murad Xanê Sêyem (983-1003 k. -1575-1594 z. de) tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewni

Derîyê Duwem

Di bîrxistina Serdarên Baban de

Li ber bextên rewşenbîrên konevanên zimanxweşên Mêjûvanan û Balxweşên Peyvdarên Qerwelbêjan de nayête bipoşandin û biveşartin, ku Serdarên Baban di nava Serdarên Kurdistanê de bi pîrbûna Êl û Bavikên xwe ve û bi gelek bûna Heval û Peyên xwe ve têtin binavûbangkirin. Lêbelê çilo rojên vê Binemalê bi Pîr Bodaqê Bebe ve, yê ku ew bi têgihiştina Baban ve tête biderkevtin û bi Birayê wî ve hate bigihandên, ji yên ku ew bi bê Dûnde ve hatin bimayên, dê emê li ser de bidin biaxivtin. Serdarîya van Dûdmanan ji bona Nokerên wan ve hate biveguhêstin. Kesekî, yê ku lêhatin û karîna fermandarîya serdarîyê û serokîtîya wêna bide bikirin, di vê Xanedana hanê de nema dihate bidîtin.

Mîr Pîr Bodaq Kurê Mîr Ebdal

Di merdbûnê de Hatim bû û di mêrxasîyê de Rustem bû. Di nava Heval û Hogirên xwe de di gorepanên şer û cengan de her li pêş ve dihate biderkevtin. Karîyê wîyî dawî bi wî cihî ve hate bigihandin, ku ew serê xwe bide bihildan û arezûwê bilindbûnê û serxwebûnê ji xwe re bide bidaxwazkirin. Wî Wilayeta Larcanê²⁹¹ ji Eşîra Zerza ve û Sêwê ji Suhran

---

²⁹¹ Diyare, ku ev Larcan bi Lahîcana niha ve tête biderkevtin, ya ku ew di navbera Şino û Ormiyê de di nava Padîşahîya Iranê de tête bikevtin Mohamed Elî Ewni

Ez der salên heştîyê de gelek carî li gundê Lacanê de mîna Pêşmergeyekî ji Pêşmergên Kurdistanê ve di şureşa Gulanê de hatime bimayîn. Min gelek wêne li vê heremê û vî gundê hanê de dane bikişandin. Pîr bîrwerîyên xweş niha di dema pêşmergetîyê de û ligel Pêşmergan de li ser bala min de têtin biherikandin. Çend xweş û pêwîste, ku ez rojekê li ser wan bîrwerî û serpêhatîyên pêşmergetîyê de li ser rêya azadîya Kurdistanê de ji bona nîfşên tîn bidin binivîsandin! Bîrwerîyên Mirovan bi kanîyeke xurt ve ji kanîyên mêjûwê ve têtin biderkevtin. Çend ew bi rast û durustî ve bêtin binivîsandin, wetov deha bêtir ji mêjûwê ve serpêhatî têtin biwergirtin. Teva destana me Kurdan bigir bi carekê ve di nezanîya me de tête biderkevtin û bi giştî ve ew di nezanîya me de li ser felsefa mêjûwê de û bi taybetî ve di kêmbûna têgihiştina me de li mêjûwa Kurd û Kurdistanê de tête biderkevtin. Miletêkî bê mêjû bi mîna menalekî bê serpêhatî ve tête biderkevtin. Dujminên me bi navê ayînê ve tevaya mêjûwa me dane bitarûmarkirin û di nava mejîyê me de kurdîni û merovanîya me dane bihilanîn û em bi Bendeyên Ereb, Ecem û Rom ve hatin bikirin, daku em li dunya din de li buhuştaya evsana Ereb de bêtin biçî û biwarkirin. Cuma

ve date bigirtin û wî Wilayeta Qizilbaşan Seldoz jî date biwergirtin. Wî keleha Maran date biavakirin û li ser de wî Mîrliwayek date bidanîn. Wî Eşîra Mukrû û Bane bi nermbûn û sertbûn ve bi jêr çengên xwe ve dane bixistin. Wî Wilayeta şehrbazar -Şarbajêr- ji Serdarê Erdelanê date bisitendin û wî ew bi ser Wilayeta xwe de dane bivekirin. Çend Nefer ji Mîrên Sinceqan ve wî li dor û berên xwe de dane binîşankirin û dahol û ala dadwerîyê ji bona wan ve date bidan. Wî navçeya Kerkukêyî girêdayî bi Begdadê ve date bigirtin û daraya wêna wî ji bona yekekî ji Peyên Xwe ve date bisipartin. Wî di nava serdarîya xwe de hin ji nûjenan ve dane bikirin, ji yên ku hîç kesekî din ji Serdarên Kurdistanê ve hêj pê nehatin bigihandin. Ji van jî ve wî Keçên Mîr û Axayên xwe di pêşî de ji xwe re didatin bixwestin û wî ji wan re hemû rehel û pêwistîyê Bûkitîyê li gora cihên Mîr û Gewreyan de didata birêkûpêkxistin. Di roja lêmehrkirinê û berbûkê de Keç bi hemû rehel, mal û xişir ve bi Kesekî ve, bêyî ku ew li ser van zînetên hanê de dihate biagehdarîkirin, ji yekekî ve ji Mîr û Axên ve didate bimehrkirin.

Birayekî bi navê Rustem ve bi ser bala wî ve hate bikevtin, ku ew wî bide bikuştin. Yekîkî ji Navmalyên wîna ve ev çîroka hanê bi dizî ve pê date bigihandin. Di hingava çûna ser Zerza de wî Rostem ligel Gelacan de, ji yên ku ew di vî karê hanê de ligel wî de hevziman û hevdest bûn, dane bigirtin û bikuştin. Bi vîna vegirtina Wilayeta Suhranê ve wî leşkerekî pir ji bona ser Mîr Seyîd Kurê Şah Elî ve date bikişandin. Mîr Seyîd hinera liberxwedana wîna di xwe de nedate bidîtin. Wî cihê serdarîya xwe date bivalakirin û ew bi nava cengel û çîyan ve hate bikevtin û wî ji xwe re çavdêrîya kêsekê didate bikirin.

Pîr Bodaq ji derketina vê rûdana hanê ve sersurayî û payebûn date bipeydakirin. Ew bi jimareke kêr ve ji Peyên xweyî taybetî ve ji bona tiradê û nêçîrê ve li ser rêya cihekî ve bi navê Hezubyar ve dihatin biçûyîn. Li hevdû de hate birasthatin, ku Mîr Seyîd Kurê Şah Elî li wêderê de hatibû biamadebûn. Çilo Pîr Bodaq bi bê agehdarî ve ji bona nava kemîngehê ve hate bikevtin, Mîr Seyîd ji nişkê ve xwe bi ser wan ve date bidadan û wî Pîr Bodaq ligel Hevrêyên wî ve dane bikuştin. Wan, çi kir û nekir, nikarîbûn xwe ji vê werta xwîn-xwar ve bidana birizgarîkirin.

Xweşxuyanî:

Giriftem ke eziqbal u bext
şudi der cihan sahib tax u text
bikişwergeşayi ferîdom şudi

---

bi genc u zer efrun, zi qarun sudi
 çu xorşîd der ewc nîk exterî
 bira firaxti rayet sururi
 suxen muxteser, cumle elaem terast
 Sulêmanî u efsert erş sast
 hem eyn itibarat bê itibar
 heme nîst girded ser encam kar
 Hejar:

وهكو تو نه بو كەس له بههره و بهشا
 ئەگەر پێ دەكەى دەچیه سه‌رپشتى دىو
 ههزاران ههزار ئازەلى دۆت هه‌بو
 وه‌په‌ز بوى له به‌ر به‌رگ و خو‌راكى باش
 له‌به‌ر چنگى مردن چلۆن راده‌كەى؟

گریمان ئەوەند هه‌لكشای بوى به‌شا
 هه‌مو ده‌فرو ئیباره‌كه‌ت زی‌ر و زیو
 له‌گه‌نج و له‌گه‌وه‌هه‌ر هه‌زار كۆت هه‌بو
 به‌تاو جوت گه‌رانتەو به‌بارانه‌ ئاش
 له‌دنيا نیازت چیبی: وا ده‌كەى

Gerîman ewende helkişay boyi be şa
 weku to nebu kes le berewe beşa
 hemu defr u îrbereket zêr u zêw
 eger rêdekey deçîye serpererşti dêw
 le genc u her hezar kot hebu
 hezaran hezar ajeli dot hebu
 be taw cot gerantewe u be baranne aş
 werezbuyi le berberg u xoraki aş
 le dunya niyzi çibê:wa dekey
 le berçingi mirdin çilon radekey?

Xweşbêjên Kurdan serpehatîyên zînetên wîna ji mêrxasîyê û
 merdîtîyê ve bi helbest ve dane bilidarxistin û pir dastan li ser wî datin
 bihunadin û ew di civat û ahengan de ji bal Dengxweşan ve têtin
 bixwendin û bigotin. Jiber ku ji wî tu Zarokên Nêr nehatin bimayîn,
 serdaerîya wî bi Birazayê wî Bodaqê Kurê Rostem ve hate bimayîn.

Çilo wî du salan bî kêmî ve serdarî date bikirin, Noker û Axan
 mîna ku divabû bihata bikirin, wan serên xwe jê re nedane bidanîn. Vê
 metirsîya hanê ew date bimirandin û dewleta vê Malbatê hate binabûdkirin
 û ew ji bona Nokerên wan ve hate biveguhestin. Kesê pêşî, yê ku ew di
 piştî herifandina vê Malbata Serdarên Baban de hate biderkevtin û ew li ser

Textê Serdarîyê de hate birûniştin, bi Pîr Nezer Kurê Beyram ve tête biderkevtin. Ew bi Merovekî ve dihate biderkevtin, ku ew bi merdbûn û mêrxasîyê ve dihate bipesindan û bixemilandin. Jiber başbûna sincîya wî ve ew bi dil û memnûnîya Xelk û Sipah ve dihate biderkevtin û jiber pîrbûna dadwerîya wîna ve Gel di derguşa parastin û asayîşê de bi xweşî ve dihate bicî û biwarkirin. Wî bi hinera baz û zendên navçeya Kefrî ji pêvekirinê Begdada Aramgehî ve date biderxistin û wî ew bi jêrdestên xwe ve date bixistin û wî ew ji bona nava Wilayeta baban ve date bixistin. Di piştî wî re Wilayet bi du pişkan ve hate bibehrvêkirin.

Du Merov bi navên Sulêman û Mir Ibrahîm ve dihatin biderkevtin, ji yê ku ew li ser destên Pîr Bodaq de hatibûn bixwedîkirin û biperwerdekirin û ji yê ku wî ew di zemanê xwe de bi Mîrê sinceqê ve dabûn bidanîn. Van herdu Merovan serdarî di Wilayeta Baban de di nava xwe de dabûn biparvekirin. Çend deman wan bi yekdigêr ve di rêya hezkirinê û dostanîyê de ligel hevdûde didatin bidan û bisitendin. Di dawîya dawî de bi gelacîya Gelacan ve di navbera wan de hezkirin û hogirî bi dujminatîyê û pevçunê ve hatin biveguhertin. Di encam de Sulêman Ibrahîm date bikuştin û pişka Wilaytê, ya ku ew ji bona wîna ve hatibû binîşankirin, wî ew ji bona ser serdarîya xwe ve date bivegerandin. Çilo panzdeh sal li ser rojên serdarîya wî de hatin biderbasbûn, wî ji cîhana nemanê ve xatirê xwe date bixwestin û ew ji bona cîhana mayînê ve hate biçûyîn. Ji wî çar Kur bi navên Husên, Rostem, Mohamed û Sulêman hatin bimayîn.

Ibrahîm

Di piştî mirina Pîr Nezer de wî neh salan di rêya hevbeşîyê de di nîvê Wilayeta babanê de date biserdarîkirin. Çilo ew li ser destên Sulêman de hate bikuştin, jê sê Kur bi navên Hacî Şêx, Emîr û Mîr Sulêman ve hatin bimayîn.

Hacî Şêx Kurê Ibrahîm di piştî kuştina Bavê xwe de dev ji welat û Hogirên xwe ve date biberdan û ji bona karkirinê ve li nik Şah Tehmaseb de li diyarê Ecem de hate biçûyîn. Ji bal Şahê bi navkirî ve beramber bi wîna ve tu yarmetî û alîkarî nehatin birûdan û ew bi bêhêvî û hejar ve ji bona Wilayeta xwe ve hate bivegerandin. Di navçeya Nelîn û Diyale de wî ji bona ser Sipartdarên Mîr Ize El-Dînê Birayê Mîr Sulêman ve date bihêrîşkirin û wî ew dane bikuştin. Wî ew navçeyên bi navkirî ve ji bona jêrdestên xwe ve dane bixistin. Di piştî mirina Mîr Sulêman de wî tevaya

Wilayeta Baban bi jêrdestên xwe ve date bixistin û ew bi Serdarê biserê xwe ve hate bikirin. Wî beramber bi Şah Temaseb ve karên nelibar ve dane bikirin, tanî ku Şah Temaseb sê caran li dû hevdû de leşker ji bona ser wî ve date bişandin. Hersê caran jî her û her şikestin ber bi Qizilbaşan ve dihate bikevtin û Hacî Şêx jî dihate biserkevtin, tevî ku ji Mîr û Serdarên Kurdistanê ve ji bil çend Neferan ve ji Feqan û Zanistvanan ve, ji yên ku ew bi nêta Xeza û Cîhadê ve bi tîr û kevanan ve pê hatin bigihandin, kesekî din di hewara wî de nehatin bihatin.

Di mêjuwa sala nehse, çil û yekê -941 k. -1534/35 z.- de, dema ku Sultan Sulêman Xan Aramgeha Aşîtiyê li Begdadê de date bivekirin û wî zivistana xwe têde date bibuhurandin, Hacî Şêx jî bi mebesta maçîkirina pîyên ber dergehên Sultanî ve li wêderê de hate biçûyîn. Çilo ew bi navçeya Merge ve hate bigihandin, Xelkên vî navçeyî ji bona şerê wîna ve ligel hevdû de dane bisozdan. Di hingava nêçîrê de û ligel çend Neferên kêr de û bi taybetî ve di cihê ser li mêjê de Kurdên Dêw bi mîna şepolên bê ve bi şûr û rîman ve xwe bi ser wî ve dane bidan û wan ew date bikuştin û çirûska agirê jîyana wî dane bitemirandin. Birayê wîyî bi navê Emîr jî ve wan di vî şerê hanê jî de dane bikuştin. Ji Hacî Şêx du Kur bi navên Bodaq û Sarim ve hatin bimayîn. Herwehajî Birayê wîyî digêr jî Sulêman bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ew jî bi darê zorê ve ji dunya nemanê ve hate biderkirin.

Çilo Hacî Şêx li ser destên Serserîyên navçeya Merge ve hate bikuştin û ev çîroka hanê li Begdadê de ber biguhên Hêja û Bilindî Sultanî ve hate bikevtin, ji dilovanî û hestyarîya Padîşahîyê ve Iyelata Baban ji bona Bodaqe Kurê Hacî Şêx ve hate bidan. Di dema şazdeh salan ew ligel Xelkê de bi nermbûn û başî ve dihate birabûn û birûniştin. Di dawîya dawî de bi livandina hinekan ji Hêjayan ve, ku dê li ser de bêtir di nava rûdanên ayinde de bêtin bibîrxistin, Husên Begê Kurê Mîr Sulêman ji bona daxwaza serdarîya Baban ve li ber wî de dane birakirin. Ji Dîwana Padîşahê Sulêman ve jê re fermana wergirtina serdarîya Babanê hate biderkevtin û ew bi alîkarî û yarmetîya Sultan Husên Beg Serdarê Amêdiyê ve ji bona zeftkirina Wilayeta Bav û Kalên xwe ve hate birêkevtin. Hinera liberxwedana Bodaq Beg bi beramberî wan ve nehate bidîtin. Wî date bibazdan û ew ji bona ber Dergehê Şah Tehmaseb ve hate bipenakirin. Çilo ew şeş mehan ji bona vê Wilayeta hanê ve ne hate bihatin, Rostem Paşayê Wezîrê Gewre bi hêvîya dana Wilayeta Baban jê re ew ji Welatê Ecem ve ji bona Istenbolê ve date bianîn. Serdarîya Baban ji hestyarîyên Sultanî ve jê re pê hate bidilovanîkirin. Ew bi nîşan û xelatên Padîşahîyê ve di nava Hemberên xwe de hate birûmet û biserfirazkirin û ew bi vegerandina

Wilayeta Bav û Kalên xwe ve hate biserbilindkirin. Çilo ew bi cihê „Rabîye Bolaq“ ve hate bigihandin, Husên Beg Kurê Mîr Sulêman bi beramberî heşt hezar Peyade û Suwar ve bi vîna şer û ceng ve rê li ber de date bigirtin. Hêjî di şer û cengê de deh kes bi ser xak ve nehatibûn bikevtin, Husên Beg li ser rê de date bibazdan û ew ji bona Istenbola Sulêmanî ve hate biçûyîn. Çilo ew di rêya Femandarên Gewre de bi hêjabûna maçîkirina ber Dergehê Bilind ve hate biserbilindkirin, Fermana bi cîanîna divayî Sultanî ve hate biderkevtin, ku ew di rêya hevbeşiyê de di Serdarîya Bodaq de bide bikarkirin û hîç kesek ji wan ve ji bicîanîna fermana Sultanî ve neyete biderkevtin. Husên Beg bi lez û bez ve berê xwe bi ber Baban ve date bivekirin. Kar di nava wan de bi ceng û pevçûnê ve hate biencamkirin û Husên Beg di vî şerê hanê de ligel Birayê xweyî Rostem Beg de ji bona dunya din ve dane bibarkirin. Çilo ev nûçeyên hanê li ber Dergehê Sultanî de hatin bidengvedan, Bi bîntengbûna Sulêmanî ve agir pê hate bikevtin û wî hemû Mîrên Kurdan, ji yên ku ew li dor û berên Baban ve têtin bikevtin, ji bona ser Bodaq ve dane bikarmendîkirin. Hêza liberxwedana Bodaq ji bona vê koma hanê ve nehate biderkevtin. Wî date bibazdan û wî penabûna xwe ji bona nik Sultan Husên Begê Serdarê Amêdîyê ve date bibirin. Sultan husên Beg rastîya zînetên wîna li ber pîyên Textê Bilind de date biraxistin û wî jê date bihêvîkirin, ku li tawanbarîyên wîna de bi lêbuhurandin û çavlêgirtina Padîşahî ve bêtin biberamberîkirin û Iyaleta wîyî Bav û Kalan bi dilovanî jê re bête bixelatkirin. Sultanê gunehpoş li gora hêvîya Serdarê Amêdîyê de li guhên wî de hate bibuhurandin. Wî Sinceqa Entabê ji dêlva Iyaleta Babanê ve pê date bidan û wî pişka Bodaq Beg bi rêya Sinceqê ve bi Merovekî ve bi navê Welî Beg ve date bibiryardan.

Di hingava ku pevçûn û peyvînê di navbera Şahzadeyên Mezin de Sultan Selîm û Sultan Bayezîd²⁹² ve di Qonyê²⁹³ de hatin bivêkevtin, Bodaq Beg aliyê Sultan Bayezîd date bigirtin û ew ji bona Kotahîyê²⁹⁴ ve

²⁹² Mohamed Emîn Zekî Beg ji Hummer ve dayîte biwergirtin, ku Şahzade Bayezîd bi Serdar ve li ser Qemanê ve dihate biderkevtin. Ew li ber Bavê xwe Sultan Sulêmanê Qanunî de hate birabûn û wî di 30 Recebî sala 966 k. -1566 z.-, (di vir de sal bi şaşî ve hatiye bitomarkirin. Cuma), ligel leşkerê Bavê xwe de date bişerkirin. Ew hate bişikestî û ew ji bona nik Şah Temahseb ve hate bipenakirin. Lêbelê Şah bi dijî soz û bext ve ew di roja 15 Muherema sala 969 k. -1559 z. de li Qezwînê de ji bona Encumena Balhozxana Sultan Selîm ve date berdestkirin. Ew di wê rojê jî de hate bikuştin. Rojbeyanî

²⁹³ Qunye bi bajarekî mezin ve li Iyaleta Fermanêyî kevin de tete biderkevtin. Rojbeyanî

²⁹⁴ Ew bi bajarekî mezin ve li Enadolê de tete biderkevtin. Rojbeyanî

hate biçûyîn. Fermana bicîanîna bêveger hate biderkevtin, ku Sultan Bayezîd Bodaq Begê Babanî, yê ku ew ji Gelacan ve tête biderkevtin, bide bikuştin û serê wî ji bona Dergehê Bilind ve bide binardin, da ku Padîşah tawanbarîyên wî bi perda lêbuhurandinê ve bide bipoşandin û ew çavên xwe li gunehên wî de bide binuqandin. Bayezîd fermana Padîşahîyê date bicîanîn. Wî Bodaq Beg li Kotahîyê de date bikuştin û wî serê wîna Estana cihê Bavê xweyî Sulêman ve date binardin. Ji wî çar Kur bi navên Hacî Şêx, Husên Beg, Mohamed Beg û Mîr Seyf El-Dîn ve hatin bimayîn.

Hacî Şêx ligel Sultan Bayazîd de bi diyarê Ecem ve hate biçûyîn. Gava ku Sultan Bayezîd hate bigirtin, li ser fermana Şah Temaseb ve Hacî Şêx ligel Axe û Mîrên wî de hate bikuştin.

Mîr Şeyf El-Dîn bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ew ji cîhana nemanê ve hate biderkerin. Bi Mohamed Beg ve Sinceqa Kestane pê hate bidan û bi rastî jî ve ew niha li jêrdestên wî de tête biderkevtin.

Mîr Husên Kurê Mîr Sulêman

Dî piştî mirina Bavê wî de çilo Iyaleta Baban bi jêrdestên Hacî Şêx Ibrahîm ve hate bikevtin, jê re hinera liberxwedanê nema hate bidîtin. Wî date bibazdan û ew ji bona Neşîngeha Şah Temaseb ve hate biçûyîn û wî jê yarmetî û alîkarî date bixwestin. Cara pêşî Şah ligel wî de Çirax Sultan Ustaclu Walîyê Dînewerê date birêkirin û wî ew ji bona wan tuxûban ve dane binardin, lêbelê wan tu kar nedane bikin. Cara duwem Şah ligel wî de Gokçe Sultan Qacarê Walîyê Wilayeta Hemedanê date bikarmendîkirin; lêbelê wî pê tu guhdan neda bidan, tevî ku ew jî ji bona wan alîyan ve hate biçûn: belam ew bi bê gihandina meramê xwe ve hate bivegerandin. Cara sêyem Şah Ebdulah Xan Utaclu bi Mîrê Mîran ve û bi Serdar ve date binîşankirin û wî ew bi leşkerekî mezin ve bi mîna şepolekî fireh ve ji

---

Mohamed Emîn Zekî Beg ji Hummer ve dayîte biwergirtin, ku Şahzade Bayezîd bi Serdar ve li ser

Qemanê ve dihate biderkevtin. Ew li ber Bavê xwe Sultan Sulêmanê Qanunî de hate birabûn û wî di 30 Recebî sala 966 k. -1566 z.-, (di vir de sal bi şaşî ve hatîye bitomarkirin. Cuma), ligel leşkerê Bavê xwe de date bişerkirin. Ew hate bişikestîn û ew ji bona nik Şah Temahseb ve hate bipenakirin. Lêbelê Şah bi dijî soz û bext ve ew di roja 15 Muherema sala 969 k. - 1559 z. de li Qezwînê de ji bona Encumena Balhozxana Sultan Selîm ve date berdestkirin. Ew di wê rojê jî de hate bikuştin. Rojbeyanî

bona girtina çihê Baban ve date binardin. Mîr Husên leşkerê Qizilbaşan tanî çiyayekî bi navê Gelale ve date bibirin, yê ku tere ji pirbûna daran ve rêya maran nedihate bidîtin û ligel Hacî Şêx de hatin biberamberkirin. Bavê vî Hejarî²⁹⁵ jî di vî şerê germ û giran de dihate bihevrekirin û bi beramberî sî Nefer ji Peyên wîyî Gewre ve di wir de hatin bikuştin. Beramberî du sê hezar kes ji Eşîrên Qizilbaşan ve di şer de hatin binabûdkirin û herçî ji Mîr û Xanedanan ve bi zindî ve hatin bimayîn, ew bi peyade û tazî ve hatin bivegerandin. Şah Temaseb ji nebaşîya bi rêvebirina kar û bar ve ji bal Mîr Husên ve gelekî hate bibîntengkirin û wî ew ligel herdu Birayên wî de bi navên Mohamed û Rostem ve di yekekê de ji kelehên welatê Ecem ve datin bizindanîkirin. Li paş derbasbûna demekê de wî ew ji zindanê ve dane biberdan. Çilo ew hatin birizgarkirin, hersê Biran ji diyarê Ecem ve dane bibazdan û ew ji bona Neşîngeha Berzî Sultan Sulêman Xan ve hatin biçûyîn. Ew bi dilovanîyên Padîşahî ve ji bona xweşkirina zînetên jîna wan ve di Wilayeta Rom Ilî de ji wan re mûçe hate binişankirin û ew ji bona wêderê ve hatin binardin. Di piştî şeş salan de, ji yên ku wan di vî diyarê hanê de dane biserbirin, li ser daxwaza Sulan Husên Beg Serdarê Amêdîyê de ew ji Rom Ilî ve hatin bianîn û ew bi danîna wan ve li ser Iyaleta Baban ve hatin biserefrazkirin.

Di piştî bi dawîhatina wan rûdanan ve, ji yên ku berî niha bi dûr û dirêjî ve ji bal Nivîskar ve hatibûn bixuyanîkirin, Mîr Husên Kurê Sulêman li ser destên Bodaq Beg Kurê Hacî Şêx de hatibû bikuştin û jê Kurek bi navê Xidir ve hatibû bimayîn. Wî demekê li ser navçeya Merge de ji pêgirêdayên Baban ve date biserdarîkirin. Di dawî de di zemanê Sultan Murad Xan de, Xwedê lê xweşbûyî, ku Emîr Begê Mukrî ji Qizilbaşan ve date birûgerdanîkirin û wî serê xwe li ber pîyên Textê Osmanî ve date bidanîn, navçeya Merge ji Mîr Xidir Kurê Mîr Husên ve hate bisitendin û ew di rêya Sinceqê ve bi yekekî ji Zarokên Emîr Beg ve hate bidan. Di rêya vê re demekê di navbera Emîr Beg û Xidir Beg de şer û pevçûnê date bidestpêkirin. Di nava van zînetan de Xidir Beg bi dilovanîya Xwedê ve hate bigihandin û rîş û rîçalên şer û pevçûnê jî hatin binemankirin. Bi rastî jî ve Eşîrên Baban bi bê Serdar ve hatin bimayîn. Lêbelê bi beramberî çar hezar Merovên Suwarên çelengbazî girêdayî bi tevaya çekên xwe ve di nava vî milletê de têtin bidîtin û ew Serên xwe ji tu kesî re nadin bitewandin.

---

²⁹⁵ Mebesta Hejar li vêderê de bi Danervan ve tete biderkevtin. Bavê wîna Mîr Şems El-Dîn di vî şerê hanê de hatibû bibeşdarîkirin û wî bi çavên xwe ve malwêranîya vê rûdanê dabû bidîtin. Rojbeyanî

Di goyekê de têtê biderkevtin, ku Eşîrên Rojkî û Hekarî ji Eşîrên Baban ve têtin biderkevtin û Xelkên wan jî gelekî bi sertewandî, perestkirinê û rêstikên Musulmantîyê ve têtin bimêldarî û bidilbijandîkirin. Milet bi perest û ayînvana ve têtê biderkevtin. Ji vî Miletê hanê ve Merovên xwedanê qencîyê û zanistîyê hatine bipeyda bûn. Her Axeyekî ji Axên Êlan ve navçeyek ji navçeyên vî diyarî ve ji xwe re dane bigirtin. Hersal çar Xerwar zêr wan li ser xwe de dane bihilgirtin, ku ew wan ji bona xizna Şehlezol-Şehrezor- ve bidin bidan, bi mercekî ve ku Wilayeta Baban ji bona nava Mulkên taybetîyî Hemayonî ve bête bikevtin. Piraniya pir ji Karmend û Berpirsiyarên Dewletê ve gelekî bi başî ve ligel wan de didin bidan û bisitendin. Hersal ew komekê ji pûl û mal ve ji bona wan ve didin bidan. Heger bi darê ço û zorê be, ew filsekî sor ne bi Mîrê Miran ve, ne jî bi Defterdaran û hemû Karmend û Berpirsiyaran ve didin bidan. Tanî niha, ku mêjûwa koçî di sala hezar û pêncan -1005 k.- 596 z.- de têtê biderkevtin, zînetên vî Wilayeta hanê bi vî rengê hanê ve têtê biderkevtin.

Derîyê Sêyem

Di bîrxistina Serdarên Mukrî de

Ji navroka peyvên zimanxweşên Hêjayên Zanevanên poşandîyên rastîyan ve tête biderkevtin, ku koka Serdarên Mukrî bi Êla Mukrî ve tête bigihandin, ya ku ew di hêlên Şhrezol -Şhrezor- de tête bicihkirin. Di goya hinekan de ji Pêwermendan ve tête biderkevtin, ku ew ji tuxmê Serdarên Baban ve têtin bidakevtin. Li ser dev û zimanan de tête binavûbangkirin, ku Seyf El-Dîn bi navê Merovekî Hîlekarî Mekar ve ji vê Binemala hanê ve hatîye bipeydabûn û ji pîrbûna bi karanînê ve ew bi Mukrî ve hatîya binavûbangkirin. Xwedê vê dide bizanîn.

Bi behra texmînê ve Seyf El-Dîn bi rastîya bîr û bawerîya xwe ve û bi jîrbûna mejîyê xwe ve dihate binaskirin û ew bi fen û sextekarîya xwe ve li ser zimanan de dihate bibîrxistin. Di destpêka jîyana xwe de û di dawîya dema Sultanên Turkumanan de wî komek pîr ji Eşîrên Baban û tevaya Eşîrên Kurdistanê de bi ser xwe de dane bikomkirin. Wî navçeya Deryasê ji nava destên Eşîra Çabîqlo ve date birugarîkirin û wî ew bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Di piştî vê re wî hêdî hêdî navçeya Dolbarîk, navçeya Extacî, Îltimur û Sildozi ji bona nava Deryasê ve date bixistin. Bi darê çu û zora baz ve ji bona tu kesekî ve di nava van hêlên hanê de kêsa bi jêrdestxistinê û destdirêjîyê ve nema dikarîbû bihata bidîtin. Eşîrên, ji yê ku ew li ser wî de hatibûn bikomkirin, ew bi Mukrî ve hatin binavkirin. Wî bi deman ve li ser vî diyarê hanê de date biserdarîkirin. Gava ku Mîr Seyf El-Dîn berê xwe ber bi cîhana din ve date bivekirin, jê du Kur bi navên Sarim û Baba Umer ve hatin bimayîn.

Sarim Kurê Seyf El-Dîn Mukrî

Çilo ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn, Şah Isamîlê Sefewî bi vîna girtina Wilayeta Mukrî ve û rakirina rîş û rîçalên wan ve çend caran leşker ji bona ser wî ve date bişandin. Di navbera wî û Qizilbaşan de gelek keretan şer û ceng hatin birûdan. Hercar jî Sarim dihate biserfirazkirin û biserkevtin û şikestin ber bi Qizilbaşan ve dihate bikevtin. Ta ku di mehên sala nehşed û duwanzdehên -912 k. -1506 z.- de Şah Isamîl zivistana xwe li Xoyê de date bibuhurandin û wî Eşîra Şamlu bi

Serdarîya Ebdî Beg Bavê Durmîşxan û Saro Elî Mordar ve ji bona cengkirinê ve ligel Sarim de datin binardin. Herdu Serdar bi leşkerê bêjimar ve ji bona ser Sarim ve hatin biçûyîn. Şerên mezin û giran hatin bidadan. Herdu Serdar bi xelkên pir ve ji Xanedanên Şamlu ve hatin bikuştin. Şarim bi ser wan ve hate biserkevtin û biserfirazkirin. Di dawîya dawî de wî ligel Mîr U Serdarên Kurdistanê de serên xwe ji bona Sultanê Bilindî Hêjayî Şikenvanê Kisran ji Şahîşahê Iranê ve Sultan Selîm Xan ve datin bitewandin. Wetov wî xwe ji destdirêjîkirina Qizilbaşan ve date birizgarkirin.

Gava ku Sultanê Nîşanbilind Sulêman Xan li ser Textê wergirtî de ji Qeserên Romê ve bi Padîşahî ve hate birûniştin, Sarim Beg ji bona maçîkirina ber devê degehê Gitî Penah ve hate biçûyîn. Ew bi xelatên û nîşanên Şahîyê ve hate bixemilandin û Wilayet û navçeyên, ji yên ku ew bi Bavê wî ve hatibûn bidan, ji bona wîna hatin biveguhestin û ew bi rêya Mulkiyeta Iqta ve pê hatin bidan û Padîşah ew bi serbilindî ve ji bona Wilayeta wîna ve date bivegerandin. Çilo ew ji bona welatê xweyî şêrîn û cihê xweyî naskirî ve hate bivegerandin, Wêrankerê xweşîyan bi fermana Xwedayê Bilind ve xwe ji bona ser wî ve date bidadan. Wî destên wî ji şehristanya bedena wî ve date bikotahîkirin û ew ji bona cîhana mayîne ve hate biçûyîn. Jê sê Kur bi navên Qasim, Ibrahîm û Hacî Umer ve hatin bimayîn. Lêbelê hîç kesek ji wan ve ne bi temen ve û ne jî bi dewletê ve hate bidilxweşkirin û bi behremend ve hate biderkevtin. Wan di terbûna ciwanî û geşbûna jîyana xwe de ji cîhana nemanê ve datin bibarkirin.

Ji Pismamê wan Rostem Kurê Baba Umer Kurê Seyf El-Dîn ve sê Kur bi navên Şêx Heyder, Mîr Nezer û Mîr Xidir hatin bimayîn. Wan li paş mirina Kurên Sarim de Wilayeta Bav û Kalan di nava xwe de dane bisêbeşkirin. Wetov navçeya Deryas, Dolbarîk, Silduz û Extaçî ber bi pişka Birayê Mezin Şêx Heyderf ve hatin bikevtin. Navçeya Îltimur ber bi pişka Mîr Nezer ve û navçeya Mohamed Şah ber bi pişka Mîr Xidir ve hatin bikevtin. Hersê Biraderan bi hev re serên xwe ji bona Şah Tehmaseb ve dane bidanîn û wan serên xwe li ber Binemala Osmanî de dane bihildan. Di mehên sala nehşed, çil û heştên -948 k. -1541/42 z.- de, di dema ku rûdanên El-Qas Mîrza hatin birûdan, li gora fermana Sultan Selîm Xan de ji bona Serdarên Kurdisanê ve Sultan Husên Begê Serdarê Amêdîyê, Zeynel Begê Serdarê Hekarê û Mîrên Biradostê ji bona ser Serdarên Mukrî ve hatin binardin. Di nava wan de şerên giran û mezin hatin bivêkevtin. Hersê Bira di nava van cengên xwînwar de û şerên dadayî de hatin bikuştin. Ji Şêx Heyder ve du Kur bi navên Emîr û Hûsên hatin bimayîn. Ji Mîr Nezer Kurek bi navê Beyram ve hate bimayîn û ji Mîr Xidir du Kur bi

navên Ulux Beg û Mîr Husên ve hatin bimayîn. Lêbelê hemûyan biçûk û negihaştîbûn. Bi hîç kesekî ji wan ve serdarîkirin û karîna mîrîtiyê bi wan ve nedihate bikevtin.

Emîr Beg Kurê Hacî Umer Kurê Sarim Kurê Seyf El-Dîn

Çilo xebera kuştina Şêx Heyder bi ber guhên Bextewerê Sultan Sulêman Xan ve hate bigihandin, li gora hêvîya Mîrên Kurdistanê de ji Dîwana Sultan Sulêman ve cihê Mîrneşîniya Mukrî ji bona Emîr Beg ve hate bidan. Bi nêzîka sî salî ve ew bi parastin, pasevanî û bi rêk û pêkxistina Deryas û Eşîrên Mukrî ve hate birabûn. Di bicîanîna fermanariyên Sultan de pir bi dilsoz ve dihate biderkevtin û di bicîanîna erkên kar û barên xwe de bi pîgir ve dihate biderkevtin. Di dawîya dawî de ew bi roja xweyî nîşankirî ve hate bigihandin û wî ji bona çîhana din ve date bikoçkirin. Jê Kurek bi navê Mustefa ve hate bimayîn.

Emîr Beg Kurê Şêx Heyder

Di piştî mirina Mamê xwe de wî sertewandî Şah Tehmaseb date bikirin. Iyaleta welatê Mukrî ji Dîwan Şahî ve pê hate bisipartin û ew bi serxwebûn ve bi kar û barên serdarîyê ve hate birabûn. Çilo Şah Tehmaseb hate bimirin, Emîr ji bona dîtina Şah Ismaîl di Qezwînê de hate biçûyîn. Ew bi maçîkirina ferşa Padîşahî ve hate biserfîrazkirin. Gelekî ew bi hêjabûn û rêzlêgirtina Şahî ve hate bixelatkirin û di pişt re Şah destûra vegera wîna date bidan. Çilo hefsarê Selteneta Sefewî ji bona nav lepên Şah Sultan Mohamed ve hate bikevtin û rîya helbijartina vê Binemalê bi carekê ve ji bona nava destên jêhatîbûnên Mîrên Qizilbaşan ve hate bikevtin, serberdayetîyê û ajawetîyê serên xwe di diyarê Ecem de datin biberzkirin. Ji bona Emîr Beg jî di vî welatê hanê de cihê aramîyê û asayîşê nema êtir dihate bidîtin. Bi neçarî ve ew ligel tevaya Mîr û Serdarên Kurdistanê, Loristanê û Erdelanê de di mehên sala nehsed, not û yekê -991 k. -1582/83 z.- de bi alîkarîya Mohamed Paşayê Mîrê Mîranên Wanê ve bi sertewandina ber devê pîyên Textê Padîşahîya Bilindî Sultan Murad Xan ve hate biserbilindkirin. Bi guhpêdana pirî Sultanî ve Iyaleta Wilayeta Baban bi ser Ucaxî wîyî kevin ve hate bivekirin. Sinceqa Musilê jî bi ser Iyaleta wî ve hate bivekirin û Sinceqa Erbilê û hin ji Pêvekirinên Meraxeyî girêdayî bi Tebrîzê ve ji bona Kurên wî ve hatin bidan. Wî ligel Mohamed Paşayê Mîrê Mîranên Wanê de di nava dilê zivistanê de ji alîyê Urmiyê de hêrîşeke mezinî giran ji bona ser Bektaş Qulî Begê Ustacluwê Serdarê Meraxe ve dane bibirin. Hêza wîyî liberxwedanê nedihate bidîtin û wî date bibazdan. Mal û kel û perên wî ligel mal û samanên Rûniştvanû Welatîyên wêderê de bi ber talanîyê, raw û rûtkirinê ve hatin bikevtin. Herwehaji hespên Şah Temaseb, ji yên ku ew di deman de di nava navçeya Qeraçîq de dihatin bixwedîkirin, ji hespên Tazî Nijad ve dihatin biderkevtin û ew bi mîna babîsokê ve dihatin bibezandin, ji yên ku ew di hîç zemanekî de bi destên Padîşahên Mezin ve dihatin bikevtin, hin ji wan hespan ve hatin bihelbijartin û ew ji bona Wanê ve hatin bianîn.

Xweşxwawa:

Hezar esp neku şekil xoş endam
bigah puye tund u reft zîn ram
eger sya figendi ta ziyane
bîrun cisti zi mîdan zimane
çu u weşi gor der sehra tikawer

çu abi murx der derya şitawer

Hejar:

له‌پروى وان په‌خشی پو‌سته‌م بئ‌نموده	هه‌زار ئه‌سپى په‌سه‌ن گشتى حدوده
له غاردا هه‌ر په‌لێکیان جوته‌ بالن	له په‌وتا ئاوى لافاون، شه‌مالن
ده‌له‌رزى گایه‌که‌ی هه‌ردى له‌ پشته	ئه‌گه‌ر سمکۆل ده‌که‌ن له‌وچۆل و ده‌شته

Hezar espê resen gişti hudude
 le ruwyi Wan rexşi Rostem bê nimud
 le rewta awi lafawin, şemalin
 le xarda her pelêkyan cute balin
 Eger simkol deken lewçol u deşte
 delerzê gaykey herdi le pişte

Çilo Mohamed Paşayê Mîrê Mîran ji çûna Meraxe ve bi kameranî ve hate bivegerandin, wî Kurê Emîr Beg li xwe de date bihilgirtin û ew ligel wî de ji bona nik Serdarê bi serkevî ve Ferhad Paşa li Erzeromê de hate biçûyîn, da ku ew ligel Serdarê Şikomend ve başîya dilsozîya Emîr Beg ji bona ber Pîyên Textê Xilafetêyî Bilind ve bidin bikirin. Gava ew hatin bigihaştin, wan bi hev re bi yekrengî û yekalî ve başîya dilsozîya wîna ji bona ber Pîyên Textê Bilind ve date biraxistin. Çilo wan rastîya zînetên wî bi ber guhên Padîşahê Bilind ve dane bixistin, bi dilovanîya Padîşahî ve Wilayeta Meraxe di rêya Begler Begyî -Mîrê Mîran-de pê hate bidan, bi merceki ve ku ew wê ji jêrdestîya Karmendên Qizilbaşan ve bide biderxistin. Navê wîna jî di nava ferman û peymanan de bi Emîr Paşa ve bête bitomarkirin; jiber ku ew ji Paşayên Binemala Osmanî ve tete biderkevîtin.

Lêbelê navçeya Deryasê bi Pismamê wî Hesên Kurê Xidir ve hatibû bidan, ji yê ke berî wî bi demekê ve bi sertewandin û maçîkirina ber devê pîyên Textê Sultanî ve hatibû biserfirazkirin. Çilo Emîr Paşa bi navçeya Deryas ve hate bigihandin, Hesên Beg di berdestkirina navçeya bi navkirî ve ji bona Emîr ve di ser serê xwe re date biavêtin û wî xwe di keleha wê de date biqayimkirin. Emîr bi xurtî ve çardorî li kelehê de date bigirtin û wî Hesên Beg date bineçarîkirin, ku ew ji kelehê ve bête biderkevîtin û wî ew date bikuştin. Birayê Hesên Beg Ulox Beg bi handana hinekan ve ji Hogirên xwe ve ji kelehê ve date bibazdan û ew ji bona nik Ferhad Paşayê

Serdar ve li Erzeromê de hate biçûyîn. Li wêderê jî de ji tirsê Emîr Beg ve nehate birawestandin û ji bona çûna cem Şah Sultan Mohammed ve berê xwe date bivekirin. Şah pir dilovanî û hêjabûn lê date bikirin û wî jê re navçeya Dihxwarqan ji girêdayên Meraxe ve date bixelatkirin. Emîr Paşa li Birayê xweyî bi navê Husên ve hate bigûmankirin, ku ew di pevçûna wî de ligel Pismamên wî de bi wan re bi yekziman û yekdest ve dihate biderkevtin. Wî ew date bikuştin û wî zora Dujminên xwe jî ji Biçûk û Mezinan jî ve date bibirîn û wî ew dane bibedbextkirin. Di serdarîkirinê de wî bi carekê ve ji xwe re serxwebûn dabû bipeydakirin.

Çilo çend sal bi vî rengê hanê ve hatin biderbasbûn. Paytextê Selteneta Qizilbaşan Tebrîz bi jêrdestên Mîrên Dewleta Osmanî ve hate bikevtin û Cafer Paşayê Wezîr ji bona parastin û pasevaniya wêna ve hate bikarmendkirin. Wî date bixwestin, ku çilo ji rojên kevnar de Wilayeta Meraxe jî ji Pêvekirinên Tebrîzê ve bête biderkevtin. Emîr Paşa serê xwe jê re nedate bidanîn û Emîr, jiber ku ew bi navê Mirê Mîran ve dihate bnavkirin, çend navcîtî jî hatin bikirin, serê xwe jê re nedate bitewandin û bi ya wîna ve neda bikirin. Li ser vîna de Paşayê bi navkirî ve li dû hevdû de zînetên Emîr li ber pîyên Textê Bilind ve didatin biraxistin. Serdarî û Wilayeta Baban, Sinceqa Musilê û Erbilê jê hatin bisitandin. Cafer Paşayê Wezîr Kar bi wetov ve date bigihan û wî date bigotin: ku Meraxe ji pêvekirinên Tebrîzê ve tete biderkevtin û heger ew ji bona nava maldarîya Hemayônîyî taybetî ve neyete bikirin, wergirtinên ji hatinên hêlên Tebrîzê ve teta xercîya vê derê de nikarin bidin bikirin. Jibervêjî ve divê hersal panzdeh Xerwar zêr ji hatin û wergirtinên wêderê ve ji bona nava xizna Avedar ve bête bikevtin û divê Emîr wan bi xizna Tebrîzê ve bide bidan, tanî ku ew ji bona ruwê mûçeyên Serbazên vêderê de bêtin bixerckirin. Emîr bi neçarî ve hersal ew pereyên pîrî nîşankirî dana wan ji bona ser milên xwe ve date bihilgirtin, ku ew li dû hevdû de wan ji bona xizna Tebrîzê ve bide bidan. Cafer Paşa bi vî rengê hanê ve du sê salan ew perê nîşankirî datin biwergirtin. Di dawîya dawî jî de ew bi vê jî nehate birazîkirin. Di hengava ku Wilayeta Tebrîzê ji nû ve hate bitomarkirin, Meraxe jî ji bona nava maldarîya Hemayônîyî taybetîyî Tebrîzê ve hate bixistin û ew bi danan beramberî panzdeh Xerwar zêr ve hersal hate bierkkirin û wî Merovek li wêderê de di rêya Sinceqê de date bidanîn. Di piştî derbasbûna salekê de xelkên Meraxe ji hevdû ve hatin bibelakirin û ew bi rengêkî ve hate biwêrankirin, ku Filsekî Sor ji bona Mîrê Sinceqê ve nehate bivegerandin û ji bil yek Xerwar zêr ve ji bona nava Xiznê û Xaniyê mal ve tişteki din nehate bigihandin. Wetov Emîr Paşa ji hemû pêvekirinên xwe ve hate birût û biqûtkirin û ew bi Uxaxê xweyî kevin û Mîrneşînîya Bav û Kalên xwe ve hate birazîbûn.

Di gava ku Meraxe û pêvekirinên wêna li jêrdestên Emîr Paşa û Zarkoên wîyî Gewre de dihatin biderkevtin, Kurê wîyî mezin bi navê Şêx Heyder ve keleha Saroxorqan ji pêgirêdayên Meraxe ve, ya ku ew ji lédana tûrebûna Mîr Teymor Gorgan ve banê wêna bi binê wê ve dihate biderkevtin û ew bi komeke ax ve dihate biderkevtin, li gora fermana bi cîanîna bêvegerî Sultan Murad Xan ve didate biavakirin. Di mêjûwa sala hezar û dudwan -1002 k. -1593/94 z.- de Iyaleta Tebrîzê bi Xidir Paşayê Mîrê Mîranên Begdadê ve hate bisipartin, Karbidestên Meraxe li ser wî de datin biraxistin, ku wêranbûna Meraxe ji wê kelehê ve tête biderkevtin, ya ku ew ji bal Şex Heyder dayite biavakirin. Xidir Paşa bi tepa Gelacan ve keleha bi navkirî ve ligel hêlên wê de di rêya Sinceqê de ji bona Eşîra Mehmudî ve date bidan û wî ew ji bona ser Şêx Heyder ve datin binardin. Di navbera wan de şer û pevçûn hatin birûdan. Birazayên Mensur Beg Hemze û Qubad ligel Kurekî de ji Kurên Zeynel Beg ve, yê ku ew bi Pêşewa û Serokê Eşîra Mehmudîyan ve dihate biderkevtin, ligel komeke pir ve ji Havalên xwe ve li ser destên Mukrîyan de hatin bikuştin. Di sala hezar û Sisyên -1003 k. -1594/95 z.- de Xidir Paşa bi handana Eşîra Mehmudî û Ewed Begê Kurê Hesên Beg Mîrliwayê Mako ve bi vîna wergirtina tolê û wêrankirina keleha Şex Heyder ve ji bona ser keleha wî de hatin biçûyîn. Di pêşî de Şêx Heyder bi pîyên şikestî ve pêşewazî lê date bikirin û wî amadebûna xwe date biderxistin, ku ew dê xûkîti û xwîna Mehmudîya bide bidan, da ku xatirê Paşa neyête bişikenandin. Gelac bi vê ve nehatin birazîbûn û wan Paşa datin bidilbijandîkirin, ku ew xwe bi ser kelehê ve bide birakişandin û çardorîyê lê bide bigirtin. Di dawî de Şêx Heyder ji lêbuhurandinê û hêvîkirinê ve hate bibêhêvîkirin. Bi neçarî ve wî zend û bendên mêrxasîyê datin birapêcandin û wî xwe ji bona şer û pevçûnê û ceng û dakevtinê date biamadekirin. Bi komên Dilêrên Kurdan ve ew bi beramberî supahê Paşa ve hate birêzkirin û wan dest li ser destikên şûr û kevanan de dabûn bidanîn

Xweşxuyan:

zi qebdeyê feşerden şud ez dest meşt
 seper şudzeîr pilan xar pişt
 xedeng fîdayî na itemîd
 zi xûn dilîran şude surx bîd
 şud ez tûrgerdan çinan ser defe
 ke befr ard ez bad susur dime
 çinan nîze rader reft nîş
 ke efa der ayd bisurax xuwîş

Hejar:

مه‌تال بونه ژوشك له‌به‌ر دركى تير
 ئەسپ يال و بژيان دەرەنگا بە‌خوین
 لەش و گيانى پيش خو دەداو دەيدرو
 سەرو و رگى زور پى‌پەران و دران

پلوسك بو بو خوین دەم و دوخى شیر
 ڤم و نيزه ئيسك ڤرو ڤه‌گ پسين
 كه‌وان داسى مردن بو بى سى و دو
 دەمى خەنجەرى تازه ساوى كوران

Pilusk bu dem u duxi şîr
 metal bune juşk leber derki tîr
 rim û nîze êsk bir u regpisên
 esp yal u bijya derenga be xuwên
 kewan dasi medin bu bê sêwdu
 leş u giyani pêş xo deda deyderu
 demi xwnceri taze sawi kuran
 ser u wirgi zor pêperan û diran

Bi kurtî ve Ewed Beg di vî şerê hanê de hate bikuştin û Emîr Paşa jî bi xwe jî ve di nava wî de hate bidakevtin, da ku ew Kurê xwe ji van şer û pevçûna ve bide bivegirtin û Xidir Paşa jî beramberî vêna mêldarîya aşîtiyê date bigirtin û di heman roj de wî xwe ji ser kelehê de date bikişandin û ew ji bona welatê xwe ve hate bivegerandin.

Emîr Paşa çar Kurên wî bi navê Bodaq Beg, Qasim Beg, Şêx Heyder û Husên ve dihatin bidîtin û ew di hingava sertewandina Bavê wan de li ber Dergehê Sultan Murad Xan de her yek bi cihê Mîrê Sinceqekê ve hatin bigihandin. Bodaq bi roja xweyî dawî ve hte bigihandin. Husên navê Kurekî wîyî din Qasim Begê Birayê xweyî mezin date bikuştin û Şêx Heyder jî bi wergirtina tola Birayê xwe ve Birayê xweyî Husên date bikuştin. Bi rastî jî ve ji Zarokên Emîr ve bes û bi tenha ve niha Şêx Heyder tete biderkevtin.

Ji navçe û kelehên ji bil Ucaxê Bav û Kalên wî ve, ji yên ku ew li jêrdestîya Bav û Kuran de hatine bimayîn, bi navçeya Tereqe, navçeyê Ecrî, navçeyê Saroquxan, navçeya Duab, navçeya Lîlan, keleha Tereq û Keleha Saroquxan ve têtin biderkevtin. Weku heye, zînetên wan tanî dema nivîsandina vê daneya hanê wetov bi vî rengê hanê ve dihatin biderkevtin, mîna ku me ew dane binivîsandin. Di ayinde de dê çî bête birûdan, bes û bi tenha ve Perwerdekar li ser veşartî û poşandinan de tete biagehdarîkirin.

Derîyê çarem

Di bîrxistina Serdarên Biradost de, ji yên ku ew bi du beşan ve têtin biderkevtin.

Nayête bipoşandin, ku koka Serdarên Biradost ji Eşîra Goran ve tête biderkevtin û bi goyeke rasttir ve ew ji Zarokên Hilal Kurê Bedir Kurê Hesnewîye ve têtin biderkevtin, ji yê ku ew bi Serdarê Dînewer û Şhrezol -Şhrezor- ve dihate biderkevtin. Hilal di cenga ligel Şems El-Dewleyê Deylemîyî Walîyê Hemedanê de hate bikuştin û Zarokên wî jî ji bona vî diyarî ve hatin bihatin û ew bi sê Biran ve dihatin biderkevtin. Yekek ji wan li cihê Bavê xwe de bi Walîyê Şhrezolê -Şhrezorê- hate bikirin, Birayê din bi Serdarê Eşîra Ako ve hate bigihandin û Birayê wan digêr di pêşîya jîna xwe de ji bona nava navçeya Xan Elmasê ji pêgirêdayên Urmiyê ve hate bihatin û wî li wêderê de dirêya mulkdariyê de date biserdarîkirin. Hêdî hêdî ew pile bi pile ve dihatin bipêşkevtin, tanî ku ew bi pileyê Mîrîtiyê ve hatin bigihandin.

Xelkên Biradost wetov didin bibawerkin, ku Serdarên wan ji Zarokên Bilal ve têtin biderkevtin, lêbelê ev bi şaşî ve tête biderekvîtin. Ew ji Zarokên Hilal ve têtin biderkevtin. Ji hozantirîn van Dudmanan ve û ji dawîya vê Xanedanê ve Xazî Qeran Kurê Sultan Ehmed tête biderkevtin, ji yê ku ew berî çûna Mîrên Kurdistanê ji bona sertewandina xwe ve ji bona cem Şah Ismaîlê Sefewî de xelkekî pir ji koma Qizilbaşan ve, ji yên ku ew li nik Urmiyê de bûn, bi nêzîka hezar Nefer ve bi yek carê ve di şer de dane bikuştin. Çilo ew jî ligel Mîr û Serdarên Kurdistanê de ji bona maçîkirina ferşa hêjayî Şah Ismaîl ve hatin bigihandin, Şah Ismaîl jê re gelekî hêjabûn û rêzlêgirtin date bigirtin û wî ew bi navê Xazî Qeran ve date binavkirin û wî jê re navçeya Tergewer, navçeya Soma û navçeya Dol ligel biservekirin, keleh û pêvekirinên wan de date bidan û ew bi Mîrneşîniya wî jî ve bi derxistina belavokeke Padsahî ve pê hate birûniştin.

Di dawîya dawî jî de wî hevrêya Serdar û Mîrên Kurdistanê ji bona ber devê pîyên Textê Bilindî Sultan Selîm Xan ve date bikirin. Di gava ku Sultan Sulêman Xanê Xazî bi vîna girtina Welatê Ecmem ve berê xwe ber alîyê Tebrîzê û Ezerbêcanê ve date bipêçandin, Xazî Qeran bi serbilindayî ve bi hemdem û rawêjkarê wî ve di wê çûna wîyî bi serkevtî ve hate bikirin. Gotinên wî di babetê bîr û bawerî û tevdîra Ecem de ligel bîr û bawerîya Padîşah de dihate biderkevtin û wî bi pir rêz û hêjabûn ve guh li wan de didate bigirtin û wî beşin ji Wilayeta Erbîlê, Begdadê û Diyarbekrê ve bi ser Sinceqa wî ve date bivekirin. Ew bi xelat û nîşanên Padîşahîyê ve

dihate bihelbijartin û biserfirazkirin. Bi demên dirêj ve wî di mîrneşînîyê û serdarîyê de bi kemeranî û bextiyarî ve date biserdarîkirin. Wî bi temenekî dirêj ve date biderbaskirin û ew di piştî vê re hate bimirin û wî li ser rûpelên rojgarîyê de du Kur bi navên Şah Mohamed Beg û Elî Beg ve li dû xwe de dane bihîştin.

Beşê Yekem di bîrxistina Mîrên Somayê de**Şah Mohamed Kurê Xazî Qeran**

Di piştî mirina Bavbê xwe re wî hefsarê Mîrneşînîyê bi destên xwe ve date bixistin. Cilo ew çend salan bi kar û barên serdarîyê ve hate birabûn, wî ji bona cem dilovanîya Yezdan ve date bikiçkirin. Ji wî Çar Kur bi navên Bodaq Beg, Hesên, Iskender û Zeynel ve hatin bimayîn. Mîrneşînî û Serdarîya wî ji Kurê wîyî mezin re hate bibiryardan.

Bodaq Beg Kurê Şah Mohamed Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de ew li gora fermana Sultan Selîm Xan de bi ser textê Mîrneşînîyê ve hate bihilkişandin. Di piştî vê re bi demeke kurt ve wî ji vî xanîyê nemanê ve ji bona cîhana mayînê ve date bikoçkirin. Ji wî çar kur bi navên Ewliya Beg, Şah Mohamed Beg, Şah Qulî Beg û Seyedî ve hatin bimayîn. Jiber ku Zarokên wîna bi kêm salî ve dihatin biderkevtin û lihevhatin û karina wanî Mîrneşîyê nedihatîn biderkevtin, Serdarîya Biradost ji bona Birayê wîyî Hesên Beg ve hate biveguhêstin.

Hesên Beg Kurê Şah Mohamed Beg

Di piştî mirina Birayê wî de li gora fermana Sultanî de cihê Mîrneşînîya Biradostê jê re hate bixelatkirin û bipêdan. Jiber ku Eşîr û Êlan reftara wîna nedidan bipesindan û wî li nik Mîrên dorhêla xwe de bi sertî ve didate bireftarîkirin. Tevan bi hev re jê didate bigilîkirin; jiber vêjî ve Zeynel Beg gilîyê wan li ber Pîyên Textê Bilind de li Estanê de date bidanîn. Fermana Hemayonî bi navê Husên Paşayê Mîrê Mîranên Wan ve hate biderkevtin, da ku ew bi wirdî ve li se zînetên Hesên Beg de bide bitemaşekirin. Li gora fermana bicîhatina divayê ve Hesên Beg ji bona Dîwana Wanê ve hate bianîn. Di piştî lêgerandin û lêvenerîna li ser kar û barên wî de ew bi darekê ve, ya ku ew di nava Serayê de dihate bikevtin, ji gerdena wî ve pê hate bivekirin. Di piştî xackirina wî de hefsarê Mîrnişîya Biradost ji bona Elî Beg ve hate bisipartin.

Elî Beg Kurê Xazî Qeran

Di piştî kuştina Hesên Beg de li ser pêşneyara Husên Paşa de ji Dergehê Bilindî Sultan Selîm Xan ve Serdarî bi Elî Beg ve hate bisipartin. Çilo çend sal ji rojên serdarîya wî de hatin biderbasbûn, Eşîrên Biradostê bi Serdarîyê ve ji bona Ewliya Beg ve dihatin bimêldarî û bidilbijandîkirin. Wan ji Elî Beg ve rûgerdanîkirin. Ji bona daxwaza Serdîyê Ewliya Beg ji bona Estana Sultanê Lêbuhurandî ve hate biçûyîn. Mîrneşîniya Urmîyê ji Iskender Beg Kurê Şah Mihamed Beg ve, ya ku ew di hingava Xesro Paşa de hatibû bigirtin û ew pê hatibû bidan, jê hate bisitendin û ew ji bona Elî Beg ve hate bidan. Iskender Beg di piştî ku jê Sinceqa Urmîyê hate bisitendin û dev ji serdarîkirinê ve date biberdan, wî ji xwe re mana di kuncê de date bihelbijartin û wî xwe bi perestkirinê ve didate bikarkirin. Elî Beg jî bi nêzîka yeksalê ve bi kar û barên Mîrneşîniya Urmîyê ve hate birabûn û di pişt re ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihandin. Jê tu Zarokên Nêr neman.

Ewliya Kurê Bodaq Beg Kurê Şah Mohamed Beg

Çilo ew ji Bavê xwe ve bi kêm salî ve hate bimayîn, Serdarîya Bav û kalên wî çend salan bi destên Kurmamên wî ve hate bikevtin. Çilo şopên sitewandinê û nîşanên jîrbûnê di anîya hêvîya wî de dihatin bidiyarkirin û ronahîya dewletê û karina bi rêvebirina wê ve di nava bextê wî de dihatin biçurusandin, Eşîr û Êlên Biradostî ji bona wergirtina Mîrneşîniyê ve ji bona Ewliya Beg ve berên xwe ber bi Dergehê Sultanê Fekêyî Xwedê lêbuhurandî ve dane bivekirin û wan daxwaza Mîrneşîniyê jê re dane bikin. Hêvîya wan bi bersiva Bilind ve hate bicîhatin. Di mêjûwa sala nehşed, heştê û pêncên -985 k.- 1577 z.- de Mîrneşînî ji Elî Beg ve hate bisitendin û ew ji bona Ewliya Beg ve hate bidan. Niha, ku mêjûwa koçî di sala hezar û pêncên -1005 k. -1596/97 z.- de tete biderkevtin, Mîrneşîniya Somayê bi bê pevçûn û berberî ve li jêrdestên wî de tete biderkevtin.

Beşê Duwem di bîrxistina Mîrên Tergever û keleha Dad de

Nasir Beg Kurê Şêr Beg Kurê Şêx Hesên Beg

Navçeya Tergever Merovekî ji Bav û Bavpîrên wan ve bi navê Sultan Ehmed ve ji Wilayeta Biradost ve date bicudakirin û wî di rêya Sinceqê de lê date biserdarîkirin. Di dema tomarkirina vê daneya perîşanî hanê de ew li jêrdestên Nasir Beg de dihate biderkevtin û bi rastî jî ve ew li jêrdestên wî de dihate biderkevtin. Ew bi Merovekî mêrxas û pir sergerm ve dihate biderkevtin û temenê wî ji heştê salî bêtir ve tete biderkevtin. Li ser daxwaza wîyî sinor û kevşenan de ew ligel Eşîra Dêrîyî girêdayî ligel Zeynel Begê Hekarî de bi pevçûn û şer ve hate bikevtin. Nêzîka sed Nefer di nava wan de hate biwindakirin. Nasir Beg di hin deman de bi devjêberdana diyarê xwe ve hate bineçarîkirin û ew nik Şah Temaseb ve hate biçûyîn. Tevlivêjî de Zeynel Begê Hekarê perwerdekirina Şêr Begê Kurê wî ji bona ser milên xwe ve date bihildan û wî navçeya Somayê, ya ku wî ew dabû bicudakirin, di rêya sinceqê de jê re date bisipartin. Şêr Beg ji aliyê bêzarîya azarîya Xatirê Bavê xwe ve tama dewleta wîna berxwedari nedate bidîtin û ew bi nexweşîya reş ve hate bimirin. Di piştî mirina Şêr Beg de navçeya Tergever bi Kurmamekî wî ve bi navê Zeyn El-Dîn Beg ve hate bidan. Zeyn El-Dîn Beg di hingav vekirina Tebrîzê de ligel Mîrên Kurdistanê de di cihekî bi navê Seed Abad ve di şerê Qizilbaşan de hate bikuştin. Nasir Beg careke din navçeya Tergever bi ser sinceqa xwe ve date biservekirin. Lêbelê Peyakî bi navê Xidir Beg ve ev navçeya hanê di rêya sinceqê de ji Dîwana Sultanê Lêbuhurandî ve ji xwe re date biwergirtin. Nasir Beg ew date bikuştin. Di piştî vê re ev navçeya hanê ji bona Yusif Beg hate bisipartin û di piştî wî re ew ji bona Şah Mohamed ve hate bidan. Di piştî wî re ew ji bona Husênî Beg Kurê Şêx Husên Beg ve hate bidan. Bi rastî jî ve hêjî ew li jêrdestên wî de tete biderkevtin.

Nasir Beg heşt Kurên wî bi navên Şêr Beg, Yusif Beg, Qerexan, Saroxan, Şah Mohamed, Teymurxan, Huseynî û Heyder ve dihatin biderkevtin. Şêr Beg, bi rengê ku hate bibîrxistin, bi kevtina nexweşîya reş ve hate bimirin. Kurên wîyî bi navên Yusif Beg teymurxan ve li ser destên Xidir Beg de hatin bikuştin û Kurê wîyî bi navê Saroxan ve li ser destên Birayê xweyî Husênî Beg ve hate bikuştin.

Derîyê Pêncem

di bîrxistina Mîrên Mehmudî de

Li ber reweşt û hêşên rast û durustî Peyvdarên xwedîyên rastîyê û remanên Mêjûvanan de nayête bipoşandin, ku tuxmê Mîrên Mehmudî bi Sultanên Merwanî ve tete bigihandin. Li gora goyeke din ve ew ligel Serdarên Cezîrê de bi Pismam ve têtin biderkevtin. Tete bigotin, ku Merovek bi navê Şêx Mehmud ve ji Welatê Şamê ve û bi goyeke din ve ji Cezîra Umrîye ve di zemanê Turkumanê Qeraquwênlu de bi Êl û Eşîrên xwe ve ji bona hêlên Ezerbêcanê ve hatiye bihatin. Qera Yusif ji bona warkirina wan ve keleha Aşut²⁹⁶ bi wan ve dayîte bidan û Şêx Mehmud jî ji bona nava Peyên berdestên xwe ve date biwergirtin. Çilo wî jê di pir caran de şopên mêrxasîyê û dilaweryê date bidîtin, wî ew li ser destên xwe de date biperwerdekirin. Navçeya Aşut, û navçeya Xoşab bi destûra Mîrneşîniyê ve pê date bisipartin. Wî ev Eşîrên hanê bi navê Mehmudî ve date binavkirin.

Mîr Husên Beg Kurê Şêx Mehmud

Di piştî Bavê xwe re hefsarê serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin. Di zemanê Sultanên Aq Quwênlu de sitêra bextê wî hate bibilindkirin. Navçeya El-Baq ji Serdarên Hekarê ve hate birizgarîkirin û ew bi ser serdarîya Mîr Husên ve hate biservekirin. Bi imdad û alîkarîya Turkumana ve çend caran wî leşkerê Ize El-Dîn Şêr date bişikenandin û wî Wilayeta Şenbo date bigirtin. Ize El-Dîn kesek ji bona nik Serdarê Bedlîsê ve date binardin wî jê der bararê Eşîra Mehmudî ve imdad û alîkarî date bixwestin. Serdarê Bedlîsê Şêx Emîr Belbasî date biserdarkirin û wî ligel wî de komeke pir dane bihevrêkirin û wî ew di hewara Ize El-Dîn Şêr de dane binardin. Di dema ku Mîr Husên bi payebûn û serxwebûneke mezin ve li ser kenarê çemê Xoşab de, yê ku ew bi navê çemê Mîr Ehmed ve tete

---

²⁹⁶ Di kanîyên kevnar de ev navê hanê nayête bidîtin. Di Kanîyê nuh de navê Aşît tete biderkevtin. Dibe, ku ev navê hanê ji gotina Aşp ve tete biderkevtin, ya ku ew di Mecem de hatiye bihatin, ku dibêje, ew bi koka keleha Amêdiyî niha ve tete biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

binaskirin, dihate bineşînkirin, Şêx Emîr ligel leşkerê Ize El-Dîn ve ji bona ser wîna ve date bihêrîşkirin. Ji herdu alîyan de agir hate bidadan. Hay û hoyê bilindbûna dengên Şervanan bi perda felekê ve hate bigihandin. Mîr Husên bi lêdana tîrekî ve hate bikuştin û jê Kurek bi navê Mîr Hamid ve hate bimayîn.

Mîr Hamid kurê Mîr Husên

Di piştî Kuştina Bavê xwe de ew li cihê wî de hate bineşînkirin. Herwehajî ew jî gelek deman di nava desteyên Mîrên Qizilbaşan de hatibû bikevtin. Çilo wî canê xwe ji bona Serdarê mirinê ve date biberdestkirin, jê sê Kur bi navên Mîr Şems El-Dîn, Ewed Beg û Emîr Beg ve bi yadgarî ve hatin bimayîn.

Ewed Beg Kurê Mîr Hamid

Di piştî mirina Bavê xwe de bi Mîrlîwayê Xoşabê ve hate bikirin û serokitîya Eşîra Mehmudî jî didate bikirin. Ew bi gijî Urkemz Sultan Serdarê Wan û Wistanê ve hate bikevtin, yê ku ew ji dêlva Şah Ismaîl ve bi parastin û pasevanîya wêderê ve dihate birabûn. Di nava wan de şer û pevçûn hate bivêkevtin. Li hevdû de hate birasthatin, ku Urkemz Sultan Ewed Beg date bigirtin û wî ew di keleha Wanê de date bizindankirin. Di dema zindan û bendê de wî kesek ji bona nik Şerefxanê Serdarê Bedlîsê ve date binardin û wî jê hêvîya alîkarîyê date bixwestin. Şerefxan di pêşî de nameyek û Peyamberek ji bona Urkemz Sultan ve datin binardin û wî jê hêvîya rizgarkirina Ewed Beg date bihêvîkirin, lêbelê ew hêvîya wîna nehate biwergirtin. Şerefxan bi xwe ve ber bi Wanê ve hate bikevtin û ew li ser çemê Xarkomê ve hate bidakevtin. Urkemz Sultan ji bona berdana Ewed Beg tu nermbûn nedate bixuyanîkirin û wî ser hişkî didate biderxistin. Şerefxan ji bona Peyên xwe ve fermana talankirin û hêrîşkirina welatê Wanê û Wistanê ve date bidan. Urkemz Sultan ji tirs û sawê ve bi neçarî ve Ewed Beg ji bendê ve date biberdan û wî ew ji bona nik Şerefxan ve date birêkirin. Di piştî vê re Ewed Beg demekê ji bona nava desteyên Mîrên Şah Tehmasev ve hate birêxistin û wî navçeya El-Baq jî bi ser Xoşabê ve date biservekirin. Wî ji Dêlva Qizilbaşan ve çend salan li ser de date biserdarîkirin. Çilo ew hate bimirin, ji wî pênc Kur bi navên Husên Qulî Beg, Şah Elî Beg, Hemze, Hesên û Bodaq ve hatin bimayîn.

Ji bona Husên Qulî Beg ve demekê di zemanê Sultan Sulêman Xanê Xazî de di piştî vegirtina Wilayeta Bedlîsê de navçeya Karcîkan di rêya sinceqê de pê hate bidan. Di dawî jî de ew jê hate bidaxistin û ew ji bona Diyarbekrê ve hate biçûyîn. Li wêderê de ew hate bimirin. Ji wî Kurek bi navê Bayendur Beg ve hate bimayîn, yê ku jê re keleha Newan ji pêgirêdayên Xoyê ve, di roja ku ew hate bivekirin, li gora fermana Sultanê Xwedê lêbuhurandî de di rêya sinceqê de li jêrdestên wî de hêjî têtê biderkevtin. Şah Elî Beg ji dêlva Şah Temahseb ve demekê ew bi kar û barên Mîrneşînîya Mehmudî ve hate birabûn. Di dawîya dawî jî de ew li ser destên Husên Beg Kurê Emîr Begê Mîrlîwayê El-Baq ve hate bikuştin. Ji wî Kurek bi navê Xalid Beg ve hate bimayîn, ji yê ku bi rastî jî ve navçeya Curs di rêya sinceqê de hêjî li jêrdestên wî de têtê biderkevtin.

Kurê wîyî bi navê Hemze Beg ve di piştî mirina Birayê xwe de ligel Eşîra Mehmudî de li gora fermana Şah Tehmaseb ve bi Delo Pîrî ve bi navê Merovekî ve ji Mîrên Qizilbaşan ve, ji yê ku Mîrneşînîya Mehmudî pê hatibû bisipartin, hatibûn bigirêdan. Di dawîya dawî de Mehmudîyan Delo Pîrî dane bikuştin û wan Hemze Beg li ser serdarîyê de dane birakirin. Şah Temahseb bi darê zorê ve ew date bidestxistin û wî ew date bizindankirin. Di piştî demekê de wî ew ji zindanê ve date biberdan û wî ew ligel komekê de ji Axayên Mehmudî de ligel Hacî Begê Dunbulî de datin bikarmendîkirin. Di encam de ew li ser destên Hacî de li Xoyê de ligel Axayên Mehmudî de hatin bikuştin û serdarîya Mehmudî ji Dîwana Şahî ve bi Xan Mohamed Kurê Şems El-Dîn Kurê Mîr Hamid ve hate bisipartin. Di piştî çend rojan de Şah Elî Sultan Husênî Serdarê Wanê Xan Mohamed date bigirtin û wî ew di keleha Wanê de date bibendkirin. Mîrneşînîya Mehmudî û kar û barên Wilayeta Bav û kalên wî ji Dîwana Şahî ve bi Eşîra Dunbulî ve hate bidilovanîkirin û pê hate bisipartin. Eşîra Dunbulî ji bil Êla Mamreşan ve, ji yê ku çend kesekî kêr jê xwe kelaha Axçeçela de û çendî digêr jî jê xwe di kelaha Xoşabê de dabûn biasêkirin, bi carekê ve serên we ji bona Hacî Beg ve dane bidanîn û ew ligel wî de hatin bimayîn.

Xan Mohamed bi her awayekî ve xwe ji bendkirinê ve date birizgarkirin û wî xwe bi pal koma Mamreşî ve date bigihandin, ji yê ku ew di keleha Axçeçela de dihatin bidîtin. Bi bihîstina vê xebera hanê ve komeke mezin ji Eşîra Mehmudî ve bi dû wî ve hatin bikevtin. Şevêkê ji nişkê ve bi şeveke xwînavî ve bi Ciwanên Dilêr ve hêrîş ji bona ser Hacî Begê Dunbulî ve date bibirin, yê ku ew li ser keleha Aşutê de dihate birûniştin. Wan ew datin bişikenandin û Hacî Beg jî hate bibirîndarîkirin û

wî xwe bi hezar felaket ve ji keleha Aşûtê date biavêtin. Xelkekî pir ji Eşîra Dubulî ve di vî şerê hanê de hatin bikuştin.

Xan Mohamed kesek bi Diyarbekir ve ji bona dîtina Rostum Paşayê Mîrê Mîranên wêdertê de date binardin, ku ew serê xwe û hefsarê xwe li ber devê Dergehê Sultan Sulêmanê Xazî de dide bidanîn. Çilo ev xebera hanê ber bi guhên Şah Tehmaseb ve hate bikevtin, wî Belavokeye Şahînşahî bi tomarkirina Mîrneşînîya Mehmudî ve bi navê Xan Mohamed ve date binivîsandin û wî ew jêre date binardin. Di dawî de ku Serdarîya Mehmudî bi Hesên Beg ve ji Dîwana Şah Temaseb ve hate bidan, Xan Mohamed bi dil û can ve ji Mîrneşînîya Mehmudî ve hate bidakevtin û ew bi cihekî ve bi navê Axçe Qele ve hate birazîkirin. Her roj sed Eqçeyê tir jê re ji Dîwana Osmanî ve ji xizna Diyaebekir ve ji bona karê wî ve hatibûn bibirîn û ew di nava tîpê Muteferiqekan -Pêşwazîvanên- Wanê ve hatibû birêkxistin. Wî temenekî dirêj date biderbaskirin û wî li ser sînor bi beramber Qizilbaşan ve di nava tuxûbên Osmanî de şopên mêrxasîyên mezin dane bidiyarkirin. Sê Kurên wî bi navên Melik Xelîl, Mîr Şems El-Dîn û Seyid Mohamed ve hebûn. Di piştî mirina Bav de li ser Axçe Qele de di nava Zarokên wî de pevçûnê date bidestpêkirin. Melik Xelîl li ser destên Birayê xwe de hate bikuştin. Kurê wîyî bi navê Seyîd Mohamed di zemanê jîna Bavê xwe de hate bimirin. Bi rastî jî ve Kurê wîyî bi navê Mîr Şems El-Dîn ve, ji yê ku ew bi xortekî ciwan ve têtê biderkevtin û bi xemilandina jêhatîbûn û gernasîya mêrxasîya ve têtê biarastkirin, niha ew di Axçe Qele de bi kar û barên Bavê xwe ve têtê birabûn.

Emîr Beg kûrê Mîr Hamid

Di piştî mirina Ewede Beg de Serdarîya Mehmudî ji Dîwana Qizilbaşan ve bi pê ve hate bisipartin. Di mêjûwa ku di navbera Olme Tekelu û Şerexanê Serdarê Bedlîsê de şer û pevçûn hatin bidanan, Emîr Beg di roja şer de ji rêza Şerexan de rûwê xwe date bibadan û ew bi Serbazgeha Olme ve hate bigihan. Di vir de wî tu dostanî nedate bidiyarkirin û wî bi vîn û evîn ve hefsarê xwe ber bi Şah Temaseb ve date bipêçandin. Çilo ev zînetên hanê ber biguhên Sultanê Xazî Sulêman xan ve hatin bigihandin. Di dema ku wî ji zivistana xweyî Begdadê ve ji bona girtina Tebrîzê ve berê xwe bi pê ve date bivekirin. Di gihandina wîna de ji bona deşta Ewcanê ve Emîr Beg careke din ji bona sertewandina xwe ve ji bona ber Dergehê Sultanî ve hate bihatin. Padîşah ji çaryekê bejaya

dunyayê ve Çawîşek ji Çawîşên Dergehê xwe ve ji bona pey wî ve date bişandin. Li gora ku Bêbext ji bêbextîya xwe ve tête bitirsandin, Kurdên Hevalbendên wî Çawîş di nav xwe de datin biwindakirin û wan xwe ji bona şer û cengê ve datin bilidarxistin. Vê awaza hanê di navbera Orduwa Hemayonî de date bidengvedan. Ji her alîyekî de hêrîş ji bona ser wî û Peyên wî ve hatin bihatin. Peyên wî hatin bikuştin û Emir jî hate bidestgîrkirin. Ew bi çend Neferên Hevalên wî ve ji bona Dîwanê ve dane bianîn. Di wê bêhnê de çuruska xîreta Padîşahîyê di Dîwanê de bi kuştina wî ve hate biderkevtin û bicîhatin. Ji wî du Kurên kêr salî ve bi navên Mensur Beg û Zeynel Beg ve hatin bimayîn. Çilo Kur bi ser sînorên temên gihandin û sitewandina xwe ve hatin bigihandin, di sala ku Sultan Sulêman Xanê Xazî ji bona ser Nexciwanê ve hate biçûyîn, herdu Biran bi hev re ji bona ber Dergehên Şah Temahseb ve hatin biçûyîn. Navçeya Segmen Abad ji pêvekirinên Xoyê ve di rêya sinceqê de ji bona Mensur Beg ve di jîna wî de ji bal Şah ve pê hate bidilovanîkirin. Birayê wîyî Zeynel Beg jî Şah ew di nava rêzên Pasevanên Şahîşahî de date bixistin. Çilo Şah Ismaîlê Duwem li ser Textê Şahîşahîyê de hate birûniştin, Mensur Beg ji bona nik wî ve hate biçûyîn û wî ew bi dilovanîyên xweyî Şahîşahî ve date bipoşandin û wî lê çavdêriya hêjabûnê û rêzbûnê didate bigirtin. Di piştî mirina Şah Ismaîl de, ku dostî û hogirî di navbera Padîşahan de bi dujminatîyê û pevçûnê ve hate biencamkirin, di rêya Xusro Paşayê Mîrê Mîranên Wanê de soz ji bona Mensur Beg ve hate bidan, ku dê sinceqa Bargîrê ji Dîwana Osmanî ve di rêya Ucaq û Maldarîyê de jê re bête bidan. Ew ji pêşkeşkirina sertewandina xwe ve ji bona Wanê ve hate bihatin. Soz hate biçîhatin û bi ser de jî ve navçeya Mûşê jî bi destûra Arpelîq ve pê hate bidan. Bi Zeynel Beg jî ve Zeamat dane bidan. Çilo Zeynel Beg hate bimirin, ji wî du Kur bi navên Hemze Beg û Qubad Beg hatin bimayîn.

Di mêjûwa sala hezar û dudwan de -1002 k. -1593/94 z.- de navçeya Seldozê ji pêgirêdayên Meraxe ve bi rêya sinceqê ve li ser pesindana Cafer Paşa de ji bona Hemze Beg ve hate bidan. Çilo komeke pir ji Tîr û Bavikên Mehmudî ve ber bi Seldozê ve hatin biçûyîn, mîna ku ev di zînetên Mukrî de hatinê binivîsandin, wan ligel Şêx Heyder de dane bidujminatîkirin û di navbera wan de şer û pevçûn hatin bidadan. Hemze Beg ligel Birayê xweyî Qubad Beg de bi beramberî sed Nefer ji Eşîra Mehmudî û Peyên wan ve hatin bikuştin, Mal û firaxên wan bi destên Eşîra Mukrî ve ber bi bayê talankirinê, raw û rûtkirinê ve hatin bikevtin.

Hesen Beg Kurê Ewed Beg Kurê Mîr Hamid

Ew kesê pêşî bû, yê ku wî ji nava Eşîra Mehmudî ve Ola Yezîdîyan date bihilanîn û ew bi rojîyê, limêj, hec û zekatê ve hate birabûn. Wî zarokên xwe bi xwendina gotinên kevnar -Quranê- ve dane bifêrkirin û wî ew li ser fêrbûna Pêwistî û qanûnên Ayînî ve dane bidilbijandin. Wî mizgeft û xwendingeh dane biavakirin. Çilo di berî vêna de hatibû bibirxistin, di gava ku Mîrneşînîya Mehmudî Bi Xan Mohamed Kurê Şems El-Dîn ve hate bidan, Husên Beg date bibazdan û wî berê xwe ber bi Dergehê Şah Temahseb ve date bivekirin. Şah gelekî bi çavên dilovanîyê ve lê date bitemaşekirin û wî pê Serdarîya Mehmudî û keleha Xoşabê date bisipartin û jê re destûra vegerandinê date bidan. Xan Mohamed jî pir bi başî ve lê date bipêşewazîkirin û ew jê re bi vîna dilê xwe ve ji Mîrneşînîya Mehmudî ve hate bidakevtin. Ew bi cihekî ve bi navê Axçe Qele ve, ya ku ew ji rojên kevnar ve li jêrdestên Bav û Bavpîrên wî de dihate biderkevtin, pê hate bidilkirin. Hesen Beg jî tucarî destdirêjîya nava zînetên wî nedate bikirin. Di mêjûwa ku Sultanê Xazî Sulêman Xan bi vîna vegirtina Iranê ve ber bi Ezerbêcanê ve hate biçûyîn, Hesen Beg ji neçarî ve duçarî çûna ber pîyên Dergehê Bilind Sulêmanî ve hate bikirin. Bi vî rengî ve Mîrneşînîya Xoşabê û Mehmudî pê hate bidan û ji vî zemanî û pê ve wî dev ji dilsozî û xebata bi carekê ve ji bona Padîşahîyê ve neda biberdan. Di hingava ku Iskender Paşayê Mîrê Mîranên Wanê ji bona ser Hacî Begê Dunbulî ve hate biçûyîn û wî ew di Xoyê de date bikuştin, ji Hesen Beg ve di nav van şeran de şopên gernasîyê û merdayetîyê û nîşanên mêrxasîyê û serfirazîyê hatin bidiyarkirin. Iskender Paşa rastîya zînetên wîna ji bona ber Pîyên Textê Xilafeta Sulêmanî date biraxistin. Sultanê dilnêrm ligel dostên xwe de û sert ligel dujminên xe de ew di nava Hemberên wî de bi xelatên giranbûha û şûrên zêrkirî ve date biserefrakzîkin. Wî bi beramberî dused hezar eqçe ji hatinên gund û zevîyên Hemayonî ve li Diyarbekirê ve bi rêya Arpeliq ve jê re date bidan. Fermana Hemayonî pê hate bidan, ku tanî sî hezar serî ji pezên Tîr û Bavikên Mehmudî ve ji Rewendên Zozan û Germîyan ve bêç û bêş ji ser wan ve neyêtin biwergirtin.

Bi rastî jî ve di karmendîtîya xwe de di dostaniyê, şeweyê dilaweryê û mêrxasîyê de dikar û barên xweyî pir hûr de ji bona dewletê ve hîç wî tu kêmanî nedane bikirin û bi taybetî ve di dema ku Sultanê Lêbuhurandî Murad Xan bi mebesta girtina Iranê ve leşker ji bona ser Wilayetên Qizilbaşan ve date birakişandin. Di nava van deman û veguhertinan de

pêşkevtin bi zîneta Hesên Beg û Eşîra Mehmudî ve hate bikevtin, ku ew di hîç heyamekî û zemanekî de bi Mîrên Kurdistanê ve nehatibû bikevtin. Di zemanê Iskender Paşa de di Dîwanê Wanê de wî li ser pêş û paşvexistinê û cihê rûniştinê de ligel Sultan Ehmed Serdarê Xêzanê de date bişerkirin. Wî fermana Hemayonî ji Sultan Sulêman Xan ve date biwergirtin, ku tu kes ji bil Zeynel Beg Serdarê Hekarê pê ve bi ber pêşîya wî ve neyête bikevtin. Çilo wî dema pêncî salî li ser mîrneşînîyê de bi serxwebûn ve date biserdarîkirin, di mêjûwa sala nehsed, not û sisiyan -993 k. -1584/95 z.- de di hingava vekirina Tebrîzê de di şerê Qizilbaşan de di Seed Abad de ew li ser destên Qizilbaşan de hate bikuştin. Li paş yeksalê de ku supahê bi serkevtîyî bi bext ve li jêr serdarîya Ferhad Paşayê Wezîr de di hewara Cafer Paşayê Mîrê Mîranên Tebrîzê ve hate biçûyîn, wî hestîyên laşê wî bi serhev ve dane bikomkirin û ew ji bona Xoşabê ve dane bianîn û ew di wê xwendegehê de dane biveşartin, ya ku wî ew dabû biavakirin. Ji wî sê Kur bi navên Ewed Beg, Şêr Beg û Şêxî Beg hatin bimayîn. Ji bona Ewed Beg ve di jîndarîya Bavê wî de navçeya mako ji pêvekirinên Nexçewanê ve di rêya Ucaqleq û Temeluk El-iktaî -Maldarîya Derebegî-pê hatibû bidan, bi mercekî ve ku ew wê ji jêrdestîya Qizilbaşan ve bide biderxstin û kelehekê jî tede bide biavakirin. Çilo wî di wir de bîst salan dane biderbaskirin, di dawîya meha sala hezar û dudwan -1002 k. - 1593/94 z. de bi vîna wergirtina xwîna Pismamên xweyî Hemze Beg û Qubad Beg ve ligel Xidir Paşayê Mîrê Mîranên Tebrîzê ji bona ser Şêx Heyder ve hate biçûyîn. Mîna ku hatîye bibîrxistin, ew di hêrîşa ser kelehê de ligel çend jimareke kê m de li ser destên Şêx Heyder de hate bikuştin. Sinceqa Mako, bi destûra ku ew li jêr derstên Ewed bû, bi Kurê wîyî bi navê Mustefa ve bi fermana Sultan Mohamed Xanê -Sêyem- ve hate bidan. Bi rastî jî ve ew hêjî li jêr jêrdarîya destên wî de tete biderkevtin. Herwehajî Urubada Nexçewan demekê di rêya sibceqê de di jêr destên Kurê wîyî bi navê Elî Beg ve hatîye bimayîn.

Piranîya Pisamên wî û Axên Mehmudîyan bi saya serê başbûn û qencîya Hesên beg ve bi cihên bilind ve hatin bigihandin. Wan gundên baş û zevîyên bi ber ve ji Wilayeta Ezerbêcanê Ermen ve, ji yên ku ew li jêr destên Qizilbaşan de dihatin biderkevtin, dane biderxistin û wan ew di rêya Tîmar û Zeametê de bi destûra Ikta ve date bijêrdestxistin. Hesên Beg bi Merovekî ve bi bê du rû, dunyadar, Eşîrperwer ve û bi pir dadwer ve di hate biderkevtin. Herçî di zemanê sertewandina wî de bi Dergehê Osmanî ve tanî cihê mirina wîna ve her rengê ji karkirinê û merdayetîyê ve, her beşek ji delawerîyê û mêrxasîyê ve, ji yên ku ew ji Zarokên wî û ji Eşîra Mehmudî ve ji bona Padîşahên Binemala Osmanî ve hatibûn bikirin, di pir babetan de bi hev re di deftereke bergkirî de date bikomkirin û ji destpêkê tanî dawî ve di wêderê de date bitomarkirin. Wî ew bi xêz û morên

Beglerên, Defterdarên û Dadwerên Wanê û tevaya Mîrên Kurdan ve date binîşankirin. Di dawîya dawî de wî ew deftera hanê bi mora Serdarên Bilind ve date binîşankirin. Di piştî vê jî re wî ew deftera hanê ji bona Dergehê Sultanê Lêbuhurandî Sitalan Murad Xan ve date binardin û ew bi Tuxra Sultanî ve hate bixemilandin. Di hergavê de, ku daxwazek wî yanjî mebestekê wî bihata bidîtin, wî ew deftera bi navkirî ve di bin kefşên xwe de didate bidanîn û wî ew ji bona Dîwana Bilindî Hemayônî ve dihate biçûyîn. Wî pê murad û mebestên xwe didatin biwergirtin û wî pê jî Dujmin û Berberên xwe di nava şer û civatan de didatin bibezandin.

Şêr Beg Kurê Hesên Beg: Bavê wîna jêre di zemanê xwe de ji sinceqa Xoşabê û Mîrneşîniya Mehmudî ve hatibû bidakevtin û herweahjî wî Sinceqa Mako bi Kurê xweyî mezîni Ewed Beg ve dabû bidan. Ew bi Peyakî Sofî û Derwêşî qenc ve têtê biderkevtin. Piraniya demên xwe ew ligel Zanistvanan û Hêjavanan de û di karkirina ji bona Meşayixên Sofîtiyê ve dide biraburandin. Ew ji bona serdaniya Mala Xwedê jî ve hatiye biçûyîn. Wî gelek xêr û bêr bi Rebenan, Perestperweran û Derwêşan ve didate bikin. Eşîr û Êl ji rabûn û runiştina wîna ve pir bi dil ve dihatin biderkevtin. Niha jî bi duwazdeh salan ve têtê biderkevtin, ku ew di Mîrneşîniya Xoşabê û Pêşevaniya Mîr û Gewreyên Tîrên Mehmudî de bi kar û bar ve têtê birabûn.

Derîyê Şeşem

Di Bîrxistina Mîrên Dunbulî de

Ji raportên dilpakên Goyevanên Pêbawerkirî ve tête bisudwergirtin, ku tuxmê Mîrên Dunbulî bi Merovekî ve bi navê Isa ve ji Erebên Şamê ve tête bipêwendîkirin. Bi goyêke din ve ew ji Cezîra Umer²⁹⁷ ve tête biderkevtin û ew ji bona hêlên Ezerbêcanê ve hatîye biçûyîn. Sultanên Kevnar navçeya Segmen Abadî Xoyê di rêya Ucaqleq de pê dane bidan. Bi deman ve ew di wir de hatîye birûniştin. Roj bi roj ve Eşîr û Êl bi ser wî ve hatine bikomkirin.

Di pêşîya pêşî de Mîr û Eşîrên Dunbulî li ser rêzana nepesendî Yezîdî de didatin bikarkirin. Di pişt re Mîrên wan, ji yên ku ew bi Isa Begî ve dihatin binavubangkirin, ligel hinekan de ji Eşîran ve xwe ji vê Ola hanê ve dane bipaşvekişandin û wan ji xwe re rêça Sunîyî Misulmantîyê datin bigirtin. Birek ji wan jî ve li ser wê bawermendîya xweyî genî jî ve hatin bimayîn. Bi goyêke rasttir ve Eşîrên Dunbulî ji Wilayeta Boxtî - Botan- ve hatine bihatin. Kurd di nava xwe de ji wan re bi Dunbulîyên Boxtî didin bigortin.

Şêx Ehmed Beg bi navê Kurekî ve ji Zarokên Isa Beg ve tête biderkvetin, ji yê ku ew di zamanê Turkumanên Aq Quwênlu de bi cihên bilind ve hate bigihandin. Wî keleha Bay û hin ji Wilayeta Hekarê ve date bigirtin û ew bi wî ve hatin bisipartin. Bi deman ve serdarî û darayî keleha Bay li jêr destên Eşîra Dunbulî de hate bimayîn. Çilo Şêx Ehmed Beg hate bimirin, ji wî du Kur bi navên Şêx Ibrahim û Şêx Behlul ve hatin bimayîn.

Şêx Behlul li gora temînîya Bavê xwe de şûna wî date bigirtin. Çilo wî demekê date biserdarîkirin, di dawîya dawî de wî ji bona dunya din ve date bikoçkirin. Ji wî heft Kur bi navên Cemşîd Beg, Mohamed Beg, Xaliqwêrdî Beg, Hacî Beg, Ehmed Beg û Cafer Beg ve hatin bimayîn.

Hacî Beg Kurê Şêx Behlul Beg ji berê ve dilsozî û karnasîya wîna ligel Neşîngeha Bilindî Şah Temaseb de dihate biderkevtin. Şahê bi navkirî ve guh bi perwerdekirin û xwedîkirina wî ve didate bidan û wî herema Xoye bi ser Segmen Abad ve date bivekirin û wî ew bi destûra Iyaletê ve jê re date bidan û wî ew bi Hacî Sultan ve date binavkirin. Bi rêk û pêkxistin

---

²⁹⁷ Ew ji bal xelkên kokê û cih ve bi Cezîra Buhtan -Botan- ve tête binavkirin û ew bi zimanê Turkî ve bi Cezre ve tête binavkirin. Mohamed Elî Ewnî

û pasevanîya ser sînore Wanê û parastina Sinor û tuxûbên din jî pê hatin bisipartin. Çilo Berîvanên Kurdan, Kovî û Dêw, ji yên ku wan ne di xewin û şiyarbûna xwe de rûwê Avedanîyê nedabûn bidîtin, ji bona nava Bajarokê Xoyê ve hatin bikevtin, heryekî ji wan ve xwe bi mîna Guhderz, Giyu û Sam Nerîman ve didate bidîtin û wan ji hevdû re didatin bigotin, ku Şah Temaseb em bi beramberî serbazên Rom ve danîn bidanîn, mîna ku yekek ji Mamostan ve dide bigotin.

Xweşxuwani

Kurdi xerki bekebe gumkird

der kebe dewîd waştelm krd
kîn badbera, çi reh diraz est
gum kirden xer, zemen, çira est
Eyn guft, ço gird baz pes dîd
xerdîd, u ço dîd xer, bexendîd
gufta xerem et miyane kem bud
weyafetneş zîştalem bud
ger eşteli nemeyzedi kird
xermîşd u bar nîz mibered

Hejar:

قێراندی له عاره بان كه: يابه!
رهمله، گره بایه، وشكه، بی ئاو
چون بی كه رهشین برۆم بهر یوه؟
بهم خوايه كهوا منی له خانهم
گش گیانی ئەشی وهدار نهرم بی
خه نیا كه به چاری یاری شا بو
ئەینا وه خودا نه كه نه بار بو

كوردی كهری ون ببو له كابه
ئەو چۆله جههه ندهمه له بهر تاو
به پیا دهیی فیرنه بوم وهك ئیوه
تورهو بهرك و له سههر به هانهم
کی بیته بهرم، دزی كهرم بی
ئەو لهم گه فه دابو كهر په یا بو
دهیگوت: هه ره شه م فره وهكار بو

Kurdê kerî wenbibu le kabe
qîrandî le Ereban ke: yabe
Ew çole cehendeme leber taw
remle, girbaye, wişke bê awe
be piyadeyi fêrnebum wek êwe
çun bê kereşîn birom berêwe?

Ture berg u le ser behanim
 bem xuya kewa mini lexanem
 kî bêteberm, dizî kerim bê
 giş giyanî eşê wedar nerm bê
 ew lem gefedabu ker peyabu
 xeniya ke be çarî yarî şabu
 deygot: hereşem fire wekarbu
 eyna we xweda neker nebarbu

Kurtîya gotinê bê çend nedîtî û payebûn wan ji xwe re dabûn bipeydakirin. Ku bilindtir ji vê dîtina wan ve nikare êtir bêtir bête biderkevtin. Tête binavûdengkirin, ku çend ji Gewreyên Dunbulîyan ve ji bona dukaneke Şîrînê ve hate biçûyîn. Pir şîranî wan datin bixwarin. Di gava derkevtina wan de xwedîya şîrînîyê ji wan ve buhayê şîrînîyê date bixwestin. Wan date bigotin, ku Şah ev bajarê hanê bi şîrînîyên xwe ve ji bona me ve dayite bidan. Ev penda hanê di nava Xelkê Turkî de pir bi nav û deng ve tête biderkevtin: „Şehir bezim, helwa bezim“ -Bajar bajarê me ye, şîrînî jî şîrînîya me ye-. Hem jî ji van Xelkan ve didin biveguhestin: ku komek ji Musulmanên Dunbulî roja îne ji van Merovan ve dane bixwestin, ku ew ji bona xwendina roja îne ve ji bona mizgefta Xoyê ve bêtin biçûyîn. Çilo Peyvdar bi mîna reweşt ayîna Imamê Şafîî ve navên duwazdeh Imaman, Xwedê li wan de bi dil be, date bibîrxistin. Wan tûrebûna xwe dane biderxistin û wan ji hevdû re datin bigotin: Ev bi çi rengê Pevdar ve tête biderkevtin, ji yê ku wî nav Hacî Beg û Birayên wî nedate bibîrxistin û wî bes û bi tenha ve Navê Cafer date bibîrxistin, ji yê ku ew bi Birayê wîyî biçûk ve tête biderkevtin. Madam ku Peyvdar navê Hacî Beg û Birayên wî ji bona nava peyvdarîyê ve nade bixistin, em jî ji bona kirina limêja îne ve nayêtin biamadebûn. Ji van qerwelkên xweş ve ji van Xelkan ve gelek hatine biveguhestin, ku em naxwazên, wan bidin bidirêjikirin.

Bi kurtî ve çilo Hacî Beg maweyekî kê m li ser serdarîya Xoyê de date biserdarîkirin, wî çend caran bi mebesta wergirtina tolê ve ji Eşîra Mehmudî ve, ya ku dujminatîya kevin di nava wan de dihate biderkevtin, xwe bi ser wan ve date bidadan. Lêbelê çilo di zînetên Eşîra Mehmudî de di berî niha de hatibûn bibîrxistin, her car wî tu kêr nedane bikin. Di encam de Iskender Paşayê Mîrê Mîranên Wanê bi handana Hesên Beg û Xan Mohamed Mehmudî ve ji nişkê ve hêrîş ji bona ser wî ve li Xoyyê de date bibirin. Wî Hacî Beg ligel komeke pir ve ji Eşîra Dunbulî ve dane bikuştin. Ji wî Kurekî kê m salî bi navê Hacî Beg ve hate bimayîn.

Ehmed Beg Kurê Behlul Beg

Di pêşî de ji Dîwana Şah Temahseb ve navçeya Segmen Abad pê hate bisipartin. Jibervêjî ve Eşîra Dunbulî di piştî kuştina Hacî Beg de di wê navê de hatin bidudilîkirin, geh ew ligel Romê bûn û gehjî ew ligel Qizilbaşan bûn û ew ji ser rêya rast û rêça dostanîyê ve hatin bidekevtin û wan bi dijî daxwaza Şah Temahsem ve didatin bikarkirin, tanî dema ku Sultan Sulêman Xan ji çûna xweyî ser Nexçuwanê ve hate bivegerandin, Ehmed Beg, Ismaîl Beg û Cafer Beg hersê Biran ligel hinekan de ji Mîrên Qizilbaşan ve Şah Temahseb ji hêla Erdehanê ve datin binardin. Wî bi dizî ve ji Femandaran re dabû bifermankirin, ku divê hûn di filan rojê de Femandarên Dunbulî ligel Peyên Eşîra Dunbulî de bidin bikuştin û ez jî dê wan, ji yê ku ew di nava Qurçiyên -Pasevanên Şahîşahî- de di ber Dergehê Bilind de têtin biderkevtin, bi kepa ber devê şûrê avdar ve bidim bivekirin. Di roja sozdayî de Femandarên Qizilbaşan di Erdehanê de hersê Biran bi çar sed Merovên mêxas ve ji Eşîra Dunbulî ve dane bikuştin. Şah Temahseb jî bi beramberî bîst û sê Neferan ve ji Qorçiyên -Pasevanên- vê Eşîra hanê ve dane binabûdkirin. Mensur Beg Kurê Mohamed Beg ji Erdehanê ve date bibazdan û ew ji bona Estana Sultanê Xazî ve hate biamadebûn. Ew bi ber dilovanî û çavdêriya Padîşahîyê ve hate bikevtin û pir rêz lê hate bigirtin.

Mensur Beg Kurê Mohamed Beg Kurê Behlul Beg

Bi guhpêdana gelekî Sultanî ve navçeyên Qutor Deresî û Bargîrê di rêya sinceqê de pê hate bidan. Dubulîyên ji ber mayên şuran ve xwe bi ser ala wî ve dane bikomkirin. Di tevaya dema jîna xwe de ew bi kar û barên serdarîya wêderê ve hate birabûn. Piştî ku ew hate bimirin, ji wî du Kur bi navên Welî Beg û Qilîç Beg ve hatin bimayîn.

Welî Beg Kurê Mensur Beg

Di piştî mirina Bavê wî de ew bi cihê wîna ve hate bixelatkirin. Ew bi merovekî bê payebûn ve tete biderkevtin û ew di warê mêrxasîyê û merdayetîyê de di nava Hemberên xwe de pir bi bilind ve tete biderkevtin. Pir bi jêhatîbûn ve cihên bilind ji xwe re dane biwergirtin û wî hefsarê Mîrneşînîyê û Serdarîyê bi karîn ve di nava destên xwe de date bixistin. Niha jî, ku mêjûwa koçî di sala hezar û pêncan -1005 k. -1596 z.- de tete biderkevtin, navçeya Qutor Deresî û navçeya Ebqayî li jêr destên wî de têtin biderkevtin. Navçeya Ucoq di hingava girtina Nexçewanê ve di rêya Sinceqê de bi Birayê wîyî Qilîç Beg ve hate bisipartin. Ew niha bi bê beşdarî û berberî ve li jêr destên wî de tete biderkevtin.

Hacî Beg Kurê Hacî Beg

Ew bi du mehî ve dihate biderkevtin, gava ku Bavê wîna hate bikuştin. Li gora rêzana di nava Xelkê Kurd de ew bi navnîşana Bavê wî ve dane binavkirin. Şah Temahseb jê re mûçeyek ji xiznê ve date binîşankirin. Çilo ew bi temenê gihandinê û sitewandinê ve hate bigihandin, wî ew ji bona nava tîpên Qorçîyên -Pasevanên Şahînşahîyê-Gewre ve date bixistin. Di demên Sultan Bayezîdî ve navçeya Ebqa di rêya Mîrneşînîyê de pê hate bidan. Komekê ji Eşîra Dunbulî ve xwe li dora ala wî de datin bikomkirin. Di nêzîka bîst salan de ew li wêderê de bi kar û barên Serdarîyê ve dihate birabûn. Li paş mirina Şah Ismaîlê Duwem de di zemanê Şah Sultan Mohamed, ku Mustafa Paşayê Serdar ji bona ser kenarê çemê Qene ve hate bihatin, Emîr Xan ji nişkê ve hêrişî ser Serbazên

Musulmanan ve date bikirin. Hacî Beg jî di vî şerê hanê de ligel hinekan de ji Mîrên Qizilbaşan ve di nava ava çemê Kur de bi xenikandî ve ber bi pêlên derîya mirinê ve hatin bikevtin. Bi rastî jî ve Segmen Abad, ya ku ew ji bal Dergehê Sultanê lêbuhurandî ve di hingava sertewandina Nezer Beg û Zarokên Beg ve bi wan ve hatibû bidan, hêjî li jêrdestîya Zarokên Hacî Beg ve tete biderkevtin û ew niha li jêr destên Kurê wîyî mezin de bi navê Hacî Beg ve tete biderkevtin.

Sultan Elî Beg Kurê Cemşîd Beg Kurê Behlul Beg

Di zemanê ku dilê Şah Temahseb bi beramberî Eşîra Dunbulî ve hatibû biveguhertin û wî fermana vê Eşîrê dabû biderxistin, Sultan Elî Beg jî di nava tîpê Qorçîyê -Pasevanên Şahînsahîyê- Gewre de hatibû bikevtin û ew ji bona wergirtina bêş û bacan ve bi hêlên Esfehanê ve hatibû bikarmendîkirin. Çilo wî sed Tuman ji Xanedanên, ji yê ku ew pê ve girêdayîbûn, dane biwergirtin, wî xebera kuştina Biran, Apan û Eşîra Dunbulî date bibihîstin. Wî ew sed tumenên hanê ligel xwe de datin bihilanîn û wî bi ber hêla Wanê ve date bibazdan. Demekê wî rojên xwe di nava Eşîra Dunbulî de didatin birabuhurandin. Çilo Şah Temahseb ligel Eşîra Dunbulî de hate bilêbuhurandin û tawanbarîyên wan wî ber bi bayê jibîrkirinê ve date bixistin, Sultan Elî Beg sed tumen bi xwe re dane bihilanîn û wî berê xwe ber bi Dergehê Şahî ve date bivekirin û wî jê re dilsozî û bawerîya xwe date bidiyarkirin. Ew bi nîşan û xelatên Padîşahî ve hate bidiyarîkirin û ew hate biserfirazkirin û ew bi destûra berê ve di nava tîpên Qorçîyan Gewre de hate birêkxistin.

Çilo pirsê nemankirina Hacî Beg ber bi guhên Şah Sultan Mohamed ve hate bikevtin, wî Mîrneşînîya Dunbulî bi Sultan Elî Beg ve date bisipartin. Wî Navçeya Sulêman Serayî û nivê Ebqa bi hev re dane biyekkirin û wî ew jî ji bona wî ve date bidan. Çilo wî çend sal bi navê Mîrneşînîyê ve demên xwe datin birabuhurandin û çilo jî ew navçeyên bi navkirî ve ji rûdanên zeman ve hatin biwêrankirin û ji wan nema tu berên hatinê dihate bihatin. Mohamed Sultan demên xwe di bajarê Şîrurê de bi felaket ve didatin birabuhurandin. Her sal jê re hinek pere ji bêş û bacên Dureyê El-Kîs û Şîrur ve ji pêgirêdayên Nexçuwanê ve, ji yê ku ew bi alîkarîya Mûçe ve jê re hatibûn bibiryardan, ji xwe re didatin biwergirtin. Di wir de ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî ji bona cîhana din ve date bikoçkirin. Ji wî sê Kur bi navên Nezer Beg, Qulîç Beg û Hesên Beg ve hatin bimayîn.

Nezer Beg Kurê Sultan Elî Beg

Di piştî mirina Bavê wî de Mîrneşînîya Dunbulî ji Dîwana Şah Sultan Mohamed ve bi wî ve hate bidan. Di dema ku Îriwan -Yerîvan- bi jêr lepên Karbestên Dewleta Osmanî ve hate bikevtin û Sinan Paşayê Wezîr ji bona parastina wêderê ve hate binîşankirin, Nezer Beg ligel hinekan de ji Mîrên Qizilbaşan ve ji Eşîrên Romluwî, Çemşkezek, Elbawtî û Seedlu ve, ji yên ku ew ji zemanên kevnar ve li Çexer Seed de dihatin birûniştin, serên xwe li ber Dergehê Bilindî Osmanî ve dane bidanîn. Ew bi alîkarîya Sinan Paşayê Çîxal Uxli ve li Erzeromê de bi dîtina Ferhad Paşayê Serdar ve hatin biserfîrazkirin. Wî Herêma Çaldêran, Sulêman Sera û Segmen Abad bi destûra kevnarî ve ji bezeyî bilindî Sultanî ve ji bona Nezer Beg û Birayê wîyî Qulîç Beg ve date bidan.

Çilo Segmen Abad demekê ji Dîwana Şah Tehmaseb ve û di piştî vê jî de li gora fermana Sultanê Lêbuhurandî ve bi ser jî ve sinceqa Bargîr jî dane bipêvekirin û ew bi rêya Iqtaê Temelukî ve ji bona nava lepên Jêhatîvanê Mensur Begê Mehmudî ve hate bixistin. Wî di berdestkirina vî navçeyê hanê de ji bona Nezer Beg tu nermbûn û bînfîrehbûn nedate bixuyanîkirin. Careke din wî ji alîyê Ferhad Paşayê Serdar ve li gora Fermana Nîşa Berzî Sultanî de mora serdarîkirinê ji xwe re date biwergirtin. Çilo jî Nezer Beg di dema sertewandina xwe de li ber Dergehê Bilindî Padîşahîyê de date bikirin, wî li ser Sinan Paşa de dabû bimerckirin, ku jê re navçeya Segmen Abad bête bivegerandin, ya ku ew ji rojên kevnar de bi xwedîbûna Eşîra Dunbulî ve dihate biderkevtin. Di vî babatê hanêjî de Fermana Hemayonî bi dubarekirina bi carekê ve di nava destên wî de dihate biderkevtin. bi darê çu û zorê ve wî date bixwestin, ku ew Segmen Abad bi jêr destên xwe ve bide bixistin. di nava herdu alîyan de gelacî û fitne hatin bivêkevtin, dujminatîya kevin hate bilivandin û kar bi karanîna şûr û rîman ve hate bigihandin. Herdu Bendan Eşîr, Êl û Tîrên xwe bi serhevdû ve dane bikomkirin û ew li beramberî hevdu de hatin birêzkirin. Nezer Beg bi Birayê xweyî Husen Beg ve ligel heştê Neferî de ji Gubgubên Dunbulî ve di vî şerê hanê de bi bin xak ve hatin bixistin.

Qulîç Beg Kurê Sultan Elî Beg

Di piştî kuştina Birayê xwe de bi umêda naskirina hoyên kuştina wîna ve ew ligel Xizim û Keyxwedanên Dunbulî de ji bona dîtina Ferhad Paşayê Serdar ve li Erzeromê de hatin biçûyîn. Wan jê lêgerandin li ser rûdanê de dane bixwestin. Serdar bi amadekirina Mensur Beg û tevaya Gewreyên Mehmûdî ve, ji yên ku ew di wî şerê de hatibûn bibeşdarîkirin, date bifermankirin. Nivîsvanê van rûperan jî di wê civatê de hate biamadebûn. Çilo li lêgerandina pirsê de hate bidestpêirin, hoyê gelacîyê di navbera herdu Bendan de di derxistina herdu fermanên bi dijî hev ve hate biderkevtin, ji yên ku ew bi dijî hev ve ji bal Serdar ve hatibûn biderkevtin.

Xweşxûwa:

Biqenaet kesi ke şad bud
tabud muhteşem nihad bud
Anke ba Arzu kend Xuwîşî
Aqibet u fetid be Derwêş

Heja:

بوارى شاندام كه تى كه تم گۆم بو!
لهبنهوه ناوى: خواجه شالۆم بو!

دزه كه م پاسه وانه كهى خۆم بو
ئهوى پيم وابو حاجى شيمحه مه ده

Dizekem Pasewanekey xom bu
biwarî şandam ketê ketem gom bu!
ewi pêm wabu Hacî Şêx Muhemedê
le binewe nawî: Xuwaceşalom bu!

Di encam de Serdar alîyê bê dengîyê ji xwe re date biwergirtin û wî bicîanîna fermana dadwerîyê bi poşandinê ve date bicil û biberkirin û wî li ser vê rêzana hanê de date bikarkirin: „Bi Serdarê fermanên dadweryê ve hajbûn tete biderkevtin“ û wî rêya hajbûnê date bigirtin. Çilo ji herdu Bendan ve mebesta Serdar bi neçarî ve hate biwergirtin, wî date bibiryakirin: ku Mensur Beg ji ser navçeya Segmen Abad ve bête biveguhertin û ew ji bona Hacî Begê Nevîyê Hacî Begê kevin ve bête biveguhestin û navçeya Çaldêran di rêya sinceqê ve ji bona Qulîç Beg ve bête bisipartin, bi mercekî ve ku ew ji ser gilêyê xwe ve bête bidakevtin û dev ji dujminatîyê ve bide biberdan. Bi neçarî ve Eşîra Dunbulî duçarî vê hajbûna nîv aşîtî ve hatin bikirin û ew hatin bizîvirandin.

Derîyê Heftem**Di bîrxistina Mîrên Zerza de****Derîyê Heştem****Di bîrxistina Mîrên Istunî de****Derîyê Nehem****Di bîrxistina Mirên Dasnî de**

-Ev dergêhên hanê di tevaya destnivîsandinan de nehatine binivîsandin. Dibe, ku Daner di piştî nivîsandina wan de tu tişt li ser wan de nedaye bidîtin, ku ew li ser wan de bide binivîsandin-

Derîyê Dehem**Di Bîrxistina Serdarên Kulher de**

Ew ji bona sê beşan ve têtin bibehrvêkirin û ew tuxmê xwe bi Guhderz Kurê Giyu²⁹⁸ ve didin bigihandin. Giyo di zemanê Padîşahên Kiyaniyan -Exmeniyan- de bi Walîyê Babil ve dihate biderkevtin, ya ku ew îro bi Kufe ve têtê binavûbangkirin. Ji wî Kurek bi navê Reham ve li dû wî de hate bimayîn, yê ku wî li ser fermana Behmen Giyanî de leşker ji bona ser Şamê, Qudsê û Misrê ve date birakişandin. Wî ew gelekî dane bixerabkirin û pir kuştari jî di nava wan de wî date bikirin. Wî kuştariyeke mezin li Miletê Benî Israîlî de date bikirin, ku ji xwîna wan ve aş dihatin bigerandin. Mêjûvanan ew bi Bext El-Nesir ve dane binavkirin. Di dawî de ew ji bona ser Textê Seltenetê ve hate bihilkişandin û ji vê mêjûwê û pê ve Serdarîya vî diyarê Kulher di nava destên Zaroyên wan de têtê biderkevtin û navê Eşîra wan jî bi Goran ve têtê bixwendin.

---

²⁹⁸ Kiyaniyên di nivîstên Yunaniyî û Rojavayî kevnar de bi Exmeniyîn ve hatine binivîsandin û ew ji kevtirîn Malbata Farisîyê Serdar ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Beşê Yekem**Di bîrxistina Serdarên Pilingan de**

Ji vê Malbatê ve çar kes li ser dev û zimanan de hatin binavûdengkirin. Yê pêşî bi Xeyb Elah Beg ve tête biderkevtin, yê ku ew bi Merovekî gelekî Qenc, Xwedêperest û hêja ve tête biderkevtin. Ji keleh û navçeyên, ji yên ku ew li jêrdestên vê Malbatê ve têtin biderkevtin, keleha Dêwdiz, Newdiz, Dizman Kiwah kur, Mur, Kelane, Nişur û Merawîdîmen ve têtin biderkevtin. Di pêşîya pêla serdarîya xwe de wî serê xwe ji bona Şah Ismaîl ve dayîte bitewandin. Çilo ew hate bimirin Kurê wî Mohamed cihê wî date bigirtin.

Mohamed Kurê Xeyb Elah Beg

Ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn. Wilayeta Bav û Bavpîran ji Dîwana Şah Temasen ve pê hate bidan. Ew bi Merovekî ve dihate biderkvetin, ku bi hunerên başbûnan ve dihate bixemilandin û bi pesindana dadwerîyê û bext ve dihate binîşankirin. Wî gelekî çavên xwe li Zanistvan û Hêjayan de didate bidan. Di Pilingan de wî xwendegehek û mizgeftek date biavakirin. Şah Tehmaseb Kîja -Qîza- wî ji xwe re date bixwestin û merovatî ligel wî date bilidaxistin. Çend salan wî bi serxwebûn ve Serdarîya xwe date biajotin. Çar Kurên wî bi navên Mîr Iskender, Mîr Sulêman, Sultan Muzefer û Cemşîd Beg ve hebûn. Di rojgarîya jîyana xwe de wî Wilayeta xwe bi çar pişk ve date bikirin û wî ew di nava Kurên xwe de date bibehrvekirin û wî Mîr Iskender li ser kar û barên xwe de date bidanîn û wî ew bi Cihneşînê xwe ve date bikirin.

Mîr Iskender

Di piştî mirina Bavê xwe de di Qezwînê de ew ji bona dîtina Şah Tehmaseb ve hate bihatin û wî pêrûniştina Iyaleta xwe date binuhkirin. Di zemanê Şah Isamîl²⁹⁹ jî de ew ji bona dîtina wîna jî ve hate biçûyîn. Wî lê gelekî hêjabûn û rêzdarî date bikirin. Herwehajî dilovanîya Şahînsahî careke din jî sipartina Serdarîya Pilingan jê re hate bizîvirandin û ew bi gihandina meramê xwe ve bi dilxweşî ve hate bivegerandin. Çilo wî bîst sal ji rojên Serdarîyê ve dane biderbaskirin, laşê wî bi gepa piling û şêrên mirinê ve hate bikirin û wî canê xwe bi Cîhana Aferîn ve date biberdestkirin.

Xweşxuyan:

Mebas eymen ke eyn deryayî pir coş
nekirde est ademi xurden feramoş

Hejar:

مرو خوریکه تیر نابی له خواردن

له مردن بههره نادا خو بواردن

Le mirdin behre nada xo buwardin
meroxorêke têrnabê le xuwardin

Sulax Husên Tiklu, yê ku wî bi Berîkarîya Şah Ismaîl ve serdarîya Dînewer didate bikirin, di piştî mirina Mîr Iskender de ji bona ser keleha Pilingan ve hate biçûyîn. Ev keleha asê, ya ku vekirina wêna bi ser balan ve nedihate bikevtin, wî bi darê ço û zorê ve date bivekirin û wî ew pir bi tirs ve date birêkûpêkxistin. Sultan Husên bi navê Birayekî ji Birayên Sulax ve dihate biderkevtin û ew ji tirs û sawa Birayê xwe ve ji bona şehrezol -Sehrezor- ve hate bigihandin û ew ji bona dîtina Mehmud Paşa Kurê Şemsî Paşa Mîrê Mîranên wêderê ve hate biçûyîn. Çilo di piştî mirina Şah Ismaîl de, ku herec û mercê xwe bi zînetên Qizilbaşan ve datin bidadan, di her ser serîkî de bayekî lê didate bidan û di her mejîyekî de meznatîyekê lê didate bijenandin, Welîxan Tiklu Serdarê Hemedanê Sulax Husên, yê ku ew ji kevna de bi Nevîyê Nokerên wan ve dihate biderkevtin û yê ku wî di hin deman de dest bi serkêşîyê ve di beramberî wî de date bikirin û wî serê xwe jê re nedate bitewandin. Wî serê xwe li ber de date bidestxistin û wî ew date biwindakirin.

²⁹⁹ Ev bi Şah Ismaîlê Duwem ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Leşkerê Şhrezolê -Şhrezorê ji xwe re kês date biwergirtin û wî keleha Pilingan ji jêrdestîya Tikluyan ve date biderxistin. Kesek ji Malbata Serdar ve nemabû. Bi rastî jî ve Pilingan di rêya sinceqê de ji Dîwana Binemala Osmanî ve bi Merovên Bêgane ve tete bidan.

Beşê Duwem**Di birxistina Mîrên Derteng de**

Di zemanê pêşî de³⁰⁰ ew bi Wilayeta Helwan ve dihate binavûdengkirin. Merovê ji Serdarê vê derê de, ji yê ku ew ber bi guhên Nivîsvanê van rûperan ve hatîye bikevtin, bi Suhrab -Zorab- Beg ve tete biderkevtin. Ew bi Merovekî mêrxas, merd û sergerm ve dihate biderkevtin. Navçe û kelehên, ji yên ku ew li jêrdestên wî de têtin biderkevtin, bi Pawe, Baske, Alanî, keleha zincîre, Riwaner, Diwan, û Zirmanêkî ve têtin biderkevtin. Di piştî mirina wî de Kurê wîyî Umer cihê wî date bigirtin.

Umer Beg Kurê Suhrab Beg

Ew bi kar û barên Bavê xwe ve hate birabûn. Di pêşî de ew bi Merovekî Bêpak, Mêrkuj û Meyxwer ve dihate biderkevtin. Di dawîya dawî de ew ji bona ser rêya rastîyê û bextewerîyê ve hate birastkirin û wî xwe ji tevaya nebaşîyan ve date bivegirtin û bitobekirin. Di hingava ku Sultanê Xazî Sulêman Xan de Aramgeha Begdadê date bivekirin, ew ji bona pêşkeşkirina sertewandina xwe ve jê re ji bona wêderê ve hate bihatin. Sipartina Iyaleta Bav û Kalên wî jê re ji Dîwana Sultanî ve hate biderkevtin û ew bi dikovanîyên Padîşahîyê ve hate bipoşandin. Ji mêjûwa ku ew ji bona nava tîpên Bendeyên ber Derhê Bilindî Padîşahî ve hate bikevtin, li ser cada bendîyê bi pêgîrî ve ew dihate biçûyîn û di ser rêya çakirî de bi pîyên erdgirtî ve dihate biçûyîn. Wî temenekî dirêj date biderbaskirin. Di dawîya dawî jî de ew di derxa nemanê de hate bifetisandin.

Xwesxuwan:

Ingar ku heft sebe xuwandi
ya heft hezar sal mandi
çûn qamet ma berayi xerq est

---

³⁰⁰ Di destnivîsekê de: der zemanê Ekasire de ji dêlva der ewel de hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

kutah u dira zira çe ferq est?

Hejar:

زۆر زان و زرینگ و پیک و تهرزی
نازانئ بلند و کورته بالا ...

وای دانئ که زۆر زهلام و بهرزی
مردن که گهپی ده پیاوی هالا

Waydanê ke zor zelum u berzi
zorzan u zirîng u rêk u terzi
mirdin ke geri depiyawi hala
nazanê bilind u kurte bala

Qubad Beg Kurê Umr Beg

Wî hefsarê Serdarîyê bidestên xwe ve date bixistin. Di mêrxasî, merditî, serbilinditî û ciwanîya xwe de ew bi ser Qolê Ciwanên zemanê xwe ve û bi yekaneyê demê ve dihate biderkevtin. Ew niha li ser Wilayeta Bav û Kalên xwe de ligel biservekirinê wê de ji sînorên Dênewer ve bigir tanî Aramgeha Aşîtiyê li Begdadê de dide bijêrdestîkirin. Di pîrbûna terş û mêrgên wî de, di kombûna pîrbûna xizna wî de û di pîrbûna Heval û Hogirên wî de yekî din bi mîna wî ve nayête biderkevtin.

Beşê Sêyem**Di bîrxistina Mîrên Mahî Deşt de**

Di dema nivîsandina vê nameya hanê de Bêsamana kesek nedate bidîtin, ku ew li ser vê Wilayeta hanê de bide bixeberdan. Lêbelê ji devên hinekan ve tete bibihîstin, ku Ucaqê -Ucaxê-kevnî wan bi Mahî Deşt û Tîlawer³⁰¹ ve tete biderkevtin. Piraniya Eşîr û Êlên wan bi Tîr û Bavikan ve tetin biderkevtin. Di berî niha de Serdarîya wan di navbera du Biran de bi navên Şahbaz û Mensur ve di rêya hevbeşî de dihate birêkûpêkxistin. Di mêjûwa sala hezar û dudwan -1002 k. -1593/94 z.- de Mensur Birayê xweyî Şahbaz date bikuştin. Piraniya Tîr û Bavikên Kurdan li jêr destên wî de tetin biderkevtin. Bi rastî jî ve Serdarî bi serxwebûna vî Miletî ve pê tete bigirêdan. Ji Şahbaz Kurek bi navê El-Qas ve hate bimayîn û ew hêjî ligel Mamê xwe de dide bidujminatîkirin. Her sal beramberî çil hezar serî pez Mensur li ser xwe de dayîte bisozdan, ku ew wan ji bona Dîwana Arangeha Aşîtîyê ve li Begdadê de bide binardin. Ew ligel Karbidestên Binemala Omanî û Mîrê Mîranên Begdadê de bi carekê ve ew serê xwe ji wan re dide bitewandin. Ew bi Merovekî sergerm û Mêrxas ve tete biderkevtin. Ew bi pirbûna mal û xizna xwe ve bi wî sînorî ve di nava Heval û Hogirên xwe de bi başî û yekane ve tete biderkevtin.

---

³⁰¹ Bîlawer. Mohamed Elî Ewnî

Derîyê Yanzdehem

Di bîrxistina Mîrên Bane de

Ji raportên dilpakên Pêbawermendên goyan ve û ji şêweyê gotinên xweşên Veguhestvanên çîrokan ve bi eşkere ve tête biencamkirin, ku Bane bi navê Wilayetekê ve tête biderkevtin, ku Mîrên Eşîrên wêderê bi pê ve têtin binavkirin û ev Wilayeta hanê ji du keleha û yek navçeyî ve tête bipêkhatin. Yek jê bi navê keleha Pîroz û navçeya Bane ve û ya din bi navê keleha Şîwe ve têtin bixwendin. Ev Wilayeta hanê di navbera Wilayeta Erdelanê, Baban û Mukrî ve tête bikevtin. Mîrên wê jî bi navê Ixtiyar El-Dîn ve têtin binavkirin û ew ji ber vê jî ve wetov hatine binavkirin; jiber ku ew bi helbijardina xwe ve dev ji Gawirîyê ve dane biberdan û ew hatine bimusulmankirin, bêyî ku ew hîç serên xwe ji yekekî ve ji Sultanên Islamê re bidin bidanîn û ew li ser fermana wan de bêtin bimusulmankirin. Xwedê vê dide bizanîn. Navê kesê pêşî, ji yê ku ew ji Mîrên wan ve li ser dev û zimanan de tête binavûbangkirin, bi Mîrza Beg Kurê Mîr Mohamed ve tête biderkevtin.

Mîrza Beg Kurê Mîr Mohamed

Wî demekê serdarîya Bane dayite bikirin. Wî Keça Bîgeh Begê Serdarê Erdelanê ji xwe re date bianîn û wî ji xwe re di Mîrneşîniyê de tevaya serxwebûnê date bipeydakirin. Di dawîya dawî de ligel Sultan Elî Begê Xinlîc de li ser xwestekarîya Keça Bêgeh Beg de berberî û pevçûnê di navbera wan de date bidestpêkirin. Sultan Elî Beg Birayê xweyî bi navê Qatinmiş Beg ve di Bane de li ser Serdarîyê de date birakirin û wî Mîrza Beg ji Wilayetê ve date biderkirin. Mîrza Beg pena xwe ji bona nik Bêgeh Beg ve date bibirin û bi imdad û alîkarîya wî ve Qatinmiş Beg ji Wilayeta xwe ve date biderkirin û ew li ser Serdarîyê de hate birûniştin. Çilo ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî xatirê xwe ji vê dunya nemanê ve date bixwestin, ji wî pênc Kur bi navê Bodaq Beg, Sulêman Beg, Xazî Xan, Mîr Mohamed û Exwerlu ve hatin bimayîn.

Bodaq Beg Kurê Mîrza Beg

Di piştî mirina Bavê xwe de wî hefsarê Mîrneşînîyê bi destên xwe ve date bixistin. Çilo çend sal ji rojên serdarîkirina wî ve hatin biderbasbûn, Birayên wîyî bi navên Mîr Mohamed û Exwerlu ve, ji yên ku ew ji Dêyeke din ve dihatin biderkevtin, serên xwe li ber wî de dane birakirin û wan ew ji Wilayetê ve dane biderkirin. Bodaq Beg penabûna xwe ji bona ber Dergehê Berzî Şah Tehmaseb ve dat bibirin, da ku ew jê re yarmetîyê û alîkarîyê bide bipêşkeşkin, ji bona ku ew Wilayeta Bav û Kalên xwe bide bizîvirandin. Lêbelê Wêrankerê xweşîyan hêrîş ji bona ser wî ve date bibirin û wî di bajarê Qezwînê de xweşîya canê wî jê date bitalankirin.

Sulêman Beg Kurê Mîrza Beg

Di piştî mirina Birayê wîyî Bodaq Beg de Mîrneşînîya Bane ji Dîwana Şah Tehmaseb ji bona wîna ve hate bisipartin. Ji bona Bulqilî Begê Kurê Axayê Zul-Qeder Walîyê Meraxe ve ferman pê hate bidan, ku ew yarmetîya Sulêman Beg bide bikin û ew wî li ser Mîrneşînîya wî de bide birakirin. Li gora Fermanê de Sulêman Beg bi yarmetîya bi yê bi navkirî ve Serdarîya Bane bi destên xwe ve date bixistin. Di nêzîka bîst salan de wî Mîrneşînîyê wêderê date bikin. Çünke, ew bi Merovekî qencî dîndar ve di hate biderkevtin, wî dev ji karên metirsîyî Mîrneşînîyê û erkên giranî Serdarîya ve date biberdan. Wî Keça xwe li Birazayê xweyî Bedir Beg de date bimehrkirin û ew ji Mîrneşînîyê ve ji bona wîna ve hate bidakevtin. Du nobetan ew ji bona serdana Mala Xwedê ve hate biçûyîn. Kereyî duwem wî date bibiryardan, ku ew li nêzîka merqeda pakî Pêxember de, Silavên Xwedê lê bin, li bajarê Medîna Munewer de bête bimayîn.

Dergehê Duwanzdehemîn³⁰²**Di bîrxistina Serdarên Gelbaxî de**

Ji raportên dilpakên Pêbawermendên Goyan ve tête bisûdwegirtin, ku peyva Gulebaxî bi vî rengî ve hatîye biderkevtin. Di rojên ku Bêgeh Beg li ser Textê Serdarîyê de hate birûniştin û hate bixurtkirin, Merovek bi navê Ebas Axa ve ji Gewreyên Êla Îstaclu ve ji ber hoyê rûdanekê ve, ji ya ku ew ji rûdanên rojgarîyên wî de bi wî ve hatibû birûdan, ji bona layê Bêgeh Beg ve hatibû biawarekirin. Ebas Axayê bi navkirî ve bi Merovekî merd, mêrxas û dilêr ve dihate biderkevtin. Wî piraniya demên xwe di nava rêzên Pehlewanên Eşîra Erdelan de didatin bibuhurandin. Bêgeh Beg ji Êlekê ve ji Eşîrên xwe ve Keça Ilyasê Axayê Rîsipîyê Êla Rengerêjanî jê re date bixwestekarîkirin û lê bimehrkirin û wî Serçav -Kanî- di Wilayeta Mehreban -Merîwan- de ji bona cihê rûniştina wîna ve pê date bidan. Çilo ew bi Merovekî Turk ve dihate biderkevtin, wî yek perçe bax di vê Wilayeta hanê de bidurustkirin û ew bi merdbûnê ve dihate binavûbangkirin. Her kesê ji Xelkê ve di wir re dihate biderbasbûn, wî bi zimanê Turkî jê re didate bibangkirin: Gêl Baxe -were Bax- Xelkên Kurd zimanê Turkî ji wan re bi seyr ve dihate biderkevtin. Wetov bi vî rengê hanê ve navê wî bi navê Ebas Axayê Gelbaxî ve hate binavkirin.

Bi kurtî ve Ebas Axa li nik Bêgeh Beg de li bajarê Şhrezol de hate bimayîn, yê ku cihê rûniştina wîna bi keleha Zelem ve dihate biderkevtin û ew bi Xwedanê duwanzdehezdar Suwarên yedekdar ve dihate biderkevtin. Wî ew bi diyarîyên pir hêja ve date bixelatkirin û wî ew bi wan ve date biserfirazkirin û wî jê re cihê Mordarîyê pê date bidan. Bêgeh Beg kesek ji bona nava Eşîra Ustaclu ve date binardin, da ku ew yek du Xwehên wîyî mayî di nava Eşîra bi navkirî ve bidin bianîn û wî ew ligel Peyên wê Eşîrê de dane bimêrkirin, ji yên ku bi Xezûrê Birayê wan ve dihatin biderkevtin û çend kes ji wan ve hatin biçêbûn.

---

³⁰² Ev derîyê hanê ne di nava çapa Rûsî de tête biderkevtin, tevî ku me ew ji bona nava çapa Qahire ve di sala 1930 de ji bona nava nivîstê jî ve dayîte biservekirin. Dê bi baştir ve bihata biderkevtin, ku me jî mîna çapa Rusî bida bikirin û ew ji nava wêna ve bida biderxistin û ew ji bona nava perê wê ve bida bixistin. Lêbelê me wetov date bidîtin, ku em wê di nava nivîstê de bi mîna çapa Qahire ve bidin bihiştin; jiber ku ew ji bal Daner ve tête biderkevtin, çunke, mêjûwa nivîsandina wêna di dawîya dergeh de di sala 1092 K. de tête biderkevtin. Ji xwe re li rûpelê 416 de ji daneya çapkirî ve li Misrê de di sala 1930 de bide bitemaşekirin. Dê tu ji xwe re hoyê biçûkirina vî dergehî di per de bide bidîtin. Mohamed Elî Ewnî

Bi kurtî ve, piştî ku agirê kînê di nava cerk û hinavên Zikreşan û Kîndaran pê hate bidadan, wan bi dû wî ve nav bi kuştina Bêgeh Beg ve dane bixistin. Ew bi vê nav bi dûxistina hanê ve hate biagehdarîkirin. Di nîvê rojê de ew ligel Zarokên xwe û Xwarzayê xweyî bi navê Yar Elah ve, yê ku ew ji Êla Rengerêjî ve dihate biderkevtin, ji nava bajarê Zelem ve hatin biderkevtin. Xelkê ji bona Bêgeh Beg ve date bigihandin, Ku Ebas Axa Gelebaxî û Yar Elahê Axayê Rengerêjî dane bibazdan. Bêgeh Beg ji mêrxasîya wan ve, ya ku wî ji bal wan ve pir caran dabû bidîtin, tu kes li pê wan de nedate binardin û ew ji bona Wilayeta Bîlawer ve hate biçûyîn û ew li wêderê de hatin birûniştin. Wî ligel Eşîrên Lek, Sulêmanî, Madekî û Kelhur de pêwendî date bidanîn.

Di rojên ku Şah Tehmaseb ji bona ser Welatê Uzbek ve hate biçûyîn û ew li

Urgencê de hate bidakevtin, Ebas Axa û Yar Elah jî di vê çûnê de dihatin bidîtin û wan di nava supahê bi serkevtî ve kêrên wetov mezin datin bikin, ku nav û dengê mêrxasî û pehlewaniya wan di nava supagehê de hate bibelavkirin. Wan Padîşahê Uzbek bi berdestî ve ligel çend Dîlên din de ji bona ber pîyên Textê Şahîşahîyê ve danr bianîn. Ew ji bal Şah ve bi xelatan ve hatin biserfîrazkirin û ji wan re fermana serdarîya herema Bîlawer û Zeameta -Meznatîya- duwanzdeh melbendan bi navên wan ve date binivîsandin.

Di piştî vê re di dema çend salan de wan serdarîya Bîlawer û wan Zeametan -Meznatîyan- dane bikin, tanî ku Êlên Sulêmanî, Badekî, Kelhur û Remziyar xwe li ser wan de dane bikomkirin û ew bi Êla Gelebaxî ve hatin binavkirin.

Bi kurtî ve di nava wan û Mohamed Begê Goran de çend caran şer û pevçûnê datin bidestpêkirin. Di encam de wî Keça Mohamed Beg ji bona Kurê mezinî Yar Elah Axa ve, yê ku ew bi navê Mohamed Qulî dihate binavkirin, date bixwestin û ew jê re date bianîn. Di piştî vê re Ebas Axa bi dilovanîya Xwedan ve hate bigihandin û wî ji bona cîhana din ve date bibarkirin.

Xweşxuwani:

Cihan cam, felek saqî, ecel mey
Xelayiq badenoş ez meclis wî
xelasi nîst eslen hîç kesî re
ezîn cam, u ezîn Saqî ezîn mey

Hejar:

له پهستا تيّدهكا بۆچوك و گهوران
دهبئ وهیخوی سه‌ریشته به‌ریه ههوران

جیهان چون جامه، مه‌ی ناکامه، ده‌وران
به‌خووشی خوٚ نیه و نوشین به زوره

Cîhançûn came, mey akame, dewrane
le pesta têdeka bo Çuk u Gewrane
bexoşî xot niye u noşîn be zore
debê wexoy serîşt beriye hewaran

Di piştî mirina Ebas Axa de Yar Elah, yê ku wî serokitîya gund û Eşîran didate bikirin, wergirtina cihê Mîrneşînîyê ji bona Kurê Elî Axa Kurê Ebas Axa ve hate bidan û wî date bigotin: Ku ez bi xwedan mal û Zarokên pirim, qerzdarim û hemjî hestê tuwana serdarîkirinê nedarim. Ew bi Merovekî ve dihate biderkevtin, ku ew bi pirbûna maldarîya xwe, mal û zarokên xwe ve bi nav û deng ve dihate biderkevtin. Tête bigotin, ku sêsed Hêstirên wîyî şinboz di nava axurê wî de dihatin bidîtin. Di piştî vê jî re Yar Elah Axa name ligel diyarîyên pir de ji bona Bêgeh Beg ve dane binardin. Wî ew li ser mirina Ebas Axa de date biagehdarîkirin û ew jî bi bîra wî ve date bixsitin, ku her wekî Ebas Axa pileyê Mordarîya te hebû, Kurê wî jî bi Bendê te ve tête biderkevtin . Wî jê date bihêvîkirin, ku wî bi Mîrîtî ve li ser Mîrneşîniya Gelebaxî de bide bidanîn. Bêgeh Beg, dilovanîya Xwedê li ser be, bi Merovekî pir bilind ve dihate biderkevtin, wî ev hêvîya hanê date bicîanîn. Wî Elî Beg ligel pêwistîyên Mîrneşînîyê de ji bona wêdrê de date binardin û wî ew yek ji Mîrên xwe ve date bijimartin. Di piştî ku danîna Elî Beg li ser Mîrneşînî û Serdarîya Êlên Gelebaxî de hate bibiryardan.³⁰³ ----- Wî dema xwe wetov didate bibuhurandin, tanî wê dema ku Sinan Paşa li gora fermana bêveger ve ji heremên ----- Nehawed bi jêr destên xwe ve date bixistin. Elî Beg Gelebaxî, yê ku ew bi navê Alî Gelebaxî ve dihate binavkirin, hate bihatin, da ku ew derxistina ----- . Sînan Paşa ew ji bona heremên Kerend û Şêxan ve date binardin wî nameyek di vî babetê hanê de ji bona Dergehê Sultan Sulêmanê Hêja ve date binivîsandin. Yar Elah Axa ew nameya hanêyî bi navkirî ve ji bona Dergehê Sultanî ve date bibirin. Ji Dîwan Sultanî ve heremên Kerend, Şêxan, Çikran, keleha Tif Ab, Xurxure, Tîrezend, keleha Tepe û hinên din jî bi mîna Sinceqê ve ji bona Elî Beg ve hatin bibiryardan û Erkele, Rengrêjan û Sehbanan jî bi Tîmar ve ji bona Yar Elah Axa ve hate bisipartin.

³⁰³ Ev cihên sipîyên tîn tev de ji kokê de bi sipî ve têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Di bîrxistina Serdarîya Elî Gelbaxî de

Goyevanên serpehatîyan û Endazgerên şopên rast û durust li ser kêla rastîyê de dane binivîsandin, ku Elî Gelbaxî bi pîrbûna Êl, Eşîr, dewlemendî, maldarî, terş, pez û yedekê ve bi nav û bang ve dihate biderkevtin. Her sal wî ligel desteyekî de ji kesên xwe ve pêşkeş û diyarî ji bona Bêgeh Beg ve didate binardin. Wî Ligel Qubad Begê Serdarê Derne, derteng, sedan û Zehab de bi bed ve didate bireftarîkirin. Elî Beg her sal di dema serê buharê de ji bona devera Kerend ve dihate biçûyîn û cihê derbasbûna Eşîr û Êlên wî di nava navçeya Zehab re dihate biderbasbûn, ya ku ew ji bona nava Wilayeta Qubad Beg ve dihate bikevtin. Qubad Begê bi navkirî ve daxwaza avxwerê, êmxwerê û pêşkeşan ji wan ve didate bikin. Lêbelê di nava destên wan de fermana Sultan dihate biderkevtin, ku hîç kesek ji Mîrên Mîran ve tişteki ji wan ve bi navê çêrê, avxwerîyê, êmxwerîyê, warkirinê û yên din ne ji Êlên Gelbaxî ve nede bisitendin. Wan di vî babetê hanê de serên xwe ji Qubad Beg re nedidatin bidanîn. Wî jî pêşîya wan didate bigirtin. Di pîranîya deman jî de her salê du carî şer û pevçûn di nava wan de dihatin bivêkevtin. Di piştî vê re Elî Beg cama mirinê ji destê Avdar ve date binoşandin û wî ji bona cîhana din ve date bibarkirin. Jê du Kur bi navê Heyder Beg û Keh Beg ve hatin bimayîn. Hexder Beg bi kar û barên Mîrneşîniya Bavê xweyî Mezin ve hate birabûn. Him jî di vê sala hanê jî de Yar Elah Axa jî, yê ku temenê wîyî seruşti bi sedsalî ve hate bigihandin û Tîmareke taybetî jê re dihate bidîtin, bi dilovanîya Xwedanî ve hate bigihandin. Jê sê Kur û Êlek bi pêncsed Xanewarî jê hatin bimayîn.

Mohamed Qulî Esed û Şah Weys

Bi kurtî ve çilo Elî Beg û Yar Elah her du hatin bimirin, Mohamed Qulî Kurê Yar Elah Axa ji bona Dergehê ve hate biçûyîn. Wî fermana sinceqa bi navkirî ve ji bona Heyder Beg Kurê Elî Beg ve û Tîmara berêyî bi navkirî ve ji bona xwe ve datin biwergirtin û ew bi pêşkeşkirinên Karbidestan ve hate biserfirazkirin, bi rengekî ve ku ew sê caran ji bona xizna avedarî ve hate binardin û ligel wê de date bidan û bisitendin. Ev

rêya bedî reweştî di navbera wan de³⁰⁴ ----- Wî ew date bianîn û jê Kurekî hêja, yê ku ew bi navê Surxab ve dihate binavkirin,----- Ji Istenbolê de herdu Xalên Surxab Beg Kurê Heyder Begê Gelebaxî date bixwestin, ku yek ji wan bi navê Muheb El-Dîn ve dihate binavkirin. Her çend Heyder Beg kesekî xwe ji bona nik wî ve date binardin, da ku Muheb El-Dînî bi navkirî ve ji bona nava Êla Gelebaxî ve bête bihatin û wî şîret -- ---- ji bona wî ve date binardin. Ji rûwê Xwarzîtî ve, ya ku ew di nava wan de dihate biderkevtin, demekê di nava wan de hate bimayin. ----- Wî ew date bisundan, ku ew ji bona Êla bi navkirî ve nayête bikevtin. Di piştî vegera Surxab Beg ve wî dema sê rojan ji bona sundxwarinê date birojîgirtin. Li paş vê de ew ji bona nava Êla bi navkirî ve hate biçûyîn. ---- -- Heyder Beg hate bihatin û wî Surxab Beg date bixwestin û wî jê re date bigotin: „ku ev ne bi durust ve tête biderkevtin û ev bi dijî sundxwarinê ve tête biderkevtin“. Divê tu berê xwe ber bi wî ve bide bivekirin, da ku tu wî bide bikuştin. Surxabê bi navkirî ve ji bona pêşewazîya Muheb El-Dînê Xalê xwe ve hate bisuwarbûn. Ew di kêleka rêyê de bi pêrgî hevdû ve hatin bihatin. Wî bi tîrê xweyî serpolayî jehrkirî ve ji bona singa wî ve date biavêtin û ew di nava textikê piştî wî re hate biderkevtin û ew ji xaniyê nemanê ve ji bona xaniyê mayînê ve hate bibarkirin. Cihê vê rûdana hanê bi Muheb El-Dîn Kuj ve di nava Êla bi navkirî ve tête bidengdan. Di piştî kuştina Muheb El-Dîn de di navbera van herdu Êlan de şer û pevçûnê datin bidestpêkirin. Ji lihevhatina Xwedanî bû, ku Heyder Beg û Suxab -Surxab- Beg leşkerên xwe ji bona ser Êla Keh ve dane birakişandin. Bi lêdana Şêstî ve Suxab -Surxab- Beg heft Nefer ji Xalanên xwe ve dane bikuştin. Di dawîya dawî de çend Nefer ji Tifingçiyên Êla bi navkirî ve ji nişkê ve herdu bi tena xwe ve bi gulên tifingan ve dane bikuştin û ew bi dilovanîya Yezdan ve dane bigihandin. Beramberî kuştina Heyder Beg û Surxab Beg leşkerên wan Êla bi navkirî ve dane bitext û bitarkirin. Di piştî kuştina wan de Husên Beg sinceqa bi navkirî ve ji Dîwana Sultanî ve ji xwe re date biwergirtin û ew bi Serdarê bi serê xwe ve hate bikirin. Lêbelê Birayekî wîyî bi navê Murad Xan ve dihate biderkevtin û wî ligel wî de beşdarîya serdarîkirinê didate bikirin. Husên Beg Keça Eyîl Begê Kelhur ji xwe re date bimehrkirin, ya ku ew bi navê Begum ve dihate binavûbangkirin. Vê Jina hanê bi destûra, ya ku ew di nava Kelhur de tête binavûbangkirin, date serdarîkirin û wê destên Husên Beg ji nava kar û barên Serdarîyê de date bikişandin. Wê çend kes dane bidilbijandin, da ku ew Murad Xan Beg bidin bikuştin û wan ew date bikuştin. Husên Beg û Suhanwêrdî Beg

---

³⁰⁴ Ev valabûnên hanê wetov di koka destnivîsê de têtin biderkevtin. Mohamed

Kurên Morad Xan Beg bi destyarîya çend kesan ve ji Merovên xwe ve ji bona Begdadê ve hatin biçûyîn û wan li layê Begler Begê -Mîrê Mîranên-wê derê de gilîyê xwe dane bikin. Wî jî gilîyê wan ji Qubad Begê Serdarê Dirne ve date binardin, ku ew xwîna Bavê wan bide bisitendin. Qubad Begê bi navkirî ve ji xwe re ev bi kês ve date bidîtin û wî di şeveke tarî de xwe bi ser Êla bi navkirî ve date bidadan. Husên Beg bi Êla xwe ve di ser çemê Sîrwanê de hatin biderbasbûn û ew ji bona Wilayeta Şehrezolê - Şehrezorê- ve ji bona cem Heloxanê Erdelanê ve hatin biçûyîn. Tanî bi sala 1092³⁰⁵ k. -1681 z. de ew di vê Wilayeta hanê de li nik Serdarên Erdelanê de têtin bidîtin. Xwedê vê dide bizanin.

---

³⁰⁵ Di vir de têkel û pêkeleke pir mezin di danîna salan de tête biderkevtin.

Beşê Sêyem li Rûperê Sêyem de

Li ser Mîrên Kurdên Iranê de

Ev jî bi çar Şaxan ve têtin biderkevtin.

Nûçebêjên Hozan li ser kêla rastîyê de dur û gewher dane bitomarkirin û bibîrxistin, ku giringtirîn Eşîrên Kurd li Iranê de bi sê Eşîran ve têtin biderkevtin: Siyamensurî, Çiknî û Zengene. Çîrok bi nav û deng ve têtin biderkevtin û ew li ser ziman û devan de têtin bibîrxistin, ku ew di koka xwe de ji sê Biran ve têtin bidakevtin, ji yên ku ew ji Wilayeta Loristanê ve bi goyêke din ve ji Goranê û Erdelanê ve bi vîna çûna ligel Sultanê Iranê de ji Welatê xwe ve hatin biderkevtin. Cihên wan li nik Sultanê de hatin bibilindkirin û hersê Biran bi cihên Mîrneşîniyê ve hatin bigihandin. Xelkên dor û berên wan xwe li ber ala wan de dane bikomkirin û ew bi navên wan ve hatin binavkirin. Navên hemû Eşîrên Kurdên li Iranê de, ji yên ku ew ligel Femandaran û Sultanê de hatine biçûyîn bi vî rengî ve ew têtin biderkevtin: Lek, Zend, Rojbehan, Mitîlic, Hesîrî, Şehrîzî - Şehrezorî-, Mizyar -Rimziyar- Hormizyar-, Kelanî, Emînlu, Memluyî, Keç -Gîj-, Kuranî, Ziktî, Kelegîr, Pazokî, Wehî, Çemişkezek, Erebgîr û hinekî din. Ji van ve çar eşîr têtin biderkevtin, ku Pazok, Çemişkezek, Erebegîrlu û Wehî ji rojên kevînar ve di nava wan de Mîr û Mîrzade dihatin bidîtin, ku wan Mîrneşîniyê û Serdarî bi rêstîka Bav û Kalên xwe ve didatin bikirin. Bîst û çar guruhên din ji Kurdan di Qerebaxa Iranê de têtin birûniştin û ew bi „Yirmidort“ ve têtin binavûbangkirin. Di rojgarîya Şah Tehmaseb de Merovek bi navê Ehmed Begê Pertal Oxlî ve di nava wan de li ser Mîrneşîniyê de date birakirin, ku ew bi beramberî sê hezar Suwar ve çî di şer de yanjî di aşîtiyê de hergav bi amade ve bête biderkevtin. Eşîreke dinî ji Kurdan li Xuresanê de têtê bidîtin, ya ku ew bi navê Gîl ve têtê bixwendin û di rojgarîya Şah Tehmaseb de Mîrneşîniyê wan bi Merovekî ve bi navê Şems El-Dîn Beg ve hate bisipartin. Eşîrên Kurdên nenavdar di Iranê de gelekî zorin, ku bianîna bi navkirina wan ve dê bêzarî bête bipeydakirin, bi neçarî ve ji vê ve min xwe date bivegirtin. Sipas ji bona Xwedayê Bendas ve.

Şaxê Yekem

Di bîrxistina Mîrên Siyamensurî de

Di mêjûwa sala nehse û şêstî -960 k. -1552/53 z.- de Şah Temaseb Merovek ji Mîrzadeyên van Xelkan ve bi navê Xelîl Beg ve date biperwerdekirin û wî ew bi Xelîl Xan ve date binavkirin û wî ew bi Mîrê Mîranên hemû Kurdên li Iranê de date bikirin. Bîst û çar tîr û hoz ji Eşîrên Kurdan ve ji bil Eşîra Siyamensur û Kurdên din ve, ji yên ku di nava wan de Mîrên wan hebûn, tevde pê hatin bigirêdan. Herwehajî heremên Sultanîye, Zencan, Ebher, Zerînkemer û çend melbendên din, ji yên ku ew di navbera Iraqê û Ezerbêcanê de têtin bekevtin, pê hatin bidan. Jê re ferman jî hate biderkevtin, ku ew bi beramberî sê hezar Suwar ve ji Eşîrên Kurdan de ji xwe re li dora ala xwe de bide bikomkirin û ew di navbera Qezwînê û Tebrîzê de bête birûniştin, da ku ew bi parastina rê û banan û sînor ve bête birabûn û birûniştin. Çilo du sê sal bi vî corê hanê ve hate biderbasbûn, wî komeke mezin ji Kurdên pîs û çepel ve li dor û berên xwe de dane bikomkirin. Xelîl Xan, mîna ku divabû, nema wî dikarîbû hefsarê wan bida bigirtin, belkî ew bi servajî dîtina Şah jî ve bi kar û barên şermezarî ve dihatin birabûn, ji yên ku ew bi ser bala wî jî ve nedihatîn bikevtin. Hatinvan û Çûnvanên Bazirganan û Rêwîyan ji van zînetên nelibarî Kurdan ve hatin bitengavkirin. Hebûna wan li wêderê de bi hoyê ji hev belabûna Xelkê ve di hate biderkevtin. Bi beramberî vîna ve Şah Temaseb hate bitûrekirin û wî heremê Xuwarî Iraqê bi Xelî Xan ve date bidan û wî ew ji bona ser sînorê Xuresanê ve date binardin. Wetov bilindbûna wîna bi xuwarî ve hate biveguhertin û tevaya Eşîrên Kurdan, ji yên ku ew li ser ala wî de dihatin bikomkirin, ji hevdû ve hatin bibelawelakirin. Ew bi xwe û Eşîra Siyamensur ve ji bona Xuresanê ve hate biçûyîn. Tevaya jîyana xweyî mayî wî li ser sînorê Xuresanê de bi kar û barên Serdarîyê ve date biderbaskirin. Di piştî mirina wî de Kurekî wîyî biçûk bi navê Dewletyar ve jê hate bimayîn.

Li gora ferman Şah Sultan Mihamed de Dewletyar hefsarê Mîrneşînîya Bavê xwe bidestên xwe ve date bixistin û ew bi Dewletyar Xan ve hate binavkirin.

Di vê pêlê de Wilayeta Ezerbêcanê bi jêrdestên Karbedestên Osmanîyan ve hate bikevtin. Dewletyar Xan ji bona parastin û pasevanîya ser sînor û samanê Ezerbêcanê ve hate binîşankirin. Navçeya Kerşeb, Zêrînkemer, Secas, Zencan, Sorluq, Qeydaq, Şebestan, Enguran,

Qancuxeya Jorî û Qancuxeya Jêrî, ji yên ku ew di hin demên şer û pevçûnan de li jêr pîyên Serbazên Qizilbaşan û Kurdan de ber bi rûwê xerabiyê û wêrankirinê ve hatin bigihandin, tevde ji Dîwana Şah Sultan Mohamed ve pê hatin bisipartin, bi mercekî ve ku ew wan navçeyên bi navkirî ve bide biavakirin û biavedanîkirin. Ew ji bona navçeya Kerşeb ve hate biçûyîn û wî ew bi paytextê Keyetîya xwe ve date bikirin û wî têde keleheke sext û bajarekî biçûk jî date biavakirin. Bayê payebûnê û pozbilindîyê di nava mejîyê serê wî de xwe date bigirtin û wî serê xwe ji ber sertewandina Şahî ve date bikişandin. Sultan Mohamed ji bona sertewandina wîna ve hate bihatin. Çilo Dewletyar li ser vê hatina hanê de hate biagehdarîkirin, ew bêtir li ser serhildan û li ber serrabûna xwe de hate bisorkirin û di heremên Enguran û Şebestanê de keleheke gelekî mezin date bisazkirin. Şah Mohamed Murşidê Qulî Xanê Şamlu Kurê Welî Xelîfe bi beramberî şeş hezar Suwar ve ji bona ser Dewletyar û bestgirtina wî ve date bifermendarîkirin û binardin. Çilo Murşid Qulî Xan bi wêderê ve hate bigihandin, dest li cî de wî dor li kelehê de date bigirtin. Dewletyar bi komekê ve ji Dilêrên navdar ve di kelehê de xwe dane biasêkirin. Dewletyar Beg şevêkê ji şevan ve bi vîn û evîn ve ji nişkê ve bi mîrxasî û gernasî ve xwe bi ser wan ve date bidan. Şer û cengên merdane, germ û giran di nava wan de hatin bidadan. Di encam de Murşid Qulî hêza wîyî liberxwedanê ne hate bidîtin. Wî rêya bazdanê ji xwe re date bigirtin. Dewletyar bi pê wî ve hate bikevtin. Gelek Xelk ji wan ve wî bi gepên ber devên Şûrên av ve dane bivekirin. Kon û çadirên wan, mal û giranîyên wan tevde bi carekê ve ber bi talanîyê, raw û rûtkirinê ve hatin bikevtin. Tête binavûbangkirin, ku Dêya pîrî Dewletyar di vî şerê hanê de kêrdarbûn û ew li ser hespekî bê zîn ve dihate bisuwarbûn û ew bi pê Revanvan ve dihate bikevtin. Wê didate biqîrîkirin: hê ji wan daholan ve bidin bisitendin. Hê ji wan daholan bidin bisitendin. Engo di pêşî de daholan ji wan ve bidin bisitendin. Bi giştî ve dahol û zurnên heft Mîrliwa ji wan ve hatin bisitendin û ew ji bona kelehê ve hatin bianîn. Li nik van Xelkan de rûwên wan nema dihate bihildan, ku ew ji bona diyarê Ecem bêtin biçûyîn û wan ji Şah Ebas ve tirs û saw dane bipeydakirin. Ji neçarî ve wan ji bona layê Gîlan ve dane bibazdan û ew ji bona nik Xan Ehmed Walîyê wêderê ve hatin biçûyîn. Xan Ehmed rêz li wan de date bigirtin. Lêbelê di piştî derbasbûna çend rojan de ev Xelkên hanê ji Xan Ehmed ve hatin bixwestin û ew li Qezwînê de ligel hinekan de ji Mêrkujan ve hatin bikuştin. Dewletyar Xan ji van vekirinên hanê ve bayê payebûnê û pozbilindîyê date bipeydakirin. Ew ji ser xwe ve hate biçûyîn û Şeytan di nav keleyê serê wî de didate bixwendin. Wî serê xwe date birakirin û date bixwestin, ew ji bona nava Iraqê ve bête bikevtin û Sultanîyê û Ebher ji bona jêrdestîya xwe

ve bide bixistin. Şah Ebas bi beramberî vê pirsar hanê ve hate biagehdarîkirin. Wî Eşîra Şamlu bi serdarîya Mehdî Qulî Sultanê Nevîyê Exzî Warxan bi lez û bez ve ji bona ser Dewletyar date binardin. Di vir de tevaya bedbextîya Dewletyar hate biderkevtin. Wî hoz û tîrên xwe ji hevdu ve dabûn belavkirin û ew bi jimareke kêr ve ji çend kesan ve di keleheke hejî sernegirtî de xwe date biasêkirin, ya ku hêjî tede burc û dîdevanên wê nehatine bidurustkirin. Eşîra Şamlu bi girtina dorlêgirtina wan ve date bidestpêkirin û di pişt ve wî xeber ji bona Şah Ebas ve date binardin. Şah Ebas li ser perê lezbûnê de berê xwe ber bi wêderê ve date bivekirin. Dewletyar bi hatina Şah û dest û darên wî ve saw û tirs pê hatin bikevtin. Wî sertewandina xwe jê re date bipêşkeşkirin û ew ji bona maçîkirina ber devê Dergehê hêja ve hate biçûyîn û wî nekarîn û şikestina xwe date bixuyanîkirin. Li gora fermana Padîşahî ve bi beramberî Sêsed Nefer ve ji Axan û Merovên wî ve bi qeyd, bend û zincîran ve hatin bigirêdan. Xelk û Iyalên wî, Mal û Menalên wî bi ber talanîyê, raw û rûtkirinê ve hatin bikevtin. Dewletyar di piştî çend rojan de bi dar ve hate bivekirin û ew ji vî xanê payebûnê ve ji bona cîhana bextewerîyê ve hate biçûyîn.

په تی خنکان دهخه یته گهردنی خوټ
خوټ به خوټی دهکهی که پیوهی دای!

باوهرت بی به گفتی دوژمنی خوټ
کلکی مارت په پړاندو بویتته برای !؟

Şaxê Duwem

Di bîrxistina Mîrên Çegnî –Çenginî de

Ev Eşîra hanê bi mêrxasî, serbilindatî û dilawerîya xwe ve ji tevaya Kurdên Iranê ve bi baştir ve dihatin biderkevtin. Cilo ji Mîr û Mîrzadeyên wan ve kesek nema, ku ew bi kar û barên Mîrneşînîya vê Eşîra hanê ve bête birabûn, ew di nava Wilayeta Iraqê û Ezerbêcanê de hatin bibelavbûn. Wan dest ji bona ser malên Xelkê ve datin bidirêjkin. Wan rê û ban dane bibirandin. Bazirgan û rêwî ji ber kar û dujminatîya wan ve hatin bibêcanzarîkin. Ji hemû layî û rexên Padîşahîyê ve ji bona xwestina dadwerîyê ve bi Dergahê Şah Tehmaseb ve hatin biçûyîn û wan hewara xwe ji ber çengên zordarîya wan ve pê datin bigihandin. Şah Tehmaseb di piştî lêveneradinê û lênerînê de pê hate bigihandin, ku zordarî û dujminatîya wan bi ser sînore bawerîyê ve tete bigihandin, wî date bifermandarîkin, ku di her cihekî de ev Eşîra Çegnî bête bidîtin, divê ew bêtin bikuştin û bihêrîşkin û ew bi darê ço û zorê ve ji nava Welatên Şahîşahîyê ve bêtin biderxistin û ew ji bona kîjan cihî ve diçin, bera ew herin. Heger ew hatin bimayîn, di her cihekî de, ku ew lê bêtin bidîtin, divê ew bêtin bikuştin û mal û samanên wan bêtin bitalankirin, birût û biqûtkirin. Ji ber vê ve bi beramberî pêncsed Nefer ve ji Gewreyên wan ve bi vîna çûna Hindistanê ve berên xwe ber bi Xuresanê ve dane bivekin. Di vê pêla hanê de Quzaqhanê Tekelu Serdarê Heratê, yê ku ew ji kîn û tûrebûna Şah Tehmaseb ve saw û tirsê dabûn bigirtin, ev Eşîra bi navkirî ve ji bona cem xwe ve date bibangkin û wî bi mîna pêwîst ve ji bona çavpêdanê û guhpêdana van Xelkan ve hate birabûn. Çilo kar û barên Quzaqhan li ser destên Masum Begê Sefewî de hate bidawîkin, Xelkên Çegnî ji bona layê Xurcistan³⁰⁶ de hatin biçûyîn û ew li wêderê de hatin bikomkin. Çilo rastîyên zînetên wan bi ber guhên Şahîyî berz ve hatin bigihandin û şopên mêrxasî û serbilindiya wan bi ser zimanên Xelkê ve hatin bikevtin, Şah Merovek bi navê Bodax -Bodaq- Beg ve, yê ku ew ji Mîrzadeyên vê Eşîra hanê ve dihate biderkevtin, di nava Tîpên Qorçîyên -Pasevanên Şahîşahîyî- Mezin de date birêxistin û ew bi bilind payê Mîrneşînîyê ve date biserfîrazkin. Wî ew ji bona nav Eşîra wî ve date binardin û heremeke mezin ji Xuresanê ve ji bona wan ve date bidan. Pêşkevtin û xweşî bi carekê ve bi zînetên wan ve hatin bikevtin.

³⁰⁶ Xurcistan: Ew bi heremekê ve di navbera Kabul û Heratê de di nava Welatê Evxanistanêyî niha de tete biderkevtin. Rojbeyanî

Di mehên sala hezar û yekê -1001 k. -1592/93 z.- de, ku Ebdul Mumin Xan Kurê Ebdulah Xanê Uz Beg bi vîna girtina keleha Qoçanê ve bi beramberî sî hezar leşkerekî gewre ve ji bona ser Budax -Bodaq- Xan ve hate bihatin û wî dor lê date bigirtin. Şah Ebas bi hewara wî ve hate biçûyîn. Ebdul Mumin ji barkirina ser kelehê ve hate bineçarîkirin. Şahê bi navkirî ve Budax -Bodaq- Xan bi nîşan û xelatên Şahîşahî ve date biserbilind û biserfirazkirin. Wî pênc Kurên wî bi cîhê Mîrneşînîyê ve dane bigihandin û wî serdarî û daraya wêderê bi rêya Mîrê Mîran ve pê date bisipartin. Di paş re Şah ji bona Iraqê ve hate bivegerandin. Bi rastî ve hêj Budax -Bodaq- Xan di nava rêzên Mîrên Gewreyên Şah Ebas de tête biderkevtin.

Şaxê Sêyem**Di bîrxistina Mîrên Zengene de**

Ev Eşîra hanê di rojgarîya Şah Ismaîlê Sefewî de bi cihên bilind ve hate bigihandin û ew bi van cihên xweyî bilind ve ji bal Hemberên xwe ve di bin çavan re li wan de dihate bitemaşekirin. Çilo ji Mîrên wan ve tu kes nema hatin bidîtin, ew kom bi kom ve ji bona karkirinê ve ligel Mîrên Qizilbaşan ve hatin biçûyîn û wan ew di Iraq û Xuresanê de dane bikaranîn. Hin ji wan jî ve ji bona nava rêzên Qorçiyên -Pasevanên Şahîşahîyên- Gewre de hatin bikevtin.

Şaxê Çarem

Di bîrxistina Mîrên Pazokî de

Li gora bi navtirîn goyan ve û bi bîr û bawerîya kesên serpêhatînas ve koka Mîrên Pazokî ji nava Eşîra Suwêdî ve hatine bihatin. Ji rexekî din ve ew ji bal Veguestvanên Pêşîyan ve ji tevaya Kurdên Iranê ve têtin bijimartin. Bi herawayekî ve wan di zemanê Sultanên Turkumanan û Qizilbaşan de bi Serdarîya Kîfî, Erçîş, Adilcewaz û Elşugurd ve dihatin birabûn. Eşîrên Pazokî bi pîrbûn ve bi xwedîyên çarpîyan ve têtin biderkevtin û ew bi xwedîyê tu ayindarîya nîşankirî ve nayêtin biderkevtin û ew hîç li çakîyê û xerabîyê de nadin bipirskirin û ew ji Xwedê û Agir ve natirsin. Mîrên wan bi du destan ve têtin biderkevtin. Destê pêşî bi Xalid Beglu ve têtê biderkevtin û kesê pêşî ji wan, ji yê ku ew bi xwedan Mîrneşînî ve dihate biderkevtin û ew di nava Xelkê de bi navûbang ve dihate biderkevtin, bi Husên Elî Beg ve têtê biderkevtin. Du Kurên wî bi navên Şahsuwar Beg û Şukur Beg ve dihatin bidîtin.

Şahsuwar Beg Kurê Husên Elî Beg

Di piştî herifandina berê Aq Qoyinlu de Şahsuwar ji xwe re li cem Mîr Şerefê Serdarê Bedlîsê de date bihelbijartin. Kurê wîyî Xalid Beg jî ji bona nik Şah Ismaîlê Sefewî de hate biçûyîn. Di yekekî de ji şeran de wî şopên mîrxasîyê û nîşanên pehlevanîyê datin biderxistin, tanî ku yek destê wî ji movikan ve hate bicudakirin. Şah Ismaîl destek jê re ji zêr ve li şûna destê wî de date birakirin û wî ew bi navê Colağ Xalid -Xalidê yekdest- ve date binavkirin û ji wê rojê û pê ve wî perwerdekirina wîna ji bona ser milên xwe ve date bihildan. Wî Herema Xenes û Melazgird û navçeya Uçkan Mûşê bi rêya cudakirinê ve dane biservekirin û wî ew bi destûra Mîrneşînîyê ve bi Xalid Beg û Birayên wî ve dane bisipartin. Xalid Beg bê gûman bi Merovekî sergerm û zerende ve dihate biderkevtin. Di rêya gewrebûna cihê xwe de wî ji xwe re payebûn date bipeydakirin. Di yek rojê de wî neh Mîrên Kurd û Turkumanan, ji yên ku ew ji bona dîtina wî ve hatibûn biçûyîn, dane bikuştin. Wî daxwaza Seltenetê date bikirin. Peyvdarîya roja îne û lédana pûlan bi navê xwe ve dane bikirin. Di encam

de wî ji Qizilbaşan ve rûwê xwe date biwergêrandin û wî serê xwe ji bona ber devê Dergehê Sultan Selîm Xan ve date bitewandin. Di wê çaxê jî de ew ligel wî de bi rast û durustî ve nedihate birabûn û birûniştin. Di hingava ku Sultan Selîm Xan ji vekirina Çaldêran ve hate bivegerandin, li gora fermana bêvegerî bicîhatî de serê wî hate bijêkirin. Li paş wî de du Kur bi navên Weys Beg û Weled Beg ve û sê Biran bi navên Rostem Beg, Qubad Beg û Mohamed Beg ve hatin bimayîn.

Di dema ku navçeya Uçkan Mûşê di rêya Mîrneşînîyê de li jêr destên Rostem Begê Birayê Xalid Beg de dihate biderkevtin, ew di şerê Şerefxanê Serdarê Bedlîsê û Eşîra Rojekî de li Uçkanê de bi komekê ve ji Xelkên Pazokî ve hate bikuştin. Di bîrxistina Mîr Şeref de di piştî vê re bi dirêjî ve dê ev bête biraxistin. Ji Birayê wîyî bi navê Qubad Beg ve tu Zarokên Nêr neman û ji Birayê wîyî bi navê Mohamed Beg ve Kurek bi navê Emîr Eslan Beg ve hate bimayîn, yê ku ew di rojgarîya Şah Temahseb de ji bona nava rêzên Pasevanên Şahînsahîyî Gewre ve hatibû bikevtin.

Ewis Beg Kurê Xalid Beg

Di piştî kuştina Bavê xwe de wî piştî xwe ber bi Welatê Romê ve date bivekirin û ew ji bona layê Şah Tehmaseb ve hate biamadebûn. Şah Tehmaseb Mîrneşînîya Edilcewaz pê date bidan. Çilo wî sê sala bi wî rengî ve datin biveguhastin, di navbera wî û Musa Sultan Walîyê Tebrîzê de pevçûn hate bipeydabûn. Musa Sultan ji bona ser wî ve hate bihatin. Wî date bibazdan û ew bi layê Romê ve hate biçûyîn û ew li Kîfî de hate binîşteciûbûn. Çilo ev xebera hanê li Istenbolê de ber bi guhên Berêz Sultan Sulêman Xan ve hate bigihandin, wî fermana bêvegerî bicîanîne date biderxistin, ku Derzî Dawid wî bi Zarok û Peyên wî ve bide bikuştin û serên wan jî ji bona ber Dergehê Sultanî ve bide birêkirin. Li gora fermanê de Derzî Dawid li Kîfî de Ewis Beg ligel Birayê wî Weled Beg û Kurên wîyî bi navên Xalid Beg û Elwend Beg ve dane bikuştin. Jê du Kurên wîyî kêr salî bi navên Qilîç Beg û Zul-Feqar Beg ve hatin bimayîn û wan penabûna xwe ji bona nik Ehmed Begê Zerqîyê Serdarê Etaqê ve dane bibirin. Ehmed Beg jî ew li jêr sêbera parastina xwe de datin bidanîn û wî zînetên wan li ber devê Dergehê Bilindî Padîşahîyê de date biraxistin û mûçeyek ji wan re hate binîşankirin. Çilo ew bi temenê sitewandina xwe ve hatin bigihandin, wan ji bona nik Xizim û Xelkên xwe ve dane bibazdan û ew ji bona nik Şah Tehmaseb ve hatin biçûyîn.

Qilîç Beg Kurê Ewis Beg

Çilo ew ji bona cem Şah Tehmaseb ve hate bigihandin, wî herema Zekem ji Pêgirêdanên Gence Aran û Mîrneşînîya Pazokî pê dane bisipartin. Çilo dema neh salan ji rojên Mîrneşînîya wî ve hatin biderbasbûn, di hingava vegerandina Şah ji çûna Gurcistanê de ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û ew hate bimirin û ji wî Kurekî kêr salî bi navê Ewis Beg ve hate bimayîn.

Zul-Feqar Beg Kurê Ewis Beg

Di piştî mirina Birayê wî de Mîrneşînîya Pazokî pê hate bisipartin û Şah Tehmaseb kar û barên perwerdekirina wî ji bona ser milên xwe ve dabû bihildan. Lêbelê zemanê jîna wîna bi mîna danê dema gul û lalan ve hate biderkevtin. Gelekî ew nehate bimayîn û bi zû ve pelên dara jîyanîya wîna hatin bihilweşandin û bi jêr axê ve hatin bikevtin.

Xweşxuyan:

Merd An be ke dîr ya bed kam
kiz tamamîst, kar umir tamam
lele dîr amed est, dîr beqa est
lale zud amed u sebik ber xast

Hejar:

بۆ وهنه وشه هه‌میشه سه‌ربه هه‌شه؟
شینه بۆ زۆر نه‌مانه وه‌ی چه‌مه‌نه

گه‌شه میلاقه بوچی جه‌رگی ره‌شه؟
تیده‌گه‌ن هه‌رچی جوانه که‌م ته‌مه‌نه

Geşe Mêlaqe boçi cergi reşe?
Bo we neweşe hemîşe ser be heşe?
Têdegen herçî cuwane kem temene
şîne bo zor nemanewey çemene

Çunge, Zarokên Nêr li dû wî de neman, Mîrneşînîya Pazokî bi Birazayê wîyî Ewis Beg ve hate bisipartin û perwerdekirina wîna bi

Yadgar Beg ve hate bidan. Dayika Ewis Beg ji Yadgar Beg ve saw û tirs ji xwe re date bipeydakirin, ku ew dê Kurê wê bide bikuştin. Wê dev ji Mîrneşînîyê ve date bibedran û Kurê xwe li gel xwe de date bihildan û ew li Qezwînê de ji bona ber Dergehê Şah temahseb ve hate biamadebûn.

Yadgar Beg Kurê Mensur Kurê Zeynel Kurê Şukur Kurê Husên Elî Beg

Çilo Dayika Ewis Beg Kurê xwe ji ser Mîrneşînîya Pazokî de date bixistin, Xelkên wan bi piştgirtina Gewreyan ve Mîrneşînîya Pazokî û herema Elşugurdî li gora fermana Şahî de bi Yadgar ve dane bisipartin. Ew bi Merovekî Sofiyî kêfxweş ve dihate biderkevtin û wî piranîya demên xwe di dan û sitendîne de lige keşên Sawêlke û Bêbend ve didate birabuhurandin û wî gelekî xwe ligel kar û barên rêzanên ayînî de nedidate bigirêdan. Ev reftarên wî di dîtina Merovên hiş ve bi nayîn ve dihatin bibersivkirin. Lêbelêjî ew bi xwe jî ve bi Merovekî merd û mêrxas ve dihate biderkevtin. Di zemanê wî de Eşîra Pazokî bi dewlemendbûnê û maldarîyê ve hate bigihandin. Nêzîka du hezar mal ji Eşîrên Kurdan ve xwe li dor û berên wî de dane bikomkirin. Wan gund û zevîyên Elşugurd dane biavakirin û biavedanîkirin. Hemûyan xwe bi Pazokî ve didatin bidanîn. Çilo dema panzdeh sal ji rojên Mîrneşînîya wî ve hatin biderbasbûn, wî ji vê cîhana hanê ve date bibarkirin.

Niyaz Beg Kurê Yadgar Beg

Li paş mirina Bavê xwe de li ser fermana Şah Tehmaseb de Mîrneşînîya Pazokî û Elşugurd pê hate bisipartin. Ew li ser rêça Baxê xwe di reftar û ji rê derkevtina ayînê de dihate biçûyîn, belkî bi car caran jî ve wî ji Bavê xwe ve hêjbêtir bi bedbûn ve didate bireftarîkirin. Di encamê dawî jî de li ser şermezarî û bedbûna pêrabûna kar û barên wî de Fermandar û Serdarên ser sînorên Romê de bi neçarî ve ji bona Şah Tehmaseb ve bi nivîsandî ve peyam datin binardin, ku eger rabûn û rûniştina Qizilbaşan bi vî rengî ve bête biderkevtin, bi yê ku pê Eşîrên Pazokî, Xensluyî, Çemşkezeg û yên din bi wan karan ve têtin birabûn, navkirina navê Musulmanîyê li ser wan de ne bi rewa ve têtê biderkevtin. Şah Temahseb Meqsud Begê Xenselu û tevaya Fermandarên ser sînor datin

biderkirin, bi serdejê ve wî komek ji Xenselu ve dane bikuştin û Meqsud Beg jî di keleha El-Mewt de date bizindankirin. Wî Niyaz Beg jî ji ser Mîrneşînîyê ve date bidaxistin û wî Mîrneşînî bi Ewis Beg ve, yê ku ew bi naznavê Qilîç Beg ve dihate binavkirin. Date bidan. Tanî zemanê ku Şah Temahseb dihate bijîyandin, Niyaz Beg hemîşe bi derkirî ve dihate biderkevtin. Li paş mirina Şah Tehmaseb de Şah Sultan Mohamed Pazokî bi du beş ve dane bikirin. Yê ku ew bi Şukur Begî ve dihatin biderkevtin, wî ew ji bona Niyaz Beg ve datin bidan û yê mayî ew ji bona nik Qilîç Beg ve hatin biçûyîn. Niyaz Beg ligel Emîr Xan de dihate bigirêdan. Yê ku ew bi navên Xalid Beg ve dihatin biderkevtin, ew li dor û berên Qilîç Beg de hatin bikomkirin û ew ligel Turmaq Beg de dihatin bigirêdan. Herema Elşugurd jî bi du pişk ve hate bikirin. Niyaz Beg li ser wan sînoran de şopên mêrxasîyê dane biderxistin. Di dawî jî de di hingava çûna Emîr Xan de bi vîna şerkirina Lele Paşa ve û şikestina leşkerê Emîr Xan de di şîrwanê de di kenarê rûbarê Qene de di ava Ker de Niyaz Beg bi fetisyê ve bi derya nemanê ve hate bigihandin.

Ewis Beg, yê ku ew bi navê Qilîç Beg ve dihate binavûbangkirin, yê ku me berê dabû bibîrxistin, yê ku Dayika wîna ew ji Mîrneşînîya Pazokî ve ji tirsra Yadgar ve dabû bixistin û ew ji bona Qezwînê ve hatibû biçûyîn; jiber ku wê didate bidîtin, ku Yadgar ji ber dilbijandina Mîrneşînîya Pazokî ve ji xwe re dê wî bide bikuştin. Şah Tehmaseb bi nêzîka bîst salan ve ew di nava tîpên Qorçîyên -Pasevanên Şahînşahîyî-Mezin de dabû bixistin. Ew li Qezwînê de hate biperwerdekirin û bimezinkirin û ew hînê zanebûnê, ziman û liberkevtina peyvdarîyê hate bikirin û ew di nava Hemberên xwe de dihate bibelûkirin. Çilo Niyaz Beg di rêya karên xweyî rûsaryê de ji ser Mîrneşînîyê ve hate bidûrxistin, Mîrneşînîya Pazokî û herema Elşugurd pê hatin bisipartin.

Çend salan ew di Elşugurd de bi mîna pêwîst ve bi kar û barên Mîrneşînîyê û bi rêk û pêkxistina Pazokî ve hate birabûn. Wî rêzana nayînkirinê û Xwedênenasîyê, yê ku ew di nav vî Miletê hanê de dihatin bihîmkirin, ji nava wan ve datin birakirin û wî durujmên Musulmantîyê dane bixuyanîkirin. Li gora karîna de wî ji bona belavkirina Şerîeta pîroz û rêça çurusandîyî Henefîyî sipî ve didate bixebatkirin. Di piştî mirina Şah Tehmaseb de soz û peymanên Padîşahan hatin bihilanîn, Elşugurd serdarîkirina xweyî pêşî date bipeydakirin û hemû bedbûnên berê di navê wê de hatin biderkevtin, tê bigota ku ew bi perçeyekî ve ji diyarê Lut û Ad ve tete biderkevtin. Hoz û tîrên wê di nava rex û dorên wê de ji hevdû hatin bibelabûn û şopên kavilbûnê hatin biderkevtin. Mîrneşînîya Pazokî bi başbûna reftara Emîr Xan ve bi du pişkan ve hate bikirin. Ji karmendî ve

Qilîç Beg li ser zînetên Neçewanê de hate binîşankirin û wî ligel Tuqmaq Xan de li Çixirseed de demên xwe didatin birabuhurandin. Li ser van sînoran de gelek kar û barên hêja jê hatin biderkevtin.

Di mêjûwa sala nehse, not û sisyên - 993 k. -1584/85 z.- de ku Osman Paşa ji bona vekirina Tebrîzê ve hate biçûyîn, di roja ku Orduwê Cîhangirî Musulmantîyê ji bona ser „Heremê Belaxî“ de hate bidakevtin. Tuqmaq Xan, Elî Qulî Xan Qilîç Uxlu, Esmaxanê Şamlu û hemû Gewreyên Qizilbaşan di cihekî de bi navê Ibne ve ligel Senan Paşa Çîxal Uxlu de, yê ku ew bi pêşengê Sipahê şopên bi serkevtinê ve dihate biderkevtin, bi dûçarî hevdû ve hatin bikevtin. di herdu alîyan de şepolên pêlên derya nemayê li bin guhên hevdû de dihatin bikevtin. Di nava van şeran de Qilîç Beg di nava derya belan de hate bifetisandin. Qoçî Beg Kurê Şah Qulî Bilîlanê Pinbaşî serê wî ji laşê wî de date bicudakirin û wî ew ji bona ber çavên Osman Paşa ve date bidanîn û ew bi nîşan û xelatên Padîşahî ve hate biserfirazkirin. Ji Qulî Beg ve Kurek bi navê Imam Qulî Beg ve hate bimayîn. Di pêşî de ew ligel Fermandarên Qizilbaşan de û bi taybetî ve ligel Zul-Feqar Xanê Qeremanluwê Serdarê Erdebîlê de dihate birabûn û birûniştin. Di dawî de Şah Ebas ew bi cihê Pasevanê Şahîşahîyî Mezin ve date biserfirazkirin.

Hinek ji Eşîra Pazokan ve ligel Mîrên Dunbulî de ji Nexçuwanê ve hatin biderkevtin û ew ji bona sertewandina xwe ve bi ber Dergehê Sultanî ve hatin bigihandin. Mîrneşînîya vê Eşîra hanê bi Merovekî ve bi navê Ibrhîm Beg Uqçî Oxlî ve ligel navçeyekê ve ji navçeyên Elşugurd ve ji bal Ferhad Paşayê Serdar ve hate bisipartin û ew li paş du salan de hate biderkirin.

Rûperê Çarem

Di bîrxistina Serdarên Bedlîsê de, yên ku ew bi Bav û Kalên Nivîskarê van rûperan ve têtin biderkevtin

Pêşekî

Di derbarê xuyanîkirina bajar û keleha Bedlîsê de, Avandarê wêna kî bû û çima ew hate biavakirin?

Xweşxuya:

Bego ey suxen kîmyayê tu çîst?

Eyar, tira kîmya saz kîst?

Ke çendîn nigaz ez ber saxtend
henuz ez tu herfîneperdaxtend
eger xane suzî qeraret kuca est
uez der derayî diyarit kuca est
zima ser ber arî u ba mene u
nemayî bima neqş u peydaneu
nedanim çe merxî bieyn nikuyî
zima yadgarî ke manî tuyî

Hejar:

چجیت دیاری نهکراوه هیندهش بهجیی؟
کری تۆن: ههراو بهزم و ئاههنگ و جهنگ
له هاندانی تۆبو: مرو سهر كهوت
له تۆن نرخى تاجى سهرى سهروهان
ئهگهر يادگارێك بمینى ئهتۆی

وتار چۆن پهیا بوی و له کوپوه دیی؟
نه دیوی و ل تۆران هه مو نهخش و پرهنگ
له تۆرا پلهی پیاوه تی دهر كهوت
نه شهی دلته رانی و گه شهی دل بهران
ئه وهی تۆوی کارێك بجینى ئهتۆی

Witar çon peya buyi u le kuwêwe Dêyî
çicît diyarî nekirawe hêndeş becêyî
ne dîwî u le toran hemu nexş û reng
kirî ton: hera u bezm u aheng u ceng
le tora piley piyawetî derkewt
le handanî to bu: Mero ser kewt
neşey dilteranî u geşey dilberan
le ton nirxî tacî serî Serweran

ewey towî karêk biçênê etoyî
 eger yadgarêk bimênê etoyî

Li ber bîr û bawerîya Avedanvanên welat û diyaran de û li ber bextên rûnkirîyî Endazyarên keleh û dîwaran de di bin perdê û poşandinê de nayêtin bimayîn, bê çilo wergirtina sersurayên zînetên avanîkirinên cîhanê û derxistina kêmbûnên lihevhatinên piranîya Merovan, ku pêrejî ji tomarkirina hunera şop û hoyên Xwedîyên karnasîyî û Xwedanên serpêhatîyan didin bixuyanîkirin, ji hemû kesekî re bi hêsanî û sadebûn ve nayête biderkevtin, lêbelê di piştî lêvenerandinê de di nava nivîstên li ber destan de li ser vî babetê hanê de hatîye birûnkirin, ku Bedlîsê ji şopên Iskenderê Romî ve tête biderkevtin. Hemdulah Mustewfîyê Qezwînî Danerê Zînet El-Qulub dide bianîn: ku kanîya çemê Diclê ji keleha Iskenderê du quloç ve tête biderkevtin, yê ku di Miyafarqînê de tevaya avên çiyayên Kurdistanê pê ve têtin bitêkelkirin. Di hin nivîstên Turkî û Farisî de ew bi T -Teblêsê- ve hatîye binivîsandin; lêbelê ev bi şaşî ve tête biderkevtin. Çira ku li gora gotinên Xwedîyên serpêhatîyan de û goyên bi nav û bang ve Bedlîs bi navê yekekî ve ji Peyên Iskender ve tête biderkevtin, ji yê ku ew bi Avanîvanê kelehê û Bajêr ve tête biderkevtin. Tevlivêjî ve Xwedanê Luxetî Qamûs dide bianîn, ku Bedlîs bi cihekî re tête bigotin, ku av û bayê wî bi xweş ve tête biderkevtin. Hinek bajarê Bedlîsê ji bona nava Ezerbêcanê ve û hinekî din wê bi pêgirêdanên Welatê Ermen ve didin bizanîn. Lêbelê bi yekbûna bîr û bawerîyên Gewrevanên Ciyografîyê ve Bedlîs ji bona nava Iqlîmê Çarem tête bikevtin.

Bi kurtî ve sersurandina encam wetov tête biderkevtin, ku Veguestvanên serpêhatîyan, Şûnewarnas û Nivîsvanên jîr û hozan didin bivegerandin, ku gava Iskender ji Babil û Iraqa Ereb ve ji bona alîyê Romê ve dihate bihatin û ew di ber kenarê rûbarê Şet El Ereb de dihate biderbasbûn, bi ber dilê wî ve hate bikevtin, ku ew wan avên ji rex û alîyan ve ji bona nava rûbar ve têtin biherikandin, wan bi alîkarîya Şarezan ve bide biezmunîkirin. Ku kîjan ji wan deha bêtir bi siviktir, girantir, xweştir, tezîtir û baştir ve têtin biderkevtin. Bi vî rengê hanê ve di çûnê wetov dihate bikirin, tanî ku ew bi cihekî ve hate bigihandin, yê ku têde rûbarê Bedlîsê ligel Diclê de tête bitêkelkirin. Çilo wan bi kevirê ezmûnkirinê ji bona nava avê ve dane biavêtin, ew ava hanê bi siviktir ve hate biderkevtin. Wan ew date bivexwarin û ew gelikî bi wan ve xweştir û tezîtir dihate biderkevtin. Bi vê destûrê ve ew li ser kenarê rûbar de hatin biçûyîn, tanî ku rêya giştî bi wî cihê ve tête bigihandin, ku têde ava rûbarê Kisur û Rebat ligel hevdû de têtin bigihandin. Çilo ev herdu avên hanê bi beramberî hevdû ve hatin bikirin, ava rûbarê Kisur bêtir ji ava rûbarê Rebat

ve bi wan ve bi xweştir ve hate biderkevtin. Bi vî rengî ve wan kenarê rubarê Kisur dane bigirtin û ew ber bi jor ve hatin biçûyîn, tanî ku ew ji bona ser çavîyê ve hatin bigihandin, ya ew bi kanîya rubarê Kisur ve tête biderkevtin.

Xweşxuwana:

Mesfa çun dil xilwet Neşînan
minewer heçu çeşmi pak Bînan
resîde qerî u ta gaw u mahî
nemude hemçu eynek ez siyahî
giyahî kanderu u nişu û nemakird
bicay burk bîrub eynek awred
zi bîdar temuz u germî wî
penah awrede siwîş ciledî
bihedî serd kiz bîm fiserdin
niyader eksi, derwî, xuteurden
kund girzengî anca guzarî
ke şuwîd, dirwî ei arid xubarî
şud ez gird zulmet ançinan pak
ke bitwan dîd; derwî, eks idrak

Hejar:

دهكهوته بهرپلارو تهوس وتيتال
لهرپى پوژيکهوه ناروى دهقه لشاندا
تهماشات کردبا چاوت تهزى بو
دهبا کافورو بهفرت پى بگوتبا
له مروارى چهوى ناوى بره و بهر
له شهزمان خو وهدهرناخن چجاران
بهبى پيربون دهژى تاسهر بهخوشى

له لای ئەو ئاوه پونى چاوى قرژال
له شه ودا پهنگى ئەستیرهى دهنه خشاندا
سههۆل له گریوه ساردى دا بهزیبو
پهشى زهنگى له ویدا خوئى بشوتبا
له ئاوا تاوى ئەسکه ندهر گره و بهر
له پویا ئارهقى سهركولمى یاران
خدر له وئاوه لاویچیكى نوشى

Lelayî ew awe rûnî cawî qirjal
dwkewte ber pilar u tew u tîtal
le şewda rengî estêrey denexşand
le rêyî rojêkewe ta rûwê deqekşand
sehol legirêwe, sardî da bezîbu
temaşat kirdiba çawit tezî bu
reşî zengî lewenda xoyî bişutiba
deba kafur u befrit pê bigotiba
le awatawî Eskender kireuber
le mirawî çewî nawî bire u ber

le ruya areqî ser kulmi baran
 le şerman xowe dernaxen çicaran
 Xidir lew awe lawênçîkî toşî
 bebê pîrbûn dejî ta ser bexoşî

Ev çiyayên hanê, kanîyên sar û ev sebzî û zozan bi ber çavên Iskender de pir bi xweşî û zelal ve hatin biderkevtin. Cihê helbijartî bi bînimûne ve dihate biderkevtin, ku di heyaman û dewranan de dîdeyê rojkar mîna vî cihê hanê ji xwe re nedabû bidîtin. Belkî jî guhên zemanan ji dev û zimanan ve sitiranên pesnê wî ji xwe re nedabûn bibihîstin. Di dor û berên wî de şînayê xwe dabû bipêçan û di nava wî de pêlên bayên cuda xwe li gul, kulîlk û sunbulan de didatin bilêdan. Çiyayên wî xwe bi mîna Xidir ve dabûn bisebzpoşkirin û darên wî jî xwe bi bergên renga rengan ve xwe dabûn bixişirkin.

Xweşxuyan:

Hewyeş itidal ez can girifte
 nim ez ser çîşmeyî heywan girifte
 zimînîhayîş zi ab ebr şiste
 der u gulehayî rengareng riste
 bisatiş dir niqab gul nihfte
 gul u lale est kandir him şigifte
 gulşî çun kulirxan pirudeyi naz
 niwayi bilbilaniş işq pirdaz
 resîde sebzehayîş ta gemergah
 dirixtaniş zide ber sebze xurgah
 egir merxî bişaxîş armîdî
 gişadî saye eş bal u pirîdî

Hejar:

به‌رنگ و بو ه‌زار ه‌ینده‌ی به‌ه‌شته
 ه‌زار مه‌ل ه‌رمه‌له‌ی ئاواز و ده‌نگیک
 به‌نهرمی رای ده‌ژانده‌ن بو نوانده‌ن
 وه‌کو خوه‌دان له‌سه‌ر گوئای روالان
 ده‌یان رازانده‌وه دوه‌به‌ر به‌ سیبه‌ر
 له‌جییی باران گولوی ئی ده‌باری

هه‌موو جی په‌نجه‌یه‌ک له‌ومیرگ و ده‌شته
 هه‌زار گول هه‌رگوله‌ی بوئیک و په‌نگیک
 چلان سه‌روه به‌سه‌رته ده‌یدوانده‌ن
 ته‌که‌ی شه‌ونم له‌سه‌ر په‌لکی گولان
 له‌ده‌م چه‌م داری میوه‌و داری بی‌به‌ر
 هه‌ور تا ریی ده‌که‌وته لیپه‌واری

Hemû cî penceyek lew mêrg u deşte
 be reng u bo hezar hêndeyi beheşte
 hezar gul her guleyi bonêk u rengêk

hezar mel her meley awaz u dengêk
 Cilan sirwe be ser te deydwandin
 be nermi ray dejandin bo nuwandin
 tikey şewnim le ser pelki golalan
 weku xwedan le ser gonay ruwalan
 le demçem darî bêber mîwe u darî bê ber
 deyan razandewe duber be sêber
 hewr tariyê dekewte lêrewarî
 le ciyê baran gulawî lê debarî

Bi kurtî ve av û bayê vî diyarî li gora kêfa Iskender de dihate biderkevtin. Çend rojan wî bêhna xwe ji hatina xwe ve li ser çavîya bi navkirî ve date bivedan. Wî sifra jîndarîyê û kêfxweşîyê date biraxistin û wî ji destên bedewên meyardên çîm zîvînî ve û ji anîyên gulî ve camên belorî dane binoşandin. Awazên jîn û jîyanê û dengên sazîyên dilşadîyê û bextewerîyê bi perdên çerxa Felekê ve hatin bigihandin. Herwekî hinek ji nexweşîya wî ve dihate biderkevtin, ya ku ew di navbera tevaya Xelkê de dihate binavûbangkirin û li ser zimanan de dihate bigotin, ku hestî bi destûra şaxên ga ve li ser serê wî de hatibûn bipey dakirin. Her çend jî Bijîşkên jîr û zana ji bona hilanîna wan şaxan gelekî dane bixebatkirin, ew bi tu kêrê ve nehatin bigihandin. Çend rojan, ku ew li ser vê kanîya hanê de hate bimayîn, ev nexweşîya hanê bi carekê ve jê hate bidûrkevtin û tu şûnên wêyî nema ligel wî de dihatin bidîtin. Niha cihekî rast li ser bi navkirî ve têtê bidîtin, ku jê re kanîya Iskender têtê binavkirin û ew di nava Xelkê de bi wî navê hanê ve têtê binavûbangkirin. Beramber bi derkevtina av û bayê vî cihê hanê ve bi dilê Iskender ve wî bajar û kelehê date biavakirin, ku heyam li dû heyamekî de, piştekan li dû piştekanê de vî cihê hanê bidin bibîrxistin. Wî li Peyakî xwe de bi navê Bedlîs ve date bifermankirin, ku ew di vî cihê hanê de kelehê û bajarekî bide biavakirin, ku ew di tebûtbûn û xurtbûna xwe de wetov bête biavakirin, ku pê kesek nikaribe li ser de bête biserkevtin û eger mîna Padîşahekî mîna min jî ji xwe re vekirina wê date bixwestin, ew bi binarên bircên wê jî ve nikaribe bête bigihandin.

Bedlîs li gora fermana bi cîanîna bêveger ve dest avanîkirina keleh û avanîya bedenê ve date bikin, ya ku ew bi nêzîka du fêrsexa ve ji kanîyê ve û di navbera rubarên Kisur û Rebat ve di wî cihê de date biavakirin, ji yê ku ew niha bi cihê kelehê û bajarokê Bedlîsê ve têtê biderkevtin. Di demeke kurt de avanîya wêna di demeke kurt de hate bidawîkirin. Di hingava ku Iskender ji çûna xweyî Iranê ve hate bivegerandin û ew bi wêderê ve hate bigihandin, Bedlîs xwe di kelehê de date biasêkirin û wî

xwe ji bona ceng û şer ve date bilikarxistin û amadebûna xweyî ceng û şer date biderxistin. Wî gerdena xwe ji bazinê sertewandinê û fermanberdarîyê ve date bikişandin. Iskender her çend Navcîtî û Peyamber ji bona nik wî ve dane binardin, wî bi amojgarîyên gewher û şîretên giranî dur ve guh pê nedate bidan û wan lê tu kêr nedane bikin. Her û her wî xelekên ber derîyê serhildanê û li berrabûnê de didatin bibêtirkirin. Iskender tuwana wîyî dorgirtina keleha Bedlîsê nedihate bidîtin. Wî bi lêbibuhurandinê û çavlêgirtinê ve dev jê date biberdan. Çilo ew bi yek qunaxê ve jê hate bidûrkevtin, Bedlîs şûr û kefen di gerdena xwe de datin bixistin, kilîda kelehê û mifta bedenê ligel xwe de dane bihildan û wî berê xwe ber bi dergehê bilindî Iskender ve date bivekirin. Di piştî ku wî zimanê rebenî û şikestina xwe, lêbuhurandin û bêçarebûna xwe date biderxistin. Wî date bigotin: Padîşahê cîhanê! Serhildan û liberrabûna Bendeyê te bi fermana Bilindî Şehreyarî ve hatin biderkevtin. Çira gava ku te Bende ji bona avanîkirina kelehê û bendê date bikarmendîkirin. Te bi peyva guherbar ve date bifermokirin: ku ew di tebûtbûn û xurtbûna xwe de wetov bête biavakirin, ku pê kesek nikaribe li ser de bête biserkevtin û eger mîna Padîşahekî mîna min jî ji xwe re vekirina wê date bixwestin, ew bi binarên bircên wê jî ve nikaribe bête bigihandin. Beklî jî Xewaqînê Text Gerdûn û Sultanên Cîhangîr û nejî balafirindeyê hêşî dûrbînî rewşenbîr ber bi binarên Bircên wê ve nikaribin bêtin bigihandin. Beramber vê fermana sertewandinê divayê min di xwe de mêrxasî date bidîtin, ku ez vî hespê şermezariyê di gorepana rûsariyê de bidim bibezandin. Niha ez bi behra sizakirinê ve têtîm birûniştin, ya ku Padîşah Cîhan Pena dide biderxistin. Peyvên Bedlîs bi dilxweşîya Iskender ve hatin biderkevtin. Wî navê bajêr û kelehê bi navê Bedlîs ve date binavkirin û wî Serdarî û daraya wêderê bi rêya Temelukê ve pê date bidan û serê wî û cihê wî bi burcên tavê ve datin bigihandin.

Çilo tevaya pêkhatina keleha Bedlîsê bi sê goşe ve têtê biderkevtin, wetov jî ve ew hergav ji têkçûn û pevçûnê ve nayête bivalakirin. Ji Pêbawerkirvanên goyan ve hatiye bigotin: ku di heyamên kevnar de mar gelekî di kelehê de hatin bipeydabûn, jîna Xelkê û Hemwarên wêderê ji ber pirbûna maran ve hatibû bidujwarîkirin. Di encam de Şehrezan telsem - nivişt- bi dergehê kelehê ve dane bivekirin. Ji wê çaxê de mar hatin bikêmkirin û wan nema bela xwe di xelkên de didan bidan. Nihajî gewdeyê Merovekî, yê ku mar di nava destên wî de têtê biderkevtin, ji kevir hatiye biteraşandin. Ew di rûwê dîwar de hatiye bicîkirin û ew bi navê Telsemê Degah ve têtê binavkirin.

Bajarokê Bedlîsê di derbendekê de têtê biderkevtin, yê ku ew di navbera Ezerbêcanê, Diyarbekir, Rebîe -Musil- û Erministanê de têtê bikevtin. Eger Hacîyên Turkistanî, Hindistanî, ji Iranê, Iraq û Xuresanê ve ji bona serdana Meke û Medîne ve, Xwedawendê Bilind rûmeta wan bide bibilindkirin, bêtin biçûyîn, eger jî Cîhangerên Cedeyî, Zingibarî û Bazirganên Xeta, Xuten, Rus, Siqlab û Bulgarî û Sûdkarên Erebi û Ecem û Rêwîyên piraniya Cîhanê nikarin çûn û hatinê bidin bikirin, tanî ku ew di nava tehta kunkirîyê Bedlîsê re neyêtin biderbasbûn. Ev tehta konkirî bi yek fersexî ve li alîyê jêrî Bedlîsê ve têtê bikevtin. Ev tehta hanê di koka xwe de bi avê ve dihate biderkevtin, ku çilo ew ji zemînê ve dihate biderkevtin û bi derbasbûna heyaman ve dihate bikevirkirin, ku hêdî hêdî ew bi derbendekî ve hate biderkevtin, ku Rêwî di wêderê de pir bi dijwarî ve dikarin têtê biderbasbûn. Xatunêke zor xêrmend, ya ku ew di wê demê de dihate bijîyandin, mizgeftê û pireke mezin di nava Bedlîsê de date bisazkirin, ji yê ku ew bi pir û mizgefta Xatun ve têtin binavûbangkirin. Ew tehta hanê jî wê date bikunkirin. Bi rastî jî ve Karwan û Xelk bi hêsanî ve têtê dikarin biderbasbûn û ew bi cihekî pîroz ve têtê biderkevtin û ji bona vî cihê hanê ve Merovên Xwedênasên hêja ji Meşayixan û Merovên Pak ve têtin bihatin.

Waqidî ji Nufel Kurê Ebdulah ve dide biveguhestin, ku di zemanê Umer de, Xwedê lê bête birazîkirin, Eyad Kurê Xenem di mêjûwa sala bîst û heftê -27 k. -647/48 z.- de ji bon avekirina Diyarbekir û Ermenistanê ve date bikarmendîkirin. Di vê pêla hanê de Serdarê Xelatê Gawirekî bi navê Yustînos ve dihate biderkevtin. Serdarê Bedlîsê bi Serwendê Kurê Yunis Betariqe ve dihate biderkevtin. Keyê Moşê û Sasonê Gawirekî bi navê Senaser ve dihate biderkevtin. Pêşewanî û rêberîya wan bi Yustînosê Serdarê Xelatê ve dihate bigirêdan. Keçeke wîyî bi navê Taron ve dihate bidîtin û wî ew li şûna xwe de dabû bidanîn. Danerê Fituh El-Bilad dide binivîsandin, ku Bavê wêna didate binyazkirin, ku ew Keça xwe li Pismamê xwe Buxoz Kurên Serwend Serdarê Bedlîsê de bide bimehrkirin, lêbelê dilê Keçê bi ser Mûş Kurê Senaser ve dihate biçûyîn, yê ku ew bi lawekî zor ciwan, pak, xwînsêrîn û berçav ve dihate biderkevtin. Di dema ku Serdarên Gawiran Kurên xwe di hewara Meryem Kurê Darabê Walîyê Amed de datin binardin, Taron jî ji dêlva Bavê xwe ve ji bona vê çûna hanê ve hate bikarmendîkirin. Çilo ew ligel Mûş Kurê Senaser de hate bipêrgîhatin, bi yekcarî ve hefsarê helbijartina wêna ji nava destên wê ve hate biberdan û wê bi dizî ve ligel Mûş de date biaxivtin û ew bi hev re ji nava leşkerên Gawiran ve dane bibazdan û ew ji bona nik Eyad Kurê Xenem ve hatin biçûyîn û ew bi rûmeta Musulmanîyê ve hatin bipîrozkirin.

Taron li Mûş de hate bimehrkirin. Di dawî de Taron ligel Yarên Eyad de tepek date bidanîn û wê date bibazdan û ew ji bona nik Bavê xwe ve hate biçûyn û wê date bigotin: ku Mûş bi zorê ve ez dame bimusulmankirin. Min ev date binayînkirin û ez hatim bivegerandin. Tanî wê ji xwe re kêsekê date bidîtin û wê Bavê xwe date bikuştin. Wê Xelat bi hajbûn ve ji bona leşkerê Musulmanan date biberdestkirin. Serwendê Serdarê Bedlîsê jî di rêya Yuqena de sedhezhar dînar, hezar top caw, perçeyên ciwanî Firengî, Pêncsed hespên Tazî -Erebî- û sed hespên suwarî xwemalî bi navê pêşkeşî û diyarî ve ji bona Eyad Kurê Xenem datin bipêşkeşkirin û ew ligel Eyad de hate bihajbûn.

Xelkên bajêr bi pîrbûn ve Ermenî ne û Musulmanên vê derê li ser rêça Hêjayê Imamê Şafiî de, Xwedê lê bête bixweşkirin, didin bikarkirin, jimareke kê m ji wan jî ve, ji yên ku di rojên desthilatîya Turkan de Bav û Bavpîrên wan li gel Turkan de dihatin bigirêdan, bi xwedanê rêça Imamê Gewreyî Ebu Henîfe ve têtin biderkevtin. Xelkên vî Welatê bi giştî ve li ser rêça Şafiî ve têtin biderkevtin û ew bi carekê ve ji bona limêj û rojîya xwe de bi dilbijandî û mêldar ve têtin biderkevtin. Tevaya Xelkê bi mêrxas, çavfireh û merd ve têtin biderkevtin. Ew ligel Rêwîyan de bi dost ve têtin biderkevtin û ligel Mêvan de bi perest ve têtin biderkevtin. Di her gundekî de ji gundên Musulmanan ve, hegerjî ku ew bi du sê malan jî ve bêtin biderkevtin, di wan de mizgeft hatine bisazkirin û ew bi xwedan Imam û Bangvan ve têtin biderkevtin û ew ligel hevdû de didin binimêjkirin. Di pêrabûnên erkên xweyî ayînî de û di çûna li ser yasa û rêzanên Musulmantîyê de pir bi başî ve pê têtin birabûn. Herwehajî Merovên pir zanevan û hêja di vî bajarê baş de hatine birabûn û biderkevtin. Ji van jî ve Mewlayê Gewre û bi nav û bang ve di zanistîya Hawî El-Kemalat El Nefsîye de Mewlana Ebdul-Rehim Bedlîsî têtê biderkevtin, yê ku ew bi Merovekî Zanistvan ve dihate biderkevtin, yê ku wî perawizê zor bi rêz ve li ser Nivîsta El-Metali de dayîte binivîsandin. Di Mentîq -hişmendîyê- û Meanî -têgihîştina gotinan- de nivîsandinên wîyî bi nav û bang ve di nava Zanevan ve têtin binasîn. Herwehajî Mewlana Mohamed Berqel-î, yê ku ew di zanistîya Fiqih û Hedîs de li pêşîya Zanevan û Zanistvanên rojgarîya xwe de têtê biderkevtin û ew ji bal wan ve pir bi hêja ve dihate biderkevtin. Di zanistîya Nehû -rêzana ziman- de wî gotar li ser Nivîstên Xebîsî û Hindî ve bi navê Mîr Şeref Serdarê Bedlîsê ve dane binivîsandin, ji yên ku ew li nik Zanistvanan û Xelkê de pir giranbuha ve têtin biderkevtin. Ew li Bedlîsê de hatîye bimezinbûn û biperwerdekirin.

Serwerê Lêkolînvanan, nîşana lêvenerandinên parastina zînetên Şerîetê -yasayên Musulmantîyê- nimûneya Xwedîyên Rêçan bi Şêx Emar Yasir Pîrê Destgîrê Şêx Necim El-Dînê Sehrewerdî ve tête biderkevtin. Herwehajî Pîr Şêx Necim El-Dîn Gewre, Xwedawendê Bilind canên wan bide biperestkirin, li bajarê Bedlîsê de hate bimezinbûn. Herwehajî Zanayê hêjayî Xwedênas Mewlana Husam El-Dîn Bedlîsî bi zanistî ve didate bikarkirin, yê ku ew di zanebûna Sofîtîyê de li ser destên rêzekê ji Mamostan de û pêrejî li ser destên hêjayê Şêx Emar Yasir jî de hatîye biperwerdekirin. Di piştî ku wî dilbijandina rewanîya xwe date bibendkirin û bi canê xwe ve hate biberzkirin, wî di derbarê liberkevtina Sofîtîyê de date binivîsandin.

Mewlana Idrîs Zana bi Kurê Mewlana Husam El-Dîn ve tête biderkevtin, yê ku pê ve bi deman ve Cihê Nivîsandina Sultanên Aq Qoyinlu dihate bigirêdan û di dawî de ew bi Hogirê Civata Sultan Selîm Xan ve hate biserfirazkirin. Di vekirina Misrê de ew ligel zengoyê biserkevtîyê Sultanî de dihate birêkevtin. Li wêderê de wî xweşxuwânên pir rind û ciwan di pesindana Sultan de dane bigotin. Ev malikên hanê di xweşxuwaneke wî de têtin biderkevtin, ya ku ew têde derxistina gilîyê xwe dide bigotin:

Xweşxuwân:

Kesad neqîd men ez ceh tabekî
 çusaf u ta sere fedil ra topî miyar
 zi Misir camie fedil neşud cuyî hasil
 guher keşîde bixuwar cahilan xirwar
 meger ke Misir şude ber feqîr erdi heram
 ke yek helal neşayim ke ber kunim zi eşcar
 Giriftim anke nedarim birit heqî xudmet!
 Zi behr to bud eyn hicretim zi yar u diyar
 be Rom u Şam u bi Kurd u Diyarbekir merast
 çu Bende zar u perîşan giruh ehl tebar
 bi ehl cah eger urde dihem ber Şah
 bi xud bipêçid û fil hal melî kund tomar
 çu hest der guhut ey Şah Miser mecme fedil
 sizd ke cami hilmî kinî bi îştihar
 bîn ji eqlî û neqlî u ba finun edem
 zi fiqh u tub riyadî, riyadi her eşcar
 ber asman ulum anke hest miraciş
 çigune rifet Edrîs re kund inkar?

Hejar:

پۆژ ههتا پۆژی که روگابی له تاریکه شهوم
 منی زاناش بهزگی برسی له خه پلیک ده شهوم
 دهه له پوشم منی بیچاره نه شهوم و نه شهوم
 خوله ریئی نوکهری تۆدا دل و باوه پت شهوم
 من گلیشم نیه رایخه، سپری سه رخیزو چه
 هه که سه چاوی له پریگامه که فریای بکهوم
 ئیسته بو نانی گهرهک بیرو به ویادا برهوم
 تیده گهی چهندی کزم هینده به زانین قه له شهوم
 نایه لی چیدی له سه رمان و له برسان نه شهوم

تا نه زانین له بره و دایه شه من بی برهوم
 هه نه زانه وه کو بان بانکه له بان زیرو زیو
 شه و شه و روژ وشهوی شادی یه، خوشی و به زمه
 وا گریمان که له لات ته نبه ل و بی کاره من
 زور که ست برده به ره و ژورو به ریکت پر کرد
 خزم و خیزانی نه دارم که له کوردستان
 شوینی تۆ که وتم و لام و ابو که بیرت ناچم
 گهر بزانی که چه ژانم و خاوهن هونه رم
 دهستی ئیدریسه به داوینته وه یه و لیم رونه

Ta nezanîn le berewdaye emin bê berewim
 roj heta rojî ke rukabê le tarîke şewim
 hernezane weku ban banke le ban zêr û zîw
 mini zanaş bezkî pirsî le xepîlek denewim
 em û ew roj u şewî şadiye, xuşî u bezme
 dem le pşim minî bêçare ne emin ne ewim
 u egerîman ke lelat tenbel u bêkarim min
 xolerê bo ke rî toda dil û bawer pitewim
 zor kest birde berew jor u be rîkit pir kird
 min gilîşim niye rayî xem, serî ser xîz u çewim
 xizim u xêzanî nedarim ke le Kurdistanin
 her kes çawî le rêga me kefirayî bikewim
 Şiwênî to kewtim u lam wabu le bîrit naçim
 êste bo nanê kerek bîrube wêda birewim
 ger bizanî ke çihorzanîm û xawen hunerim
 têdekey çendî kizim hênde bezanîn qelewim
 destê Idrîse bedawênteweye u lêm rune
 nayelî çîdî le ser man u le pirsan nexewim

Wî bi zimanê Farisî ve nivîstek li ser şop û zînetên Sultanên
 Osmanî de date binivîsandin û wî qanûnên wan jî tede datin bianîn. Bi rastî
 jî ve wî di vê nivîstina hanê de pir bi zimanekî bilindî zelal, xweş û cuwan
 ve date binivîsandin, ku Merov dikare bide bigotin, ku ew di şîrînbûna
 nermbûn û rewanîya xwe de bi bê nimûne ve tete biderkevtin. Çilo ew li
 ser zînetên heşt Neferan de ji Sultan ve hatîye binivîsandin, wî ew bi
 Heşt Buhuşt ve dane binavkirin û ew bi nêzîka heştê hezar malik ve tete
 biderkevtin.

Di hingava ku Şah Ismaîl ji rê ve hate biderkevtin û wî rêça Nayînkirinê date birewackirin, Mewlana Idrîs ji wê mêjûwê û pê ve wî ew bi „Mezhebê Ne Heq -Rêça Ne Rast- ve date biderxistin û çilo ev bîr û bawerîya hanê ber bi guhên Şah ve hate bikevtin. Şah ji Mewlana Kemal Teyibê Şîrazî ve, yê ku ew bi heval û hogirê civata wîyî taybetî ve dihate biderkevtin, date bixwestin, ku Mewlana nameyekê ji bona Idrîs ve bide binivîsandin û ew jê bide bipirskirin, gelo wî di wê mêjûwa hanê de ew gotina hanê daye bikirin, yanjî na? Mewlana bi cîanîna fermana wîna ve hate birabûn û wî nameyeke gelekî dagirtî bi gep û qerfên xweş ve ji bona Mewlana Idrîs ve date binivîsandin û wî ew jêre date birêkirin. Mewlana çilo li ser navroka nameyê de hate biagehdarkirin, wî neda binayînîkirin. Wî date bigotin, belê min ew daye bigotin, lêbelê ji suwarkirina Erebî ve „Mezhebûna Heq“ -Rêça Me Raste- min daye bigotin. Bi Şah Ismaîl ve bersiva Mewlana lê hate bixweşbûn. Şah Ismaîl Fermana Hemayonê ji bona xwestina hatina wîna û dilbijandina mayîna wîna ve ligel xwe de hate biderxistin. Mewlana ev date binayînîkirin û wî ev xweşxuwana hanê, ya ku em jê çend malikan didin biwergirtin, di lêbuhurandina xwe de dayite bigotin û wî ew ji bona Şah ve date bişandin.

Xweşxuwana:

Mera mîdan Eben en Ced xulam Xanedan xud
ke Cidim xadim Cidit birahi quds ca kir şud
zi tilmîzan çed sanî Şah est Walid hem
ke ilmi zahir ez wî dîde û batin zi u munewer şud
terîq Bendekî xas min ba Şah Heyder hem
zi husni ixtilat Bende hemçun şîr u şekir şud
zi husni itifaq est eyn ke der Ayati Quranî
beher ca nami Ismaîl Bende hember şud

Hejar:

که بهنده و نوکەری خۆت باش بناسی باشتەرە میرم
له میژە نوکەری ئەو خانەدانەن باب و باپیرم
دەزانسی بابی بەندە باوە پیرەت درزی داداوه؟
خودا ناسینی فێرکرد و لەپریگەیی چەوتی لاداوه
منیش لای شاهی حەیدەر بوم و بۆمن تابلایی چابو
نزیکی و هوگریمان راست وەکو شیرو شەکەر و ابو
لەبارەیی خۆم و خوشت راکە بۆ قورعان و سیپارە
له هەرجی ناوی ئیسماعیلە ئیدریسی لەلا دیارە

Ke Bende u Nokerî xot baş binasî baştire mîrim

le mêje nokerî ew xanedan bab u bapîrim
 dezanî Babî Bende Bawepîret derzî dadawe?
 Xwedanasînî fêrkird u le rêgeyî çewtî ladawe
 miniş layî Şahî Heyder bum u bo min tablêyî ça bu
 nizîki u hogirîman rast weku şîr û şekir wabu
 le barey xom u xoşt re ke bo Quran u sîpare
 le hercê naawî Ismaîle Idrîs le la diyare

Ebu El-Fedil Efendî Kurê wî bi pir hozan û hêjabûn ve dihate biderkevtin û ew di zemanê Sultan Sulêman Xan de bi cihê Defterdarê bajarê Romêlî ve hate biserfirazkirin û wî maweyekî li wêderê de di wî karî de demên xwe datin biderbaskirin. Du Kurên wîyî zor qenc hebûn. Bê agehdarî li çarenûsa xwe de ew rojekê li Xelte de li ser keştîyekê de hatin bisuwarbûn û wan berên xwe ber bi Istenbolê ve dane bivekirin. Ji nişkê ve ba û bahozên bêhêvîbûnê hatin bihilatin û pêlên ava derya di ser hevdû re dihatin bihilatin û bidahatin keştîya van şorbextan di nava girên avê de dane bi binavkirin û feleka bêbext keştîya wan bi kenarê rizgarîkirinê ve nedate bigihandin û keştîya jîna wan di nava derya mirinê de date biwindakirin û ew di nava devê nehengê merovxor de hatin bihêrandin, ku ji wan ve hîç ne xeber û ne jî şop di mayînî de hatin bidîtin.

Xweşxuwana:

kesti her herkes ke şud xerq bi tofani u
 penceyî eks ender ab dest şinar şikest

Hejar:

كه له كه ژينى مرو گيژى مه رگ بى رفينى
 خيگه دهردى و چه پهرو بيل و سهول ده شكينى!!

Keleke jîmî muro gêjî merg bi refênê
 xîke derdê u çeper u bêl u sewl deşkênê!!

Ebu El-Fedil Efendî di piştî sûtina agirê cudabûna Kurên xwe de bê hêvîbûnê jîna wîna date bipoşandin û di vê dunya bi kul û derd de tomara jîyana wîna bi nava destên Cangirtinvan ve hate bikevtin. Ji Mewlana Ebu El-Fedil ve tu Zarokên Nêr neman û ew bi bê dunde ve hate bimayîn.

Şêx Tahirê Ebu Kurdî, yê ku ew Mewlana ronahîya Milet û Oldarîyê Ebdul Rehman Camî di nivîsta xweyî Nefehat de dayite

bibîrxistin, ji Bedlîsê ve tête biderkevtin û Gora wîyî pîrozî bi ronahîyan ve li alîyê rojavayî Bedlîsê de di taxa Kesure de tête bikevtin.

Şukrîyê Şair, yê ku ew demekê li nik Mîrên Turkumanan de dihate birabûn û birûniştin, demekê jî ew ligel Şeref Xanê Serdarê vêderê de hate bimayîn. Di dawî de ew di nava rêzên Hogirên civata Sultan Selîm Xan de hate bikevtin. Letîfê Romî navê wîna di Tezkeret El-Şuerayê Turkî de dayîte bianîn. Şukrîyê Şair rûdanên zemanê Sultan Selîm Xan bi xweşxuwani ve dayîte bihunandin û wî ew bi navê nivîsta Selîm Name ve dayîte binavkirin. Bi rastî jî ve ew bi Xweşxuwanyanewekî gewre ve dihate biderkevtin û ew jî ji bajarokê Bedlîsê ve tête biderkevtin. Mebest ji vê ve ku bajarê Bedlîsê hergav bi cihê komkirina Zanan û Hozan ve û bi baregehê Zanistvanan û Hişmendan ve dihate biderkevtin. Mamosteyê cîberz û birêz Mewlana Musa, yê ku ew niha bi Mamostayê xwendingeha Şukrîyê ve tête biderkevtin, ji Bavpîrê xwe Mewlana Şah Husên ve, yê ku ew bi temenekî dirêj ve hatibû bigihandin û wî sed û bîst qonax ji qonaxên jîna xwe dabûn bitewandin, ji bona Nivîsvanê van rûperan ve date biveguhêstin, ku Behran Begê Zul-Qedrî, yê ku ew ji dêlva Şah Ismaîl ve ji bona parastin û pasevaniya Ekdilcewaz, Ercîş, Bargîrî ve hatibû bikarmendîkirin. Ew ligel Karguzeranên Şerefxan de, ji yên ku wan di Exlatê û wan sînoran de didatin bikarkirin, bi şer û pevçûnê ve hate bikevtin. Şerefxan Şêx Emîrê Bilbasî ji bona berlêgirtina wîna ve date binardin. Bi beramberî Pêncsed Feqe û Melayên Bedlîsê ve bi mebesta Xeza û Cîhadê ve tîr û kevan dane bihilgirtin û ew ligel Şêx Emîr de ber bi Ercîşê ve hatin biçûyîn.

Av û bayê vî bajarê hanê bi gotina tevaya cemaweran ve bi nivîsandinê ve nayête bipesinandin û xweşbûn û sipehîbûna bax û avanîyên wêna bi bê pesin ve têtin biderkevtin. Şêx El-Islam Serwerê Qencan Mewlana Ebdulxaliq bi Kurê Şêx Hesên Xêzanî ve tête biderkevtin, yê ku ew bi Xelîfê Şêx Ebdulahê Bedexşanî ve tête biderkevtin, Gumbiza wîyî pir bi ronahî ve li nêzîka Gogmeydan ve tête bikevtin û ew bi cihê bicîanîna niyazan ve tête biderkevtin û zincîra rêça Sofîtîya wan jî bi Şêx Rikin El-Dîn Ela El Dewle Simnanî ve, Xwedê lê razî be, tête bidawîkirin. Ev çend malkên hanê di pesindana av, ba û xweşbûna Bedlîsê de ji berkirina reweştaya wîyî gewherbar û remanên wîyî durbar ve hatine biderkevtin.

Xweşxuwani:

we çê Bedlîs ke şermend u xiclet zide end

ab xidir u nefîsî îsa eş ez ab u hewa!

Çê miqamîst ke ez nuzhet u pa kîze kîş

şude ez ruwî zemîn bax erem ta peyda
 çe diyarîst ke ez tîb wî ahuçu şinîd
 xuwast sehrayî Xuten re kun an leze riha
 Nadir an kuwî kund nafe mişkîn re erd
 guft yad siherş ki^n xiyalîs xita
 Mişk çîn amde xak ser an ku yekser
 meru anca ke nuta tu bud xah biha
 ce zemîn est ke ez sifwet xak xuş u
 ez kulistan cinan amde umirîst siba
 ta xubarî bird ez sahet pakiş siwî xild
 ke kund xaliye engîzî cied hura
 lîk her çend ke se kişte der en ku girdîd
 bixubarî nişdiş dest res ez eyn sifa

Hajar:

تا سروهیهکی لی بی: نرخى نیه فوی عیسا
 چهندهی ههیه ئاوی ژین لیم رونه که دهپرژئی
 دهرویش وهره نهوساکه و کولکته لهگروه دانئ
 بیژبان بو لهجیی خویان لایان وهبو نهشتیکه
 سهدهبونی بهههشت بمره ههردم لهههواي پاكا
 بو توژی کهدهرمان بو نهیدوزیهوه توزکالیك
 دهشت ودهری پهنگیوه، کیوو کهژی خهملیوه
 بیك هینه ره بونیازن جئ پهسنه له لای چازان

ئەهی دل وهره تا ماوی رابویره له بدلیسا
 کوا خدری نهمر بابئ لهم ئاوه بکاچیژی
 باغاتى بهههشت کوانئ؟ باهر کهوی خورانی
 هوری که دهیانزانی له گره چ بهههشتیکه؟
 کهس لییره بهرامهی خوش نافروشی نرخى ناکا
 زیریان که دهغه زدار بو سوپرایهوه چه ندهسالیك
 دارودهوه نی پرگول، باخو رهزی پر میوه
 بدلیسه مهکوی رازان بو دلبرو چاوبازان

Ey dil were ta mawî rabuwêre le Bedlîsa
 ta serweyekî lêbê: nirxî nîye fuwî Isa
 kiwa Xidrî nemir babê lemawe bika çêrê
 çendeyî heye awîjîn lêm rûne ke deyrêjê
 baxatî beheşt kuwanê? Ba der kewê xoranê
 Derwêş were ewsakewe u kulket le girewdanê
 Horî ke deyanzanî le gire çîye heştêke?
 Bêzaryan bu le cêyê xoyan layan webu neştêke
 kes lêberamey xoş nafroşê, nerx naka
 sedbonî beheşt bimije herdem lehewayî paka
 ziryan kedexezdarbu surayew çendsalêk
 bo tozî krderman bu neydoziyewe tozkalêk
 darudewenî pir kul, bax u rezî pir mîwe
 deşt u derî rengîwe, kêw kejî xemilîwe
 Bedlîse megoy razan bodilber u çawbazan

pêkhênere boniyazan cê pesne le layê çazan

Di zivistanê de eger çî jî ji pîrbûna berf, serma, mêj û tamaran ve di çend mehan de di vir de Xelk gelekî ji xwe re derdan didin bikişandin, lêbelê hebûna vî bayê wê jî çend ev wetov bi serma ve nayête biderkevtin, yê ku ew Xelkên wê bide biazirdan. Xelkên vêderê ji Hejaran û Dewlemendan, ji Biyanîyan û Xelkên bajêrî ve hemû daran ji xwe re didin bisûtandin û barê hêstirekê ji darên hişkkirî ve nêrxê wî bi yek Dirhemê ve tête biderkevtin, yê ku ew bi duwanzdeh Eqçeyê Osamanî ve tête bifirotin. Di avgermên vêderê jî de herwehajî dar û êzing têtin bisûtandin. Di hin deman de di zivistanê de ji pîrbûna berfê de rêya çûn û hatinê li ber Rêwîyên hatinê û çûyînê de dihate bigirtin. Ji rojên kevînar de Sultanên Dadger û Xûnkarên ayîndar ji bona parastina rêyan ve Gawir û Musulmanên vî bajarê hanê ji hemû bac û pîtakên mîrî û ayînî ve dane biazadkirin û wan ji bona vê yekê jî ve fermanên ayînî û fermanên bêvegîrî bicîanîne ve dane biderxistin û wan bi nîfiran ve date bidubarekirin, ji yê ku ew bidin bihilanîn. Serdarên vê derê pîr ji dam û destgehên qencîyan ve ji mizgeftan, tekîyan, xwendegehan, xanan, axuran, avgerman û pîran ve dane biavakirin. Di nava bajêr de bîst û yek pîr ji kevîrên şehkirî ve têtin bidîtin, ji yê ku Xelk di ser wan re têtin bihatin û biçûyîn. Bajar ji şanzdeh taxan ve tête bipêkhatin û têde heşt³⁰⁷ avgerm jî têtin bidîtin. Herwehajî têde çar mizgeftên gewre têtin bidîtin, ku yekek ji wan ve di rojên kevînar de bi Kelîseyeke Ermenîyan ve dihate biderkevtin. Di dema ku leşkerê Islamê di vekirina vî bajarê hanê de hatin biserkevtin, wan ew bi mizgeftê ve dane bikirin û ew bi mizgefta sor ve tête binavûbangkirin. Mizgeftek ji wan jî ve ji avanîyên Silcoqîyan tête biderkevtin, ku mêjûwa avanîya wêna bi xêza Kofî ve hatîye binivîsandin û ew bi mizgefta kevin ve tête binavdarkirin. Mizgfteke din jî ji wan ve ji bal Mîr Şems El-Dîn ve Walîyê wêderê ve ligel goşkekê de li tenîştê Gok Meydan de date biavakirin, ya ku ew bi Şemsîye ve tête binavkirin. Mizgefta çarem bi mizgefta Şerefiye ve tête binavkirin, ya ku Şerefxanê Bavpîrê minî hejar ew ligel xwendegehekê û goşkekê de li taxa Mêrdînê de dayîte biavakirin û wî ew bi Şerefiye ve dane binavkirin. Di nava van mizgeftan de Pêşnivêj û Banger hatine bidanîn û her yek ji wan jî ve bi mûçeyekî pîr baş ve hatine bikarmendkirin. Nayête bizanîn, ku ji zemanê derkevtina Musulmantîyê ve tanî vê dema me jî nivêja îne û nivêja bi têkel ve li vir de nehatibe bikirin. Pênc core xwendegeh bi navên Xetîbîye, Hacî Begîye, Şukrîye, Idrîsîye û Ixlasîye ve ji sazîkirinê Perîşan ve têtin biderkevtin, ji yê ku ew di

³⁰⁷ di hin destnivîsan de bîst avgerm hatine binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

mêjûwa sala nehse, not û nehên -999 k. -1590/91 z.- de li teniştê goşa - tekîya- Şemsîye de hatine biavakirin û bi rastî jî ve ew bi Xwendevanan ve têtin bidagirtin. Xwendinkirin di xwendengehan de bi Mamostên hêja û zanevan ve têt bisipartin. Ji van jî ve xwendinkirina xwendengeha Şerefiye bi Mewlana Xidir Bebî³⁰⁸ ve hatîye bisipartin, yê ku ew di bingehên şaxên Fiqha Şafiî de û zanistîya liberkevtina Quranê û peyvên Pêxember de bi bê Hempa ve têtê biderkevtin. Têtê bigotin, ku her yekekî li nik wî de ji xwe re dabe bixwendin, ew deha bi pileyê bilindbûnê ve ji xwe re têtê bigihandin. Xwendengeha Ixlasîye bi hêjayê Şems El-Dîn Mewlana Mohamed Şeranşî ve hatîye bigirêdan, yê ku ew di nava Zanistvanên Kurdistanê de di bilindbûna zanebûn û hêjabûna cihê xwe de bi navdar ve têtê biderkevtin û ew di zanistîya liberkevtinê, Felekê, hişmendîyê û peyvdariyê de pir bi jîr ve têtê biderkevtin. Xwendinkirina xwendengeha Hacî Begîye bi Mewlana Mohamed Zerqî ve hatîye bisipartin, yê ku bi mîna wî ve di fiqhê, oldariyê, rastî û durustîyê de kêm kes têtin biderkevtin. Xwendengeha Idrîsîye bi Mewlana Ebdulahê navdarê Reşek ve, ango bi Melayê Reş ve, hatîye bisipartin, yê ku wî ew di rêya Istanê de li ser navê xwe de dayite bitomarkirin wî têtê bi fermana hemayonî ve xwendinkirina ji xwe re dayîte biwergirtin û ew di warên huner û zanebûnê de pir bi bilind ve têtê biderkevtin. Ji bil Merovên zana, hêja û hozevan ve ji xelkên Pêşewer û Destkar ve bi nêzîka heştê Dukandar ve têtin biderkevtin. Cihên qencîyê di vî bajarê hanê de pir bi zor ve têtin biderkevtin. Bi taybetî ve Avanîvanê Dadger û Dadyar, Xêrmend û Civanvanê çak û qencîyan, Cihlêgirtvanê Xwedîyên dahol û zanistîyê, Piştgirtvanê Xwedîyên hêjabûn û zanistîyê, cihêbawerîya desthilatîya Sultanê û Xweşevistê Serdaran Xusro Paşayê Mîrê Mîranên Wanê, dilovanî û lêbuhurandin li ser de bêtê biderkevtin, du germavên ji kevirên mermer, du xan, beramberî sed dukanên duderî û du debaxxane û hinên din jî dane bidurustkin, ji yê ku kara giştî ji wan ve dihate biderkevtin. Ev tevde wî ew ji bona goşeya -tekyâ- Rehwa ve date bisipartin û ji van şopên avanîyên hanê ve gelekî sipehîbûn di bajarê Bedlîsê de hate bipeydabûn. Xweşxuanê hêja û xwedîyê hunerên berzî rewanî Mohamed Can Efendî, yê ku di koka xwe de ji Qazî û Gewre Zadeyên vê derê ve têtê biderkevtin û ji yê ku ew ji Bav û Bavpîran ve di cihên bilind û pileyên bilind de têtin biderkevtin, wî mêjûwa avanîyên wîna bi avanîya Xurowanî ve dayîte bigortin³⁰⁹. Ji bil van pêkanînan avanîyên qencîyê ve ew bi du karên

³⁰⁸ di destnivîsekê de Xidir Xêzanî hatîye binivîsandin. Mohamed Elî ewnî

³⁰⁹ Binayê -avanîya- Xisrowanî: li gora hejmêrgerîya Elfe Bayê ve bi sala 985 k. ve têtê biderkevtin. Hejar

mezin ve hate birabûn û wî ew bi demeke kurt ve dane bidawîkirin û hemû kes bi wan ve hatin bidilşad û bidilxweşkirin. Yekemîn Avanî bi Rehwa ve tête biderkevtin, ya ku ew di navbera gundê Tatwanê û bajarê Bedlîsê de tête bikevtin û ew bi du Karwansewayên fireh, yek Goşeyekî -Tekyeke-bilind, yek avgermayeke bi dûmen ve, mizgefteke li canxweş ve, deh dukanên pêşekarî ve têtin biderkevtin. Bi texmîn jî ve wî ji kanîyekê ve ji dûrbûna duwanzdeh hezar gaz ve av ji bona wêderê ve date bianîn û wî têde nîşanên avedanîyê û avanîyê datin bidiyarkirin. Wî bi beramberî sî xanewerên ji Gawir û Musulmanan ve ji bona wêderê ve dane bianîn. Ev cih û erdên hanê, ji yên ku ew ji bal dilovanîya Padîşahê lêbuhurandî Sultan Murad Xan ve bi rêya Mulkiyetê ve bi Xusro Paşa ve hate bisipartin, wî ew bi Weqfa wêderê de date bikirin, da ku jêhatinên wan ji bona Rêbuwaran û Mêvanan ve şorbe, nan û çira bête bidan. Ji Mîr û Gewreyên Turk, Taçîk, Erebb, Ecem, Bende, Azad, Xwemalî û Bêgane, herkes, ku bi şev ve di wê cihanê de bihatana bimêvandarîkirin, dest li cî de guh pê dihate bidan. Bi rastî jî ve di vî cihê hanê de, tevî ku di navbera bajêr û Tatwanê de gelek gund û karwanseryên pir jî têtin bidîtin, ji ber pirbûna berfê û tûjbûna sermê ve, ku Gewreyên Bedlîsê salekê ji salan carekê berf datin bipîvandî, ku berfbaran bi endazekî ve dihate bigihandin, ku ew di zivistanan de bi şêst buhustî ve dihate biderkevtin, her zivistanekê bi beramberî çend Neferan ve ji Bazirganan û rêwîyan ve dihatin berbatkirin. Sultan û Serdarên hêja bi taybetî ve Bav û Bavpirên Gewreyên vî Hejarê hanê çend caran bi vîna avakirina vê derê de datin bidestpêkirin, belkî jî gelek bingeh jî dane bidanîn, bi rastî jî ve dîwar û bedenên wan jî bêtir ji piyê Merov ve hatin bilindkirin û bipeydakirin, lêbelê ji ber hilat û dahatên zeman û dunyaşêwan ve ew nehatin bidawîkirin.

Nîv malik:

Ta kira bext, ta kira rozî

Hejar:

ئاخۆ بۆكۆ بئى ئەم تەخت و بەختە؟

ئارەزو زۆرهو راي ژيان سهخته

Arezu zore u rayî jîyan sexte
axo bo kê bê em text û bexte?

Êsta bîst sal hatine biderbasbûn, ku bi saya şopên Paşayê lêbuhurandî û karên wî ve di Rehwa de kesek nehatin biwindabûn. Hatinvan û Çûnvan ji Hacîyan, Serdanvanan û Bazirganan tere bi xweşî û aşîtî ve têtin biderbasbûn.

Duwem: Di bajarê Wanê de wî mizgefteke ciwan û berz, xwendengehek, cihê goristanekê û goşeyekî xweş û cuwan datin biavakirin û wî ew bi dawîya avaniya wan ve dane bigihandin. Quran Xwîyên xweş awaz. Peyvdarekî zimanşêrîn û Bangerekî qenc, deng xweş û ahengzan wî li wêderê de dane bidanîn. Ji her yekî re wî li gora karê wî de mûçeyek date bidiyarkirin. Li paş her pênc nimêjan de ji bona bînvedana can û pakbûna wîna de bi xwendina Fatîhe ve wan xwe didatin bikarkirin. Di şevên hînê û duşemwan de xwendina Quranê didatin bidawîkirin û wan xêra wan ji bona canê wîyî pak didatin bidiyarîkirin.

Sêyem³¹⁰: Rêber û Danevanê van rûperan ligel komeke mezin de ji Eşîra Rojekî ve, yên ku ew demekê li ser rêya nezanîyê û niqûmbûna derya poşmanîyê de dihatin bçûyîn û wan bi nêzîka çil salî ve ji kîna Dujminan ve dev ji yar û dîyar, mulk û eqar dabûn biberdan û ew ji bona dîyarê Qizilbaşan ve hatibûn biçûyîn û em bi peyvên sivikî erzanî Gurêyên wanî Bedkar ve dihatin birûkirin. Di piştî karekî zor û xebateke giran ve vî Paşayê hanê em ji nava sitrîstana Dujminan ve bi gulzara baxê Musulmantîyê ve, bi cih û warê welatê navdarî Bav û Bavpîrên hêjayî vî Şermezarî ve dane bigihandin.

Bi kurtîya gotinên xweşî encam ve eve bû, di gava ku Padîşahê dilovanî lêbuhurandî ji Perîşan re date bixwestin, ku ew dev ji serdarîya Nexçewan ve bide biberdan û ew ji bona dîyarê Islamê ve bête bivegerandin û jêre date bisozdan, ku dê jêre Iyalet û Ucaxê Bav û Kalên wî bête bivegerandin. Ev jî tev jî di rêya Xusro Paşa ve hatin bikirin. Di vî warê hanê de wî guhdaneke gelekî mezin pê date bidan, ya ku ew di ser her dîtinekê re tete biderkevtin. Bi beramberî hezar kesî ve ji Jin, Pîr û Xortan ve, ji yên ku wan bi salan ve ji Xwedawendê Bilind ve didatin biniyazkirin û bixwestin, ku ew ji bona Dîyarê Islamê ve bêtin bivegerandin. Hevrêyên Perîşan bi vegera ji bona vê dewleta gewre û bextiyarîya mezin ve hatin biserbilindkirin. Ji bona vê ve supas ji bona Xwedan ve!

Rex û hêlên bajarê Bedlîsê gelekî bi xweş ve têtin biderkevtin. Ji van jî ve navçeya Xelatê tete biderkevtin, ku bajar bi xwe jî ve ji kevnar de

---

³¹⁰ Di pêşî de wî daya bigotin: ku wî du karên zor gewre dane bikirin. Ji kû wî sêyem dayîte biservekirin? Ez nizanîm. Rojbeyanî

hatîye biavakirin û ew di hin deman de bi paytextê Padîşahên Ermen ve dihate biderkevtin. Di zemanê Nuşîrwan³¹¹ de Iyaleta vê derê bi Mamê wîyî Camasp³¹² ve dihate bigirêdan. Av û bayê Xelatê pir bi xweş ve têtê biderkevtin. Baxistanên wêyî pir û mêweyên wêyî avdar ji her berekî ve têtin biderkevtin û bi taybetî ve qeysî û sêvên wê pir bi miz û xweş ve têtin biderkevtin. Dibejî, ku yek dane ji sêvên wêna ve bi giranîya bêtir ve ji sed dirhemî ve bête biderkevtin. Ew bi xwedan gelek rengên sêv û hirmîyan ve têtê biderkevtin û sêvên Xelatê di nava welatên Ermen û Ezerbêcanê de bi nav û darin.

Şunewarên cihên xêrdariyê di Xelatê de ji mizgeftan, fêrgehan, xanan û tekîyan ve û bi pirbûn ve têtin biderkevtin û herwehaji ew bi hemwar û cihê derkevtina Ewliya, Zanistvanan û Meşeyîxan jî ve têtê biderkevtin. Ji van jî ve Seyid Husênê Xelatê têtê biderkevtin, yê ku ew di zanistîyên diyar û veşartî de di pêşîya Zanistvanên pêla xwe de dihate biderkevtin û ew di Cafer Camî - zanistîya Caferî³¹³ - de ji Binavangên dema xwe ve dihate biderkevtin. Wî bi rêya zanistîya Cafer ve dikarîbû bida bizanîn, bê ka dê leşkerê Cengîzخان çî şopên wêrankirinê û berbadbûnê di Iran û Toranê de li dû xwe de bide bihiştin. Berî bi derkevtina şer û pevçûnan ve wî bi beramberî duwanzdeh hezar Xanewar ve ji Mirîd, Bawerpêkirinên xwe, Xelk û Hogirên xwe ve dev ji welatê xwe ve date biberdan û ew ji bona layê Misrê ve hatin biçûyîn û tanî hingavê çûna xwe ji vê dunya hanê ve wî li wêderê de bi penabûn ve dema xwe didate biserbirdin. Nihajî Gombizê wîyî pîroz pir bi ronahî ve li wêderê de têtê biderkevtin. Nihajî li Misrê de taxek têtê bidîtin, ku ew bi taxa Xelatîyan ve têtê binavkirin.

---

³¹¹ Nuşîrwan: Ew bi Enu Şîrwan Kurê Qubad Kurê Feyruzê Sasanî ve têtê biderkevtin, yê ku ew bi bîst û yekemî ve ji Padîşahên Sasanî ve têtê biderkevtin. Ew bi dadwerî û merdîtiya xwe ve dihate binavûbangkirin. Serdariya wîna ji sala 531- 579 z. de date bidirêjkirin. Rojbeyanî

³¹² Camasp: Ew bi Kurê Feyruz Kurê Yezdîgurd ve têtê biderkevtin, yê ku ew bîst û şeşemînî Padîşahê Sasanî ve têtê biderkevtin. Wî du salan Padîşahî date bikirin, gava ku Birayê wî Qubad ew ji ser Text ve date bidaxistin. Di pişt re ew bi ser Birayê xwe ve hate bikevtin. Wî jê Padîşahî date biwergirtin û ew ji bona binê zindanê ve date biavêtin. Rojbeyanî

³¹³ Zanistîya Caferî bi zanistîya tîpan jî ve têtê binavkirin. Xwedîyên vê zanistîya hanê didin bigotin, ku ew pê rûdanan didin binaskirin, ji yên ku ew bi dawîya cîhanê ve têtin biderkevtin. Rojbeyanî

Ji bil jî ve ji Hêjayên vê derê Mewlana Muhye El-Dînê Xelatê ve tête biderkevtin, yê ku ew di zanistîyên Jimargerîyê û Felekê de pir bi hunervanê zemanê xwe ve dihate biderkevtin. Çilo Nesir El-Dîn Mohamed El-Tosî li gora fermana Holako Xan ve di Meraxa layê Tebrîzê de Rewangeyek date bidamezirandin û wî dest bi nivîstina Zîc³¹⁴ ve date bikin, wî ji Xelatê ve Mewlana Muhye El-Dîn ji bona nik xwe ve date bianîn. Wî ligel wî û Mueyed El-Dîn El-Urudî û Necim El-Dîn Debranî Qezwînî de ew karê hanê bi encam ve dane bigihandin.

Lêbelê bajarê Xelatê di rêya hin rûdanan de, ji yên ku ew di zemanê derkevtina Islamê de di vir de hatin birûdan, hate biwêrankirin. Di pêşî de di mehên sala şesed, bîst û şeşên -626 k. -1228 /29 z.- de Sultan Celal El-Dîn Xwarizemşah ji bona vê derê ve hate biamadebûn, wî ew bi zora zordarîyê ve ji bin çeng û pilên Selcoqîyan ve date biderxistin û wî tede kuştareke mezin date bikin. Di piştî vê re leşkerê Megol ji bona ser wê ve hatin bihatin û wan tede wêrankarîyên ji sînor bider ve dane bikin. Di sala şesed, çil û çarên -644 k. -1246/47 z.- de lerzeke mezin tede hate bikevtin, ku wê piranîya avanîyên wêderê dane biwêrankirin. Di sala nehsed, pêncî û pêncên -955 k. -1548 z.- de Şah Tehmaseb di nava çilê zivistanê de dora keleha Xelatê date bigirtin û wî ew ji nava bin lepên Peyên Sultan Sulêman Xan ve date birizgarkirin û wî bi wêrankirina kelehê ve date bifermankirin. Di yek demjimarê de ew hate bitextkirin. Di piştî vê rê ku Sultan Sulêman Xanê Xazî xwe bi keleh û bajarê kevin ve date bigihandin, wî keleh û bedenek nuh li ser kenarên gola wê de date biavakirin. Jibervêjî ve bi carekê ve bajarê kevin hate biwêrankirin. Bajarokê nuh jî hêjî bi avedanîya xwe ve nehatîye bigihandin.

Xweşxuan:

Cihan rebat xerabest der guzer ke seyl
geman meber ke bîk mişt gul şud memur

Hejar:

جيھان كۆخىكە ويرانە لەسەر پىيازى لافاوا
به دەستی گۆج و چەنگى خاك و خوۆل چاواى دەكەى ئاوا؟

Cîhan koxêke wêrane le ser rêbazî lafawe
be destê goc u çengê xak u xol çaway dekey awa?

³¹⁴ Zîc li nik Zanistvanên Felkê de bi xanekê ve tête biderkevtin, ya ku ew tede livandina Sitêrên livandî din bitomarkirin. Rojbeyanî

Bi rastî jî ve li her cihekî de ji erdên bajarê kevnar ve, ji yê ku têde têtê bikolandin, şunewariyên avaniyan ji seran, Xan, avgermên, yên ku ew ji kevirên şehkirî û mermerên çêkirî ve hatine bidurustkirin, têtin biderkevtin.

Navçeyeke dinî Bedlîsê bi Mûşê ve têtê biderkevtin û ev bajarê hanê ji kevnar ve hatîye biavakirin û hêjî şopên keleh û bedena wîyî kevnar têtin bipeydakirin. Di rojgarîya desthilatîya Bav û Bavpîrên Perîşanê Şermezar³¹⁵ de keleha Mûşê bi dûrbûna yek fersexî ve bi alîyê jêrî bajêr ve li ser serê çiyê ve hatîye biavakirin û ew bi deman ve hatîyê bivedanîkirin. Di dawî de Sultanê Xazî³¹⁶ ev keleha hanê date biwêrankirin. Wî nivê keleha kevin, ya ku ew li alîyê rojavayî bajêr de li ser bilindbûna girekî de dihate bikevtin, date biavakirin. Wî bi beramberî pêncî Nefer ji Pasevanan ve bi Serok, Topçî û hemû pêwistîyên wan ve têde datin bidanîn.

Mûş di têtîhiştina Ermenîyan de ji Dûmanê -Mijê- re têtê bigotin û ji pîrbûna dûmanê ve darên bi ber ve di vir de bi kêm ve têtin biderkevtin. Lêbelê li dor û berên bajêr de rezên tirî têtin biderkevtin û wan ew li ser bilindîyên çiyayê Pişte de dane biçandin. Ew şaxên darên rezên xwe li ser zemîne de didin bihiştin. Heger ku ew wan bidin birakirin, yanjî ku ew wan ji bona ser daran ve bidin biavêtin, ew ber nadin bidan. Hatinên pir, dan û garisên bê jimar di vê derê de têtin biwergirtin. Deştên baş û çêremêrgên pir hêja têde têtin bidîtin. Xelkên vê derê ga, gamêşan û pezên pir didin bixwedîkirin. Di her cot ga de, ya ku ew bi Kotan ve têtê biderkevtin, ew bîst û çar ga û gamêşan têde didin bigirêdan.

Dešta Mûşê di nava Turkan de bi Mûş Ewasî ve têtê binavdarkirin û ew bi texmîn ve bi deh duwanzdeh fersexan ve bi dirêjbûnê ve û bi çar pênc fersexan ve bi panbûnê ve bi zemîneke rast ve têtê biderkevtin. Têde pir gul û kulîlkên bêhndar têtin bişînbûn. Çiyayên dor û berên wê bi daristanên kesk ve, bi mêrgên şîn ve, bi pîrbûna berfa poşandî ve, bi çavîyên avên sard ve û bi rûbarên fîreh ve têtin biderkevtin. Herwehajî Ava Furatê ji alîyê jorî vê dešta hanê ve têtê biherikandin û ew sêyekê jê dide bibirandin û ew bi alîyê jêrî wê ve têtê biçûyîn. Rubarê navdar bi Qeresu ve ji çiyayê Nemrûdê ve ji alîyê rojhilat ve têtê bihatin û ew di nava dešta wê re têtê biherikandin û ew ji bona nava Ava Furatê ve têtê bikevtin. Di çiyayên wê de bazên sipîyî bilind bi bê hempa ve têtin bigirtin. Hemû

---

³¹⁵ Perîşanê Şermezar yanjî Hejar pê Şerefxan xwe dide binavkirin. Wetov di kevnar de bi reweşt ve di warê peyvê û nivîsandinê de Peyvdar yanjî Nivîskar xwe bi Bende, Hejar, Reben hd. ve dihate biderxistin. Cuma

³¹⁶ Dibe, ku ew bi Sultan Selîmê Duwem ve bête biderkevtin. Rojbeyanî

beşên nêçîra Baldar û masîyan di vê deşta buhuşta xemilandîyî hanê de bi
pirbûn û têrbûn ve têtin bipeydabûn.

Xweşxuwana:

Beheştî şude bîşe pîramneş
dîger kusrî bîste der damneş
ger ayinde biwîş biasudegî
firoşte ez xakiş alodegî
heme sale rîhan an sebz şax
hemîşe dar u naz u niemet fîrax
elef gah merxan eyn kişwer ust
eger şîr merxit bibayed der ust
zemînş beab zir axişte end
tu gowî der zeeferan keşte end

Hejar:

بههشتیكه دهوردی چپو لیرهوار
هه مو پیره داریکی بازیک له سه
بهزم گیره بالدار بهصهه سازهوه
به زستانی گهرمهو لههاوین تهزیو
لهچاو هیزی بینین و فیئکی دله

هه مو وهرزی سهوزهو هه مو دهم بههار
چلوی هه ریه که ی بهرگ و سازیک له بهر
له رینی نه مامان به صهه نازهوه ...
له بهر ئاوی کانیای کهوسه بهزیو
به هه ر لایه که لاده که ی هه ر گوله

Hemû werzî sewze hemû dem behare
beheştêke dewrey çir u lêrewar
çiluwî her yekey berg u sazêk le ber
hemû pîredarekê bazêk Leser
le rînî nemanan besed nazewe....
bezmgêre baldar besed sazewe
le ber awî kaniyawî kewser bezîu
be zistanê germe u be hawîn tezîu
beher layeka ladekey her gole
le çaw hêzî bînîn u fênîkî dile

Gundên Ermenîyan bi nêzîka sed malan ve di nava van mêrgên
keskî deştêyî rast de ligel hevdû de hatine biavkirin û li ser pesarên çîyayê
deştê de gundên Musulmanan têtin bikevtin.

Bac û Bêşên Dîwanê ji hatina Mûşê ve bi gotina Hemdulah
Mustewfî ve di zemanê Sultanên Cengîzî de bi şêst û nehhezar û pêncsed
Dînar -69500- ve dihate biderkevtin. Di zemanê Sultan Sulêman Xanê

Xazî de, ku Wilayeta Bedlîsê hate birizgarkirin û bitomarkrin, ji bil dahatinên gund, ewqaf, zevî û zarê Hemayonî ve dahatina Osmanî li Mûşê de ji Seraneyî çarhezâr Gawir ve li ser şeweyî Seraneyî pêşî de, ku her Neferek divabû hefta Aqçe Serane bida bidan, tevde bi hev re bi pênsed, sî û sê hezar, sêsed, bîst û çar -533324- Aqçe ve dihate biderkevtin, ku her duwanzdeh Aqçeyê Osmanî bi misqalekî zîvê safî ve dihatin biderkevtin.

Tête bigotin, ku ji berî derkevtina Musulmantîyê ve di rojgarîya Serdarên Ermenîyan de Merovê, Yê ku ew bi Serdarê Mûşê ve dihate biderkevtin, rojekê leşkerê xwe date bidîtin, ku di nava Suwarên leşkerê wî de şeşsed serî hespên Hebleqe -Bargîr- têtin bidîtin. Di wê çaxê de ax û oxîn bi wî ve hate bikevtin û wî date bigotin: ku Mûş bi bê Serdar û Xwedanê bîrkûr û dûrbîn ve tête biderkevtin.

Navçeyekî navdarî dinê Bedlîsê bi Xinisê ve tête biderkevtin, ya ku ew bi xwedanê wargehên fireh ve tête biderkevin. Ji van wargehên zozanan jî ve wargehên Suşehrî, Bîngol û çiyayê Şeref El-Dîn têtin biderkevtin, ji yên ku Eşîrên Kurdan di rojgarîya Bav û Bavpîrên Nivîskarê van peran de ji bona wan zozanan ve dihatin bihatin. Dahat û qazancên zor di wê rêyê de bidestên wan ve dihatin bikevtin. Du çavî kanî tede têtin bidîtin, di yekê ve xuya sipî û di ya din de nemeka sor tête biderkevtin û her sal ji wan ve çarsed hezar -400000- Aqçeyên Osmanî têtin bipeydakirin. Jê behra hatina Dîwanê bi mîna Mûşê ve tête biderkevtin. Eger çî jî Xelkên Ermenîyî vê derê jî hatine bikêmtirbûn, piranîya gund û zevîyên wan li vê derê de ji bona Derebegan û Xwedîyên Tîmaran ve hatine bidan. Bi rastî jî ve bi beramberî çarsed Xwedîyên Iqta ve di vir de têtin biderkevtin.

Hespên Tazî nejad di navçeya Xinisê de têtin bipeydakirin. Ji bil dexil û dan pê ve tiştêkî din ji erdên vêderê ve nayêtin bidestkevtin. Ji nedîtîyên vê derê ve golek tête biderkevtin, ya ku ew bi Bulanq ve tête binavdarkirin û hêlên wê ji her alîyekî ve ber bi rûwê texmînê ve bi yek Fersexî ve têtin biderkevtin. Hergav ava wêna bi şelûyî qur ve û bi sor ve tête biderkevtin. Herwehajî rûbarê, yê ku ew ji vê gola hanê ve tête biderkevtin, ava wîna jî bi şelûyî qur ve tête biderkevtin û ew nayête birûnkirin. Goleke din di navbera Bulanq û Xelatê de tête bikevtin, ya ku ew bi gola Nazik ve tête bixwendin. Ava wê jî bi bê endaz bi rûnî ve tête biderkevtin û ew zor bi xweş û noş ve tête biderkevtin. Her çend jî ku ew di zivistanê jî de bi seholê ve tête bibendkirin, Karwan çar mehan li ser wê de têtin bihatin û biçûn. Di nêzîka Newrozê, ku sehola wêna tête bişikandin, dengê wê bi nêzîka dûrbûna sê fersexan ve tête bibihîstin. Çilo sehol tête bibijavtin, di av û bayê wê de xweşbûn tête bipeydakirin.

Masî pir jî ji vê gola hanê ve ji bona nava cuhok û rûbarên biçûk ve têtin biçûyîn, ji yên ku ew ji şapên ava barana vê derê ve hatine bipêkhatin. Xelkên Wilayetê ji bona vê derê ve têtin bihatin. Her kes bi nêzîka mehekê ve ji bona nêçîra masîyan ve tête bihatin û her çend ew bidin bixwestin, ew dikarin nêçîra masîyan ji xwe re bidin bikin. Her Merovek di rojekê de, heger ku ew bide bixwestin, dikare çend xirwarên -çewalên- masîyan ji xwe re bide bigirtin. Goştê wan zor bi xweş ve tête biderkevtin û ew di mezinbûna xwe de bêtir ji niv gazî ve têtin biderkevtin. Bi seyr ve tête biderkevtin, hêka, ya ku ew di nava zikê masî de tête biderkevtin, her kes wê ji Merovan û caneweran ve bide bixwarin, kêra wêna bi mîna jehrê ve tête biderkevtin. Çend Neferan ji xelkê ve bi amadebûna Hejar ve, ji yên ku wan hinek ji wan hêkan ve dane bixwarin, yek şev û rojê ji ser xwe ve hatin biçûyîn. Di dawî de wan hinek Tiryak dane bixwarin û ew bi verişandina pir ve hatin birizgarkirin. Çend ji Karmendên Dîwanê datin bixwestin, ku ew ji bona derxistina masîyê vê derê de kirê li ser de ji bona dewletê ve bidin bidan. Di zemanê Hejar de derxistina masîyan hate bikirêgirtin û hinek pere ji Dîwanê ve hatin bidan. Li hevdû de hate birasthatin, ku di nava wan salên hanê de tu tişt nehate bidestkevtin û tede jî masî nema hatin bidîtin.

Çiyakî mezin di navbera Mûş û Xelatê de di jorî Bedlîsê de tête bikevtin, ye ku ew bi çiyayê Nemrûd ve tête binavûbangkirin. Xelkên vê derê wetov li ser de didin biaxivtin, ku di zivistanan de Nemrûd li wê derê de dihate bimayîn û di havînan jî de wî wargehên xwe di ser vî çiyayê hanê de didate biderbaskirin. Wî li ser serê çiyê de keleh, avanî û seraya Padîşahîyê de date biavakirin û wî li wêderê de piranîya demên xwe didate birabuhurandin. Çilo berê tûrebûna Xwedê ber bi Nemrûd ve hate birûkirin, serê çiyê hate bisernikûnkirin, bi rengê ve ku ew li ser zemînê ve hate bixistin û li cihên kelehê û avanîyan de av hate biderkevtin; tevî ku ev çiyayê hanê jî ji ser zemînê ve bi du hezar gaz ve tête biberzkirin. Bi texmîn ve hezar û pêncsed -1500- gaz nava çiyê bi bin zemînê ve hate bikevtin û jê golaveke mezin hate bipeydabûn, ku dirêjbûna nava wêna bigir bi bêtirbûna pêncêzar gazê Bazirganîyî yasayî ve tête biderkevtin. Ji pirbûna kevirên kevtî ve, devî û daristanê ve ji bil du sê rêyan pê ve Merov nikare ji bona wêdrê ve bête biçûn û bihatin. Rêya çûn û hatina dewaran tere bes û bi tenha ve bi du rêyan ve têtin biderkevtin. Ava golê gelekî bi rûn û sar ve tête biderkevtin. Heger li kenarê golê de bikaribe bête bikolandin, ava germ jê tête biderkevtin. Dîwarên golê bi kêm ax ve têtin biderkevtin, bigir bi carekê ve tehtên wê di ser hev re têtin biderkevtin û tevaya kevirên wê bi reş ve têtin biderkevtin. Hinek ji wan jî weha bi reş ve têtin biderkevtin, ku Turk ji wan re Dewe Guzî -Çavê Deve- didin bigotin.

Kevirên wêyî reş bi mîna şanikên hingivînê ve têtin biderkevtin, ji yên ku kunên wan hatine bidagirtin û wan ji xwe re hişbûn dane bipeydakirin. Hin ji van kevirên reş jî ve pir bi sivik ve têtin biderkevtin.

Ji alîyê jorî ve di pişta çiyê de cuhokên avên tîrî reş têtin biderkevtin, ji yên ku ew bi mîna avên reşî kokira Hedinger ve têtin bipeydabûn, ji yên ku ew di giranbûn û xurtbûna xwe de ji hesin sexttir û girantir ve têtin biderkevtin. Ew ji zemînê ve têtin biderkevtin û hêdî hêdî ber bi neşîvyê ve têtin biherikandin. Wetov ji Hejar re têtê bidiyarkirin, ku her sal tîrbûna avê bêtir û bêtir têtê biderkevtin, ku ew bi bilindbûna bêtir ji sê gazan û bi texmîna dirêjbûna pêncsed şeşsed gazî ve ji çend cihanên cudan ve têtin biherikandin. Heger kesekî date bixwestin, ku ew parçeyekî, ya ku ew bi giranîya yek Menî ve têtê biderkevtin, ji xwe re bide bibirîn, dê ew gelekî dijwarîyê ji xe re bide bidîtin. Desthilatî ji Xwedanê Bilind re têtê biderkevtin.

Dêra yekem**Di derxistina zînetên Eşîra Rojekî de û hoyê bi navkirina wan ve**

Li ber bextên Suwarên meydana zimanxweşîyê de û li ber bala Şehsuwarên gorepana wêjenasîyê de nayête biveşartin û bipoşandin, ku Rojekî³¹⁷ ji peyva Derî -Farisîya Kevnar- ve tête biderkevtin. Hîn nivîsandina wêna bi C û Ş ve didin binivîsandin. Lêbelê Rojekî di koka xwe de bi Rojekê ve tête biderkevtin. Kî, ya ku ew di dawîya peyvê de tête bikevtin, yekitîyekê dide bipêkanîn, mîna ku ew li nik Xuwaceyekî, Perdeyekî û hin nimûneyên din de tête biderkevtin. Hin ji Zimannasan ve vê bi wir ve didin bigihandin, ku Kî di zimanê Farisî de ber bi biçûkbûnê jî ve tête bikevtin. Dibe jî, ku ev bi C ve li gora zimanê Erebyî nivîsandinê de hatibe binivîsandin; jiber ku hergava J di peyva Derî de bête biderkevtin, ew di zimanê Erebyî nivîsandinê ve bi C ve tête biguherandin. Kirina J bi Ş ve ev li gora reweşta Zimannasên Kurd ve tête biderkevtin.

Çi ji peyvên Pêbawermendan ve hatîye biwergirtin û ew ji bona nava peyvên Rastgoyên nûçan û şûnewaran ve hatîyê bikevtin, ku Eşîra Rojekî di yek rojê de ji bîst û çar Êlên Kurd ve di cihê Tab de ji girêdayên navçeya Xowêt ve hatine bikombûn û ew ji bona du beşan ve hatine bibehrvekirin. Duwanzdeh Êl ji wan ve bi Bilbas ve û duwanzdeh Guruh din ji wan ve bi Qewalîs ve dihatin bixwendin. Bilbas û Qewalîs bi du gundan ve têtin biderkevtin, yên ku ew ji gundên Wilayeta Hekarê ve têtin biderkevtin. Bi goyêke din ve ew bi navê du Eşîrên Babanî vê têtin biderkevtin. Bi kurtîya gotinê ve çilo ew di pêşî de li Tab de hatin bikombûn, wan erdên wêderê di nava xwe de perçe bi perçe ve dane biparkirin. Bi yekdil, yekalî û yekziman ve wan tevan bi hev re ji bona xwe ve Serdarek dane bidanîn û wan bi dest vegirtina Wilayetê ve dane bikin. Tête binavûbangkirin, ku her kes di gundê Tab de ji wê parvekirina hanê ve bi bê pişk ve bête biderkevtin, ew di koka xwe de ji Rojekî ve nayête biderkevtin. Di piştî ku wan gerdenên xwe li ber Serdarên xwe de dane bixuwarkirin, wan dest bi Welatgîrî ve dane bikin. Tête biveguhestin, ku di vê serdema hanê de Serdarê Bedlîsê û Hezo Merovekî bi navê Tawît -

---

³¹⁷ Niyaz weha tête biderkevtin, ku Rozkî, Rockî, Roşkî hîç ji van ve yek bi rast ve nayête biderkevtin. Her ev bi Rojekî ve tête biderkevtin û ew bi tégihîştina Serhatî ve tête biderkevtin. Hejar

Dawîd- ve ji Serdarên Gurcistanê ve dihate biderkevtin. Rojekî Wilayeta Bedlîsê û Hezo ji wî ve dane birizgarkirin. Bi goyêke din ve wan Bedlîsê ji Eşîra Gerdekî ve û Hezo ji Gurcan ve datin bigirtin. Hin dibêjin, ku wan Bedlîsê ji Eşîra Zuqeysî³¹⁸ ve dabe bisitandin. Ev jî li ser bextê Gotvan ve têtê biderkevtin.

Çîrok çîlo wan Wilayeta Bedlîsê û Hezo bi jêr destên xwe ve dane bixistin û di nava lepên xwe de dane bigirtin û demekê di rojên serdarîkirinê de dane biderbaskirin. Merovê, yê ku wî hefsarê serdarîkirinê û pêrabûna bi kar û barên Mîrneşînîya Rojekî ve di destên xwe de didate biwergirtin, hate bimirin, bêyî ku ew Dundeyekî li dû xwe de bie bihiştin. Eşîra Rojekî li vêderê de yekî ligel yê din de li hevdû de nedane bikirin û wan serên xwe ji hevdû re nedane bitewandin. Navroka van malikên Mewlana Hatîfî vê rastîya hanê dide bidiyarkirin.

Xweşxuwana:

beran memleket zar bayed girîst
ke firyaddersre nedanend kîst
kuned qehbeî mest der keebe fî
eger çub hakim nebaşed ziyî

Hejar:

مالی ویرانه بی دوس و بی کەس
فەحبە دەرشیتەوێ لە مرگەوتە

گەر ولات لیبی نەمیبی فریارەس
هیزی فەرمانرەوا ئەگەر فەوتە

Ger welat lînemênê firyares
malîwêrane bêdes û bêkes
hêzî fermanrewa eger fewta
Qehbe der şêtewe le mizgewta

Çîlo demekê zînetên wan bi vî rengê hanê ve hatin biderbasbûn, Serokên Eşîr û Êlan di vî babetê hanê de ligel hevdû de dane bişêwirdarîkirin û wan di vî warî de dane bibiryardan: ku du Birayên bi navên Ize El-Dîn û Diya El-Dîn, ji yên ku ew ji tuxmê Sultanên Ekasireyan ve têtin biderkevtin û ew di bajarê Xelatê de têtin birûniştin, ew wan ji wêderê de ji bona nava xwe ve bidin bianîn. Her yek ji wan ve ku lêhatin û karanîna serdarîkirinê têtê bête biderkevtin, dê ew li ser Mîrneşînîyê û desthilatîyê de bête birakirin û dê hefsarê desthilatîyê ji bona nava lepên

³¹⁸ Di destnivîseke din de bi Zuqşî ve hatîye binivîsandin. Mohamed Elî Ewnî

wîyî jêhatî ve bête biguheştin, tanî ku kar û barên Mîrneşînîyê û erkên Wilayetê rewaca geşûnê ji xwe re bidin bipeydakirin û careke din li ber Serkêşan de kêsa serhildanê û liberrabûnê nema bête bidîtin. Ev lihevhatina hanê bi dilên Biçûk û Mezinên Eşîrê ve dihate biderkevtin û serê mûyekî jî cudabûn di nava wan de nehate biderkevtin. Çend Nefer ji Gewreyên Eşîrê ve ji bona bajarê Xelatê ve hatin biçûyîn. Şahzadekan bi hêjabûn û rêzeke bilind ve ji Xelatê ve ji bona Bedlîsê ve hatin bianîn. Komekî ji wan ve Ize El-Dîn di Bedlîsê de û desteyekî ji wan ve Diya El-Dîn li ser serdraîya Hezo de ji xwe re dane bibirin û wan serên xwe ji wan re datin bitewandin û ji bona nava lepên destên karîna wan ve wan hefsarên xwe, kar û barên, mulk û malên xwe datin bixistin û hefsarên helbijartina Mîrneşînîyê ji bona nava lepên wanî bi karîn ve datin bisipartin. Mîr Ize El-Dîn bi mîna pêwîst ve ew bi kar û barê serdarîyê ve hate birabûn û wî Eşîr, Êl û Xelk dane bihêvîdar û bimêldarkirin.

Wehajî Eşîra Rojekî di navbera Eşîr û Êlên Kurdistanê de bi pirbûna merdbûnê û azayetîyê ve û bi gelek bûna delaweryê û xîretê ve bi nasdar ve dihate biderkevtin û ew bi namûs û pesnên rast û durustyê ve û ayindariyê û piştrastîyê ve dihatin bipesindarkirin. Hergav ew ji bona Serdarên xwe ve bi hilgirtina Sizan û dujwarîyan ve bi amedanbûn ve dihatin biderkevtin. Hiç deqîqeyekê ji deqîqan ve ew di xizmetkarî û bi cîanîna kar û baran de ji gotina Serdarên xwe ve nedihatin biderkevtin. Hergava ku Wilayeta Bedlîsê ji jêrdestîya wan ve bihata biderkevtin û Serdarên van Xelkan xwe ji ber ve bidana biladan, bi reftareke baş ve, bi şarezabûna xwe ve, bi alîkarî û yarmetîya bi hev re û bi piştgirêdana xwe ve ligel Xwedê ve wan Welatê xwe ji bona jêrdestîya xwe ve didatin bivegerandin. Ewende di nava Kurdan de tête binavdarkirin, ku bi jimara her keviyekê ve, ji yê ku ji wan ve dîwarê keheha Bedlîsê tête bipêkhatin, Eşîra Rojekî hinde serî ji bona parastina keheha ve dane bigorîkirin. Hergava ku Padîşahên Şikomend dane bixwestin, ku ew Kurdistanê ji bona jêr destên xwe ve bidin bixistin, wan dane bibiryardan, ku ew di pêşî de ligel Serdarên Bedlîsê û Eşîra Rojekî de divê bidin bişerkirin. Tanî ku ew Eşîra Rojekî bi sertewandî û jêrdestkirî ve nedin bikirin, dê ew nikaribin tevaya Eşîrên Kurdistanê bindin bisertewandîkirin û biajotin. Jibervêjî ve di gava ku Sultanê Xazî³¹⁹ Wilayeta Bedlîsê ji Şems El-Dîn Xanê Serdarê wêderê ve date bigirtin, wî ji ber tirsê tûrebûna Sultanî ve ji bona welatê Ecem ve date bibazdan. Eşîrên Bayekî, Modekî, Zêdanî û Belbasî sê salan

---

³¹⁹ Diyarê, ku ew bi Sultan Sulêmanê Kanûnî -Qanûnî- ve tête biderkevtin, yê ku ew ji gewretirîn Sultanên Malbata Osmanî ve tête biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

serên xwe ji bona Karmendê Binemala Osmanî ve nedane bidanîn. Tevîjî ku tevaya Mîrên Kurdan li gora fermana Sulêmanî de bi Dêwên çiyê Qaf ve hêrîş ji bona ser van Xelkan ve dane bibirin, wan nikarîbûn zora wan bidana bibirin, tanî ku Sultan Sulêman Xelkên dola Kîfindur û Êlên Bayekî di rêya Beha El-Dîn Begê Serdarê Hezo ve ji baç û pêtakan ve date birizgarkirin û wî Kurên Şêx Emîrê Belbasî Ibrahîm Beg û Qasim Beg jî dane bihêvîdar û bimêldarîkirin, ne bi vê ba, dê we bi zor û zordariyê ve bi jêrdestxistina Wilayeta Bedlîsê ve nehate biserkevtin.

Di piranîya deman de Mîrzadeyên Kurdistanê ji bona Bedlîsê ve dihatin û demên xwe bi valabûn ve têde didatin biderbaskirin. Mîrzade û Axezadeyên Rojekî ji bona ber derên malên Mîrên Kurdistanê ve ne dihatin biçûyîn. Xelkên Eşîra Rojekî di welatên bêgane de dûrbûnê, dijwariyê û kerban bi pêgîrî û serbilindî ve didin bihilgirtin. Ew bînfîrehbûnê û hilgirtbûnê ji xwe re bi durujim ve didin binasîn û ew bi cih û pileyên pir bilind ve têtin bigihandin. Ji van jî ve Derwêş Mehmud Gule Çîrî, ji yê ku ew bi rîsipî û Gewretirîn ve Eşîrê ve tête biderkevtin, ji welatê bav û Kalên xwe ve ji bona ber Dergehê Textê Bilindî Sultan Sulêman ve hate biçûyîn. Beramber bi rûçikên sincîyên wîyî bilind û karinên wîyî hêja ve, ji yên ku ew li ser anîya hêvîyan ve bi diyar û eşkere ve dihatin biderkevtin û di bilindbûna resen û tuxmê wî de û di berzbûna hiş û têgihiştina wîna de dihate biderkevtin. Ew bi renekî wetov ve dihate biderkevtin, ku jê re bi hilgirvanê hêjabûnên qenc û baş ve dihate bigotin. Pir car û baran Sultan Sulêman ew ji bona nik civata xweyî bezmî taybetî ve didate bixwestin û wî ligel wî de didate bigift û gokirin. Gelek malikên wîyî Farisî û Turkîyî pir bi rêk û pêk ve têtin bidîtin. Ew bi Xweşxuvanekî bê hempa ve dihate biderkevtin. Hin ji van malikên wî ve, ji yên ku ew li ser bala Nivîskarê van rûperan ve têtin biderkevtin. eve:

Sebz mîderlîrk durende ya xet xibar
ya eyaxî şuhde ba temş hese arulermîder

Hejar:

یان وردەبازی ههنگه به ههنگوینی قالهوه؟

سهوزهی به ئاوی ژینه له بان لیوی ئالهوه؟

Sewzey be awî jîne le ban lêwî alewe?
Yan wirde bazî henge behegunî qalewe

Wî wetov Quran bi renekî xweş ve didate bixwendin, ku jê re bi Idrîsê Duwem ve dihate bigotin. Ew di civata bezmî taybetîyî Padişah de

hatibû biwergirtin û cihê Nivîsdarîya Dîwana Padîşahîyê pê hatibû bidan. Wehajî Heyder Axa bi Birazayê navkirî ve dihate biderkevtin, ji yê ku şopên jîrbûn, dûrbîn û merdayetîyê têde dihatin biderkevtin û bi carekê ve ji Xwedîyên serpêhatîyan û rewşenbîrîyê ve dihate biderkevtin. Ji Dîwana Sulêmanî ve cihê Sinceqdarîyê û Eşîra Cîhan Belko -Belgo- û hinek ji wilayeta Palo bi rêya mulkayetî ve pê hate bidan.

Ji bil vîjî ve ji Eşîra Belbas ve Ibrahîm Begê Kurê Qelende Axa ve tete biderkevtin, yê ku ew ji ber nexweşîyên, yên ku ew di navbera wî û hin Merovên wî de dihatin biderkevtin, ji bona dîyarê Sîstanê hate biçûyîn. Li wêderê de ew ji bona nik Mohamed Xanê Turkumanî ve hate biçûyîn, yê ku ew bi Serdar û Fermanrewayê vê wilayetê ve dihate biderkevtin. Şopên mêrxasîyê û azayetîyê ji nava anîya wîna ve bi mîna çurûskên ronahîya tavê ve dihatin biderkevtin û wî ew bi Serdarî ve ji bona ser sînorên Bilucistanê date bikarmendîkirin. Çilo di wî de mêrxasî û dilêrî, ji yên ku ew ji afirdeyên Kurdan ve têtin biderkevtin, hate biderkevtin, çend caran di nava wî û Eşîrên Bilucî de şer û pevçûn hatin bivêkevtin û pir caran jî şikestin ber bi leşkerê Biluc ve hate bikevtin. Wetov pir ji Merovên hêja ve ji alîyên Bilucan bi ber tîrên belan ve hatin bikevtin û ew bi ber namê ve hatin bigihandin. Di encamê dawî de wî ew Wilayeta hanê date bigirtin û Xelkên wî dîyarî bi derbekê û bi carekê ve jê re serên xwe dane bitewandin û bi dû wî ve hatin bikevtin. Her û her wî demên xwe bi xweşî ve didatin bibuhurandin.

Yekî tir jî bi Bustam Axa ve tete biderkevtin, ji yê ku ew li hêla Qendehar de ji bona nik Sultan Husên Mîrza ve hate biçûyîn. di demeke kurt de cihên pir bilind pê hatin bisipartin û ew ji bona nava Civata Wênerên –Wezîrên- Mîrzayî ve hate bigihandin. Hergav Sultan Husên Mîrza demên xwe ligel Bustam Axayê bi navkirî ve didatin bibuhurandin.

Yekî din ji wan ve bi Qasim Beg Kurê Şah Axayê Husên Muhurdar ve tete biderkevtin, yê ku di vegera Eşîran Rejekî û Nivîskarê van rûperan ve ji herema Nexçîwan ve ji bona Bedlîsê ve hêjî di Wilayeta Bav û Kalên xwe de dihate bidîtin. Qasim Begê bi navkirî ve gelekî bi dostê Dergehê Hemayonîyî Bilindîyî parastî ji bal Melaîketa ve dihate biderkevtin û bi pêgirtî ve û bi rêk û pêk ve ew bi karê xweyî pê sipartî ve bi dilsozî ve dihate birabûn. Çilo ew ji bona nava rêzên Qorçîyên Gewre –Pasevanên Şahînşahî- ve hate bikevtin, wî pîyên xwe ji bazinê sertewandinê ve mûyekî neda biderxistin. Hin ji Kurdên Iraqê ve ligel Eşîra Rojekî de li ser cihê Yuzbaşgirî de didatin biberberîkirin, ku wan ew cihê hanê ji xwe re didatin bixwestin û wan bi pir xurtî ve dujminatîya wî datin bikin, tanî ku wan herema Bav û Kalên wî ji nava destên wî ve dane biderxistin û wan

gelek bedbûn pê dane bikirin. Qasim Begê bi navkirî ve li gora navroka, ku Bêhnfirehbûn bi kilîda serkevtinê ve têtê biderkevtin, date bikarkirin, tanî ku mafeyên wîyî nemek xorakî û dilsozîya wî li ber Wênerên Hemayonî ve hatin bidiyarbûn. Cihê Yuzbaşgirî, yê ku ew bi cihê Bav û Kalên Rojekî ve dihate biderkevtin û yê ku ew jê hatibû bisitendin, ji bona wîna ve hate bidan. Niha mêjûwa koçî di sala hezar û pêncên –1005 k. –1596/97 z.- de têtê biderkevtin û ew bi karê binavkirî ve têtê birabûn. Bi rastî jî ve pir bi ciwanî ve têtê biderkevtin. Ew bi zor karîn û bi mirovanî ve têtê biderkevtin û ew bi merdbûnê û mêrxasîyê ve têtê bixemilandin. Bi hêvî ve têtê biderkevtin, ku ew bi serkevtî ve bête biderkevtin.

Bi van rûçikên hanê ve Eşîra Rojekî di ser hemû Eşîrên Kurdistanê re têtê biderkevtin û ev Eşîra hanê bi bîst û çar Êlan ve têtê biparvekirin û ji van jî ve pênc Êl, ji yên ku ew bi Qîsanî, Bayekî, Modekî, Zuqeysî û Zêdanî ve têtê biderkevtin, bi Eşîrên kevnî Bedlîsê ve têtê biderkevtin. Panzdeh³²⁰ Êlên din bi Belbasî û Qewalîsî –Belagerdî- ve têtin biderkevtin. Deh berên Belbasî bi Keleşêrî, Xerbîlî, Balekî, Xeyartî, Korî, Berîşî, Sekrî, Garîsî û Bêdûrî ve têtin biderkevtin. Belagerdî –Qewalîsî- bi neh beran ve bi navên Zerduzî, Endakî, pirtavî, Girdîkî, Suhrewerdî, Kaşaxî, Xaldî, Wastudkî û Ezîzan ve têtin biderkevtin.

---

³²⁰ Bi diyar ve ji dêlva Panzdeh ve Nozdeh têtê biderekvtn. Mohamed Elî Ewnî

Dêra Duwem

Di xuyanîkirina tuxmê Serdarên Bedlîsê de, ku ew bi kuca ve têtin bidawîkirin.

Ji ser zimanan ve tête bigihandin û di hinek daneyên mêjûyî de tête biberçavkevtin, ku tuxmê Serdarên Bedlîsê bi Padîşahên Kisrayan ve tête bigihandin û ew di nava Xelkê de bi Kurên Noşîrwan ve têtin binavdarkirin. Lêbelê rastî bi wetov ve tête biderkevtin, ku di zemanê Noşîrwan de Camaseb Kurê Feyruz, yê ku ew bi pêncemîn?³²¹ Sultanên Kisreyan ve tête biderkevtin, ji dêlva Kisrayê Qubad ve bi serdarî û daraya Erministanê û Şîrwanî ve didate birabûn. Çilo ew hate bimirin, sê Kur bi navên Nersî, Surxab û Bihwat ve jê hatin bimayîn. Nersî di şûna Bavê xwe de hate birûniştin. Noşîrwan bi mîna pêwîst ve guh bi perwerdekirina wî ve date bidan. Roj bi roj ve cihê wî dihate bibilindkirin, tanî ku wî leşkerek ji bona ser Geylan ve date birakişandin û wî wêderê bi darê ço û zorê ve date bijêrdestkirin û wî ji xwe re Keçek ji malbata Keyên Geylanê date bianîn û jê Kurek hate bizayîn. Wî ew bi navê Cîlanşah? –Geylanşah- ve date binavkirin û Keyên Rostemdar ji Kurên wî ve têtin biderkevtin.

Surxab bi kar û barê Serdarîya Şîrwanê ve hate birabûn. Zincîra tuxmê Serdarên Şîrwanê bi wî ve tête bigihandin. Behwat di Xelatê de warkirin ji xwe re date bihelbijartin û ew bi hindik dahatî ve hate birazîbûn û wî bi destûra Bav û Kalên xwe ve ji bona firehkirina Mulk ve nedate bitêkoşînkirin. Tuxmê Serdarên Bedlîsê bi wî ve tête bidawîkirin. Ligel Keyên Rostemdar û Şîrwanê de Serdarên Bedlîsê bi Pismamên hev ve têtin biderkevtin.

Bi goya rastirî îro ve, ku mêjûwa koçî niha di dawîya meha Qurbaneyî sala hezar û pêncên –1005 k. –1596 z.- de tête biderekvtn, heftsed û şêst sal tête biderekvtn, ku Serdarî û Daraya Bedlîsê ligel cihên pêvekirî, pêgirêdayî, bêtirkirî û biservekirî de li jêr destên Serdarên vê derê de têtin biderkevtin, meger ku ew di nêzîka sed û deh salan de ji destên wan ve hatîye biderkevtin û ew bi jêr destên Kesên Bêgane ve hatine bikevtin. Çar çîne ji Sultanen ve têtin biderkevtin, ji yên ku wan ji bona

---

³²¹ Destnîşana pirsê ji bal Rojhilatê Rusî F. Filyamînov. Zernov ve hatîye bidanîn. Diyare, ku wî ev bi şaşbûn ve dayite bizanîn, çunke, Feyruz bi Kisrayê Bîstem ve tête biderkevtin. Rojbeyanî

Bi diyar ve ji dêlva Panzdeh ve Nozdeh tête biderekvtn. Mohamed Elî Ewnî

nava Wilayeta Bedlîsê de destên xwe dane bidirêjkirin. Dê emê bi dûr û dirêj ve li ser zînetên her yekî ji wan ve di cihê xwe de bidin bibîrxistin.

Bi kurtî ve çilo di berê de pê hatîye bibîrxistin, ku Ize El-Dîn di Bedlîsê de û Diya El-Dîn di Hezo de ji bal Eşîra Rojekî de li ser serdarîkirinê de hatine bidanîn. Dî piştî ku çend dem li ser serdarîkirina wan de hatin biderbasbûn, mêldarîya Xelkê Bedlîsê hêdî hêdî bi aliyê Dîya El-Dîn ve dihate bibêtirkirin û ligel Ize El-Dîn de hezkirina wan her û her dihate bikêmbûn. Çilo Dîya El-Dîn bi vê ve hate bigihandin û mêldarîya Xelkê Bedlîsê bi beramberî xwe ve di kûrbûn û dûrbîna wêna de date bidîtin, rojekê ji rojan ve ji Hezo ve bi mebesta serdana Birayê xwe ve ji bona Bedlîsê ve hate biçûyîn. Di piştî ku Biran bi dîtina hevdû ve hatin biserbilindkirin, ferşa xwarin û vexwarinê hate bidanîn û demekê weha bi xweşî ve wan ligel hevdû de dane birabuhurandin. Av û bayê Bedlîsê li gora dilê Dîya El-Dîn ve hatin biderkevtin û pêrejî wî mêldarî û dilbijandina dildarîya Reben û Gewreyê bajarê Bedlîsê bi beramberî xwe ve date bidîtin. Mêldarîya serdarîkirina vêderê di nava dilê wî de xwe date bigirtin û bicîgîrkirin. Bi dizî ve ew ligel Xelkên Kelehê de hate biaxivtin û wî ji wan re date bigotin, ku hergava ez bêtim biçûyîn, dê Birayê min ligel min de ji kelehê ve bête biderkevtin û dê ew xatirê xwe ji min ve bide bixwestin. Di pişt re ez dê wî bidim bixapandin û ez dê ji bona kelehê ve bêtim bivegerandin. Çilo Dîya El-Dîn ji Birayê xwe ve destûra çûnê date biwergirtin, wî berê xwe ber bi Hezo ve date bivekirin. Ize El-Dîn ligel Birayê xwe de date biderkevtin. Çilo hinekî ew ji bajêr ve hatin bidûrkevtin, Dîya El-Dîn ji Birayê xwe re date bigotin: Hungulîska min li kelehê de hatîye bimayîn û kesekî din ji min pê ve cihê wê pê nayête bipêkevtin, ku ew li kû derê de têtê bikevtin. Heger çilo bêhneke tu li vêderê de bête birawestandin, tanî ku ez bi lez ve ji bona kelehê ve bêtim biçûyîn û hungulîska xwe bi dest ve bidim bixistin. Di vir de Birayê wîyî Ize El-Dîn tu gûman nedane bikirin. Di wî cihê hanê de ew hate birawestandin û wî xwe ligel nêçîr û ravê de date bimijûlkirin. Dîya El-dîn kêş ji xwe re date biwergirtin. Wî xwe ji bona nava kelehê ve date bixistin û wî dergehên wê datin bidadan. Wî ji bona Birayê xwe ve Peyamber date binardin, ku ji başîya sincîya Birayetîyê ve têtê biderkevtin, ku hun ji bona çend rojan ve li Hezo de bêtin birûniştin û Bende di Bedlîsê de, ya ku av û bayê wêna li gora kêfa Hejar de têtê biderkevtin, bête bimayîn. Ize El-Dîn çilo li ser vê tepa hanê de hate biliberkevtin, ew ji bona ber dergehê kelehê ve hate biamadebûn. Her çend wî ligel Birayê bê Mirwet de date bidan û bisitendin, ew bi beramberî vê ve nehate biserkevtin. Wî bi neçarî ve rêya Hezo û Sasonê date bipêşgirtin û Serdarîya vê Wilayeta hanê jê re hate bimayîn. Niha Serdarên Hezo ji tuxmên Zarokên wî ve têtin biderkevtin, ji

yên ku ew bi Ezîzan ve têtin binavdarîkirin û Serdarên Bedlîsê ji piştta Dîya El-Dîn ve têtin biderkevtin.

Navên Serdarên Bedlîsê, ji yên ku ew di nava nivîstên mêjûyê de hatine bitomarkirin û ew li jêr çavên Hejar de têtin biderkevtin, bi Heştdeh Neferan ve têtin biderkevtin. Dema Serdarîya wan ji çarsed û pêncî salî bêtir ve tete biderkevtin û wan di vî diyarê hanê de bi bê birîn ve dane biserdarîkirin û navê wî Merovî, yê ku Etabîkê Eqsunqur³²² Bedlîs ji nava destên wî ve dayîte biderxistin, nayête bizanîn. Di dema nivîsandina van rûperên hanê de ji nivîstên mêjûwê ve, yên ku ew li ber çavan bûn, navê wî nedihate bidîyarkirin.

Di rastirîn goye de wetov tete biderkevtin, ku Bedlîs Qizil Erselan³²³, di zemanê ku wî Ezerbêcan û Ermenistan date bidagîrkirin, bi jêrdestên xwe ve date bixistin. Di piştî Selcuqîyan de di dawîya zemanê Xwarzemîyan de, ku Sultan Celal El-Dîn Kurê Sultan Mohamed Xwarzemşa ji bona Bedlîsê ve hate bihatin, Serdarê wêyî wê demê bi Melîk Eşref ve dihate biderkevtin. Li dû Eşref de Birayê wî Melîk Mecid El-Dîn serdarî date bikirin. Di piştî wî re Ize Eldîn, di piştî wî re Emîr Ebû Bekir, di piştî wî re Emîr Şêx Şeref û di piştî wî re Emîr Dîya El-dîn bû, yê ku ew bi hevçerxê Emîr Teymurê Kurgan ve dihate biderkevtin û yê ku çavên wî bi pê ve hatine bidîtin. Ji wî zemanî ve û tanî niha ku Serdarî li gora Dûndebûnê de ji bona Nivîskarê van rûperan ve hatîye biveguhestin. Zînetên Sedarên Bedlîsê bi hevdû ve têtin bigirêdan û serbuhurandinên rojên serdarîkirina heryekî ji wan ve di cihê xwe de dê bêtin bibîrxistin û bixuyanîkirin.

Hinek ji Serdarên Bedlîsê ve, ji yên ku ew ber bi awira kêrdarî Sultanên bilindî xurt ve û bi ber dilovanîya Serdarên Bextewer û Şikumendî payeberz û cihbilind ve hatine bikevtin, bi cihên pir bilind ve hatine bigihandin. Hinek ji wan jî ve bi ber babîsoka bîntengbûn û pêtên agirên tûrebûna Padîşahên berzepayên bilnd û Serdarên sitemkar ve hatine bikevtin û Dûndên wan jî pê hatine bisûtandin. Ev jî bi alîkarîya Xwedanê Bilind ve dê bêtin bibîrxistin.

Ev çîroka hanê bi wetov ve tete biderkevtin, ku di zemanê berê de kesê pêşî, yê ku wî hêrîşî ser Wilayetên Serdarên Kurdistanê dayîte bikirin,

---

³²² Ew ji Etabîkê Musilê ve tete biderkevtin, yê ku wî di sala 521 k. de Dewleta Etabîkî dayîte bidamezirandin. Mohamed Elî Ewnî

³²³ Ew bi Qizil Erselan Osman ve tete biderkevtin û ew ji Etabîkê Ezerbêcanê ve di sala 582 k. de tete biderkevtin.

bi Selcoqîyên Ezerbêcanê ve têtê biderkevtin. Rastî jî bi wetov ve têtê biderkevtin, ku di zemanê Sultan Mehmed Kurê Sultan Mohamed Kurê Sultan Melekşahê Selcoqî de perçeyek ji hin Welatê Iraqa Ereb ve bi Imad El-Dîn Etabîkê Kurê Eqsunqurî dabû bisipartin û perçeyek ji Ezerbêcan û Ermenistanê ve bi Etabîkê Ildîgoz ve dabû bisipartin, ji yê ku ew bi Bavpîrê Qizil Erselan ve têtê biderkevtin. Ev herdu bi wî erkî ve dane bifermankirin, da ku ew bi parastin, pasevanî û bi rêk û pêkxistina kar û barên Welêt ve bi mîna pêwîst ve bêtin birabûn. Di sala pêncsed û yanzdehê –511 k. –1117/18 z.³²⁴ - de Xwedîyê Musilê hate bimirin, Serdarîya wêderê jî bi ser desthilatîya Imad El-Dîn Zengî ve hate bixistin. Roj bi roj ve pileyê dewleta wî dihate bibilindtirkirin, tanî ku wî leşkerek ji bona alîyê Şam û Helebê ve date bikişandin û di demeke kurt de wî ew welatên hanê bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Di sala pêncsed, sî û çarên –534 k. –1139 z- de ew ji bona layê Kurdistanê û Diyarbekrê ve hate bilivandin. Wî Bedlîs, Aşut, Akrê û şûnên tir jî dane bigirtin. Wî keleha Aşut³²⁵ date bikavilkirin û li cihê vê keleha hanê de wî keleheke din date biavakirin û wî ew bi navê xwe ve bi Imadîyê ve date binavkirin. Nihajî paytextê vê Wilayeta hanê jî bi Imadîyê ve têtê biderkevtin.

Bêtir ji çil salî ve Welatê Kurdistanê û bi taybetî ve bajarok û keleha Bedlîsê li jêrdestên Etabîkîyên Selcoqîyan de hate bimayîn, tanî ku di mehên sala pêncsed, heftê û şeşên –576 k. –1180 z.- de Sultan Salih El-Dîn³²⁶ Kurê Nur El-Dîn Kurê³²⁷ Seyf El-Dîn Xazîyê Etabîkî di şerên Misrîyan de hate bişikestîn û bibazdan. Ji vê demê û pê ve nîşanên awarebûnê di çehrên roja dewleta wan de hatin bidiyarbûn û nîşanên windabûnê li ser anîya heyfa welatê wan de hatin birûnahîkirin.

Eşîra Rojekî, ya ku ew bi salan ve li paş ewrên derd û kulan de hatibûn biawarekirin û wan nala Canewerên kovî di çîyan û cengelan de demên xwe didatin bibuhurandin, çavdêrîya kêş û zeman didatin bikirin. Dema ku kêş bi wan ve hate bikevtin, ew bi mîna piling û şêrê jîyanê ve ji serên qotên çîyan ve hatin bidakevtin û hêrîşî ser Zordarên Etabekîyan

³²⁴ Dibe, ku rastîya wêna bi -521 k. –1127 z.- ve bête biderkevtin. Rojbeyanî

³²⁵ Ew wetov bi Aşut, Aşub ve di koka xweyî çapkirî de hatîye binivîsandin.

Lêbelê di serçavên Kurdî de û li ser zimanan de bi Aşub yanjî bi Aşît ve têtê biderkevtin. Rastîya wêna ji gotina Aşîtî ve têtê biderkevtin û Eşîreke kevnarî Kurd hêjî bi navê Aşîtî ve têtê binavkirin û ev Aşûta hanê di zimanê Erebî de ji vê hatîye biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³²⁶ Bêgûman ev bi şaşî ve hatîyê binivîsandin. Rastîya wêna di serkanîyên Erebî de ew bi Melîk Salih Ismaîl Kurê Mehmed Nur El-Dîn ... ve têtê biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

³²⁷ Zêrênov ev pîrsa hanê dayîte bidan; jiber ku wî ev bi hele ve dayîte bidîtin. Rojbeyanî

dane bikin. Wan gorepanên deşt û çîyan ji germara Zordaran ve bi devên şûrên cewherdar ve dane bipakkirin.

Kesê, yê ku ew ji dêlva Selcuqîyan ve ji bona bi rêk û pêkxistina kar û barên Bedlîsê û Serdarîya vê derê de dihate birabûn, ...³²⁸, ku şûnewarîyên cihên xêrdarîyên wan ji mizgeftan, xanan û piran de li bajarê Bedlîsê û Xelatê de bi gelekî ve têtin bidîtin.

Bi goyekê ve bajarê Bedlîsê li jêrdestê Qizil Erselanê Etabekî ve dihate biderkevtin. Li gora texmîna mêjûwê de perçeyê Iraqa Erebi bi Aqsunqurî ve? û perçeyê Ezerbêcanê bi Ildîgîzî ve hatibû bisipartin. Rojên serdarîyên wan jî ligel vê de bi beramberî hevdu de û di yek çaxî de têtin biderkevtin³²⁹. Xelkên Siracyan, yên ku ew niha li Wilayeta Bedlîsê de têtin bidîtin, ji paşemayên Selcuqîyan ve têtin biderkevtin û Siracyan ji şaşbûna peyva Selcuqîyan ve têtin biderkevtin. Malbatên Tac Ehmed, Qerakute, Qulî Uzbegan û hinên din ji wan Xelkan ve têtin biderkevtin.

---

³²⁸ Wetov di dana destnivîsa mak de bi sipî ve hatîye bimayîn. Mohamed Elî Ewnî

³²⁹ Di destnivîseke din de hatîye binivîsan: di dema ku perçê Iraqa Erebi bi Aqsunqurê Etabikî ve hatibû bisipartin, perçeyên Aran û Ezerbêcanê bi Ildîgîzê Bavpîrê Qizil Erselan ve hatibûn bisipartin. Rojên serdarîkirina wan bi mîna hevdu ve têtin biderkevtin û mêjûwa Iyaleta wan jî wek hev têtin biderkevtin. Mohamed Elî Ewnî

Dêra sêyem

Di xuyanîkirina hêjabûn û rêzgirtinê de, ji yên ku ew ji bal Sultanên kevnar ve bi beramber Serdarên Bedlîsê ve hatine bikirin.

Ev jî di nava çar Dergehan de tête biderkevtin.

Dergehê Yekem**Di bîrxistina Melek Eşref de**

Li ber Nivîskarên hozan, Zanistvanên mêjûyê û Goyevanên pêbawerkirî de nayête bipoşandin, ku di dema pêşî de Melek Eşref, gava ku wî pîyên xwe li ser Textê Serdarîya Bedlîsê de date bidanîn, ji dêlva Sultanê Misrê û Şamê de date bidanîn, belkî ew bi hevçerxê Melek Eşref³³⁰ ve dihate biderkevtin û wan Padîşahan bi mîna pêwîst ve guh û çavên xwe pê didatin bidan., tanî di mêjûwa şeşsed, bîst û pêncên –625 k. –1227/28 z.- de ku Sultan Celal El-Dîn Kurê Sultan Mohamed Xwarzemşa ji ber xurtbûna lêdana Supahê kêrdarî roja helesteyî Cengîzhan ve dev ji Selteneta Iranê ve date biberdan û ew ji bona Hindistanê ve hate biçûyîn. Çilo wî xebera mirina Cengîzhan di nava dûrtirînê Hindistanê de date bibihîstin, ew di rêya Kîç û Mukranê³³¹ de bi mebesta girtina Iranê ve ji bona Paytextê wê ve hate bihatin. Herwekî ku di vî warê hanê de Afirvanê Liberkevtinan Kemal Ismaîlê Isfehanê dide bigotin:

Xweşxuwana:

Besît rewî zemîn bazgişt abadan
Bîmen sayî çitir Xudaygan cihan

---

³³⁰ Melek Eşref Muzefer El-Dîn Ebû El-Fetih Musa Kurê Melek Adil Seyf El-Dîn Ebû Bekir Mohamed, Birayê Sultan Selah El-Dînê Eyubî. Ew di sala 598 K. –1182 z.- de li Qahire yanjî li Kerk de hatîye bizayîn û ew di roja 4 muheremê sala 635 k. –1238 z.- de li Şamê de hatîye bimirin. Di xortanîya wîna de Bavê wî Ruha û Heran di sala 598 k. –1202 z. de pê datin bisipartin. Ew ligel Nur El-Dînê Zengî Erselanê Xwedîyê Musilê de di sala 600 k. –1203 z.- de hate bişerkevtin û wî zora wî date bibirin. Li ser vîna de Bavê wîna ew bi Xelatê, Miyafarqînê û bajaerekî din ve date bixelatkirin. Di dawî de ew digel Keyqubadê Padîşahê Romê de ji bona şerkirina Celal El-Dînê Xwarzem ve hate biyekkirin û wan li nêzîka Erzencanê de di 28 remezana sala 627 k. –1230 z.- de zora wî dane bibirin

³³¹ Kîç û Mekran bi du heremên Efxanistanê ve têtin biderkevtin. Rojbeyanî

Kunend tehnît xekdîger birsim heyat
 Beqîye ke zansan bimand uz heywan
 Pedîd mîşud asar hers u nesil u cud
 Ezan sipes ke bizor u sewaiq xuzlan
 Berayî bendekî der guht diger bare
 Ziser girift tewelid tebîet insan
 Tu umer nuh biyayî ezinke der alem
 Imarat ez tu pedîd amed ez pes tofan
 Tu dad menber islam bisdî zi selîb
 Tu ber giriftî naqus ra zi cayî azan
 Hicab zulm tu ber daştî zi çehrî edil
 Niqab kufîr tu begşadî ez rex îman

Hejar:

له‌دەردی دەردەداران بویە چاره
 دلت ڤوناك و فەرمانت له‌باره
 له‌ئارادا نه‌ما، وه‌ك به‌فره‌ پاره
 وه‌كو بالدار ده‌كه‌ونه‌ به‌ر شه‌واره
 له‌ تۆرا زه‌نگ و خاچن پاره پاره
 ئه‌وی لاما نه‌بێ دەردو جخاره
 بمینی و سه‌ر بكیشی بۆ هه‌زاره

جیهان پیت ئاوه‌دان بۆوه‌ دوباره
 ده‌مت ودمی هه‌یه‌و پیروزه‌ ده‌ستت
 كه‌ دوژمن تین و زه‌بری تۆی گه‌یشتی
 له‌پوی کافر که شیری تۆ بریسا
 موسولمانی به‌ده‌ستی تۆ گه‌شه‌ی کرد
 له‌ سایه‌ی تۆ هه‌مو کهس کامپه‌وايه
 وه‌كو نوحی و په‌هات کردین له‌ لافاو

Cîhan pêt awedan dubare
 Le derdî derdedaran buye çare
 Dest u demî heye u pîroze destit
 Dilit rûnak u fermanit le bare
 Ke Dujmin tîn u zebrî toy geyiştê
 Le arada nema. Wek befrî pare
 Lerûyî Kafir keşîrî to birîsa
 Weku baldar dekewne berşeware
 Musulmanî bedestî to keşey kird
 Le tora zeng u xaçin pare pare
 Le sayey to hemû kes kamrewaye
 Ewey laman nebê derd u cixare
 Wek nuhî u rehat kirdîn le lafa u
 Bimînî u serbikêşî bo hezare

Bi rast û durust ve wî bi demeke kurt ve ev diyarê hanê ji gemar û
 hebûna Nepakên Gawiran ve date bipakkirin. Lêbelê di piştî derbasbûna du

salan de, ku Oktayê Qa-an li ser rûdanên Iranê de hate biagehdarkirin, wî Stay Behadur û Cirmaxunê Noyan bi sî hezar Mexolên Xwînxwar ve ji bona derkirina Sultan Celal El-Dîn ji îranê ve datin binardin. Hîç tu kêş ji mana Sultan re ne hate bidîtin û ew ber bi layê Aran û Ermenistanê ve hate bilivandin û wî di rêya xwe de Teflîsê date bigirtin, mîna ku Kemal Ismaîl dide bigotin:

Xweşxuyan:

Ke bud ciz tu zi Şahan rozgar ke dar
Qidîm est zi Teflîs u ab ez Uman

Hejar:

وړو هيربون معول لهم سوکه غاره

له تفلیس تا عومان ئاژۆت بهسه روه

Le Teflîs ta Uman ajot be serrewê
U ru hêr bûn Mexol lem suke xare

Xwedîye Redet El-Sefa dide bianîn: ku Sultan di pêşî de ji Iraqê ve berê xwe bi Xelatê ve dayite bivekirin. Di vê dema hanê de Serdarê Bedlîsê bi Melik Eşref ve dihate biderkevtin û Birayê wî Melik Mecid El-Dîn ji dêlva wî ve bi parastin û pasevanîya Xelatê ve dihate birabûn. Daniştvanên Xelatê ji mêj û tema wê ve bi rengê ve mejîyên wan hatibû bigenîkirin, ku ew bi xurtbûna bend û keleha ve, bi pîrbûna zexîre, Heval û Peyên xwe ve hatibûn bipayebûn, ku wan bi carekê ve tu guh bi zînetê Sultan ve nedane bidan, belkî jî wan zimanê xwe bi cinêvan û xeberan ve pê dane bikişandin. Sultan jî ji bona çardorlêgirtinê ve ji bona supah ve date bifermarkirin û wî ji bona dorlêgirtina kelehê ve date bixwestin. Di navbera her alîyan de çuruska agirê şer û gurîna agirê cengê hatin bibilindkirin. Çilo rojên dorlêgirtinê hatin bidirêjkirin, Xelkên bajêr ji kêmbûna qût ve bi bê hêzbûn ve hatin bigihandin. Leşkerê Sultan bi lez ve rêya ava kelehê û bajêr bi darê zorê ve date bivekirin. Melik Mecid El-Dîn xwe bi keleha nava bajêr ve date bigihandin, ya ku ew ji bal Kuwêleyekî Melik Eşref ve bi navê Ize El-Dîn ve dihate biparastin. Çilo zînetê Dorgirtvanan hate bitengkirin û hêza Xelkê kelehê bi bê hêzbûn ve hate bikevtin û wan date bidîtin, ku tuwana wan bi beramberî Sultan ve nema tête biderkevtin, wan daxwaza hajbûnê dane bikirin û herdu la hatin bihajkirin. Di wê rojê bi xwe jî ve Melik Mecid El-Dîn bi neçarî ve hate biduçarkirin û wî xwe ji bona nik layê Sultan ve date bigihandin. Sultan li tawankarîyên wî de hate bibuhurandin û wî ew bi xelatên Padîşahîyê ve date biserbilindkirin û biserfirazkirin. Lêbelê çilo ew ji bona nav civata

Sultan ve hate bikevtin û ew li ser pîyan de hate birawestandin, wî daxwaza lêbuhurandina Ize El-Dîn jî date bikin. Sultan di bersiva xwe de date bifermokirin: Peyak, yê ku ew daxwaza Seltenetê û Serdarîkirinê dide bikin, pê nayête bikevtin, ku ew nameya Koyelê xwe bide biveguhestin. Ize El-Dîn jî li paş du rojan de ji bona sertewandina xwe ve hate bihatin. Wî bi çend Neferan ve ji Hevalên xwe ve li jêr xeftanên xwe çekên xwe dane bipoşandin, bi mebesta ku ew çî gava di civata Sultan de bêtin biamadêbûn, wî bidin bibirîndarkirin û bikuştin. Nêzîkvanên Sultan li ser vê tepa hanê de hatin biagehdarbûn û wan ew bi bêçek ve ji bona nik Sultan ve dane bianîn. Sultan bi bendkirina wîna ve date binîşankirin û Melik Mecid El-Dîn ligel wî de ji bona binê zindanê ve date biavêtin.

Melik Eşref di hingava dorlêgirtina Xelatê de Peyamber û Peyam ji bona layê Padîşahên Şamê de datin binardin û wî ji wan ve hewar û alîkarî didate bixwestin. Di vê bêhnê de leşkerê Misrê û Şamê di hewara wî de hatin bigihandin. Melek Eşref bi Serbazên Kurdistanê ve, ji yê ku ew pê ve dihatin bigirêdan, ji bona pêşwazîya wan ve hate biçûyîn û ew li deşta Mûşê de bi pêrgî wan ve hate bikin. Ew zend û bend ve ji bona ser Sultan Celal El-Din ve hatin biçûyîn. Li hevdû de hate birasthatin, ku Sultan ji nişkê ve hate binexweşkevtin. Wî li ser darbestê de rêzên leşkerê xwe dane birastkirin. Di deşta Mûşê de di nava herdu bendan de şer û ceng hatin bivêkevtin. Sê şev û rojan cengeke mezin û giran hate birûdan. Di encamê dawî de şikestên ber bi leşkerê Sultan ve hate bikevtin. Lêbelê saw û tîrsa wî di nava dilên wan de hatibûn bicîgîrbûn, ku Leşkerên wan bi dû wî ve nehatin bikevtin û ew hatin bivegerandin. Sultan jî ji bona layê Xelatê ve hate bivegerandin. Li hev de hate birasthatin, ku di wê rojê de bi xwe jî ve dengvedana gihandina leşkerê Mexol bi Aranê ve hate biderkevtin û nûçeyên amadêbûna Sutayê Behadur û Cirmaxun Nuyan jî ji alîyê Tebrîzê ve bi ber guhên Sultanê Bilind ve hatin bigihandin. Ev xeberên bi malwêrankirî ve kêrên mezinî giran li ser zînetên Sultan de dane bikin. Wî Melik Mecid El-Dîn û Ize El-Dîn ji bendkirinê ve datin birizgarkirin û hajbûn ligel Melik Eşref de date bilidarxistin. Evîndarî, dostanî û yekîtî li gel wî de date bicîanîn. Wî Keça Melek Eşref ji xwe re date bixwestin û bimehrkirin. Sultan leşkerên xwe ji ser hevdû ve dane bibelavkirin û wî xwe di nava Bedlîsê de date biveşartin. Demekê bi vî rengê hanê ve wî demên xwe li wêderê de bi yarî û liskê ve, bi vexwarin û kêfê ve didate birabuhurandin.

Melik Eşref di her çend rojan de amojgarî ji bona Sultan ve didatin binardin, ku ev şeweyê verabuhurandina demên di Bedlîsê de bi Meznaya wê ve nayête bikevtin û divê ew xwe li hêlekê de ji hêlan de bide biçûyîn,

da ku Mexol li ser zînetên wê neyêtin biagehdarîkirin û ew ji bona ser van sînoran ve neyêtin bihatin û ziyane bi welatê Dilsozan û bi xwe ve nedin bigihandin. Her çend Melik Eşref di vî warê hanê de amojgarî didatin bibêtirkirin, Sultan li ber mebesata wîna de nedihate bikevtin û wî didate bigotin: ku Melik ji xercikirinên li ser me de hatîye bibîntengkirin û ew dide bixwestin, ku em ji welatê wî ve bêtin biderkevtin. Tanî şeva ku Sultan bi mestî ve hatibû bixewkirin û leşkerê Mexol bi serdarîya Imas Behadurî ve ji bona dorlêgirtina Bedlîsê ve hate bigihandin. Her çend dane bixwestin, ku Sultan ji xewê ve bidin bişiyarkirin, lêbelê ew bi renekî ve ji vexwarina mey ve hatibûn biserxweşkevtin, ku ew bi carekê ve bi ser xwe ve nedihate bihatin. Di dema ku misînekî ava sar bi ser ve dane bivalakirin, wê çaxê ew hate bişiyarbûn û ew li ser amadebûna leşkerê Mexolî de hate biagehdarîkirin û jêre çend hespên bezê dane biamadekirin. Sultan ji bona Keça Melik ve date bigotin: ku di vî warê hanê de her çend Bavê te ji min re didate biamojgarîkirin, ez li wan de dihatim bigûmankirin. Ma tu dê niha hevrêya min bide bikirin, yanjî na? Keçkê ji ber xwe ve û bi dilbijandî ve hevrêya Sultan ji xwe re date bihelbijartin. Di nava nîvê şevê de ew ji bajêr ve hatin biderkevtin. Di piştî vê re dawîya zînetên jîna Sultan li nik Mêjûvanan de nema têtin biderkevtin. Lêbelê ji (?)³³² hêjayê Şêx Rukin El-Dîn Ela El-Dewle Simsanî ve, Xwedê lê bête birazîbûn, di Risalet Iqbalîya xwe ve ji Pîrê xweyî Şêx Nur El-Dîn Ebdulrehmanê Kisrefî ve dayîte biwergirtin . Ew dide bigotin, ku Sultan di nava rêzên Peyên Xwedê –Sofîyan- ve hatîye bikevtin û ew demekê di gundekî de ji gundên Begdadê ve bi karê Pînedozetîyê ve demên xwe didatin bibuhurandin, tanî ku ew bi dilovanîya Yezdan ve hatîye bigihandin.

Bi goya Xwedîyê Tarîx Gizîle³³³ ve: ku Kurdek, ji yê ku Birayê wî di cenga Xelatê de hatibû bikuştin, duçarî Sultan hate bikevtin û wî xwîna Birayê xwe jê date bisitandin û wî ew date bikuştin.

Bi goya Xwedîyê Tezkeret Dewletşah ve: ku Kurdan dilên xwe ji bona hesp û bergên wî ve dane bijandin û wan ew dane biwindakirin. Xwedê vê dide bizanîn.

Bi behra texmînkirinê ve Melik Eşref di piştî vîna de bi bêyî sertewandina xwe ve ji hîç Sultanekî re bide bikirin, bi deman ve ew bi kar

---

³³² Ev nîşanapirsê ji bal Rojhilatnasê F.filyaminov . Zirînov ve hatîye bidanîn. Ew şaşbûnekê li vir de dide bidîtin. Rojbeyanî

³³³ Dibe, ku ev bi Tarîx Gijîde ve ji bal El-Mustewfî El-Qezwînî ve bête biderkevtin. Rojbeyanî

û barên serdarîya xwe ve hate birabûn, tanî ku ew ji bona cîhana mayînê ve hate biçûyîn. Di piştî mirina wî de, mîna ku bi berê ve hatibû bibîrxistin, Birayê wî Melik Mecid El-Dîn li ser Textê Serdarîyê de hate birûniştin. Di piştî wî re Zarok û Nevîyên wan li dûhevdû de Serdarîya vê Wilayetê dane bikin. Kesekî destdirêjîya nava zînetên wan tanî rojên Cîhangirê hêjayê Sahibqeran Emîr Teymurleng Gorgan, Xwedê dilovanî û lêbuhurandina xwe li ser de bide bikin, nedate bikin.

Derêyê Duwem**Di bîrxistina Hacî Şeref Kurê Dîya El-Dîn de**

Li ber bextên Zanevanên hêjayên dûrbîn û Rewşenbîran de nayête bipoşandin, ku ji tomarkirinên Xwedîyên serpêhatîyan û ji nivîstên Xwedîyên hêjan ve, dilovanîya Xwedê li ser wan be, têtê bisûdgirtin, ku di mehên sala heftsed, not û şeşên –796 k. –1394 z.- de beramber bi Ferwerdînê³³⁴ meha Celalî (Farisî) û It Il (Turkî) ve Sahibqeranê zeman Emîr Teymur Leng Gurgan di piştî girtina Aramgeha Begdadê, Cezîra Umriye, Musil, Tekrît, Mêrdîn û Amed de ji rêya Sîwaser ve ber bi zonê Eletaq ve hate bikevtin. Di roja şembeyî panzdehemînî meha receba sala bi navkirî ve çilo dakevtina Sultanê Hêja li deşta Mûşê de hate birûdan, Hacî Şeref, yê ku bi gotina Xwedîyê Zefer Name ve bi rastî, durustî û merdbûna wî ve di tevaya welatê Kurdistanê de kesek bi mîna wî ve nedihate bidîtin, bi beramber Bendên Sahibqeran ve bi bê sînor ve bi sertewandî û dilzoz ve dihate biderkevtin. Ew bi kilîlên keleha Bedlîsê, Xelatê, Mûşê û hemû kelehên Wilayeta xwe ve, ji yên ku ew li jêr destên wî de dihatin biderkevtin, ligel giranbuhayên qenc, diyariyên baş. Hespên Tazî û hêstirên suwarî rehwanî de ji bona Padîşah ve hate biçûyîn û bi maçîkirina nenokên wî ve hate biserbilindkirin. Di nava wan dîyariyan jî de hespekî kumêtî Xezal reftar, xezal dîdar, çav ciwan, mezinbûna Felekê, Heyf anî, livandîna Muşterî, Behram kîn, Etarid jîrbûn, leza heyfê, bextewerîya Tavê, jêhatîbûn Zehrê Sim eqîq, Terî hevirmêş, cewher diran, baz û sindan bû, yê ku ew di ser hemû hespan re dihate biderkevtin, ji yên ku Serdaran û Mezinan jê re ji hêl û alîyan ve bi pêşkeş ve dane bianîn. Di deşta Mûşê de di bezê de bi bê hempa ve dihate biderkevtin û hîç hespek nebû, ku ew xwe li ber bayê wî de bide bigirtin, yanjî pê bêtin bigihandin.

Xweşxuyan:

Tikawer ebleqî çun çerx feyruz
 Zi şeb beste hezaran wesle ber roz
 Kere ber xoşe çerx ez dem u
 Şiken der kase berder ez sim u
 Eger neelsî bedîdî der tek u du
 Biçerx ender neşistî çun me nu
 Girş mîdan şudî ez xerb ta şerq

³³⁴ Ferwerdîn bi meha pêşî ve ji mehên sala Celalî –Farisî- ve têtê biderkevtin û ew ji roja Newrozê ve dide bidestpêkirin. Rojbeyanî

Biyek cistin pirîdî girm çun berq
 Eger girdiş bibazwîş keşîdî
 Bigirdiş bad sisirgî resîdî

Hejar:

دهیکرده مژو دومان له شهردا
 لهو بهرزی یه ههوری رادهمالی
 چوارنالی پهلهی دهخسته سهرمانگ
 لای بردبو کات وسات لهنیوان
 سهه دپینه شهوی لهروژ دروبو

زیریانی بهزاند بو له گهردا
 کلکی لهزهوی بهگهردو یالی
 بهرتهنگ بو زهوی به شهشدانگ
 لهبروسکه لهپیش لهریگه پیوان
 رابوردنی هیند بهههلیو زوبو

Ziryanî bezandbu le gerda
 Deykirde mij u dûman le şerda
 Kelekî lezewî begerd u yalî
 Lewbwerzîye hewrî rademalî
 Bertengbu zewî beşşang
 Cuwarnalî peleyî dexiste ser mang
 Le biruseke le pîş lerêge pêwan
 Layî birdîbu kat u sat lenêwan
 Raburdinî Hênd behpu zubu
 Sed pête şewî le roj derbu

Padîşahê cîhangîr li Hacî Şeref de gelekî bi hestyarên padîşahî ve date bitemaşekirin û wî ew date bipoşandin û wî ew bi xelatên Padîşahî ve ji cil û bergên bi ta zêrkirî ve û bi kavlên şûrên zêrkirî ve di nava Hemberên wî de date biserbilind û biserfirazkirin. Bi Wilayeta wî ve bi pêvekîrînen din ve mîna Pasîn, Onîk û Melazgurd jî dane biservekîrin û wî ew ji bona wî ve dane bidan. Wî bi wan ve Fermana Hemayonî jê re date biderxistin û wî ew bi nefretê ve date bidubarekîrin, ku ew neyête bicîhatin. Wî Ayîq Sofî, yê ku ew bi yekekî ve ji Padîşahzadeyên Ozbig ve dihate biderkevtin û yê ku wî ligel Bendên Padîşahê Gewre ve bê bextî û xapan dane bikirin, ji bona Hacî Şeref ve date bisipartin û wî ew di keleha Bedlîsê de date bizindankirin. Ev Fermana Hemayonî tanî mehên sala nehse û çîlî –940 k. –1533 z. de li nik vê Malbata hanê de dihate bidîtin. Di demên ku Şeref Xan hate bimirin û Şems El-Dîn Xan Kurê wî ligel Gewreyên Rojekî de ji bona Diyarê Ecem ve hate biçûyîn, Fermana Teymûrî ligel hemû Fermanên Sultanên berê de hate biwindabûn.

Bi kurtî ve di piştî mirina Hacî Şeref Xan de li şûna wî de Kurê wî
Mîr Şems El-Dîn, yê ku ew bi Welî ve dihate binavdarkirin, bi kar û barên
Serdarîyê ve û bi erkên Mîrneşînîyê ve hate birabûn.

Derîyê Sêyem**Di bîrxistina Mîr Şems El-Dîn Kurê Mîr hacî Şeref Xan de**

Ji xunava ewrên xamê û livandinên tilîyên Hêjayên Zanevanan de pir bi dîyar ve tête biencamkirin, ku gava Qere Yusif Kurê Mohamedê Turkumanî ji tirsî bi şerkevtinê ligel Serbazên Cîhangîrîyên Emîr Teymur Leng ve date bibazdan û wî penabûna xwe ji bona nik Yildirm Beyazîd Xanê Walîyê Romê ve date bibirin. Emîr Teymur Peyamberek ji bona layê Qeyser ve date binardin û wî jê Qere Yusif date bixwestin. Wî ligel nameya xwe de jê re ev malikên hanê dane bixistin û wî ew ligel Peyamber de jê re dane birêkirin.

Xweşxuyan :

Nexuwamke dar elselamî çu Rom
 Bihem der rud ez men an merz u bum
 Bixudam made kilîd kemax
 Mekin tenk ber xud cihan ferax
 Qera Yusif an rehzen na pesend
 Ke ber Hacîyan, rah Hec kirde bend
 Nedard ez u eyrnî hîç rah
 bedergahit awrede ruwî penah
 bitîx siyaset sizayiş bede
 bi anst der xur, cezayiş Bede!

Hejar:

پرمی کیورمینی منی پی بگا
 جیهانی گوشادیش له خو تهنگ مهکه
 که پیگهی له حاجیانی مهککش بپی
 گه ماره له تو نایه توخنی کهوی
 به خه نجر سه ری ژیکه پستی بکه ن

ئه من نامهوی رومی ئارامگا
 (کوماخ) م دهیه و جهنگ مهکه و دهنگ مهکه
 قهرا یوسفی ناپه سندن و گوپی
 په نات داوه کاتیی له بهر من پهوی
 سزای هه ر ئه مهس سه ر به نیستی بکه ن

Emin namewê Romê aramga
 Rimî kêwirmênî minî pêbiga
 (Komax) im dewe ceng mekewe dengmeke
 cîhanî kuşadîş le xo teng meke
 Qera Yusifî napesen u kurî
 ke rêgey le Hacîyanî mekkeşi birî

Penatdawe katê le ber min rewî
 Gemare le to naye tuxî kewî
 Sizay her emes serbenîstê biken
 Bexencer serî êke pîstî biken

Çilo Peyamberê Sahibqeran bi Romê ve hate bigihandin û li ser navroka nameyê û bîr û bawerîya Emîr Teymur Lengê Gewre de Sultanê Romê hate biagehdarîkirin. Wî bersiva nameya Teymur date bidan û wî destûra Qera Yusif date bidan, ku ew ji bona nik Sultan Ferex³³⁵ Walîyê Misrê ve bête biçûyîn. Çilo jî di vê dema hanê de Walîyê Misrê ligel Sahib Qeranê Bilind de bi dostanî û hogirî ve hatibû birêkevtin. Wî Qera Yusif ligel Sultan Ehmed Celayerî Sedarê Begdadê de, ji yên ku ew li nik wî de hatibûn bipenakirin, dane bigirtin û wî her yek ji wan ve di burcekê de ji burcên Misrê ve dane bibendkirin.

Di piştî bihîstina mirina Emîr Teymur de wî her du ji bendkirinê ve dane biberdan, ku her yek ji wan ve pêncsed Nokerî ji xwe re bidin bixwedîkirin û ew ji xizna Misrê ve hemû xercîyên wan bide bidan û ew ji bona nava rêzên Femandarên wî ve bêtin bikevtin û ew bi kar û barên Padîşah ve bêtin birabûn û ew ji wan re pêwistiyên wan ji hesp û çekan ve bide bidan. Lêbelê Peyên Sultan Ehmed ji Axurkeran û Şagirtên Pîşeyên Begdadê ve ligel wî de ji bona Misrê ve nehatibûn bihatin. Ji Peyên Qera Yusif komeke pir ji Merovên karnas di vî diyarê hanê de ji Turkumanên Qeraquwênlu de li dor û berên wî de hatibûn bikomkirin. Ji Misrîyan re ji vê komê û pîrbûna Turkumanan ve tirs û saweke mezin hatin bipeydabûn û wan ev metirsîyên hanê ji bona Sultan Ferex ve dane bigihandin û wan jê re datin bigotin: heger ku Qera Yusif û Turkumanê Qeraquwênlu ji Misrê ve neyêtin bidûrkin, dê di vî diyarê hanê de gelacî û berberîyeke pir bi tirs ve bête biderkevtin. Di piştî şêwirdarîyê de di navbera Femandarên Misrîyan de ev biryara hanê hate biwergirtin, ku di roja Goçanbazî Sultan Ferex ji bona Qera Yusif ve bide bigotin: ku ew û Peyên xwe bêtin bipeyabûn û ew kevirên zuxurî belavkirî di gorepanê de bi serhevdû ve bidin bikomkirin. Di vê demê de Serbazên Misrî bi şûr, tîr û kevan ve vê guruha bêguneh bidin binabûdkirin.

Qera Yusif li ser vê tepa hanê de hate biagehdarîkirin. Wî Peyên xwe bi çek û mek ve dane birêküpêkxistin û wî ew ji bona gorepanê ve dane bianîn. Çilo Sultan bi biryara sozdayî ve date bifermokirin, ku Qera Yusif ligel Peyên xwe de bêtin bipeyabûn û ew goprepanê ji kevirên zuxurî ve bidin bipakkirin. Qera Yusuf her bi suwarî ve di beramberî Sultan de

³³⁵ Dibe, ku ew bi Sultan Ferec Kurê Berquq ve bête biderkevtin. Mohamed Elî

hate biamadebûn û wî date bigotin: Ho Sultanê Cîhanê! Tanî dema ku Sultan ji bona Bendan ve bi dilnêrm û dilovan ve dihate biderkevtin, ez jî ji çakeran û Nokeran ve dihatim biderkevtin. Niha ku Sultan bi peyvên Kîndaran û Zikreşan ve dixwaze xwîna me Bendan bide birijandin, ez di piştî vê re nema dikarim li vî dîyarê hanê de bêtim bimayîn. Wî ji ser Hespê xwe ve ji bona Padîşah ve date bitemenekirin. Wî zengoyê xwe li hesp de date bixistin û wî ji Nokerên xwe re date bigotin, ku ew ji nava vî şerî ve bêtin biderkevtin û ew xwe bidin birizgarkirin. Tête biveguhestin, ku tanî Diyarbekrê sed û heştê carî Serbazan ber rîya wî dabûn bigirtin. Hercar ew bi zora zend û bendên xwe ve, bi hinera kurbûna liberkevtin û amadebûna xwe ve di wan şeran de, ji yên ku wî bi mêrxasî ve didatin bikirin, li ser Dujminên xwe de dihate biserkevtin. Ew ji Diyarbekrê ve ji bona Bedlîsê ve hate bihatin û ew li nik Melik Şems El-Dînê Serdarê vêderê de hate bipanebûn û wî Keça xwe bi Melikê bi navkirî ve date bidan. Melik Şems El-Dîn jî herema Pasîn û keleha Onîk pê datin bidan. Qera Yusif jî di wir de zivistana xwe didate birabuwardin.

Di havîna sala heştêsed û nehên 809 k. –1406/07 z.- de bi alîkarî û yarmetîya Melik Şems El-Dîn di cihê Cexer Seed de ligel Mîrza Ebu Bekir Kurê Mîrza Mîranşahê Kurê Emîr Teymur de hate bişerkevtin û wî ew date bibezandin û wî Cexer Seed, Merend, Nexçewan, Surur û Mako ji jêrdestê wî ve date biderxistin. Zivistana wê salê wî li Merend de date biderbaskirin.

Di sala heştêsed û dehên –810 k. –1407/08 z.- de Mîrza Ebu Bekir ligel Bavê xwe de Mîranşah ji Iraqê û Xuresanê ve bi leşkerekî pir giran ve ji bona ser Qera Yusifê Turkuman ve berê xwe bi ber Ezerbêcanê ve date bivedan. Di Şîbê Xazanê Tebrîzê de herdu bedan ligel hevdu de dane bişerkirin. Şikestin ber bi leşkerê Çixtayî³³⁶ ve hate bikevtin. Mîrza Mîranşah jî hate bikuştin û Ezerbêcan bi carekê ve bi jêrdestê Qera Yusif ve hate bikevtin. Roj bi roj ve sitêra bextê wî dihate bilindbûn.

Rêya yekitîyê û dostanîyê hergav di navbera Qera Yusif û Mîr Şems El-Dîn de dihate biderkevtin. Wî ew bi Kurê xwe ve didate bibangkirin û wî Wilayeta Bedlîsê, pêvekirinên wê û maldarîyên wî di rêya Mulkiyetê de, di piştî ku ew li ser Textê Seltenetê de hate birûniştin, pê datin bidan. Nîşana, ya ku wî ji bona Mîr Şems El-Dîn di vî warê hanê de pê dayîte bidan, em wê di koka nivîsandina wê de didin biveguhestin:

Wêneyê Nîşanê

³³⁶ Leşkerê Çixtayî ango leşkerê Mexolî. Rojbeyanî

Ferzendanên zor xweşevist, Yezdan wan bide bihiştin, Serdestan, Serpelan, Serliqan, Serhengan, Serdaran, Emîran û Gizîran, Serweran û Koxeyan, Axeyan û Melekên tevaya Kurdistan, Zenevan, Navdar, Welatî û Rûniştvanên Bedlîsê, Xelatê, Mûşê ligel pêvekirin û bi servekirinên wan ve tevde divê bizanibin, ku çilo tevaya dilsozîya Ferzendeyê meyî şîrin, ango Mîrê Gewre, deha bi dadwerî, bi hiş û merdbûn ve, Mîrê Mîranên Ecem Mîr Şems El-Dînê Bavê serbilindayê, Xwedayê Bilind rojên dewleta, biserkevtina wî, hêjabûna wî û bextê wî tanî roja helestê bide bihiştin, li nik me de cihê bîr û bawerîya bi carekê ve ji xwe re date biwergirtin. Li ber bextê padîşahî ve hate bipêwist û bidivayîkirin, ku li ser biryara meyî pêşî de ji bona Mîrê bi navkirî ve pir bi dildarîyên xwe ve jê re bi dîyarî û xelatan ve wî di nava Hemberên wî de bidin biserbilind û biserfirazkirin. Beramberî kêrên dilovanîyê û dilpêşewitandina Padişâhîyê li ser ruperên Zînetên wîna de wêneke hate bidiyarkirin. Bi lez û bezbûna demê ve rêya Serdarî, Mîrneşînî, Iyalet û wergirtina hefsarê bi rêvebirina maldarî, hêlan û mafeyên kar û barên Dîwana Bedlîsê, Xelatê û Mûşê û tevaya keleh, pêvekirin, biservekirin, bêtirkirin û maldarîyên din, ji yên ku ew di berî niha de li jêr destîya Mîrên bi navkirî ve dihatin biderkevtin, ji nuh ve pê hatin bidan, bi bêyî ku ji wî pê ve kesekî din destdirêjî û beşdarîkirina nava wan bide bikin. Jiber vî hoyê hanê ve ev ferman û biryara bextiyarîya Xwedan di tevaya deverên semtê de hatin biderkevtin, ku beramberî Mîrê bi navkirî ve Mîr, Serdar û Serkarên Hereman, Cihwaran û Zevîyan, ji yên ku ew di pêş de bi Mîrê bi navkirî ve dihatin bigirêdan, divê ew destdirêjî têde nedin bikin, xwe lê nedin binêzîkirin û ew berberîya Xeklên wê, Merov û Kesên wê nedin bikin û her kes bi dijî vê fermana hanê ve bête birabûn, ew xwe di dema pirs û pirslêkirinê de xwe tûşî sizayên gewre didin bikin. Bi kar û erkên Mîr, Serdar, Gewre, Xanedan, Rûniştvan û Neşînvânên Bedlîsê, Xelatê, Mûş, Xenus, War, Zevîyan, cih û Neşînvânên Kelehan ve tête biderkevtin, ku ew Karmendên Mîrê hêja, yê ku ew bi kurê me ve tête biderkevtin, bi Mîr û Serdarên xwe ve bidin bizanîn û ew ji peyv û desthilatîya wan ve neyêtin biderkevtin û divê ew ji wan re sertewandinê, lidûçûnê û cansipartîyê bidin bipêşkeşkirin û divê ew tevaya kar, bar û çarekirina pirsên xwe bi Karmendên Mîrê bi navkirî ve bidin bisipartin û divê ew bi her corekî ve ji wan re sertewandinê û lipeyçûnê bidin bikin. Ev fermana bawernameya hanê çilo ew hate bi nivîsandin û çilo ew bi morkirina deha bilindî hêjayî bê pa ve hate bixelat û bimizgînkirin. Bi pê ve tête bipiştîlêgritin, ku ew di roja dehê meha mewluda sala heştêsed û bîstê –820 k. –1417 z.- de hatîye bitomarkirin.

Xwedîyê Metle El-Sadeyn dide bianîn, ku li paş mirina Qera Yusif de bi çil rojî ve Mîr Şems El-Dîn di roja heştdehemî meha qurbana sala

heştсед, bîst û sisyên –823 k. –1420 z.- de nameyeke pir bi dostanî ve di rêya yekekî de ji Nokerên xweyî piştrast ve di Qerebaxa Aranê de bi dergehê Mîrza Şahrox ve date bigihandin. Di pêşîya danê buharê de, di dema ku Mîrza ji warê Qerebaxê ve bi vîn û evîn ve ji bona şer ve ligel Zaroyên Qera Yusifê Turkumanî de ji bona ser sînôrên Ezerbêcanê ve hate bihatin, di yekê cemada yekemî sala heştсед, bîst û çarê –824 k. –1421 z.- de di cihê Kitme de Xiyasê Qadî Mohamed ji pêş Mîr Şems El-Dînê Walîyê Bedlîsê hate biamadebûn û wî diyarî û xelatên giranbuha ligel xwe de ji bona Mîrza Şahrox de didate bihilgirtin. Wî ew diyarî û xelatên hanê pê date bigihandin û wî di Dîwana Hemayonî de destûra rûniştinê date biwergirtin. Ew bi girtina meramên xwe ve hate bivegerandin. Çilo li hêleke Xelatê de li qonaxa Mergewa de, ya ku ew bi mêrgên xweyî terî şîn û kesk ve dihate biderkevtin, konên Serbazên bi serkevtîyê Cîhangirî Şahrox ve hatin bihildan, Mîr Şems El-Dîn ligel hinên ji Mîrên Kurdistanê ve ji bona pêşwazîya hatina Hemayonî ve hate biçûn û di yekê cemada duwemî sala bi navkirî ve ew bi ramîsandina tilîyên hêjayî ve hate biserfirazkirin. Ew bi awirên padîşahîyî dilovanî ve hate bipoşandin û ew bi xelat û diyarîyan û bi dildarîya Padîşahî ve hate bigihandin. Wî jêre ji nuh ve belgeyên Iyaleta Bedlîsê datin bimorkirin. Di roja şanzdehemî meha bi navkirî ve destûra çûna xwe date biwergirtin û ew ji bona Wilaytea xwe hate bivegerandin.

Bi rastî ve Mîr Şems El-Dîn bi bê şelafî, lavlavî û pesindana bêtir ve bi Merovekî gelekî ayîndar û zana ve di kar û barên serdarîkirinê de bi karîvan û jêhatî ve dihate biderkevtin. Xelkên vî Dîyarî bawerîyeke wanî pir mezin pê dihate bikirin û wan didate bihestkirin, ku wî heft Qonax dane biderbaskirin³³⁷ û wî cihê Ins ji xwe re dayîte bigirtin. Çend çîrok têtin binavdarîkirin, ku di hin nameyên Sofîyan de hatîye binivîsandin, Ku cenawer û baldar bi hogirên wî ve dihatin biderkevtin. Di hingava destmêjgirtinê de cenawerên kovî av ji destên pîrozî vî Hêjayî ve didatin bivexwarin. Ji bil vê jî ve gelek kar û barên nedîtî, sersûrandî û behetî ji vî Hêjayê hanê ve dihatin biveguhêstin, ku daxuyanîya wan li vê derê de dê bi rengêkî din ve bêtin biwergirtin. Wî demên xwe di civatên Bexteweran de û ligel Cihbilindan, Zanistvanan, Zanan û Sofîyên Bilnd de didatin biderbaskirin. Ew di nava Xelkê de bi Mîr Şems El-Dînê Mezin ve dihate binavdarkirin û hemîşe Merovên vî Dîyarî niyazan li ser canê pakî vî Hêjayê hanê ve didin bikirin.

Di pêlên Turkumanan de wî Pûllêdan û Peyvdarîya roja Inê bi navê xwe ve dane bikirin. Di Welatê Kurdistanê de di îro de zêr û zîvê

³³⁷ Ev di bîr û bawerîyên Sofîtîyê de têtin biderkevtin. Rojbeyanî

Yekmisqalî naskirî bi Şems El-Dîn ve têtin binavûbangkirin, ku Merovên Kurdistanê bi taybetî ve wan ji bona pîrozîbayê û qencîyê ve ji xwe re didin bihilgirtin û ew bi ber çavên Hejar jî ve hatine bikevtin. Sê Pûllêdanên din jî, ji yên ku ew bi navên sê kesan ve ji Serdarên Bedlîsê ve bi navê Mohamed Şeref, bi navê Şeref Kurê Mohamed û bi navê Şems El-Dîn Kurê Diya El-dîn ve hatine bilêdan, min ew dane bidîtin.

Goşek –Tekîyek-. Nexweşxaneyek, Mêvanxaneyek û Mizgeftek di Gok Meydan de, ji yên ku ew di mehên sala heştad û dehên –810 k. –1208 z.- de hatine biavakirin, ji yên ku ew bi Şemsîye ve têtin binavdarkirin, ji avanîkirinên vî Hêjayê hanê ve têtin biderkevtin. Gundê Termîte li layê Mûşê de, gundê Kifu ser bi navçeya Gorcîkan ve û gundê Kazux, yê ku ew di navbera Ercîş û Edilcewaz ve tete bikevtin, ligel çar perçe zevî, heft derî Dukan, yek Karwansera û bîst xanîyên Ermenî li Bedlîsê û dor û berên wê de ji Ewqafên vî Hêjayê hanê ve hatine bimayîn, ji bil yên din ku ew di demên zemanê çûyî de hatine binemanbûn. Bi rastî jî ve Goşe –Tekîyê-hêjî bi avayî ve tete biderkevtin û ew nan û aş bi Hejar û Perîşanan ve dide bidan. Gundê Kazux jî bi Weqfa Xwemalî û Giştî ve tete biderekvîtin û ew bi Ayinde û Rewende ve xwarin û nan dide bidan.

Di encam de Mîr Şems El-Dîn li ser destê Mîrza Iskender Kurê Qera Yusifê Turkumanî de, yê ku ew pir bi Merovekî nezan û bêsewad ve dihate biderkevtin, di bajarê Xelatê bi serbilndaya gorîvanîyê ve hate bigihandin. Bi goyekê ve termê vî Mezinê hanê ji Xelatê ve ji bona Bedlîsê ve hatîye biveguhêstin û ew di alî rojhilatî Gok Meydanê de beramberî bi Goşa –Tekîya- xwe ve hatîye biveşartin. Bi goyêke din ve ew li Xelatê de tete biveşartin. Di derbarê veşartina wîna de cudabûn tete biderkevtin.

Li ser zimanan de hoyê kuştina wîna wetov tete biveguhêstin, ku Pîreka wîna, ya ku ew bi Xweha Iskender ve dihate biderkevtin, pir kêfa wêna ji hespsuwarî, kaşobazî û tîrendazîyê re dihate bihatin û wî didate bixwestin, ku ew di Bedlîsê de geh geh demên xwe bi destûra mala Bavê xwe ve bi wî karê hanê ve bide biderbaskirin. Herçend jî ku Mîrê Mezin ew ji vî karê hanê bi tirs ve didate biqedexekirin, wî jê re didate bigotin, ku em ji mieletê Kurd ve têtin biderkevtin û rêzanên Turkumanan li nik Xelkên me de bi başî û lêhatî ve nayête biderkevtin, devê tu dev ji vî karê hanê bide biberdan. Lêbelê ew bi bêtir ve li ser de dihate biçûyîn:

Xweşxuwani :

Biletafet çu ber niyayed kar

Ser be bîhurmetî kuşd naçar

Hejar:

Kar bi nermî u şilî neyet çarî
Tund u tîjî debête ser barî

Bi neçarî ve kar bi ser sînore pevçûn û sertîyê ve hate bigihandin. Mîr Şems El-Dîn ji ber dirêjbûna zimanê wê û bê şermbûna wê ve mistek li devê wê de date bilêdan. Yek diranê wêna hate bişikestîn. Keçkê diranê xwe di nava kaxezekê de date bipêçandin û ew bi nameyekê ve pir li nûz û gilî de ji bona nik Birayê xwe ve li Erçîşê de date binardin.

Vî sitemkarê hanê, yê ku ew bi Delo –Dîno- ve dihate binîşankirin, çilo Mîr Şems El-Dîn ji bona mebesta dîtina wî ve li Xelatê de hate biçûyîn, bi vê rêyê ve ew date bikuştin. Lêbelê bi bîr û bawerîya Nivîskarê van rûperan ve ev gotina hanê pir bi dûr ve tete biderkevtin. Hoyê diyarî kuştina Mîrê Mezin di diyarbûna dilsozî û sertewandinê de tete biderkevtin, ji yên ku wî ew li ber Dergehê Bilindî Mîrza Şahrux de didatin biraxistin. Bi kurtî ve di piştî gorîbûna vî Mirê Mezin de Kurê wî Mîr Şeref li şûna wî de bi Walîyê Wilayetê ve û Serdarê serdarîkirinê ve hate birûniştin.

Mîr Şeref bi Merovekî şet û şerpeze ve dihate biderkevtin. Bi şevan ve wî xwe li nik korên agirên avgerman de didate biveşartin. Wî ji xwe re qefesek ji hesin ve dabû biçêkirin û ew bi rojan ve tete dihate birûniştin. Wî di ber xwe de bi van gotinên hanê ve didate bipinpinkirin: ku „Cihê Kewê nêr di qefesê de tete biderkevtin“. Bi vî rengê hanê ve rojên wî bi mîna mayîna zemanê gupikên gulên ve hate biderkevtin û jê tu şop di ruperên rojgarîyê de nehatin bimayîn.

Xweşxuwana:

Eger şadî eger xemgîn derîn dîr
Ne eymen ezîn dîr kuhen seyr
Çu mîbad suden zîn derîn naçar
Neşat ez xem be u Sadî zi tîmar

Hejar:

بروانه به‌بیری خۆت چهند شاهو گه‌دا رۆیی
بیهوده له‌ژینسی خۆت مه‌روانه به‌نامۆیی
لیکی مه‌دهوه هینده: گوشتن وه‌ده‌کاو له‌روا
گه‌للایی وه‌به‌ر خۆی ده‌ چۆن خوپی دا ده‌روا

Bir wane be bîrî xot çend Şah u Geda royî

Bêhude le jîn xot me rewane be namoyî
Lêkî medewe hênde: goştin wedeka u lerwa
Kellayî weber xoy de çon lêyî xorî da derewa

Ji bal pêbawermendên Goyevanan ve tête bigotin, ku Şahim Xatun Pîreka Mîr Şeref, ya ku ew ji Keçên Melikên Hesenkêfê ve dihate biderkevtin, di zemanê jîna Mêrê xwe de ji Zanistvanan ve Fetwa berdana xwe ji wan ve date biwergirtin û wê Mîr Seyîd Ehmed Nasir El-Dîn date bikin. Di piştî vê re Mîr Şeref ji bona baxê buhuştê ve date bibarkirin û jê Kurekî biçûkî bi navê Şems El-Dîn ve hate bimayîn, yê ku di wê çaxê de wergirtina serdarîyê û darayê pê nedihate bikevtin. Beramberî vêna hefsarê kar û barên mulk û malê Wilayeta Bedlîsê bi nava lepên Mîr Seyîd Ehmed û Şahim Xatûn ve hatin bikevtin. Bi derkevtina vê rûdana hanê ve Axayên Rojekî dest bi berberîyê û serkêşîyê ve dane bikin. Herkesekî ji wan ve navçeyek ji navçeyên Bedlîsê ve bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Wehajî Mîr Mohamed Xelatê û Ebdul-Rehman Axa Qewalîsî navçeya Çiqur û Mûşê dane birêkûpêkxistin. Bezm û rezm di navbera Eşîrên Rojekî de hatin bivêkevtin. Heryekî ji alîyê xwe ve daxwaza serdarîyê û bi rêvebirina Mîrneşînîyê ve didate bikin:

Xweşxuwa:
Wilayet zi Sultan çu xalî
Reîsî behr qerye Walî şûd

Hejar:

كزير له جیی وهزیره
مشكان تلی للی له !

تاویک دنیا بی میره
نهگهر نهما پشیله

Tawêk dunyabê Mîre
Gizîr le çeyî Wezîre
Eger nema pişîle
Mişkan tilî lilî le !

Çend demekê Wilayeta Bedlîsê bi vî rengê hanê ve hate bimayîn, tanî wê roja ku Mîr Şems El-Dîn bi mebesta nêcîrê ve ji bajarokê Bedlîse ve hate biderkevtin. Umer Yadgaran bi navê Merovekî ji Eşîra Bayekî ve komek ji hêstiran ve bi çend barên êzingan ve dabûn bibarkirin û wî ji navçeya Kîfindur ve bi mebesta firotinê ve nêta çûna bajêr dabû bikin. Li ser pira Ereb de ew bi duçarî pêrgîbûna hevdû ve hatin bikin. Umer guh bi reweşta rabûn û rûniştinê ve neda bidan. Wî hêstirên xwe ji ser rêya

Şems El-Dîn ve nedane bialîkirin û wî ew dane biajotin, ku serê êzingekî bi kaboka Şems El-dîn ve hate bikevtin. Mîr Şems El-Dîn jê re date bigotin: Ho kerê bê mejî! ma te çav nedare? Ku tu hêstirên xwe ji rê ve bide biderxistin, tanî Xellk bêtin biderbasbûn. Umer li ber rûwê wî de hate birawestan û wî bersiva wî date bidan û bi sertî ve jê re date bigotin: Ew kes çav nedare, yê ku ew şermezariyên xwe nade bidîtin. Mîr Şems El-Dîn ji gotinên wî ve gelekî hate bibîntengbûn. Di pêşî de wî date bixwestin, ku ew wî bide biazar û birûsarkirin, lêbelê dilê wî pê hate bişewitandin. Wî xwe date bigirtin û ew lêhate bibuhurandin û çavên xwe lê datin binuqandin.

Xweşxuwani :

Ger sebir kuni sebir bê şik
Dewlet bitu ayed endek endek

Hejar:

ترشه بهرسيله، لهدهم خوش نيه، راوهسته كه مئ
سهرده مئ پئى بچئى لهوترشى يه شوكت دده مئ

Tirşe bersîle, le dem xoş niye, raweste kemin
Serdemê pê biçê lew titşîye şokit dedemê

Di piştî vê re, ku kela bîntengbûn û tûrebûna wîna hate bidakevtin, wî li xwe de date bitemaşekirin û wî date bigotin: Çilo vî Merovê reben wêrabû di rûwê me de wetov bide bogotina? Çilo ew ji nêçîrê ve hate bivegerandin, wî ew ji bona cem xwe ve date bixwestin. Wî jêre date bigotin: Ho Kurdê nezan! Çima te ew siqêf û gotinên hîç û pûç di rûwê min de dane bigotin? Çima tu ji rêya reweştê û rêzdarîyê ve hate biderkevtin? Umer bi zimanşikestî ve pir jê dawxwaza lêbuhurandinê date bixwestin û wî date bigotin: Ho Serwerê zaleyê minî rast û durust! Ho ronahîya çavên dilozê Bende! Ez ji rêya reweştê û rêzdarîyê ve nehatim biderkevtin, belkî ji bona cewhera dewlet û xêrxwazîya we ve çend gotinên dilsoz bi we ve bidim bigihandin. Hegr ku hûn guhdarîyê lê bidin bikin, Bende bi tena xwe ve ji bona nik xwe ve bide bixwestin, da ku ez ji te re dilê xwe bi dûr û dirêjî ve bidim bivekirin. Çilo Mîr ji wî ve tevaya wê dûr û dirêjê date bixwestin, Umer çîroka mêrkirina Dêya wî ligel Mîr Seyîd Ehmed Nasir El-Dîn de jê re date biveguhestin, bê çilo wê di dema jîna Bavê wî de ji Zanistvanan ve Fetwa berdana xwe date biwergirtin û bê çilo jî wan kar û barên Serdarîyê ji pêşî tanî dawîyê ve bi destên xwe ve bi bê pîrbûn û kêmbûn ve wî jê re date bigotin. Mîr Şems El-Dîn gelekî li rastîya

bîr û bawerîya wî de date biafirînkirin û wî jê date bipirskirin, bê çilo û çawa ev şermezarîya hanê û ev kêmanîya hanê dikarin bêtin bidermankirin? Umer jê re date bigotin: ku Filan û Filan ji Ciwanên pehlewaniyê Rojekîyan ve yek bi yek ve ji bona nik xwe ve bide bianîn û wan bi soz û mozan ve dilên wan bide bixweşkirin û ligel wan de bête birêkevtin. Di piştî vê re dê ev Bendê te bide bigotin, ku çi divê bête bikirin. Mîr Şems El-Dîn li gora pêwistîyê de bi wî karê hanê ve hate birabûn. Her roj wî yek du Nefer ji Ciwanên Rojekî ve ji bona nik xwe ve didatin bixwestin û wî ligel wan de peymanek didate bigirêdan. Bi yekbar ve Mîr Seyîd Ehmed li ser vê tepa hanê de hate biagehdarîkirin û wî rêya bazdanê ji xwe re date bigirtin û ew ji bona nik Mîr Ebdal Serdarê Buxtî – Botan- ve hate bipenabûn. Destlicî de Mîr Şemas El-Dîn Dêya xwe date bikuştin û ji bona bi peykevîna Mîr Seyîd Ehmed ve bi lez û pele ve wî berê xwe bi ber Wilayeta Buxtî – Botî- ve date bivekirin. Çilo hatina Mîr Şems El-Dîn bi ber guhên Mîr Ebdalê Buxtî ve hate bigihandin, wî leşkerê xwe bi serhevdû ve date bikomkirin û ew ber bi kenarê rûbarê Zelem ve hate bihatin û wî xwe ji bona şer û cengê ve û tirada pevçûn û lêdanê ve date bikarxistin. Mîr Şems El-Dîn bi beramberî wî ve hate birawestandin û çilo vêkevîna şer di nava herdu bendan de bi nêzîk ve hate bigihandin. Mîr Şems El-Dîn Peyamberek ji bona nik Mîr Ebdal ve date binardin û wî ji wî ve Mîr Seyîd Ehmed date bixwestin. Mîr Ebdal di bersiva xwe de date bigotin: ku di vî cihe hanê de dan û sitendin cihê kar ji xwe re dide biwergirtin, heger hûn Mîr Husên Şêrazî, yê ku wî berî niha yekek ji Mîrzadeyên Buxtî ve dayîte bikuştin û wî dayîte bibazdan û ew bi dergê wê ve hatîyê benabûn, ji me ve bidin bisipardin, wêçaxê jî em Mîr Seyîd Ehmed ji bona we ve didin biberdestkirin.

Çîrok di piştî nardina Peyamberan û nameyan de hate bibiryardan, ku Mîr Şems El-Dîn çend Nefaran ji bona nik Mîr Ebdal ve bide binardin û ew Mîr Seyîd Ehmed jê re bide binardin. Di piştî vê re Mîr Şems El-Dîn Mîr Hesên ji bona nik wî ve dide binardin û ew Axayên xwe dide biwergirtin. Beramberî vîna Mîr Şems El-Dîn çend Neferên mêrxas, ji yên ku ew di melekirinê û sobelanîyê de bi jîrbûn ve têtin biderkevtin û di gernasîyê bi navdar ve têtin biderkevtin, dane bihelbijartin û ew ji bona ber girawkirina Mîr Seyîd Ehmed datin binardin. Ew ligel wan de hate birêkevtin, ku ew li ber kenarê rûbar de cih ji xwe re bidin bigirtin. Hergava di Orduwa me de qîjeqîj hate bedabûn û nîşanên şevaxwîna hatin bipeydabûn, hûn divên dev ji hesp, çek û teqemenîya xwe ve bidin biberdan û xwe di wê behnê de ji bona nava avê ve bidin biavêtin û xwe bi melekirinê ve di nava avê re bidin biderbaskirin û bi leşkerê ve bêtin bigihandin; jiber ku ez bi hîç rûyekî ve Mîr Hesên ji bona nava destê Eşîra

Buxtî –Botî- ve naxwazim bidim bixsitin. Axayên Rojekî li gora fermana wî de ji bona nik Mîr Ebdal ve hatin biçûyîn. Wî jî Mîr Seyîd Ehmed bi wê daxwazê ve date binardin, ku Mîr Hesên ji dêlva wî ve dê bête binardin û dê di nava wan de hajbûn û aşîtî bêtin bicîhatin û dê herdu ji kêrên şer û pevçûnan ve bêtin birizgarîkirin. Wî Mîr Seyîd Ehmed jê re date binardin.

Çilo Sultanê hêwana çarem kulavê roja zer date biavêtin û li ser şevê de bergên Ebasîyî reş date bipoşandin û felkê çavdêrîya derkevtina pasevanên –sitêrên- şevê date bikin, Mîr Şems El-Dîn bi şûrê devtûj ve li gerdena Mîr Seyîd Ehmedê bê nemk de date bilêdan û wî rehên jîna wîna dane bibirîn û wî Pehlewanên Rojekî ji bona şevxwînkirinê ve bi kenarê rûdxana Zelem ve datin binardin. Pasdarên leşkerên Buxtî –Botî- ji hêrîşa ser xwe ve saw û tirsê ew datin bigirtin. Qîre qîr û qîje qîj bi wan ve hate bikevtin. Di nava van zînetan de Axayên Rojekî ji xwe re kês dane biwergirtin. Wan xwe ji bona nava avê ve datin biavêtin û bi melekirinê ve wan xwe dane biderbaskirin û ew bi Serbazên xwe ve hatin bigihandin.

Di sibehê de, ku Xesroyê Rojhilat Serbazên Sitêran ji kenarê Rojavayê ve bi xurtîya vegerandinê ve ji çerxa Feleka Çerem ve alên rojgarîya şopên ronahîyê dane biderxistin û wan bi darê zor ve tarîya şevê dane bihilanîn. Herdu guruh bi vîne ve, bi zend û bend ve Peyên xwe ji bona nava gorepana mêrxasîyê ve dane biavêtin û ew li kenarê rûbar de ji bona şer û pevçûnê hatin biamadebûn. Mîr Şems El-Dîn bi zengo ve li hespê xwe de date bixistin û ew hate bipêşkevtin û wî date bigotin: Ho Mîr Ebdal! Min Nokerê xwe, yê ku wî ligel min de dujminayetî û bêbextî dabû bikin, date bikuştin. Di piştî vê re min ligel te de tu dujminatî û berberî nayêtin biderkevtin. Hege jî tu bi mêldarîyê pêvçûn û şer ve tete biderkrvtin, eve erd û eve gez. Çilo ev peyvên hanê bi ber guhên Eşîra Buxtî –Botî- ve hatin bikevtin. Mîr Ebdal bi hespê xwe ve hate bipêşkevtin û wî date bigotin: Ho Mîr Şems El-Dîn! Bav û Bavpîrên weyî Gewre ji rojên kevna ve bi Gewre û Rîsipîyên Bav û Bavpîrên me ve dihatin biderkevtin û di nava wan de hergav derîyên dostanîyê û evîndarîyê bi vekirî ve û rêyên dilsozîyê û hogirîyê bi çûn û hatin ve dihatin biderkevtin. Meaz Ellah, ke karî pîşe sazim³³⁸, ji yê ku ew bi dijî reweşt, rabûn û rûniştinên kevna ve tete biderkevtin û ji yê ku ew di dîtina Xelkê û Xwedan de bi derkirî û bergîr ve tete biderkevtin û ez ji xwe re pê ji vê dunyê û ya çûyî ve şermezarîyê didim biwergirtin. Heger çilo jî Mîr Seyîd Ehmed rê bi xwe ve date bidan, ku ew pîyên xwe ji xwe ve bi bêtir ve bide birakişandin, ew bi sizayê xwe ve hate bigihandin. Niha ji başbûna sinçî û dilovanîya we ve tete bipêşbînîkirin, ku hûn şer û pevçûnê nedin

³³⁸ Xwedê neke. Ku ez karekî wetov bidim bikin. Cuma

bivêxistin ; lêbelê dê hûnê durjmê yekîtiyê û dostaniyê bidin bilindkirin. Çilo Mîr Şems El-Dîn date bidîtin, ku Mîr Ebdal bi zimanê pirî lêbuhurandinê ve dide biaxivtin û ew ji rûwê nermbûnê û hajbûnê ve dide bigotin û ew ji bona herdu layan ve dubarekirina avanîya dostaniyê û piştrasbûnê dide biwestin, di wê çaxê de wî serbilindaya vegeerê ji xwe re date biwergirtin. Ji wê rojê û pê ve ew bi Mîr Şems El-Dînê Dujwar ve hate binavkirin. Pênc Kurên wî bi navên Sultan Ehmed, Sultan Mehmud, Dîya El-Dîn, Mîr Şeref û Ibrahîm ve dihatin bidîtin. Sultan Ehmed, Sultan Mehmud û Dîya El-Dîn di mêjûwa sala heştred, sî û pêncên –835 k. –1432 z. – de bi nexweşîya Reş ve hatin bimirin. Mîr Şeref di buhara ciwanîya jîna xwe de ji cîhana nemanê ve xatirê xwe date bixwestin. Mîr Ibrahîm di piştî mirina bavê xwe de cihê wî date bigirtin. Demekê wî date biserdarîkirin. Çilo ew ji bona cîhana mayînê ve hate bikoçkirin, Mîr Hacî Mohamedê Kurê wî cihê wî date bigirtin. Wî di mêjûwa sala heştred, çil û heftên –847 k. –1444 z. de di nava şehrê Bedlîsê de li kenarê rûbarê Rebat de fêrgehek û Mizgeftek date biavakirin û wî avanîya wan di piştî salekê de date bidawîkirin. Di sala heştred, şêst û pêncên –865 k. –1461 z.- de ew bi dilovanîya Xwedanê xwe ve hate bigihandin û ew di rexê mizgefta xwe de hate biveşartin. Ji wî du Kurên bextewer li ser ruperên rojgarîya yadgar de bi navên Ibrahîm û Mîr Şems El-Dîn ve hatin bimayîn. Mîr Ibrahîm li gora rasipêriya Bavê xwe de hefsarê kar û barên Serdarîyê bi destên xwe ve date bixistin. Dê li ser zînetên wî de bi dûr û dirêjî ve bêtin bibîrxistin.

Derîyê Çarem**Di bîrxistina Mîr Ibrahîm Kurê Mîr Hacî Mohamed de**

Di berî niha de gelek gotinên rast û durust li ser depê xuyanê de hatin bicihkirin, ku hemwarîya di navbera Serdarên Bedlîsê û Qera Yusuf Qera Qowênlu de bi pêwendîya xweşîya Bav ve li Kurê xwe de dihate biderkevtin. Çilo Uzun Hesen Beg Aq Qowênlu Cîhanşah Kurê Qera Yusuf bi hoyê dujminatîya kevin ve, ya ku ew di nava wan de dihate biderkevtin, date bikuştin û wî tevay welatê Diyarbêkrê, Erministanê û Ezerbêcanê date bigirtin. Wî tevaya hiner û hêzên xwe bi carekê ve ji bona nemakirina Malbata Qera Qowênlu û nabûdkirina Dûdman, Xizim û Hogirên wan ve date bigirêdan. Di pêşî de wî Sulêman Beg Bêjen Uxlu, yê ku ew ji Gewreyên Femandarên wîna ve dihate biderkevtin, bi leşkerekî bê sînor û jimar ve ji bona bijêrxistina Welatê Bedlîsê û girtina Serdarê wêna ve date bikarmendkirin. Sulêman Beg bi leşkerê bê payan ve berê xwe ber bi layê Kurdistanê ve date bivekirin. Çilo li derveyî keleha Bedlîsê de Supahê Turkuman çadirên xwe datin bihildan, Mîr Ibrahîm Kurê Mîr Hacî Mohamed, yê ku ew di wê demê de bi Serdar ve dihate biderkevtin, rê û banên keleh û burcan dane bixurtkirin û bigirtin û wî ji xwe re sengerê xwe di nava wan de date bihelbijartin. Sulêman Beg destlicî de bi çardorlêgirtina keleha Bedlîsê ve date bidestpêkirin. Wî Alat û Emrazên kelehgîrîyê dane bilikarxistin. Sê salên li dûhevdû de wî li keleha Bedlîsê de date biçardorîkirin. Her sal di barkirina zivistanê de û di hatina buharê de bi bişkivandina kulîk û gulan ve û bi kulîkkirina darên ber ve hêvîyên Sulêman Beg bi vegirtina wê ve dihatin bixurtkirin. Wî zivistanên xwe li germîyanên Mêrdînê û Bişêriye de didatin biderbaskirin. Di pêşîya buharê de, di dema ku bêhna bayê xweşî gul û kulîkan dihate biderkevtin û xakê bi toz ve bi mêrgên çîmenên şîn û kesk ve û bi gulzarên rengan regan ve dihatin bixemilandin, Bêjen Oxlu ji binê cihê şopa nezanîyê ve ji bona şerê dilêrên Restemên Pehlewan ve berê xwe ber Bedlîsê ve didate bivekirin û wî dest bi çardorlêgirtinê ve didate bikin. Li ser kelehê de ji ber gurmîna menceñqan de herdu alî dihatin bilerizandin û ji barandina kevîran û tîran ve ji jêr û jor ve mejîyên Dêlaran dihatin bipejiqandin û can ji nava laşên wan Gernasan ve didatin birevandin.

Xweşxuyan :

Çu mujgan xuban der sef rezm saz

Yekî der neşîb u yekî der fîraz

zi bala çu sengî bizîr Amedî

zi kaw zemîn bang şîr Amedî
 zi payan çu tîrî bibala şudî
 meşîk dereyn çerx u ala şudî
 bi aheng kîn kirde çerx bilind
 zi me helqe u zemher taban kemind
 tufg hemçu sengîn delan zimam
 zede rexne der kar emn u eman
 zi xun yelan burceha hisar
 şude lale gun hemçu gulha nar

Hejar :

لهیه کدی هه مو دل پرو دهس به چهك
 ژماره ی له دهس چوبو مردۆ ژمیـر
 له گای ژیرزه مین ده بوه دهر دو به لا
 ده جهرگ ودلی كاكه شان راده چو
 ده گرمینی به نیازی کویخایه تی
 شه لا بون له خوینی له ش و جهرگ ودل

دوچین پالوانی به باهو مه چهك
 پرمینی مه رگ بو له ژورو له ژیر
 كه به ردیک ده باری له بانى قه لا
 كه تیریک له ژیر روبه بالا ده چو
 تفهنگ دلره قه و دژ به هیمنایه تی
 دهر و دارو دیواری دژ پهنگی گول

Weçîn palewanî be baho u meçek
 Leyekdî hemu dilpir u des beçek
 Sênî merg bu le jor u le jêr
 Jimarey le des çubu mirdo jimêr
 Ke berdêk debarî le banî qela
 Le gayî jêrzemîn debuwe derd u bela
 Ke tîrêk le jêr ru be bala deçu
 Deerg u dilî gakeşan re deçû
 Tefeng dilreçe u dijbehêmnayetî
 Degirmên be niyazî ku^wexayetî!
 Der u dar û dîwarî dij rengî gul
 Selale bun le xuwênî leş u cerg u dil

Çilo dema dorlêgirtinê hate bidirêjkirin, ji birçîbûnê, kembûna xwarin û vexwarinê û pirbûna nexweşîyan ve kar li ber Dorlêgirtvanan de bi rengêkî wetov ve hate bitengkirin. Bi kevtina Dorlêgirvanan ve bi nexweşîya Reş û halan ve bi ber nemanê ve hatin bikevtin, ku bêtir ji heft Neferan pê ve ligel Mîr Ibrahîm de nema dihatin bijîyandin. Di vê pêla hanê de Mehmud Oxluwê Xweşxwevan, yê ku ew bi pesindarê Sulêman Beg ve dihate biderkevtin, di evîndarîya Turkî de ev malikên hanê bi

şêweyekî xweşxuwani ve dane bihunandin û wî ew ji bona Hesên Beg ve dane binardin. Ji wan jî ve ev malika hanê têtê biderkevtin :

Şuha ! ewel bedlîs Kurdî mutî ulmuz Sulîmane
Ezleden qalime aditedz, çalşurler ucax uste

Hejar :

چجار سه‌ربو سوله‌يمان نانه‌وينن كوردى بدليسى
دهگه‌ز كورد يارى ئاورگيكه ئاورى هه‌ر بنائيسى

Çi car serbo Suleyman na newênê Kurdî Bedlîs
regez kurd yarî awirgêke awrî her bi aysê

Di encam de di piştî ku kar û bar di navbera herdu alîyan de bi ser sînore dijwarîyê, tengavîyê û zîyanê ve hate bikevtin û bi herdu layan ve derd û azar bi bê dawîbûn ve hatin bikevtin, gotina, «Aştî bi baştir ve têtê biderkevtin », bi zimanê herdu alîyan ve hate bikevtin û di nava wan de Navcîtî ji bona girêdana aştiyê ve hate bikevtin. Biryar wetov hate bidan, ku Sulêman Beg jîn û namûsa Mîr Ibrahîm bide biparastin û Mîr Ibrahîm jî destê xwe ji jêrdarîkirina kelehê û Wilayetê ve bide bidawîkirin û wan ji bona wîna ve bide biberdestkirin.

Çilo herdu alî bi vê lihevhatina hanê ve hatin birûniştin û zînet ji bona ser raxistina Hesên Beg ve hatin binardin û ji nik wî ve Hunguliska Ziharîyê hate bihatin û lihevhatin û peymana şerefê hatin bigirêdan, Mîr Ibrahîm ji kelehê ve hate biderkevtin û ew ji bona dîtina Hesên Beg ve ji bona Tebrîzê ve hate biçûyîn. Sulêman Beg kelehên wilayeta Bedlîsê bi jêrdestên xwe ve dane bixistin.

Goyeke din dide bigotin, ku Mîr Ibrahîm bi duwanzdeh Xanewarên ji Eşîra Rojekî ve, ku yek ji wan jî ve bi mala Şems Aqilan ve têtê biderkevtin, ji bona layê Ezerbêcanê ve hate binardin.

Di piştî gihandina wîna de ji bona Tebrîzê ve Hesên Beg karmendî pê li bajarê Qum de date sipartin û wî ew bi alîyê Iraqê ve date birewankirin. Tanî zemanê ku Hesên Beg dihate bijîyandin, guhpêdan û parastina Mîr Ibrahîm bi mîna pêwîst ve dihatin bikirin. Çilo dema jîna wîna hate bidawîkirin û cama cem ji destê Cangêşê mirinê ve date binoşandin û hevsarê kar û barên Seltenetê ji bona nava lepên jêhatîyê Kurê wî Yaqub Beg ve hate bikevtin, ji ber serkêşiyên Eşîra Rojekî û serhildanên wî li Wilayeta Bedlîsê de wî ferman bi kuştina Mîr Ibrahîm ve date bidan. Ew li gora fermanê de di bajarê Qum de hate bikuştin. Mîr Ibrahîm Beg ji Jîna xweyî li Qum de, ya ku ew ji Malbatên Gewrêyên wê

ve dihate biderkevtin, sê Kur bi navên Hesên Elî, Husên Elî û Şah
 Mohamed ve li dû xwe de dane bihiştin. Di dema bîst û neh salan de
 Wilayeta Bedlîsê li jêrdestên Aq Qoyînlu de hate bimayîn. Di nava Eşîra
 Rojekî de serberdayetî, têkel û pêkelbûnê serên xwe dabûn bihildan û
 Peyên wanî Sernas û Maqûlên wan heryek ji xwe re bi alîyekî ve ji alîyan
 ve hatibû biçûyîn. Hinek ji wan jî ve di kuncan de bi tenha xwe ve dihatin
 bimayîn. Wan kes ji xwe re nedidatin bidîtin û kesekî jî ew nedidatin
 bidîtin. Her yek ji wan ve ji mala xwe ve pîyên xwe nedidatin biavêtin û
 biderkevtin. Bes û bi tenha ve Mohamed Axayê Kelhokî, yê ku ew bi
 hejbijartvanê Rawêjkarên Malbata Dîya El-dîn ve û yekek ji Gewreyên
 Eşîra Rojekî ve dihate biderkevtin, bi neçarî ve rabûn û rûniştin ligel Mîrên
 Turkumanên Aq Qoyinlu de ji xwe re date bihelbijartin û wî demên xwe li
 Iraqê de didatin bibuhurandin. Di piranîya deman de ew ji bona serdanîya
 Kurên Mîr Ibrahimê Gewreyê xwe de li bajarê Qum de dihate biçûyîn û wî
 dilsozî, evîndarî û pêgirêdana xwe ji wan re her û her didate biderxistin.
 Çilo ew bi Merovekî pir cîhan dîdare ve, bi xwedî ezmûne û serpêhatî ve
 dihate biderkevtin, wilojî wî hêdî hêdî ji wan re li ser pîrbûna Dost û
 Hevalên Eşîra Rojekî û mezinbûn û kevinbûna Malbata wan û bilindbûna
 wêna de li welatê Kurdistanê de bi beramberî hemû Binemalên din ve
 didate biaxivtin. Hergav wî xweşbûna av, ba, Çîmen û pîrbûna baxan li
 Wilayeta Bedlîsê de ji wan re didate binasîn. Demjimar bi demjimar ve wî
 ji wan re girtina kelehên Wilayeta wêderê û derkirina Berber û Hemberên
 wan bi hêsantirîn rû ve li ber çavên wan de didate bidanîn, tanî ku wî hêdî
 hêdî peyv bi wî peleyî ve date bigihandin: ku heger çilo yekek ji
 Mîrzadekan ve bide bixwestin, ew ji bona welatê Kurdistanê bête biçûyîn,
 ew dide bibawerkirin, bes û bi tenha bi gihandina wan ve bi wan sînoran ve
 gelek ji Dost û Hevalên van Eşîr û Êlên Kurdan ve dê li dor û berên wan
 xwe bidin bikomkirin. Bi alîkarîya Xwedê ve dê vekirin û bijêrdestxistina
 kelehên Wilayê bi hêsanî ve bête biderkevin û dê vejandina Malbata
 kevnar bi baştirîn reng ve bête biderkevtin. Di encamê dawî jî de wî ev
 veşartina hanê jî ber bi guhên Dêya wan ve date bigihandin. Wî jê re peyv
 bi vî tonê hanê ve date birewackirin: ku heger tu yekekî ji Kurên xwe ve
 ligel Bendeyê dewleta we de bide birêkirin û wî ji bona Kurdistanê ve bide
 nardin, dê Eşîra Rojekî bi ser wî ve bêtin bikomkirin û dê keleh û
 Navçeyên Bedlîsê ji jêrdestîya Karmendên Turkumanên Aq Qowinlû ve bi
 darê zorê ve bêtin biderkevtin. Dê mafê ji bona cihê xwe ve bête
 bivegerandin û dê Eşîr û Êlên Rojekî, ji yên ke ji demeke dirêj ve di der
 bederyê de têtin bijîyandin, ji bona welatê xweyî şêrîn ve bêtin
 bivegerandin û dê ew serê xwe jê re bidin bitewandin. Bi kurtî ve wî
 peyvên xwe bi piştgirtî ve ji bona Xatunê ve dane bigotin, bi rengê ve ku

di nava wan de çirandin dihate biderkevtin. Dêya bê çar û neçar dil bi beramberî Kurên xwe ve date bicudakirin û wê Hesên Elî û Husên Elî bi Mohamed Axa ve datin bisipartin. Wî Mîrzade ji bona Wilayeta Hekarê ve datin bianîn û wî ew ji bona nava Eşîra Aşûrî ve, ya ku jê re Xelk Seyîdyavan didin bigitin, datin biveguhestin û wî ew bi Merovên cihê bawerîyê ve datin bisipartin, ku ew bi Kurên wî ve têtin biderkevtin û di parastina wan de hîç kêmanî û terxemî nabe bêtin biderkevtin. Ew bi xwe jî ve ji bona Wilayeta Bedlîsê ve hate biçûyîn, da ku ew Hogirdar, Dewletxwaz û Dilsozên Malbata Dîya El-Dîn li ser hatina Gewreyên Mîrzadeyên wan de bide biagehdarîkirin û da ku ew ji wan ve alîkarîyê û yarmetîyê bide bixwestin û ew xwe ji bona girtina Wilayeta Bedlîsê ve bidin biamadekirin.

Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê dema hanê de Eşîra Aşûrî ligel Ize El-Dîn Şêr Serdarê Hezo de hate biberberîkevtin û pevçûnê di nava wan de date bidestpêkirin û ev Eşîra hanê ji rêya sertewandinê, fermanberdarîyê û peyçûnê ve hate biderkevtin û wê rêya serkêşîyê li pêş xwe de date bigirtin. Ize El-Dîn ji bona sertewandin û serjêrîkirina wan ve xwe date bilikarxistin û wî leşker bi ser vê Eşîra serkêş ve date kişandin. Van Aşûrîyên hanê jî wetov bi mîna gotî ve li ber xwe de dane bidan.

Xweşxuwana:

Weqti diruret çu nemand girîz
Dest bigîrd ser şemşîr tîz

Hejar:

پشیلەش دیتە شەر وەك شیرى سەرمەست

ئەگەر پێگای هەلاتن بکری بەر بەست

Eger rêgayî helatin bigrê berbest
Pişîleş dêteşer wek şêrî sermest

Wan xwe ji bona ceng û ser ve dane biamadekirin û ew ji bona gorepana şer ve hatin bidakevtin û bi mêrxasî û gernasî ve dane bişerkirin. Hesên Elî û Birayê xwe jî di vî şerê ligel Eşîra Aşûrî de hatin bikuştun.

Di dema ku Mohamed Axa bi hatina Şahzadan ve Eşîra Rojekî didate bihêvîkirin û bimêldarîkirin û wî ligel Mîrên Gewreyên Kurdistanê jî de didate bidan û bisitandin, di vir de xebera rûdana bi tirsî cansoz û ceger peritandî ve bi kuştina Şahzadan ve di nava Eşîra Rojekîyî bedbextî hejar de hate bibelavbûn. Mejîyên Pîr û Ciwanên wê li hevdû de hatin bilihevkevtin û çerxa felekê bi çep ve li ser serên wan de dihate bisûrandin. Hewar û girîyên wan bi burcên asmanan ve dihatin bigihandin û şepolên

xwînê ji çavên wan ve dihatin biherikandin. Bi bê hêz û hiner ve li ser erdê de wan xwe di nava xwîna xwe de dihatin bivegevizandin û wan xwe bi reş ve dabûn bigirêdan û bipoşandin.

Xweşxuyan:

Nemande dîde kizan waqîe neşud xunbar
Nemand sîne kizan hadise fikar nekuşt

Hejar:

هه‌مو چاویك له‌تاوان خۆینی باراند   دلان بو جیی كه‌سه‌ر خۆشیان ده‌تاراند

Hemû çawêk le tawan Xoyînî barand
Dilan bu ceyî keser xoşyan detarand

Li dunyayê de sitêra dewletekê nehatîye biçurisandin, ku ew nehatîyê biavabûn. Hîç xanîyek ser bi gerdûn ve nehatîye bilindbûn, ku ew bi hejandina erdê ve nehatîyê biwindabûn.

Xweşxuyan:

Bigulzar gîtî derxtî nerast
Ke mand ez cefayî tebrzîn durust
Wezîn bax rengîn çu pir tezru
Ne gul der çimen mand xwa hed ne seru

Hejar :

چمان دی و چه‌نی به‌ژن وبالا چه‌مان؟   گۆلی گه‌ش وه‌رین و نه‌مامان نه‌مان!
له‌ باغی جیهان چی هه‌تا سه‌ر ده‌ژی؟   مرو بو گلی گوره، دار بو ره‌ژی

Çiman dî u çenê bejn u bala çeman
Gulî geş werîn u nemaman neman ?
Le baxî cîhan çi heta serdejî?
Miro bogulî gore, dar borejî

Di dawî de li paş derkevtina vê rûdana hanê de Mohamed Axa di derya tevlihevdû de hate bikevtin. Pêlên derya derd û kulan zînetên jîyana wîna dane bedbextkirin. Lafawên kulên wî û pêlên derdên wî bêhnfirehbûna wîna dane bitar û bimarkirin. Giranbûna derd û belên wî ew bi kepa neheng ve date binabûdkirin. Van derd û belan ew bi ax û oxînê ve dane bigihandin û wî date bigotîn: Wax! Ji bona van du bişkivên baxê Serdarîyê ve, ji yên ku ew di gulistana Mîrneşînîyê de dihatin bişînbûn û

biderkevtin! Hêjî wan ji bihna bayê enberê Mîrneşînîyê ve nedabûn bibihnkirin, ku ew bi noşandina jehra mirinê ve hatin bimirin. Wax! li ser van herdu kejên azad de, ji yên ku wan li ser cûbarên Mulk de serên xwe ber bi jor ve didatin bikişandin, ku wan ji çemên Mîrneşînîyê ve av nedane bivexwarin, bê çilo ew ber bi virîna agirê derd û belan ve hatin bikevtin.

Di vê zîmeta derd û kolên bi serhatî ve yekekî ji Hogirên Mohamed Axa ve bi ber guhên wî ve date bigihandin, Ku Mîr Şems El-Dîn Birayê Mîr Ibrahîm di navçeya Arux de tête bidîtin. Di wê gava ku Mîr Ibrahîm ji bal Sulêman Beg Bêjen Oxli ve di keleha Bedlîsê de hatibû bidorlêgirtin, Mîr Şems El-Dîn ji keleha Bedlîsê ve date bibazdan û ew ji bona nava Eşîra Buxtî –Botî- ve hate biçûyîn. Li wêderê de wî Keça Mîr Mohamed Aruxî ji xwe re date bianîn û ji wê Keça hanê ve Kurekî wî bi navê Şeref Beg ve tête biderkevtin û niha Bav û Kur hedu di nava Eşîra Buxtî –Botî- de têtin bidîtin. Mohamed Axa ji bihîstina vê xebera hanê ve hate bikêf û bidilxweşkirin û wî ruwê xwe ber bi wî alîyê hanê ve date bivekirin. Wî Mîr Şems El-Dîn date bidîtin. Çilo wî ew date bidîtin, di zîmeta rûçikên wî de wî şopên meznatîyê û di hêvîyên anîya wî de wî nîşanên jîrbûnê ji xwe re datin bidîtin. Rabûn û rûniştinên wîyî baş li gora reweşt û kêfa Mohamed Axa ve hatin biderkevtin. Wî jê re çîroka xwe ji destpêkirinê ve tanî bi niha ve date bigotin, ku pê dilê Mîr Şems El-dîn hate bişewitandin û wî jêre date bigotin: niha daxwaz û mebesta te çi ye? Wî pê date bigihandin, ku daxwaza Bendeyê we bi wetov ve tête biderkevtin, ku hûn zend û bendên xweyî mîrxasîyê bidin bibadan û pêpîyên bextiyarîyê di nava zegoyan de bidin bixistin û hûn ji bona girtina Bedlîsê ve bidin bidestpêkirin. Mîr Şems El-Dîn daxwaza wîna date biwergirtin û ew ligel hevdû de ji bona Wilayeta Bedlîsê ve hatin biçûyîn. Bi gihandina wî ve ji bona ser sînorên wê ve yek hezar û pêncsed Merovên mîrxas ji Eşîra Rojekî ve bi ser wî ve hatin bikomkirin. Xweser wî dest bi dorlêgirtina kelehê ve date bikirin. Di vê demê de rêya serdarîya Bargîrê, Ercîşê, û Adilcewazê bi Eşîra Mohamed Şaloyî Turkumanî ve dihate bigirêdan. Çilo ew ji hatina Mîr Şems El-Dîn ve ji bona ser keleha Bedlîsê ve hatin biagehdarîkirin, wan bi leşkerekî giran ve berên xwe ber bi Şems El-Dîn ve dane bivedan. Mîr Şems El-Dîn jî pêş li Serbazên Turkumanan de date bigirtin. Di cihê Rehwa de herdu alî bi pêrgîhevdû ve hatin bikevtin û şer di nava wan de hate bivêkevtin. Bi herdu alîyan ve kuşt û kuştarekî pir mezin hatin bikevtin. Pehlewanên Kurdan bi merdayetî ve dane bişerkirin; lêbelê tu sûd jê nehate biwergirtin.

Xweşxuyan:

Çu dewlet nebexşid sipher kuhin

Niyayid bizzor awrî dekemen

Hejar :

که مه‌ندو شیرو تیرت به‌هره نادا !!

که گەردون چاکى لى کردى به‌لادا

Ke gerdun çakî lê kirdî belada
Kemend u şîr û tîrit behre nada!

Di dawî de şikestin ber bi leşkerê Rojekî ve hate bikevtin. Mîr Şems El-dîn jî, berî ku ew hefsarê desthilatîya Wilayetê bi nava destên xwe ve bide bixistin, Cangirtvan navê wî ji ser rûpelê hebûnê ve date birakirin û hêjî wî gulek ji baxê Serdarîyê ve nedabû biçînîn, ku sura bayê mirinê hêvîya dilê wî date bişikendin. Mohamed Axa bi sedhezâr, kul û derd ve canê xwe ji vê malwêranîyê ve date birizgarkirin. Bi yekcarî ve wî dil ji can û cîhanê ve date biberdan. Wî bi serêşî ve û bi pî şikestî ve di koncekê de didate bibuhurandin û wî date bigotin:

“Çi taliest men namerdara yareb!
Ke hîç gunê muradî nemîdehed destim”

Hejar:

که‌نگی له‌خه‌وی راده‌په‌رئ به‌ختی ره‌شی من؟
تا که‌نگی کلۆلی و کول و بی‌به‌شیه به‌شی من!

Kengê le xewê radeperê bextê reşî min
Ta kengê kulolî u kul û bêbeşye beşî min?!

Di vê rewşa hanê de, ku wî serê xwe ji vê dunyê ve dabû bivalakirin, ew di kunca bitenabûnê de dihate biderkevtin, evîndarî û dilbijandîyên mezin ji nava dilên xwe ve dabûn biderkirin û ew di piş bêumêdîyê de dihate birûniştin, banga nediyaîyê û surûdê rastîyê bi ber guhên wî ve hatin bigihandin:

Xweşxewan:
Biya ey sist himet eyn çe sistî est
Terîq re rewan germî u çistî est
Der ewel dane zîr gul ber ayd
Çu himet darid axir ser berard
Zi himet kehrebara cezbei hest
Ke gera meykişd bî cunbuş dest
Çe cayi kehreba u cunbuş kah?

Ke himet kuwera berdarid ez rah

Hejar:

به لا داکه به گورجی چاکى چوستى
 ئەشئى دەرچئى هتا گول بئى له سەر چل
 تهمه ل به ختى له کاردا بوئى، کئى دئى؟؟
 له خو بوردوبه، کئوت بو له بن دئى

سەرت هەلبینە تاکەى سیس و سستی
 دەنک دەرزئى بمینئى زور له بن گل
 له سەر خو لاده پەردەى ناھومئىدى
 بە دلئساردئى مەویژە چئى له من دئى!؟

Sert helbêne ta key sîs û sistî
 Belada ke be gurci cakî çustî
 Deng derzê bimênê zor le bin gil
 Eşê derçê hetea gul bê le serçil
 Le ser xo lade perdey nahumêdî
 Temel bextê le kardabubê, kê dî?
 Bedilsardî mewêjeçî le min dê ?
 Le xoburdube, kêwit bolebin dê

Hilo! hespê xweyî hinerê bi hefsarê rûmetê ve bide bilivandin û ber bi Iraqê ve here û Mîr Şah Mohamed Kurê Ibrahîm, yê ku ew li Qum de hatîyê bimayîn, ji bona nava Eşîra Rojekî ve bide bianîn, yê ku ev Welatê hanê bi pişka bextê wî ve tete biderkevtin. Bi umêdîya vê neta hanê ve, ya ku ew bi bê derew û şelafî ve dihate binavrokkirin û bi xemilandina rastîyê û pakbûnê ve dihate bidagirtin, Mohamed Axa berê xwe ber bi Iraqê ve date bivedan. Di piştî gihandina xwe de wî çîrok li wêderê de bi bê bêtirbûn û kêmbûn ve ji bona Dêya Hesen û Husên ve date bigotin, ya ku ew bi mîna vegerda çîroka Kerbela ve dihate biderkevtin û wî jê re jî li ser çîroka Kuştina Mîr Şems El-Dîn jî de date bigotin. Wî jê date bixwestin, ku ew Kurê xwe Mîr Şah Mohamed ligel wî de ji bona alîyê Kurdistanê ve bide binardin; jiber ku Eşîra Rojekî bi dil û can ve çavdêriya wî didin bikin. Bi Dêya reben û belengaz ve kûre kûra girî û zarîne pê hate bikevtin û çewnd jî wî hêvîya lêbuhurandinê û behane jî dane bipêşkeşkirin, ew bi bê sûd ve hatin bimayîn. Ew bi vê daxwaza nuhî Mohamed Axa ve gelekî bi têk û pêk çû. Di dawî jî de wê hin ji gotinên pir sert û hişk ve ji Mohamed re dane bigotin. Wî guh bi gotinên wê ve nedate bidan. Wî bi gotinên nerm û xweş ve lê date biserxweşikirin û wî jê re date bigotin: ku Eşîra Rojekî rûwê niyazê ber bi zemîne ve û destên niyazan ber esmana ve didin bivekirin, ku Xwedanê mezin wê xêrê bi wan ve bi dîtina Mîr Şah Mohamed ve bide bikin û çavên Dêya rebena wî bi toza Suwarên wî ve bide bikilkin. Dêya rebenî bêçare bi neçarî ve kurê xweyî

dilbendeyî bi tenha xwe ve ji bona Mohamed Axa ve date bisipartin û wê ew ji bona Kurdistanê ve datin birewanekirin. Bi goyêke din ve Mohamed Axa Mîr Şah Mohamed bi bê dilûna Dêya wî ve date birazîkîrin û ew ji bona Bedlîsê ve bi dizî ve hatin bihatin. Ev goya hanê bi rastir ve têtê biderkevtin.

Bi behra texmînê ve Mîr Şah Mohamed di mehên sala nehseî –900 k. –1494/95 z.- de Bedlîs bi pêlêkirina pêyên pak ve date biserbilindkîrin. Komeke pir mezin xwe li dora ala wî de date bikomkîrin. Dahol û zurnên şadîyê û mizgîn di nava Eşîra Rojekî de hatin bibelavbûn û wan bi hev re ji bona Xwedanê Mezin ve didatin bisipasîkîrin û wan ji bona Nedar û Hejaran ve xêr û sedeqe date bibilavkîrin. Pêrejî di wê behnê de di warê vegirtina Bedlîsê û Wilayetê de li gora wê Ayeta Piroz de "Weşawirhum fil Emri" wan civata şewirdarîya di nava xwe de dane bigirtin û bîr û bawerîyên wan bi vê ve hatin bigihandin, ku çilo çend caran ew bieskere ve ji bona ser keleha Bedlîsê ve hatin biçûn, Mîr Şems El-Dîn û Hêrîşvanên Rojekî hatin bikuştin. Niha berjewendîya dewletê dide bixwestin, ku hinek ji Merovên mêrxas û gernas ve bêtin bipeydakîrin. Di dema nimêja paşîvê de, ku Gerdunê xwe bi perda reşî xewê ve date bipoşandin, ew bi ser bend û burcên keleha Bedlîsê ve bêtin bikevtin û bihilkişandin, tanî ku ew bi dergehê burca mezinê kelehê ve bêtin bigihandin û wî bidin bigirtin. Bi bêyî vê ve girtina kelehê nikare bête biserkevtin.

Çilo Vîna Xwedanê ev date bixwestin, kar û bar li gora vê Ayeta Pîroz de "Ger Xwedê tiştek date bixwestin, jê re ew hoyê bi cîanînê jî ve dide bipeydakîrin". Bi vî rengê hanê ve çend kes ji Eşîra Bayekî û Modekî ve ji bona bicîanîna vî karê hanê ve hatin bipeydakîrin û ew ji bona nik Mîr Şah Mohamed ve hatin bianîn. Wî ew bi sozên xurt ve dane bidilxweşkîrin. Van Xelkan jî jê re dane bisozdan, ku ew dê bi vî karê hanê ve bêtin birabûn û dê ew ji bona bigihandina muradê xwe ve bi hilkişandina ser bendan ve bêtin bikevtin, tanî ku ew bi dergehê burca mezin ve bêtin bigihandin, yanjî dê ew bi canên xweyî şêrîn ve bi nava destên Pasevanan ve bêtin bekevtin û ew dê bi gepên xweş ve ji bona berdevên segan ve bêtin biavêtin.

Çilo bîr û bawerîyên wan bi van kar û barên hanê ve hatin bibiryakîrin, wan dest bi rêk û pêkxistina amrazan ve ji nêrdewan û pêpelokan ve dane bikin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê behnê de Ebu Bekir Axayê Bayekî, yê ku ew bi Merovekî dunyadîtin, zor karnas ve, bi ezmûn, dilsoz û dûrbîn ve dihate biderkevtin, ji serdana Mîr Şah Mohamed ve hate bihatin û wî jê re date bigotin: ku di demên, ji yên ku Bedlîs li jêrserdarîya Turkumanan ve dihate biderkevtin, kar û barê Bende

bi durustkirina nêrdewanan ve dihatin biderkevtin, belkî ku rojekê Dundewanê Padîşahê bête bipeydabûn, ku ez jî jê re karekî bidim bipêşkeşkirin. Weha min bi vî rengê hanê ve jimareke ji nêrdewanan dane bihûnandin û min ew di nava denan de li jêr axê de datin biveşartin. Ez bi çavdêrî rojê weha bûm. Ez ji Xwedanê Mezin ve bi hêvî ve têtîm biderkevtin, ku kar û bar li gora daxwaza Bendê te de bête biderkevtin.

Xweşxuwani:

Şukur Xuda ke her çi teleb kirdim ez ji Xuda
Ber munteha himet xud kamuran şudem

Hejar :

خودای گهوره لهسه‌رمه هه‌ر سوپاست که‌م هه‌تا ماوم
به‌ئاواتت گه‌یان‌دوم و ئه‌وی ویستومه پی‌ت داوم

Di wan bêhnan de Ebu Bekir Axa nêrdewanên çêkirî dane bianîn. Çilo dilsozî, hogirî, bawerî û kar û barên wîyî baş bi dilê Mîr Şah Mohamed ve hatin biderkevtin, wî gundê Xezongîn ji pêgirêdayên Tatwanê ve û gundê Iksur bi beramberî vî karê hanê ve di rêya Milkîyetê de jê re dane bidan.

Di dawî de Pehlewan di şevêkî tar de, ku heyv û rojê tede rêya xweyî ve gerê dabûn biwindakirin û felek bi hezaran dîde ve bi sergêj ve dihate biderkevtin, bi mîna sura ba ve ji burca reş ve, ya ku ew li layê jorî kelehê ve dihate bikevtin, ber jor ve dihatin bihilkişandin û wan serê rîsên nêrdewan di pencera xanîyêkî de, yê ku ew ji Ademzade ve bi vala ve dihate biderkevtin, dane bigirêdan û ew jê ji bona xuwarê ve hatin bidakevtin.

Xweşxuwani.

Ber Awerd se ejdehay kemend
Ke şîr felek ra resand gizend
Gireftend kerdan seperha biceng
Zehr su guşadend derhayî çeng
Zeher su yeki qamet efraxte
Ziduş u kitf nirdeban saxte

Hejar :

ستیره‌ش له‌ترسی له‌پری لا ده‌چو
له‌دیواری دژ سه‌رکه‌شان هه‌لکشان

ئه‌وه‌ندی که‌مه‌ند روه‌بالا ده‌چو
له‌جیی نه‌رده‌وانان له‌سه‌ر پیل وشان

پهلاماری گورگانه بو کۆزی کار
له کوردان گورینه و له دوژمن گرین

کۆری کوردی شیشانه گیانی نه یار
کری شیرو خه نجهر برینه و برین

Ewendî kemend rû be bala deçû
Sitêrş le trisî lerê la deçû
Lecêyî nerdewan le ser pîl û şan
Le dîwari dij ser ke şan helkişan
Kurê Kurdî şîşane giyanî neyar
Pelamarî gurgane bo kojî kar
kirî şîr û xencer birîne u birîn
le Kurdan gurîne û le dujmin girîn

Bi vê destûra hanê ve Kurdên mêrxas, dilêr û dilberdayê ji can û cîhanê ve bi werîsê xurtî vê Ayeta hanê ve, “ bi bêhêvî ve ji canê Xwedan ve nebin”, xwe dane bigirêdan û ew ber bi bala ve hatin bihilkişandin. Di dema ku Pasevanên kelehê di bin perda bêagehdariyê de dihatin bixewkirin û Parêzvanan di nava livînên bêhnvedanê de bi xew ve hatibûn bikevtin, wan xwe ji bona ser wan ve dane biavêtin û wan ew li binguhên hevdu de datin bixistin û hêjê ew di xewa giran de wan ew ji jorê jor ve ber bi jêrê jêr ve datin biavêtin. Wan dergehên hin xaniyên din jê dane bigirtin. Komeke bi saw ve ji wan ve hêrîşî ser xaniyê Serdarê kelehê de datin bikirin û wan ew ji xaniyê wî ve bi serşorî ve dane bikişandin. Di piştî vî karî û rabûnê ve wan yek li dû yê din de ji Peye û Nokerên wî ve dane bigirtin û wan ew bi destan ve dane bibestandin. Ev jê bi siza wan ve li ser bedbûna pêrabûna karên wan de dihate biderkevtin. Wan malî û zarokên wan ji kelehê û Wilayetê ve dane biderkirin. Wan gulistana Welêt ji axa bin lingên Zordaran û sitiriyên tûjê Bêganên ve dane bipakkirin.

Mîr Şah Mohamed bi destûra Bav û kalên xweyî Hêjayên Mezin ve ji bona ser Textê Serdariya ve hate bidanîn. Wî raxistina ferşa dadweriyê û dilovanîyê date bifirehkirin û wî dergehên xêr û qencîyan li ber Pîr û Ciwanan de datin bivekirin. Lêbelê zemanê dewleta wîna çilo ew di terbûna ciwanîya xwe bi zû ve dihate biderbasûn, wehajê rojên serdarîkirina wîna bi dema vebûna gupikên gulan jê ve nehate bimayîn. Bi sê salên rebeq ve ew li ser Textê Serdariyê de hate birûniştin û di pişt re ew ji bona cîhana din ve hate biçûyîn.

Bi rastî ve ew bi Lawekî zor hêja, aza, mêrxas û gernas ve dihate binaskirin. Di mêjûwa sala nehse û sisiyên -903 k. -1497/98 z.- de ew bi dilovanî Yezdan ve hate bigihandin û ew di cihê Gokmeydanê de di rexê Gora pir bi ronahiyê Mîr Şems Eldîn Welî ve, Xwedê lê bête bibuhurandin,

hate biveşartin. Ji wî Kurekî xurde salî bi navê Mîr Ibrahîm ve li ser rûperê rojgarîyê de hate bimayîn.

Dêra Çarem

Di derbarê xuyanîkirina derkevtina Serdarîya Bedlîsê de ji destên Serdarên wê de

Evjî bi Çar Ruwan ve tête biderkevtin:

Ruwê Yekem

Di bîrxistina Mîr Ibrahim û pevçûna wîna de ligel Mîr Şeref de, Xwedê lê bête bidilovanîkirin.

Xweşxuyan

Çu ez enwar lutfî heyî ekber

Demîr surî girded menur

Behri karî sewab endîş başed

Zehri ferzaneyî derpîş başed

Bieqil kamil u tedbîr saib

Şud fetih u zefer der pîş musahib

Hedu yiş girded ez fehem u curd dur

Biçeşmiş çehreyî behdud mestur

Fited der weqt rezm u kah culan

Zewc cah ender çah xuzlan

Hejar:

لهگش لا: هاته پیللی رادهکیشی
 وشه و فرمایشی بی چه ندو چونه
 له بهریا کامرهوایی وه که وایه
 په له پیالهی ژیانلی و سه رنخونه
 دهیان هاری و مه و اچوئینه چیشه ن؟

خودا گهر بویه کی هینایه پیشتی
 له سه ره سه ته و بهری چاوانی پونه
 هه چی دهیللی وه چی دهیکا ره وایه
 چکهس بی و به ره لهستی بی زه بونه
 له هه مبهریا نه گهر سه دشیری بی شه ن

Xuda gerbo yekî hênaye bipêşê

Le gişla: hate pîlî radekêşê

Le ser heste berî çawanî rûne

Wişe u fermayşî bê çend û çûne

Hecî deylê u heçî deyka rewaye

Le berya kamrewayî wek kewaye

Çikes bê u berhelestî bê zebune

Pele piyaley jiyani u serenxune

Le hemberya eger sed şêrî bêşen
 Deyan harê u mewa çoyêne çêşen?

Ji çîrokên Hozevanên kevnar ve di nivîst û goyên Peyvdarên Zanan de tête biderkevtin, ku çilo Mîr Ibrahîm di piştî mirina Bavê xwe de di biçûkbûna temenê xwe de hefsarê kar û barên Serdarîyê û erkên pêrabûna Mîrneşînîyê bi destên xwe ve dane bixistin, lêbelê ji lawazîya wîna ve girêdan, berdan û pêrabûna bi erkên Mulk û Mal ve di nava lepên jêhatîyê Ebdul-Rehman Axayê Qewalîşî û Axayên wê Eşîra hanê de hatin bikevtin. Mîr Şerf El-Dîn, yê ku ew di zemanê serdarîya Mîr Şah Mohamed de ji Aruxê ve ji pêgirêdayên Buxtî –Botî- ve date bianîn û wî ew bi piştgirtina Gewreyên Rojekî ve bi Birîkarê xwe ve di navçeya Mûşê de date bidanîn. Çilo wîna hindik dem bi vî rengê hanê ve date biderbaskirin, Şêx Emîr Bilbasî bi Eşîra xwe ve bi tevî berberîya Ebdul-Rehman Axa û Eşîra Qewalîsî ve ji bona nik Mîr Şeref ve hate bihatin. Di dawîya dawî de ji gelacîya Gelacan û livandina zikreş û çavreşan ve rêya hogirîyê û dostanîyê di nava Pismaman de bi dujminatîyê û pevçûnê ve hatin biveguhertin. Mîr Ibrahîm û Ebdul –Rehman Axa dane bixwestin, ku ew Mîr Şeref ji Mûşê ve ji bona Bedlîsê ve bidin bianîn û ew çavên wîna bidin biderkîrin. Şîdî – Seyîd- Axayê Xeznedarê Qewalîsî, yê ku ew bi Sîdî –Seyid- Xeznedar ve dihate binavdarkirin, li ser vê tepa hanê de hate biagehdarîkîrin. Ew bi lez û bez ve ji bona nik Mîr Şeref ve hate biçûyîn û wî ew li ser xapandin û bêbextîya Mîr Ibrahîm de date biagehdarîkîrin.

Mîr Ibrahîm nameyeke dagirtî bi evîndarîyê û yekitîyê ve date binivîsandin û wî ew bi destên yekekî ve ji dilsozên Nokerên xwe ve ji bona Mîr Şeref ve li Mûşê de date binardin: „, ku Hejar gelekî aruzuwê dîdara weyî xweş û evîndarîya weyî şêrîn tête biderkevtin. Ew çavdêriya we dide bikin, ku hûn çend rojan ji bona Bedlîsê ve bêtin bihatin, daku em bi xweşî, bextiyarî ve, bi aheng û semawendî ve bi hev re dema xwe bidin biraburandin, daku giranbûna kul û derdên kombûyî di derbasbûna zeman de li ser mil û şanên min de bi dîtina weyî pîroz ve bête bihilanîn. Mîr Serf çilo ku ew ji berê ve li ser wê tepê de bi agehdar ve dihate biderkevtin. Wî di çûna xwe de nedate bilezkirin û wî xwe jê date bivegirtin. Wî jê hêvîya lêbuhurandinê date bixwestin. Çilo nivîsandinên li dû hevdû de di nava wan de bi ser sînorên tûndbûnê ve hatin biencamkîrin, dostanîya di nava herdu alîyan de bi peyvên sert û gazinê ve hatin biveguhertin, Mîr Ibrahîm leşkerek date bilikarxistin û ew ligel hin ji Mîrên Kutdistanê de bi ser Mîr Şeref ve hate biçûyin û wî date bixwestin, ku ew dujminatîya xwe ligel wî de bi devê şûr ve bide bibirîn. Mîr Şeref jî Hevalên xwe bi mîna Suwar Begê Pazokî, yê ku ew di vê demê de bi

Leleyê –Perwerdeyê- Emîrê Bilbasî ve dihate biderkevtin, li gel Peyên xwe de Sîdî –Seyîd- Elî Axayê Pitavî, Seyîd Xeznedar û Celal Axayê Birayê wî, Şêxî Axayê Cilkî û Xelkên din jî li dora ala xwe de dane bikomkirin. Wî keleha Mûşê date bixurtkirin û wî xwe ji bona şer û cengê ve date bilikarxistin. Herdu gurûh bi beramberî hevdû ve bi mîna çîyan ve hatin birêzkirin.

Xweşxuwana:

Qeba ahnan tîx hindî biçeng
 Du derya ahen seraser neheng
 Kemerhay gulgun yaln ser biser
 Bxun yekî beste her yek kemer
 Dehli nexme mergra saz kird
 Ecel re dem nayî awaz kird
 Xedeng ez keman rah yexma girift
 Zehir guşê fitne bala girift
 Neberd azmayan bised feruhenk
 Fitadend der hem çî şîr u piling

Hejar :

دو دەریا له پۆلا و پراو پر نه ههنگ
 جهلیك سهربرینه و چهلیك زگدرین
 له تیران مه تال بونه بیژنگی دۆم
 وه بیریان دههیناوه کیردو په نیر
 کهمی دی بو ئاوا ههلیك هه لکهوی

زری پۆش و تیخانی هیندی به چهنگ
 بهیه کتر گهیی، بو به قیره و گورین
 له بهر خوین و خوړ دهشتی شه پربوه گۆم
 به جوریک دهقه لشی کلاو خود به شیر
 دههۆل کۆت بو پیمیردی مردن لهوی

Çilo Xelkên Mîr Ibrahîn bi komeke pir ve dihatin biderkevtin, Peyên Mîr Şeref bi guruheke kêma ve dihatin biderkevtin. Di roja pêşî de sura bayê vekirinê û biserkevtinê bi ber perçema Mîr Ibrahîm ve dihate bikevtin. Lêbelê çilo piranîya Gewre û Maqulên Rojekî bi mêldarîya layê Mîr Şeref ve dihatin biderkevtin, bi nehênî ve wan nivîsandin ji bona kelehê ve datin binardin û wan tede diyarbûna tevaya dilsozî û rastîya nêta xwe jê re dane biderxistin.

Culaq Xalid Kurê Suwar Begê Pazokî bi dijî Bavê xwe ve layê Mîr Ibrahîm didate bigirtin. Rojekê Layeyî –Xalê- wî Şêx Emîr Bilbasî ligel Bavê wî Suwar Beg de peyamek jê re date birewakirin, ku em herdu ligel Mîr Şeref de mêldarin û piranîya Gewreyên Rojekî jî bi mêldarîya layê Mîr Şeref ve têtin biderkevtin, çira tu ligel Mîr Ibrahîm de tete bidîtin û li ser rêya wî de dide bitêkoşinkirin? Ma jê çî bi destên te ve tete bikevtin? Erkê

Bav li ser Kur de tète biderkevtin, ku tu dev ji Mîr Ibrahîm ve bide bibedan û ji bona sertewandinê û li dûçûnê de ji bona Mîr Şeref ve bête biamadebûn û perda bendîtîya wî li xwe de bide bipoşandin û guharê fermandarîya wîna jî di guhê xwe de bide bikişandin. Xalid Beg daxwaza wan ji xwe re date biwergirtin û wî kesek ji bona layê Bav û Laleyê –Xalê- xwe ve date birewakirin, ku di sibehê de dê Serbazên Mîr Ibrahîm bi ser kelehê ve xwe bidin bihêrîşkirin û divê hûn dergehê kelehê di rûwê min de bidin bivekirin, tanî ku ez bi Serbaz û Peyên xwe ve di nava wê de bêtim bekevtin. Di roja din de, ku Patîşah –Roj- Sitêran bi şûrê tûjî Gîtîsitanbirîn li keleha feyruzî de date bidorlêgirtin û ala feyruzî li ser de date biraxistin û bi şûrên çurusandî ve leşkerê sitrên bêjimarî bide bitar û bimarkirin. Mîr Ibrahîm bi Kurdên Xwînxwar û Xencerguzar –Xencerdar- rûwê xwe ber bi vekirin û dorlêgirtina kelehê ve date bivedan. Di vê pêla agirdar de Xalid Beg li gora soz û peymanê xwe de ji Mîr Ibrahîm ve rûgerdanî date bikirin û wî xwe bi leşkerê Mîr Şeref ve date bigihandin. Bi Mîr Ibrahîm ve bi derkevtina vê rûdana hanê ve tirs û lerzeke bi bê sînor û pîvan ve bi ber dilê wî ve hatin bikevtin. Wî dev ji dorlêgirtinê û şer ve date biberdan û ew ji bona Bedlîsê ve hate bizîvirandin. Mîr Şeref ligel Yar û Hevalên xwe de li pey wî de hatin bikevtin û wan li keleha Bedlîsê de datin bidorlêgirtin. Roj bi roj ve Axayên Rojekî bir bi bir ve û qefil bi qefil ve ji Mîr Ibrahîm ve rûgerdanî didatin bikirin û ew ji bona nik Mîr Şeref ve dihatin bihatin. Hêdî hêdî şopên lawazîyê û sistbûnê û nîşanên nekarîne û kêmanîyê di alîyên zînet û anîya hêvîyên Dorlêgirtvanên kelehê de dihatin bidiyar û bixuyanîkirin. Ta kar bi wî cihî ve hate bigihandin, ku Mîr Ibrahîm û Ebdul-Rehman Axa Merovên Navcîvan di nava xwe de dane bixistin û wan jê re nekarîn û şikestina xwe dane biderxistin û wan peyam datin bidan, ku çilo ev Wilayeta hanê li gora Dûmayîne de ji bona Pismaman ve tète bigihandin. Bedlîs, ya ku ew bi derkevtina bextiyarîyê û koka dewleta van Dûdmanan ve tète biderkevtin, ligel Xelatê de bi başî ve ji bona Mîr Şeref ve tète biderkevtin. Mûş û Xenus jî ji bona Mîr Ibrahîm ve bête biderkevtin û ew bi hevbeşî ve bi serdarîkirina Wilayeta li Dûmayî de bêtin birabûn û ew beramber bi temen û dewleta nemayî ve ligel hevdû de nema ceng û şer û nejtî destdirêjîya hevdû didin bikirin; jiber ku ew ji hiş, zanebûn, liberkevtin û têgihiştinê ve bi dur ve têtin biderkevtin.

Mîr Ibrahîm û Peyên wî ev bazîya xapandina hanê bi serkevtineke mizin ve dane bidanîn û wan bi gotinên Navçîyan ve dane bikirin. Hate bibiryardan, ku Mîr Ibrahîm bi kar û amadekirina mêvandarîyê û cejnê ve bête birabûn û Mir Şeref di rêya mêvandarîyê de ji bona nava kelehê de bête biçûyîn û di navbera Pismaman de soz û peyman bêtin bigotin û bidubarekirin, ku çend ew bêtin bijîyandin, dê her kes bi pişka xwe ve bête

birazîkirin û ew destdirêjîya Wilayeta yekdîger nadin bikin. Destlicî de Mîr Ibrahim bi amadekirina Mêvandarîyê ve hate birabûn û wî kes ji pey Mîr Şeref ve datin binardin. Mîr Şeref bi komekê ve ji Pêye û Dilsozên xwe ve ji bona keleha Bedlîsê ve hatin biçûyîn. Pisamaman hevdû dane bihembêzkirin û wan bi dîdara hevdû ve şopên dilxweşîyê û bextîyarîyê dane bidiyarkirin û wan sifra xweşîyê dane bilidarxistin. Meygerên çîmzîvînî, anî gulînî, bi cil û bergên rengan rengan ve, çavperî bi mîna luluwan ve, camên zêrînî dagirtî bi badê yaqutî ve didatin bigerandin. Wetov bi mîna Ayata: «weyutaf eleyhim bikasin min meîni beydae lezetin lişaribîne » - Ew li ser wan de bi camên mey ve dihatin bigerandin, ji yên ku ew bi xweşî ve ji bona Meyxwaran ve dihate biderkevtin-. Sitiranvanan sitiranên pir xweş û Dengbêjên şîrînziman xweş saz û awazên Kurdan, rêzanên Ereban, şêweyê Farisan û qanûna Eceman bi meqaman ve didatin bilêdan û xweşîya jîndarîyê li wir de dihate biderkevtin. Sitiran û awaz, govend û dîlanan, bang û xweşîya wan, bezim u rezmên wan bi burca feleka Kîwanê ve dihatin bigihandin.

Xweşxuyan :

Der amed bimeclisi mey lale reng
Zi beh tewadu duta Geşt çung
Neşsitend sef sef der an encumen
Xezil xuwan u goyinde u sazzin
Xezil xuwan ne تنها xoş awaz bud
Ke sed dil biyek xemze hem mey rebud
Bixidmet bitan qamet arasete
Bilabî zeher goşe ber xaste

Hejar:

له بادهی ئال و تال سینی له سه دهست
له ههه سوچیک ده گالین تارو ته نبور
به بلوییری ده گوت ئاودهنگی خومی
هه زاردل پیکه وه دهبران به تالان

له ههه گوشتیکه وه مه یگییری چاومهست
له گش لایهه گه وال و سازو سه متور
له کپنوش بردنا چه نگیش به کومی
به ستران بیژو شوخ و کولمه ئالان

Le her goşekewe mekêrî çawmest
Le badeyi al û tal şînî le ser dest
Le geş layek gewal u saz u semtur
Le her suçêk degalîn tar u tenbûr
Le kirnuş berdena çengîş be gomî
Bebelwêrî degut awdengî xomî
Be sitiranbêj u şox u kulmealan

Hezar dil pêkewe debran be talan

Di vê cejna dilkişandî de çilo Çavbaz bi hêvîyên xwe ve hatin bigihandin û hergûne awat û nîyazên wan hatin bicîhatin. Biçûk û Mezinan bûka hêvîya xwe di bawêşê xwe de datin bixistin. Mîrên Şahzadan datin bifermankirin, ku Axayên Rojekî herkes bi Yarên xwe ve bi koş û kenarekî ve bêtin biçûyîn û ew ji vê bezm û rezmê ve bêtin biderkevtin û ew ji bona cihê bêhnvedan û xewa xwe ve bêtin biçûyîn. Ew bi tehma xwe ve ligel çend Lawikan de di odê de hatin bimayîn. Di vê dema hanê de Şêx Emîr Bilbas bi komeke Serserî ve xwe ji nava wê jorê ve dane biavêtin û wî Mîr Ibrahîm ji çengên wî ve date bikişandin û wî ew ji ser textê wî ve date bidaxistin. Wî jêre date bigotin:

Xweşxuan:

Tekiye ber cayî buzurgan netuwan zed biguzaf
Meger esbab buzurgî heme anade şud

Hejar:

کە ی رەوا یە لیس ی بازان کوندەبو بیگریتهوه؟؟
کوند دهگه ل کوندان له ویرانان ده بی بوخلیتهوه

Key rewaye lîsibazan kundebu bîgerêtewe?

Kund degel kundan le wêranan debê buxlîtewe

Wî bi destên Mîr Şeref ve date bigirtin û wî ew ji bona ser cihê bilindî text ve date bibirin û wî zimane xwe bi vê peyva hanê ve date bidestpêkîrin:

Xwesxuan:

Xoş bicayi Xuwîştin bud eyn nişt Xesrewî
Ta neşînd herkesî eknun bicayi xuwîştin

Hejar:

پیروزه بوکی دهوله تی بگره دهباو هشی
باهر کهسه ی له شوینی بنیشی که پیی دهشی

Pîroze buki dewletê bigre debawêşê

Ba her kesey le şuwêinê ke pêyi deşê

Tomarvanên Dîwanê „Tu Padîşahîyê bi wan Kesan ve dide bidan, ji yên ku tu wan dide bixwesin“, nivîsandina Iyaletê û fermana Serdarîyê bi navê vî Bextewerî ve datin binivîsandin. Firaşên Karxanê „Tu Padîşahîyê ji wan Kesan ve dide bisitendin, ji yên ku tu wan dide bixwestin“ ferşên Serdarîyê ji bin pîyên vî Bedbextê hanê ve dane biderkirin. Sizadaran dest û pîyên wî bi zincîr û bendên giran ve dane bibarkirin û wan ew ji bona binê zindanê ve dane biavêtin.

Xwesxuwana:

Mer ura res kibriya u mini
Ke zatiş qedîm est ; u mulkiş xeni
Yekî ra biser ber nehed tac bext
Yekî ra bixak ender ard zi text
Hejar :

خودایه و بهدهس خویهتی کاروبار
یهکیکی بهرهوگۆر سه رهو شوڤردهکا

که نزمی و بلندی دهبن جاروبار
یهکی تهختی خونکاری بو گۆر دهکا

Ke nezmi u bilindi debin car u bar
Xudaye u bedes xoyeti kar u bar
Yekê texti Xunkari bogor deka
Yekêki beregor sere u şor deka

Hêjî kar bi lêdana şûr û birîndarkirina rîman ve nehatibû bigihandin, ku Ebdul-Rehman Axayê Qewalisî û Komeke dîger ji Peyên Mîr Ibrahîm ve. ji yên ku ew mîna sitêran ve dihatin biserhevdûkirin, hatin bikombûn. Ew bi mîna berçemkan ve ji hevdû ve hatin bicudakirin, biperçeperçekirin û bikuştin û Mîr Ibrahîm jî heft salên rebeq di binê zindanê de hate bimayîn. Çilo awazê bendkirina Mîr Şeref, ku di nêzîk de dê ev tevayî û zînetên wîna bêtin bitomarkirin, nemankirina dewlet û mezinbûna wî di Kurdistanê de hatin bidengvedan, Mîr Ibrahîm bi têkoşîna Eşîra Rijekî ve ji bendkirinê ve hate birizgarkirin. Wî kar û barên Serdarîkirinê bi destên xwe ve datin bixistin. Wî xizne û samanên Mîr Şeref dane bitalankirin. Wî date bixwestin, ku ew Mîr Şems El-Dîn Kurê Mîr Şeref bide bikirin, yê ku ew di wê demê de bi temenê du salî ve di hate biderkevtin û dêya wî ji bi Keça Elî Begê Sasonî ve di hate biderkevtin.

Imad Axayê Bayekî Kur û Dê ji nava destên Mîr Ibrahîm ve datin biwergirtin. Fineke jî wetov bû, ku Mîr Şeref Zeyn El-Dîn Axayê Mamê wî bi dijî Yasayê Ayîna Pîroz ve û ne li ser rastîyê de dayîte bikuştin. Wetov li gora Yasa Pîroz de divê hûn wî bi min ve bidin bisipartin, ta ku ez karê

wîna bidim bidawîkirin. Belkî ez wî bi destên Biçûkên Dundeyên Kuştî ve bidim bidan, da ku ew wî li gora yasa pîroz de bidin sizakirin. Bî vê fen û behana hanê ve wî Mîr Şems El-Dîn ji bin çengên Mîr Ibrahîm ve date birizgarîkirin. Wî ew û Dêya wî ligel Peyên wan ve ji bona keleha Kîfendûr ve datin bianîn û bi mîna pêwîst ve wî ji bona parastina wan ve didate bikoşandin.

Kurtîya gotinê bi wetov ve tête biderkevtin, çilo Mîr Şeref di Tebrîzê de hate bibendkirin, Çapan Sultan Istaclu li gora fermana Şah Ismaîlî Sefewî de ji bona girtina Wilayeta Bedlîsê ve hate bikarmendkirin. Wî dor li kelehê de date bigirtin. Du salan li dûhevdû de wî ligel Ibrahîm de date bişer û cengkirin. Di encamê dawî de hêza Ibrahîmî liberxwedanê bi beramberî Qizilbaşan ve hate bidawîhatin û wî bûka Padîşahîyê bi sê Teqan ve date biberdan. Wî konê xwe date girêdan û bi alîyê Sêrtê ve hate biçûyîn. Li wêderê de ew ji dunya nemanê ve ji bona dunya mayînê ve hate bibarkirin. Ji wî Kurek bi navê Sultan Murad ve, ji yê ku ew di dema zindanê de ji Çarîyekê ve hate bibûyîn, hate bimayîn.

Çilo Mîr Şeref bi ser Textê Serdarîyê ve hate bikevtin, Sultan Murad ji bona nik wî ve hate biçûyîn. Mîr Şeref ew date bigirtin û wî ew ji bona nava zindanê ve date bixistin. Wî dema jîna xwe di nava keleha Bedlîsê de date bibuhurandin. Di dawîya dawî de ew bi roja xweyî dawî ve hate bigihandin û wî xatirê xwe ji dunya nemanê ve date bixwestin.

Eşîra Rojekî di piştî bazdana Mîr Ibrahîm de şeş mehan keleh dane biparastin. Çilo ew ji hatina Mîr Şeref ve hatin bibêhêvîkirin, bi neçarî ve wan keleh û Wilayet di mêjûwa sala nehse û sêzdehê –913 k. –1507 z.- de ji bona Çapan Sultan ve dane biberdestkirin. Wî jî Kurd Beg Şerequlî Istaclu ji bona parastina keleha Bedlîsê ve date bikarmendkirin û ew ji bona Tebrîzê ve hate bivegerandin.

Rûwê Duwem**Di xuyanîkirina wergirtina Mîr Şeref de cihê Mîr Ibrahim di Serdarîkirina Bedlîsê de**

Li ber bextên Hozan, Zanevan, Zanistvan û Dûrbînvanên hêja ve nayête bipoşandin, ku her kesekî bextewerîya mayînê û xelatên Xwedanî di hêvî û dilbijandina xwe de bi mebestên xweyî pak ve û di rastîyê de bi wan ve hatîye bigihandin ; ji yên ku wan pişt a xwe bi Xwedawendê Bilind ve li gora vê Ayata hanê ve dane bibestandin: «Xwedê wan kesan ji bona rêya rastîyê dide birêberkirin, ji yên ku ew dide bixwestin». Her kesekî Zordar û ji serxweçûyî ve û xwe bi dewlemendbûn û zengînbûna xwe ve, bi cih û desthilatîya xwe dide bipayekirin û ew ji rêya rastîyê ve û ji sertewandina Xwedan ve hatîye biderkevtin, dê textê meznatîya wîna bête biherifandin, hêvîyên wîna dê beramberî bi serpehatîyên demê û bêbextîya zaman ve bêtin bihelweşandin û dê baxên geşî dewleta wîna bi biyaban ve bêtin biderkevtin.

Xweşxuwani:

Sirî kiz tu girdid bilind kirayî
 Be afgendin kes nîftend zipayî
 Kesî ra ke qehri tu der ser fegund
 Bipa merî kes negirdid bilind
 Eger pay pîl est eger pir mur
 Behr yek tu dadî ez der dax
 Dilî ra feru zan kini çun çirax
 Nehî ber dil dîger ez derd dax

Hejar:

سەرو جی بڵندەو بەکەس نانەوی
 هەزارجار بە لاساری پی دا گری!!
 ئەگەر تەنگە کەل یان ملی میروە
 لە پاسی گولەو بوته پەرژینی چل

کەتۆ ریکی خەمی بەندەیهک سەرکەوی
 کەسیکیش هەلی دیری خوی ناگری
 کری تۆیه ئەستوروی باریک بوە
 ئەتۆی تیزدەکەمی نوکی دێک وچقل

Ke to rêkî xey bendeyek ser kewê
 Ser u cêbilinde u kes nanewê
 Kesêkîş heli dêrî xoyi nagirê
 Hezar car bela sarî pê dagirê

Kirî toyê estur u barîk buwe
 Eger tege kel yan milî mîrwe
 Etoyi tîjdekey nukî derk u çeqil
 Le pasî gule u bote perjîni çil.

Mebest ji xuyanîkirina vê nivîsandinê hanê ve û diyarkirina van zînetên hanê ve di derxistina ber bi xweşbûna jîyana Mîr Şeref de têtê biderkevtin. Ew bi kurekî sêwîyî Biçûk ve di nava Eşîra Buxtî –Botî- de li Aruxê de hatibûn bimayîn. Ji çuruskên ronahîya gotinên çûyî ve û ji çîrok û çivanokên gotîyî lihevahîyî ve bi diyar ve têtin biderkevtin, ku ew ji bal Mîr Şah Mohamed ji wêderê ve dayite biabîn û ew bi perwerdekirina wî ve hatîye birabûn. Çilo Mîrê bi navkirî ve li jêr axê de hate biveşartin, ew bi Birîkarîya –ji dêlva- Mîr Ibrahim ve çend rojan bi serdarîkirina hin ji navçeyên Bedlîsê ve hate birabûn. Di piştî vê re wî bi imdad û yarmetîya Eşîra Rojekî de bi Serdarê Bedlîsê ve hate bigihandin. Çilo zemanekî hindik rojên serdarîkirina wêna hatin biçûyîn, Şah Isamîlê Sefewî bi vîna girtina Mereşê ve hate birêkevtin. Serdarê wêderê Ela El-Dewle Zu El-Qeder di beranberî wî de leşkerê xwe date birêzkin; lêbelê wî şikestin date bixwarin. Di piştî şikestina Eşîra Zu El-Qeder de wî hefsarê vîna xwe ber bi alîyê Diyarbekrê ve date bibadan. Walîyê wêderê Emîr Begê Musulyu, yê ku ew bi Bavê Dêya Nivîskarê van rûperan ve têtê biderkevtin, jê re sertewandin û peyçûna xwe date bipêşkeşkin. Herwehajî wî jê re diyariyên baş û xelatên giranbûha bi pêşkeşî ve dane bibirin. Ji wan jî ve perçelalekî Bukurkî³³⁹ pir giran buha dihate biderkevtin, ji yê ku ew bi pêkhatîna gurçîla mihê ve dihate biderkevtin, ya ku ew ji Xiznên Padîşahên çûyî ve ji bona xizina Padîşahên Bayendurî ve hatibû biveguhestin û ji wê ve ew ji bona nik wî ve hatibû bigihandin. Tanî ku çiyayê Xetlanê bi hejandinê ve di zemanê Xulefayên Ebasî de hatîye bikevtin, hêjî bêtir ji pêlên dirêj ve ku Sedef di nava zikên xwe de Lulua didin bixwedîkirin, hêjî ew bi ber çavên Serafên Demê ve û Cewhervanên serdemê ve bi vî gewdeyê hanê ve û bi vê nazikbûn, reng û barîkbûna hanê ve ji beşên Leel ve nehatibûn bidîtin.

Gava ku çavên Şah Isamîl bi ser vî cewherê bê nimûne ve hate bikevtin, gelekî ew pê hate bidîlşadkin, wî ew bi Emîr Xan ve date binavkin û wî ew bi cihê Mohredarîyê ve û bi Lale –Perwerde- ve ji bona Kurê Xwe Şahzade Tehmaseb ve date bixelatkin û wî pê Iyaleta Herat û

---

³³⁹ Bukurk hatîye binivîsandin. Dibe, ku ew bi Buwêgrekî Turkî ve bête biderkevtin, yê ku ew bi gurçîlê –gurçîkê- ve têtê bigotin. Weha têtê bidiyarkirin, ku Lale bi her wekî biçmê gurçîlê ve dihate biderkevtin. Rengejî ku ew bi wî rengî jî ve dihate biderkevtin. Hejar

Xuresan jî datin bisipartin. Cihê wî û hêjabûna wîna bi bilindtirîn payebûna xwe ve hate bigihandin. Herwehaji wî serdariya Wilayeta Diyarbekirê ji bona Mohamed Xan Istacluwe Kurê Mîrza ve date bisipartin.

Hin ji Merovên Zu El-Qedir ve, ji yên ku wan di keleha Xerputê de dabûn bisengergirtin, serên xwe jêre nedatin bitewandin. Şah Ismaîl ji bona girtina vê kelehê ve hate biçûyîn û wî ew di nava yekhefteyê de date bigirtin. Ji wir ve wî hefsarê vîne ber bi Xelatê ve date bipêcandin. Çilo di derveyê Xelatê de çadirên Serbazan hatin bilindkirin, Mîr Şeref ji bona dîtina Şahî ve hate bibextiyarîkirin. Wî jê re cejin û mêvandarî datin bilidarxistin û çadirên neqîşkrîyî mezin dane bihildan û konên geweryî bilindî ji hevrêjîm ve dane bilindkirin, ji yên ku ew ligel ewrên buharê ve dihatin bikevtin û bi mîna sitêran de di şevên tarî de dihatin biçurusandin û ew bi sitêrên burcên lihevhatî ve dihatin biderkevtin. Meygerên çîmzîvînî, zendên belorî, anîgulî û Lawên bi cil û bergên zêrînepûş û rûxweş ve meya bi mîna ava zelal vedidatin bigerandin û bi noş noş ve didatin bibangkirin. Dengbêjên xweşawaz, Sazvanên bi sazên xwe ve dilên dîldaran bi ûd û çengên xwe ve hiş û sewda ji serên Mezin û Biçûkan de didatin birevandin.

Weşxuwan:

Zehê çanî saqî nîm mest
 Çu şax guli cam gulgun bedest
 Heme hemçu xurşîd zi rebet poş
 Heme aft eqil u aşub u hoş
 Ezel xuwan xezaklan tazî zuban
 Binexme, şukur rîxte ez dihan
 Bi aheng turkî bitan çu gul
 Rebude dil ez nexmeyî mutedil
 Çu zulf bitan pirî çehre çeng
 Zede rah uşaq ra bi dereng

Hejar:

كههات پيرودهرويش لهدين بون وهرهز
 دهسوران بهدهم سـازو ئاوازهوه
 دلئى ئوقره ئوقرهى نهما زورو كهـم
 لهپاريـزو ترسان نهپوما نه رهنگ
 نهگوئى گوئى لهكەس رادهداشت ونهچاو

لهسهـر دهستى كـيژى زهـرى كـيژى رهـز
 سهـماكهـر لهـكوـردا بهـصهـد نـازهـوه
 نهـوهـندهـى لهـبالا لهـرين زهـرده مهـم
 بهـحيلكان وچهـپلهـى كـچى شوخوشهـنگ
 لهـبهـر لاوك و ديمهـنى لاوى لاو

Le ser detê Kîjîzerî kîjî rez
 Ke hat pîr u derwêş le dîn bûnwerez

Semaker le korda be sed nazewe
 Desuran bedem saz u awazewe
 Ewendeyi le bala lerîn zerde mem
 Dilî oqre oqreyî nema zor u kem
 Be hîlkan u çepleyi keçî şox u şeng
 Le parêz u tirsan neruma nereng
 Le ber laek u dîmenî lawî law
 Ne guwê guwê le kes radedaşt u neçaw

Nanlêdanan rengên gûna gûn ji herçî xwarin û çeşnan ve, ji yên ku ew di nava nigaşan de dihatin biderkevtin, datin bipijandin û biamadekirin û wan ew li ser sifran, cil û ferşan de dane bidanîn. Di piştî reweştên mêvandarîyê û mêvanîyê de Mîr Şeref hespên rehwar bi zîn û zîntên wan ve, kerîyên pez, deve û hêstir bi qitar ve ji bona Şahînşahîn Şah ve datin bipêşkeşkirin. Ew bi jêr awirên mehrebanîyî Şahînşahî ve û bi ber dilovanîya wîyî Şahî ve hate bikevtin. Wî ew bi fermana Serdarîya Bedlîsê ve û bi xelatên hêjayî giran ve date biserfirazkirin.

Di cara duwem de, ku Şah Ismaîl zivistana xwe li Xoyê de didate biderbaskirin, Mîr Şeref ligel Femandar û Serdarên Kurdistanê de nemaze Melik Xelîl Serdarê Hesenkêfê, Şah Elî Begê Buxtî –Botî- Walîyê Cezîrê, Mîr Dawudê Xêzanî, Elî Begê Sasonî û Yanzdeh Neferên din ji tevaya Femandarên Kurdistanê ve ji bona ramusana devê ber Dergehê Şahî ve ji bona Xoyê ve hatin biçûyîn. Çilo ew bi rûmeta ramusana ber devê Dergeh ve hatin biserkevtin, ew di pêşî de pir bi rêz û hêjabûn ve hatin biwergirtin. Di dawî de gava ku Mohamed Xan Walîyê Diyarbekrê jê re date bigotin, ku ew ji bal Femandarên Kurdistanê ve pir hatîye biazardan û birûsarkirin. Ji van jî ve wî date biveguhestin, ku gava Mohamed Xan ji bona Diyarbekrê ve hate biçûyîn û ew li gundê Panşîn de ji pêgirêdayên Bedlîsê ve hate bidakevtin, Şêx Mîr Bilbasî, yê ku ew bi Karguzarê Emîr Şeref ve dihate biderkevtin, ji bona dîtina wîna ve hatibû bihatin. Di dema çûnê de wî Kopalê xwe li ser xalîcê de li dûhevdû de li ser zemînê de date bixistin û wî pir bi sertî ve jêre date bigotin: Ho Mohamed Beg ! wax ber te û leşkerê te, ku dilên we di dema buhurandina we de di nava Wilayeta Bedlîsê de ji bona gîskekî Eşîra Rojekî ve bêtin bijandin û bi darê zorê û ço ve wê bidin bistandin.

Herwehajî Şah Qulî Istaclu Çawşîlu, yê ku ew di dawî de bi Walîyê Heratê ve hatibû bikirin, ji bona Nivîskarê van rûperan ve date biveguhertin: Ku Bavê min Nokerê Mohamed xan bû û ew bi hevriyê wî ve di çûna ber bi Diyarbekrê ve dihate biderkevtin. Di rê de û bi taybetî ve di Wilayeta Bedlîsê de kêmbûna xwarin û vexwarina wan bi pileyekî ve

hate bigihandin, ku her kesekî hesp û çekên xwe dane bifirotin û pê wan xwarin û vexwarin ji xwe re dane bikirîn. Bavê min li dola Kîfendur de hespê xwe bi çar nanên garis ve date bifirotin. Ev vê dide biderxistin, ku kesekî nikarîbû yek mist ceh û nanekî bi bê zêr ve ji xelkên wêdere ve bide biwergirtin. Ji bil van jî ve gelek kar û barên ne li bar de Femandarên Kurdistanê bi beramberî wî ve pê hatine birabûn, ku bi anîna wan ve dê bi hoyê bêzarîyê ve bête biderkevtin.

Mebest ji anîna vê ve tête biderkevtin, gava ku Mîrên Kurdan bi carekê ve ji bona ber Dergehê Şahîşah ve hatibûn biçûyîn, Xan Mohamed ji Diyarbekrê ve raportek ji Şah re dabû bibilindkirin, ku heger fermana bêveger bi bendkirin û zindanîkirina Mîrên Kurdistanê ve bête bicîkirin, Bende dide bisozkirin, ku dê ezê piranîya Welatê Kurdistanê, ji yê ku ji rojên kevnar ve Sultanên Şikomend bi girtina wî ve nikarîbûn bihatana birabûn, bi hindik dem ve bi amojgarîyên Şahî ve bidim bigirtin. Çilo ew raportê hanê bi Şah ve hate bigihandin û ew li ser de hate biagehdarîkirin. Bi peyvên vî Kafîrê hanê ve wî xir Mîrên di nava destên xwe de ji bil Mîr Şah Mohamed Şêrweyî û Elî Begê Sasonî pêve ji bona nava bend û zincîran ve dane bixistin. Wi heryek ji Mîrên Kurdan ve bi yekekî ve ji Mîrên Qizilbaşan ve date bisipartin. Wî Mîr Şeref bi Mîrxan Musulu ve date bidan. Çapan Sultan ji bona girtina Wilayeta Bedlîsê ve, Dêw Sultan Romlu ji bona vekirina Wilayeta Hekarê ve, Yekan Begê Qorçî Başî Tikluş bi girtina Diyarê Cezîre ve, wî ew bi leşkerên mîna dilopên baranê ve bi bê jimar ve datin bikarmendkirin. Girtina Mîran û rizgarkirina hinekan ji wan ve bi alîkarîya Xwedawend ve dê di cihê xwe de bêtin bibîrxistin.

Puxtayê gotinê çilo demek li ser bendkirina Mîran ve hate biderbasbûn, ji nişkê ve xeber ji Xuresanê vê hate bigihandin, ku Şeybek Xanê Uzbekî bi leşkerekî bê ser û binî ve li ava Ceyhûn de date bixistin û ew bi vîn û evîn ve dixwaze Welatê Xuresanê bide bigirtin. Bi bihîstina vê xwebera hanê ve Şah Isamîl hate bişaşbûn û bipoşmanbûn û hinek ji bendê ve dane biberdan. Wî ji wan xelkan ve date bipirskirin : Kî bi Pêşewa û Rêberê we ve têtin biderkevtin ? Hemuyan bi hev re bi peyv û liberketinê ve dane bigotin : Ew bi Mîr Şeref û Melik Xelîl ve têtin biderkevtin. Wî herdu bi bendkirîve di zindanê de dane bihiştin û wî yê din dane biberdan. Wî ew herdu jî bi zindankirî ve ligel xwe de datin birêxistin û ew ji bona layê Xuresanê ve hate biçûyîn.

Yar Mohamed Axayê Kelhokî û Derwêş Mehmud Keleşêrî, ji yê ku ew li gora bîr û bawerîya Nivîskarê van rûperan de bi mîna wan ve Merovên dewletxwazî û dilsoz di nava Eşîra Rijekî de, belkî jî di nava seranserî Kurdistanê de kesên wetov nayêtin bidestkevtin. Ew ligel leşkerê Şah ve hatin birêkevtin, bi rengê ve ku hîç kes li ser zînetên wan de

nedihatin biagehdarîkirin û ber bi alîyê Iraqê ve hatin biçûyîn. Her çend rojan wan mêwe û xwarin didatin bihilgirtin û ew ji bona nava çadirên Turkumanan ve dihatin biçûyîn û wan ser li Mîr Şeref de didatin bidan û ew ligel wî de li ser şeweyê bazda wîna de dihatin biavêtin. Tanî demekê ji deman de ku leşkerê Şah li cihê Çalî Kulî de ser bi pê girêdanên Wilayeta Raz –Rê- ve hate bidakevtin. Mohamed Axa û Derwêş Mehmud kês ji xwe re datin bidîtin, wan çend hespên girêdayî bi zîn ve di kenarê leşker de datin biragirtin. Wan Mohamedê Mîr Axurê Pertavî, yê ku ew bi bergî Derwêşan ve bi Nokerê Mîr Şeref ve dihate biderkevtin, di nava cihê Mîr Şeref de dane bixwekirin. Wan Mîr Şeref ji nava Çadira zindanê ve dane biderxistin. Wan ew dane bisuwarkirin û wan ew bi çend Neferên mêrxas ve ruwê wî ber bi alîyê Kurdistanê ve dane bivekirin. Beyanî di nîvro de Turkuman bi vê çîroka hanê ve hatin biguhdarîkirin. Gelekî ew bi sersûrayî ve bi mêrxasî û gernasîya Mohamed Mîr Axur ve hatin biderkevtin û wan tu ziyan pê nedane bigihandin.

Mohamed Axa, Derwêş Mehmud û Mîr Şeref di pêşî de ji bona Wilayeta Hekarê ve hatin biçûyîn. Ew di wî gundî de hatin bidakevtin, ji yê ku Şêx Emîr Bilbas têde di hin deman de ji ber Qizilbaşan ve dev ji Welatê xwe ve dabû biberdan, wî xwe têde didate biveşartin û demên xwe bi çandinya garis ve didate birabuhurandin. Di hingava ku bêr di nava destên wî de dihate bigirtin û wî garisê xwe didate biavdan, Mohamed Axa û Derwêş Mehmud Keleşêrî bi suwarî ve bi kenarê zemîna garis ve hatin bigihandin û wan jê dane bibendgkirin û jê re mujdeya hatina Mîr Şeref pê dane bigihandin. Wî ev mujdeya hanê nedate biwergirtin û wî date bigotin: Çira hûn peyvên, ku nebûyî, didin bigotin. Wan date bigotin : ku Xwedanê Bilind ji me re date bialîkarîkirin û wî kês ji bona me ve date bidan û me ew ji bendkirinê ve date birizgarîkirin û me ew ligel xwe de dayîte bianîn. Destlicî de wî serê xwe li ser zemîne de ji bona Xwedawend ve date bidanîn. Wî bêr ji destên xwe ve date biavêtin û wî xwe bi ramusandina milên Mîrê xweyî rast ve date bigihandin û fermiskên şadî ji çavên wî ve hatin biherikandin, mîna ku Çavên Yaqub di koşka xeman de bi mîna gotina Xwedê ve dihate biderkevtin » Çavên wî ji xemxwarîyê ve » di Welatê dûrbûnê de « hatin bisipîbûn ». Ew bi axa bin piyên wî ve hate bidilronîkirin. Herikandina hêstirên dilxweşîyê û şademenîyê ji çavên wîna ve pêşewazî li Pêşewayê wîyî bi rûmet ve didatin bigirtin. Wî ji Xwedê re pesin û sipas dane bikirin û wî date bigotin :

Xweşxewan :

Bihemdulah ke dewlet yarîm kird

Zemane terk can azarîm kird

Şîm ra subuh feyruzî ber amed

Xem u renc şeba neruzî ser amed

Hejar:

لهمهولا پيكن كاروبارم
شهوى دهر دو كهسهر تهفرو تونابو

سوپاسم بوخودا، وا بهخته يارم
لهئاسو تيشكى دلشادى پهيابو

Supasim bo xweda, wa bexteyarim
Le merla rêk u üêkin kar u barim
Le aso tîşkî dilşadî peyabu
Şewî derd u keser ev ru tunabu

Çilo ew roj û şevêkê li wêderê de hatin bimayîn, di sibê de ku Sultanê Iwana Çarem –Roj- serê xwe di ser çiyê de date bihilatin, ew ji bona nava Eşîra Ispayird ve hatin bigihandin. Şeref Begê Ispayirdî pêşwazîyeke germ li hatina wan de date bikirin. Çend rojan ji bona bînberdanê ve li wêderê de bi mêvanî ve hatin bimayîn. Şêx Emîr bi jimareke kêr ve berê xwe ber bi Wilayeta Bedlîsê ve date bivekirin, da ku ew mizgîna hatina Mîr Şeref bi Eşîra Rojekî ve bidin biragiyandin û wê bi berî hatina Mîr Şeref ve bi ser xwe ve bidin bimêldarîkirin. Bes û bi tenha ve bi gihandina Mîr Şeref ve ji bona wêderê ve pir kes li dor û berên wî de hatin bokombûn û wan dest bi girtina keleha Bedlîsê ve dane bikirin.

Kurd Beg Şerflu, yê ku ew ji dêlva Şah Ismail ve bi parastina Bedlîsê, Edelcewaz û Ercîşê ve dihate birabûn, çilo ew li ser hatina Şêx Emîr de hate biagehdarbûn, ku wî bi beramberî duhezhar Peyan ve dor li kelehê de dayîte bigirtin, wî ligel Fermandarên Qizilbaşan de, ji yên ku ew li Bargîrê û Ercîsê de dihatin bidîtin, ji bona ser Şêx Emîr ve hêrîş dane bibirin. Şêx Emîr bi Peyên xwe ve li Gokmeydana Bedlîsê de bi amadebûn ve bi beramberî wan ve hate birawestandin. Di gava ku ew bi hevdû ve hatin bikevtin û bayê vegirinê û biserkevtinê bi ser leşkerê Rojekîyî mêrxas ve dihate bikevtin, ji nişkê ve Mohamed Begê Pazokî di rêya fen û xapandinê de date biderxistin: ku min ruwê xwe ji Fermandarên Qizilbaşan ve dayîte birûgerdanîkirin û ji ber mirovanîya min ve ligel Şêx Emîr de ez di yarmetî û hewara wî de hatime bihatin. Di dema ku gurînîya agirê şer bi ser burcên Felekê ve dihate bikevtin, ew di rêya Iskender Bolaxî de bi beramberî pêncsed Peyên Pazokî ve di gorepana ser de hate biamadebûn û wî şûrê du rûyî li piştê Eşîra Rojekî de date bilêdan û wî rêzên wan, ji yên ku ew bi mîna pêrû –sitêran- ve bi ser hevdû ve dihatin biderkevtin, bi mîna barçemkan ve ji hevdû ve dane bitarûmarkirin û biperîşankirin. Sitêra bextê Kurd Beg Şerflu bi mîna Kîwan ve dihate bilindbûn û ew bi dû

leşkerê Rojekî ve dihate bikevtin. Şêx Emîr Bilbasî jî bi pîyên pîgîrî, bi mêrxasî û qehremanî ve ji şerê bi rûmet ve ruwê xwe nedate bibadan û wî jê nedate bibazdan, tanî ku wî ligek Kurê xweyî Elî Axa de şerbeta gorîbûnê date binoşandin. Xelkên Qizilbaşan, ji yên ku wan Şêx Emîr bi Qere Yezîd ve didatin binavkirin, laşên wî ligel laşê Kurê wî de di Gokmeydan de bi agir ve datin bisûtandin. Vê rûdan û kêra wêyê bi dilşewat ve kar û barên Mîr Şeref çend rojan bi ber girêka derengbûnê ve dane bixistin û wan mebista wîyî bi hêvîbûn ve li pişt perda bê omêdîyê de dane biveşartin. Bi bê çarî û neçraî ve ew hate bimayîn, tanî mîna ku Xwedayê Bilind dayite bigotin: „Wî hûn dane biafirandin û wî wêneyên we deha dane bibaşîkirin“.

Ruwê Sêyem

Di xuyanîkirina girtina Mîr şeref de ji bona Bedlîsê ve ji destêyê Qizilbaşan ve û bê ka çi bi ser zîneta wî ve hatîye bihatin.

Xweşxuwani:

Çihangîrî ke hest ez bext ser amed
Bimand der Xudawendî muebed
Zeger pîwiste başid der rikabiş
Şeref der mewkib nesret eyamiş
Behr kişwer xer amed sad u xerm
Şud mulk ez qudum u mukerem

Hejar:

له‌ناومه‌لبه‌ندی هاتان خێوو کویخای
له‌سه‌ر خه‌رمانی سوری بی کلۆشی
مه‌لیش رامت ده‌بن بی‌ئاوو دانه

خودادای پال ده‌وه، هه‌رگا خودادای
ده‌به‌ر ئاوژه‌نگی تۆدان خێرو خۆشی
هه‌مو شوینیک له‌تۆرا ئاوه‌دانه

Xudadayî paldewe, hega xudadayî
Le naw melbendî hatan xêw u kuwêxayî
Deber awzengî todan xêr u xoşî
Le ser xermanî surî bê kuloşî
Hemû şuwênêk le tora awedane
Melîş ramit debin bê aw u dane

Çilo Mîr Şeref ji bona girtina Wilayeta Bedlîsê ve û derkirina desteyê Qizilbaşan çend rojan nehate biserkevtin û ew li ser niyaza Sultanê Gîfînsitan Sultan Selîm Xan de hate biagehdarîkirin, ku ew ji bona girtina welatê Iranê ve dide bixwestin, wî ligel şahsuwarê dunya dîtî, Rêberê kerwanên Hêjayan li ser rêya biserkevtinê de û Mamostê di fêrgeha perestî binemalên Zanevanên Bedlîsê de ango Hekîm Idrîs, ji yê ku ew bi baştirîn dilsozê binemal û dewleta Dundeyên Dîya El-Dîn ve Mohamedê Axayê Kelhokî di dilsozî û bawerîya xwe de ji bona Dewleta Osmanî ve datin biderxistin. Di vî babetê hanê de wan bîst Nefer ji Mîr û Serdarên Kurdistanê de bi xwe re dane hevdestkirin. Wan nameya koletîyê ligel Mewlana Hekîm Idrîs û Mohamed Axa de ji bona Estana Sultanî ve dane birewankirin. Sultanê Dost xuwaz û Dujmin neyar li ser daxwa Mîrên Kurdistanê de bi vîn ve ji bona girtina Welatê Ecem ve berê xwe ber bi Erministanê û Ezerbêcanê ve date bivekirin. Di deşta Çaldîran de ew ligel

Şah İsmâîl de hate bişerhatin û ew hate biserkevtin. Mîr Şeref ligel hinekan ji Serdarên Kurdistanê de di vê çûna hanê de ligel zengoyê Sultanê biserkevtî de dihatin bidîtin.

Çilo Xan Mohamed Waliyê Diyarbekrê di vî şerê hanê de şerbeta nema date binoşandin, Iyaleta wî bi Birayê wîyî Qerexan ve, Serdarîya Bedlîsê bi Birayê wîyî Ewed Beg ve û Cezîrê bi Birayê wîyî Ulaş Beg ve ji Dîwana Şahî ve hatin bisipartin. Çilo Hilgirtvanên Alên Sultanî ji cihê Tebrîzê ve berê xwe ber bi alîyê Romê ve dane bivekirin, Hekîm İdrîs ji bona Sultanê Şikomemend ve date bipêşniyarkirin, ku Mîrên Kurdistanê ji qencî û başîya Şahê Cîhanê ve didin biçavdêrîkirin, ku ew welatê Bav û Bavpîrên wan ji bona wan ve bide bibexşandin û ew Merovekî ji wan ve bi meznayetî ve di nava wan de bide birakirin, da ku ew ligel hevdû de bi hev re ji bona ser Qerexan ve bêtin biçûyîn û ew wî ji Diyarbekrê ve bidin biderxistin. Sultanê Gîtîsitan di bersiva wî de date bifermokirin: ku her kîjan ji Mîr û Serdarên Kurdistanê ve, ji yê ku ew ji bona Mîrê Mîran ve dide bidestdan, debera ew di nava xwe de ji xwe re bidin binavdêrîkirin û bidanîn, ku tevaya Mîrên Kurdan jê re serên xwe bidin bidanîn û li dû wî de bêtin biçûyîn, da ku ew bi dijî Qizilbaşan ve bidin bixebatkirin û ew wan bidin biderkirin. Hekîmê İdrîs jê re date biderxistin, ku piranîya wan bi xweperest ve têtin biderkevtin û hîç kesek ji wan ve serê xwe ji bona yê din ve nadin biçimandin û heger çavên te ji bona xebatê ve bi dijî Qizilbaşan û tarûmarkirina wan ve têtin biderkevtin, debera ew yekekî ji Bendên ber Dergehê Cîhanpena ve ji bona vî cihê hanê ve bide badnîn, da ku Mîrên Kurdistanê serên xwe jê re bidin biçimandin û li dû wî de bêtin biçûyîn, da ku ew bi zû ve vî erkê giring û giran bidin dawîkirin.

Li ser vîna de Mohamed Axa Çawiş Başî, yê ku ew bi navê Bîxlu Mohamed ve dihate binasîn, bi Mîrê Mîranê Diyarbekir ve hate bikirin û ew bi Supahsalarê Kurdistanê ve hate bidanîn û ew ji bona girtina Diyarbekrê ve hate birewankirin. Herdu leşker li Quçesarê de li alîyê Nisêbînê de bi mîna ewrên birûsk ve bi bar û du ve û bi du giruhên mîna derîya hilat û dahatî ve di beramberî hevdû de bi rêz ve hatin birawestandin. Di vî şerê hanê de kesên pêşî, ji yên ku wan pilingê agirê şer û cengê datin bivêxistin û bidanan, bi Eşîra Rojekî ve dihatin biderkevtin. Ji wan ve Tac Ehmed, Qasim Endakî, Mîr Şah Husên Kîsanî, Mîr Yusif El-Dîn û Umer Candar, ji yên ku ew ji mêxastirîn rojgar û Pehlewanên vî serdemê ve dihatin biderkevtin, di şerê vî roja hanê de şerbeta gorîbûnê datin binoşandin.

Piranîya Axayên Rojekî jî bi taybetî ve Mîr Mohamed Nasir El-Dînî, Qerayadgar, Seyid Selmanan Qewalîsî û komeke din jî hatin bibirîndarkirin û wan di vî şerê xwîndar de bi mîrxasî û merdayetî ve dane

bişerkirin. Qeraxan di vî şerî de hate bikuştin û şikestin ber bi leşkerê
Qizilbaşan ve hate bikevtin û gelek kes ji wan ve hatin bidîl û
bideştgîrkirin.

Xweşxuyan:

biirbali Sultan tewesul kunan
giriftend mulk xud ez duşmunan
bidefî edu tîx kîn axtend
binayi delalet ber enda xetend

Hejar:

په‌ری به‌ختی سلیمان که‌وی کرده‌وه
برینیان به سه‌ر به‌ستی برژانده‌وه

سه‌ری دوژمنانیا نه‌وی کرده‌وه
ولاتی گراویان به‌شیر سانده‌وه

Seri Dujminanyan newi kirdewe
Peri bexti sulêman kewi kirdewe
Welati girawyan be şîr sandewe
Birînyan be ser bestî birjandewe

Di piştî vê re heryekî ji Mîrên Kurdan ve ji bona vegirtina Wilayeta
xwe ve berê xwe dane bivedan. Mîr Şeref jî ji bona alîyê Bedlîsê ve hate
bivegerandin û wî bi hevkarîya Mohamed Begê Hezuyî, Mîr Dawidê
Mezinê Xêzanê, Mîr Şah Mohamedê Şîrweyî, Mîrên Mekes û Ispayirdê ve
dest bi dorlêgirtina keleha Bedlîsê ve date bikirin. Çilo rojên dorlêgirtinê
çend rojan hatin bidirêjkirin, kar û bar li ber Lêdorgirtvanan de hatin
bitengkirin. Desteyê Qizilbaşan bi ber vê ve hatin birazîbûn, ku heger
Mohamed Begê Xerzanî û Mîr Şah Mohamedê Şîrweyî bi girawvanê xwîn,
mal û menalên wan ve bêtin bikirin, ku tu kes destdirêjîyê ji bona ser
zînetên wan ve nadin bikirin, dê ew keleh ji bona Mîr Şeref ve bidin
biberdestkirin. Mîrên bi navkirî ve navcîtî di nava wan de datin bikirin.
Wan Keleh û Wilayet bi dil û dilbijandî ve ji bona Xwedîyê bi rastî ve
dane biberdestkirin. Mîr Şeref jî Merovên Qizilbaş ji bona herdu Mîran ve
dane bisipardin, da ku ew wan ji bona ser sînorên Ercîş û Wanê ve bidin
bigihandin û wan ji bona welatê wan ve bidin birewankirin. Demekê
parastin, pasevanî, rêk û pêkxistina Sînor û serdarîkirin ji bal Dîwana
Sultanî ve û di pişt re ji alîyê Sultan Sulêman Xan ve ji bona Mîr Şeref
hate bisipardin. Ew pir bi başî ve bi erkên li ser xwe de dihate birabûn. Wî
dilên herdu layan didate biragirtin û wî guh bi parastina herdu layan jî

didate bidan. Tanî di zemanê Şah Tehmaseb de ku Olme Tiklu bi Mîrê Mîranê Ezerbêcan ve hate bigihiştin, yê ku wî piranîya demên xwe di Wanê û Wistan de didate biraburandin û ew bi parastina ser sînor ve dihate birabûn. Kar û barên desthilatîyê di selteneta Şah Temaseb de di wê demê de di nava lepên kirdarî Çoha Sultan Tiklo de dihate biderkevtin. Çilo Husên Xan Şamlu di çiyayên Kendmanî Isfehanê de digel tevaya Eşîrên Qizilbaşan de Çoha Sultan date bikuştin û Femandarên Tiklu ji hevdû ve hatin bitarûmarkirin. Olme di Tebrîzê de ala dijûnê date bibilindkirin. Wî xizne û darayên Şah Temaseb li wêderê de bi jêrdestên xwe ve dane bixistin û wî Dewlemendên Tebrîzê dane bitalankirin. Wî bi darê zorê ve gelek mal û saman ji xwe re dane bikomkirin û ew ji bona alîyê Wanê ve hate biçûyîn û wî li wêderê de bendebûna xwe ji bona ber Dergehê Sultan Sulêman ve date bidiyarkirin. Wî tevaya sertewandin û sozên giran di rêya Dilsozekî xwe re ji bona Dergehê Sultanî ve datin binardin. Çilo ev xeberên hanê bi ber guhên Şikomendê Sultanê Hêja ve hate bikevtin, wî fermana bi cîanîna bê veger ve date biderxistin, ku Mîr Şeref ji bona layê Wanê ve bête biçûyîn û ew Olme Sultan bi Mal, Zarok û Peyên wî ve ji bona ber Dergehê Padîşahîyê li Istenbolê de bide birêkirin. Li gora fermanê de Mîr Şeref supah û serbazên xwe bi serhevdû ve dane bikomkirin û ew ji bona layê Wanê ve hate biçûyîn. Oleme jî bi beramberî dused Neferî ve ji Axên û Gewreyên Tiklu ve ji bona pêşewazîya Mîr Şeref ve tanî cihê Xir Gum hate bihatin û ew li ser rexê rûbarê Xir Gum de bi pêrgîhevdû ve hatin bihatin. Olme jê date bixwestin, ku ew ji bona keleha Wanê ve bête bihatin û ew çend rojan li wêderê de bi mêvandarî ve bête birawestandin û bêhna xwe bide bivedan, tanî ku ew xwe bide bilidarxistin û ew bi hev re ji bona Bedlîsê ve bêtin biçûyîn. Di vê bêhnê de hinan ji Merovên Wanê û Wistanê ve ber bi guhên Mîr Şeref ve dane bixistin, ku Olme Jîna xwe, ya ku ew bi Daya Şah Temaseb ve dihate biderkevtin, ligel Birayê xwe de ji bona Dergehê Şah Temaseb ve dayîte binardin, da ku ew di nava wan de rêya hajbûnê û lihevhatinê bide bixweşkirin. Ji ber ku Oleme bi Merovekî fêlbaz ve tête biderkevtin, dibe, ku ew te bi bêbextî ve ji bona wê kelehê ve bide birakişandin û ew ligel axayên xweyî fêlbaz, bêbext û tepkar de te bidin bibendkirin û ew te bi diyarî ve ji bona ber destên Şah de bide biberdestkirin, da ku ew pêrabûnên xweyî çûyî pê bide bipoşandin. Mîr Şeref ji bihîstina van peyvan ve tirs û lerz date bipeydakirin. Oleme her çend çûn ji bona layê Wanê ve didate bidubarekirin, Mîr Şeref di beramber de daxwaza lê buhurandinê didate bixwestin û wî rawestandin di ser livandinê de didate bigirtin. Di encamê dawî de bi vî rengê hanê ve hate bibiryarkirin: Ku Olme Sultan û Mîr Şeref di gundê Xir Gum de bêtin bimayîn û Emîre Begê Mehmudî bi çend

Neferan ve ji Axên Pêbawerên Olme ji bona alîyê Wanê ve bêtin binardin, da ku ew Mal. Zarok û Peyên wî û ji yên Axên wî ve ji keleha Wanê ve bidin bianîn û ew tevde bi hev re berên xwe ber bi Bedlîsê ve bidin bivedan. Çilo Emîre Beg û Axe di hingava şevê de ji bona Wanê ve hatin bigihandin, Birayê Olme ligel hin ji Axên xwe ve rê li ber wan de datin bigirtin û ew li ber wan de hatin birabûn û wan xwe di rê û banên kelehê de datin bisengînkirin. Wan destûra kevtina Emîre Beg û Axên Olme ji bona nava kelehê ve û derxistina Malan û koçkirina Peyan nedane bidan. Çilo ev xebera hanê ber bi guhên Mîr Şeref ve hate bikevtin, wî date bizanîn, ku çûna wîna ji bona ser kelehê ve û dorlêgirtina wêna tu kelk jê nayête biderkevtin, belkî ku Femandarên Qizilbaşan di wan hêl û recxan de xwe bi serhevdû ve bidin bikomkirin û karên wetov bidin bisazkirin, ku Olme ji nava destên wî ve bête biderkevtin. Bi neçarî ve wî Olme bi baramberî dused Neferî ve ji Axên wî ve, ji yên ku ew bi Hevrîyên wî ve ji bona pêşewazîyâ wî ve hatibûn bihatin, ligel xwe de datin bihilgirtin û ew ber bi Bedlîsê ve hatin biçûyîn. Van Xelkên hanê dev ji mal û samên xwe ve datin biberdan û wan çav ji Mal û zarokên xwe ve dane bibirîn. Bi yekdest cîl û berg ve, ji yên ku ew li ser serên wan û li ber wan de dihatin biderkevtin, bi hespên rût û qût ve di dema payizê de bi çavên girî û dilşikestî ve ew ligel wî de hatin birêkevtin.

Ji Mohamed Şehneman Qewalîsî ve, yê ku ligel Nivîskarê van rûperan de pêwendîya wîyî Lalekî –Perwerdarî- tête biderkevtin, min jê date bibihîstin, ku çilo Oleme û Mîr Şeref li layê Gurçîkan de hatin bidakevtin, Perîşan –ez- bi çend Merovên Çiquryan ve di şevê de em bi pasevaniya Mîr Şeref ve dihatin birabûn.. Çilo nivê şevê hate biderkevtin, Peyê Birîkarê Oleme bi du sê Neferan ve ji Axên wîyî dilsoz ve ji bona daxwaza dîtina Mîr Şeref ve li ber dergehê çadira wîna ve hatin biamadebûn, ku Oleme Sultan peyamekî gelekî giring jêre dayîte binardin, da ku em wî pê bidin bigihandin. Çilo Mîr Şeref li ser vê rûdanê de hate biagehdarîkirin, wî nîşana destûra hatinê date bidan. Çilo wî ji Peyamberê Oleme ve date bipirskirin, Peyamber jê re date biraxistin: Oleme Sultan niyazan ji bona Mîr ve dide bikirin û wî date bigotin: ku çilo Bira û Merovên min çend bi nizmî ve bi beramberî min ve dane bireftarîkirin û wan serên xwe li ber min de dane bihildan û birakirin. Wan Mal, Zarok, saman û hemû dewlemendbûna me bi jêrdestên xwe ve dane bixistin. Bi vî corê hanê ve çûna Dilsozan ji bona ber Dergehê Padîşah ne bi rewşên me ve tête biderkevtin û ne jî bi cihê we ve tête bikevtin. Yan divê tu serê min û serên Hevalên min bide bibirîn û wan ji bona Estana Padîşahê Mezin ve bide birêkirin, yanjî divê tu destûra me bide bidan, ku em ji bona Wanê ve bêtin bivegerandin, da ku em serên wan kesan, ji yên ku wan serên xwe

dane bihildan û birakirin, bidin bipelixandin. Di piştî ku em Zarok û Malên xwe bi jêdestên xwe ve bidin bixistin, wê çaxê bi dilekî girawkirî ve dê emê berê xwe ber bi Estana Padîşahî ve bidin bivekirin û dê ev bi hoyê bilindbûna cihê me ve û bi dilxweşîya Hevalên meyî Biçûk û Mezin ve bête biderkevtin.

Mîr Şeref di piştî lênerîn û remankirinek kûr de date bibersivdan: Li gora Fermana Xwedê, Pêxember û Ayeta pîroz jî de "weşawirhum fil emri" –ji bona karan ve amojgarîyê ligel Dostan û Yaran de bidin bikirin". Dê em ligel Femandar û Xanedanan de di vî derîyê hanê de bidin biamojgarîkirin û dê emê bersiva, ya ku ew li gora rewş û hêvîyan de tête biderkevtin, ji bona nik Sultan ve bidin binardin. Axeyên Oleme hatin bivegerandin. Mîr Şeref her di wê şevê de hinek ji Axên xweyî cihê bawerî ve datin bixwestin. Herkesekî di vî warê hanê de date biaxivtin, ji yên ku ew bi ser bala wî ve dihatin bikevtin. Di encamê dawî de Mîr Şeref date bigotin: ku rastî bi wetov ve tête biderkevtin. Heger ku ev Merovê hanê bi vî rengî û biçmî ve ji bona Dergehê Sultanî ve bête binardin, dê ew bi hoyê berberî û dujminatîya me ve bête biderkevtin. Başî di wetov de tête biderkevtin, ku em bi beramberî sêsed Merovên aza û Lawên bikar di pêş de ji bona ser rê ve bidin binardin, di piştî vê re emê ji bona Oleme ve destûra çûnê bidin bidan. Çilo ew hinekî bête bidûrkevtin, dê emê bidin bidazanîn, ku Oleme dayîte bibazdan û hinek ji Peyên me ve bi dû wî ve têtin bikevtin, ta ku ew Oleme bi çend Neferên Peyên wî ve bidin bikuştin û serên wan ligel derxistina rewşên wan de ji bona ber Dergehê Bilindî Sultanî ve bidin binardin. Bi vî rengê hanê ve em bela van Gelacan ji kol vê dunyayê ve didin bivekirin. Eger na, nardina Oleme ji bona Dergehê Padîşah ve encamê wê dê ji me re bi nebaşî ve bête biderkevtin û dê ji me re bi dilşewatî û poşmanî ve bête biwergirtin. Hinekan ji wan ve ev bîr û bawerîya hanê bi başî ve datin bidîtin û hinekan ji wan jî ve ew datin binayînîkirin û dane bigotin: ku Merovên Bêgane ji Femandar û Çawîşên Dergehê Bilind ve di nava serbazgehên me de têtin bidîtin û heger ku sibehê ev karê hanê bête biderkevtin, dê siza me pir bi giranî ve li ser me de bête birawestandî û dê zimanê lêbuhurandinê jî bête bibestandin. Êtir ne berdana Oleme û ne jî pîlanê Mîr Şeref hatin bicîhatin; lêbelê Oleme bi hustxwarî ve ji bona Bedlîsê ve hate bianîn û li wêderê de kar û barên çûna wîna hatin bilikarxistin. Ew bi pir hêjabûn û rêzbûn ve ji bona Dergehê Sultanê Xazî ve hate birewankirin. Çilo Oleme di nava kuna tehta Bedlîsê re hate biderbasbûn, ew bi nala Ejdeha ve dihate biderkevtin, ji yê ku ew nuh ji şikevtê ve hatibû biderkevtin, yanjî ew bi Dêwekî ve dihate biderkevtin, ji yê ku ew nuh ji şûşe ve hatibû biderkevtin. Riq û kînê ji bona Mîr Şeref ve di nava singa wî de cih ji xwe re dabûn bigirtin. Di roja

pêşî de ku ew bi maçîkirina ber devê Dergê Sultanî ve hate bigihandin, wî dest bi gilî û gazinan ve ji Mîr Şeref ve date bikirin û wî date bigotin: çunke, ew bi dostê Qizilbaşan ve tête biderkevtin, wî gelekî pîsayetî bi serê min ve date bianîn, belkî jî wî ji bona dilxweşkirina Şah Temahseb ve kuştina min didate bixwestin. Ji dilovanî û mehrebanîya Şahîşahîyê Bilind ve tête bihêvîkirin, ku ew Mîr Şeref ji cihê wî ve bide biderkirin û Wilayeta wîna bi destûra Iyaletê ve bi Bende ve bide bisipartin, da ku ez bi alîkarîya Xwedawend ve Diyarê Ecem û Devera Ezerbêcanê bi baştirîn rû ve bidim bigirtin û wan ji bona nava lepên Jêhatîyên Karmendên Binemala Osmanî ve bidim bixistin. Bi cîanîn vî karê hanê ve bi mîna pêwîst ve bes ji vî Bendî ve dikare bête bikirin. Hêjîbêtir wî date biservekirin, ku heger Mîr Şeref niha ji bona Estana Padîşahî ve bête bixwestin, hatina wîna bi seryan ve nayête bikevtin.

Li hevdû de hate birasthatin, ku Merovek bi navê Elî Seydan ve li wêderê de dihatin bidîtin, ji yê ku ew ji Eşîra Qewalîsî ve bi Hevrêyê Oleme ve ji bona Estanê ve hatibû biçûyîn. Ew ji bona Dîwana Bilind ve hate bianîn û ji wî ve dane bipirskirin: ku heger Mîr Şeref em wî ji bona Estana Sultanî ve bidin bixwestin, ma dê ew bête bihatin, yanjî na? Vî Kurdê dilpakî rastgo di bersiva xwe de date bigotin, ku di niha de hatina wîna ji bona ber Dergehê Bilind ve bi renekî ve ji nekirinan ve tête biderkevtin. Wezîr û Karbidestên dewletê gotina wîna bi rastîya peyva Oleme ve datin bizanîn û wan ew pir bi rengên bêşermezarî ve ji bona Sultanê Bilind ve datin binîşandin. Wan ev peyva hanê bi serhildanê û ser li ber rabûnê ve datin bidîtin, ku ew alîyê Qizilbaşan bêtir di ser alîyê Osmanîyan re dide bigirtin. Beramberî vê di wê rojê de bi xwe jî ve Serdarîya Bedlîsê ji bona Oleme ve hate bidan. Gelek ji desteyê Çekdarên Yîngîçeri –Inkişarî- ve ligel Kolemendên taze ji bona girtina Bedlîsê û bi rêk û pêkxistina wêna ve hatin binîşankirin û Fîl Yaqub Paşayê Mîrê Mîranên Diyarbêkrê bi Serdar ve li ser wan de hate birakirin. Bi beramberî sê hezar Merov jî ve ji bona derkirina Mîr Şeref ve ji Diyarbêkrê, Mereşê, Helebê û Kurdistanê ve hatin bikarmendkirin, ku ew ligel Fîl Yaqub de bêtin birêkevtin, da ku ew ji bona girtina Wilayeta Bedlîsê ve bêtin birabûn.

Mîr Şeref bi bihîstina van nûçeyan ve hate bitêkûpêkçûn. Herçend wî diyarî û xelat ji bona Dergehê Bilind ve datin binardin û wî dilsozî û piştgirtina xwe jê re didate bidiyarkirin, ew bi bê sûd ve dihatin biderkevtin. Gewre Wezîrê wê demê di rêya hespekî re li Mîr Şeref de didate bikîndarîkirin, ji yê ku ew di hêrîşa Eşîra Pazokî de bi destên Mîr Şeref ve hatibû bikevtin û ji yê ku Wezîrê Gewre çend caran ev hespê hanê ji wî ve dabû bixwestin; lêbelê wî her û her di dana hesp de ji xwe re hoy û

lêbuhurandinên vala didatin bidîtin; jibervêjî ve Wezîrê Gewre lêbuhurandinên Mîr Şeref nedane biwergirtin û wî tu guhpêdan bi peyvên wî ve nedane bidan. Çilo Mîr Şerefa hate bibêhêvîkirin, wî bi neçarî ve kelehên Wilayeta Bedlîsê dane bisengînkirin û wî pasevanîya wan ji bona Ciwanên mêrxas û gernas ve date bispartin û wî ew bi hemû alat û destikên kelehdarîyê û pêwistîyên cebilxanê û xwarin û vexwarinê ve dane bilikarxistin. Parastin û pasevanîya Keleha Bedlîsê wî ji bona Axayê Ibrahîm Bilbasî û Mîr Mohamed Nasir El-Dînî ve date bispartin û wî bi beramberî sêsed Neferên mêrxas ve ji Merovên Navdarî Rojekî ve ligel wan de ji bona parastinê ve datin binîşankirin. Wî Kurê xwe Mîr Şems El-Dîn ligel Mal û Zarokên xwe de ji bona keleha Extimar ve dane binardin. Herwehajî wî keleha Mûşê, Xelatê, Kîfendur, Amurek, Kelhok, Feyruz, Selem, Gulxar, Tatîk û Suwî, ya ku ew di wî zemanî de bi avanî û avedanî ve dihate biderkevtin, bi Rîsipên Gewreyên Rojekî ve dane bispartin. Ji bona xwe jî ve wî bi navroka gotina Şehrezan ve date bikin: “Dawî çarekirin, daxkirne”. Bi çend Neferên kême ve wî xwe li Dergahê Şah Tehmaseb de date bigirtin, yê ku ew di wê pêlê de li Tebrîzê de dihate bidîtin. Wî jê yarmetî û alîkarî date bixwestin. Şah Tehmaseb gelekî jê re rêz û hêjabûn datin bigirtin û wî jê re bêhnekê guhpêdana xwe nedidate bibadan.

Fîl yaqub û Oleme di mêjûwa sala nehse, sî û heştên -938 k. - 1531/32 z.- de bi leşkerekî mezin ve li derveyê keleha Bedlîsê de hatin bidakevtin. Destlicî de wan dest bi dorlêgirtinê ve dane bikin. Pêtên agirê ceng û şer di nava wan de hatin bidanan û çurûskên wan bi burcên felkê ve dihatin bigihandin. Sê mehan bi vî rengê hanê ve her roj ji derkevtina rojê tanî avabûna wêna ve şer û ceng dihatin bidirêjkirin. Di danê êvarê de her roj Serbaz ji bona cihê xwe ve dihatin bivegerandin û wan bêhna xwe didatin bivedan. Pasevanan û Dîdevanan di şevê de cihê wan bi wirdbûn û dilsozî ve didatin biwergirtin. Burc û bendên kelehê ji xurtbûna lêdana topan û kevirên mendenîqan ve dihatin biwêran û bitextkirin. Kar bi wetov ve dihate biçûyîn, ku dê keleh bihata bigirtin, heger ku Şah Tehmaseb ji bona xatirê Mîr Şeref ve di hewara wê de nehata bihatin. Ew bi xwe ve ji Paytextê Seltenê ve ji Tebrîzê ve berê xwe ber bi Bedlîsê ve date bivedan. Çilo awazê çûna Şahî di Xelatê û Edilcewazê de date bidengvedan, Fîl Yaqub û Oleme dev ji karê dorlêgirtinê ve dane biberdan û wan berên xwe ber bi bazdanê ve dane bivekirin. Ew bi regekî ve hatibûn bitêkçûnûpêkçûn, ku wan piranîya tişt û çadirên xwe û du jimar topên gewdeyên mezin, ji yên ku ew li layê rojhilat ve di beramberî dergehê Telsem de hatibûn bidanîn, belkî ew hatibûn biçiqandin, ji yên ku wan bi lêdanên topên xwe ve bend û dîwarên kelehê didatin bitextkirin, li dû xwe

de dabûn bihiştin. Goye dide bigotin, ku Qerayadgar, yê ku ew di dawî de bi Durek ve hate binavkirin, bi hespê xwe ve ji kelehê ve hate bidakevtin û wî ev nûçeyên cihê dilxweşiyê û hilatina leşker ji Xelatê ve bi cihê Baregehê Şahî ve date bigihandin. Ew bi nîşan, xelat û diyarên Şahî ve hate bixelatkirin û ew di nava Heval û Hogirên xwe de pê hate biserfirazkirin.

Mîr Şeref Pêncyek ji hatinên bêş û bacên li ser mal, terş û mêrgên Filan û Musulmanan de û ji yên li ser Eşîr û Êlên Wilayeta Bedlîsê û Pêvegirên wîna de di rêya pêşkeşiyê de bi diyarî ve ji bona Şahîyî û Karbidestên Dewleta Padîşahî ve datin biparvekirin. Wî Wergirtvanên sert û xurt ji bona wergirtina wan bêş û bacan ve datin bikarmendkirin û wan di nava sê rojan de pir mal bi serhevdû ve dane bikomkirin. Di Xelatê jî de wî çila mêvandarîya Padîşahîyê û cejna Keyetîyê date bilidarxistin, ku nav û dengê wêna bi guhên çîhana bilind ve hatin bigihandin û awazê wê jî bi hêlên çaryek ji avedanîyê ve hate bigihandin. Mehê, ya ku ew bi gerandina deverên esmanan, bedenên xaniyan û cîhan ve tete biderkevtin, ji bona ser milên xwe ve lédana dahola mizgîna vê mêvandarîya hanê ji bona burcên esmanan ve date bihildan. Tîr, ya ku jê zanistî û rêzanên sitêran têtin biderkevtin, ji wê mêvandarîyê ve bilindbûna kevanê rojê bi derecan û deqîqan ve date biderxistin û wê jê bextê demê di bilindbûna dewletê û pişka xweşiyê de date bihelbijartin. Gelavêj, ya ku ew bi perda seraya felkê ve tete biderkevtin, tingîna çeng bi çerxa kevjal ve date bigihandin. Awazên Udî ji bextiyarîya bilindbûna Sitêran ve dide biderxistin. Roja ronahîya cîhanê çilo ew bi nala barana gewherî nîsanê ve û bi nala pelên payîzîyî belavkirî ve tete biderkevtin, ew li dora xwe de komên Cewher û doran dide bikomkirin. Ew leel ji rojhilat ve ji bona nava deryan dide biavêtin. Behram, yê ku bi Sipahdarê sitêran ve û Salarê welatê Pêncem ve tete biderkevtin, çilo ew bi mîna Çawîşan ve dide bikarkirin û ew rêzan bi çep û rast ve dide birastkirin. –Wetov ew bi vî rengê hanê ve vê mêvandarîya hanê û vê şadîya hanê bi hemû semawend û govendan ve, bi awaz û sazan ve, bi pesindaneke bê nimûne ve, bi pêyv û tégihîştinên qelew ve ji huner û wêjeya farisî ve, ji zanistîyên sitêr û mosîqa ve dide binivîsandin; jîbervêjî me dev ji wergerandina wê ve date biberdan. Mohamed Elî Ewnî, r. 441, Şerefname, Bergê Yekem, bi zimanê Erebi³⁴⁰.

Xweşxuyan:

Çe çeşnî! Bizmgah xesrewanî
Hezaris naz u nimet der miyane
Zi şer buthayî renga reng safî

³⁴⁰ Ev ji Çapkirina ji bal Burhan Dawid Ebdulah ve di Bêrûdê de, di 1. 6. 1987 de hatiye biwergirtin. Cuma

Çu nur ez eks der zulmet şigafî
 Bilurîn cameha lub rîz kirde
 Bi ma elwerd utir amîz kirde
 Zi zirîn xuwan, zimîniş metreh xur
 Zi sîmîn kaseha burcî pir exter
 Deru, ezxurdinîha her çe xuwahî
 Zimurx awrede hadir ta bimahî
 Pî hlwaş dade nîkuwan wam
 Zi lub şekir, zi didanan mexz badam
 Zi texte, texte helwahayî rengîn
 Binayî qesir husniş bud şîrîn
 Berayî fers der sehen wî efgund
 Hezaran xişt ez paludeyî qend
 Zi taze mîweha tir u nayab
 Sibdeha baxan pir kirde ez ab
 Nekirde hîç nader beyn tesewir
 Kiz ab ayed bîrun zînsan sebd pir

Hejar:

چکەس نهی دیگه ئاوا نان و خوانی
 گه‌پری ده‌ریاو چه‌میش که‌میان ده‌ناسی
 به‌کوژراوی و به‌شی سورە و کراوی
 قـرانی پۆپه‌لارو هیلکه‌که‌ر هات
 گمه‌و قاسپه‌ له‌سه‌ر دنیا نه‌ما‌بو
 چ‌زین وه‌لک‌زانیان بو له‌سه‌ر شیش
 ده‌بو گای ژیرزه‌ویش پهل پهل کرابا
 کلاوی دو‌گه‌به‌رخیشی له‌سه‌ر بو
 وه‌یان زانی خـوراون دیرزه‌مانی
 ک‌زوفت دەر به‌زارو بی‌قـل و چاو
 مه‌لاو شیخیان ده‌خسته‌ سه‌ربه‌هانه
 له‌خۆرایان دراند پوبه‌ندی شه‌رمی

جلۆن بانگ‌یشتنیک؟ مهر خوا بزانی
 ئەمه‌نده‌ ریز کرابو جو‌ره‌ ماسی
 له‌ناو‌پۆن دا مه‌له‌ی قازو مراوی
 مریشک هه‌ر نه‌پرسه‌ چه‌ی به‌سه‌ره‌هات؟
 که‌قۆکو که‌و ئەوه‌نده‌ سه‌ره‌پرا بو
 قورینگ و پۆرو چیرگ و بو‌قله‌وسیش
 له‌به‌ر پیری ئەگه‌ر گوشتی خورابا
 پلاوساوار نه‌به‌س گوشتی له‌به‌ربو
 ته‌نانه‌ت کارو به‌رخ‌ی عاسمانی
 گولاو و ماست و دۆ دوشاوو خو‌شاو
 سجوق و میوژو هه‌نگوینی شانە
 تری و گندۆر و شفقی و خو‌خ وه‌رمی

Cilon bangîştinêk? Mer xuwa bizanê
 Çikes neydîge awa nan û xuwanê
 Emende rêzkirabu coremasî
 Gerî derya u çemîş kemyan denasî
 Le nawrunda meley qaz u mirawî
 Be kujrawî u beşî sur u kirawî
 Mirîş her nepirse çey be serhat?

Qiranî popelar u hêlke ker hat
 Kevok u kew ewende serbir ebu
 Geme u qaspe le ser dunya nemabu
 Qurîng u pore u çêrg û boqe le u sîş
 Çizîn u helkizanyan bu le ser şîş
 Le ber pîrî eger goştî xuraba
 Debu ga jêrzewîşi pel pel kiraba
 Pilaw u sawar nebes goştî leber bu
 Kilawî duge berxîşi le ser bu
 Tenanet kar u berxi asmanê
 weyan zani xurawin dêr zemani
 gula u mast u do u duşaw u xoşaw
 gizuftder bezar u bêvil u çaw
 sicuq u mêwîj u henuwîni şane
 mela u Şêxyan dexiste ser behane
 tirê u gundor u şifti u xox u hermê
 le xorayan dirand rubendi şermê

Çilo sê roj bi vê bezm û ahengê ve hatin biderbasbûn, di nava
 Mêvanan de kesek nema dihate bidîtin, ku ew bi xelatên dilbijandî ve
 nehate bidiyarîkirin û bixemilandin. Mîr Şeref bi kar û barên pêşkeşkirina
 diyarî û xelatên giranbuha ve hate birabûn. Wî tiştên weha dabûn
 biderxistin, ku di sedsal û heyamên kevnar de di rojgar de bi mîna wan ve
 nehatibûn bidîtin û pesnê wan di zemana de ber bi guhan ve li ser dev û
 zimanan de nehatibûn bikevtin. Ji wan jî ve cenawerên nêçîrî ji baz û
 başokan ve, ji hespên Tazî zêrîn zîn ve, ji çermên weşeg bi du rengan ve
 betankirî, bi pereçeyên tayê zêrîyî heft reng ve û bi mexmelên firengî ve
 dihatin bigerandin, ji yên ku ew li ber dildarîyên Padişah û çavên wî de bi
 dilxweşî ve dihatin biderkevtin. Wî jî ew bi yek şûrê bi kalanê zêrî
 cewherkirî ve û bi xeftanekî hevirmêşî çartopî zêrdozî ve bi xelat ve date
 biserfirazkirin û wî ew bi navê Xan jî ve date binavkirin. Wî Pileyê
 Serdarê Leşker û Mîrê Mîranê Kurdistanê jî pê date bibexşandin. Wî
 fermana pîroz û ciwanî di vî warê hanê de jê re date biderxistin, ya ku ez
 wê li vêderê de didim biveguhestin:

Rûnivîsa Fermanê :

« Çunge, niyaza bingehî û daxwaza bi carekê ve ji bona rûmetê ve di çûna li ser rêya desthilatîya Sultanên Cihbilind de û hêjabûna bilindbûnê di ber bilindbûna helbijartina Padişahên Xawensîko de didin bidîtin, ji yên ku ew Cavdêrî û perwerdekirina civakî didin bikirin, ji yên ku ew bi pîgîrî û xebat ve di şerên vîn û bawerîyê de di biserkevtinê û berzbûnê de di nava Hember û Hevalên xwe de bi nimûne ve têtin biderkevtin. Di kevnariya kar de ji bona Xanedanên xwe de di pêş de têtin biderkevtin û ew ala kar û cansipariyê didin bilindkirin û ew mal û hebûna xwe ji bona Dergehê Padişahî bilindî nala felekê didin bigorîkirin, ji yê ku bi cihê Dergehê Cihanê ve ji penahbûnê ve tête biderkevtin. Walîyê Iyaletê û Serko Serdariyê, yê ku ew bi bilind ve, bi dadwer ve, bi Serokê Mîrên hêjan ve, bi pakvanê Serdarên Gewre ve di bilindbûna Iyaletê, Mîrneşîniyê, bextewerîyê di dunya û ayînê de tête biderkevtin, Şeref Xan ji rêya dilsozbûn û piştrastbûna bi carekê ve penahbûn ji bona vê Xanedana welatê me ve ji xwe re hate bihatin. Wî dev ji Berberên me ve date biberdan û wî xwe bi baskên dilovanî û guhpêdana me ve date bigirtin. Zimanê rewşa wî bi vê peyvê ve tête binuhurandin :

Ma, bedîn der, ne pi heşmet û cah amde eym
Uezbedi hadise, inca, be penah amde eym

Hejar:

هاتنی من نه له بهر پیزه نه زیر و زیوه   ترسی دوژمن منی پیچاوه ته مالی ئیوه

Hatini min ne le ber rêze ne zêr u zêwe
Tursi Dujmin mini pêçawetw malî êwe

Ew bi kevtina nava civata meyî bilind ve hate birûmetkirin. Bêgûman dilovanî û mehrebanîya bê endazeyî Şahî bi hoyê bexşandina rêzdarîyê û hêjabûnê ve jê re tête biderkevtin, mîna ku ev peyva hanê bi rewanî ve dide bigotin:

Xweşxuwana:
Her ankez xem can waz bîm cah
Bizinhar eyn xane ard penah
Eger ser rud der ser kar û
Nedarim rewa renc u awaz û!

Hejar:

كهسيك خوڤهاويته بن بالي من
وهناكهم له گول كالتري پي بلين

پهسيوو پهناي بيكهسه مالي من
لهكس بانه ترسي به سويندو به لين

Pesyu u penayi bêkese mali min
Keşêk xobihawêne bin pali min
Le kes ba netirsê, be suwênd u belên
Wenakim le gul kaltiri pê bilên

Walîyê vê Mîrneşînîya hanê penah li jêr sêbera sîya piştgirtina me de ji xwe re date bigirtin û me ew bi peleyê Xanî ve dayîte biserfirazkirin. Navê wîna me bi rûmeta Xan ve date binavkirin. Me jê re Tewacî – Kolekanên- Dîwana Bilind datin bipêşkeşkirin û me ew ji bona nava rêzên Xanan û Mîrên xwedanşanên ber Dergehê Bilindî ve date bixistin û me cihê Mîrê Mîran û Fermanrewayê hemû Mîrên Kurdistanê pê date bisipartin. Me Iyaleta Bedlîsê, Xelat, Mûşê û Xenusê ligel pêvekîrinên û biservekirinên wan de û hemû hêlên din, ji yên ku ew tanî niha ve li jêr destên Mîrê bi navkirî ve dihatin biderkevtin, ji heremên ku ew ji bal Birîkarên Pîrozî Şahî ve dihatin biparastin û ji yên ku me ew bi yên xwe ve didatin bizanîn, ji bona vî Mîrê Penahinde ve date bidan û me hefsarê girêdan û berdanê û bi rabûna kar û barên erkên dunyadarî û darayî wê derê ve di nava destên wîyî jêhatî de datin bixistin. Hergav wek dibêjin: “Merov bi Bendeyê başbûnê ve tete biderkevtin”. Divê hergav çakî li ber çav de bêtin biderkevtin, ku ew ji bona Şah ve li ser rêya xizmetkarîyê û cansiparîyê bi piyên pêgîri ve û di nava civatên mafenasîyê û dilsoziyê dewletê de her gav bi vîn ve bête biderkevtin, bi renegekî ve ji bona xurtkirina dilsozî û bendîtîya xwe ve bide bitêkoşînkirin, ku ew ji bona Serdar û Mezinên dor, ber û hêlan bi nimûne ve bête biderkevtin, da ku roj bi roj ve pileyê rêzbûn û hêjabûna wîna bi bilindtir ve bête biderkevtin. Li ser hemû Mîrên hêja, Gizîr û Serdarên Kurdistanê ve tete biderkevtin, ku ew Xanê bi navkirî ve bi Mîrê Mîrên xwe ve bidin bizanîn û ew divên li dû fermanên wî de û bi cîanîna wan ve bêtin biçûyîn û ew bi tu rengî ve bêhnekê ji bêhnan ve ji sertewandinê ve ji bona yê bi navkirî ve nedin biberdan û neyên biderkevtin. Divê ew ligel yê bi navkirî de ji bona cengê bêtin biçûyîn, heger wî ew date bidazîn û divê ew ligel wî de bi hemû pêwistîyên dewletê ve bi dirêjbûna rojan ve bi baştirîn rû ve bêtin birabûn. Li ser Gizîran, Keyan, Gewreyan, Jêrdestan û Neşînvanan de û hemû Xelkên Wilayeta bi navkirî ve ji Serokên Eşîr û Êlên girêdayî bi wêderê ve tete biderkevtin, ku ew Walîyê Penahî Iyaletêyî bi navkirî ve bi Serdar û Xwedanê wî cihî ve tete bizanîn. Divê hûn serên xwe ji fermanê wî re

bidin bidanîn û li dû wan de bêtin biçûyîn û divê hûn guhên xwe bi peyv û bawerîyên wîyî rast ve bidin bidan. Ji erkê li ser Walîyê Iyaleta penahkirîyî bi navkirî ve tête biderkevtin, ku ew ligel Jêrdest û Welatîyên wêderê de bi regekî ve bide reftarkirin, ku Zordar ligel Lawaz ve mêldarîya tolê û sitemê nede bikin û ji hemû alîyekî ve hemû bi vî rengî ve bidin birewendkirin.

Çilo ev fermana hanêyî ciwan bi morkirina berzî meyî pîroz ve hate bixemilandin û bineqîşandin, divê pişt pê bête bigirêdan.

Ev bi fermana bilind ve hatîye binivîsandin, yê ku Xwedawendê bilind şanê wî bide bibilindkirin, mayîna wîna bide bihiştin û wî bi sertewandî û bi parastî ve bide bihiştin.

Di bîstê serfera meha dawîyî bi xêr û serkevtin ve di sala nehse, sî û nehên –939 k. –1533 z.- de hatîye binivîsandin”.

Di piştî derxistina gotinên xweş û dildarîyên Şahî de Şeref Xan Kurê dilbendê xweyî Mîr Şems El-Dîn ji keleha Ixtîmarê ve date bianîn û wî ew ligel Peyên Şahî de date bixistin. Alayên leşkerê Padîşah ber bi Ezerbêcanê ve hatin bivegerandin û ew di paytext de hate bicîkirin.

Di vê pêlê de xebera girtina Ubêd Xanê Uzbekî ji bona Xuresanê û dorlêgirtina Behram Mîrza di bajarê Heratê de bi nêzîka yek salê ve ber bi guhên Şahî ve hate bigihandin. Di raport jî de hatibû bihatin, ku bi kêmbûna azoqe ve rê li ber Dorgirtvanên de hatibû bitengkirin, ku çend rojan Peyên Behram Mîrza demên xwe li ser çermên kelandî û bijartî de didatin bibuhurandin. Bi bihîstina vê xebera şop hov ve Şah Tehmaseb ji bona Mîr Şems El-Dîn ve destûra çûnê date bidan û wî nameyeke pir bi dildarî ve ligel wî de ji bona Şeref Xan ve date binivîsandin û wî tête girêdan û berdana kar û barên Ezerbêcanê ji bona wîna ve dane bisipartin. Wî Hinek ji Mîrên Qizilbaşan ve wek Helhel Sultan Erebîrlu, Uwes Sultanê Pazokî, Ecel Sultanê Qacar, Emîre Begê Mehmudî û Musa Sultan Serdarê Tebrîzê bi Alîkar û Yawirên wî ve dane bidanîn, ku hergava ew bi pêwistî meded û yarmetîya wan ve bête biderkevtin, Mîrên bi navkirî ve li ser daxwaza yarmetîya wî de divên bi lez û bez ve bêtin biamadebûn. Ew bi xwe jî bi vîna derkirina Ebeyd Xan ve rûwê xwe ber bi alîyê Xuresanê ve date bipêcandin.

Hejar ev ji Bavê xwe ve date bibihîstin û wî didate bigotin: “Di dema ku min ji Şah Tehmaseb ve destûra çûna Bedlîsê date biwergirtin, wî ji min re date bigotin: ku ji Bavê xwe re bide bigotin: ku tanî hingavê hatina me ji Xuresanê ve bi her regekî ve, ku divê bête bikin, divê ligel Dewleta Osmanî de bi başî ve bête birabûn û birûniştin; jiber Oleme bi Dujminê wî ve tête biderkevtin û Merovên mîna wîna genî û gelac di çaryekê dunyayê de nayêtin bipeydakirin. Bi rast û durust ve ez dizanim,

ku ew Dewleta Osmanî li ser zînetê wan de nahêlê bihiştin û ew dê ew wan her û her li ser gelacî û genîbûna xwe de bide bilivandin”.

Şeref Xax bi temîniya Şah ve nedate bikirin. Wî ligel Mîrên Kurdistanê de, ji yên ku ew bi hemwarên wî ve dihatin biderkevtin û di hingava dorlêgirtina keleha Bedlîsê de ji bona Fîl Yaqub Paşa û Oleme ve bi hemziman û hemdeste ve dihatin biderkevtin, ji bona vetevizandina wan ve date bişerkirin. Di pêşî de wî leşker ji bona ser Mîr Dawidê Xêzanî ve date bikişandin. Wî hinek ji Wilayeta wîna ve ber bi talan û hêrîşê ve date bixistin. Wî se şev û rojan li Mîr Dawid de di keleha Xêzanê de date bidorlêgirtin. Çilo çend Nefer Merov ji herdu bendan ve hatin bikuştin û bibirîndarkirin, xebera amadebûna Oleme ji bona ser Bedlîsê ve hate bidengvedan. Şeref Xax dev ji ser keleha Xêzanê ve date biberdan û ew hate bivegerandin. Bi vî rengê hanê ve Mîrên Bêbext bi carekê ve ji Şeref Xax ve hatin binefretkirin û ew bi Oleme ve hatin bigihandin. Herwehaji ji Eşîra Rojekî jî ve Mîr Bodaq Kîsanî, Ibrahîm Axayê Bilibasî Kurê Şêx Emîr, Qelender Axa Kurê Kelhokî û Derwêş Mehmudê Keleşêrî ji Şeref Xax ve hatin bizîzbûn û ew ji bona nik Oleme ve hatin biçûyîn.

Bi kurtî ve barê duwem Oleme bi beramberî deh hezar Pîyade û Suwar ve tevde çekdar bi tîfing, rim û kevan ve bi imdada Fîl Yaqub Paşa ve û bi livandina Mezinan ve di dema payîza sala nehse û çilî –940 k. – 1543 z.- de ji rêya Xêzanê de berê xwe ber bi navçeya Tatîk ve date bivekirin. Di wê demê de ji pênc hezar Merov pê ve li dora ala Şeref Xax de nedihatîn bidîtin. Ligelwêjî de rasipartina Şah Tehmaseb bi bîra wî ve hate bikevtin. Wî date bixwestin, ku ew ji bona layê Aletaq û Elşukurd ve bête bilivandin û ew kesekî ji bona daxwaza hatina Musa Sultan û Mîrên din ve ji bona Tebrîzê ve bide binardin, ku ew leşkerên xwe bi serhevdû ve bidin bikomkirin, da ku ew bi lez û bez ve ji bona şer û cengê ve ligel Oleme ve bidin bidestpêkirin. Lêbelê ev bîr û bawerîya hanê ne bi dilên Axeyên Rojekî ve dihate biderkevtin û bi taybetî ve Sîdî Elî Axayê Pirtavî, yê ku ew di wê serdemê de bi Wêner û Serokê Wezîrê Şeref Xax ve û bi Sermiyan û Rîsipîyên Rojekîyan ve dihate biderkevtin, ji pîrbûna bêvacî û nezaniya xwe ve di amadebûna Şeref Xax û di Dîwana wî de date bigotin: “ku eger Eşîra Rojekî di şer û cenga Oleme de sistbûnê û lêbuhurandinê bide biderxistin, dê ezê ji Fileh û Ermenîyên Wilayeta Bedlîsê ve xelkê bi serhevdû ve bidim bikomkirin û dê ezê bi wan ve rê li ber hêrîşa wan de bidim bigirtin”.

Jiber ku Şeref Xax di Zanistîyên Xîz –Remil- û Sitêran de nasîn û destekî wîyî bala dihate biderkevtin, wî date bigotin: “ku li gora Xîzî ve pileyê bextê Oleme di vê carê de di bilindbûnê de tête biderkevtin û bextê

me di binî û kevtinê de tête bidîtin. Di vê dema hanê de ligel wî de bi hîç rûyekî ji rûyan ve şer û ceng ne bi rast û rewa ve tête biderkevtin”.

Lêbelê peyvên hîç û pûçên valayî wan Kurdan ew datin bixapandin û wî xwe li ber wan de nikarîbû bidata bigirtin. Wî bi vî gurûhê kêr ve şer ligel leşkerê Oleme de ji bona xwe ve date biryardan. Di gava ku Oleme bi ser sînore Navçeya Tatîk ve ji pêvegirên Bedlîsê ve hate bigihandin, Şeref Xan berengarî lê date bikirin û li layê jêrî keleha Tatîk de di nava herdu alîyan de şer date bidestpêkirin. Oleme piştî leşkerê xwe bi çiyê ve date bidan û pêşgeha leşkerê xwe, ya ku ew bi cihê zemîna çandinya garis ve dihate biderkevtin, bi şev ve av bi ser ve date biberdan û qureka mezin hate biçêbûn. Wî dest bi xurtkirina rêzên xwe ve date bikirin. Wî çend rêz ji desteyên Yengîçîrî –Inkişarî- û Kumandar di nava dil û perên leşkerê xwe de datin birêkûpêkxistin. Şeref Xan jî di beramberî Dujmin de leşkerê xwe dabû birêzkirin. Eşîra Rojekî ji payebûn û ji serçûna xwe ve bi carekê ve çav bi pîrbûna Dujmin û nebaşîya cihê cengê ve nedane bidan û wan dest bi dadana ceng û şer ve dane bikirin. Ji herdu alîyan ve Lawên mêrxas û gernas nala pilingên ji agir û şêrên mest di wê deştê de bi binguhên hevdu ve hatin bikevtin. Toza gelacîya şer û çurûska agirê cengê bi ser Felekê ve hate bikevtin.

Xweşxuan:

Zehre du teref yeke tazan kird
Nemudend be ham bisi destbird
Zi esm situr ateş engixtend
Bixun, xak meydan beramîxtend
Zi tîx u sepr, şerze şîran mest
Hilalî biser, aftarî bidest
Nehenk keman ejdehayî deman
Qerar ez zemîn burd u huş ez zeman
Hewa şud zi tîx tifîng pir zi mîx
Deru ebr rexşan der xişende tî
Der an du denak ebr der yastîz
Tefk mehreha her teref jale rîz

Hajar:

به گزیه کتر چوون له دهشت رهوهز
له هی خوینی گهش لاش وکله لهی دهبرد
وه بهر خووی ده دان هه ره لهی سی وچل
درینگه ی ده بیسرا له زور هه ندهران
ئه گهر مار هه با ده چوه ناو په لکه سیر

له دو لاوه لاوانی کوردی نه بهز
سمی یه کسمان ناگری هه لده کرد
که مه ند هه ژدیها بو ده هالا له مل
مه تال ببوه سندانى ناسنگه ران
له بهر ریژه وو گیزه ی تیرو شیر

بروسکی دەدا دوخی تیخی دەبان
لهگەرمی شەپۆی توانووه جەرگ وناو

تفەنگ دوکەلی ببووه هەوریک لەبان
لهگەش لا مەرگ دادەباری بەتاو

Le du lawe lawani Kurdi nebez
Be gij yektir ! çûn le deşt u rewez
Simi yeksiman agiri heldekird
Lehi xuwêni geş laş u kelley debird
Kemend hejdîha bu dehalla lemîl
Weber xuwêyi dedan her heley sî u çil
Metal bibuwe sindani esingeran
Derîngey debîsra le zor henderan
Le ber rêjew u gîjewi tîr û şîr
Eger mar heba deçuwe naw pelkesîr
Tefeng dû keli bibuwe hewrêk le ban
Biruski deda duxi tîxi deban
Le geş la merg dadebari betaw
Le germi şerê tuwanewe çerg u naw

Di nava van rewş û zînetên hanê de, ku gurîna agirê şer û pevçûnê û çurûsak cengê li bin guhên perên esmanan de dihatin bikevtin, Emîre Begê Mehmudî, ji yê ku alîyê rastê leşkerê Şeref Xan pê ve hatibû bisipratin, ligel Peyên xwe de bê bextî date bikirin û wî rêya bêşermezariyê, rusariyê û rûreşiyê ji xwe re date bigirtin.

Xweşxuwana.

Dela mecwa zi ebnah deher çeşm wefa
De der ciblet eyn hemrahan mirwet nîst

Hejar:

پروپوچه ئەگەر دیشت لەخەوتا!!

ئەمەگ یان هەرنەبو یان تۆمی فەوتا!

Emeg yan her nebû yantomi fewta!
Pir u pçe eger dîşt le xewta!!

Wan rûwê xwe date bipêçandin û ew bi leşkergehê Oleme ve hatin bigihandin. Li hevdû de hate birasthatin, ku gulê tifingekê di vê navê de ber bi milê çepê Şeref Xan ve hate bikevtin û ew ji pişt wî ve hate biderkevtin û hefsarê girtina hespê wî ji nava lepên wî ve hate biderkevtin. Leşkerên wî çilo ev zînetan hanê ji xwe re datin bidîtin, wan rûwê xwe ber bi hilatinê ve dane bivekirin. Di vê roja hanê de bi beramberî heftsed Nefer

ji Ciwanên Xincerguzar û Dilêrên Dujmin Şikar –Rawkar- hatin binabûdkirin. Di nava van jî de pêncsed Nefer ji Mîrzade û Axayên Eşîra Rojekî ve dihatin biderkevtin, ji yê ku ew ligel Sîdî –Seydî- Elî Axayê Birîkar de hatin bikuştin. Sekir Begê Kurê wî jî ligel hinekî din de bidestgîr ve hatin bidîlkin.

Oleme bi derkevtina vê rûdanê ve ji wêderê de hefsarnê vînê ber bi Wanê û Wistanê date bipêçandin û wî pîyên xwe di Wilayeta Bedlisê de nedatin bixistin. Bicûk û Mezinên Rojekî ji ber rûdana vê bûyîna hanêyî gewre ve nifir li Sîdî Elî Axa de dane bikin; jiber vî hoyê hanê jî ve tuxmê wî hate bibirîn, ji Zarok, Meriv û Pismamên wî ve di wî diyarî de kesek nema hate bidîtin.

Temenê Şeref Xanê Gorîvanê Dilovan di ser sînorê çilî re hatibû biderbasbûn û ew bi ber sînorê pêncî ve hatibû bigihandin, gava ku ev rûdanan hanê hate bikevtin. Rojên serdarîkirina wîna jî bêtir ji sî salî ve dihatin biderkevtin û ew bi Serdarekî bi serê xwe ve dihate biderkevtin. Ji Zarokên wî jî ve bes û bi tenha ve Mîr Şems Eldîn dihate biderkevtin, ji yê ku ew ji Keça Elî Begê Sasonî ve hatibû bizayîn. Wî ji Kurê xwe re Keça Mohamed Begê Hezwî date bixwestekarîkirin. Heft şev û rojan şahîyeke mezin bi bezm û aheng ve wî jê re date bilidarxistin û wî ew di Gokmeydan de date bigirtin. Wî bi hîç rengê û awayekî ve nedate bihiştin, ku tiştê nerewa û bi pêçewanî dîn û ayînê ve di rojên wê şahîyê de bête birûdan. Wî civateke Şerîyî pîroz li gora ayîn û dînê Musulmantîyê û qewanînen Şerîa Mustefayî ji bona girêdana jinanîne ve ji bona Kurê ceger û hinavê xwe re date bipêkanîn, ku li ber de bûk û Zava ji bona mehrkirinê ve bêtin biamadebûn. Wî ahengeke şademanî date bilidarxistin, ku feleka li dora cîhanê de bi hezaran çav ve lê didatin bibeloqandin û wan gulên cewherên Sitêran bi ser ve didatin bibarandin, ji yê ku wan ew bi hezaran sal ve di nava paxilên xwe de dabûn biperwerdekin, ji yê ku wan ew jê re bi nala xelatên pîrozbayê ve dihatin bidiyarîkirin. Çilo ew zemawenda hanê bi çadir û konên neqîşandî ve û bi pir rengên xweşîyê û sipehîbûnê ve hatibûn bizînetkin, Mîrên Mezinên Kurdistanê mîna Seyid Mohamedê Hekarî, Şah Elî Begê Buxtî –Botanî-, Melik Xelîlê Eyûbî û Hesên Begê Palohî di vê cejna dilkişadî de hatibûn bibeşdarîkirin û wan bi dilxweşî û kêfxweşî ve didatin birabuhurandin. Di wan rojan de her û her Ciwanên Kurdistanên kaşobazî didatin bilidarxistin, yanjî yariya çira hevdû didatin bikin. Sifrên zêr û zîv bi pîrbûn ve di wê govendê de hatibûn biraxistin.

Di piştî bi dawîhatina wê govendê ve ji bona Mîrên Mezin û Serdarên Hja pêşkeşî û xelatên giranbuha hatin bipêşkeşkin û ji bona wan ve destûra çûnê hate bidan.

Ji Eşîrên cudan ve herkesekî, ji yên ku wan tolwergirtin û bêbextî li Bav û Kalên Şeref Xan de dabûn bikirin, wî di cihê xwe de tol ji wan ve didate biwergirtin û wî tu arezû di dilên xwe de nedidate bihiştin. Ji vanjî ve Eşîra Pazokî di mêjûwa ku Şah Ismaîl Çolaq Xalid li gora bextê felekê de bi Mîrê Mîranên Kurdistanê ve date bikirin, wî jî navçeya Oçkan ji pêgirêdayên Mûşê ve date bibirîn û wî ew ji bona nav herema Xenus ve date bixistin. Wî ew bi Birayê xweyî Rostem Beg ve date bidan û wî tede didate biserdarîkirin û jê destdirêjên pir ji bona Eşîra Rojekî ve dihatin bigihandin û wî zivistana xwe li Oçkanê de didate biderbaskirin. Di mêjûwa sala nehşed, bîst û duduwên –922 k. –1516 z.- de Şeref Xan di çileyê zivistanê de, ku navçeya Mûşê ji xurtbûna serma û pîrbûna bahoza seqemê ve bi nala pêlên derya ve dihate bihilatin û bidahatin, ku tede perendan nikarîbûn di esman de bêtin bîfîrandin, bi beramberî hezar û pêncşed Nefer ji Ciwanên Rojekîyî pehlewan ve ligel xwe de datin bigirêdan û wî ji bona ser Rostem Beg ve hêrîş date bibirin. Wî ew ligel du Kurên wî û çarsed Nefer ji Ciwanên mêrxasên Pazokî de dane bikuştin. Wî şûr û xincerên tûj ligel Nêr û Mêyên Biçûk û Mezin de datin bikaranîn. Hinekan ji wan Xelkan ve ji nava şer ve dabûn bibazdan û wan xwe di şikevtekê de di nêzîka keleha Oçkan de dabûn bisengînkirin, wî agir bi wan ve date bixistin û ew bi dûmanê ve hatin bixeniqandin. Nivîskarê van peran ji hin Hêjayan ve dayîte bibihîstin, ku bes Pîrekê bi kişandina çilekê ve di ser xwe de ji vê bela hanî mezin ve xwe date bi rizgarkirin û ew hêjî bênya xwe di jînê de dide bikişandin. Ev bîrwerîya hanê yada rûda miletê Ad dide bibîrxistin, ji yên ku ew bi babîsoka Sisir ve hatin binabûdkirin. Weha ew bi karên xweyî ne rast ve hatin bisizakirin. Şeref Xan Zarok û Malên wan dane bidîl û Berdestkirin û ew bi bêzîyan û bi talanan ve hate bivegerandin.

Di mêjûwa sala nehşed, sî û nehên –939 k. –1532/53 z.- de Şeref Xan bi nîyaza girtina keleha Ixtîmar ve hate biçûyîn, ya ku ew di navbera gola Wanê û Ercîsê de tete bikevtin, ya ku ew ji rojên kevnar de di nava Wilayeta Rojekî de dihate bikevtin û di dawî de ew li jêrdestên Serdarên Şenbo –Şino- de dihate bidîtin. Wî çend keştî dane bidagirtin û wî bi zordarî ve keleh date bigirtin. Serdarê kelehê, yê ku ew bi Rostem Begê Kurê Melîk Begê Hekarê ve dihate biderkevtin, di wê bez û rezmê de bi lêdana tîfîngêkê ve hate bikuştin. Wî herema Sêrtê, ya ku Serdarê Buxtî –Botî- ew bi darê zorê ve dabû bizeftkirin, jê date bisitandin û wî ew ji bona jêrdestîya Melîk Xelîl Serdarê Hesenkêfê ve date bivegerandin. Herwekî ku ji nava çîrokên berê û goyên lihevhatî ve tete bisûdwegirtin, ku di dema girtina navçeya Erzenê –Xerzan- de ji bin çengên Melîk Xelîl ve wî ew ji bona jêrdestîya Mohamed Begê Sasonî ve date bidan. Wî Şêx Emîrê

Bilbasî di hewara Ize El-Dîn Şêrê Hekarî de date binardin û wî destên zordariya Eşîra Mehmudî, ya ku wê bi alîkariya Qizilbaşan ve ji bona nava Wilayeta wî ve didatin bidirêjkin, date bikutahîkin. Wî Ewed Begê Mehmudî, yê ku ew ji bal Urkemz Sultanê Qizilbaşî ve di keleha Wanê dê hatibû bizindanîkin, bi darê zorê ve date biberdan, bi rengê ku ew di berî niha de hatibû bibîrxistin.

Ji bona xêr û xêrdariyê ve Mîr Şeref Xan mizgefteke sipehî, fêrgeheke ciwan û goşeke nazdar li nava bajarê Bedlîsê de bi xwe jî ve datin biavakirin û wî ew bi navê Şerefiyê ve dane binavkin. Wî qeyseriyek –bazarek- û xanek du qatîyî gewre dane biavakirin. Wî Gundên ciwan, zefî, dukan û aşekî avedanî bi hatinên pir ve dane biweqîfkin û wî tevaya wan weqfan û zevîyan ji bona Zarokên xweyî Nêr ve zik li dû zik de datin bisipratin, tanî ku ew bêtin binabûdkin. Wî di rexê mizgefta Şerefiyê de cihê veşartina xwe date binîşankirin. Şah Bêgî Xatun Keça Elî Begê Sasonî, ya ku ew bi Jina wî ve dihate biderkevtin, Gunbezek li ser gora wî de date biavakirin û bidawîkin. Wê hinek ji ewqafan ve ji bona Xwendevanên Quranê ve datin bitirxankirin, da ku ew di her danê sibehê û êvarê de li ser gora wîyî pîroz de Quranê jê re bidin bixwendin.

Rûwê çarem**Di xuyanîya zînetên Mîr Şems El-Dîn Kûrê Şeref Xan de**

Li ber Merovên Zanistvan û Dûrbînvanên agehdar veşartîyên hebûn nayêtin biveşartin û çilo şaxên tavê cîhanê bi ronîya tavê ve û ronahîya sibeha rast ve bi eşkere ve têtin biderkevtin, ku çilo Xwedanê Karîvanê Helbijartvanê Şikomend hergav dikare Merovekî bi cuhikî bilindî di dewletê de bide bidanîn û bi taca çurusandîyî Serdarîyê ve de bide biserfirazkirin û tîrêjên sibeha wî û rojên bextewerîya wî bi jîrbûnê ve bide biperwerdekirin, tanî ku ew Merovê Bextewer bi rûçikên mezinyatîyê, sipehîbûnê, bextewerîyê, çûn û hatinê, Xweşîyê, tolwegirtinê, nermbûnê, sertbûnê, evînê, kînê, lezbûn û karîbûn ve bête biderkevtin û ew bi rastîya vê têgihîştina hanê ve bête biderkevtin : »Min qura Adem bi destên xwe ve di çil beyanîyan de date bitirşkirin ». Ev niyaza hanê dide bigihandin : »Me tu bes bi tenê ve dayîte binardin, da ku tu bi dilovan ve ji bona cîhanê ve bête biderkevtin » û bi beramberî vê Ayet ve dibêje : »Hiç tiştek bi destên te ve nayête bikirin ». Belgeyê eşkere û daxuyanîya dîyar li ser van gotin û rûdanan de ji giuhertinên zemanan û veguhestinên nedîtî ve bi zînetên Şems El-Dîn Xan ve têtin biderkevtin, bê çilo ew di pêşî de di cihê Bavê xwe de li ser kursîya Serdarîya Bedlîsê de hate birûniştin, bê çilo ew di dawî de ji ber kêra kêmbûna guhpêdana Sultanê Xazî ve û çilo ji ber bê alîkarî û ne yarmetîya bext jê re wî koçkirin ji welatê xwe ve ji xwe re date bihelbijartin.

Dariştina van gotinên hanê bi vê ve tête biderkevtin, ku çilo Mîr Şeref di Tatîkê de şerbeta gorîkirinê date binoşandin, Eşîra Rojekî Şems El-Dîn ji keleha Ixtîmarê ve dane bianîn û wan ew li Bedlîsê de li ser Serdarîyê de dane birakirin û wan serên xwe jê re datin bitewandin û wan girêdan û berdana kar û barên Iyaletê ji bona nava lepên jêhatîyên Hacî Şeref Kurê Mohamed Axayê Kelhokî ve dane bixistin. Çilo yek sal û şeş heyv ji rojên serdarîya wîna ve hatin biderbasbûn, di Mêjûwa dawîya sala nehsed, çil û yekê –941 k. –1534/35 z.- de Sultan Sulêman Xan li ser handana Oleme ve Ibrahîm Paşayê Wezîrê Gewre bi Serdar ve li ser leşkerê biserkevtî de date bidanîn û wî ew ji bona Ezerbêcanê ve date birewanekirin. Çilo Alên supahê biserkevtîyî çurusandî di derveyî Diyarbekrê de hatin bibilindkirin, Şems El-Dîn Beg diyarî û xelatên hêja ligel xwe de datin bihildan û wî pêşewazîya Paşayê bi navkirî ve date bikirin. Di piştî gihandina wîna ji bona serbazgehê leşkerê biserkevtî ve Ibrahîm Paşayê Wezîr bi hêjabûn û rêzdarî ve lê date bipêşewazîkirin û wî

ji dêlva Sultan ve Fermana Fermanrewa Bedlîsê jêre date bimorkirin û ew ligel leşkerê neşikestî de ber bi Tebrîzê ve hate birêkevtin.

Şah Tehmaseb ji bihîstina van nûçeyan ve dev ji kar û barên Xuresanê ve date biberdan, û wî rûwê xwe bi alîyê Ezerbêcanê ve date bivedan. Çilo berêxwedana Şah bi supah û bargiranîya xwe ve ji Xuresanê ve li Tebrîzê de ji bal Ibrahim Paşayê Wezîr ve hate bibihîstin, wî zor bi lez ve Peyakî pir bi lez ve nala bayê reş ji bona ber Dergehê Sultanî ve date binardin û wî agehdarîya Sultan bi hatina Şah Tehmaseb ve ji bona alîyê Ezerbêcanê ve date bigihandin û wî hatina Sultan ligel supah û bargiranîyên wî de ji bona dîyarê Ecem ve date bidaxwazkirin. Sultan Xazî xwe ji bona çûna xwe ve date bilixarxistin. Ew bi leşkerekî ve, ji yê ku ew bi ser jimara sitêrên esmanan ve bi bêtir ve dihate biderkevtin û bi supahêkî, ji yê ku hejmêrê hîş û liberkevtinê ji derxistina amara wî ve bi bê tuwan û bi sersurayî ve dihatin biderkevtin, ji Paytextê Seltenê ve ji Qestentîna parastî ve hate biderkevtin û ew ji bona layê Tebrîzê ve hate biçûyîn. Li hevdû de hate birashatin, ku dar û desteyên herdu Padîşahan di nava yek heyvê de bi Ezerbêcanê ve hatin bigihandin. Sultan Xazî li gora rêzan û qanûnên Osmanî de girtina Iraqê date bidazanîn û banga sazkirina cengê û dengverandina ceng û şer ber bi guhên Biçûk û Mezinan ve date bixistin. Wî bi gotina Femandarên Gewre ve date bikirin, kesên, ji yên ku ew pir caran di nava şerên kujî de û rêzên Şervanên şop mêrxas de û bi xwedan nîşanên bilindbûnê ve di wan şeran de hatibûn biamadebûn, di pêşrûwê supahê biserkevtî ve datin bidanîn, tanî ku ew bi hêza zend û bendên xwe ve û bi lêdana şûrên birûskîyî kirdar ve zora Hemberên xwe bidin bibirin. Wî dil û pêrên leşkerê xwe bi mîna derbendê Iskender ve date bixurtkirin. Wetov bi vî rengê hanê ve ew ji bona Iraqê ve hate biçûyîn. Şah Tehmaseb jî ta Sultanîye hate bihatin û wî ser rêya Supahê Sultan date bigirtin. Lêbelê çilo di nava van Delawerên Serbazên Qizilbaşan de dujminatî û berberî bi bilindtirîn pileyê xurtbûnê ve hatin bigihandin û bêtir ji heşt hezar Suwar pê ve di ber ala wî de nedihatin bidîtin, bi vî rengê hanê ve hinera wîyî ragirtinê li ber Supahê bê jimarî Sulêman nema dihate biderkevtin û ew ji bona alîyê Gezîn û Hemedan ve hate birêkevtin. Di vê gavê de şanzdeh pileyê serma ji pilên veguhertina tirazû ve hatin bitêperbûn. Leşkerê gewreyî Osmanîyî bi serkevtî ve ji ber kêra berf û serma ve li ser Wilayetên Iraqê de û ji rabûna ba û bahozan ve li ser zemînê de bi rengêkî ve hatin bixurtkirin, ku rê û banên çûnê û derbasbûnê li ber Serbazên bi serkevtî ve hatin bibergîrkin. Gelek ji Xelkên Romî, hesp, huştir, wilax û Çarewa ji Orduwa Hemayonîyî Sultanî ve ji xurtbûna sermê, seqemê û pîrbûna berfê û kêmbûna azoqe ve ber nemanê ve hatin bikevtin. Li ser vê de ev bi çavînkirina hanêyî nebaş ve

hate bikirin, ya ku ew bi supahê Islamê ve hate bikevtin. Sultan hate bineçarîkirin, ku ew Yingîçerî û giranbarî li Tebrîzê de li layê Oleme de bide bicîhiştin û ew ji bona layê Aramegeha Begdadê ve hate birêkevtin. Mohamed Xan Şeref El-Dîn Oxlî Teklu, yê ku Iyaleta Begdadê ji bona wî ve hatibû bisipartin, bi bihîsta awaza hatina Sultan Sulêman û Desteyên wî ve ew bi mîna gêrika lawaz ve hate bişerpezekirin û wî date bibazdan. Wî tevaya Mal û Zarokên xwe ji bona nava keştîyan ve datin bixistin û wî ji bona alîyê Şuşter û Dezfulê ve date bibazdan. Bi bê şer û pevçûn ve vekirina Begdadê ji bona Sultanê Xazî ve hate bihêsanîkirin. Wî li wêderê de zivistana xwe date biguzerandin.

Şems El-Dîn Beg di vê çûna hanê de ew ligel zengoyê pîyê Sultanê bi serkevtî ve dihate biderkevtin, wî ji Begdadê ve jê destruna çûna xwe date biwergirtin û wî berê xwe ber bi Bedlîsê ve date bivekirin. Di pêşîya danê buharê de, ku Sultanê Xazî ji rêya Altun Koprî ve ber bi Ezerbêcanê ve hate biçûyîn, awazê vegera wî li gunbezê rengarengî esman de deng date bivedan û wî li derveyî Xelatê de çadir û konên xwe datin bihildan, ji yên ku wan têkel ligel perên felekê de didatin bikirin û bi bilindbûna xwe ve bi ser qafê heyv û rojê ve dihatin bikevtin. Şems El-Dîn Beg ji bal Wezîrên Gewre ve bi gelacîya Olemeyê bêoxir ve ji bona Dîwana Sulêmanî avedanî ve hate bianîn û wan jê re datin bigotin : ku Padîşa Wilayeta Bedlîsê ji we ve dide bixwestin, ku ew ji dêlva wê ve Wilayeta Melatya û Mereşê bi rêya molkitîyê ji bona we ve bide bidan. Şems El-Dîn Beg di bersiva xwe de date bidestpêkirin û wî date bigotin : ku ser, mal û mulkên me bi tevayî ve bi Padîşah ve têtin bigirêdan.

Ji Eşîra Bayekî ve Mehmud Imadan bi Merovekî ve dihate biderkevtin, ji yê ku ew ji Yekaneyên û Gewreyên Rojekî ve dihate biderkevtin û ew di Diwana Hemayonî de dihate biderkevtin. Wî bi peyavê Kurdî ve berê xwe ber bi alîyê Şems El-Dîn ve date bivekirin û wî date bigotin, di piştî vê re ku Wilayeta Bav û kalan û agirdana Rojekî ji nava jêrdestîya me ve bête biderkevtin, jîndarîya me çi kar jê re êtir tete bidîtin ? Eger tu bes nîşana fermanê bi min ve bide bidan, her êsta dê ezê Ibrahîm Paşayê Gewre Wezîr bi lêdana xencera xwe ve bidim bikunkunkirin. Bi beramberî yeksed û pêncî kes ve ji Eşîra Rojekî ve di îro de di Diwanê de têtin bidîtin. Debera em hemû di oxira welatê xwe de tevde bêtin bikuştin, da ku em tevde bi hev re li ser rûperên rojgarîyê de bi yadgar ve bêtin bimayîn ! Şems El-Dîn di bersiva xwe de jê re date bifermokirin, ku ji alîyê Padîşah û Wezîr ve ji bona me ve kê m guhpêdanî nayête biderkevtin, lêbelê ev tevde bi livandina Oleme ve tete biderkevtin.

Xweşxuan :

Bilind iqbalî Duşmin bilayîst

U girne, kohkin merdangî kird

Hejar:

دهنا فه‌رهاد گه‌لیک ئازایه‌تی کرد

له‌دوژمن به‌خت وه‌ات یه‌کلایه‌تی کرد

Le Dujmin bext u hat ye kelyeti kird

Dena ferhad gelêk azayeti kird

Bekir Begê Rojbeyanî, yê ku ew bi Axayê Kolemendên Amed ve dihate bikevtin, yê ku di vê navê de Sinceqa Edelcuwaz pê hatibû bisipartin, li gotinên Rojekî de didate biguhdarîkirin. Wî bi zimanê Kurdî ve ji bona Şems El-Dîn ve date bigotin: ku zinhare, ne be tu bi gotinên Bêsewadên Kurdan ve bide bikin! Eger Wilayeta Bedlisê çend rojan ji nava destên te ve bête biderkevtin, hergava serê te bi saxî ve bête biderkevtin, dê Wilayeta Bav û Kalên we ji bona nava destên we ve bête bivegerandin.

Çilo peyvên pir dilsozîyî Şems El-Dîn ji bona Padîşah ve hatin bigihandin, Xelata Şahîyê, hespek bi zîn, lixam, rêşmeyekê ve, tepûsekî avzêrkirî ligel fermana dana Iyaleta Meletya de pê hatin bidan. Fermana dana Iyaleta Bedlîsê ji bona Oleme ve hate biderkevtin. Şems El-Dîn Beg kelehên Iyaleta Bedlîsê dane bivalakirin û wî ew ji bona Karmendên Sultanî ve dane biberdestkirin û wî bi beramberî panzdeh Neferan ve ji Gewreyên Rojekî ve ji bona bi rêk û pêkxistina Meletîyê ve dane binardin.

Di piştî ku karwanê barxaneyê Hemayonî Sultanî date bikoçkirin, Şems El-Dîn Beg jî ji bona çûna Meletîya ve di rêya Sasonê de bi Mal û Zarokên xwe ve berê xwe ber bi wêderê ve date bivekirin. Çilo di vê serdema hanê de Serdarê Sasonê bi Sulêman Begê Ezzanî ve dihate biderkevtin û çilo ew bi pêrgî wî ve hate bikin, wî rê li ber çûna wîyî Meletîyê de date bigirtin û wî jê re date bigotin: Ji Malbata we ji te pê ve tu kes nayête bidîtin, ji yê ku ew bi Dundeyê Ocaxê Bav û Kalên we ve bête biderkevtin, Destêyê Romî piştî xwe bi we ve nadin bigirêdan. Eger wan tu dane biwindakirin, tuxmê Serdarên Bedlîsê bi carekê ve têtin bibirandin. Bi beramberî van gotinan ve tirs û sawek ber bi dilê wî ve hatin bikevtin û ew ji bona çûna Meletîyê ve hate bidudilîkirin. Li hevdû de hate birasthatin, ku di vê demê de Şah Tehmaseb li Ercîşê de hatibû birawestandin û wî Ebdulah Xan, Bedirxan Istaclu û Munteşa Sultan ji bo talankirinê û hêrîşê ve ji bona layên Xelatê û Mûşê ve dane bikarmendkirin. Tirs dihate biderkevtin, ku ziyan ji leşkerê Qizilbaşan ve ber bi xelkên Eşîr û Êlên Rojekî ve bêtin bikevtin. Bi neçarî ve wî dev ji

çûna Meletîyê ve date biberdan. Wî hefsarê vîna xwe ji bona layê Qizilbaşan ve date bibadan û wî sertewandina xwe date biderxistin. Wî bi Mal û koç ve berê xwe ber bi Tebrîzê ve date bivedan. Şeş Neferên ji Axayên Rojekî ve kêş ji wan re hate biderkevtin, ku ew ligel wî de bi rê ve bêtin bikevtin.

Oleme bi jêr saw û tirsê ve hate bikevtin û wî dev ji Bedlîsê ve date biberdan û ew li pê Sutlanê Xazî ve ji bona alîyê Diyarbêkrê ve hate biçûyîn. Wetov çend rojan keleha Bedlîsê bi bê Xwedan û Pasevan ve hate bimayîn. Di piştî vê re herçar navçe Emurek, Xuwêt, Puxnad û Kirinc ji Iyaleta Bedlîsê ve hatin bicudakirin û ew bi destûra Sinceqê ve li ser hêvîya Oleme de bi Ibrahîm Begê Kurê Şêx Emirê Bilbasî ve hatin bidan. Ibrahîm Beg keleha Emurek, Kelhok û Puxnadî ji bon jêrdestîya xwe ve datin bixistin.

Qelender Axa hêvîya wîna nehate bicîhatin û ew bi mîna pêşbînîya wîna ve guh pê nehate bidan. Ew bi hevkarîya Dede Begê Qewalîsî û Mîr Mohamed Nasir El-Dînî ve bi beramberî Çarsed Neferên Peyên Rojekî ve li ber Mîrliwayê Bedlîsê de serên xwe dane birakirin. Wan bi Mal û Zarokên xwe ve devjiberdana welêt ji xwe re dane bihelbijartin û wan berên xwe ber bi Ezerbêcanê ve datin bivedandin. Li paş hatina wan de Şah Tehmaseb bêtir awir ji bona guhpêdana Şems El-Dîn ve date bidan. Wî navê wî bi Şems El-Dîn Xan ve date binavkirin û wî ew di nava rêzên Mîrên Mezin de date bixistin. Wî herema Sehrab û çend şûnên din pê datin bisipartin û hin deman jî wî herema Meraxe û pêvekirinên wê û hin caran jî herema Demawend û Dar Elmezar û carna jî Girîherdud, Cehrud û Ferahanê Iraqê jê re didatin bixelatkin.

Wî piranîya demên xwe di zozanan û germîyanan de ligel zengoyên Şah de didatin birservebirin. Bi beramberî sed û pêncî Neferên Gewreyên Rojekî ve ji bona nava rêzên Pasevanên Gewre û Nobetdarên Hêjan ve hatin biçûyîn. Ji wan jî ve Şêx Emîrê Bilbasî û Dede Begê Qewalîsî bi cihê paye berzî Serliq ve hatin biserfîrazkirin.

Di piştî vê de ku Dede Beg, Mîr Mohamed û Qelender Axa dev ji welatê xwe ve dane biberdan, Xusro Paşayê Mîrê Mîranên Amed ji Ibrahîm Beg ve hate bidiltengkirin û wî kesek ji bona pey wî ve date binardin û wî daxwaza hatina wîna ji bona Diyarbêkrê ve date bixwestin. Tirs bi Ibrahîm Beg ve hate bikevtin. Wî kelehên xwe datin bixurtkirin û wî di çûna xwe de tu nermbûn nedatin biderxistin. Çilo rastîya van zînetên hanê li ber pêyên Tetê Xwedan Bext de hatin biraxistin, fermana divayîyî bi cihanîne ve hate bicihkirin, ku Mîrên Kurdistanê ligel hevdû de ji bona ser Ibrahîm Beg ve bêtin biçûyîn û wî bidin bidestgîrkin. Mîrên bi navkirî ve ji bona bicîanina fermanê ve hatin birabûn û wan li Ibrahîm Beg de di

keleha Kehok de çardorî datin bigirtin û wan kar li ber Dorgirtvanan de dane bitengkirin. Ibrahîm Beg aşîtî û hajbûn date bixwestin. Wî Birayê xweyî Qasim Axa ji bona layê Xusro Paşa ve date binardin, ku ew li tawankarîyên wî de bête bibuhurandin. Paşa bi mercê amadebûna Ibrahîm Beg ve dê ew li gunehên wî de bête bibuhurandin; lêbelê li Ibrahîm Beg de saw pê hate bikevtin û wî biryara çûna xwe nedate bidan. Wî birayê xweyî din Şêx Emîr ji bona nik Mîran ve date binardin, ji yên ku wan çardorî li kelehê de datin bigirtin, da ku ew ji Paşa ve bidin bihêvîkirin, ku ew Birayê wî ji bona nik Paşa ve bidin binardin, da ku ew jê hêvîya bêhnfirehbûnê bide bixwestin, ku dê ew di piştî çend rojên din de, di gava ku Mîr dev ji dorlêgirtina kelehê ve bidin biberdan, ji bona dîtîna Paşa ve bête biçûyîn û dê ew jê daxwaza lêbuharndina kêmanîyên xwe bide bikin. Çilo Mîran ev xeberên hanê bi Paşa ve dane bigihandin, wî ew dane binayînkirin. Wî Qasim Axayê Birayî wî bi sizayê bi carekê ve li Amedê de date bikuştin. Wî ji bona Mîran ve ferman date binardin, ku ew Birayê wîyî bi navê Şêx Emîr jî ve bidin bikuştin û ew li ser dorlêgirtina kelehê de bêtin biçûyîn. Şêx Emîr li ser vê pîrsa hanê de ji hin Horan de hate biagehdarîkirin. Di gava limêjkirina danê êvarê de bi niyaza destmêjgirtinê ve ji nik Mîran ve ew hate biderkevtin wî xwe ji bona nava pûş û cengel ve date biavêtin. Wî date bibazdan û xwe ji bona nava Eşîra Hekarî ve date biavêtin û ew ji bona layê Qizilbaşan ve hate biçûyîn.

Çilo Ibrahîm Beg li ser kuştina Birayê xweyî Qasim û bazdana Birayê xweyî Şêx Mîr de pê hate bigihandin, wî xwe ji bona nava keleha Emurek ve date biavêtin. Li wêderê jî de ew nehate bimayîn û ew ji bona rexê Qizilbaşan ve hate bihilatin. Dorlêgirtîvanên kelehê daxwaza xwe avêtina ber bext dane bikin. Mîran bi hêvîdarîya Beha El-Dîn Beg Serdarê Hezo ve li gunehên desteyê Dorlêgirtvanan de hatin bibuhurandin û wan ew ji kelehê ve bi saxî ve hiştin bêtin biderkevtin û biçûyîn. Hersê keleh jî wan dane biwêrankirin.

Ibrahîm Beg ji Şah û Şems El-Dîn Xan ve tu guhpêdanî nedate bidîtin. Di piştî derbasbûna du salan de ew ji bona Romê ve hate bivegerandin. Wî şûr û kefen di gerdena xwe de dane bixistin û ew ji bona ber devê Dergehê Bilindî Sultanê Xazîyê Sulêmanê Duwem ve hate biçûyîn. Gunehên wî ber bi libuhurandina dilovanîya Sultan ve hatin bikevtin. Sinceqek ji Wilayeta Romêlî ve pê hate bisipartin. Dema jîna xwe wî li wêderê de date biserbirin û di dawî de ew li ser destên Nokerên Koleyên xwe de hate bikuştin.

Şêx Emîr di pêşîya pêşî de ji bal Şah de gelekî bi dilovanî, çavdêrî û guhpêdanî ve lê hate bitemaşekirin û cihê Yuzbaşî Girî –Serliqê Berzî Pasevanên Şah ji Kurdan pê hate bidan, ji yên ku di berî niha de li wan de

hatibû biaxivtin. Di dawî de di rêya pir bikaranîna Efyunê de ew di wê zînetê berê de nema hate bimayîn. Ew li ber çavên Padîşah, Eşîr, supah, xizim û xwedîyen xwe de hate bikevtin û ew wetov hate bimayîn, tanî mehên sala nehse, şêst û pêncên –965 k. –1561 z.- de, ku ew di Şîrwanê de bi Birîkarê Hejar ve hate bidanîn, hate bimirin.

Dede Beg jî ji cihê Yuzbaşî Girî Pasevanên Gewreyên Şahîyî Tehranê ve hate biderkerin û ew bi çil Neferan ve ji Pasevanên Gewreyên Şahîyî Rojekî ve ji bona Berîkarî û xizmetkarîya Bavê min hate karmendîkirin. Di mêjûwa sala nehse, pêncî û Şeşên –956 k. –1561 z.- de şerbeta Gorîbûnê date binoşandin. Şems El-Dîn Xan bi carekê ve ji hemdemî Şah ve hate biwerzbûn û wî ji xwe re cihê bi tena xwe ve di kuncê de bi bê pêwendîkirin ve date bihelbijartin. Bi beramberî sed Tumen, ji yê ku ew bi dused hezar Eqçeyê diravîyî Osmanî ve tête biderkevtin, ji bacê bajarê Isfehanê ve bi mûçe ve jê re hate binîşankirin. Serdarîkirina Tirxanê jî pê hate bidan, ku bike û meke li ser de neyête biderkevtin û ew li wî bajarê bi navkirî jî ve bête bineşînkirin. Çilo deh sal bi vî rengê hanê ve hatin birabuhurandin, Şah Ismaîlê Duwem jî kelehaQehqehe ve hate biderkevtin û ew di Qezwînê de li ser Textê Seltenetê de hate birûniştin. Wî kesek ji bona daxwaza Bavê minî hêja ve date binardin û wî ew ji bona Qezwîn ve date bianîn. Çilo wî şêst û heft qonax ji qonaxên jîndariyê ve li dû xwe de dabûn bihiştin û wî piraniya wan di nava kul, derd û xeman de dabûn biguzerandin. Bi serdejî ve ji pirbûna bikaranîna Efyunê ve mejîyê wî hatibû bihişkkirin. Wî rabûn û rûniştina ligel Xunkaran de nedixwest bide bikin û wî mêldariya têkelîya kesekî ne didate bixwestin. Wî bi tenha xweyî ve ji xwe re bes û bi tenha ve didate bixwestin

Xweşxuyan:

Muceredan tu ez xeyri xamuş end

Bixatirî ke tuî, dîgeran feramuş end

Hejar:

دل و میثک به بیری تووه گیره

ههتا دل بیری تووی بی کیی له بیره؟

Heta dil bîri toy bê kêy le bîre?

Dil u mêşk be bîri towe gîre

Di vê dema cudabûna Zarokên Nêr, Mê û tevaya Eşîra Rojekî de bi wî ve dabûn bikêrkirin. Li hevdû de hate birasthatin, di vê demê de, di gava ku ew ji bona Qezwînê ve hate bihatin, tevaya Zar û Zîçên wîyî

Mezin û Biçûk û Gewreyên Rojekî li wêderê de dihatin bidîtin. Ew bi dîdara wan ve hate bişad û bibextiyarkirin. Di nava van deman de rewşa wîyî bi rûmet ve ji xweşîyê ve hate biveguhertin û nexweşîyê lê date bizorkirin, tanî ku wî bangewazî date bibihîstin: “Ji bona Xwedanê xwe ve bi dilşadî û bi dilxweşî ve were bivegerandin”. Wî mizgînî date bibihîstin: “Ew di jîyaneke xweş de û buhuşteke bilind de tête biderkevtin”. Di Qezwînê de ew bi ber dilovanîya Xwedan ve hate bigihandin.

Mesnewî

U reft u guzeşt ezîn guzergah
Wan kîst ke neguzerd et eyn rah?
Rahîst edem ke hergeh hestend
Ez afet tîx u neristend
Cawîd beheşt çayi ya deş
Ca der herem xudayî badeş

Hejar:

واها توه، هەر ئه‌شئى وه‌ها بئى
گۆرڤخانه‌يه كۆرئى هاوده‌مانه
بو ئيمه نه‌مانى جئى په‌رۆشه

كه‌س ناشئى له‌چنگ مه‌رگ ره‌هابئى
ئه‌م پئىگه‌يه رئى ره‌وى هه‌مانه
ئه‌و گه‌يبه به‌هه‌شت و جئىگه‌خۆشه

Kes naşê le çing merg rehayê
We hatuwe, her eşê weha bê
Em rêgeye rêrewi hemane
Gorxaneye gori hawdemane
Ew geyîye beheşt u cêgexoşe
Bo ême nemani cêyi peroşe

Du Kur li dû wî de hatin bimayîn. Yek jê bi Xwedanê van rûperan ve bi navê Şeref ve û ye din bi navê Xelef ve dihatin biderkevtin. Xelef Beg hin ji deman ve di nava rêzên Pasevanên Şah Tehmaseb ve di hate bidîtin û ew çend salan jî bi cihê Yuz Başî Girî ve hate bikevtin û biserbilindkirin. Di dawî de di zamanê Şah Sultan Mohamed de ew bi cihê Mîrneşînîyê ve hate bigihandin û ew ji Nêzîkvanên Hemze Mîrza ve di hate biderkevtin. Di piştî kuştina Mîrza de wî sertewandina xwe li ber devê Dergehê Bilindî Padîşahê dilovanî lêbuhurandî Sultan Murad Xan de date bidanîn û ew bi cihê Sinceqdarê Elşugurd û Melazgirdê ve hate biserbilindkirin.

Kotayî

Di xuyanîkirina zînetên Hejarê Rebenê balşikestî de ji zemanê zayînê ve tanî ku mêjuwa koçî di sala hezar û pêncan – 1005 k. – 1596 z.- de tête biderkevtin.

Xweşxuwana :

Minem çu guyî bi meydani fishet meh u sal
 Zi dolecani qeda munqelib zi hal bi hal
 Nexest baz fetadim be pişt yek çendî
 Bi dan mesabe ke başid tebîet etfal
 Nekirde hîç, lîk çun Gunehkaran
 Bi mehd terbiyetim beste, dest u pa bi dewal
 Qedem zi reften leng, kef ez gireften şel
 Dehan zi xurden bend u zuban zi guften lal
 Zi nuk her mije xun ceger bifeşand
 Niyamede bi dehan şîr safim çu zelal
 U zi an pesm neresîde henuz quwet eqil
 Bi payekî ke yemîn ra cida kenim zi şemal
 Zi hucere merhemt Maderim, keşîd bi hîz
 Inayet Peder muşfeq hemîde xisal
 Bi desti sunî Muelim siperd dest mera
 Bi payi tebi men ez eqil u nihad eqal
 Feşande can mera der zemîn istidad
 Zi herfehaya hica tuxum eqil u fedil u kemal
 Geşade basire ra, ez nuquş xetîşyan
 Reh nezer, bi erusan enberîn pir u bal
 Resand natiqe ra der wicud lefzîşyan
 Bi muntehayî beyan der mecarî eqwal
 Zi herf kelamim hicakunan guzrand
 Çu rehrewi ke bi payiş nihade end şekal
 Der an sebeq çu zubanim şekal re berdaşt
 Şudem rewane bi meqsed, bikam istical
 Zi bayî bismile ta xetmi sîn nas mera
 Ubur dad berîn menhec u berîn minwal
 Der Adem pes ez an der meqam kesbi ulum
 Mumaresan finun ra iftade der dunbal
 Zi nehwiyan telbîdim qewaid irab
 Zi serfiya şinu yedem dewabid ilal

Zi ilme fiqih u isuliş tamam danistim
 Ke çist mustened hukum her heram u helal
 Şud ez ruwat hedîs u eser mera rewşen
 Reh pîmber u ayîn suhb u sîret al
 Neşud zi ilm mucered, çu kam mem hasil
 Ber an şudem ke kunim an ulu ra emal
 Sefîr zikir zidim bileşî u el-işraf
 Nedîm fikir şudim balxedu wel-asal
 Zi zikir u fikir resîd bi meşhedî ke girift
 Hicab kun, zuce heqîqet idmihlal
 Wicud wahid u nur bisi^d ra dîdem
 Eyan bi suret edwee u heyet ezlal
 Nemud kusret zahir zi wehdet batin
 Bi san zerweî ateş, zi şuleyî cewal

Hejar:

به رانبهر چاره نوس بی هیژو توانا
 نه نارامم ههیه رۆژو نه شه و خه و
 هه لیک دلخوش و سه دجار دل به ژانم
 به ناز ده ژیا م له باوهش دای و باوا
 گونا هیشم نه بون ده ستیان ده به ستم
 ده مم راهیندرا بو مژتنی شیر
 به ره و پیری به ره و پیری ده هاتم
 که م و کۆر راده وه ستام لاره لاره
 له خاوم خسته دهر به ژن وله شی خاو
 وه کو به رخیک نه بم بمخون وشیریم
 ره وانت بی و له بهر که ئاری بابه
 له بهر چاوم ته می تاریکی تارا
 زه مانای سوخته ییشم زو به سه رچو
 هونه رمه ندیک ره نیو هاتم بژارده

منم وهك گو له مهیدانی جیهانا
 تلاو تلمه و له بهر کاشو ده که م ره و
 به بیرما دی به سه ره اتی ژیا نم
 منال بوم خونه گرتو شلک و ساوا
 له پشستی بی شکه نه م ده توانی هه ستم
 چه چه م هیژی نه بو بیکه م له مه م گیر
 به گا گو لکه له رۆین راده هاتم
 به پا رامیان نه گرت بو داره داره
 به پهیتی بومه خییوی بازو هه نگاو
 درامه دهستی ماموستا که فییریم
 ئه لف بی تازه بینه و کۆنه لابه
 به داری نه و له زانین بومه دارا
 له سپاره و له ورده و پرده درچو
 هه موم زانین له زانستی دیارده

Minim wek go lemeydani cihana
 Berranber çarenûs bê hêz u tuwana
 Tela u teleme u le ber kaşo dekem rew
 Ne aramim heye roj u ne şew u xew
 Be bîr madê be serhati jiyanim
 Helêk dilxoş u sed car dil bejanim
 Melbûm xonekirtu şilek u sawa
 Be naz de jiyam le baweş day u bawa

Le pişti bêşke nem detuwani hesetim
 Gunahîşim nebûn destyan de bestim
 Çeçem hêzi nebû bîkem le memgîr
 Demim ra hêndera bomijti şîr
 Be kakolke le royin radehatim
 Berepîri berepîri dehatim
 Be pa ramyan ekirt bodare dare
 Kem u kur radewistan lare lare
 Be peyti bume xêwi baz u hengaw
 Le xawim xiste der bejn u leşi xaw
 Dirame desti mamosta ke fêrbim
 Weku berxêk nebim bi mixun u şêr bim
 Elif bê taze bêne u kone la be
 Rewanit bê u le berke ari babe
 Be dari ew le zanîn bûme dara
 Le ber cawim temi tarîki tara
 Hemum zanîn le zanisti diyarde
 Hunermendêk renêw hatim bijarde

* * *

كه ليم پون بن دهراوى زين و مردن
 له گل ده رچوم و گول بوم چومه سه رچل

دلم كوركاندی بو دهرویشی كردن
 به زه ی خواهات و پای كیشا دهسی دل

Dilim kurkandi bo derwêşi kirdin
 Kelêm runbin derawi jîn u mirdin
 Bezey xuwa hat u rayi keşa desi dil
 Le gil derçûm u gul bûm çûme ser çil

* * *

به ره و گوڤ تیک نراوه سـازو بهـرگم
 منـه ی کزبون دهکا سومایـی چاوم
 کوته ی مهـرگه و دپه یقی: ههـیدی، که ی دی؟
 له ناو ویرانه وهرته ی دی په پوی پوک
 له لای خووم لاه لای لاوان دزیوه
 له ناواتی ژیان چم لانه ماوه !!

ئەو یستەش چاوه پئی کوچباری مهـرگم
 له هیـزو تاوی لاوی بهش بـراوم
 له دورادور دهوولی گوئی ته په ی دی
 ددان ده میان به جی هیشتم تهک وتوک
 ره شانگی ریشی داپوشیم کریوه
 له کرنوش بو نه مان پشتم چه ماوه

Ewêsteş çawerêyi koçbari mergim
 Berewkor têknirawe saz u bergim
 Le hêz u tawi lawi beş birawim
 Miney kizbûn deka somayî çawim

Le duradur deholi guwê tepeyi dê
 Kutey merge u di peyvê : heydê, keydê ?
 Didan demyan be cê hêştîm tek u tuk
 Le naw wêrane wirtey dê pepuyi puk
 Reşangirîşi dapoşim kirêwe
 Le lay xom lawe lay lawan dizêwe
 Lekirnuş bo neman piştîm çemawe
 Le awati jiyan çim la nemawe!!!

Herçend li ber Xwedîyên qencî û başiyê û Xwedîyên zanistîyê û hêjabûnê de têtê biderkevtin, ku niyaza min ji vê rêzkirina pêşkeşkirina hanê û van gotinên hanê ve ji bona dariştina zîmeta Hejarê Balşikestî ve têtê biderkevtin, bê ka çî li ser zîmeta wî de bi derbekê ve ji zemanê zayîne tanî roja niha ve di vî warî de têtê biderkevtin, ku çilo Bavê Bizurgwarê minî Hejar bi neçarî ve ji welatê xweyî hogir û cihê xweyî nasdar ve koçbûna dûr û neçarbûna cudabûnê dayîte bikirin û ew ji bona diyarê Ecem ve hatîyê biçûyîn û çilo Bavê min Keça Emîr Xanê Musulu ji xwe re date bixwestin û wî ew date bimehrkirin.

Emîr Xan Kurê Gulabî Kurê Emîr Begê navdar bi Toqatê Bayendur ve têtê biderkevtin, ji yê ku ew di zemanê Selteneta Hesên Begê Bayendurî de ji tevaya Serdar û Gewreyên vê Malbataê ve dihate biderkevtin. Di şerê Hesên Beg de ligel Sultan Ebu Seîd Gorgan de di Qerebaxê de û di şerê, yê ku wî ligel Sultan Mohamed Xanê Xazî de di biyabana Bayeort de date bikirin, jê şopên mêrxasîyê û nîşanên pehlewanî hatin bidiyarkevtin. Serdarîya Erzican û sînorên wê pê hatin bisipartin. Bi rastî jî ve şopên avanîyên wîyî xêrdarîyê û qencîyê di bajarokê Erzincanê de ji mizgeftan û fêrgehên de têtin biderkevtin.

Niyaz li ser gotinên me de ku çilo heft sal li ser barkirina wan de ji bona vî diyarê hanê ve hatin biderbasbûn, ev Hejarê bêçar û bêkar ji Keça Emîr Xan ve di bajarokê Girherud de ji pêvekirinên Qumê Iraqê ve di mêjûwa bîstemî heyva Zil-Qede sal nehsed , çil û nehên –949 k. –1543 z. de bi beramberî Toşqan Bîl –Sala Kevroşkê- ve hate bizayîn. Cihê serê zayîna Hejar di nava malên Dadvanên Girherud de têtê biderkevtin, ji yê ku Malbata wanî bilindî hêja ji bona Qadî Şerîhê Kofî têtê bigihandin, ji yê ku di nava wan de Zanistvan û Hozanên jîr û cih bilind têtin biderkevtin. Ji mêjûwa ku ew ji Kofe ve bi vî diyarê hanê ve hatine biawarbûn, hemîşe Merovên Hêjayên Zanistvan di nava vê Malbata hanê de hatine bipeydabûn. Ji pîrozîya daxwaza vê Malbata bilindî hanê ve û ji zemanê Biçûkbûna min ve tanî vê roja hanê jî, ku salên temenê min ji ser sînorê pêncî ve hatîye biguzeştin û ew bi ber sînorê şeştî ve hatîye

bigihaştin, min piranîya demên xwe di hogorîya Zanistvanên Hozan de û di civatên hêjayên Peyên jîr û zane de dayite biderbaskirin. Hergav di her bêhnekê de min xwe di rabûn û rûniştê de ligel vê Malbata bilind de didate bidîtin û min xwe ji wan ve nedidate bivekirin.

Xweşxuwa:

çami ez alayiş ten pak şu
der qedem pak rewan xak şu
şayed ez an xak bigirdi resî
gird şikafî u bi merdî resî

Hejar:

ریت بخه سه رشوین و پرچه ی پیاوی چاک
پاکژی لای پاکه نه گهردوه نه دورد

ههسته بهلهز خو بتهکینه له خاک
کیه زیانباریی له لای پیاوی مهرد؟

Heste be lez xo bêtgîne le xak
Rêt bixe ser suwên u riçey piyawî çak
Kêye ziyabar bê le layi piyawî merd ?
Paki ji layi pake negerde u ne derd

Ji reweştê Padişahê lêbuhurandî Şah Temaseb ve dihate biderkevtin, ku ew Zarokên Mîr û Xanedanên xwe di biçûkbûna temenê wan de ji bona nava Kaxa xweyî taybetî ve didatin bibirin û ew di nava rêzên Şahzadeyan de didatin biperwerdekirin û wî ew li jêr çavdêriya Merovên hêja de didatin birêkxistin. Di perwerdekirin û guhpêdana wan de wî ew qîqeyekê di ser guhên xwe re nedidatin biavêtin. Ji bona fêrkirina Quranê û xwendina yasayên ayîna Musulmantîyê -Şerîetê- Pakbûnê ve wî nav di wan de didate bidan. Wî ew ji rabûn û rûniştinê ve ligel Merovên Dîndar û Kesên piştrastên hêjan ve didatin bidilbijandin. Hergav wî rê li ber dan û sitendina wan de ligel Merovên Gelac, Reweştbed û Serserî de didate bigirtin. Wî xizmetkarîya Zanistvanan û Hêjayan ji bona wan ve didate bisipartin. Çilo ew bi temenê ghiştinê ve dihatin bigihandin, wî ew bi hunerên supahgerî, tîrednazî, kaşo û gogbazî, hespsuwarî, qanûnên çekbikaranîn, rêzanên Merovatîyê û Ademgerîyê ve didatin bifêrkirin. Bi ser de jî ve wî ew ji wan re didate bigotin : Nikar bikêşin, destrengînî bi hunereke bi behr ve tête biderkevtin û ew mejîyê we dide bijîrkirin.

Xweşxuwana :

Her ke ez dewlert eserî yafte
Ez dil Sahibi nezerî yafte

Her nezerî kiz ser sidiq u sefa est
 Çun bi heqîqet negirî kîmyar est
 Himet pakan çu der Ayed bi kar
 Berk gul taze, berayed zuxar

Hejar :

شادی به پیک هاتنی ئاواتهوه
 گۆل له درک دهرده چی، گهوههر له خاک
 رام بوه بهخت و له بهرت نارهوئی

خێوی دلی پاک به سهرت کاتهوه
 چاوی بگێرێ لهزهوی پیاوی چاک
 تیشکی بهزهوی پیاوی خودات وی کهوی

Xêwi dili pak be seret katewe
 Şadî be pêk hatini awatewe
 Cawê bi gêrê le zewi piyawî çak
 Gul le dirk derdeçê, gewher le xak
 Tîşki bezey piyawî xodat wê kewê
 Rambîwe bext u le bert narewê

Li gora serçûna rêzanê de çoli temenê Hajar bi neh salan ve hate bigihandin, di mehên sala nehse, pêncî û heştên -958 k. -1552 z. de Padîşah ez ji bona nava Kaxa xweyî taybetî ve dame bibirin. Sê salan ez di nava rêzên vî Padîşahê Pak reweşt û di nava rêzên Koleyên vî Sultanê Şukodar de hatim bikevtin. Tanî der mêjûwa sala nehse, şeşt û yekê -961 k. -1555 z.- de, ku Bavê minê şêrîn xwe ji Xizmetdarîya Şah ve date bikişandin û wî di kuncê de bi tenahbûn ve ji xwe re date bihelbijardin. Eşîra Rojekî bi hev re ji Şah Tehmaseb ve dane bixwestin, ku Serdarîya wan bi Hejar ve bide bifermokirin. Li gora hêvîya wan de Hejar di temenê duwanzdeh salî de bi cihê Mîrneşînîyê ve hate biserfirazkirin û ji bona wîna ve heremên Salîyan û Mehmud Abad ji pêgirêdayên Şîrwanê ve hatin bibexşandin. Çilo dema sê salan li wêderê de Hejar bi kar û barên Serdarîyê ve hate birabûn û Şêx Mîrê Bilbasî, yê ku ew bi Lele -Perwedâr- û Birîkarê Hejar ve dihate biderkevtin, hate bimirin, Herema Saliyan hate bihilanîn.

Hejar di Havînwarê Herqanê de ji bona layê Şah ve hate bigihandin û wî jî ez bi Mohamed Begê Laloyê -Xal- minê Serdarê Hemedanê ve bi cihê ve datim bisipartin. Li wêderê de wî ev Rebenê hanê di nava rêzên Kurên xwe de date bixitin û wî Keça xwe li Hejar de date bimehrkirin.

Şah Tehmaseb mûçe ji bona Hajar û Eşîra Rojekî ve ji hatinên hêlên Hemedanê ve datin binîşankirin. Sê salê digêr di Hemedanê de min demên xwe dane biderbaskirin.

Çilo heraya Sultan Bayezîd, hatina wîna ji bona layê Şah ve û girtitina wina hatin birûdan û çûn û hatina pirî Bayozan ji layê Romîyan ve dihatin bikirin. Bavê Dilovan careke din ji bona mêldarî û rakişandina wîna ve ji bona Qezwînê ve ji bal Şah ve hate bianîn. Wî Mîrneşînîya Rojekî pê date bisipartin, herema Girêhurdî ji Pêgirêdayên Qum jî ve ji bona wîna ve date bidan û wî ew ji bona wan hêlan ve date binardin. Di derbasbûna çend salan de Bavê Dilovan ji rûdanên herayên Mîrneşînîyê ve, ji yê ku ew ne li gora dilê wî de dihatin biderkevtin, hate bidilgîrkin. Şahê cih buhuştî Mîrneşînîya Rojekî barekî dinji bona Hejar ve date bivegerandin û mûçe û nemek ji bona Peyên wî ve ji hatinên baceyên Isfehanê ve dihatin bidan. Hejar jî bi fermana mayînê ve li Qezwînê de li nik Şah de hate bimayîn. Du salan her û her ew li nik Şah de bi bêbirin ve hate bimayîn. Di piştî vê re bi vîna Xwedanî ve Xan Ehmed Geylanî Walîyê Biye hate bigirtin. Vîna Şahê Dilovan ji bona girtina Wilayeta wî ve hate bipîgîrkin. Wî Hejar bi çend Neferan ve ji Femandarên Qizilbaşan ve ji bona parastin û pasevanîya wêderê de date binardin. Tevaya Femandarên Qizilbaşî, bi rengê ku ew li gora reweşta Şahê Dilovan û dilê wî de dihat biderkevtin, li ser de nedihatîn biçûyîn, belkî ew li ser zordariyê û azardariyê de dihatin biçûyîn. Wan di beramberî Xelkên wêderê de çavsorî û destdirêjî didatin bikirin, cîgeh ji Hajar pê ve, ji yê ku dilbûna Xelkê û Xwedê her li ber dîtina çavên wî ve dihat biderkevtin, nedihate bidîtin.

Xweşxuyan :

Sahib Nezeran Enîs Şahan başebd

Meqbul dil Penahan Başend

Hem ber ceger Sitemkaran nîş zinind

Hem merhem zexim dad xuwahan başend

Hejar:

چاکیان ئه وهنه که ههوی دوبرانن
گا مه لحه می زامی دل بریندارانن

پیاوانی که کاربه دهستی خونکارانن
گابهردن و سه رشکیینی زور دارانن

Piyawanê ke karbedesti Xunkaranin

Çakyan ewene hewri dû barnin

Ga berdî u serşikêsti Zordaranin

Ga melhemi zami dil birîndaranin

Min pir guhpêdan û çavdêrîya dilsozî li Jêrdestên wêderê de dane bikirin û min ji bona dilxweşkirina xatirê Şah ve didate bitêkoşînkirin.

Berengekî ve min didate bireftarîkirin, ku bi dilê Şah ve dihate biderkevtin. Gelek caran Wênerên Şahî fermanên pîroz didatin binardin, wan bi vê têgihiştina hanê ve didatin bidiyarkirin: ku bilindbûna dadwerî, guhpêdan, perwerdekirin û mêrxasîya weyî bê sînor li ber bextên rewşenê Wênerên Hemayonî me de bidiyar û eşkere ve tête biderkevtin. Rûwê we li her du dunyan de bête bisipîkirin.

Bi kurtîya gotinê ve ji pîrozîya paşîya vî Padîşahê Dadwerê hanê ve piranîya kar ji bona min ve hate bikirin, ku Hejar bi çarsed û pêncî Suwarî û Peyade ve Merovekî bi navê Sultan Haşim ve, ji yê ku Xelkên Gîlanê ew ji nava Zarokên Sultanên wêderê de ji bona ser Seltenê de dabûn birakirin, bi heştdeha hezar Suwar û Peyade ve bi vîn û evîna şer û pevçûnê ve ji bona ser Hejar ve hate bihatin. Di dema vêkevtina cengê de li hevdû de hate birasthatin, ku bi alîkarîya Xwedawendê Bilind ve şukestin ber bi wî Rebenî ve bête bikevtin. Beramber bi yek hezar û heştred Nefer ve ji Gîlanîyan ve di vî şerê hanê de bi kuştinê ve bêtin bigihandin û ji serên wan ve sê minare hatin birakirin. Ji bil lênerîna li vî karê hanê de karên digêr di vir de ji bona Hejar ve di vekirinê ne pêşbînî û biserkevtinan de ji bal piştgirtina Xwedanî ve hatin birûdan, ji yê ku wan geşpêdana rewşena pir ji bona van rojgarîyên kêrdarî şopadar ve ji bona vî Hajarî ve li dû xwe de dane bihiştin. Çilo genîbûna bayê Gîlan û pîrbûna nexweşîyên kevînar hatin bibelavbûn, ku pê pir ji Merovên hêjayên Rojekî ve hatin biwindakirin, serûştîya nefretê jê bi Hejar ve hate bikevtin û xwestina derkevtinê ji Gîlanê ve bi ser bala wî ve hate bikevtin. Rastîya vîna wî ji bona ser Şeha ve date biraxistin, piştî ku wî heft salan li wêderê de dane biserbirdin. Wî destûra derkevtinê jê date bigirtin û ew li Qezwînê de bi dîtina Şah ve hate bigihandin. Di pêşî de wetov dihate bivînkirin, ku Hejar ligel Zengoyên Hemayonî ve bête bimayin. Çilo dan û sitindina Qizilbaşan ligel hevdû de hatin biderkirin û rewşeke din hate bipeydakirin. Eşîr û Êlên Qizilbaşan bi du bend ve hatin bikirin û Şah Tehmaseb ji ber lawazîya xwe ve nikarîbû di nava wan de birêk û pêkbûnê bide bidurustkirin. Her bêhnekê wî dihate bidîtin, ku ew ligel hevdû de bi şer ve bêtin bikevtin genîbûn û heraya giştî bête bidiyarkirin. Hejar başî di mayîna xwe de nedate bidîtin û wî ji Şah ve date bihêvîkirin, ku ew Hejar ji bona layekî ve ji layên welatên xweyî parastî ve bide binardin. Şah Tehmaseb hinek ji hêlên Şîrwanê ve ji bona Hejar ve dane bidan û hatina muçeyên Eşîra Rojekî ji hatinên Taybetîyî Hemayonî ve li Şîrwanê de bêtin bidan, ji yê ku ew ji hatinên heremên Tirakumat, Ereş, Aq Daş, Qebale Bako û Kenarê Ab ve hatine binîşankirin. Şah Tehmaseb Hejar ji bona Şîrwanê ve date binardin.

Çilo ew dema heft heyvan li wêderê de hate bimayîn, xebera mirina Şahê Dilovan, rûdanên gewre li Qezwînê de, kuştina Sultan Heyder Mîrza, derkevtina Ismaîl Mîrza ji kelehê ve û bervekirina wîna ji bona Paytext de li Qezwînê de pê hate bigihandin.

Di vê navê de fermana pîroz bi navê Hejar ve date binardin û wî ew ji Şîrwanê de ji bona nik xwe ve date bimêldarîkirin. Wî ew bi cihê Mîrê Mîrên Kurdan ve date biserfirazkirin. Wî date bibiryarkirin, ku ew hergav ligel Zengoyên wîyî Hemayonîyî bextiyar ve bête bimayîn. Hergava ku ji bona Mîr û Serdarên Kurdistanê, Loristanê, Goran û hemû Eşîrên Kurd ve karek ji wan re di Dergê Padşah de bête bixwestin, divê ew ligel Reben de bidin bipêwendîkirin ; jiber ku piraniya kar û barên wan li ser destên Hejar de têtin biçarekirin. Bi rengekî ve Hejar ji bal Şahê nuh ve dihate birêz û bihêjakirin, ku ew ji bal Zikreşên Hemberên xwe ve dihate bikînkirin, belkî jî ew li ber çavên Gewreyên Qizilbaşan ve dihate bireşkirin. Di dawîya dawî de Gelacan bi dizî ve nîyaza xwe li ser Şah de datin biraxistin, ku Hejar ligel hin ji Mîrên Qizilbaşan de didin bixwestin, ku ew Sultan Husên Mîrza Birayê wî li ser Seltenê de bidin birakirin. Ji ber ku ew di zikmakîya xwe de pir bi bînteng ve dihate biderkevtin û di dawî jî de di girtina xweyî kelehê de bi kişandina Efyunê ve bi carekê ve bîntengbûn ji xwe re dabû bipeydakirin, ku wî yek heyvê nikarîbû ligel Merovîkî de dan û sitendinê bide bikirin. Bi beramber van pêyvên derewî Xwedîyên kîndarîyê û zikreşîyê ve di derbarê Hejar de cihên wan di nava reweştaya wî de hatin bicîgirîkirin. Hin ji wan ve dane bixaçkirin û hinên din ji wan ve wî ew ji siyasetê ve dane bidûrkirin û wî ew dane bibendkirin. Hejar ji bona sozdana pêdana serdarîya Nexçewan ve ji bajêr ve date biderkirin û wî ew ber bi alîyê Ezerbêcanê ve date binardin. Ev bi xwe jî ve bi mizgîn yanjî bi durujm û nîşanê ve dihate biderkevtin, ku ew bi diyariya Xwedanî ve û bi qencîyekê ve ji qencîyên bi dawî ve ji bona destûra vegeerê ve ji bona welat û cihê nasdar ve dihate biderkevtin. Çilo dema yek sal û çar mehan ez bi serdarîkirin û daraya Nexçewanê ve hatim birabûn, ji Dergehê Padîşahê Ferîdonî, ji cihê Kisrewî, ji Sultanê pir karîvanê Iskenderê Mezin Dilovanê lêbuhurandî Sultan Murad Xan ve –dilovanî û lêbuhurandina Xwedê li ser be- bi rêya Xusro Paşayê Mîrê Mîran, Zeynel Beg Serdarê Hekarê û Hesên Begê Mehmudî ve mujdeyê pêdana Iyaleta Bedlîsê ji bona min ve hate bigihandin, ku ji dilovaniyên giştîyê Xusroyî ve û dildarîyên bê dawî Padîşahî ve Wilayeta Bav û Kalên wê ji bona we ve tete bibexşandin, da ku hun bi rûwê mêldarîya girawkirinê û omêdaryê ve bêtin bigihandin û da ku hun ji welatê xweyî kokî ve bêtin bivegerandin, bi têngihiştina ku « her tiştêk bi ber maka xwe ve tete bivegerandin ». Di roja Sêyemî heyva Şewala sala nehsed, heştê û şeşan de –986 k. –1575 z.- de ez

ji Nexçewanê ve bi beramberî çarsed Nefer Peye ve, ku ji wan jî dused Nefer ji Eşîra Rojekî ve dihatin biderkevtin, di nava sê rojan de bi alîkarîya supahê Wanê û Mîrên Kurdistanê ve li Wanê de hatim bidakevtin û ez ligel Xuro Paşayê Dilovan ve hatim birûniştin. Wî li Hejar de bi rêzlêgirtin û hêjabûn ve date bipêşewazîkirin û wî ez ji bona nava bajêr dame bianîn û wî rastîya zînetên min ji bona ber Pîyên Textê Bilindî Sultan ve datin biraxistin. Bi nuhkirina fermana Iyaletê jê re, bi xelatkirinên Padîşahîyê û şûrekî ve, ji yê ku ew ji xizna Sultan Qedewanî³⁴¹ Çerkesîyî Walîyê Misrê ve bi xizna avakîrîyê Padîşahî ve hatibû bigihandin, ligel Mustefa Çawîş de bi nameyên Wezîrên Gewre ve û bi taybetî ve ji bal Mohamed Paşayê Wezîrê Gewre ve hatin binardin. Herwehajî dîyarîyên pir giranbuha û şûrekî zêrkirî ji bal Mustefa Paşayê Serdarê Supahê hemîşe bi serkevtî ve jê re hatin binardin. Wetov wan serê Hejar di nava Hemberên wî de dane biserbilindkirin û biserfirazkirin. Bi dilşadî û bextiyarî ve û bi gihandina meramê xwe ve vegera min ji bona baregeha dewleta Bav û Kalên minî Gewre ve hate bihêsanîkirin.

Xweşxuwana :

Şukur xuda, ke herçe teleb kirdim ez Xuda
Ber muntehayî himet xud kamiran şudim

Hejar :

کاری راست هیئاو گهیمه دلخوایم

خواییکی هیئا ئاوات و نیازم

Xuwapêkî hêna awat u niyazim
Kari rast hênaw geyme dilxwazim

Ji wê mêjûwa ku Sultanê hêzdar supahê bi serkevtîyî bi mîna sitêran ve ji bona vekirin û girtina diyarên Şîrwanê, Gurcistanê û Ezerbêcanê ve dane bikarmendkirin, deh salan li dûhevdû de Hejar di piranîya şer û hêrîşan de ligel supahê bi serkevtîyî bextewer de hemrahî didate bikirin. Herçî kar û barên bi min ve dihatin bisipartin, bi dildarî û şanazî ve min ew didatin bicîanîn. Hin ji dilsozîyê û canbazîyê ve min ji ber xwe ve didatin bipêşandan, ku Şahê buhuştwar çar caran bi nivisandinên Hemayonî ve bi xameya xweyî gewherbarî dur belavker ve ji

---

³⁴¹ Dibe, ku ev navê hanê ji Qelawdun ve hatibe biderkevtin, ji yê ku ew bi Padîşahê nehemî Kowilekanî Deryayî Misrê ve têtê biderkevtin. Ev şûrê hanê di pêla wî de di xizna Misrê de dihate bidîtin û di pişt re ew ji bona Xizna Padişahîyî avakîrî ve hate biveguhestin. Rojbeyanî

bona Hejar ve : « Dostê Rastim Şerefxan » didate binivîsandin, ku bilindbûna dilsozîya we, mêldarîya we û mêrxasîya we bi rewşen û eşkere ve ji bona kar û berjewendîya Dewleta me ve têtê biderkevtin, ku dildarî û guhpêdana Padîşahî ji bona we û karên weyî hêja ve bi bilindtirîn û dûrtirîn pile ve hatine bigihandin.

Di heyvên sala nehşed, not û yekê –991 k. – 1582 z.- de, ku Ferhad Paşayê Serdar Irewan –Yerîvan- date bigirtin, wî keleşek li wêderê de date biavakirin. Hejar ji bona gihandina xezinê, xwarin û verxwarinê ligel Hesên Paşayê Mîrê Mîranên Şamê de ji bona alîyê Teflîsê û Gurcistanê ve hate binardin. Di vê çûna hanê de hin kar û barên hêja ji Hejar ve hatin biderkevtin, ku navçeya Mûşê ligel çend gundên Mulkên Taybetî ve bi ser Iyaleta Bedlîsê ve hatin bivekirin û dused hezar Aqçe jî jê re hatin bidanîn, ku tevaya hatina Hejar bi çarsed û deh hezar Aqçeyê Osmanî ve têtê biderkevtin. Di rojgarîyên Desthilatên Xunkar û Padîşahên Gewreyên Binemala Osmanî de bi hîç kesekî ve ji Serdar û Fermandarên Mezin ve ev dilovanî û guhpêdana hanê bi wan ve nehatine bidan.

Di vê roja hanê de, ku mêjûwa koçî di dawîya meha Qurbanan sala hezar û pêncan –1005 k. –1596 z- de têtê biderkevtin, bi saya dewleta Xaqanê Bilind Ebu El-Muzefer Sultan Mohamed Xan ve, Xwedayê Mezin wî ji belan ve bide biparastin, serdarîya Bav û Kalan li jêr destên Hejar de têtê biderkevtin. Eger çî niha ez xwe ji serdarîya xweser ve û pêrabûna bi kar û erkên giran ve didim bidûrkirin û ez wê serdarîyê ji bona Kurê xweyî hêjayî bi rûçik û sincîyên xwe Ebu El-Mealî Şems El-Dîn Beg ve dayîte bihiştin. Xwedayê Mezin Temenê wî bide bidirêjkirin û bilindbûna cihê wî her û her bide bidubarekirin.

Bi beramberî dildarîya Bav ji bona Kur ve em jî bi mîna Danervanan ve didin bikirin, ku çend malikan di amojgarîya Kur de ji Xurdenameya Mewlana Camî ve, Mehrebanîya Xwedê li ser be, di vî warê hanê de didim bicîkirin :

Xweşxuwana :

Biya, ey ceger goşe, ferzend men

Bine goş ber gewher pend men

Sedef war bineşî^n, demi lub xemoş

Çu gewher feşnim bimen dar goş

Şînu pend u daniş biam yarkun

Çu danistî.ange, bidan karkun

Buzurkan ke telîm dîn kirde end

Bi xurdan, neşî^het çenîn kirde end

Ke ey hemçu xurşîd rewşen demîr

Çu subuh ez sefa, şîwe sidiq gîr
 Beherkar, dil, ba Xuda rast dar
 Ke ez ra sitemkarî, şuwi restgar
 Eger wa guzarî, bedu kar xuwîş
 Niyayed tura hîç dişwar pîş
 Zi kar to duşmen herasan şud
 Heme kareha ber to asan şud
 U ger çez bedu efgeni kar ra
 Nişbane şuwi, tîr idbar ra
 Çu xalib şud, xoyi bed der mizac
 Neba şud biciz oyi nîkiş ilac
 Bi zen şîşe xeşmera seng hulum
 Bişu zulmet cehil xoyi ez ab ililm
 Mezin pişt pa bext feyruz ra
 Bi qistmet siye kuni her şeban roz ra
 Yeki ra bi tegsîl daniş guzar
 Ke bîdanisi nîst ciz eyb û ar
 Bidanis şu, ender dum, karger
 Sîm ra, pî danişan, ber ser
 Bixuwan defter kuhnegan û nuwan
 Beher kişwerî bîn ke çûn urewan
 Bi mîdan şahî fFurs ta xtend
 Der an erese, nerd hos, ba xetend
 Mukun hem neşîni beher bed seruş
 Ke dezded ez u tebi to xoy zuşt
 Şowi bedî pir zinîkî tehî
 U zu nedit zere agehî!
 Çe xoş guft Dehqan safî zi reng
 Ke engor gîrd, zi engor reng
 Beher kes reh aşnayî mipwi
 Heme zeher aşna roşnayî mecwi
 Cefayî ke ber to, zi alem resid
 Ciz ez canib aşna kem resid
 Her an Cur, kiz dur eyn aşyast
 Heme zi aşna refte ber aşnast
 Bud dawrîha, duhem xene ra
 Ke her giz nebaşed du bîgane ra
 Çu roz siyast, dehi bar am
 Mîfgun nezer, ber herîfan xam
 Mibada, kizan lehu gustax kun

Rud ba to gustaxî der suxen
 Çu ber reşe kart efted gire
 Şikûbayî ez cehd bîhude be
 Heme kareha ez fer u bestegî
 Geşayed u welîkun bi ahestegî
 Mukun tertîb, bed guher zade ra
 Bibid mest hinde u mede bede ra
 Bed ez nixwet cah, bedtir şud
 çugirded qewi mar ejder şud
 mîfgun bi kar reîyet gire
 Xuday, herçe daddit, bayşan bede
 Suxen ta towanî biazrem guyi
 Ke ta musteme girgded, azrem xoyi
 Suxen guften nerm, ferazangî est
 Duruşti nemuden zi dîwangî est
 Tewadu kun, anre ke danişwerast
 Zi danis, zi to qedir u ber tirast
 Hemi baş rewşen dil saf rayî
 Bi insaf, bebendegan xudayî
 Zuban sude şud, zi^n suxen xame ra
 Wereq şud sîh zîn reqim name ra
 Çe xoş guft dana, ke der xane kes
 Çu başed zi guwînde, yek herf bes
 Heman be ke der kuwi dil, re kenîm
 Zuban re bedîn herf, kute kenîm

Hejar:

گەشەى باغى ژين و گوپو تينه‌که‌م
 به پروابه دلسۆزو خەمخۆرى تۆم
 ئەگەر ژیری گوئی بینه‌گه‌وه‌ه‌ر به‌ره
 په‌سه‌ندی و له‌لای هیچ که‌سى نابیه‌ په‌ند

وەرە لامه‌وه‌ کۆرپه‌ شیرینه‌که‌م
 دلت بینه‌ سه‌ره‌ست وگوئی شل که‌بۆم
 هه‌مو په‌ندی من وه‌ك دوپو گه‌وه‌ه‌ره
 که‌ به‌گویم بکه‌ی؟ ده‌بیه‌ مه‌ردیکی په‌ند

Were lamewe korpe şîrînekem
 Geşeyî baxî jîn u kor utînekem dike
 Dilit bîne ser hest u guwê şil ke bom
 be berwa be dilsoz u xemxori tom al
 hemu prndi min wek dur u gewhere
 eger jîri guwê bêne gewher bere eyn
 ke be guwêm bikey? Debiye merdêki rend

pesendi u le layi hîç kes nabiye pend

* * *

له‌پیی راستی خوئی لانه‌دا خواپه‌رست
گه‌رای راستی ماکی پزگاری‌یه
ده‌سی پیته‌وه و خوشه‌ویستی له‌لای
هه‌وا پیوه‌رو داری بی‌به‌ر ئه‌وه

خودای گه‌وره راسته‌و گه‌رکیه به‌بست
ده‌سی راست به‌شی: هیژو پرکاری‌یه
هه‌تا خوات له‌بیره له‌بیری خوای
که‌سی خوا له‌بیرکا کلۆل هه‌ر ئه‌وه

Xuday gewre raste u ger kiye bibest
Le rêyi rasti xoy lane da Xuwa perest
Desî rast beşi: hêz u pirkariye
Gerayi rasti maki rizgariye
Hat xowat le bîre le bîri Xudayi
Desi pêtiwe u xoşewîsti le layi
Kesê Xuwa le bîrka kulol her ewwe
Hewapêwer u dari bêber ewe

* * *

خودا ناوی بردون له‌زی‌زه‌ی ده‌وار
له‌فیربون و خویندن گه‌ره‌ک نه‌سه‌ره‌وی
به‌کارنایه‌ خویندن به‌بی‌کرده‌وه
که‌ریکه‌و کتیبان له‌خو بارده‌کا

له‌چاوو له‌دل کویره نه‌خوینده‌وار
گه‌ره‌کته که‌باش هه‌لکه‌وی و سه‌رکه‌وی
هه‌چی فیرکراشی ده‌کاری که‌وه
ئه‌گه‌ر خوینده‌وار ری له‌خو خواره‌کا

Le çaw u le dil kuwêre nexwendewar
xudanaywi birdun le rêzey dewar
gerete ke baş helkewi u serkewi
le fêrbun u xuwêndin gerek nesrewi
heçî fêrkraşî dekari kewe
be karnaye xuwêndin be bê kirdewe
eger xuwêndewar rê le xo xuwardeka
kerêke u kitêbyan le xo bardeka

* * *

برۆنی چی‌یان بۆ‌لواو چۆن لوان؟!
ئه‌وه‌ند چه‌وت و بیبارو لاساره‌هات
به‌نابوتی هاتن، به‌روتی ره‌وین
له‌بی‌گه‌ر به‌بی‌نان به‌ئی‌دانه‌وه
له‌ژیر خاکی ره‌ش بونه‌ توژو نه‌مان
به‌دویانه‌وه تا هه‌یه ئاوو خاک
هه‌زار توك و نه‌فرینی به‌شوینه‌وه

له‌میژوی به‌سه‌ره‌اتی رابردوان
ئه‌وه‌ند میرو خونکارو زۆرداره‌هات
ئه‌وه‌ند ده‌سته‌لاتدار له‌سه‌ره‌روی زه‌مین
هه‌ژاران هه‌زاران که‌چه‌وسانه‌وه
سه‌رنجی بده‌ی گه‌ر له‌وان و له‌مان
ئه‌وی ماوه هه‌ر ناوه بۆ‌پیس و پاک
لکا ناوی به‌دفعه‌ر به‌صه‌د جوینه‌وه

له خووشي ژياندان كه خوشيان پزان
 نهوان نايه لن بيته ريت كو سپ و كو ست
 براي پژدى فيري گزي و گهر مهبه
 به رهو شيوى شيوان سه ره و ژير ده بي!
 به سه زمان له توش توشى ده گريته وه
 به زيريان بكيشى هر نه و ناكه سه ن
 له ديزه ي نه شى نه پرى ماستى گهر م
 نه گهر گهره بي مار ده بيته زها

به شى پياوى باش ئافه ريم و نزان
 له خو ت چاكتران هه لبريره به دوست
 هه والى هه والانى بي فهر مهبه
 چهاسان و زو خوى خراب فيرده بي!
 نه گهر گا له پال گا ببه سر يته وه
 وه خو مه گره دوستى قزه و نار سه ن
 كه سيكى بلئى دوپشك په رهر م
 گه زنده گه زين بو تو ناكه ره ها

Le mêjûwê beserhati rabirdewan
 bi ronê cêyan boluwa u çunliwan?!
 Ewnde Mîr u Xunkar u Zordare hat
 Ewende Çewt u Bêbar u Lasare hat
 Ewende Desthelatdar le ser ruwi zemîn
 Be nabuti hatin be rutî rewîn
 Hejaran hezaran ke çeewsanewe
 Le Bêgar be bê nan belê danewe
 Serencê bidey ger le u le man
 le jêr xaki reş bune toz u neman
 ewey mawe her nawe bo Pîs û Pak
 bed u yanewe ta heye ew xak
 lika nawi bedfer besed cûwênewe
 hezar tuk u nefrîni be suwênewe
 beşi Piyawî baş aferîm u nizan
 le xosî jiyandan ke xoşyan rizan
 le xot çaktiran helbijêre be dost
 ewan nayelin bête rêtkosp u kost
 hewali hewalani bê fer me be
 biray rijdey fêri gizi u ger me be
 çihasan u zu xuwi xirab fêrdebi!
 Berewşîwi şêwan serewjêr debi!
 Eger ga le pal ga bibesrêtewe
 Be seziman le tuşi degirêtewe
 Qw xomegire dosti qize u na resen
 Be zêryan bikêşi herew nakesen
 Kesêki bilê dupişk perwerim
 Le dîzey eşê nebirê masti germ
 Kezinde gezîn bo to naka reha
 Eger gewrebê mar debête zeha

* * *

سەری بەردو هیلکەهی مرت لیك دەدا
 بەن وپرسی ژیری و بەیری پساند
 گری پادەکاو دەردی دل چادەکا
 بەفیتوی نەرم مار لەکون دیتە دەر

پیشو سواری کارو کرت تیک دەدا
 بەتورەییەو هەركی خوی هەلمساند
 لەسەر خویی ئالۆزی یەك لادەکا
 بەبیەنی فرەه دارەکوێز دیتەبەر

Pişu siwari kar u kirt têk deda
 seri berd u hêlkey mirt lêk deda
 be tureyyewe herkê xoy helmisand
 ben u rîs jîri u be bîrî pisand
 le serxoyi alozi yek la deka
 girê radeka u derdi dil çadeka
 ne hêni fireh dareguwêz dête ber
 be fitwi nerm mar le kun dête der

* * *

بەباھۆو مەچەك نانێ خۆت دەربخە
 بەشی چاولە دەس سوکی یەو پەستی یە
 نەوی تر دەو دەستی ملی خوازەلۆك
 شتیکیشی پاشقل دە بوپوژی پەش
 كۆل و دەردەپیری و هەژاری بەجوت
 پەشاوی لە دەم هات و موی لی پروا
 ئەگەر تیگە یشتوی ئەو نەدەت بەسە

بەکارو بەکووشش پلەت سەربخە
 بەری رەنجی خۆت گەنجی سەربەستی یە
 لەپۆرکی دەسی دەسکەنەهی نیسک و نوک
 ببەخشەو بخۆ هەرچی خواداویە بەش
 نەوەك پەیکێ مردن درنگ بیته دوت
 بنوسم لە نوسین زمانی سـوا
 وشە ی باش گەلیکەو لەلای زۆرکەسە

Be kar u be goşêş pilet ser bixe
 be baho u meçek nani xot derîxe
 le porgi desi deskeney nîsk u nok
 newitir dewestê mili xuwazelok
 bi bexşe u bio herçi xuwadawye beş
 şitêkîşi paşqilde boroji reş
 newek peyki mirdin derengbête dut
 kul u derde pîri u hejari be cut
 bi nusim le nusîn zimani suwa
 reşawi le dem hat u muwi lê ruwa
 wişey baş gelêke u le lay zor kese
 eger têgeyuştuwi ewendet bese
 * * *

Çilo mebesta meyî giring ji bona çapkirin û belavkirina Şerefname
 ve bi vê ve dihate biderekevtin, ku em Mêjûwa Eşîrên Kurd ji bona

raxistina ber xwendina giştî ve bidim bigihandin û Merov li ser zîneta mêmûwa vî Tuxmê giringî Asya ve bidin biagehdarîkirin. Jibervêjî ve ez bi lez û bez ve bi çapkirin û belavkirina vî beşê mezin ve hatim birabûn.

Jiber pêwîstiya demê û nîran ve ez dixwazim li ser mêmûwa dewleta Iranêyî herdem mayî de û dariştina li ser zînetên Sultanên Binemala Osmanî de bidim bixuyanîkirin. Ez vê ji bona demeke din ve didim bihiştin, tanî ku kêsek bi min ve bi alîkariya Xwedawendê Mezin ve bête kevtin, da ku ez li ser wan jî de li ber xwendina Evdarên Zanistîya Mêmûwê de bidim bidanîn.

Xweşxuyan:

Minet Izd ra ke ber wîfîq murad
Kirdim kulkum ez serdanis şewad
Qi Hukami Kurdistan tamam
Pîs ezîn guftin niyarim welselam

Hejar:

باسی خزم و خویش و خانه و لانی خۆم
چومه ریزه‌ی نامه‌نوسی کوردپه‌رست
سیس ببو چیپۆکی کورد بوژایه‌وه
ئه‌رکی خۆم هینایه‌دی و ده‌رچوم له‌خه‌م
بش مرم چش پیچی مالایه‌ییه

خۆشه‌ باسی کوردو کوردستانی خۆی
زۆرسوپاس که خوا گه‌یاندی و پێکی خست
پیتتی ده‌ردانم له‌ دل کـوژایه‌وه
چی له‌ده‌ستم هات و هاته‌ به‌ر وزه‌م
دی‌پری کو‌تابون و پیتتی دوایه‌یه

Xoşê basi Kurd u Kurdistanî xom
Basi Xizim u xuwêş u xane u lanî xom
Zor supas ke xuwa geyandi u rêki xist
Çume rêzey namenusi Kurdperest
Pêti derdanim le dil kujayewe
Sîs biyu çîroki Kurd bujayewe
Çi le destim hat u hate ber wezem
Erki xom hênayedi u derçum le xem
Dêri kotabun u pîşi duway ye
Biş mirim çîş, pêçî malawayî ye

Şerefname li vir de hate bidawîhatin.

Berlin, Malsdorf, demjimar 15, di 1. 2. 2002 de

Dr. M. S. Cuma

